

સંધવી ઋષભકવિપ્રણીત—

શ્રી કુમારપાલરાસ.

સંપ્રાદય અને સંશોધક,
શ્રીસમ્પતવિજય.

શ્રેષ્ઠ દેવચન્દ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૭૦

(જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૮.)

શ્રી આનન્દ-

Sri Ananda
Kavya-mahodadhi

કાવ્યમહોદધિ.

(પ્રાચીન-જૈન-કાવ્યસંગ્રહ.)

મૌકિતક ૮ મું.

સંગ્રાહક અને સંશોધક :

મુનિરાજ શ્રીસંપતવિજય.

પ્રકાશક :

શ્રેષ્ઠ દેવચન્દ લાલભાઈ જૈન પુ. ફંડ માટે,

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી, બમુંધ.

(સર્વ હક્ક ફંડના કાર્યવાહકોને આધીન છે.)

વીર સં

ARTHUR PROBSTHAIN,

ORIENTAL BOOKSELLER

AND PUBLISHER

41 GT. RUSSELL ST., LONDON, W.C.1.

PK 1856

\$78

1914

V. 8

Published by

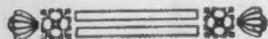
Jivanchand Sakerchand Javeri.

FOR

Sheth Devchand Lalbhai Jain

Pustkoddhar Fund.

AT THE 114/116 JAVERI BAZAR, BOMBAY.

PRINTED BY N. M. VIMAVALA AT

THE GANDIVA PRINTING PRESS

SURAT.

Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhar

Fund Series. No. 70

THE

ÂNAND-KÂVYA- MAHODADHI.

(A collection of Old Gujarati Poems.)

PART VIII.

Collected and Edited by

MUNI SHREE SAMPATVIJAY.

Published by

JIVANCHAND SAKERCHAND JAVERI.

A TRUSTEE.

Sold by

The Librarian

SHETH DEVCHAND LALBHAJI J. P. FUND.

C/o. Sheth Devchand Lalbhai Dharmshala.

Badekha Chakla Gopipura.

SURAT.

[All Rights Reserved by the Trustees of the Fund.]

1927.

Rs. 1-8-0.

સાહિત્ય-ભંડારો ખોલો તો સાહિત્ય સેવાનું
મૂલ અંકાય.

શૈવ-વૈષ્ણવ સાહિત્ય સૂકાયું હતું ત્યારે
ગુજરાતી સાહિત્યનો ઓઘ જૈનોએ વહતો રાખ્યો.

જૈનોએ રાસાઓમાં ગાયેલા ઢાલ રાગણી
લોલણી વિં દેશજ ઢાલોઃ પ્રેમાનન્દે એ દેશજ
ઢાલોમાં મહાકાવ્યો રચ્યાં.

જૈનોના રાસાઓએ સ્ત્રીચાતુરી વિંની કથાઓ
આપી. સામળભટ્ટે એવી કથાઓના મહાગ્રન્થો રચ્યા.

ગુજરાતના એ મહા કવિઓનાં એ જૈન ઋણ.

સરસ્વતીના બંધ છોડો. ભંડારો ખોલી દો.
ખની થકે તો સકલ ભંડારોને એકત્ર કરી એક
મહા જ્ઞાન ભંડાર સ્થાપો.

મુરત.

કવિ ન્હાનાલાલ દલપતરામ,
સં. ૧૯૮૦ } જૈન સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખપદેથી.

મુખ્ય સ્થળ:—
૧૧૪/૧૧૬ જવેરી બજાર,
મુંબાઈ નંબર ૨.

કાર્યકારો—

- શા. જીવણચંદ સાકરચંદ.
„ ગુલાબચંદ દેવચંદ.
„ ધુલચંદ કરતૂરચંદ.
„ અમરચંદ કલ્યાણચંદ.
„ નેમચંદ અભેચંદ.
„ મંજુભાઈ શાકરચંદ.

વિક્રીય શાખા:—
બ ડે ખાં ચ ક લો,
ગો પી પુરા-મુરત.

જૈન પુસ્તકોના ભંડારોમાં હું અનેક
વખત ગયો છું. એ ભંડારોનું સંભાલથી
જતન કરવામાં આવે છે. જૈન ભંડારોમાં
હજારો હસ્તલિખિત પ્રતો છે. અમે
હિન્દુઓ એથી ઉલટી રીતે એવી પ્રતોનો
નાશ થવા દઈએ છીએ. અથવા તો પ્રભ-
કીય ઉલટ ન હોવાથી વેચી દઈએ છીએ.

બનારસ. } પ્રોફેસર બી. સી. ભટ્ટાચાર્યના
તા. ૪-૪-૨૬. } ભાષણમાંથી.

ઉત્તમોત્તમ અંગ્રેજી ગ્રન્થો.

ધી જૈન શ્રીલોસોફી.....	૧-૦-૦
ધી યોગ શ્રીલોસોફી.....	૦-૧૪-૦
ધી કર્મ શ્રીલોસોફી.....	૦-૧૨-૦

માસ્તર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

સેક્રેટરી લાલભાઈ ધર્મશાળા.

બડોચાં ચક્રવર્તી—મુરત.

જૂના ગુજરાતી સાહિત્યનું અરૂં
ભાન કરાવવા માટે સાહિત્યમાં રસ લેતા
અભ્યાસીને જેટલું જૈનેતર વર્ગના આચાર
વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન હોવું જોઈએ
તેટલું જ જૈનોના આચાર, વિચાર તથા
ધર્મનું હોવું જોઈએ.

શ્રીયુત કૃષ્ણલાલ મો. ઝવેરી

ગુજરાતી સાહિત્યના અભ્યાસીઓને આતિ
ઉપયોગી શ્રી આનંદ કાવ્ય મહોદધિના ઉત્તમોત્તમ
મૌકિતિકો.

અંક:	મૌકિતિક:	વિષય:	મૂલ્ય:
૩૦.	૪ થું.	શત્રુજયરાસ.	૦-૧૨-૦
૩૨.	૫ મું.	હીરસૂરિરાસ.	૦-૧૦-૦
૪૩.	૬ ફું.	રૂપચંદ કુમાર અને નળ દમયંતી રાસ.	૦-૧૨-૦
૬૬.	૭ મું.	ઢોલામારૂણી શકુન ચોપાઈ માધવાનળ વગેરે.	૧-૮-૦
૭૦	૮ મું.	સહર ગ્રન્થ.	૧-૮-૦

માસ્તર વિજયચંદ મોહનલાલ.
ચૈત્ર દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા.
બંડેખાં ચકલો—મુસ્ત.

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્લોલોમાં પછડાઈ,
સરનેહ અનેક મૌકિતિક એકત્ર કરી, માળા ગુંથી,
સજ્જન કંઠ માટે તૈયાર કરી. પણ, માળાને પરિ-
પૂર્ણ રીતે કંઠમાં સજ્જ તે પ્રત્યે અન્યોને આકર્ષવાં,
એ કર્તવ્ય રસપ્રજ્ઞોનુંજ છે. જેમ કમલને-કાવ્યને
વિકસિત-પ્રકાશમાં આણવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-
સુજનોનું-પડિતોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રાહક
તો માત્ર કમલ-કવિતાનો પોષ-ઉત્પાદ કે સંચ-
હન કરી શકે છે.

જીવન.

ક્રમોલ્લેખ.

વિષય.

લેખક.

- ૧ સ્મરણ પત્રિકા
- ૨ પ્રવેશક બા. ક. ઠાકોર.
- ૩ કવિવર ઋષભદાસ મો. દ. દેશાઈ.
- ૪ અવતરણિકા પ્રકાશની.

મૂલ ગ્રન્થે :—

પત્રાંક

- ખંડ ૧ લો.....૧ થી ૨૫૦
- ખંડ ૨ જો.....૧ થી ૨૦૪
- શુદ્ધિપત્રક૧ થી ૬
- બહેરાતો૧ થી ૧૪

जन्म सं. १९३० महा वदी १४

(विजापुर).

दीक्षा सं. १९५७ (पालनपुर).

आचार्यपद सं. १९७० (पेवापुर).

देहोत्सर्ग सं. १९८१ ज्येष्ठ वदी ३

(विजापुर).

स्मरणपत्रिका.

योगनिष्ठ आध्यात्मवेत्ता परमपूज्य स्वर्गस्थ
जैनाचार्य श्रीमद् बुद्धिसागर सूरीश्वर.

पूर्वाचार्योन्नी प्राचीन कृतिस्थाने प्रकाशनां वा-
चपानी आपनी तीव्र जिज्ञासा अने अमोठ प्रयासो
हता. आध्यात्मज्ञान, योग, उपनिषद्, इतिहास आदि
गूढ विषयो पर आपश्रीना अनुसंग डोळ आपे प्रत्य-
क्ष साताधिक अन्धो संरुद्ध, माहूत हिन्दी गुजराती
भाषाभा शीज्यात्मज्ञान प्रकाशक मंडपादना प्रकट
करावी भारत वर्षने अभूष्य वारसो अभ्यो छे.

पूर्वाचार्योन्नी कृतिस्थो प्रकट करनार वदमारी आ
संस्था पर आप निरंतर दुपादीष्ट सभी अभूष्य
सहाय्य देता हता.

निमज्जक ज्ञानमय योगी पाण आदित्यविदासी
आपना इतिहास उपनिषद् जैनपत्र अने जैन
साहित्योदासनी जपवत प्रकाश आदि शुक्राशी प्रकाश
आ अन्धने आपश्रीना पुण्य नाम साथे जोडी
अने अदपशि कृतार्थ यज्ञो लीजे.

गीत ओषादशी, १९८३ } लखनऊ साकरखंड ववेरी.
मु'आड. } प्रसिद्धकर्ता.

જન્મ સં. ૧૯૨૦ મહા વર્ષ ૧૪

(વિજાપુર).

દીક્ષા સં. ૧૯૫૭ (પાલનપુર).

આચાર્યપદ સં. ૧૯૬૦

દેહોત્સર્ગ સં. ૧૯૮૧

(વિજાપુર)

સ્મરણપત્રિકા.

યોગનિષ્ઠ અધ્યાત્મવેત્તા પરમપૂજ્ય સ્વર્ગસ્થ
જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ બુદ્ધિસાગર સૂરીશ્વર.

પૂર્વાચાર્યોની પ્રાચીન કૃતિઓને પ્રકાશમાં લા-
વવાની આપની તીવ્ર જિજ્ઞાસા અને અપાર પ્રયાસો
હતા. અધ્યાત્મજ્ઞાન, યોગ, ઉપનિષદ્, ઇતિહાસ આદિ
ગૂઢ વિષયો પર આપશ્રીનો અનુરાગ હોઈ આપે ગદ્ય-
પદ્ય શતાધિક ગ્રંથો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત હિન્દી ગૂજરાતી
ભાષામાં શ્રીઅધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રકાશક મંડળદ્વારા પ્રકટ
કરાવી ભારત વર્ષને અમૂલ્ય વારસો અર્પ્યો છે.

પૂર્વાચાર્યોની કૃતિઓ પ્રકટ કરનાર અમારી આ
સંસ્થા પર આપ નિરંતર કૃપાદાઈ રાખી અમૂલ્ય
સહાય્ય દેતા હતા.

નિષ્કલંક જ્ઞાનમય યોગી પણ સાહિત્યવિલાસી
આપના કવિજીવન ઉપરાંત જૈનધર્મ અને જૈન-
સાહિત્યોદ્ધારની જવલંત ધગશ આદિ ગુણોથી પ્રેરાઈ
આ ગ્રંથને આપશ્રીના પૂજ્ય નામ સાથે જોડી
અમે અહ્યાંશે કૃતાર્થ થઈએ છીએ.

મૈત્ર એકાદશી, ૧૯૮૩ } જીવજીવંદ સાકરચંદ જવેરી.
મુ.બા.ધ. } પ્રસિદ્ધકર્તા.

अमाह षेत्रभरतिं न लुदिसगु यराति भ्रा सोय गासु। रायू वी सल वेडा। च्चतुरजे च
 वोडा। नगर विसल ति एण्ड वगी वासु ॥ ६० ॥ प्राण ॥ सो नगरि वसइ प्राग वं (सिं व
 डा) मइ हइ राजनी भूत ते सी ह सरा पो ते ह त्रं वा वति नगर वा शिं र ह्यु। नां मत स सं
 ध वी सांग ए पे षा ॥ ६१ ॥ प्राण ॥ ते ह नि नंद निं रू ष त्र दा सि क व्यु। नगर त्रं वा वती
 माहिं गायु। प्राण पू ए नि न यु का ज रा ५ परो ध यु। सकल पदार्थ सार पायु
 ६२ ॥ प्राण प्र ग ट न यु ॥ २ ॥ अती श्री वरत वी चार रास संपूर्ण ॥ सं
 वत १६७८ वर्षे च ई त्र वदि १३ गतू वा रे ल षी तं ॥ सं ध वी रू ष त्र दा स सांग
 ए ॥ गाथा ॥ ८६२

५४

પ્રવેશક.

કર્તા:—રા. રા. બલવન્તરાય કલ્યાણરાય ડાકેર.

પ્રવેશક

૧ આમુખ. શ્રી હેમચંદ્રે (ધ. સ. ૧૦૮૯-૧૧૭૩) ને દૃષ્ટાન્તોને અપભ્રંશના દૃષ્ટાન્તો ગણીને નોંધ્યાં છે અને શ્રી ગુણરત્ન-સરિતા ક્રિયારત્નસમુચ્ચય નામે ધાતુપાઠ (ધર નગરે વિરચિત, વિ. સ. ૧૪૬૬ ધ. સ. ૧૪૧૦)માં ને રૂપોને પ્રાકૃત રૂપો લેખે નોંધ્યાં છે, તે અથવા તેમાંનાં કેટલાંક આપણી દૃષ્ટિને આજે જૂની ગૂજરાતીનાં કે જૂની ગૂજરાતીથી જરાક જ દૂર જેવાં લાગે છે. ૧ તો ઇસવી પ્યારમા અને પંદરમા સૈકા વચ્ચે આરંભાઈ કવિ પ્રેમાનંદ અને સામળના યુગ લગી ચાલેલા ગૂજરાતી વાક્યમય પ્રવાહને આપણે નર્મદ દલપતથી શરૂ થતા અર્વાચીન પ્રવાહને મુકાબલે જૂનો પ્રવાહ કહી શકીએ. આ બે વચ્ચેનો કવિ હયારામ લગીનો પ્રેમાનંદ સામળ યુગ, તેને આપણા વાક્યમયનો આપણે મધ્ય પ્રવાહ કહી શકીએ. ટૂંકામાં, આપણા વાક્યમય પ્રવાહના યુગ ત્રણ: નર્મદદલપતથી મંડાયો તે ત્રીજો યુગ, પ્રેમાનંદ સામળનો તે બીજો અર્વાચીન, (અથવા શિષ્ટ-classical ક્લાસિકલ) યુગ, અને તેથી આગળનો તે પ્રથમ યુગ અથવા જૂનો પ્રવાહ.

આ જૂનો પ્રવાહ મુખ્યત્વે બે ફાંટે વહેલો: (૧) જૈન ફાંટે; (૨) જૈનેતર અથવા બ્રાહ્મણ ફાંટે. જૈન ફાંટાનું વાક્યમય મોટે ભાગે જૈન પ્રજા માટેનું અને જૈન પ્રજાને જ અનુરંજનું હતું. ધર્મ ધર્મ વચ્ચે

૧. જુવો રા. રા. મોહનલાલ દલીયંદ દેસાઈ કૃત જૈન ગુર્જર કવિઓ, પ્રથમ ભાગ, વિભાગ ૩જો, ૪થો, ૫મો, અને ૭મો. વળી પંડિત બેચરદાસ જીવરાજનો નિબંધ—“ગૂજરાતી ભાષા” આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌજિક પ, પૃ. ૨૯-૩૦, અને પૃ. ૫૦-૫૧. આ પ્રવેશક આ ગ્રંથ માલામાં પ્રકટ થાય છે, એટલે તેના મૌજિકાની સંજ્ઞા માટે અહીં ૫૧૦ અને મૌજિકનો ક્રમાંક જ હવેથી મુકીશ.

અને એક ધર્મમાં પંથ પંથો વચ્ચે પણ અણુગણ, અરે દ્રેષ એટલે
તો ઉચ્છેદ, કે વૈષ્ણવ આદ્ય પોતાના દંષ્ટને 'શીવ' શબ્દ બોલી
આજ્ઞા કરવામાં થે પાતક એસે એમ માનતો. એટલે ખુલ્લું છે કે
દ્વિલસ્ટ્રી, જૈન નીતિવિસ્તાર, જૈન શિષ્ય, અને જૈન વાહ્મયનો
જૈન છાંટો પણ ખમી ન શકનાર, જૈનેતર પ્રજાને નજેવોજ મળતો
જૈનેતર પ્રજામાંની યોગીદ્ર વ્યક્તિઓ ખાસ મેળવવાને મથે તે
તેમને મળતો. મોઢ વાણિયા જેવી ફેટલીક મોટી નાનો આ આ
યુગ દરમિયાન અને પ્રવાહોતો લાભ લેનારી હતી ખરી; પરંતુ આ
સમાજની દૃષ્ટિએ આવા લઘુ સંધો અપવાદ જેવા ગણાય. અને
હલકી પંક્તિની લક્ષ્યાધિ પ્રજાની તો વાત જ શી કરી ! કારીગરો,
દુકાનદારો, રાવત, ફેરિયા, મોટલિયા, વણજીરા, અને તેથી પણ ઉતરતાં
કામમાં લગભગ બધો વખત સમર્પીને જેમતેમ પેટ ભરતા અને
દુઃખે આપખું નીગમતા એ સમાજના "શૂદ્રો" દ્વિલસ્ટ્રી, શિષ્ય,
શિષ્ટ સાહિત્ય આદિનો શોખ એમણા જ કરી શકે છે ! યુધિના
ઉદ્દેશથી વા આકસ્મિક સંજોગોમાં આ કોટવધિ લોકડિયાંમાંથી કાઢમાં
જૈન જૈનેતર કે બેય સંસ્કૃતિઓ ભગી નીકળતી, તોપણ એવા દામલા
તો છેક જ વિરલ બનતા. આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ અને આ રૂપનો
યુગ અત્યારે આપણને સમજવામાં પણ ભાગ્યે આવી શકે એવાં બની
ગયાં છે, કેમકે ઇંગ્રેજ અને વિલાયતી સંસ્કૃતિનાં પૂર હિંદમાં વહેવા
માંડ્યાં છે ત્યારથી એક મહાન પરિણામ એ સિદ્ધ થતો આવે છે, કે
ભાષાનાં અંતર, ધર્મનાં અને પંથનાં અંતર, રીતરીવાજનાં અંતર,
અને સંક્રો ગાઉના વિદ્ય પંથ રૂપ અંતરાંગોનાં અંતર ભૂસાતાં ભૂલાતાં
જાય છે, અને આખી હિંદી પ્રજા—જૂદીજૂદી દિશામાં વહેતી નદીઓ
મટીને એક સાગરના જેવા ઐક્યમાં વધતી જાય છે, તથા તેના પેટામાં
ગૂંજરાત બૃહદ્ ગૂંજરાતની ગૂંજરાતી ભાષા બોલતી આખી ગૂંજરાતી
પ્રજા પણ ઐક્યમાં અને પોતાની અસ્મિતામાં વધતી જાય છે. એક

ભાષા બોલનારી પ્રજામાં જે ભાષાનું ઐક્ય છે, તે એક અમર વીર્ય
મયું સાત્ત્વિક લક્ષણ છે, એવી સમજ હિંદી ઉતરતી જાય છે, તેમ
તેમ ભાષાસ્મિતાશ્લ એ ઐક્યભાવના વધારે બળ પકડતી જાય છે.
આપણા અર્વાચીન વાહ્મયમાં લેખક હવે પોતાના પંથ કે પોતાના
ધર્મભાષ્યોને માટે જ લખતો નથી; પોતાના ધર્મના પંથના વિષય
ઉપર લખતો હોય તથાપિ તે સૌ ગૂંજરાતીઓને માટે લખે છે. વાંચનાર
પણ લખાણ વિશે કર્તાના પંથ કે ધર્મ ઉપરથી મત નથી બાંધતો.
સર રમણભાઈ પ્રાર્થનાસમાજ છે, રા. રા. આનંદશંકર સનાતની
જે, રા. રા. ખમરદાર પારખી છે, રા. રા. નમદાશંકર જ્વેશંકર શ્રેયઃ
સાધક છે, રા. રા. કરીમ મહમ્મદ મુસ્લિમ છે, પંડિત બેચરદાસ અને
રા. રા. એકદનલાલ જૈન છે, સ્વ. તેલોવાળા અને રા. રા. મનલાલ
શાસ્ત્રી વલ્લભી છે, રા. રા. પરંબુભાઈ આર્યસમાજ છે, અને ગાંધીજી,
જહાનાલાલ, ઇંદુલાલ યાત્રિક, ખડુભાઈ ઉમરવાડિયા, અને કુંતેયાલાલ
જુનશી જેવા મહારી જેમ ધર્મપંથાદિમાં અનિર્વચનીય જેવા છે, તેતે કાર-
ણથી હાલના ઝમાનાનો એક પણ વાંચનાર તેતે કર્તા તરફ નથી આકર્ષાતો,
કેવા નથી તે કાઢ કર્તાથી જરાયે વિમુગ્ધ થતો. વિષય અને વિષયની માંડણી
પ્રમાણે જ આપણે સૌ કૃતિને જોતાં શીખતા જમથે છિયે. અને જૂના
પ્રવાદના વાહ્મયની કૃતિઓ પોતપોતાને સમયે તેમ છેક ગઈ કાલ
જમી બલે કર્તાના ધર્મભાષ્યો અને પંથભાષ્યોમાં જ ફેલાયલી રહી;
હવે તો આખી ગૂંજરાતી પ્રજા એ બેય ફાંટાના વાહ્મયને એકસરખું
અભિનંદે અને વિચારે, એ જૂદાજૂદા વલેલા ફાંટા એક જ નદીના
ફાંટા છે, તથા છૂટાછૂટા વલ્લા તોય પાસેપાસે અને એકબીજા ઉપર
ફેંકે ફેંકે અસર ઉપજાવતા વલ્લા છે તે તપાસી શકે, એમ લાગે છે. ખૂંને
ફાંટાના વાહ્મયમાંની સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને બીજી સમૃદ્ધિઓ અને તેમની
અસરો, અથય દરેક ફાંટાની તેનામાં જ અચક્ષી બપજેલી ખાસિયતો
તપાસવાનું પણ હવે જૈન બ્રાહ્મણ પારસી એમ સર્વ ધર્મના અને

પંચના વિદ્યાવ્યાસંગી અને ભાષાભક્ત સાહિત્યરત અભ્યાસીઓ માંડી બેસશે, એવી આશા બંધાય છે. તથા બંને ફાંટામાંની કૃતિઓ વધારે સંખ્યામાં તેમ વધારે શાસ્ત્રીયતાથી સંશોધાઈને પ્રકાશમાં આવતી જાય છે, એટલે આવા સર્વદેશી સમદર્શી ઉત્તનાત્મક ઐતિહાસિક અભ્યાસનાં સાધનો પણ ગૂજરાતમાં વધતાં જાય છે, એ વિદ્વાનોને આનંદનો વિષય છે.

૨. શ્રી કુમારપાલ રાજાનો રાસ. જૈન વાઙ્મય પ્રવાહમાંની આ કુમારપાલ રાજાનો રાસ એક આવી આકર્ષક ગૂજરાતી પદ્યબદ્ધ કૃતિ છે. એ વિશે કર્તા પોતે કહે છે:—

પૂર્વેઈ જે મહાપંડિત હવો, સ્વરિ સોમસુંદર અભિનવો
પંચાસમિ પાટિ તે ક્લો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો. ૫૨
તેહનો શિષ્ય સુપુરુષ કહિવાય, જિનમંડલ નામિ ઉવગ્રાય,
કુમારપાલ પ્રબંધ જ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત કર્યો. ૫૫
શાસ્ત્રઈ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરુ નામી શીશ,
સંવત ચૈત્ર બાણુઓ ભલો, કુમારપાલ ગાયો ગુણીલો. ૫૬
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિં આણ્યો તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરુમુખથી લલા, તે મિં જોડીં વિવરી કલા. ૫૭
સોય ગ્રંથ હવડાં વંચાય, મનમાં મ રાખો રાંકાય,
તે પ્રબંધમાંહિં જે જસ્યું, ઋષભ કહે મિં આણ્યું તસ્યું. ૫૮
કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાંસમાંહિં મિં જાણ્યો તેહ;
કેતાએક પરંપરાઈ વાત, તે જોડી આણ્યો અવદાત. ૫૯
જિન શાસ્ત્ર દુઅનેરાં ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યો કેતલા,
રાસ મધ્યે આણ્યો તેહ, આણ્યું નીતિશાસ્ત્ર વલિ જેહ. ૬૦
હેતુ યુક્તિ દષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અતુસારિ આણ્યો તેહ,
વચન વિરુદ્ધ કહું હોઈ જેહ, મિહાકકડ ભાણ્યું તેહ. ૬૧

કવિત્ત કાવ્ય શ્લોક નેં કહા, કવ્યા કવિ જિઈ આગઈ હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યો જેહ, રાસમાંહિ લેઈ આણ્યો તેહ. ૬૨
એણીપરિં બોલ ઘણા મનિધરી, રાજઋષીગુણમાલા કરી,*
સિદ્ધ બ્રહ્મસુતાઈ સાર સુઝ કરી. ૬૩

આ પ્રકાશન વિ. સં. ૧૮૧૫ ની અને વિ. સ. ૧૬૯૨ ની એમ બે પ્રતિ ઉપરથી કર્યું છે; પહેલી પ્રમાણે આખો રાસ છાપ્યો છે, અને બીજીમાંથી પાઠાંતર નોંધ્યા છે. બંને કાર્ય સુદ્ધિ માટે કાળજી પૂર્વક થયાં જણાય છે; પણ ખુલ્લું છે કે વિ. સં. ૧૬૯૨ ની પ્રતિ જો સારી અને સંપૂર્ણ હતી અને તે વાપરી શકાય એમ હતું તો તેને જ મુખ્ય ગણીને પુસ્તક તૈયાર કરવાથી જૂની ભાષાના અભ્યાસીને ઘણો વધારે લાભ મળત; કવિ ઋષભદાસને પણ વાંચક વધારે ન્યાય આપી શકત.

૩. કવિ ઋષભદાસ શ્રાવક. આપણા જૂના વાઙ્મય પ્રવાહમાંના પૌરાણિક ફાંટામાં જેમ ઘણાખરા કર્તા બ્રાહ્મણો છે, કાયસ્થ, સોની, વાણીયા, કણબી, “ભગત,” અને બીજા વિરલ છે, તેમ તેના જૈન ફાંટામાં ઘણાખરા કર્તાઓ સાધુ થઈ ગયેલા માણસો છે, ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને કવિ તરીકે કીર્તિ જીતનારા વિરલ છે. યુરોપનાં મધ્ય-કાળમાં તેમ આપણા દેશના એ યુગમાં વિદ્યા વિદ્યાવ્યસન અને સર્જન લેખન, ધર્મનાં કર્તવ્યોનો આશ્રમ એક વા બીજે રૂપે ગ્રહણ કરેલો હોય તેવા વર્ગોનાં માણસોને જ સાધ્ય હતાં; એ કુંડાળા બહારના માણસોને હાલના જેવાં સાધ્ય હતાં નહીં, એ સ્પષ્ટ છે. અનેક પ્રકારનાં સાહિત્ય વંચાય ગવાય બજવાય, અને ટોળેટોળાં તે સાંભળાને રીઝે, એવી વ્યવસ્થાઓ આપણા દેશમાં અનેકવિધ અને એકંદરે સારી હતી. પરંતુ શ્રવણ અને ચિત્તરંજન ઉપરાંત અભ્યાસ અને મનન અને સ્વયં-

* આ રાસ ખંડ ૨ જો, પૃ. ૧૯૮.

સમર્થન વિના સરસ્વતી જગતી નથી, અને એવી અતુલ્યતાએ આ યુગમાં આ અતિન્દાના વર્ગોને જ પૂરતા પ્રમાણમાં હતી. તથા જ નકપભદ્રાસ ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને પણ કવિ બનનાર વિરલ વ્યક્તિઓમાંના એક છે, અને એવા જૈન કવિઓમાં એમનું સ્થાન ધણી જગતી નીચડી એમ સંભવે છે.

નકપભદ્રાસે આવી ઉચ્ચ પદવી મેળવી તેનાં કારણ—મારા અધીન મતે—એ દેખાય છે. એક તો એ ગર્ભશ્રીમંત હતા, એ કારણ એમના પિતામહ વિસલનગરના વીશા પોરવાડ મહારાજ સંઘ કહાડીને સંઘવી પદ પ્રાપ્ત કર્યું હતું. આ મહારાજના પુત્ર સાંગણુ † (સંભવે છે કે) વધારે જોળા અને જલ્દી દૂઝતા વહેપારને અર્થે વિસનગર છોડીને ખંભાત ખંદર આવી વસ્યા. ત્યાં એમને વેપાર સારી પેઢે ફળ્યો જણાય છે, અને એમણે પણ સંઘ કહાડયો હતો. નકપભદ્રાસ આ રીતે પેતાના વતન અનેલા ખંભાત ખંદરને ઉમંગે વખાણે છે, અને એમનું એ વર્ણન કવિસુલભ અતિશયોક્તિ વિનાનું તેમ અકબર અને જહાંગીરના સમયના ખંભાતના વણિકોના સારો ચિતાર આપતું હોય ઉપયોગી જણાય છે, એટલે કવિના હિતશિક્ષા રાસમાંથી એ પંક્તિઓ ટાકું છું.—

ગુજ્જર દેશમાં નગર જ બહુ, હાર ખંભાત આગલે સહુ. ૨
વસે લોક વારુ ધનવંત, પહેરે પટાળાં નર ગુણવંત;
કનકતણા કંદોરા જડયા, તણ આંશુલ તે પદેલા ધયા. ૩
હીરતણો કંદોરા તલે, કનકતણાં માંદલિયાં મલે
ખાંધી ખજખલતી હાથે ખરી, સોવન સાંકલી ગલે ઉતરી. ૫

* સંઘપતિ—સંઘવહ—સંઘવી: ગઢપતિ—ગઢવહ ગઢવી:
રાજપતિ—રાજવહ—રાજવી: ધત્યાદિ.

† નકપભદ્રાસ પોતાનાં માતાનું નામ સરપા દે. જણાવે છે
(ભરતબાહુબલિ રાસ).

૧૦ જગતારા જોડાં કાતર, શાહુ પાધરી ખાંધે સાર;
લાંબી ગજ માળું પાંતીશ, ખાંધતા હરખે કર શીશ. ૬
ભેરવળી એગતાઈ નાંદિ, જણા અંગા પહેરે તે માંદિ;
છટી રેરામી કરે વચ, નવ ગજ લાંબી સવા તે ગંજ. ૭
કપરે કાલિયું માંધે કાય, ચાર રૂપિયાનું તે કાય;
કાઈ પછેલી કાઈ પામરી, ત્રીસ રૂપિયાની તે ખરી. ૮
પહેરી રેરામી જેહ કભાય, એક રાત રૂપિયે તે કાય;
કાઈ ખહેરળા બહુ મુદ્રિયા, આવ્યા નર નાણું સરખ ધકા. ૯
વંચે વાળુદિ અતિ સુખમાન, રથામ વરણ રાખલી તે બલ;
તેલ પુગ્ય સુગંધ સનાન, અંગે વિલેપન તિલક ને પાન. ૧૦
એકવા પુરુષ વસે જેહ કાય, સ્ત્રીની શોભા કહી નવ બય;
રંભા રંભા બહુ રાખવાર, નિત્ય કડી વંદે અણગાર. ૧૧
દસ્યું નગર તે ગંગાતી, સાચર લહેર જિહાં આવતી;
વાહાણ વખાણ તણ નરી પાર. હાટે લોક કરે આપાર. ૧૨
નગર કોટ ને જગપતિ, માણક્યાક બહુ માણસ મિલ્યા;
વહોરે કાળી ટાટી ભેર, આવે દાકડા તેહના તેર. ૧૩
ભોળી લોક વસ્યા જ્યા રસ, દાન વરે પાછા નવિ ખસે;
પંચાણી જિનના તણા, ઉદેપુરીશું કરતા વાઢ. ૧૪
પોપધશાલા જિહાં વહુ તણ, કરે વખાણ ત્યાં કપિ વાચાલ;
પુણ્યવંત પોપધ ધરતાં જાંદિ, સાહામીવત્સલ હોયે પ્રાહિ. ૧૫
અ નગરીની ઉપમા ધવો, જહાંગીર પાતશાહ જેહનો ધવો;
તે વંખાવતી માંદિ રાસ જોડતાં મુઝ પહેંતી આશ. ૧૬
પુગલ સિદ્ધિ અને કાળ નંદ, જુહ સંવત્સર (૧૯૮૨) ધરિ આનંદ;
માધવ માર્સ ઉજ્જવ પંચની, ગુરુવારે ૧૭

મેં ગાથા હિતશિક્ષા રાસ, પ્રહસુતાએ પૂરી આશઃ
શ્રી ગુરુ નામે અતિ આનંદ, વંદું વિજયસેન સરીદ.* ૧૮

ભરતપ્રાહ્લબિ રાસમાં કવિ જણાવે છે કે ખંભાતના ખંભનગર,
ત્રાંવાવતી, ભોગવતી, લીલાવતી, કર્ણાવતી, એમ—

ઇસુ અનૂપમ ગામ, જેહનાં બહુ છે નામ.
વહેલ વરધોડો વીંજણો, મંદિર જલિ ભાત,
ભોજન દાલને ચૂડો એ સાતે ખંભાત.+

કાપમદાસના હીરવિજયસરિ રાસમાંથી મળતી એક બીજી ઐતિ-
હાસિક વિગત અહીંજ આપું છું. હુમાયું પાતશાહની ગૂજરાતસોરઠની
ચંડાઇને લગતી એ હકીકત હૃદયદ્રાવક છે. એ સ્વહાઈ દરમિયાન
લાખો બાન બાંધીને ગુલામગિરીમાં જ્યાં વેચી શકાય ત્યાં વેચી

* સદ્મત શા લીમસી માણેક પ્રકાશિત હિતશિક્ષા રાસ
(ઇ. સ. ૧૮૯૫), ઢાળ ઉપાંત્ય. આ (અને આ રાસમાંના બીજાં
અવતરણો આવશે તે સર્વની) ભાષા કાપમદાસના સમયની ભાષા નથી.
પ્રકાશકે કાં તો અર્વાચીન પ્રત ઉપરથી રાસ છાપેલો, અગર જૂની
ભાષાને અર્વાચીન (અને સામાન્ય વાચકોને માટે) સરલ બનાવીને તે
છાપ્યો. આ અવતરણમાંની જ કેટલીક પંક્તિઓ હીરવિજયસરિ રાસમાં
આવે છે, તે (આ. ૫-૫. ૩૧૬-૮) વિ. સં. ૧૭૨૪ની પ્રત પ્રમાણે
તેમાં છાપેલી હોવાથી તેમાંની ભાષા જૂની છે, જે કે એ પ્રતિને પણ
કવિના સમયથી આશરે અર્ધ સૈકાનું અંતર, અને વળી તે અર્ધ સૈકા
એ જ, કે જે દરમિયાન આપણી ભાષાએ પોતાનું હાલનું રૂપ ઝડપથી
પ્રકાશ્યું હતું. મહા વક્તવ્ય આ છે કે પ્રેમાનંદ યુગથી ત્રીસ કે
વધારે વર્ષ જૂની કૃતિઓ છાપવાને માટે બનતાં સુધી પ્રેમા-
નંદયુગ પહેલાં લખાયેલી પ્રતિઓ મેળવવી જોઈએ.

+ આ. ૩, ૫. ૧૦૩-૧૦૫.

નાખવાને માટે ઉત્તર દિશામાં તગડ્યાં. અને તેમાંથી “નવ લખ”
એક જણને આપ્યાં,—જન્મે આટલાં “પુરાસાન” માં વેચીને જે
ગ્રીષ્મ તે નાણું લઈ આવે. હુમાયુંના દરબારીઓમાં “ભૈરવ શા”
નામે એક શ્રાવક હશે, હીરવિજયના અનેકાનેક ધનાઢ્ય શિષ્યોમાંનો
એક; તે “પરધાન” જેવા કોઈ અધિકાર ઉપર પણ હશે એમ
જણાય છે; કદાચ (મુઘલ સલ્તનતના ગણ્યતા અધારણ પ્રમાણે) અક્ષ-
વરનો તે વખતનો માંડવિયો શેઠ જ એ ભૈરવશા હશે. આ બાનોને
કુદરતી રીતે જ એવી તો બેકાળજીએ રાખવામાં આવતાં. કે તેમાંથી રોજ
સંખ્યામંધ મરી પણ જતાં. ૧ અક્ષવરમાં એક સ્વધારે હુમાયુંએ કે
નિમિત્તે ભૈરવશાને પોતાની મ્હોરછાપ સોંપી તુરત એ ઉદાર અને
જાતીના આધા શ્રાવકે તેનો લાભ લઈને પાતશાહી દરબાન લખી ઉપર
મ્હોરછાપ વગેરે તમામ યથાયોગ્ય સંપૂર્ણતા ગ્રાપજવીને તે દરબાન
પેલા “ખોજ મકીમ”ના હાથમાં ધરી દીધું.

તે દુરમાન દેખાટું ત્યાંહિ રે, ખોજ મકીમ ખેડો છે ત્યાંહિ રે. ૮

૧ કવિ કહે છે “દસ વીસો.” દશ વીસ કે ચાળીસ પચાસ જ
જો રોજ મરતાં હતાં, તો પુરાસાનમાં વેચવા માટે જૂદી પાડેલી અને
ભૈરવશાએ છોડવેલી સંખ્યા “નવ લખ” નહીં. એક લખ પણ નહિ,
હજાર બે હજારથી વતી ભાગ્યે હોય. “નવ લખ” એટલે કવિતામાં
“જેનાં લાખે શેખાં થાય” એટલાં, અર્થાત્ અસંખ્ય. માળવા ગૂજરાત
સોરઠમાંથી પકડેલાં બાનોની સંખ્યાને કવિતામાં “નવ લખ” એટલે
અગણિત કહેવી એમાં ઝંઝી અતિશયોક્તિ નથી. આમ હજારો બાન
પકડાય એ તો મુસ્લિમ વિજયી સવારીઓનો સૈદ્યોચો બનતો રહેલો
પરિચિત બનાવ હતો. મુઘલ શહેનશાહતની અકબરશાહથી શરુ થતી
જહોજલાલી તળે પહેલાના મુસ્લિમ સમયની અત્યંત પ્રાણીય કેટલીક
પાતાલ ગાંડી રેખાઓ છે, તેમાં આ પણ એક બૂલી ન શકાય
એવી છે.

કરી તસલીમ ને બોલો થાય રે, મસ્તક મુઠ્ઠી હાથે સાય રે;
 બોલો રહીને વાંચે ત્યાંહિ રે, નામ હુમાયુનું લિખિયું માંહિ રે. ૯
 મક્રીમ ! કહ્યા તુમ મેરા કાળે રે, નવ લખ બાંદ ભૈરવકું દીળે રે;
 અજર મત કરે તુમ ઇસ ઠોરો રે, દીડી ઉપરિ અજમુખી મોહોરો રે. ૧૦
 મક્રીમ મુકે ભૈરવને આલે રે, તિહાં વાણીઓ ઝવ ચલાવે રે;
 કાઢ્યાં બાંદ તિહાં સૌ રાતિ રે, જાઓ, જતાં ન રહિસ્યો વાંટિ રે. ૧૧
 થોટિક પંચસે ધરથી આપ્યા રે, આહ્યા તેહને કરમી જાણે રે.
 મુઠ્ઠી નારીઓ બંધન કાપી રે, વસ્ત્રે બાંધી મોહોર તે આપી રે. ૧૨

x

x

x

અસ. હુમાયુ' સુધીના મુસ્લિમ સમયની એક સિદ્ધા રેખા જોઈ
 લીધી. હવે હુમાયુ' પછીના મુઘલ સમયની ઉજ્જવલ બાજુ જોઈએ.
 અને તેમ કરવા માટે આપણે મૂલ વિષયને પાછા વળાગીએ. અઢમ
 ગ્રહસ્થ રહીત પણ કવિ યવા પામ્યા તેનું બીજું કારણ સમજવા પ્રયત્ન
 કરીએ. હિંદના ઇતિહાસમાં અને આખી દુનિયાના રાજાઓના વર્ગમાં
 અકબરનું સ્થાન કેટલું તો જાણું છે તેની નિર્મલ યુદ્ધિતા ઇતિહાસ-
 કાએ પણ દજા યથાયોગ્ય તુલના કરી નથી. સદગત વિન્સેન્ટ સ્મિથ,
 મોરલ્સ આદિ આ જમાનાના ઇતિહાસકારની શોધકૃતિએ હવે અકબર-
 રના સમયની એટલી તો વિગતો નવેસર ભેગી કરી ગોઠવીને નવા
 પ્રકાશમાં આણી છે, કે આપણે હવે એ મહાનુભાવનો દુનિયાના મોટામાં

+ શ્રી હીરવિજયસરિ રાસ (આ. ૫ -૫. ૨૭૭-૮૦).

ગોડા, વાટખર્ચા, આદિ ખાનોમાંના કેટલાકે પોતાની શાખ
 વડે મેળવ્યું હોય, ધણાને અન્નવરના મહાજને આપ્યું હોય; બધુંજ
 એકલા ભૈરવશાએ પ્રેર પાડ્યું એમ માનવાની અગત્ય નથી. એ ગમે
 તેમ હો, લોકવાયકા તો આ બીપણ-કરુણ પનાવં આવી રીતે પરિણમે
 તેનો બધો જશ ભૈરવશાને એકને જ આપે એ કુદરતી છે.

મોટા રાજાને ટકર મારે એવો પ્રભાવ જોઈ શકીએ એમ છે. અહીં
 આ વિષય ઉપર લંગાણ છેક અપ્રસ્તુત, અને પૂરતા લંગાણ વિના
 આવો વિષય કીક મંગાવ પણ નહિ, એટલે એટલું જ કહીશ કે

શિવાજી ન હોત તો સુનત હોત સવકી

એ ઉક્તિ કવિપણની અતિશયોક્તિ માત્ર છે: અકબર ન હોત
 તો સુનત હોત સવકી-એ જ હિંદના ઇતિહાસમાં સૌદર સત્ય છે.
 સાડાતણ સેનાના ત્રાસથી અને કેરથી છેક ખજાણી હેલા અને મરવ-
 પહેલા ઉત્તર હિંદને અકબરની ઉદાર રાજનીતિએ ધારણ આપી, નવું
 શોહી અને નવું વીયં બિખજવવા જેટલો સમય આપ્યો, અને સમાજ
 પોતાની સંસ્કૃતિને પાછી ખીસવી શકે એના બીજા પણ દરે હાથે
 એણે વાળ્યાં. અકબર જન્મથી જ સાચી ધર્મિક વૃત્તિ લઈને જન્મ્યો
 હતો. ધર્મજિજ્ઞાસા એના ચિત્તંત્રની જાડમાં જાડી ખ્યાસ હતી અને
 ગોએ એને રાજા અને રાજધિરાજ અને એ જમાનાનો મોટામાં મોટો
 સમ્રાટ બનાવ્યો, તો આ ધર્મપિપાસા છાપવવાને કામ એકદમ સાધુ
 કરે એવા પ્રયત્નો કાઈ મહારાજા પોતાની બધી સત્તા વગર અંત લક્ષ્મી
 વાપરીને કરી શકે તે પ્રકારે આ રાજપિંએ પોતાની વય અને સત્તાના
 મધ્યાક્ષમાં વર્ષો લગી કર્યાં. મુસ્લિમ સંઘની ધોર જગતને પણ આ
 નીડર મદદે લેખવી જ નહીં. રાજા એટલે શોકમાસ, કાલમારણ બની
 નવો, પ્રજાને સુખદ બલપ્રદ કાળ બિખજવવા મથે તે રાજા પદને
 સાર્યક બનાવનાર રાજા, એ હિંદુ સંસ્કૃતિની નમોવાર રાજા માટેની
 આવનાને એણે સાચા બિખજાથી વધાવી લીધી, અને હિંદુ મુસ્લિમના
 જાડા વિરોધોને કાળે કરીને શમાવી શકે એવી રાજનીતિ જ એણે
 ઉદાર આદિતીય દક્ષતાથી સર્જી. આ પ્રયાસો દરમિયાન એક વખત
 એના જ્ઞેયમાં એક મોટો વરઘોડો આવ્યો, તેની વિલક્ષણતા ઉપરથી
 અકબરે પૂછપરછ કરી, અને એને કહેવામાં આવ્યું કે એ વરઘોડો
 આગાના જેવો સંધે ચાપા નામે શ્રાવકાને માન આપવાને કદાચો

હતો, કેમ કે અંપાએ છાત્રાસી ઉપવાસનું વિરલ પુણ્યતપ કર્યું હતું. લાગત છાત્રાસ લગી માણસ અન્ન વગર રહી શકે એ અમરને સંભવિત લાગ્યું નહીં; તેણે એ બાઈને ધરતા માન સાથે પણ પૂરા બંદોબસ્તથી એક માસ રાખી, અને તે વચન પ્રમાણે જ વર્તે છે એમ તેની ખાતરી થતાં, * તથા આ પ્રસંગ દરમિયાન જિનધર્મના સિદ્ધાન્તો મનવ્યો રીત રીવાજો આદિ વિશે પણ તેના સાંભળવામાં આવતાં, અમર જેવી વૃત્તિવાળા માણસને તો એક નવા સ્વતંત્ર અને વિશ્વાલોદર જ્ઞાનસ્થાન અને અનુભવસંચયની ભાળ મળી. જૈન ધર્મના તે સમયે ઉત્તમોત્તમ ગુરુ કોણ હતા તે શોધી કહાડતાં અમરને વાર લાગી નહિ, અને આ પ્રમાણે અમરનો હીરવિજયસુરિ અને તેજસ્વી જિનમંત્રી સાથેનો સમાગમ આરંભાયો.

હમાચાર્ય અને તેમના સહાયકોએ ગુર્જરમંડલમાં x સંસ્કૃતિ

* શ્રી જિનવિજયજી: જૈન ઐતિહાસિક ગુર્જર કાવ્યસંચય (૧૯૨૬): રાસસાર વિભાગ, પૃ. ૧૦૬.

x આપણા દેશને ગૂજરાત નામ મુસ્લિમ અમલ પહેલાં નહોતું. આનર્ત અને સૌરાષ્ટ્ર એ આપણા દેશના બે અંગોનાં જૂનામાં જૂના નામ. સૌરાષ્ટ્રમાંથી સોરઠ નામ થયું. આખા દ્વીપકલ્પને કાઠીવાડ-કાઠેવાડ-કાઠિયાવાડ નામ આપી, સોરઠ નામ તેના દક્ષિણ પેટાભાગને માટે સંકોચનાર મરાઠાઓ હતા. આનર્ત શબ્દનોજ અપભ્રંશ થઈને લાટ શબ્દ થયો જણાય છે. હમાચાર્ય અને સિદ્ધરાજના સમયના આનર્ત, લાટ, સૌરાષ્ટ્ર આદિ ચૌલુક્ય રાજ્યના વિભાગોને માટે એકઠું ગુર્જર મંડલ નામ જ ધટે. આ વિષયના એકથી વધારે અંશ હજી સંદિગ્ધ છે. જુવો—A. S. Altekar ને A History of Important Ancient Towns and Cities in Gujarat and Kathiawad (1926) એ મુંબઈ યુનિવર્સિટીને ઇતિહાસ નિબંધ (છૂટો જાપેસો

અને વિધાનો એક બલવાન મેળો ઉત્પન્ન કર્યો હતો. એ મેળ દરમિયાન આપણી પ્રજામાં સાહિત્ય વિદ્યા આદિ જોરથી ફેલાયાં હતાં, અને નવાં પણ ઊપજ્યાં હતાં, પરંતુ એ સર્જક યુગનું આયુષ્ય ટૂંકું નીવડ્યું અને એ યુગ દરમિયાન થયેલું અને આરંભાયેલું ઘણું ખરું પાછું ધૂળ તળે દટાયું. થોડું માણું કળળતું કળળતું પણ ઊગ્યું અને નામ-શેષ રહ્યું તેનું કારણ અમદાવાદ પરિપક્વ વખતે મેં મહારા વ્યાખ્યાનમાં સૂચવેલું તે હતું, કે અમદાવાદના સુલતાન વંશની નીતિ ઉચ્ચ મુસ્લિમ નીતિ હતી નહીં હિંદમાંની મુસ્લિમ ગાદીઓ દેહલીના તખ્તથી જેમ દૂર આવેલી, તેમ તે ગાદીને ટકાવનાર મુસ્લિમ બલ ઓછાં ઓછાં અને તેમ તે ગાદીપતિઓને પોતાની ગાદી ટકાવવાને લોકપાલ વધારે પ્રમાણમાં થવું પડેલું: પોતાની નીતિમાં પ્રજાના ગ્રહોને અને પ્રજાની રુચીઓને વિશેષ વજન આપવું પડેલું. વળી ગૂજરાતના તખ્તની લક્ષ્મી અને જાહોજલાલી તો મુખ્યત્વે અવલંબે દરિયાપારના વેપાર ઉપર; અને એ વહેપારનાં કલા હિંકમનો તમામમાં હિંદુઓની આપુકી હાકમી: ખાસ કરીને જૈનોની.

તેમ Indian Antiquary ના ૫૩ મા અને ૫૪ મા વાલ્યુમોમાં.)

આનર્ત લાટ અને સોરઠ વચ્ચેનો ઐક્યભાવ મુસ્લિમ યુગે જ સાધ્યો છે; ગૂજરાતમાં મુસ્લિમ યુગ બે: અમદાવાદના સુલતાનોનો તે પહેલો, મુઘલ સલ્તનતનો તે બીજો. કચ્છ, ઈડર, આદિ જે જે પ્રદેશ અમદાવાદી સુલતાનો અને મુઘલ પતશાહોના “વિષય” માં રાજ્યસત્તા આણી શકેલી નહીં, તેમનું ગૂજરાત સાથેનું ઐક્ય આજે પણ આછું છે.

૧. ગુર્જરમંડલની સંસ્કૃતિમાં જે યુગના શિખર રૂપે શ્રી હમાચાર્ય વિરાજે છે, તે પહેલાના સંસ્કૃતિયુગે વિશે પંડિત સુખલાલ, પંડિત પહેચરદાસ અને મુનિ જિનવિજય હલમાં જે અભ્યાસો અને સંશોધનો કરી રહ્યા છે, તે ઉપરથી થોડાજ સમયમાં પુષ્કળ માહિતી મળી જશે એમ ધારું છું.

મહાન અપ્પય ની : જનીતિ અને અક્ષર હીરવિજયના સમાગ-
મનું એક મહામોહું ફલ એ આપ્યું કે જૂનાશતી સંસ્કૃતિના બધા
ક્રાંતિમાં ખીજે બલવાન મોજે ઉત્પન્ન થયા અને આખા દેશમાં કેલક
દેશના સીમાડાઓથી આગળ પણ રેલાયો. ઋષભદાસ ગૃહસ્થ નહોતો
પણ કવિ થયા કારણ કે તેઓ ગર્ગશ્રીકૃત નહોતા. પોતે જ કહે છે

સકલ પદારથ મુઠ્ઠા ધરિ મિલંહ્યા, ધિર થઈ લક્ષી રે નારય

પણ ઋષભદાસ કવિ થયા તેનું વધારે મોહું અને સજીવન કારણ તે આ
કે એમને આ નવા મોજનો લાભ મળ્યો. મોજને જોરમાં હતો તે
સમયમાં એ પાક્યા, વળી તેની સાથે એમનો અંગત સંબંધ રહ્યો
અને કુટુંબીનો હતો.

મુઠ્ઠા અંગણિ સહિકાર જ ફલીઉં, શ્રીગુરુનામ પસાઈછું
જે રમિ મુગીયરનાં અતિમોટા, વીજયસેન સુરિચાલ પડ.
મુઠ્ઠા અંગણિ સહિકાર જ ફલીઉં, શ્રીગુરુનામ પસાઈછું. આંધવી.
જેણું અક્ષર નૃપ તણી રાભામાં, જલ્યુ વાઢવીચારી જ,
રાધન રાન્યારી પંડીત પોઢા, સોય ગયાત્યાહા હારીજ. ૫૪ મુઠ્ઠા
જઈજઈકાર હુડ જિનશાશન, સુરી નામ સવાઈ જ.
શાહી અક્ષર મુખ્ય એ થાપ્યું, તે જગમદિ વડાઈ જ. ૫૫ મુઠ્ઠા
તાસ પટિ ભગ્યુ એક દીનકર, સીલવંતમાં સુરો જ.
વીજયદેવ સુરી નામ મહાવઈ, ગુણ કમેસે પુરો જ. ૫૬ મુઠ્ઠા
તંપાતણે જેણું ગઈ અનુઆહ, હુધાઈમહાં સોભાગી જ,
જેસ સિરિ ગુરુ એહેવા. જઈવંતો. પુણ્યપરાશ તસ જગી જ. ૫૭ મુઠ્ઠા

* વૃત્તવિચાર રાસ, વિ. સં. ૧૬૨૦: પ્રાંત ૧૬૭૯ની, કવિએ
પોતે લખેલી (જૈન ગુર્જર કવિઓમાં ગ. રા. મોહનલાલે લખેલા
પ્રમાણે જ ઉપર લખ્યું છે)

હીરવિજય-શિષ્ય વિજયસેન; (વિ. સં. ૧૬૦૪-૧૬૭૨) તેના
શિષ્ય વિજયદેવ; (૧૬૩૪-૧૭૧૩) અને વિજયદેવની સાથે ૧૬૭૨-૧૬૭૪
એ ત્રણ વર્ષ તપાગચ્છના આચાર્ય વિજયતિલક. આ વિજયદેવ અને
વિજયતિલક બંનેના શિષ્ય ઋષભદાસ. †

ઋષભદાસને પોતાને સંસ્કૃત પ્રાકૃત આદિ સાહિત્યનું સારું
જ્ઞાન હતું એમ એમની કૃતિઓ જ સાબીત કરે છે, રા. રા. મોહ-
નલાલ ફલીયંદ દેસાઈ એમની સંખ્યાબંધ કૃતિઓ જણાવે છે, અને
“જૈન ગુર્જર કવિઓ પ્રથમ ભાગ” એ ગ્રંથમાં એમણે ઋષભદાસની
સત્તર કૃતિઓમાંથી ઉતારા પણ ટાંક્યા છે. આ આનંદકાવ્યમહોદધિ
મૌકિતકામાં પણ એમની આ પહેલાં હીરવિજયસુરીશ્વર રાસ અને
ખીજી કૃતિઓ પ્રકટ થઈ ચુકેલી છે. એમની લગભગ દરેક રચનામાં
એમણે રચ્યાસાલ આપી છે તે ઉપરથી જણાવવામાં આવે છે કે એમની
કૃતિઓ વિ. સં. ૧૬૨૫-૧૬૬૫ ૧૬૮૦ લગીમાં થયેલી છે, હીરવિજય સુરિ
વિ. સં. ૧૬૫૨ની આખરમાં સદ્ગત થયા એટલે તેમની સાથે પણ ઋષભદાસ
નો ખાલ વયમાં પ્રત્યક્ષ પરિચય સંભવે છે; અને તેમના મુખ્ય શિષ્ય
વિજયસેન સુરિ (વિ. સં. ૧૬૦૪), જેને અક્ષરે હીર-સવાઈ એ
નામે પ્રખ્યાત કર્યા, તથા એ વિજયસેનના મુખ્ય શિષ્ય તપસ્વી વિજય-
દેવ સુરિ (૧૬૩૪-૧૭૧૩), જેમને જહાંગીર મહાતપા કહેતા, તેમનો
તો આપણા કવિને આખો જન્મારો ગાઢ પરિચય હતો. વળી સત્તરમી

† વધુ વિગત માટે જુવો રા. રા. મોહનલાલ ફલીયંદ દેસાઈનો
શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ નિબંધ (સુરત પરિપક્વના અહેવાલ અને
નિબંધ સંગ્રહમાં તેમ “જૈન ગુર્જર” નામે જૈન શ્વેતાંબર કોન્કરન્સના
માસિકમાં).

આ નિબંધને સુધારી વધારીને કર્તાએ આ મૌકિતક માટે ફરી
લખી આપેલી જુવો આ જ પુસ્તકમાં.

સદીના ઉત્તરાર્ધના જાણીતા જૈન કવિઓ-સંઘવિજય (સિંહાસન યત્રી-શીના કર્તા), ગુણવિજય (કર્મચંદ્ર વંશાવલિ પ્રબંધના કર્તા), હેમ-વિજય ગણિ (કર્મલક્ષ્ય રાસના કર્તા), નયસુંદર (નલદમયંતી ચરિત્રના કર્તા), કનકસુંદર (સગાલક્ષ્યા રાસના કર્તા), સમયસુંદર (નલદમયંતી રાસ અને વસ્તુપાલ તેજપાલ રાસના કર્તા), આદિમાંથી કેટલાક ઋષ્ય-ભદ્રાસની સાથે સારી પેઠે સંબંધમાં આવેલા હશે. અને ઋષ્યભદ્રાસ પોતાના આગળ થઈ ગયેલા જૈન કવિઓમાંથી હાવણ્ય સમય (વિમલ પ્રબંધ આદિના કર્તા:-જ. ૧૫૨૬ છેલ્લી મળી આવેલી કૃતિ ૧૫૮૬ની છે), લીંમો, ખીમો, તથા એ પહેલાંના કેપાલ વગેરેને સંમાનપૂર્વક સ્મરે છે. કુટુંબ મોટું તથાપિ સંસ્કારી અને ધર્મ તથા સાહિત્ય-રત હતું અને વળી તે સમયના ઉત્તમ સાધુઓ અને પુરુષોની સત્સંગતિમાં રહેનારું, એટલે ગર્ભશ્રામંત ઋષ્યભદ્રાસે બહેપાર અને કુટુંબવ્યવસ્થાનો ભાર સુપાત્ર માણસો અને લાયક કુટુંબીઓ ઉપર રાખીને પોતાનું આયુષ્ય ધર્માચાર અને પઠન પાઠન લેખનમાં જ મોટે ભાગે ગાળેલું હશે એવો તર્ક એમના વિશે થોડો જણાય છે. એમની કૃતિઓમાંની એકથી વધારે એમના જ હસ્તાક્ષરમાં પણ મળી આવે છે.

૪. આ રાસ વિશે એકબે મુદ્દા.—જૈન સાહિત્યમાં રાસને નામે ગણાતી કૃતિઓની સંખ્યા મોટી છે, અને તેમાંથી હજી થોડી જ પ્રસિદ્ધિમાં આવેલી છે, એટલે આ જાતની રચનાનાં સામાન્ય લક્ષણો બાંધવાનું કાર્ય અત્યારે થઈ શકે એમ નથી. પરંતુ કવિની પોતાની પ્રતિષ્ઠા ઉપર રજી કલમમાં આવેલી છે તે પ્રમાણે જ એમણે આ અને પોતાના બીજા રાસો રચેલા છે. કથાભાગ કે વસ્તુ ગૌણ છે; નીતિના અભારિ (અહિંસા), શીલ, દાન, તપ આદિ જે સિદ્ધાન્તો ઉપર જૈન ધર્મ ખાસ ભાર મૂકે છે, તેનો બોધ કરવો અને જિન મતનો મહિમા ગાવો, એ જ આ રાસનો પ્રધાન વિષય છે. પોતાનું કવન વિસ્તારવામાં જૈન કવિઓ પોતપોતાની વિદ્યા રુચિ આદિ પ્રમાણે આગલા અધ્યા,

સુમાધિતો. લોકસાહિત્ય વગેરેનો છૂટથી ઉપયોગ કરે છે. એક બે દાખલા બોધે.

જ્ઞાની નર સધલે પૂજ્ય, નરપતિ નિજ નગરે જ મનાય;
જ્ઞાની ભલો નર બેહુ કુરૂપ, કોણ જુવે કોયલનું રૂપ.—૪
કોયલ રૂપ સ્વર મધુરો જેહ, તપસ્વી રૂપ ક્ષમા કહેહ;
પતિવ્રતા* નારીનું રૂપ, કુરૂપને વિદ્યા જ સુરૂપ.—૫
અધિકું રૂપ તે વિદ્યા કંઠી, ગુપ્ત ધન તે વિદ્યા સહી;
યશ સુખની દેનારી એહ, વાટે બાંધવ સરિખી જેહ.—૬
વિદ્યા રાજભવને પૂજ્ય, વિદ્યાહીન અજ પશુઆ ગાય;
લક્ષ્મી પણ જુગ x તો શોભતી, બે ઉપર બેઠી સરસ્વતી.—૭
નાણા ઉપર અક્ષર નહિ, તે બાણું નવિ ચાલે કહિં;
જિહાં અક્ષર તિહાં મહત્ત્વ તે બહુ, ઉત્તમ અંગને પૂજે સહુ.—૮ +

અહીં વિદ્યા વિશેનાં જાણીતાં સુમાધિતો બેગાં કરીને છેલ્લી કડીમાં કવિએ પોતાના બહેપાર અને શરાશીના અનુભવને, લીસા અને સુવાચ્ય છાપ વાળા સિક્કા વચ્ચેના ભેદનો દાખલો આપી, સાથે વણી લીધો છે. “ઉત્તમ અંગને” એટલે સિક્કા ઉપરના પાતશાહ કે રાજ્ય-કર્તાના ડોકાને એવો અર્થ પણ હોય. કુમાળવાળા રાસ ખંડ ૧ લામાં પૃ. ૩૭ મે ખંભાતમાં પોતાના સમયમાં પ્રચલિત સિક્કાઓની યાદી કવિએ આપેલી છે.

* પાતિવ્રત્ય. x જગતમાં.

+ દ્વિતશિક્ષા રાસ, દાલ ૧. બાપા માટે જુવો પૃ. ૧૦ તળેનું ટિપ્પણ.

ભક્તિ રૂપ ધનના ગુણ લોકપ્રિય રાહના પદમાં ખાયા છે તે
જીવો:—

(રાગ વસંત—“નાહલો નિરશુર રે”)

જિન તુઝ નામ નિધાન રે, એ ધન કોઈ ન ખાય;
દેહડી જલતાં સાથિ આવઈ, વિણસી કિમઈ ન જાય.—જિં ૫૧
ચોર ન ચોરઈ અગનિ ન જલઈ, ધૂરત કોઈ ન ધૂતારઈ;
વાટઈ વહઈતાં વિધન ન થાઈ, ધૂતઈ કહી ન હારઈ.—જિં ૫૨
એ ધન ખાતાં કહીઈ ન ખૂટઈ, વણજ કરિ નવિ જઈ;
કુવસન પડતાં એનવિ વિણસઈ, રસી ન લીઈ રાઈ.—જિં ૫૩
ચાહતણું ઇલાં કહીઈ ન ચાલઈ, યોગી ધાત ન ધાલઈ;
સુરનર કિંનર અસુર વિધાધર, એ ધનસું ન વિચાલઈ.—જિં ૫૪
એ ધનનું હોર નવિ થાઈ, લૂંટા સોય ન લૂંટાઈ;
સાયરજલ પ્રભવઈ નઈ એહેને, અનર્થ કોઈ ન હકઈ.—જિં ૫૫
એ ધનથી પેઠું ધન આવઈ, રાજ ઋદ્ધિ સુખ ભોગ;
કુમારપાલ નૃપ એણીપરિ ચિંતઈ, પુણ્ય સકલ સંધોગ.—જિં*૫૬

સિદ્ધરાજની ચિંતા બળે છે ત્યાં કવિ વિલપે છે:—

(રાગ રામગિરિ: “રામ ભણઈ હરિ ઉઠીઈ”—એ દેશી)

સોનાવરણી રે ચહઈ બલઈ, રૂપાવરણી તે ધુંડ રે,
કુમકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજલોત તેહ રે.—૨૯ માં
માન મ કરસ્યા રે માનવી, કિસ્યા કાયાનો તે ગર્વ રે,
સુરનર કિંનર રાજિઆ, અંતિ મૃત્તિકા સર્વ રે.—૩૦ માં

* પ્રથમ ખંડ પૃ. ૧૦૬.

જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાધુ તે પાગ રે,
તે નર પોદયા રે પાધરઈ, ચાંચ દિધ સિરિ કાગ રે.—૩૧ માં
જે નર ગંજ રે ખોલતા, ÷ × × ×
× ÷ × × × × × ×
જેસંગ સરિખા રે રાજિઆ, ખાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.—૩૨+માં

નરસિંહ મહેતાથી જે ક્યાંય જૂના આ લોકરચિત પરંપરાપ્રાપ્ત
સ્મશાનવિલાપમાં ઋષભદાસની પોતાની એક માત્રા પાણુ હશે ખરી ?

ખીજે છેડેથી વિચારમાં પડી જાય એવા દાખલા ગિતારું. આ-
લણુ પ્રતિનિધિ દેવભોધિ સમસ્યાઓ પૂછે છે અને જૈન પ્રતિનિધિ
હેમાચાર્ય કુમારપાલની રાજસભામાં તેના ઉત્તર આપે છે (પૃ. ૧૮૧-
૧૮૧: અઢાર સમસ્યાઓ આપી છે), તે વાંચતાં આપણને એમ લાગે
છે કે આ શું આપણે સામળમદ્દને તો નથી વાંચતા? આમ ખીજે
પણુ અનેક સ્થળે લાગ્યા વગર ન રહે એટલી એ એની સમાનતા
જણાય છે. ઋષભદાસના ઘણા દૂદા ચઉપદ અને પાસ કરીને કવિત્ત
સામળની લઢણુને અને સામળની શબ્દ અન્યને એટલાં તો મળતાં
આવે છે કે ઋષભદાસ હીરવિજય શિષ્યને હીરસવાઈ કહો હો તો તેમ
સામળને ઋષભસવાઈ કહેવાનું આપણને મન થઈ જાય છે. માત્ર
ઋષભની કૃતિઓમાં જે લોકપ્રિય ઢાળોનાં મીઠાં અસરકારક પદો જોવામાં
આવે છે તે એની કવિત્વ પદ્ધતિને અંશ સામળમાં નથી.

પુસ્તકો વગરના અને વાંચતાં આવડે નહીં એવા શ્રોતાઓને
માટે રચાયેલાં સાહિત્યમાં હોમર મહાભારત કે જાતકમાલાથી માંડીને
સામળ લગી કે આજે પણ ગામડાના બાટમવાયા અને કચકો લગી
કેટલાંક લક્ષણુ સર્વસામાન્ય હોવાનાં જ. આગળ આગળથી એ
લક્ષણો જે નરાતરા ફરફાર સાથે ચાલ્યાં આવે, તે આગળ આગળ

× પૃ. ૧૪૭-૮.

જરાતરા ફેરફાર સાથે ઊતર્યાં જાય. અને વર્ણનોમાં ઉપમાઓ અને રૂપકોથી માંડીને જ્ઞાનનાં સૂત્રો કહેવતો અને ઉપાણ્યાં, રસનાં ટપાં, હાસ્યના દુયકા, ચાતુર્યના નમૂના, સૂત્રશૈલીમાં સમાવેલાં સરવૈયાં, લોકપ્રિય કથાનકો ચમત્કૃતિઓ અને તાજુખીઓ, પદ અને ગુંથણીમાં ફેરફાર સાથે, પરંતુ તત્ત્વદૃષ્ટિએ જોતાં એ ને એ મા અને એ ને એ બાપની સંતતિ, સૈદ્ધાંતો સુધી હિસાહિતવાદીમાં ઊગે અને કરમાય અને પાછાં ઊગે. સૈદ્ધાંતો લગી: જ્યાંસુધી પ્રજાનું આપું જે માનસ ફરી ન જાય ત્યાંસુધી. તથાપિ જ્યાં વિચારમાલા કે દૃષ્ટિ ઉપરાંત શબ્દ-રચના અને દૃષ્ટાંતો લગભગ એક ને એક બે કવિઓમાં એક આખા બંધમાં અથવા તો બંધના એક આખા અંશમાં જોવામાં આવે, ત્યાં સંભવે છે કે પાછલા કવિએ આગલાનું જ પોતાનું કરી લીધેલું. ઋષભદાસનું કેટલુંક જેમ આખલા કવિઓની કૃતિઓમાંથી અને આગલાં સુભાષિતો પદો આદિના અનુવાદ જ છે, તેમ ઋષભ પછીના આપણા કવિઓમાં કેટલુંક ઋષભનું જ એમણે લીધેલું છે. અને ઋષભ તો આપણે જોયું તેમ પોતાની પ્રતિજ્ઞામાં સ્પષ્ટ સ્વીકારે છે કે હા, મેં તેમ કર્યું છે; એ મહારું એક કર્તવ્ય જ હતું. સામળ પણ એવો સ્વીકાર કરે છે. x છાપખાનાં યતાં, પુસ્તકો સુલભ યતાં, અને નિરક્ષર શ્રોતા વર્ગને સ્થાને વાંચનાર વર્ગ આવતાં, આપણા નવા યુ-

x “કવચિતા સહુતણો પરતાપ.” “સેવક સહુ કવચિતા તણો.”

—નંદ બત્રીશી.

“કવિ ક્રીધા લક્ષકોટિધા, મયા કરો માગું મતી”

—રાવણ મંદોદરી સંવાદ.

“દાસ સૌ કવિજન તણો.”

—વેતાલ પચીશી.

“સંસ્કૃત માંહિથી સોધિયું પ્રાકૃત કેરું પુરાણ.” “સામળભટ્ટ કવિએ કરો, વેદ પુરાણો છાપ.” (અથવા—“પ્રાકૃત કીધું પૂર”)

ગમાં રચનાઓના કર્તૃત્વ વિશેના આપણા ખ્યાલ વધારે સ્પષ્ટ અને સ્પષ્ટરૂપે થતા ગયા છે, અને હવે આપણે કોઈ પણ કર્તા કે ઋષભ અને સામળના જેવા એક સામાન્ય ગાળગોળ સ્વીકાર ઉપરાંત ખરે ખંડમાં, કડીએ કડીમાં, જેનું જેટલું લીધું હોય તેનો ચોક્કસ ઋણ-સ્વીકાર માગિયે છીએ. કર્તૃત્વ અને ઋણસ્વીકાર વિશેનાં આ આપણાં નવાં ધોરણ દ્વલપતરામ જેવા કવિને લાગુ પાડી શકાય ખરાં? કે એમને મોટે ભાગે તો આ ખાતમમાં દુયારામ સગીના યુગની જ એક વ્યક્તિ ગણવા ઘટે? આ મ્હને તો લાગે છે કે, એવો સવાલ છે કે જે વિશે થોડો ધણો મતભેદ સ્થાને છે. નીચેની પંક્તિઓ વિચારો.

પહોળુ સુખ જે નતિ નર્યા, બીજુ સુખ જે ધરિ દીકરા;
ત્રીજુ સુખ જે રણવણ * વરા, ચઢ્યુ સુખ જે પોતધ ધર.
પાંચમુ સુખ જે ભગતિ નારિ, છકુ સુખ જે ઝાટું બારિ;
સાતમુ સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઈ એ લહઈ ધર સત્ર.
પહોળુ સુખ જે ન જઈઈગામી, બીજુ સુખ જે વસઈ ઠામિ;
ત્રીજુ સુખ જે માનઈ ભૂપ, ચઢ્યુ સુખ જે રૂપ સરપ.
પાંચમુ સુખ ઈચ્છાઈ રમઈ, છકુ સુખ વેલાઈ જમઈ;
કવિ કહઈ સાતમુ સુખ એ ગમઈ, સકલ લોક ધર આવી નમઈ.

આમાંની ખેડેલી ચાર દ્વલપત શાય કે જૂની વાંચનમાળામાંથી

(ટિપ્પણ આગલે પાનેથી ચાલુ)

“શાસ્ત્ર સકલની શાખ.”

“આઠણ ભાટ કે ચારણાં (કે) અન્ય કવચિતા હોય,

સેવક હું સહકૃતણો, ખોડ મ દેસ્યા કોય.

જેહની બુદ્ધ ત્રીધી શારદા, જેહની સાંમળી શાત,

તેહનું સંસ્કૃત શોધિયું, તેહની વખાણી વાત.” વગેરે, વગેરે.

—સિંહાસન બત્રીશી.

* ઋણ વિના.

જિતારી નથી; આ રાસમાંની જ એ આઠે પંક્તિ છે: જુઓ ખંડ ૨ ને,
પૃ. ૧૩૧.

આ રાસનો આરંભથી માંડીને સિદ્ધરાજનું મૃત્યુ થતાં કુમાર-
પાળ આવીને ગાદીએ બેસે છે ત્યાં લગીનો ભાગ સુસ્ત્રિષ્ટ છે. કુમાર-
પાળના પ્રવાસવર્ણન અને ઠેકાણે ઠેકાણેના એના અનુભવોના વર્ણનથી
કૃતિમાં એટલે સુધી પૂરતા વૈવિધ્ય વાળી એકતા આવે છે. એમાં પણ
જૈન શ્રોતાઓને એ એવો બોધ જ પ્રધાન છે, પરંતુ પછીના ભાગમાં
તો એ બોધ જૈનેતર વાંચનારને જરા કંટાળે. આવે એવો થઇ જાય છે.
વળી અસંભવિત ચમત્કારો (miracles) ઠેકાણે ઠેકાણે આવે છે તે
અર્વાચીન વાંચનારે કર્તાના સમયના અમણ સોફના જ નહીં અમણ
વિદ્વાન તમામ પ્રજાના માનસચિત્ર લેખે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી
મણવાના છે. આજે આપણા સુશિક્ષિત વર્ગમાં જે ચમત્કારો વિશે
આપણું માનસ એક જ ધોરણે વર્તતું છે નહીં. કૃષ્ણચરિત્રમાંના
ચમત્કારો આપણે કરારે ગણિયે છિયે, દશમસ્કંધ કે સુદામાચરિત્ર જેવાં
કાવ્યોમાં આપણને એવા ચમત્કારોના વર્ણનમાં અસંભવદોષ અને તેથી
કાવ્યલહાનિ નથી લાગતાં; ત્યારે જૈન પ્રબંધ કે રાસમાં સોમનાથનું
લિંગ ફાટે, તેમાંથી નીકળી શંકર પોતે કહે કે “સાચો ધર્મ શ્રી
હિમાચાર્ય જે કહે તે” અને કુમારપાલ રાજાનો સંશય આ પ્રમાણે
છે; એવું વર્ણન આપણે સહી શકતા નથી. આ વિશે જો એવો
પક્ષવાદ કરવામાં આવે કે જૈનેતર કાવ્યોમાં આવાં વર્ણન અસંભવિત
પણ એક વાર તો સંભવિત લાગી જાય એવી ખુબીથી થયાં હોય છે,
તો એ બચાવ પણ લૂંટો છે. કેમકે દશમસ્કંધ જેવા ઉત્તમ કાવ્યમાં
પણ એકથી વધુ સ્થળે જરાયે ખુબી હોતી નથી, અસંભવ નયો અને
નાગો અસંભવ રૂપે જ કથાયેલો હોય છે, એ નિર્વિવાદ છે. કલાશા-
સ્ત્રમાં આ જ ખરું છે, કે કૂખડું પણ પરિચયથી સ્વયં બને છે, અને
ગમે તેવા પટુકરણને પણ સુપરિચિત થઇ ગયેલું કૂખડું—ગંદાં બાલ-

કની જેમ ખૂંચતું નથી. અને આ ને આ વાત જૂદે રૂપે કહેવામાં
આવે કે શ્રીકૃષ્ણ ઉપરની ભક્તિના પૂરમાં એ બધું તણાઇ જાય છે તે
જણતું પણ નથી, તો એ જ બચાવનો લાભ જૈન સાહિત્યને પણ
મળવો ઘટે છે.

ગઝનીના સુલતાને મદદા આવી ઘેરો ઘાલ્યો અને કુમાર પાલને
લાગ્યું કે ‘મુલા તો!’—ત્યારે જૈન ધર્મરક્ષક લોકોત્તર શક્તિ સુલતાન
બંધતો હોય છે ને એનો ઢોલિયો ઊપાડીને આણે છે કુમારપાલના
શયનભવનમાં. અને મળરકે જંગલમાં જ સુલતાનને ઉલટું એમ થાય
છે કે ‘માર્ચા તો!’ તથા તે ખીચારો જેમ તેમ ષડ ઉપર ડોકું રાખીને
આવા ચમત્કારિક વિષમમાંથી છૂટવા માટે નમી પડે છે, પોતાના મુલક
અને પોતાની પ્રજામાં અમારિ પ્રવર્ત્તાવવાતું વચન આપે છે, અને
કુમારપાલનો માંડલિક બનીને વદાય થાય છે. આવાં વર્ણન અસંભવ-
દોષના જૂદા પ્રકારના દાખલા છે. અગત્ય મહર્ષિના વચન માનથી
પાનેતરમાં ઘૂમંટો કઢાડીને બેઠેલો છોકરો, મહર્ષિ “આ કન્યાદાન હું
સ્વીકારું છું” એમ બોલતાં જ, છોકરો મટી કન્યા બની જાય છે,
એવી પ્રજાની કાવ્યસૃષ્ટિમાં ઝવૂંતી સુસ્ત્રિષ્ટ પણ દયાધન જૈન બને,
એમાં મહારા જેવા અપક્ષ તોળાટને તો જરાયે વિચિત્ર નથી લાગતું.
બ્રાહ્મણ અને જૈન એક લોહીની પ્રજા છે એક વાતાવરણનાં બાલક
છે, શક્તિઓ તેમ અશક્તિઓમાં, રુચિઓ તેમ અરુચિઓમાં, સમાન
છે, અને બ્રાહ્મણ સાહિત્યમાં વસિષ્ઠ વિદ્યામિત્ર અગસ્ત્યાદિને દેવો,
દેવાધિદેવ, કુદરતના નિયત ધર્મ, અને કર્મચક્ર પણ પ્રસંગ પ્રમાણે
નમે, તો જૈન વિચારમિતારમાં જોયો ઋષિમહર્ષિના સમાનશીલ છે,
તેઓને કુદરતની અને તેથી પણ મહત્તર હોય એવી બધી જ શક્તિઓ
જૈન સાહિત્યમાં શા માટે ન નમે !

૫. જૂનું વાડમય. જૈન સાહિત્યમાં દોષો નથી એમ મહારો
દાવો નથી. બ્રાહ્મણ સાહિત્યમાં નથી એવા દોષો જૈન સાહિત્યમાં છે

એવા પક્ષવાદ સામે જ મ્હારી દલીલ છે. વળી દોષદષ્ટિની પ્રવૃત્તિનો સાચો આશય એક જ ઘટે: સાહિત્યના નવા સર્જનને એવા દોષોથી બનતાં સુધી મુક્ત રાખવાનો. દોષને વિશે દોષત્વપ્રતીતિ ના થાય, દોષને વિશે પણ ગુણત્વપ્રતીતિ થાય, તો એવા અસમંજસ વાતાવરણમાં ઉદ્ભવતી નવી સાહિત્યસૃષ્ટિ પણ એવા દોષોથી કલંકિત જ બન્યા કરે. નવા થવાના જૈન સાહિત્યને, નવા થવાના જૈનેતર સાહિત્યના જેટલું જ, દોષકલંકોથી જેમ અને તેમ વિમુક્ત રાખવું ઘટે, એ વાત તો સૌ સ્વીકારે. પરંતુ નવું સાહિત્ય—જૈન કે જૈનેતર—આ નિબંધની વિચારણામાં પ્રસ્તુત વિષય છે જ નહીં. આપણી વિચારણા જૂના, અને મોટે ભાગે કાંતો અપ્રકટ કાંતો પ્રકટ તથાપિ અજ્ઞાત જેવા સાહિત્યને માટે જ છે. આવા સાહિત્યને અજ્ઞાતમાંથી જાણીતું અને હસ્ત-લિખિત પ્રતિઓ રૂપ જ છે તેને મુદ્રાંકિત બનાવવું એજ આપણો વિષય છે. અને આમાં જૈન જૈનેતરનો ભેદ છેક અરથાને છે. જૂના જૈનેતર સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને જેટલા પ્રિય છે, તેટલા જ પ્રિય તે ભાષાપંડિતોને જૂના જૈન સાહિત્યના રક્ષણ સંશોધન પ્રકાશન અને ગુણાનુરાગ પણ થવાં જોઈએ. જૈન વાક્યમયની સાહિત્ય દૃષ્ટિએ ઉત્તમ કૃતિઓ ભલે ઓછી હોય; જે ઉત્તમ કૃતિઓ હોય તે ગુણવત્તામાં આદ્યજી વાક્યમ-યની ઉત્તમ કૃતિઓથી ભલે ઊતરતી હોય. ગુજરાતી ભાષા અને સાહિત્યનો ક્રમિક ઐતિહાસિક વિકાસ સમગ્રમાં જોયી ઊતરતી જેટલી હોય તેટલી સર્વે જૂની કૃતિઓ કીમતી છે. જે છે તે એ. માણસ નવાં માયાપ પેદા કરી શકતો નથી, તેમ પાછલા સમયનું વાક્યમય નદ થયું કે તેની જગા બીજા કશાથી પૂરી જ શકતો નથી જે છે તે એ. અને અત્યાર લગી ચાલી રહ્યું છે તેવું દુર્લભ લગ્ન પણ બીજા બેત્રણ દાવક આઢ્યા કરશે, તો ઇ. સ. ૧૮૫૦-૬૦ લગી જેટલું હતું તેટલું ૧૮૮૦-૧૯૦૦ લગી રહ્યું નહીં, અને ૧૯૦૦ થી ૧૯૨૫ ની

વચમાં પણ આપણા ચાલુ દુર્લભને લીધે કેટલુંક વધારે નહતું થયું, અથવા તો ૧૯૦૦ લગી હતું પણ હવે નથી એ દશાને પામ્યું. તે પ્રમાણે જ બીજા ત્રીશ ચાળીશ વર્ષમાં પણ થવાતું. તો આ દૂંકા પ્રવેશક * ની ગુજરાતી ભાષાપંડિતોને “જુગલ કર જોડ” આજીજી આટલી જ કે—કાલ-અજગરે એ ય પગ તો ગળ્યા છે એવી હાલ-જેહાલ આ બીચારી સરસ્વતીના રક્ષણ માટે તેમણે નદાખ્યાનમાંનું પારધિકૃત્ય કરવાને બનતા વેગે ધાવું.

પૂણા, તા. ૩ માર્ચ ૧૯૨૭.

બલવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર

* આ પ્રવેશક નિમિત્તે જૈન સાહિત્યની એક લઘુ સેવા કરવાનો પ્રસંગ આપવા માટે રા. રા. જીવનચંદ સોહરચંદ જીવેરીનો આભારી છું.

कविवर ऋषभदास.

कर्ता:—रा. रा. मोहनदास दलीचंद देशाध.

કવિવર ઋષભદાસ

[શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ એ 'મથાળાનો એક નિબંધ' તા. ૧૦-૫-૧૫નો સુરતની પંચમ ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદમાં મોકલ્યો હતો કે જે તે પરિષદના અહેવાલમાં અને જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ હેરલ્ડના સને ૧૯૨૫ના ખાસ ઐતિહાસિક અંક (૭-૯ અંક) માં પૃ. ૩૭૪થી ૪૦૧ સુધીમાં પ્રગટ થયો છે, તે લખાયે આઠ વર્ષ થયાં તે દરમિયાન કેટલીક હકીકતો ઉપલબ્ધ થઇ છે તે ઉમેરી આખો નિબંધ હિપ્પાહીક કરી અત્રે મૂકવામાં આવે છે:]

૧—કવિસમય.

૧—કવિશ્રી પ્રેમાનંદની પૂર્વે-છ. સ. સત્તરમા સૈકાના પ્રારંભમાંજ થયેલા એક સમર્થ જૈન શ્રાવક કવિ ઋષભદાસનો પરિચય કરાવવા માટે ઉચુકત થયો છું. તેઓ ખંભાતનિવાસી હતા અને તેમણે ખંભાતમાંજ રહી અનેક ગૂજરાતી કાવ્ય-કૃતિઓ-રાસાઓ રચી ગૂજરાતી સાહિત્યમાં સમૃદ્ધ ફાળો આપી વિશિષ્ટ સ્થાન મેળવ્યું છે.

૨—પ્રથમ તેમનો સમય વિચારતાં જન્મ સંવત્ કવિએ પોતાના કોઇપણ ગ્રંથમાં આપેલ ન હોવાથી અને મરણ સંવત્ ખ્રીસ્ત સાધનથી મળી શકે તેમ ન હોવાથી અનુમાનપ્રમાણથી કામ લઇશું. તેમની પહેલી મોટી કૃતિ વ્રતવિચારરાસ સં. ૧૬૬૬ માં રચાયેલી છે. તેમાં સરસ્વતીની સ્તુતિ પ્રારંભે કરતાં પોતે જણાવે છે કે જેવું જોઇએ તેવું પિંગલ અને વ્યાકરણનું જ્ઞાન પોતાને નથી:—

પિંગલ ભેદ ન ઓલખું. વિગતિં નહી વ્યાકરણું,
મુર્યાખમંડલ્ય માંનવી, હું સેવું તુઝ અર્ણું.

૩—આમ કહી પોતાની નિરભિમાની શક્તિ અને દીનતા આ

કવિએ જણાવી છે. (કુમારપાલ રાસમાં પણ આજ વાત મૂકી છે. પૃ. ૧ કડી ૭) કવિ માટે પિંગલ અને વ્યાકરણનો સારો અભ્યાસ આવશ્યક ગણાય; ૨ આ કવિએ પોતાના આ પ્રથમ પ્રયાસમાં તે બાબ તનો પ્રથમ ઉદ્દેશ્ય કર્યો.

૪—આ પ્રથમ કૃતિના અંતે પોતાની ગૃહસ્થ સ્થિતિનું પણ વર્ણન ટૂંકમાં કરેલું છે કે:—

સુંદર ધણારે દીસઘ શોભતાં, બહુધની બાંધવ જોજ,
બાલક દીસઘ રે રમતાં બાગણ, કુટુંબ તણી કંઈ કોજ.
ગ્યવરી મહદધણી રે દીસઘ દૂઝતાં, સુર તરે ફલીકરે આર્પ,
સકલ પદારથ મંડળરિ મિંલણા, ચિર થઇ લછી રે નાર્ય.
મહન મનોર્થ માદારઘ જે હતો, તે ફલિઉ સહી આજ,
શ્રીજિનધર્મ નિંપાસ પસાડિલઘ. મુજ સીધાં સહી આજ.

૫—એટલે પોતે બહેન ભાઈની જોડવાળો, બાલકોનો પિતા, બહોળા કુટુંબવાળો, ગાય ભેંસનાં દૂઝણાં જેને ઘેર હતાં એવો, લક્ષ્મીવંતા રહી સુખી ગૃહસ્થાશ્રમ સેવતા હતા. તે પરથી સં. ૬૬૬માં તેમની ઉંમર જોણમાં જોઈ ૨૫ વર્ષની ગણીએ તો સં. ૧૬૪૧ની આસપાસ તેમનો જન્મ થયો હોવો જોઈએ એમ સહેજે અનુમાન થઈ શકે.

૬—તેમની છેલ્લી કૃતિ સં. ૧૬૮૮ ની રોહિણીઆ રાસ મળી આવે છે. સાર પછી થોડાં વર્ષો પોતે વિદ્યમાન રહી વૃદ્ધાવસ્થા ધર્મ-ક્રિયામાં ગાળી હોય તો તે સંભવિત છે. ઉક્ત કૃતિમાં વિજયનંદસરિના

૧ કવિ દલપતરામ પોતાની પિંગલમાં જણાવે છે કે

પિંગલ પાઠ પઢ્યા વિના, કાવ્ય કરે કવિ કાવ્ય,
વક્ત્રી વ્યાકરણ વિના વહે, વાગ્ધી વિમલ નવહોય.

પોતે શ્રાવક હતા એમ જણાવે છે. તે સરિ સં. ૧૬૭૬ માં આચાર્ય પદ પામ્યા પછી સં. ૧૭૧૧ માં ખંભાતમાંજ સ્વર્ગસ્થ થયા.

૭. આ કવિ સં. ૧૭૦૦ સુધી વિદ્યમાન રહ્યા એમ ગણીએ તો તેમનું આયુષ્ય લગભગ ૬૦ વર્ષ પ્રાય: ગણાય. તેમનો કવનકાળ તો સં. ૧૬૬૬ થી ૧૬૮૮ સુધીના ૨૨ વર્ષનો નિશ્ચિતજ છે. કવિના આયુષ્યકાલ દરમ્યાનજ કવિવર સમયસુંદરનો કવન-કાળ છે અને તત્કાલીન સ્થિતિ શું હતી તે સંબંધી ઉક્ત ‘કવિવર સમયસુંદર’ સં-બંધીના મારા નિબંધમાં જોઈ શકાશે. (જૈન સાહિત્ય-સંશોધક ખંડ ૨ અંક ૩-૪, તથા આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૭ હું પ્રસ્તાવના.) મુખ્યત્વે કરી ઋષભદાસ પોતાની કૃતિઓમાં જહાંગીર (પુરમ) પાત-શાહનો ઉલ્લેખ કરે છે. તેના સમયની સ્થિતિ તપાસીશું.

૨. જહાંગીર આદશાહના રાજ્યની શાંતિ.

૮. દિલ્લીપતિ જહાંગીર આદશાહ (રાજ્યકાળ ઇ. સ. ૧૬૦૫થી ઇ. સ. ૧૬૨૭) ના રાજ્યની સીમા આગ્રાથી પંજાબ અને કાશ્મીર સુધી અને માળવાથી ગૂજરાત સુધીની હતી.

૯. “અકબર અને જહાંગીરની રાજકાવ્ય નીતિ ધણાક વિષ-યોમાં મળતી આવે છે. હિંદુ અને મુસલમાન બંનેને સરખા હક આપવામાં, બંને ઉપર એકજ સરખી રાજનીતિ ચલાવવામાં બંને એક સરખા મત ધરાવતા હતા; પરંતુ અકબરનું એવું ધારવું હતું કે, હિંદુ, મુસલમાન બંનેને એકજ પંક્તિ પર સુકવા માટે, તેમના ધર્મને ઉત્તેજન આપવા અર્થે, માણસે પોતાનો ધાર્મિક જુરસો અને ધાર્મિક લાગણીઓને મનાવી દેવી જોઈએ અને ધાર્મિક માવનાથી ખીલતા આત્મિક રંગને આછો કરી નાંખવો જોઈએ. અકબરને દરેક ધર્મ ઉપર આસ્થા હતી; જ્યારે જહાંગીર એમ સમજતો હતો કે કોઈ પણ માણસ પોતાના ધર્મમાં રહીને, તેમાં પૂર્ણ માન્યતા રાખીને પોતાના

ધર્મની ક્રિયાઓ પાળીને પણ પારકા ધર્મવાળા તરફ માનની લાગણીથી જોઈ શકે છે.

૧૦. “અકબરનો અમલ ધણેજ સુલેહભરેલો હતો, તેનું સુખ્ય કારણ એ હતું કે તેણે બળ અને કળથી પોતાની હિંદુ પ્રજાનાં મન મેળવી લીધાં હતાં. દેશી સંસ્થાનો સાથે લગ્નનો સંબંધ વધારી તેમની વિદ્યા અને તેમના ધર્મ પ્રત્યે પ્રેમભાવના બતાવી, તેમના પર પૂર્ણ ભરંસો રાખી, તેમને મોટા મોટા ઝોલાઓ આપી તેમનો અતિ ઉપયોગી પ્રેમ સંપાદન કરી, તેમને રાજ્યમાં મદદગાર કરી લીધા હતા. જહાંગીરે રાજ્યાભિષેક થયા પછી પોતાના પિતાના પગલેજ ચાલવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. મરણપર્યંત તે નિશ્ચય તેણે પાળ્યો પણ ખરો.

૧૧. “જહાંગીરને નાનપણથી વિદ્યા તરફ ધણો પ્રેમ હતો. જહાંગીરના સમયમાં જદરૂપ (વિન્યદેવસરિ!) નામે એક વિદ્વાન જતી ઉજ્જવન પાસે આવેલી એક ઉજ્જવન પહાડની ગુફામાં રહેતો હતો. અહિં આ ત્રણ માઇલ સુધી સ્વારી જઈ શકે તેવું સ્થાન નહોતું, છતાં પણ જહાંગીર વારંવાર પગે ચાલી તેની પાસે જતો અને તેની સાથે વદવિવાદ કરવામાં પોતાનો અમૂલ્ય વખત ગુજારતો. તે જ્યારે જદરૂપનું વર્ણન કરે છે ત્યારે તેના શબ્દો બતાવી આપે છે કે તે જદરૂપ પ્રત્યે શુદ્ધ અંતઃકરણનો ભાવ રાખતો. છ છ કલાક સુધી તેની સોજનમાં જહાંગીર રહેા છે

“જહાંગીરનો અદ્વત ન્યાય, તેનો પ્રજા તરફનો પ્રેમ અને તેમના કલ્યાણાર્થે લેવામાં આવતા ઉપાયોમાં મહાન અકબર સિવાય કોઈપણ રાજા તેની બરાબરી કરી શકે તેમ નથી.”

—જહાંગીર અને તુઝક જહાંગીર

[વસંત-આવણ ૧૯૬:]

૧૨. ટુંકમાં અકબર બાદશાહના વખતમાં ગુજરાત સર્વતઃ જીતાયું, અને શાંતિ ફેલાઈને જહાંગીરના વખતમાં લગભગ જામી ગઈ

હતી. આવા વખતમાં કાવ્યધારા ઉછળે એ સ્વાભાવિક છે એમ ધણોનો મત છે. ૧ તો અત્ર જણાવવું યોગ્ય થઈ પડશે કે કવિ ઋષભદાસ ખંભાતમાં રહીને આટલી બધી સંખ્યાબંધ કાવ્યકૃતિઓ કરી શક્યા એ શાંતિનું ચિન્હ સૂચવે છે. આના સમયમાં અનેક જૈન કવિઓ નામે નવસુંદર, સમયસુંદર આદિ મહાકવિઓ તેમજ બીજા નાના કવિઓ અનેક થઈ ગયા છે અને આખો સત્તરમો સૈકો લઈશું તો પુષ્કળ મળી આવે તેમ છે. ૨

૩. મૂળ ગામ-ખંભાત.

૧૩. કવિ ઋષભદાસ પોતાના નિવાસસ્થાન-વતન તરીકે ખંભાત જણાવીને જ અટકતા નથી, પરંતુ પોતાની લગભગ બધી કૃતિઓમાં તેનું સુંદર વર્ણન આપે છે. શ્રેણિક રાસ, તેમજ હિતશિક્ષા રાસ, ભરતેશ્વર રાસ, બાહુબલિ રાસ, હીરવિનય સરિ રાસ અને મલ્લિનાથ રાસ એ સર્વમાં તેનું વર્ણન ન્યૂનાધિકતા સહિત લગભગ એક સરખું આવે છે, અને તે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી હોવાથી અત્રે તેનો ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય થશે.

(૧) તપન તરપોલીઉં કાટ બરજિં ભજ્યો,

માયર લલહરિં બહુ વહાંણુ આવધ,

૧—જો કે જર્મન ફિલસૂફ ‘નીશે’ નો મત જુદો છે કે યુદ્ધતા—મહાન કલહના પ્રસંગોમાં પ્રતિભાશાળી રચનાઓ અને છે અને ખરા કવિઓ પ્રકટે છે.

૨—જુઓ (૧) જૈન રાસમાળા પ્ર૦ મનઃસુખલાલ કિ. મહેતા (૨) મારી તે પર પૂરવણી (૩) મારો ‘જૈનગુર્જર’ કવિઓ ભાગ ૧ લો—એ ત્રણેના પ્રકાશક જૈનશ્વેતાચર કોન્કરન્સ—પાયધુની. સુબંધ.

વસત વિવહારીઆ. કનકકોડે ભર્યાં,
કિં પરમાતિ જિનમંદિર ભવમ્,
શ્રીઅ દેવગુરતણા ગુણહી ગાવમ્—
પ્રવર પ્રાસાદ પંચારીઅ પ્રભુમીઠ
પોશાલ અલ્લતાલીસ હીસઈ,
ગાયરી સંગમ તે સાધનિં અહીકણિં,
અર્ધઅ રત્તાં મુની મનહી હીસઈ,
તેહ જાણો તુમ્હો વિસાજ વીસઈ—
પૌપત્ર પ્રાસાદ વ્યાપાર પાસઈ સહી,
શાક પાસઈ લીમ રવાદ રસીઆ,
અપમ કદઈ તેહ જગમાંલ ધના સહી,
જેઅ ત્રંઆરતી માંદિ વસીઆ
શાસ્ત્ર સુણવા નર જેઅ રસીઆ—

—શ્રેણિકરાસ સં. ૧૬૮૨.

૧૪. હીરવિજયસૂરિ-દિતશિક્ષા-મદ્વિનાય રાસમાં લાંબું વર્ણન
નીચે પ્રમાણે છે:—

(૨) ગુરુ નામિં મુઝ પોહોતી આસ, ત્રંઆવતીમાં કીધો રાસ,
સકલ નગર નગરીમાંલિ જ્યે. ત્રંઆવતી તે અધિકી હોય.
સકલ દેશ તણો શિણુગાર, ગુજ્જર દેસ નર પંડિત સાર.
ગુજ્જર દેશના ૪ પંડિત અદ્દ, ખંભાયતિ અગણિ હારમ સદ્.
જિહાં વિવેક વિચાર અપાર, વસઈ લોક જિહાં વણે અદાર,
આલપાઇ જિહાં વરણાવરણ, સાધુ પુરૂષનાં પૂજઈ ચરણ.

૪-૮ આને બદલે મુદ્રિતદિતશિક્ષાના રાસમાં જોડણી સુધારી જે શબ્દો
આપ્યા છે તે જવા દમ્મએ તો પાકાંતર આ પ્રમાણે આપ્યા છે:—૪ નગરજ

વસઈ લોક વાર ધનવંત, પહિરઈ પટોલાં નારિ ગુણવંત,
કનક તણા કંદોરઃ જડયા, ત્રિણ્ય આંગણે તે પુહુલા ધડયા.

હીર તણા કંદોરા તલમ્, કનક તણાં માલ્લીઆં મલમ્,
૫ રૂપક સાંકલિજાં બી ખરી, સોવન સાંકડી ગણિ જિનરી.

વડા ૯ વાણીઆ જિહાં દાનાર, સાદૂ પાવડી બાંધી સાર.
લાંબી ગજ બાંધુ પાંત્રીસ, વાધંતા દરપમ કર સીસ.

બધરવની એગતાઈ જ્યાંલિ, જીણા જગા પહિર્યાં તે માંલિં,
છટી રેસમી ૭ કહિદિં બછ, નવ ગજ લંચ સવા તે ગછ.

ઊપરિ ફાલીઈ બાંધઈ કોઇ, ચ્યાર રૂપકઆનું તે જોઇ,
કોઇ પછેવડી કોઇ પાંમરી, ૮ સાંકિ રૂપકઆની તે ખરી.

પહિરિ રેસમી જેહ કભાય, એક શત રૂપ આ તે ચાઇ,
હાથે બહિરપા બહુ મુદ્રિકા, ચાવ્યા નર જાણું સ્વર્ગ થકા. ૪૯

પગે ચાણી અતિ સુકુમાર, શ્યામ વર્ણ સખતી તે ગજ,
તેલ ફૂલ સુગંધ સનાંન, અંગિ વિલેપન તિલક નિ પાંત. ૫૦

એહવા પુરૂષ વસિં જોણિ દાદિ, સ્ત્રીની શોભા કહી ન જાય,
રૂપિં રંભા બહુ શિણુગાર, ફરી ઉત્તર નાપઈ ભરતાર. ૫૧

અસ્યું નગર તે ત્રંઆવતી, સાવર લહિરિ જિહાં આવતી,
વાહાંણ વધારિ તણો નહિ પાર, હાટે લોક કરિં વ્યાપાર. ૫૨

નગરકોટ નિ ત્રપોલીઈ, માંણિકચોક બહુ માંણસ મધ્યું,
વોહોરઈ કુંલી ડોડી સેર, આલમ દોકડા તેહના તેર. ૫૩

૫ બાંધી અલઅલતી હાથે ખરી, ૬ વ્યવહારી ૭ ત્રીશ, ૮ નિત્ય
હી વંદે અણુગાર.

ભોગી લોક અર્યા જિહાં વસઇ, દાંન વરઇ પાછા નવિ પસઇ,
ભોગી પુરુષ નિ કષ્ટાવંત, વાણિગ હોડિ તુ બાંધ્યાનંત. ૧૫૪ x
પશુ પુરુષની પીડા હરિ, માંદા નરનિં સાગ્ન કરિ.
અન્ન મહીપની કરિ સંભાલ, આવક જીવદયા પ્રતિપાલ. ૧૫૫ x
પંચાસી જિનના પ્રાસાદ, રવજ તોરણ તિહાં ઘંટાનાદ,
ઉપસ્તાલીસ જિહાં પોપધશાલ, કરઇ વપાણ મુની વાચાલ. ૫૬
પડિકમણું પોપધ પૂજાય, પુણ્ય કરતાં ઘંટા જાય,
પ્રભાવના વ્યાખ્યાનિં જ્યાંદિ, શાહામી વાત્સલ્ય હોઇ પ્રાંદિ. ૫૭
ત્રેપાશરો દેહરં નિ હાટ, અત્યંત દૂરિ નહિ તે વાટ,
હંડિય ગોચરી સોલિયા આંદિ, મુની અદિં રહિવા હોડિ પ્રાંદિ. ૫૮
અસ્યું નગર ત્રંવાવતી વામ, હીરવણો તિહાં જોડયો રાસ,
પાતશા પુરમ નગરનો ઘણી, ન્યાય નીતિ તેહનિં અતિ ઘણી. ૫૯
તાસ અમલિ કીધો મિં રાસ, સાંગણ સુત કવી ઋષભદાસ,
સંવત સોલ પંચાસીઝી રસિં, આસો ગાસ દસમી દિન તસિં. ૬૦

૧ x હિનશિક્ષા રાસનો મુદિત પ્રત સરખાવતાં x ચિન્હવાળી
૫૮-૫૫ એ કડીઓ, તથા ૫૭ થી ૬૧ સુધીની કડીઓ તેમાં નથી,
અને તેના કરતાં હીરવિજયસરિ રાસમાં વધુ છે, આકી બધું સરખુ
છે. છેલ્લે કડી એવી છે કે “એ નગરીની ઉપમા ઘણી, જહાંગીર
તેહનો ઘણી, એ ત્રંવાવતી માંદે રાસ, જોડંતા મુજ પહોતી આશ”
અને પાહાંતરમાં. ૨. હંદપુરીયું કરતા વાદ, ૩. પોપધશાલા જિહાં
તાલ, એ પ્રમાણે છે. મહિનાયના રાસમાં “ખિલકતાલીસ જહા
પોપધશાલ” એમ છે.

શુકવારિં મિ કીધો અબ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહોતી આસ,
શ્રી શુરનામિં અતી આનંદ, વંદો વિજયાનંદ સરિદ. ૬૧

—હીરવિજયસરિ રાસ. ૨૨યા સં. ૧૬૮૫.

૧૫. આ રીતે ખંભાત સંબંધી વર્ણન પ્રાપ્ત કર્યા પછી ભરત-
બાહુબલિના રાસમાં જૂહીજ રીતે વર્ણન કર્યું છે તે જોઇએ:—

ધનાશ્રી

- (૩) જિહાં બહુ માનવનો વાસો, પહોંચે સહુ કોની આશો;
મૂખ્યો કો નવિ જાય, ઘેરે ઘોડા ગજ ગાય. ૧
- મંદિર મોટાં છે આંદિ, બહુ ઝંદિ જૂહીસે છે ત્યાંદિ;
ઈંદ્ર સરીખા તે લોકો, કરતા પાત્રનો પોષો. ૨
- ધર ધર સુંદર નારી, દેખી રંભા એ હારી;
વસ વ્યવહારીઆ જહોળા, પહોંચે મન તણા ડોહળા. ૩
- વાહાણ વખાર વ્યાપારી, વૃષભ વહેલ તે સારી;
સાવર તણાં ગજ કાળાં, આવે મોતી પરવાળાં. ૪
- નગર ત્રંવાવતી સારો, દુખિયા નરનો આધારો;
નિજ પુર મુકીઅ આવે, તે અહીં બહુ ધન પાવે. ૫
- ઇસુ અનૂપમ ગામ, જોહનાં બહુ છે નામ;
ત્રંવાવતી પિણુ કહિયે, ખંભનગર પિણુ લહિયે. ૬

૨ આ રાસની હસ્તલિખિત પ્રત સંવત્ ૧૭૨૪ ના ભાદ્રવ
શુદ્ધ ૮ શુક્રવારની મુનિ સરવિજયે સાદડી નગરમાં લખેલી પ્રાપ્ત થઇ
છે તેમાંથી અક્ષરશઃ આ ઉલ્લેખ મૂકેલો છે. આથી પ્રાચીન જોડણી
સમજી શકાશે. અને અને ૫ તરીકે મૂકાતો, ને અને એવા એકારાંત
શબ્દો છકારાંત તરીકે મૂકાતા હતા. કડીનો નંબર પણ તેમાં છે તે
પ્રમાણે મૂક્યો છે.

લોભાવની પિણુ હોય, નગર લીલાવની જોય;
 કર્ણાવતી પિણુ ગાણું, મઠ મઠ મંદિર વખાણું.
 નગર ચોરાસી ચણી, શાનંત હાટ તે મોટા;
 ઝવેરી પારખ સારા, એસે દોસી દંતારા.
 વિવિધ વ્યાપારિયા નિરખો, જોઈ ત્રણેજિયો હરખો;
 મોટી માંડવી દુરજો, દાણચોરી તિહાં વર્જો.
 નગરી (નાં) લોક વિવેકી, પાપ તણી મતિ છોકી;
 પૂજે જિનવર પાપ, સાધુ તણા ચણુ ગાય.
 નહી કોઈને વિપવાદ, પંચાસી જિન પ્રાસાદ;
 મોટી પોષધશાળ, સંખ્યા તોડની એતાળ.
 બહુ હરી મંદિર જોય, અહીં પટ દર્શન હોય;
 નહી કોઈને રાગદ્વેષ, વસતા લોક અનેક

છાહી

નજ અનેક પુરમાં વસે, નહીં નિંધાની વાત,
 બહુ ધન ધાન્યે તે ભરી, વસ્તુ અનુપમ સાત.
 વહેલ વરઘોડા વીંઝણો, મંદિર જાણિ માત,
 ભોજન દાળ ને ચૂરણો, એ સાતે ખંભાત.
 બહુ વસ્તિથી દીપતું, અમરાપુર તે હોય,
 શાહ જહાંગીરજ પાતશાહ, નાથ નગરનો જોય.
 નગર ભણું ત્રણાવતી, દિન દિન ચઢતો વાસ,
 ઝંપમ કહે તિહાં જોડીઓ, ભરતેશ્વરનો રાસ
 -ભરતમહાપદિ રાસ રચ્યા સં. ૧૬૭૮. મૌ. ૩ પૃ. ૧૦૩-૧૦૫
 ૧૬. આ નિબંધ મૂળ લખાણો ત્યારે એટલે સન ૧૯૧૫માં ખંભાત

નામ કેમ પડ્યું તેને માટે ગૂજરાતી સાહિત્યનાં માસિકોમાં જૂદા જૂદા
 વિદ્વાનો તરફથી ચર્ચા ચાલી હતી પણ ખંભાતની સવત્ સત્તરમા
 સદામાં રચના કેવી હતી, ત્યાં જનસ્થિતિ, રાજસ્થિતિ, લોકોનો પહેર-
 વેશ તે વખતે કેવા પ્રકારનાં હતાં, તે જાણવું વિશેષ ઉપયોગી થશે.
 ઉપરનાં વર્ણનો વાદ્ય અનો કાવ્યરસનાગ્રન્થ આલોક્યોક્તિથી રહિત
 છે. જનસ્થિતિ જણાવતાં આપણા કવિ, લોકો કેવી જાતનાં ધરેણાં
 (ત્રણ આંગળ પહોળા એવા કદોરા, સોનાનાં માદળીયાં, સોના રૂપાની
 સાંકળી, હાથમાં વીંટી) ને એરખા વગેરે) પહેરતા હતા. લૂગડાં (પટોળાં,
 ઝીણા જંગા-જંઘા, કંઠે રેશમી દોરા-છડી, તે ઉપર પછેડી અગર
 કાળીયું અગર પાંચરી, ઓઢવાની શાલ, માથે બાંધવાની પાંત્રીશ ગજ
 કાંચી પાંચડી વગેરે) પહેરતા, પગે કાળા ચામડાના સુંવાળા જોડા
 પહેરતા-એ સધળું યથાસ્થિત દર્શાવે છે. ધરો જાળીવાળાં હતાં. ખંભાત
 પાસે દરિયો હતો અને મોતી પરવાળાં ઉપરાંત અનેક જાતનો માલ
 વહાણો મારફત આવતો અને જતો-આથી વેપારીઓ પુષ્કળ હોઈ
 ઘણી દુકાનો અને વખાર રાખતા. વેપારીઓમાં ઝવેરી, પારખ, દોરી
 વગેરે હતા. સિક્કામાં રૂપિયા અને દોકડા વાપરતા, નગરને ત્રણ પોળ
 -દરવાજાવાળો કોટ હતો તેમાં ચોરાસી ચૌઠાં હતાં અને વચમાં મોટો
 ચોક હતો કે જે 'માણેચોક' તરીકે જાણખાતો. માણતું દાણ લેવા
 માટે મોટી માંડવી હતી અને અંદર હોવાથી મજબૂત દુરજો બાંધેલ
 હતો. જૈનોની વસ્તી ઘણી હતી એ તેમાં ૮૫ દેરાસરો અને ૪૨ કે
 ૪૫ પોષધશાળા-ઉપાશ્રય હતાં એ વાત પરથીજ જણાય તેમ છે.
 આ સિવાય અન્ય ધર્મોનાં-હરિમંદિરો ઘણાં હતાં અને જૂદાં જૂદાં
 દર્શનના પંડિતો પણ હતા-અરસપરસ રાગદ્વેષ નહિ હતો-ત્રેમ
 હતો. જૈનોમાં ધનાઢ્યો ઘણા હતા અને તેથી પ્રાયઃ ઘણાં 'સ્વામીવા-
 ત્સલ્ય' (જમણુવાર) થતાં, તેમજ વરા-વિવાહ કારજ આદિ પ્રસંગો
 પર અને દાન કરવામાં અતિ ધન ખર્ચતા. તે શ્રાવકો ધાર્મિક ક્રિયા

ધણી કરતા અને મુનિઓના રાગી હોઇ તેમનાં વ્યાખ્યાન—કપ-
દેશ પ્રેમથી શ્રવણ કરતા. ન્યાયી લોકપ્રિય જહાંગીર આદશાહ (સને
૧૬૦૫ થી સને ૧૬૨૭) નો શાંત અમલ હતો તેથી રૈયત ધણી
સુખી હતી, વસ્તુની સંધારત સારી હતી અને વેપાર ધીકતો હોઇ
ખંભાત 'દિન દિન ચકતો વાસ'—આખાદ થતું જતું હતું.

૧૭. ખંભાતની જે સાત ચીજ વખણાતી તે જણાવી છે કે:—

વહેલ વરધોડા વાંજણો, મંદીર મલિ ભાત,
ભોજન દાલ ને ચૂડલો એ સાતે ખંભાત.

૧૮. આ નગરનાં ખંભનગર, ત્રંયાવતી, લોગાવતી, લીલા-
વતી, કર્ણાવતી—એ જૂઠાં જૂઠાં નામ છે તે વાત પણ ઐતિહાસિક
બિનામાં વધારો કરે છે. આપણે ત્રંયાવતી નગરી અને તેમાંના માણેક-
ચોક વિષે ઠી લોકવાર્તાઓ ધણી સાંભળી છે તો તે જનકથાનું વર્ણન
કદાચ આ ખંભાત નગરની અપેક્ષાએ હોય. સંવત્ સત્તરમા સૈકાના
ખંભાતનો ખ્યાલ કવિવર્ણનથી સારી રીતે પ્રાપ્ત થયો.

૪. કવિના સમર્થનમાં ખંભાતનાં અન્ય વર્ણન.

૧૯. આ વર્ણનના સમર્થનમાં ખીજા ઇતિહાસમાંથી ખંભાતની
આ સમયની રિયતિ પરત્વે જે જણાવેલ છે તે અત્ર નોંધવું અરથાને
નહિ થાય.

૨૦. મુકરખાન નામનો હકીમ અકબર આદશાહની દવા કરતો
હતો તેને જહાંગીરે અમીર બનાવ્યો હતો. આ ઇસમ ઇ. સ. ૧૬૦૮
(સંવત્ ૧૬૬૪) થી સુરત અથવા ખંભાતની હાકેમી કરતો હતો.
ઇ. સ. ૧૬૧૬ (સંવત્ ૧૬૭૦) માં આદશાહે તેને ગુજરાતનો સુબેદાર
નીમ્યો અને મહમ્મદ સફીને તેનો દિવાન નિમ્યો. ખીજે વર્ષે (૧૬૧૭)
જહાંગીર આદશાહ દોહદના જંગલમાં હાથીનો શિકાર કરવા ગુજરાત

આવ્યો. ઝાડી ધીચ હોવાથી માત્ર બાર હાથી પકડાયા; પછી સાંથી
આદશાહ ખંભાત આવ્યો. આદશાહ પોતાની નોંધમાં લખે છે કે ખંભા-
તના બંદરમાં માત્ર નાનાં વહાણ આવી શકે છે. ખંભાત મુકામે
આદશાહે સોનાની મહોર કરતાં વીસગણા વજનના સોના અને રૂપાના
ટાંક પાડવાનો હુકમ કર્યો.

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૬૫.

૨૧ ખંભાત વિષે સત્તરમા સૈકાના યુરોપિયન મુસાફરો નીચે
પ્રમાણે લખી ગયા છે. ખંભાત (સને ૧૫૮૮) માં વેપાર એટલો બધો
છે કે જો મેં તે જાને જોયો ન હોત તો એટલો વેપાર ત્યાં હોય
એમ હું માનત નહિ (સીઝરફેડિક્સ); (સને ૧૬૨૩ માં) એ શહેર
ધણીજ વસ્તીવાળું અને ઘણાં મોટાં પરવાણું છે અને ત્યાં વહાણ
ઘણાં એકઠાં થાય છે—[ડીલાવેલી]; [સને ૧૬૩૮ માં] સુરત સાથે સર-
ખામણી થાય નહિ એટલું બધું સુરતથી મોટું ખંભાત છે—(મેન્ડે-
લસ્લો); (સને ૧૬૭૧ માં) સુરતથી બમણું મોટું ખંભાત હતું.
(બેલ્ડીયસ)

—ગુજરાતનો અર્વાચીન ઇતિહાસ પૃ. ૨૫૩.

૨૨. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહમાં ૨૫૪-૨૫૫ પૃષ્ઠ પર જણાવેલું
છે કે:—

ઇ. સ. સોળમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો
ભાગ પુરાઇ જવાથી ફક્ત નાનાં વહાણોજ અને તે પણ મોટા જુવાળ
વખતે ખંભાત આગળ આવી શકતાં. આથી કરીને ખંભાતથી જે
કાંઇ માલ બહાર દેશ ચકતો અથવા બહાર દેશથી આવતો તે બધો
દીવ, ઘોઘા, અને ગંધાર બંદરે અટકતો અને ત્યાંથી નાની હોડીમાં
બરી તેને ખંભાત લઇ જવામાં આવતો. આટલું છતાં પણ એ સદીમાં
ખંભાતનો વેપાર જેવો પાછલી સદીમાં હતો તેવોજ રહ્યો. પુષ્કળ
માલ આયાત અને જપાત થતો. આ બધામાં સુતરાઈ કાપડ ખંભા-

તથી એટલું બધું તો ચઢતું હતું કે તે વખતે ખંભાતને આખી દુનીઆનું વસ્ત્ર કહેતા હતા. આ વખતે ખંભાતના વેપારીઓમાંના કેટલાએક હિંદુ ને કેટલાએક મુસલમાન હતા. હિંદુ વેપારીઓની આડત ધણી મુલખમાં હતી. કેટલાએક શીરંગી વેપારી પણ આવતા યુરોપીઅન વેપારીને માલ વેચવો યા ખરીદવો હોય તો તેમને દલાલ શોધવો પડતો. દલાલો વાણિયા હતા અને તેઓની સાખ સારી હતી. આ સદીમાં ખંભાત સિવાય કાઠીયાવાડનું માંગરોળ અને અમદાવાદ એ મોટાં વેપારનાં મથક હતાં.

૨૩. આ સ્થિતિ સાથે વર્તમાન સ્થિતિ સરખાવીએ તો મહદંતર દેખાય છે. એક વખતનું આખાદ ખંભાત બંદર પતન પામી હાલ કંગાલ શહેર જણાય છે.

૨૪. આનું કારણ એક જર્મન પ્રવાસી ટિફેન્ટલર સને ૧૭૫૧ માં તેની સ્થિતિ જોઇ નીચે પ્રમાણે આપે છે:—

Tieffentaller reached Kambay 29° 7' on 14th January 1751 and found the once flourishing city much decayed; and he gives the reason for it. "Everyone knows"—so he tells us—"that seven years ago the highwater used to rush a rider fleeing away at full speed. But now it advances quite smoothly and beats very gently against the ships except at spring tide or in the monsoon. This wonderful change is due to the disappearance of a sandbank at the entrance, which used to pile up, for a time, the flood coming from the south, until the waves, thus

increased in force and volume, wheeled round the bank into the harbour. Since then the harbour has become sandlocked and the ships which formerly came right upto the city walls, must now moor half a *cross* outside the town. Kambay was thus doomed as a seaport and its population was dwindling away.—East and West Vol. V. No 53 p. 270.

૨૫. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૨૫૬ પર જણાવેલું છે કે:—
' ઇ. સ. સત્તરમી સદીમાં ખંભાતના અખાતના મથાળા આગળનો ભાગ પૂરાઇ જવાથી, ઉત્તર ગૂજરાતમાં ધણી અવ્યવસ્થા હોવાથી, સને ૧૬૦૦ માં મસ્કતના આરખોએ દીવબંદર પાયમાલ કરવાથી, યૂરોપના વેપારીઓની કંપની આવવાથી અને મક્કે જવાવ કરવાનું મથક સુરત હોવાથી સુરત આખા ગૂજરાતમાં મોટું વેપારનું મથક થઇ પડ્યું (આ રીતે ખંભાત ધીમે ધીમે ધસાતું ગયું.)

૫. વંશપરપરા-પિતામહ મહિરાજ સંઘવી.

૨૬. કવિ ઋષભદાસ પોતે વીસા પ્રાગ્વંશીય (ગિરવાડ) વણિક હતા. તેમના પિતામહનું નામ મહિરાજ હતું. તેના સંબંધી પોતે જણાવે છે કે:—

(૧) દીપ જ્યુઅ માહિ જેત ભરથિં ભલુ,

દેશ ગુજરાતમ્હાં સોલ ગાયસ્થું,

રાય વિસલ વડો ચતુર જે આવડો,

નગર વિસલ તેણુઈ વેગે વાસ્થું.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

- (૨) જાંબુદ્રીપ અનોપમ કહીઈ, ભરતખેવ ત્યાહા જાંબુરે,
દેસ યુજર ત્યમાહિ અતિ સાર, નગર વીસલ વખાણુરે,
સોય નગરમાહિ વીવહારી, નામ બહુ મહીરાજરે,
પ્રાગવંશ વડો તે વીસો, કરતા ઉત્તમ કાજરે.

—સ્થૂલભદ્ર રાસ.

- (૩) શ્રી સંઘવી મહારાજ વખાણું, વીસલ નગરના વાસીજી,
વડા વિચારી સમકીતધારી, મિથ્યામતિ ગદ્ય નહાસીજી.

—સમકીતસાર રાસ.

૨૭. મહિરાજ વિસલનગર-વીસનગરના વતની હતા. ગૂજરાત સર્વસંગ્રહ પૃ. ૫૧૪ માં જણાવ્યું છે કે ‘આ વીસનગર કેટલાક કહે છે કે વિસલદેવ વાઘેલાએ (ધ. સ.) ૧૨૪૩-૧૨૬૧ ની વચમાં વસાવ્યું અને કેટલાક એમ કહે છે કે વિસલદેવ ચોહાણે ૧૦૬૪ માં વસાવ્યું? આધણા કવિ તો એમજ કહે છે કે વિસલદેવ આવડાએ વસાવ્યું અને તે ગુરુત્તર લાગે છે.

૨૮. પિતામહ મહિરાજના સંઘવે કવિ વિશેષમાં એ જણાવે છે કે:—

- (૪) સંઘવી શ્રી મહિરાજ વખાણું, પ્રાગવંશ વડ વીસોજી,
સમકીત સીલ સદાશય) કહીઈ, પ્રણય કરે નિસદીસોજી,
પડીકમણું પૂજ પરભાવના, પોષધ પરહિપગારીજી,
વીવહાર શુદ્ધ ચૂકે નહિ ચતુરા, શાસ્ત્ર સુઅર્થ વિચારીજી.

—જીવવિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬.

- (૫) આવક તેહનો પ્રાગવંસિ વડો, નામ મહિરાજ સંઘવીજી કહીઈ,
દાન નઈશીલ તપ ભાવના ભાવતાં, સમકિત શીલવ્રતધાર લહીઈ.

—નવતત્ત્વરાસ સં. ૧૬૭૬.

- (૬) પ્રાગવંસિ વડો સાહ મહીરાજ જે, સંઘવી તિલક મિરિ સોય ધરતો,
શ્રી શેત્રુંજય ગિરનારે ગિરિ આખૂએ, પ્રણય જાણી બહુ યાત્રા કરતો.

—ક્ષેત્રસમાસ રાસ સં. ૧૬૭૮.

- (૭) પ્રાગવંશે સંઘવી મહિરાજે, તેહ કરતો જિનશાસન કાળે,
‘સંઘપતિ’ તિલક ધરાવતો સારો, શેત્રુંજય પૂજી કરે સફલ અવતારો.
સમકિત શુદ્ધ વ્રત બારનો ધારી, જિનવર પૂજી કરે નિત્ય સારી,
દાન દયા ધર્મ ઉપર રાગ, તેહ સાધે નર મુક્તિનો માગ.

- (૮) પ્રાગવંસિ વીસો વિખ્યાત, મહારાજ સંઘવી મુખ્ય કષ્ટહર્ષ વાત.

—મહીનાથ રાસ સં. ૧૬૮૫.

૨૯. આ પરથી જણાય છે કે મહિરાજ પોતે સંઘ કાંઠી સંઘવી-સંઘપતિ થયા હતા અને પોતે શેત્રુંજય (પાલીતાણા), ગિરનાર (જૂનાગઢ) અને આખૂની યત્રાઓ કરી હતી. વિશેષમાં તેઓ હંમેશાં જિન પૂજી કરનાર, આવકના બાર વ્રત ધારી, આવશ્યક ધાર્મિક ક્રિયા-પ્રતિક્રિયા પૌષધાદિ કરનાર, દાન દયા અને ધર્મના ગામી જિનશાસનનાં કાર્યો કરનાર ચુસ્ત આવક હતા.

૨. પિતા સાંગણ સંઘવી અને માતા સરપાદે.

૩૦. કવિના પિતા સાંગણ વિસલનગરમાં રહેતા હતા અને પછી ત્યાંથી ત્રાંબાવતી એટલે અંબાનમાં વર્તી વસ્યા.

- (૧) સોય નયરિ વસિ પ્રાગવંસિ વડો, મહિરાજનો સુત, તે સિંહ સરિખો,
તેહ ત્રાંબાવતી નગર વાસે રહ્યા, નામ તસ સંઘવી સાંગણ પેખો.

—વ્રતવિચાર રામ અને કુમારપાળ રાસ.

- (૨) તેહના સુત છિ સીહસરિખા, સાંગણ સંઘવી નામરે,
પૂત તણી ધરણી તે કરતા, ધરતા જિનવર દયાનરે,

અનુકરમિ સંઘવી જે સાંગણુ, ત્રંગાવતીરહા વાસરે,
તેહનો સત એ રાસ નીપાધ, કવીતા ઋષભદાસરે,

—સ્થૂલિભદ્ર રાસ સં. ૧૬૩૮.

- (૩) મહિરાજનો સુત સંઘવી સાંગણુ, વીસતનગરનો વાસરે,
જેન ધર્મ મંદિ તે ધોરી, ન કરે વિકથા રાંસીય,
વ્રત યાર મળાવે હ્રદનરે, જન પૂજે ત્રણે મળે,
પરગણી પરધનથી અવગ, ન હીએ પરને મળે,
તપ તપ કાંચર્યા કહીને ન ચૂકે, મળા ન એવે પાંદિ,
કર્મરોજે આગ્યા કિતકહોરા, નગર ત્રંગાવતી મંદિ.

—જીવનિયર રાસ સં. ૧૬૭૬.

- (૪) તેહનો પુત ભલ સંઘવી સાંગણુ, દાદશ વ્રત સમકિત સાથિં,
પોષધ પૂજ્ય કાવાસઅહુ આદરઈ, અરિદંત પૂજ્ય નિત આપ હાથઈ.

—નવતત્ત્વ રાસ સં. ૧૬૭૬.

- (૫) પુત ભલ તેહનો સંઘવી સાંગણુ, સમકીતધારી એ નિરત ધોરી,
દાન તે શીલ તપ ભાવના ભાવે, જેહની મન છે સદાય ગોરી.

—લેખસમાપ રાસ સં. ૧૬૭૮.

- (૬) તાસ પુત છઈ નયન ભવેરા, સાંગણુ સંઘ ગણ ધોરી,
સંઘવનિ તીલક ધર યાં તેણુ, કવી પૂજ્યની દોરી,
યાર વરતના જે અધિકારી, દાન શીલ તપ ધારી,
ભાવિં ભગતિ કરમ જિન કેરી, નવિ નરખમ પરનારી,
અનુકરમિં સંઘવી જે સાંગણુ, ત્રંગાવતી માદ આવે,
પોષધ પૂજ્ય પડીકમણુ કરતા, દાદશ ભાવના ભાવમ.

—સમકીતસાર રાસ સં. ૧૬૭૮.

- (૭) મહિરાજને સુત સંઘવી સાંગણુ, પ્રાગ્વંશીય પ્રસિધ્ધોરે—
દાન શીલ તપ ભાવના ભાવે, શ્રી જિનના ગુણુ આવે;
સાધુ પુરુષને શીષ નમાવે, જિન વચને ચિત્ત લાવેરે—
દાદશ વ્રત તણા તે ધારી, જિન પૂજે ત્રણ કાલ,
પોષધ પડીકમણુ પૂજ્ય કરતા, જીવદયાપ્રતિપાલરે—
સંઘવી સાંગણુનો સુત કવિ છે, નામ તસ ઋષભજદાસ,
જનની સરપાદેને શિર નામી, જોડયો ભરતનો રાસરે—

—ભરત આહુબલિ રાસ સં. ૧૬૭૮.

- (૮) મહિરાજ તણો સુત અભિરામ, સંઘવી સાંગણુ તેહનું નામ,
સમકિત સાર ને વ્રત જસ યાર, પાસ પૂજ કરે સદ્ગુણ અવતાર.
—હિત શિક્ષા રાસ અને હીરવિજયસુરિ રાસ.

- (૯) પ્રાગ્વંશમાં સંઘવિ સાંગણુ, યાર વરતનો ધર્મીજી
દાન પૂજ્ય પડીકમણુ કરતા, પૂજ્ય કરમ નીત્ય સર્મીજી.

—પૂજ્યવિધિ રાસ ૧૬૮૨

- (૧૦) સંઘવી સાંગણુ સુત તસ હોય, દાદશ વરતનો ધોરી સોય
તાસ પૂત પૂરમ મન આસ, કવીતા શ્રાવક ઋષભદાસ.

—મહિલાનાથ રાસ સં. ૧૬૮૫

૩૧. કવિના પિતાશ્રી સાંગણુ પણુ 'સંઘવી' તરીકે ખ્યાતિ મેળવી
હતી એટલે તેમણે પણુ સંઘ કાઢ્યો હતો અને શ્રાવક તરીકેની ધાર્મિક
ક્રિયા કરનાર પોતાના પિતા મહિરાજ જેવાજ ગુણુ ધરાવનાર તેઓ એક
સુરત અર્હદમક્ત હતા. કવિએ પોતાની માતૃશ્રીનું નામ સરપાદે હતું એ પણુ
કેરના એક સ્થળે જણાવી દીધું છે, પણ તેમના સંઘમાં વિશેષ
કંઈપણ કહ્યું નથી.

૭ કવિ પોતે

૩૨. કવિ પોતે જે જણાવે છે તે પરથી પોતે પરમ શ્રાવક

હતા એમ સ્પષ્ટ થાય છે. શ્રાવકના જે આચાર જૈન શાસ્ત્રમાં જણાવેલા છે તે ઘણી દૃઢતાથી પાળતા, મુનિઓ ॥ શુશ્રૂષા કરી તેમની પાસથી બોધ લેતા, અને મંદિરમાં જઈ જિનની પૂજા હમેશા કરતા. આ સર્વ જણાવવામાં આત્મસ્તુતિનો દોષ ન વહેરતાં લઘુતા દર્શાવે છે અને તેમાં એ હેતુ જણાવે છે કે 'આવા મારા આચાર અને મનના પરિણામ જાણી કામ આચરશે-આત્મકાર્ય સારશે તો મને પુણ્ય થશે-પરોપકારનો હું ભાગી થઈશ અને તે પરોપકારાર્થે આ સ્વ-વૃત્તાંત (આત્મ પ્રશંસાનો દોષ હોય તો તે વહેરી લઈને) જાણુ' છું.'

(૧) ઋષભદાસ સંઘવી સુત તેહનો, જૈન ધર્મનો રાગીજી
જાણુ હુંજો મુનિવર મહિમાયે, કરે કવિત બુદ્ધિ જાનીજી
સકલ મુનીશ્વરને શિર નાંખી, પ્રણામી કવિતા માયજી
અરિહંતદેવ ભણે આરાધી, સમરી પ્રહસતાયજી.
—જીવ વિચાર રાસ સં. ૧૬૭૬

(૨) સંઘવી સાંગણુનો સુત વાર, ધર્મ આરાધનો શક્તિજ સાર.
ઋષભ 'કવિ' તસ નામ કહાવે, પ્રહ ઉડી ગુણ વીરના ગાવે.
સમજ્યો શાસ્ત્રતણાજ વિચારો, સનકિતજી વ્રત પાલતો આરો.
પ્રહ ઉડી પડિક્રમણ કરતો, જેઆસણુ વ્રત તે અંગે ધરતો.
ચઢદે નિયમ સંભારી સંલેપું, વીરવચન રસે અંગ મુઝ લેપું.
નિલ દશદેશં જિન તણું બુદ્ધાર, અક્ષત મૂકી નિત આતમ તાર.
આઠમ પાખી પોપધમાંહિ, દિવસ અતિ સઝીય કરે ત્યાંહિ,
વીરવચન સુણી મનમાં ભેડું, પ્રાયે વનરપાતિ નવિ સુંડું.
મૃષા અદત પ્રાય નહિ પાપ, શીલ પાલું મન વચકાય આપ,
પાપ પરિગ્રહે ન મિહું માંહિ, દિશિતણું માન ધરે મનમાંહિ. ૨૧
અભદ્ય આવીશ ને કર્મદાન, પ્રાયે ન જાયે ત્યાં મુઝ ધ્યાન. ૨૨
અનરથદંડ ટાલું હું આપ, શાસ્ત્રાદિકનાં નહિ મુજ પાપ ૨૩
સામાયિક દિશિમાન પણ કરિયે, પોપધ અતિથિસંવિભાગ વ્રત ધરિયે ૨૪

સાત ક્ષેત્ર પોથી પુણ્ય લેઉં, જીવકાજે ધન થોડુંક લેઉં. ૨૫
ઈમ પાલું શ્રાવક આચારો, કહેતાં લઘુતા હોયે અપારો ૨૬
પણ મુજ મન તણો એહ પરિણામ, કોઇક સુણિ કરે આતમરામ ૨૭
પુણ્યવિભાગ હોયે તિહાં મહારે, ઇચ્છું અ ઋષભ કવિ આપ વિચારે ૨૮
પર ઉપકાર કાજ કહિ વાત, ધર્મ કરે તે હોયે સનાથ. ૨૯
ઋષભદાસે એ જોડિયો રાસો, સંઘ સકલ તણી પહોતી આશો. ૩૦
—હિતશિક્ષાનો રાસ.

૩૩ ઉપરની ૨૧ થી ૨૯ કડીને બદલે હીરવિનયસરિના રાસમાં નીચેની કડીઓ આપેલી છે:—

નિત્ય નામું હું સાધનિં સાસો. થાનિક આરાધ્યાં જે વલી વાસો ૮૮
દોય આલોયણુ ગુર કન્હધ લીધી, આઠમ છઠિ સુધિ આતમિ કીધી ૮૯
થેતું જ ગિરિનારિ સંપેસર યાત્રો, સુલશાપા ભણાવ્યાં બહુ છાત્રો ૯૦
સુખ શાતા મનીસ ગણું દોય, એક પગિં જિન આગલિ સોય. ૯૧
નીતિયં મણુ વીસ નોકરવાલી, ઉભા રહી અરિહંત નિહાલી. ૯૨

—હીરવિનય સરિરાસ.

૩૪. આ ઉપરાંત પોતાના મનોરથ જણાવે છે:—

કેટલાએક બોધની ઇચ્છા કીજા, દ્રવ્ય હુમ્મ તો દાન બહુ દીજા. ૯૫
શ્રી જિન મંદિર બિંબ ભરાવું, બિંબ પ્રતિષ્ઠા પોઢી કરાવું. ૯૬
સંઘપતિ તિલક ભણું ધરાવું, દેસ પરદેસ અમારિ કરાવું. ૯૭
પ્રથમ ગુણશાણિં કરે જાનના, કરે પુણ્યસહિત નર જેહ છિ હીનો ૯૮
એમ પાત્રો હોઇ જૈન આચારો, કહિતાં સુપ તો હોઇ અપારો. ૯૯
પણ મુઝ મનતણો એહ પ્રણામો, કોઇક સુણિ કરિ આતમકામો ૧૦૦
પુણ્ય વિભાગ હુમ્મ તવ મ્હારમ, અર્યો ઋષભ કવિ આપ વિચારમ ૧૦૧
પર ઉપગાર કાજ કહી વાત, મન તણો સંદેહ પણિ જાત. ૧૦૨

—હીરવિનય સરિરાસ.

૩૫. આ પરથી જણાશે કે તે પરમ અર્હતમકત ક્રિયાશીલ શ્રાવક હતા. તેણે શેત્રુંજય, ગિરિનાર અને શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથની યાત્રા કરી હતી, અને ઘણા વિદ્યાર્થીઓને તેણે બણાવ્યા હતા. તે કહી આપે છે કે બહુશ્રુત, શાસ્ત્રાભ્યાસી અને સંસ્કારી હતા.

૮ કવિ સંઘે કેટલીક સાંસારિક વિગતો.

૩૬. ઋષભદાસનાં ગૃહસુખ કેવાં હતાં તે તેમના નીચેના કથન પરથી જણાય છે:

દાસ મનમોહનાં રાગ ગોડી.

કુમારપાલના નામથી. મનમોહનાં 'સુજ ધરિ મંગલ ચ્યાર' લાસ, મનમો
મનહ મનોરથ સુઝ ફલ્યો, મં, નામિં જય જયકાર લા. મ. ૬૯
સુંદર ધરણી શોભતી, મં, બહિન બાંધવ જોડિ લા. મ.
બાલ રગિં બહુ બારણિ મં, કુટુંબ તણી કંઠ જોડી, લા. મ. ૭૦
ગાય મહિષી દુઝતાં મં, સુરતર ફલીઓ બારિ, લા. મ.
સકલ પદારથ નામથી મં, ચિર થઇ લછી નારિ લા. મ. ૭૧

૩૭. તેમને સુલક્ષણી પત્ની, બેન બંધવ અને એકથી વધારે બાળકો હતાં; ઘેર ગાય ભેંસ દુઝતી હતી અને લક્ષ્મી પણ પ્રસન્ન હતા.

૩૮. બાલકોમાં પુત્રો વિનીત હતા, અને કુટુંબમાં સંપ સારો હતો. કોઠામાં અને રાજ્યમાં કવિની સારી પ્રતિષ્ઠા હતી. તે ઘેર ગાડાં રાખતા નહિ—આ વાત નીચેના કથન પરથી જણાય છે:—

કલ્યા હિત શિક્ષાનો રાસ, પહોતી મનડા તણી આશ,
મંદિર કમલાનો વાસ, ઉત્સવ હોયે બારે માસ. ૧
સુણતાં સુખ બહુ ચાય, માને મહોટાએ રાય,
સંપ બહુ મંદિરમાંય, લહે હય ગય વૃષભો ને ગાય. ૨
પુત્ર વિનીત ધરે બહુઅ, શીલવંતી ભક્ષી વહુઅ,
શકટ ધણાં ધરે ન હુઅ, કારતિ કરે નગ સહુઅ. ૩

એ હિત શિક્ષાનો રાસ, સુણતાં સખલ ઉલ્લાસ
કર્ષે ખંભાયતમાં રાસ, જિહાં બહુ માનવ વાસ, ૪

—હિતશિક્ષા રાસ. સં. ૧૬૮૨ પૃ. ૨૧૫

૩૯. આમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે, કે બેહિન બંધવ જોડિ, તેને હતી, 'આનો અર્થ બે બહિન અને બે બંધવ અને બંનેની જોડી. અગર એક બહેન અને એક બંધવ મળીને એક જોડી—એમ બે પ્રકારે થઇ શકે, છતાં તેમને ઓછામાં ઓછું એક બહેન અને એક બંધવ હતા એટલું તો નિશ્ચિતપણે લઇ શકાય. બાકી બહેનનાં નામ આખ્યાં નથી;

૪૦. ઋષભદાસ પોતાને 'સંઘવી' એ તરીકે કવચિત્ કવચિત્ ઓળખાવે છે—ઉદાહરણ તરીકે.

સંઘવી ઋષભદાસ એમ બાબે, ભરતનું નામ પવિત્ર રે.

—ભરતચાહુબિરાસ પૃ. ૧૦૫

તે પોતાના પિતામહ અને પિતા સંઘ કાઢવાથી સંઘવી કહેવાયા તેથી તેના પુત્ર તરીકે પોતે સંઘવી એ આડનામ રાખ્યું હોય અગર તો પોતે પણ સંઘ કાઢ્યો હોય તે કારણે પોતાના નામની આગળ 'સંઘવી' મૂક્યું હોય એમ બે પ્રકારે અનુમાન થાય છે, છતાં પહેલું અનુમાન વિશેષ સંભવિત છે. કારણ કે પોતાના મનોરથોમાંના એક મનોરથ જણાવ્યો છે કે મારી પાસે દ્રવ્ય હોય તો 'સંઘ' પતિ તિલક ભણું કરાવું તેથી પોતે સંઘ કાઢ્યો નહિ હોય.

૯ નેમિહતના કર્તા વિક્રમ તે કવિના બાઇ કે ?

૪૧. સંસ્કૃતમાં 'નેમિહત અથવા નેમિચરિત્ર' એ નામનું ૧૨૫ શ્લોક વાળું કાવ્ય છે કે જેમાં કવિકુલભૂષણ શ્રી કાલિદાસના 'મેઘદૂત' નામના પ્રતિભાશાલી કાવ્યના દરેક શ્લોકનું ગોચરૂપ પરજી લઇ ઘટાવ્યું છે. આ વાત આ કાવ્યના ૧૨૬ શ્લોકમાં કહી પોતાની ઓળખાણ

દુકમાં એજ આપે છે કે સાંગણ સુત વિક્રમ. શ્લોક આ પ્રમાણે છે.

તદ્દુઃસ્વાર્દ્ર પ્રવરકવિતુઃ કાલિદાસસ્ય કાવ્યા-

દન્ત્યં પાદં સુપદરચિતાન્મેઘદૂતાદ્ ગૃહીત્વા ।

શ્રીમન્નેમેશ્ચરિતવિશદં સાંગણસ્યાંગજન્મા

ચક્રે કાવ્યં બુધજનમનઃપ્રીતયે વિક્રમાખ્ય ॥

—કવિવર કાલિદાસના નિર્માણ કરેલા અને સુંદર પદોથી રચેલા મેઘદૂત કાવ્યના ચોથા ચોથા ચરણોને લઈને સાંગણના પુત્ર વિક્રમ કવિએ બુદ્ધિમાનોના ચિત્ત પ્રસન્ન કરવા અર્થે આ શ્રી નેમિનાથનું નિર્મલ ચરિત્ર રચ્યું કે જે રાજમતિના દુઃખથી આર્દ્ર છે.

—નેમિચરિત+ પૃ. ૫૮-૫૯

૪૨ આમાં સંવત્ વર્ષ નથી આપેલ તેથી ચોક્કસ કહી શકાતું નથી, છતાં સાંગણ સુત વિક્રમ એવી જોગખાણ પરથી તે આવક હોવાનું માલુમ પડે છે, તદુપરાંત ઋષભદાસ કવિ પોતે સંસ્કૃત ભાષાના નિપુણ ગ્રંથકાર હતા એ એમણે પોતાની ગુજરાતી કૃતિઓ માટે વસુઓ સંસ્કૃત કાવ્યો પરથી તેમજ સંસ્કૃત ગદ્ય પરથી લીધેલ છે તેથી પ્રતિત થાય છે, તેમજ તેને બંધવ હતો એ પણ ઉપર કહેવાઈ ગયું તેમજ બંનેના પિતાનું નામ સાંગણ છે તેથી તેમજ ઋષભદાસે પણ નેમિનાથ સંબંધે ગુજરાતીમાં 'નવરસો' બનાવેલ છે તે પરથી સખલ અનુમાન કાઢ કરે કે ઋષભદાસ અને વિક્રમ બંને સગાભાઈઓ હતા. વિક્રમ એ નામપર એ કૃતિઓ નામે નેમિનાથ-ચરિત્ર તથા નેમિદૂત જૈન ગ્રંથાવલિના પૃ. ૨૪૩ અને ૩૩૧ પૃષ્ઠ પર માલુમ પડે છે તો તે બંને કૃતિઓ એક હોઈ શકે, કારણ કે ઉપરોક્ત પુસ્તક નેમિદૂતને બદલે નેમિચરિત્ર એ નામથી પ્રગટ થયું છે, વળી (મંત્રી) વિક્રમકૃત 'મેઘદૂત' નામની કૃતિ પણ તેજ

+પ્રકાશ-શ્રી જૈન ગ્રંથ રતનાકર કાર્યાલય-હીરાગાગ મુંબઈ મૂલ્ય ૪૫ આના.

ગ્રંથાવલિના પૃ. ૩૩૨ પર માલુમ પડે છે તો તે (મંત્રી) વિક્રમ જૂદા હોવાનો સંભવ છે.

૪૩. પરંતુ આ નેમિદૂતની સં. ૧૬૦૨માં લખાયેલ પ્રત વાલુચરના ગદ્ય બાબુને ત્યાં જીર્ણ છે. (નોટીસીઝ ઓફ ધી સંસ્કૃત મેનસિક્ષપ્ટરસ વો. ૧૦ પૃ. ૨૭); તેથી આ વિક્રમ ઋષભદાસના ભાઈ હોઈ ન શકે એમ હવે નિશ્ચિત થાય છે.

૧૦ કવિના ગુરુ.

૪૪. કવિ જૈન શ્વેતાંબર સંપ્રદાયમાં તપા ગચ્છના હતા, અને તેના સમયમાં પ્રથમ તે ગચ્છની ૫૮ મી ગાદી પર ૧૩ હીરવિજય સૂરિ હતા કે જેમનો સ્વર્ગવાસ સં. ૧૬૫૨ ના ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૧૧ ને દિને ઉત્તના (ચગર ઉત્તત) —હાલના ઉના ગામમાં થયો હતો. ત્યાર પછી તેમના પટ્ટધર ૧૪વિજયસેન સૂરિ થયા. તેઓના

૧૩ હીરવિજય સૂરિ—અકબર બાદશાહને જૈન ધર્મનો ખોબ આપનાર. જન્મ સં. ૧૫૮૩ માર્ગશીર્ષ દુદ્ધિ ૯ પ્રહલાદનપુર (પાલ્લ-ણપુર), દીક્ષા પાટણમાં સં. ૧૫૯૬ કાર્તિક વદિ ૨, વાયક—ઉપાધ્યાયપદ નારદપુરિમાં સં. ૧૬૦૮ના માઘ શુદ્ધિ ૫, સૂરિપદ શિરોહીમાં સં. ૧૬૧૦, સ્વર્ગવાસ ઉત્તનામાં સં. ૧૬૫૨ ભાદ્રપદ શુદ્ધિ ૧૧. આનું સંસ્કૃત ચરિત્ર મુદ્રિત-હીરસૌભાગ્ય કાવ્યમાં છે. બુદ્ધિ આ કવિકૃત હીરવિજયસૂરિ રાસ; વિસ્તૃત ગૂજરાતીમાં ચરિત્ર માટે જુઓ 'સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ' એ નામનું મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજી લિખિત પુસ્તક.

૧૪. વિજયસેન સૂરિ—તપાગચ્છની ૫૯ મી પાટે પિતા ક મંશા, માતા કાકમહે. જન્મ સં. ૧૬૦૪ નારદપુરીમાં, દીક્ષા ૧૬૧૩. બાદશાહ અકબરે તેમને 'કાલિ સરસ્વતિ' એ બિરુદ આપ્યું. સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૬૧ જ્યેષ્ઠ વદિ ૧૧ સ્તંભતીર્થે (ઋષભદાસનાજ વતનમાં) થયું. અકબર બાદશાહે સર્વ દર્શનની પરીક્ષા માટે તે તે દાર્શનિકને બોલાવ્યા તેમાં વિજયસેને જય મેળવ્યો એટલે પાદશાહે કહ્યું કે 'હીરવિજય તે ગુરુ, અને આ સવાઈ ગુરુ'—એટલે ગુરૂથી શિષ્ય અધિક છે.

સમયમાં કવિએ આદિનાથ વિવાહસો અને નેમનાથ રાજમતિ સ્તવન (સં. ૧૬૬૭ તુ) રચેલ છે તેમાં તેમનું નામ આપ્યું છે^{૧૫} તેઓએ ઋષભદાસને શિષ્ય તરીકે ઘણું શાસ્ત્રાધ્યયન કરાવી તેના પર પરમ ઉપકાર કર્યો જણાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેની કૃતિ પણ જોઈ તપાસી શોધી આપેલ છે. કુમારપાલ રાસને અંતે કવિ પોતે જણાવે છે કે:—

સોલ સંવહરિ જાણિ વર્ષ સિત્તરિ^{૧૬} ભાદ્રવા શુદ્ધિ શુભ બીજ સારી,
વાર ગુર ગુણુ ભર્યો રાસ ઋષભિં કર્યો, શ્રી ગુર સોધિં બહુ બુદ્ધિ વિચારી.

૨૨ પ.

૪૫. ઋષભદાસે પણ તેમનેજ પોતાના ગુરૂ તરીકે સ્વીકાર્યા છે. તે ગુરૂનું વર્ણન આખી પોતે કહે છે કે ‘તે જયસિંહ ગુરૂ માહરો ર.’ આમાં જયસિંહ તે વિજયસેન સૂરિનું અપરનામ યા મૂલનામ છે. [જુઓ વિજય પ્રશસ્તિ, હીરસૌભાગ્ય વગેરે.] તેમનું વર્ણન આ પ્રમાણે કવિ ભરતેશ્વરબાહુબલિ રાસને અંતે આપે છે કે:—

હીરતણો પાટે હવો, જયસિંહજી ગુણુવંત,
જિણે ઋષભરશાહ બૂઝવ્યો, દિલ્લીપતિ બલવંત.
જિણે દિલ્લીપતિ દેખતારે, જીયો વાદ વિવેક,
શાહ ઋષભર રંજીએ, હાર્યા વાદી અનેક.
શાહ ઋષભર એમ કહેરે, હીર તણો શિષ્ય સાય,
રોહણાચળનો ઉપતોરે, તે નોય વળી કાય.
જગગુરૂનો શિષ્ય એ ખરોરે, દીસે બહુ ગુણુગ્રામ,
ત્યાં દિલ્લીપતિ થાપતોરે, સૂરિ ‘સવાઈ’રે નામ.

૧૫ વડ તપા ગરુડપાટિં પ્રભુ પ્રગટીઓ, શ્રી વિજયસેન સૂરિ પૂરિ આસો;
ઋષભના નામથી સકલ સુખ પામીએ, કહત કવિતા નર ઋષભદાસો.

ઋષભ કહે નર તે ભલારે, રાખે પિતાનું નામ,
શ્રી આદીશ્વર કુલ જીઓરે, ભરત વધારે મામ.
વસુદેવ કુલે કૃષ્ણજીરે, હશરયકુલે શ્રી રામ,
૫૫ પાંડુકુલે પાંડવારે, જિણે કર્યાં ઉત્તમ કામ.
ધણ દુષ્ટાંને જાણુજોરે, તે ચેલો જગસાર,
નિજ ગુરૂ મામ વધારતોરે, સંભારે તે વારંવાર.
વીરવચન આજીઆસતો રે, જોતમ આદાણુ જાત,
તો તેહના ગુણુ વિસ્તાર્યોરે, નામ જપેરે પ્રભાત.
હીર વચન દીપાવતોરે, જયસિંહ પુરૂષ ગંભીર,
જિણે ગરુડ સંઘ વધારિયો, ગયો ન જાણ્યોરે હીર.
ખિંબપ્રતિષ્ઠા બહુ થયરે, બહુઅ ભરાયારે ખિંબ,
શ્રી જિનભુવન મોટાં થયારે, ગરુડ વાંચ્યો બહુ કંબ.

૪૬. વિજયસેન સૂરિએ અનેક જિનમંદિરો બંધાવી તેમાં અનેક જિનખિઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે તે હાલના મોજૂદ શિલા લેખો પરથી માલૂમ પડે છે. આની પછી કવિ કહે છે કે વિજયતિલક સૂરિ પાટે આવ્યા (તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ), જ્યારે તપગરુડનો પટ્ટાવલીમાં વિજયદેવ સૂરિ આવ્યા એમ જણાવ્યું છે. તો તે બંને ખરૂં છે, એટલે વિજયસેન સૂરિની પાટે એ આચાર્યો થયા (૧) વિજયદેવ સૂરિ^{૧૭} (૨) વિજયતિલકસૂરિ; અને તે આ પ્રમાણે:—

૪૭. “વાચકશિરોમણિ શ્રીમાનુ ધર્મસાગરજી ઉપાધ્યાયે

૧૬. વિજયદેવસૂરિ—જન્મ ઇડરમાં સં. ૧૬૩૪, દીક્ષા વિજયસેન સૂરિ પાસે સં. ૧૬૪૩, પંચાસ પદ સં. ૧૬૫૫ સૂરિપદ સં. ૧૬૫૬. તેમણે ઇડરના રાજા કલ્યાણમલ્લને પ્રતિષ્ઠાદયો હતો, અને જહાંગીર બહાદુરે તેને ‘મહાતપા’ એ ખિરૂદ આપ્યું હતું; સ્વર્ગવાસ ઉમ્મા નગરમાં સં. ૧૭૧૩ ના આપાદ શુદ્ધિ ૧૧ ને દીને.

‘કુમતિકુદાલ’ નામનો ગ્રંથ ખીજ ગચ્છોતી વિરહ ધણી સખ્ત ભાષામાં રચ્યો હોવાથી તેને અપભ્રંશ ગણી વિજયસેન સૂરિએ ધર્મસાગરજીને ત્રણ પેઢી સુધી ગચ્છ બહાર કર્યા હતા. વિજયદેવ સૂરિ ગૃહસ્થાવસ્થામાં ધર્મસાગરજીના બાણેજ થતા હતા અને અત્સપર બંનેને પ્રેમ હતો. તેથી ગચ્છ બહારની હકીકતનો પત્ર ધર્મસાગરે વિજયદેવ સૂરિને લખ્યો કે જેના ઉત્તરમાં વિજયદેવ સૂરિએ પત્રની અંદર જણાવ્યું કે ‘કશી ચિંતા ન કરશો. ગુરુનું નિર્વાણ થયે તમને ગચ્છમાં લેઈ લઈશું.’ આ પત્ર માણસ સાથે મોકલ્યો; તેણે ભૂલથી તે વિજયસેનના હાથમાં આપ્યો. ગાંધતાં હૃદયમાં પોતાના શિષ્યને માટે આઘાત થયો અને ખીજ કોઈને ગચ્છપતિ નીમવા વિચાર રાખ્યો. વિહાર કરતાં ખંભાત આવ્યા, સં. ૧૬૭૧, ત્યાં સ્વર્ગે જવા પહેલાં આઠ વાયક (ઉપાધ્યાય) અને ચારસો મુનિના પરિવારને બોલાવી જણાવ્યું કે ‘એક વખત તમે વિજયદેવસૂરિ પાસે જઈ માંડે વચન માન્ય રાખવા કહેલો. જે માન્ય કરે તો પટ્ટધર તેનેજ સ્થાપજો, નહિ તો ખીજ કોઈ ગેરવ્ય મુનિને સ્થાપજો’ એમ કહી સંઘ સમક્ષ તે આઠ ઉપાધ્યાયોને સૂરિમંત્ર આપ્યો.

૪૮. આઠે ગાયકોએ વિજયદેવ સૂરિ પાસે અમદાવાદ આવી સ્વર્ગસ્થ આચાર્યનો અંતિમ સંદેશ કહ્યો, પણ તેમણે તેનો અસ્વિકાર કર્યો એટલે વિજયસેનની ગાદી પર વિજયતિલક સૂરિને સ્થાપિત કર્યા. તે ત્રણ વર્ષ પછી સ્વર્ગસ્થ થયા. સં. ૧૬૭૪. એમને કવિએ આચાર્ય તરીકે માન્ય રાખ્યા. ૧૭”

તે જયસિંહ ગુરૂ માહરોરે, વિજયતિલક તસ પાટ,
સમતા શીઝ વિદ્યા ધણીરે, દેખાડે શુભ ગતિ વાટ.

૧૭. દીપવિજય કૃત સોહમકુલ પટ્ટાવલી રાસપરથી. વિશેષ માટે જુઓ વિજયતિલક સૂરિ રાસ. ઐતિહાસિક રાસમાળા ભાગ ૪ થો.

૪૯. તેમની પછી ૧૮ વિજયાણુંદ સૂરિ થયા, અને તેમનો કવિએ ગુરૂ તરીકે અંગીકાર કર્યો.

તેહને પાટે વળી પ્રમદીઓરે, કલ્પતરનો કંદ,
વિજયાનંદ સૂરીશ્વરે, દીઠે અતિરે આનંદ.
જેહની મધુરી દેશનારે, સૂરિ ગુણ રે છત્રીશ,
ગુણ સત્તાવીશ સાધુનારે, સત્તર ભેદ સંયમ કરીશ.
હીર હાથે દીક્ષા વરે રે, હુઓ તપગચ્છનો રે નાથ,
ઋષભ તણો ગુરૂ તે સહીરે, તેહનો મસ્તકે હાથ.

—અરતેશ્વર રાસ સં. ૧૬૭૮.

૧૮ વિજયાણુંદ સૂરિ—મરૂ દેશના રોહ ગામમાં પ્રાગવંશી પિતા શ્રીવંત, અને માતા લાલબાઈ-શૃંગારદેવી સં. ૧૬૪૨ માં જન્મ, મૂલનામ ક્ષો, હીરવિજયસૂરિ પાસે દી. સં. ૧૬૫૧, દીક્ષાનામ કમલવિજય, વિજયતિલક સૂરિએ શિરોહીમાં સૂરિ પદ આપ્યું. સ્વર્ગવાસ સં. ૧૭૧૨ આપાઠ શુદ્ધિ પૂર્ણિમા ખંભાતમાં. વિજયાણુંદસૂરિ હીરવિજયના શિષ્ય હોવાથી વિજયદેવના કાકા ગુરૂ થતા હતા. પોતે જ્યારે અમદાવાદમાં હતા ત્યારે વિજયદેવસૂરિ મળતા માટે અમદાવાદ આવ્યા. અત્સપર પ્રીતિથી બંનેની સંમતિ પૂર્વક ગચ્છાધિપત્ય ત્રણ વર્ષ ચાલું. ભાતી થોગે ચોથા વર્ષથી વિજયદેવ સૂરિએ પોતાના નામનો પટ્ટો મુનિઓ માટે લખ્યો; આ સાંભળી આણુંદ સૂરિએ પણ પોતાના નામનો પટ્ટો લખ્યો. આ દારણથી એકજ કુળમાં બે આચાર્યોના નામથી બે ગચ્છ થયા એકનું નામ દેવસૂરિગચ્છ અને ખીજનું નામ આણુંદસૂરિગચ્છ. સાગર-ગચ્છની ઉત્પત્તિ પણ આ સમયમાં થઈ. (આ માટે જુઓ મારો ગ્રંથ નામે જૈન ઐતિહાસિક રાસમાળા પુષ્પ ૧ હું. ૫૦ અધ્યાત્મજ્ઞાનપ્રસારક મંડળ.)

૫૦. શ્રી હીરવિજય સુરિના રાસમાં પણ કવિ કહે છે કે:—
વંદિધ વિજયાણંદ સુરિણ, નામ જપતાં સુંખ સળણં ચાધ.
તપ ગચ્છ નાયક ગુણ નહિ પારો, પ્રાગવંશે દુઝો પુરુષ તે સારો.
સાહ શ્રીવંત કુલે હંસ ગયંદો, ઉદ્યોતકારી જિન દિનકર ચંદો,
લાવળાઈ સુત સોહ સરીખો, ભવિક લોક મુખ ગુરૂતણે નિરખો,
ગુરૂ નામે મુઝ પોહતી આસો, હીરવિજયસુરિનો કર્યો રાસો.

—સં. ૧૬૮૫.

૫૧. દરેક જૈન રાસકાર પોતાની કૃતિમાં થોડો ધણો પણ પરિ-
ચય આપવા ઉપરાંત પોતાની રચનાની મિતિ આપે છે, તેજ પ્રમાણે
ઋષભદાસે પોતાની કૃતિઓમાં પોતાના સંબંધે પરિચય કટકે કટકે
પણ અન્યની અપેક્ષાએ વિશેષ આપ્યો છે અને તે પરથી આ લેખ
ધડી શકાયો છે. હજુ તેમની સર્વ કૃતિઓ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી,
નહિ તો આ કરતાં ધણુ વિશેષ હકીકત મળવા સંભવ છે.

૫૨. ઉપરની હકીકત સંબંધે સમસ્યાનો આધાર લઈ હીરવિજય
સુરિના રાસમાં જણાવે છે કે:—

કવણુ દેમિં થયો કવણુ ગામિં કહ્યો, કવણુ રાજ્યઈ લલ્યો એહ રાસો,
કવણુ પૂત્રઈ કર્યો કવણુ કવિતા ભયો, કવણુ સંવહર કવણુ માસો.
કવણુ દિન નીપનો કવણુ વારિ ગુરિં, કરીઅ શમસ્યા સહુ ખોલ આંણુઈ,
મૂઠ એણિં અક્ષરા સોય સ્યું સમઝસ્યઈ, નિપુણ પંડિત નરા તેહ જાણુઈ.

૫૩. કયા દેશમાં 'કયા ગામમાં' કેના રાજ્યમાં, કેના પુત્રે, કોણે,
કયે વર્ષે, કયે માસે, કયે દિને—વારે, રાસકારે રાસ રચ્યો છે અને
પોતાના ગુરૂ કોણુ એ વાતો સમસ્યામાં કહી છે કે જે મૂઠ-અજ્ઞાન
નહિ જાણે પણ નિપુણ પંડિત નર જાણી શકશે. દેશ આદિ સંબંધે
નીચેની સમસ્યા આપે છે.

દેશ

પ્રાટણ માંહિ હુઝો નર જેહ, નાતિ ચોરાસી પોષધ તેહ.
મોટા પુરુષ જગે તેહ કહેસ, તેહની નાતિનિ નામિં દેશ.

—ગૂર્જર દેશ. ૧૯

ગામ

અદિ અખર વિન 'ખીખધ' જોય, મધ્ય વિના 'સહુ કોનિં' હોય,
અત્ય અક્ષર વિન ભુવન મઝારી, દેખી નગર નાંમ વિચાર.

—ખંભાતિ.

રાજ્ય

'ખડગ' તણો ધુરિ અખર લેહ, અખર 'ધરમ'નો ખીજો જેહ,
ત્રીજો 'કુસુમ' તણો તે ગ્રહી, નગરીનાયક ફોજઈ સહી.

—ખરમ પાતશા. (જહાંગીર)

પિતા

'નિસાણુ' તણો ગુરૂ અખર લેહ, લઘુ દોય 'ગણુપતિ'ના જેહ,
ભેલી નામ ભલું જે થાય, તે કવી કરો કહું પિતાય.

—સાંગણ.

કવિ

ચંદ્ર અખર 'ઝપિ' ધરથી લેહ, 'મેપલા' તણો નયણુમો જેહ,
અખર ભવનમો 'શાલિભદ્ર' તણો, 'કુસુમદામ'નો વેદમો ભણો;

૧૯ એક સ્થલે દુકમાં ગૂર્જર દેશમાં કેટલો વરસાદ આવે છે
તે સંબંધે ઉપમા ખીજને આપતાં કવિ જણાવે છે કે:—

ગુજર દેશ પૃથિવી પરે મેહ, માસ પાક નેહનો રહે મેહ,
પિણુ બહુ કાલ ન લીલો રહ્યો, આવક પંચમ એહવો કહ્યો.

—ભરતેશ્વર રાસ. ૫. ૯૫

‘વિમલવસહી’ અપ્પર આણ્મો, જોડી નામ કરો કાં ભમો,
આવક સોય રાસ નીપાત, પ્રાગવંશ વીસો વિખ્યાત.

—નકપભદ્રાસ.

(આમાં વંશ પણ ‘વીસા પોરવાડ’ છે એમ આવી ગયું.)

વધ

દિગ આગલિ લેઇ ઈંદ્રિય ધરો, કાલ સોય તે પાછલે કરો,
કવણુ સંવહર થાયે વલી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી.

—સં. ૧૬૮૫.

માસ-તિથિ.

દક્ષ માંહિ વડો કહેવાય, જોણી છાયે નર દુષ્ટ પલાય,
તે તરુઅરનિ નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ.

—આશી.

આદિ અપ્પર વિન કો મમ કરો, મધ્ય વિના સહુધ આદરો,
અંતે વિના સિરિ રાવણુ જોય, અણુઆલી તિથિ તે પણિ હોઇ.

—શુદ્ધ ૧૦.

વાર

સકલદેવ તણો ગુરુ જોહ, ધણા પુરુષને વશભ તેહ,
ધરે આળ્યો કરી જયજયકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તર.

ગુરુ

—ગુરુવાર.

દીવાલી પહેલું પરવજ જોહ, ઉદાયી કેડે નૃપ જોહો તેહ,
જોહું મલી હુધ ગુરુનું નામ, સમર્થે સીએ સધલાં કામ.

—વિજયનંદ સૂરિ.

ગુરુ નામે કુઝ પોહોતી આસ, ત્રંખાવતીમાં કીધો રાસ.

૧૧. જનશ્રુતિ. સરસ્વતિની પ્રસન્નતા.

૫૪. એવું કહેવાય છે કે કવિએ વિજયસેન સૂરિ પાસે શાસ્ત્ર-
ભ્યાસ કરવા શરૂ રાખ્યું હતું. એક રાત્રે ગુરુએ પોતાના શિષ્ય સાથે
સરસ્વતિ દેવીને પ્રસન્ન કરીને પ્રસાદ મેળવ્યો હતો, કે જે પ્રસાદ રા-
ત્રિએ ઉપાશ્રયમાંજ સ્વપ્ન રહેલા નકપભદ્રાસના જાણવામાં આવતાં તેણે
પોતેજ આરોગી લીધો અને તે મહાન વિદ્વાન થયો. આના પરિણામે
ઉપર જણાવેલી સંખ્યાબંધ કૃતિઓ તે રચી શક્યો. આવી દંતકથા
છે (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિક ૩ પ્રસ્તાવના પૃ. ૨૬ પછીનું
પહેલું-ખીનું પૃષ્ઠ.)

૫૫. આ દંતકથામાં કેટલું સત્ય છે તે કહી શકાતું નથી, છતાં
આટલું તો સત્ય છે કે દરેક કૃતિમાં કવિ સરસ્વતિ દેવીની સ્તુતિ કરવા
ઉપરાંત તેનો પાડ, પ્રભાવ સ્વીકારે છે. સરસ્વતી દેવીનું મંગલાચરણ
દરેકમાં કરી તેની સહાયતા માંગે છે. એક સ્થળે નમ્રતાથી જણાવ્યું
છે કે:—

“ સમરૂં સરસતી ભગવતી, સમર્થાં કરજે સાર,
હું મૂરિખ મતિ કેલયું, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓલખું, વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્ણ,
મૂરિખ મંડણ માંનવી, હું સેવું તુઝ ચરણ.

—વ્રતવિચાર રાસ અને કુમારપાલ રાસ.

સાર વચન ઘો સરસ્વતી, તું છે અહમસુતાય,
તું મુજ મુખ આવી રમે, જગમતિ નિર્મલ યાય.
તું ભગવતી તું ખારતી. તાહરાં નામ અનેક,
હંસગામિની શારદા, તુજમાં ઘણો વિવેક.
અહ્યાણી અહ્યાચારિણી, દેવકુમારી નામ,
પદ દર્શનમાં તું સહી, સહુ ઓલે ગુણધામ.

વિદુષોની માતા સહી, વાગેશ્વરી તું હોય,
તું ત્રિપુરાશ્વત્થાદિની, નામ જપે સહુ કાય.
હંસવાહની તું સહી, વાણી ભાષા નામ,
તું આવી મુજ મુખ વસે, જિમ હોય વાંછિત કામ.
કરજો માતા વાંછ્યું કામ, પ્રથમ જપું હું તાહારૂં નામ,
તું મુજ માતા રાખે નામ, બોલું ભરત તણા ગુણ્યામ.
—ભરતેશ્વર રાસ.

૫૬. દરેક ગ્રંથની અંતે પણ પ્રાયઃ સરસ્વતીનો ઉપકાર તેની સમાપ્તિ થઇ તે માટે સ્વીકારે છે:—

કવિજન કેરી પોહોતી આસ, હીર તણા મિં જોડ્યો રાસ,
ઋષભદેવ ગણધર મહિમાય, તૂંડી શારદા ઋક્ષસુતાય.
x x x x
સરસતી શ્રી ગુરૂ નામથી નીપનો, એ રહો જિહાં રવિ ચંદ્ર ધરતી.
—હીરવિજય સરિ રાસ.

૧૨ કવિ તરીકે ઋષભદાસ.

૫૭ 'કવિ' તું ઉપનામ પોતાના નામ આગળ ઋષભદાસ કોઇ વખતજ આપે છે ('પુણ્યવિભાગ હુધ તવ મહારધ, અર્યો ઋષભ કવિ આપ વિચારધ —હીરવિજયસરિ રાસ), પરંતુ સ્પષ્ટ રીતે જણાવે છે કે ખરો કવિ અને કહેવાતા કવિમાં આસમાન જમીનનો ફેર છે. જુઓ:—

આનંદ ભયે કવી નામથીએ,
તુમ કવી મોટા હોય;
કવિપદ પૂજિયે એ.

હું મૂરખ તુમ આગળે એ, તુમ બુદ્ધિસાગર જોય— કવિપદ, ૧

ક્યાં હરિત ક્યાં વાછડો એ, ક્યાં સાગરને ચીર
ક્યાં બંટીની રાખડી, ક્યાં ધૂત સાંકર ખીર— કવિપદ. ૨
ન મળે સીપ ને ચંદ્રમા એ, ન મળે ખજુઓ સર,
ક્યાં કલ્પદ્રુમ ખીજડો એ, વાહું ગંગા પૂર. કવિપદ. ૩
નામે સરીખા બેહુ જણાએ. બેહુનાં કવિયો નામ,
નામે અર્થ ન નીપજે એ, જગમાં ઝાઝા રામ. કવિપદ. ૪
ગજકંઠે ઘંટા ભલી એ, વૃષભ ગળે ઘંટાય,
તિણુ કારણે વૃષભો વળી એ, ગજની તોલ ન થાય— કવિપદ. ૫
ચંદન ભાણ વૃક્ષ સહીએ, અંતર બહુ તે માંહિ,
ગરૂડ ચીડી બેહુ પંખીઆ એ, પ્રાક્રમ સરખું ક્યાંહિ? કવિપદ. ૬
મહાનગર ને ગામડું એ, બેહુને કહિયે ગામ,
હુમ પીતળ પીળાં સહી એ, જુજુઆ છે ગુણ્યામ— કવિપદ. ૭
તીર્થંકર નર અવરને એ, માનવ સહી કહેવાય,
તત્ત્વજ્ઞાન વિચારીએ એ, તવ બહુ અંતર થાય— કવિપદ. ૮
લંકાગઢ અન્ય નગરના એ, બેહુને કહિયે કોટ,
એહમાં અંતર અતિ ઘણો એ, જિમ ઘઉં બાજર લોટ. કવિપદ. ૯
હુમાચાર્ય પ્રમુખ કવિએ, મહાકવી તસ નામ,
સિદ્ધસેન દિવાકર એ, જિણે કીધાં બહુ કામ— કવિપદ. ૧૦
વિક્રમરાય પ્રતિબોધિયો એ, બહુ વરપંતો દાન,
ઇસા કવિપદરેણુકા એ, હું નહિ તેહ સમાન— કવિપદ. ૧૧
ઇસા કવિના વચનથી એ, સુણત હુઓ કાંઈ જાણ.
બેલ વિચાર હરખે કયું એ, કરી કવિજન પ્રણામ— કવિપદ. ૧૨
ભ. રાસ. ૫. ૯૭-૯૮ હી. રાસ ૫. ૩૧૧-૩૧૨.

૫૮. આ ઉપરથી જણાય છે કે કવિનો ઉચ્ચ ખ્યાલ ઋષભદાસને પળે પળે હતો 'વિખુધ કવીના નામથી, હુઓ મુજ અતિ

આનંદ' એમ જણાવી કવિના નામથી પોતે 'કવિ' તરીકે ઓળખાઇ આનંદ લેવામાં આવતો. આમાં કુમારપાળ રાજના પ્રતિબોધક ૨૧ હેમચંદ્રાચાર્ય અને વિક્રમ રાજના પ્રતિબોધક x સિદ્ધસેન દિવાકર નામના સંસ્કૃતમાં જૈન મહાકવિઓ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલાને પોતે વખાણ્યા છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પોતાના પૂર્વકાલીન જૈન ગૂજરાતી કવિઓ પૈકી કેટલાકનાં નામ આપી તેમની પાસે પોતાની લઘુતા દર્શાવી છે.

આગિં જે કવિરાય, તાસ ચરણુરજ ઋષભચ,
લાવણ્ય લીંબો ખીમો ખરો, સકલ કવિની કીર્તિ કરો ૫૩
હંસરાજ વાછો રૂપાલ, માલ હેમનાં બુદ્ધિ વિશાલ,
સુસાધુહંસ સમરો(યો?) સુરચંદ, શીતલ વચન જિત્ત શારદચંદ. ૪૪

૨૧ હેમચંદ્રાચાર્ય—“અપભ્રંશ કિંવા પ્રાચીન ગૂજરાતીનાં બ્યાકરણ આદિ પ્રવર્તક અને પ્રાકૃત બોલીઓના પાણિનિ. એ સમય ગૂર્જર ગ્રંથકારનો સમય ઇ. સ. ૧૦૮૮-૧૧૭૨ છે.” તેઓ ગૂજરાતના રાજા સિદ્ધરાજના સમયમાં હતા, પછીના રાજા કુમારપાળના ગુરુ હતા (સંક્ષિપ્ત ચારિત્ર માટે જુઓ યોગશાસ્ત્ર-મુગ્ધ માંગરાજ જૈન સભા તરફથી પ્રકાશિત થયેલ ગ્રંથના પ્રારંભમાં મુકેલું માંડે લખેલું ચરિત્ર, તથા ગુજરાત સાહિત્ય ખંડ ૫ વિભાગ ૨-૩-૪માંનો નિબંધ નામે 'જૈનો અને તેમનું સાહિત્ય' પૃ. ૬૫ થી ૧૫૮ પૈકી ૯૨ થી ૧૦૦ વિશેષમાં કુમારપાળ રાસ-પ્રબંધ, પ્રબંધચિંતામણી, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ વગેરે.

x સિદ્ધસેન દિવાકર. ઉજ્જયિનીના રાજા વિક્રમાદિત્યના પ્રતિબોધક આચાર્ય. તેમણે જૈન ન્યાયને પ્રથમ પદ્ધતિપુરઃસર મૂક્યું; કોઈના માનવા પ્રમાણે વિક્રમના નવરત્નમાંના ક્ષણપક તે એ હતા. તેમણે ન્યાયાવતાર, સંમતિતર્ક આદિ ન્યાયના ગ્રંથો અને કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર રચેલાં છે.

એ કવિ મોટા બુદ્ધિ વિશાલ, તે આગલિં હું મુરખ બાલ,
સાયર આગલિ સરોવર નીર, કસી તોડિ આવણુ નિ ખીર. ૫૫
પીર પાંડ ધૃત સરિષા જેહ, હું સેવક મુઝ ઠાકુર તેહ,
તેહનાં નામ તણઈજ પસાય, સ્તવીઓ કુમારપાલ નરરાય. ૫૬

—કુમારપાલ રાસ.

૫૯. આમાં પૂર્વ સમયનાં જૈન ગૂજરાતી કવિઓનાં નામ મળી આવે છે:—૨૧ લાવણ્યસમય, ૨૨ લીંબો, ૨૩ ખીમો, ૨૪ સક-

૨૧. લાવણ્યસમય—તેમનો વિમલપ્રબંધ સ્વ. સાક્ષર શ્રી મણિલાલ બકોરભાઈ બ્યાસે મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. જન્મ સં. ૧૫૨૧, દીક્ષા ૧૫૨૯, પંડિતપદ સં. ૧૫૫૫; તેમણે સં. ૧૫૮૭ માં શત્રુંજયના સપ્તમોદ્ધારની પ્રશરિત લખી છે. તેમની કૃતિઓ વચ્છરાજ-દેવરાજ રાસ (આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩ જામાં મુદ્રિત) વગેરે અનેક છે. વિરતાર માટે જુઓ વિમલ પ્રબંધ, તથા આનંદ મૌ. ૩ જાની પ્રસ્તાવના. મારો ગ્રંથ—જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લો પૃ. ૬૮-૮૮.

૨૨. લીંબો—શ્રાવક. સમય કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૧૬૨-૧૬૩.

૨૩. ખીમો—એ શ્રાવક કવિ છે. સમય તથા કૃતિ જુઓ એજન પૃ. ૧૬૧-૧૬૨.

૨૪. સકલચંદ્ર—(ઉપાધ્યાય મુનિ) કે જેમણે ધણી સગ્રયો, સ્તવનાદિ, તેમજ આખ્યાન રચ્યાં છે. તે માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૭૫ થી ૨૮૪.

લયંદ્ર, ૨૫ હંસરાજ, ૨૬ વાહો (વચ્છ), ૨૭ દેવાલ, ૨૮ માલ (મુનિ?), હેમ (?), મુસાધુહંસ, ૨૯ સમરોડો (સમયસુંદર ?).

૨૫. હંસરાજ—જેમણે મહાવીર સ્તવન રચ્યું છે તે.

૨૬. વાહો—શ્રાવક. તેની કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૬૩ થી ૬૬. આમાં વચ્છ અને વચ્છ ભંડારીનો સમાવેશ થાય છે.

૨૭. દેવાલ—શ્રાવક. તેનો સમય તેમજ કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૭ થી ૪૧.

૨૮. માલ—માલમુનિ—માલદેવ લાગે છે સમય તથા કૃતિઓ માટે જુઓ એજન પૃ. ૩૦૫ થી ૩૧૦.

૨૯ મુસાધુહંસ—મુસાધુહંસ મુનિ. સમય અને કૃતિ માટે જુઓ એજન પૃ. ૨૨.

૩૦ સમરોડો—આ નામના કવિની કોઇ મોટી કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. તેથી તેનો ઉલ્લેખ મારા ગ્રંથ જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામાં થયો નથી. કવિયત્ તે નામના કવિની સ્વાધ્યાય આદિ નાની કૃતિ મેં જોઇ છે એવું સ્મરણમાં છે.

૩૧ સમયસુંદર—ખરતર જિનચંદ્ર સરિના શિષ્ય શ્રી સકલચંદ મુનિના શિષ્ય. તેઓ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા. તેઓ પણ એક સમર્થ કવિ હતા. જૈન ગુર્જર સાહિત્યમાં વિક્રમ સત્તરમી સદીના ઉત્તરાર્ધને ‘સમય-ઋષભયુગ’ કહીએ તો ચાલે તેમ છે. સમયસુંદરના સંબંધી વિસ્તૃત નિબંધ મેં લખ્યો છે તે આ નિબંધના પ્રારંભમાં જણાવાઇ ગયું છે. તેમણે ઘણી કૃતિઓ રચી છે. જુઓ જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ ૧ પૃ. ૩૩૧ થી ૩૯૧.

સુરચંદર વગેરે.—આ સર્વની ખુદ્ધિ વિશાલ જણાવી તેમની પાસે પોતે મૂખ બાલક છે એવું કહી આપણો કંવિ વિનય સાચવે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ સરસ્વતીને સ્તુતિ કે જે પોતાના દરેક ગ્રંથમાં કરે છે તે કરતાં તેમની સહાયતા માંગવા પોતાની અતિશય દીનતા, લઘુતા, અને અજ્ઞાનતા દર્શાવે છે:—

સમરં સરસતિ ભગવતી, સમર્થાં કરજે સાર,
હું મૂરખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર.
પિંગલ ભેદ ન ઓળખું, વ્યક્તિ નહીં વ્યાકર્ણ,
મૂરીખમંડળ માંનવી, હું સેવું તુજ ચર્ણ.

—કુમારપાલ રાસ. પૃ. ૧.

૬૦. કવિતા સંબંધી એક સ્થળે કહ્યું છે કે અણચિંતયું જે કહે તે કવિતા—‘જિમ કવિતા અણચિંતયું’ કહ્યું—યા પાઠાતર જીમ કવિતા મનિ ચિંતયું કવે?—કુમારપાલરાસ પૃ. ૨૩ કડી ૧૧૯.

૧૩ કવિની કૃતિઓ

૬૧. બીજે સ્થળે કહ્યું છે કે

કવિતા પંડિત જગે ઘણાં, ખુઝવે નારિયાલ
પ્રાહિ પંડિત તે નહિ સમગ્રવધ ભૂપાલ.

—કુ. રા. પૃ. ૧૧૧-૭૪; હી. રા. ૧૭૯-૧૧.

મણ્યો ગણ્યોવિચક્ષણ પણ્યો, માગિઈ મંદુત ગયો કવિ તણ્યો.

—કુ. રા. ૧૪૧-૬૫.

૩૨ સુરચંદ—આ નામના કવિની કોઇ કૃતિ પ્રાપ્ત થઇ નથી. સુરહંસ નામનો કવિ છે. જુઓ એજન પૃ. ૧૩૨ સુરચંદ એટલે દેવચંદ એમ હોય તો દેવચંદ ઋષભદાસના સમકાલીન હતા. જુઓ એજન પૃ. ૫૭૯-૫૮૧.

૬૨. આપણા કવિની કૃતિઓ ઘણી હોવી જોઈએ એવું તેની કવિલખ્ધ કૃતિઓ તથા જૂદા જૂદા ભંડારોની ટીપો પરથી માલૂમ પડતું હતું, પરંતુ કેટલાએક પ્રસિદ્ધ ભંડારોની જાનીય તપાસ કરી મળેલી હકીકતો મેં મહારા જૈન ગૂર્જર કવિઓ ભાગ ૧ લામાં નોંધી છે. (પૃ. ૪૦૯ થી ૪૫૮). તે છપાયા પછી મળેલી બીજી હકીકત તે ગ્રંથના ત્રીજા ભાગમાં આવશે. તે છતાં તેની સંખ્યા કેટલી છે તે હીરવિજયસુરિ રાસ પરથી સુમાળ્યે મળી આવે છે:—

તવન અઢાવન ચોત્રીસ રાસો, પુણ્ય પસર્યો દીધ બહુ સુખવસો,
ગીત યુષ્ઠ નમસ્કાર બહુ કીધાં, પુણ્ય માટિ લખી સાધુનિં દીધા.

૬૩. આ પરથી જણાય છે કે તેમણે ૫૮ સ્તવન, ૩૪ રાસાઓ રચ્યાં હતાં અને તે ઉપરાંત ગીત, સ્તુતિ, નમસ્કાર વગેરે અનેક યના-વ્યાં હતાં. આ સર્વ પુણ્યાર્થે લખી સાધુઓને આપી દીધાં હતાં. સાધુઓએ અનેક પ્રતો કરી કરાવી તે સર્વ સાચવી રાખ્યાં.

૬૪. આ પર વિશેષ શોધ કરતાં સ્વ. રા. મણિલાલ ખડકરમહા વ્યાસ પાસેથી હીરવિજયસુરિના આરબોલના રાસની તેમણે ઉતારેલી પ્રત મળી કે જેની અંતે તેની કૃતિની ગાથાવાર ટીપ નીચે પ્રમાણે આપેલ છે:—(આમાં સાલસંવત્ મૂલ જોઈને તથા બીજા આધારથી પૂર્ણ છે.)

૩૩“ સંઘવી રીપમકૃત રાસની ટીપ લખી છઠ:—

૩૩ શ્રેષ્ઠિક રાસની એક પ્રતમાં પણ ટીપ આપી છે તેમાં જે રાસનાં નામનો ઉલ્લેખ નથી અને જે આ ટીપમાં છે તેનાં નામ; મલિનાથ રાસ, હીરવિજયસુરિનો રાસ, પુણ્યપ્રશંસા રાસ, ગીત, હરિયાલી. અને શ્રેષ્ઠિક રાસની ટીપમાં છે અને આ ટીપમાં નથી તે રાહિણીઆનો રાસ ગાથા ૨૫૦૦, તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે.

રાસનાં નામ	ગાથા	રચ્યા સંવત્.
*૧ શ્રીરીષભદેવનો રાસ	ગાથા ૧૨૭૧	૧૬૭૮ પોશ શુદ્ધ ૧૦
૨ શ્રીભરતેશ્વરનો રાસ	ગાથા ૧૧૧૬	(મુદ્રિત. આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મો. ૩) સં. ૧૬૭૬ આશી શુદ્ધ ૧૫
૩ „ જીવવિચારનો રાસ	„ ૫૦૨	સં. ૧૬૭૮ મહા શુદ્ધ ૨ ને ગુરુવાર
૪ „ ક્ષેત્રપ્રકાશ	„ ૫૮૪	સં. ૧૬૭૭ વિજય-સેનસુરિનાવારામાં
૫ અન્નપુત્ર રાસ	ગાથા ૫૫૯	સં. ૧૬૭૮ નેઠ સુદિ ૨ ગુરુવાર
૬ શત્રુજય રાસ	ગાથા ૩૦૧	સં. ૧૬૭૬ કાર્તિક વદ ૦)) રવિવાર
૭ સમકીત રાસ	„ ૮૭૯	સં. ૧૬૬૮ કાર્તિક વદ ૦)) દીવાળી શુક્ર
૮ સમષસરૂપ(સમયરૂપ) રાસ	ગાથા ૭૯૧	સં. ૧૬૬૬ કાર્તિક વદિ ૦)) દીવાળી.
૯ દેવસરૂપ રાસ	ગાથા ૭૮૫	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૦ નવનત્વ રાસ	ગાથા ૮૧૧	સં. ૧૬૭૦ ભાદ્રપદ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૧ થૂલીમદ્ર રાસ	ગાથા ૭૨૮	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૨ વ્રતવિચાર રાસ	ગાથા ૮૬૨	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૩ સુમિત્રરાગ રાસ	૧ ગાથા ૪૨૬	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૪ કુમારપાલ રાસ	ગાથા ૪૫૦૬	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૫ કુમારપાલનો નાનો રાસ	ગાથા ૨૧૮૨	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૬ જીવંત સ્વામીનો રાસ	ગાથા ૨૨૩	સં. ૧૬૬૮ પોશ શુદ્ધ ૨ ગુરુવાર
૧૭ ઉપદેશમાલા	ગાથા ૭૧૨	સં. ૧૬૬૮

* ૧-૭ શ્રેષ્ઠિક રાસમાં કવિની કૃતિઓની ટીપ આપી છે તેમાં ગાથાની સંખ્યા સંબંધે જે ફેર છે તે આ પ્રમાણે:—૧, ૨૨૩;

રાસના નામ.	ગાથા	રચના સંવત્
૧૮ શ્રાદ્ધવિધિ રાસ	ગાથા ૧૬૧૬	
૧૯ હિતાશિક્ષા રાસ	ગાથા ૧૮૪૫	સં. ૧૬૮૨ મહા શુદ્ધ ૫ ચુર (સુદિત શા. ભી- મશી માણેક ખડક મુખ્ય)
૨૦ પૂજાવિધિ રાસ	ગાથા ૫૭૧	સં. ૧૬૮૨ વૈ. શુ. ૫ ચુર
૨૧ આર્દ્રકુમાર રાસ	ગાથા ૬૭૨	
૨૨ શ્રેણિક રાસ	ગાથા ૧૮૩૯	સં. ૧૬૮૨ આશો શુદ્ધ ૫ ચુર

સ્તવન ૩૩, નમસ્કાર ૨, યોગ્યો (સ્તુતિઓ) ૪૨, સુમા-
પિત ૫૪૦૦, ગીત ૪૧, હરિયાલી ૫.

૨૩ હીરવિજયસૂરિ રાસ	ગાથા	સં. ૧૬૮૫ આસો શુદ્ધ ૧૦ ચુર
૨૪ મહિનાય રાસ	ગાથા ૨૯૫	સં. ૧૬૮૫ પોષ શુદ્ધ ૧૩ રવિ.
૨૫ પુણ્યપ્રશંસા રાસ	ગાથા ૩૨૮	
૨૬ કધવન્નાનો રાસ	ગાથા ૨૮૪૬	સં. ૧૬૮૩
૨૭ વીરસેનનો રાસ	ગાથા ૪૪૫૭	

[આ ઉપરાંત બે રાસ ઉમેરી શકાય એક તો જેમાં આ ટીપ
છે તે નામે:—

૨૮ હીરવિજયસૂરિના આરબોલ રાસ.	સંવત ૧૬૮૪ આવશ્ય વર ૨ ચુરવાર
-----------------------------	--------------------------------

અને ખીજા એક રાસનું નામ શ્રેણિક રાસની એક પ્રત કે જે
'સંવત્' ૧૬૯૭ માધ વદિ ૮ રવિવારે સા. પદા વીરાનાં પાનાં આણીની

૨, ૧૬૭; ૩, ૧૨; ૪, ૭; ૫, ૩૭૯; ૬, ૫૨૭; ૭, ૫૨૭.

ઉતારો છ, લખીતં ગાંધી માધવસન વર્ધમાન પદનાર્થ 'સમજી' એ
શબ્દોથી સમાપ્ત થયેલી છે તેમાં આપેલી ટીપ પરથી માલૂમ પડતું
નીચેનું છે:—

૨૯ રોહિણીઆનોરાસ ગાથા ૨૫૦૦ (સં. ૧૬૮૮ પોષ શુદ્ધ ૭)	અને તીર્થંકર ૨૪ નાં કવિત છે, અને તે ઉપરાંત ભંડારોની ટીપ વગેરે પરથી.
૩૦ અભયકુમારરાસ.	સં. ૧૬૮૭ કાર્તિક શુદ્ધ ૯ ચુરવાર
૩૧ વીશસ્થાનક તપ રાસ	સં. ૧૬૮૫
૩૨ સિદ્ધસિક્ષા (?) રાસ	પાટણ ત્રીજા ખંડારમાં છે.

સ્તવનમાં સં. ૧૬૬૭ પોષ શુદ્ધ ૨ ચુરવારે પૂર્ણ કરેલા નેમ-
નાથ રાજમતિ સ્તવન (નેમિનાથનવરસો), બિંબચસેનસૂરિ વગેરેના
વખતમાં કરેલ 'આદિનાથ વિવાહલો' વિગેરે.

૬૫. કાવ્યની પરીક્ષા તેમાં રહેલાં વસ્તુ, પાત્ર અને રસ એ
ત્રણથી સામાન્ય અંશે થાય છે. રસ સમયે જણાવીએ તો આ કવિનાં
ઉપરોક્ત લગભગ સર્વ કાવ્યો ઉપલબ્ધ થાય તેમ છે. પણ તે સર્વ
સમયે અધાના અવલોકન વગર કંઈપણ કહી ન શકાય. છતાં મને જે
જણાય છે કે કવિએ રસની જમાવટ કરવામાં જે સાતુર્વ, માધુર્ય,
ઉપલબ્ધ થયાં છે તે પરથી કલ્પના, શબ્દપ્રયોગ, અને વર્ણનશૈલી
વાપરેલ છે તે જોતાં તેમણે સફલતા મેળવી છે, અને સત્તરમા સૈકા-
માંના એક પ્રતિષ્ઠિત અને સમર્થ કવિ તરીકે ગણનામાં મૂકવા લાયકનું
સામર્થ્ય બતાવ્યું છે. તેની કેટલીક કૃતિઓ મસ્કૃત પરથી અનુવાદ
છે, છતાં તે એટલી બધી ઉત્તમ છે કે વાંચતાં જણાય તેમ નથી કે
તે અનુવાદ છે.

૬૬. ઉપરની કૃતિઓ પરથી કોઈ એમ કહેશે કે ઋષભદાસે
પોતાની જે જે કૃતિઓ રચી છે તે પોતાના સંપ્રદાયને લગતી છે,

તેમાંની ઐતિહાસિક કૃતિઓ પણ—જેવી કે કુમારપાલ અને હીરવિજયસરિ પરના રાસો છે—તે જૈન સંપ્રદાયની ઐતિહાસિક વ્યક્તિઓ સંબંધી છે અને એજ રીતે સર્વ જૈન કવિઓએ પ્રાયઃ કર્યું છે.

૬૭. આના ઉત્તરમાં કહેવાનું કે કિપરોક્ત વાત મુખ્યત્વે કરી સત્ય છે અને એજ વાત જૈનેતર પ્રાચીન કવિઓને પણ લાગુ પડે છે. દલપત અને નર્મદ અર્વાચીન યુગમાં થયા પણ તે પહેલાં જોઈશું તો જૈનેતર કવિઓએ પણ પોતાના સંપ્રદાયને લગતું જ કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે. ટુંકામાં અર્વાચીન યુગ પહેલાનું કાવ્યસાહિત્ય—જૈનેતર કે જૈન—સાંપ્રદાયિક જ હતું^{૭૪} તેથી તે સાહિત્ય સમજવાને—અભ્યાસવા માટે જૈનેતર અને જૈનના ધાર્મિક સાહિત્ય—કથા વગેરેનો અભ્યાસ કરવો છે.

૧૪ કેટલાંક કાવ્યોનું વસ્તુ

૬૮. (૧) કુમારપાલ રાસ તે જિનમંડનગણિના કુમારપાળ-

૩૪ સરખાવો—પ્રસ્થાન માસિકના તાજ પ્રગટ થયેલા વૈશાખ સં. ૧૯૮૩ના અંકમાં 'કવિશ્રી ન્હાનાલાલનો આધુનિક કાવ્ય સાહિત્યમાં ફાળો' એ નામના રા. અભિજિતે લખેલા લેખની પહેલી પંક્તિઓ:—

“આપણા સાહિત્યનો અર્વાચીન યુગ દલપત નર્મદથી શરૂ થતો સાધારણ રીતે માનવામાં આવે છે. આ માન્યતા અનેક દૃષ્ટિમિન્દુએ છે કે નર્મદ દલપત પૂર્વે જ કાવ્યો લખાતાં તે બધામાં મુખ્યત્વે કરીને સામ્પ્રદાયિક તત્ત્વ વિશેષ હતું, અને આથી તે કાવ્યો સમજવાને માટે તે તે સમ્પ્રદાયોના થોડા ઘણા જ્ઞાનની જૂમિકાની આવશ્યકતા રહેતી. આ વસ્તુસ્થિતિમાં દલપત નર્મદના આગમનથી ફેર પડ્યો, કાવ્ય સામ્પ્રદાયિક ચીજામાંથી નીકળી જઈ બધારે વિશાળ સૃષ્ટિમાં વિહરવા માંડ્યું: અને પરિણામે જીવનની પ્રવૃત્તિઓ જેમ અનેકવિધ છે, તેમ કાવ્યની ગતિ પણ અનેક ક્ષેત્રોમાં થવા લાગી.”

પ્રબંધ* પરથી (૨) હીરવિજયસરિનો તે દેવવિગલ ગણિકૃત હીર-સૌભાગ્ય નામના સંસ્કૃત મહાકાવ્ય પરથી, આ કાવ્યમાં સત્તરસર્ગ છે. એમાં કાવ્ય ૨૭૮૯ છે; ઉપરાંત પ્રશસ્તિ ૨૨ કાવ્યાત્મક છે. બધાં મળી કાવ્ય ૨૮૧૧, કદાચ શ્લોકમાન ત્રણ હજારને પાંચ કવિ કહે છે તેમ થતું હશે (૧) અને (૩) ભરનેશ્વર આહુમલી રાસ તે શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય કૃત ત્રિપાંક શલાકા પુરૂષ ચરિત્રમાંના ઋષભદેવ ચરિત્રપરથી રચેલ છે, છતાં દરેકમાં પોતાની કદવના, વર્ણનસુંદરતા, પ્રતીયમાન છે.

પૂર્વછંદ જો મહાપંડિત હવો, સરિ સોમ પંડિત અભિનવો,
પંચાસમિં પાઠિ તે કહો, તવગજ સિરિ ટીકો થયો.
તેહનો શિષ્ય સુપુરૂષ કહિયાય, જિનમંડળ નાંમિ ઉવઝાય,
કુમારપાલ પ્રબંધજ કર્યો, સુણતાં નરનારી ચિત્ત કર્યો.
શાસ્ત્રજ સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુર નાંમો સીસ
સંવત ચઉદ આણ્યો ભણો, કુમારપાલ ગાયો ગુણીભો.
કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માહિ આણ્યા તેહ,
કેતાએક ભાવ ગુરમુખથી લહ્યા, તે મિં જોડી વીવરો કહ્યા.
સોય ગ્રંથ હમણું વંચાય, મનમાં મત રાખો શંકાય,
તે પ્રબંધ માહિ છે જસ્યુ, ઋષભ કહે મેં આણ્યું તસ્યું.

કેતાએક ગંભીર બોલ તિહાં જેહ, મઈ રાસમાહિ જાણ્યાં તેહ,
કેતાએક પરંપરાઈ વાત, તે જોડી આંણ્યાં અવલાત. ૬૩
જિનશાસ્ત્ર અનેરાં ભલાં, તિહાંથી વચન સુણ્યાં કેતલા,
રાસ મધ્યે આંણ્યા તેહ, આણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વધી તેહ. ૬૪
હેત યુક્તિ દૃષ્ટાંત જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિ આણ્યા તેહ,
વચન વિરહ કહ્યું હોઈ જેહ, મિચ્છા હુકકડ બાણું તેહ. ૬૫

* આનું ગુજરાતી ભાષાંતર વડોદરા ગાયકવાડ સરકાર તરફથી, સ્વ. ૨૧૦ મગનલાલ યુનિલાલ વૈદ્યે કરેલું પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું છે.

કવિત કાવ્ય શ્લોક નિ હ્રદા, કર્યાં કવિ જે આગઈ હુઆ,
સરસ સુકોમલ આણ્યા જેહ, રાસમાંહિ લેછ આણ્યા તેહ. ૬૬
એણિપરિ બોલ ધણા મનિ ધરી, રાજઝપિ ગુણમાલા કરી,
સિદ્ધ કામકાજ માલીઈ વરી, અલસુતાઇ સાર સુઝ કરી. ૬૭

—કુમારપાલ રાસ.

(૨) પ્રરવિં જેવિમલ પંન્યાસ, સોલ સરગ તેણિં કીધા ખાસ,
ત્રિણ્ય સહસ નિ પંચ કાવ્ય, કરજેડી કીધાં તેણિં ભાવ્ય.
પાંચ હજાર નિ સઘં પાંચ, એકાવન ગાથાવત્પકનો (ટીકાનો) સંચ,
નવહજાર સાતસઘં પીસ્તાલ, કરિ અંચ નર યુદ્ધિ વિશાલ.
વિકટ ભાવ છિ તેહના સહી, માહીરી યુદ્ધિ કાંઇ તેહવી નહિં,
મઈ કીધો તે જેહ રાસ, બીજા શાસ્ત્રનો કરી અભ્યાસ.
મોટાં વચન સુણી જે વાત, તે જેડી આણ્યા અવદાત,

—હીરવિજયસરિ રાસ.

(૩) હુમ ચરિત કરે ઋષભનું, એ આણી મન ઉદ્ધાસ,
સોય સુણી વળી મેં રચ્યો એ, ભરતેશ્વર નૃપ રાસ.

—ભરતેશ્વર રાસ.

૬૯. આ ત્રણે રાસ પૈકી ભરતેશ્વર રાસમાં જૈન પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવના પુત્રો ભરત અને બાહુબલિનું ચરિત ધર્મ-કથાનક રૂપે છે, જ્યારે મૂળરાતના રાજા કુમારપાલ, અને અકબર બાદશાહના પ્રતિબોધક હીરવિજયસરિ—એ બંને ઐતિહાસિક પુરૂષોનાં ચરિત્રો તેમના નામાભિધાનના એ રાસમાં આપવામાં આવ્યાં છે.

૭૦. દિતશિક્ષાના રાસમાં જૈન શ્રાવકની ધર્મકરુણી આપી છે, અને હીરવિજયસરિના ૧૨ બોલના રાસમાં હીરવિજયસરિએ પોતાના સમયમાંના વિદ્વાન સાધુ અને આચાર્યની સંમતિથી ધર્મસાગર ઉપાધ્યાય નામના વિદ્વાન ઉચ્ચસ્ત્રમાવી સાધુએ રચેલા બીજા જૈન પંથોના ખંડ-

નાત્મક અંચ નામે ‘કુમલિ કુંદાલ’ થી ધણો ખળમળાટ થયો હતો તેથી તેને જલશરણ કરવામાં આવ્યો હતો, અને તે ખળમળાટ અટકાવવા માટે બાર બોલ લખી તેને જૂદાં જૂદાં રચયોએ પળાવવા માટે મોકલાવી આપ્યા હતા તેનું વર્ણન છે.

૭૧. ઋષભદેવ અને મહિનાય એ જૈનના વર્તમાન ૨૪ તીર્થંકરો પૈકી પહેલા અને ઓગણીશમા તીર્થંકર છે તેનાં ચરિત્રો છે. મહિનાય રાસમાં જ્ઞાતા ધર્મકથાંગમાંથી તેનો સંબંધ લીધો છે. શ્રેણિક એ મહાવીરના સમયમાં મગધનો રાજા હતો કે જેનું ખિમ્બિસાર એ નામ બૌદ્ધ ગ્રંથોમાં જોવાય છે. અમ્બયકુમાર એ તેનો કુમાર અને મંત્રી હતો; તેમનાં ચરિત્રો તે તે રાસમાં આપ્યાં છે; સ્થૂલિભદ્ર એ નવમા નંદના શકડાલ મંત્રીનો પુત્ર હતો. અગ્નપુત્ર, કમ્બવન્દા, વીરસેન, સુમિત્ર રાજા જૈન કથાસાહિત્યમાં દાર્ષ્ટીક પુરૂષો છે. આર્દ્રકુમાર એ ઉત્તર અમ્બયકુમારથી પ્રતિબોધિત અનાય રાજાનો પુત્ર હતો. આમ ચરિત્રો કાવ્યમાં નિરૂપણ કરી ‘વાર્તાના ચમત્કારના ભોગી શ્રોતાઓની રચિતે પોષતું સાહિત્ય’ કવિએ પૂરું પાડ્યું છે.

૭૨. તે સિવાય વિધિ, ઉપદેશ, બોધ સંબંધે સંસ્કૃત અને માગધી ગ્રંથો નામે શ્રાદ્ધવિધિ (રત્નશેખર સરિ કૃત, વિરચિત સં. ૧૫૦૬), અને ઉપદેશમાલા કે જેના રચનાર તરીકે મહાવીર હરત દીક્ષિત શિષ્ય ધર્મદાસ ગણિ કહેવાય છે, તે પરથી સ્વતંત્ર અનુવાદ રૂપે શ્રાદ્ધવિધિ અને ઉપદેશમાલા રાસ કવિએ રચ્યા લાગે છે. શ્રાદ્ધવિધિમાં શ્રાદ્ધ—શ્રાવકોનાં સંપૂર્ણ આચાર આળખેલા છે અને ઉપદેશમાલામાં સાધુના આચાર—ચરિત્રપાઠો મુકેલા છે. તે સિવાય સમ્યગ્દષ્ટિ (બોધિ—પ્રજ્ઞા) શું છે, એ સમજાવવા સંગતિસાર રાસ રચ્યો છે અને જગતમાં જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વો પરથી પાપ, પુણ્ય આસ્ત્રવ [કર્મદાર], સંવર, [કર્મનિરોધ], નિર્જરા [કર્મનો અંશતઃ હાય]

અને મોક્ષ [કર્મનો આત્મતિક ક્ષય] એમ સાત તત્ત્વો થાય છે તે મળી નવ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ સમજાવનાર નવ તત્ત્વ એ નામનો પ્રકરણગ્રંથ કવિએ નવતરવરાસરૂપે અનુવાદ કર્યો લાગે છે, અને બાર વ્રત [પંચમહાવ્રત અને સાતગુણવ્રત મળી બાર વ્રત:-નામે અહિંસા, અસ્તેય, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ, દિગ્પરિમણ, દેશાવગાસિક, ભોગોપભોગ પરિમાણ, અર્નથ દંડ, સામાયિક, પૌષ્ઠ, અતિથિ સંવિભાગ] નું સ્વરૂપ, દેવ અને સમય એમલે શસ્ત્રનું સ્વરૂપ, સમજાવવા અને જૈન તીર્થોમાં મહાન તીર્થ નામે પાલીતાણાના શત્રુંજય પર્વતનાં તીર્થનું માહાત્મ્ય, અને પુણ્યની પ્રશંસા કરવા રૂપે અનુક્રમે વ્રતવિચાર, દેવસ્વરૂપ, સમય સ્વરૂપ, શત્રુંજય રાસ, અને પુણ્ય પ્રશંસારાસ કવિએ રચ્યા છે. આ શિશ્ય અનેક સ્તવનો, સ્તુતિઓ અને નમસ્કારો રચ્યા છે કે જે હાલ પણ ઘણા ભાવથી શ્રાવકો પ્રભુસ્તુતિ કરતાં બોલે છે.

૭૩. તેમજ વિશેષમાં એ નોંધવા જેવું છે કે શ્રી ઋષભદાસ કૃત કુમારપાળ રાસપરથી સંવત્ ૧૦૮૨ આસો શુદ્ધ ૧૦ (વિજયા-દશમી) ને દિને જિનહર્ષ ગણિ નામના (ખરતર ગચ્છીય) સાધુએ કુમારપાળ પર સંક્ષિપ્તમાં રાસ રચેલો છે.

તે શ્રી જિનહર્ષ જણાવે છે કે:—

‘ રિપમ કયો મેં રાસ નિહાળી, વિસ્તર માહિતી ટાળી હો,
રાસ રચ્યો નિજ મતિ સંભાળી, રસના પવિત્ર પખાળી હો;

—સોભાગી ભવિયણ! ધર્મસ્થું હો ચિત્ત લાઇલે. ૧૨

૭૪. આ પરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે જૈન સાધુ અને શ્રાવકોમાં ઋષભદાસે પોતાના આચાર અને વિચારથી અતિ ઉત્તમ છાપ પાડી પ્રતિકા મેળવી છે.

૭૫. ઋષભદાસની સર્વ કૃતિઓ તપસી નિરીક્ષવા યોગ્ય છે,

તેમાંથી તેમના સમયની ગૂજરાતની સ્થિતિની અનેક સામગ્રી મળી આવે તેમ છે. તેનાં સુભાષિતો જુદાં હાથ લાગ્યાં નથી. પરંતુ બંધી મોટી કૃતિઓમાં પુષ્કળ સાંપડે છે અને એક બીજામાં પુનરુક્ત થાય છે તો તે દરેક કૃતિમાંથી સંગ્રહીત કરી શેઠ દેવચંદ લાલભાઇ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ કે અન્ય સંસ્થાએ મુદ્રિત કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવા યોગ્ય છે. તેની કૃતિઓનો સંગ્રહ એકજ પુસ્તકાકારે છપાય તો તે વિશેષ અનુમોદનીય છે. આમ થશે ત્યારે આ કવિ, પ્રેમાનંદ અને તેના જેવા કવિઓની સાથે પોતાનું સુયોગ્ય સ્થાન લેશે એ નિર્વિવાદ હું ગણું છું.

૧૫. ઇ. સ. ૧૮ મા શતકનું જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય

૭૬. જૈન ગૂર્જર સાહિત્યનો ક્યારે આરંભ થયો તેના સંબંધમાં સ્વ. સાક્ષરશ્રી ગોવર્ધનરામ માધવરામ ત્રિપાઠી નીચે પ્રમાણે જણાવે છે:—

“ પર્વ હરાડમું શતક. જૈન કવિતાનો પ્રથમ ઉદય.

(આ) જૈન કવિ ઉદયરત્ન.

જૈન કવિતાનો ગુજરાતીમાં પ્રથમ ઉદય—અ-વ કવિયોથી જુદો પડતો અને ઉક્ત પ્રકારની જૈન શૈલીના અને જૈન વિરક્તિના ગુણોથી ભરેલો—પણ તનખા જેવોજ.” ૩૫

૭૭ આ કથન જૈન ગૂજરાતી સાહિત્યના અનંતશાખિત્વ, વિસ્તારની અનભિસૂતને લઇને થયું છે એમ જણાવ્યા વગર રહી શકાતું નથી, અને તેથી ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ સાક્ષરશ્રીને કપકો કે દોષ આપીએ તો અન્યાય ગણાશે. વાસ્તવિક રીતે જે સમયમાં આદિ ગૂર્જર સાહિત્યનાં બીજા ગુજરાતનાં અમુક સ્થલે રોપાઇ પ્રગટ થયાં છે એવું

૩૫ જુઓ પ્રથમ સાહિત્ય પરિપક્વો રિપોર્ટ પૃ. ૧૬.

ઉક્ત સાક્ષર જણાવે છે એટલે ઈ. સ. ૧૪૦૦-૧૫૦૦ સુમારે; તેથી અગાઉનું જૈન ગૂર્જરતી સાહિત્ય હસ્તલેખોમાં મળી આવેલું જોવામાં આવ્યું છે. સત્તરમા સદીમાં-ખીજનનું ભરણું એક બાણુ રાખી કહીએ તો-શ્રી પ્રેમાનંદ શર કરે તે પહેલાંના ઋષભદાસ નામના શ્રાવક કવિ એકલાએ વ્રગભગ દશદ્વન્તર ગાથા ઉપરાંત કાવ્યસાહિત્ય રચ્યું છે, અને અઢારમા સદીમાં તેના વિસ્તાર વિશેષ છે તો પછી તેને તનખા કહી શકાશે નહિ. ઝોગણીરામા શતકમાં પણ જૈન કવિએ ઝોછા નથી થયા. તે માટે ઉક્ત સ્વર્ગસ્થ શ્રીયુત ગોવર્ધનરામ જણાવે છે કે “એથો ભાગ-જૈન કવિએ, જે ચારેક હરાડમા શતક પેકે”-એ કથન ફેરવ્યા વગર છૂટકો નથી. મારું આ વક્તવ્ય જૈનોના ગૂર્જર સાહિત્ય ગ્રંથોના ઇતિહાસ લખાશે ત્યારે અને જેમ જેમ વધુ જૈન સાહિત્ય પ્રગટ થતું જશે તેમ તેમ યોગ્ય છે કે નહિ તે પ્રતીત થાય તેમ છે. ૩૬

૭૮. અત્યાર સુધી જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય પ્રસિદ્ધિમાં નથી આવ્યું તેનું કારણ એ છે કે (૧) મોટે ભાગે અને પ્રય: તેના સદ્ગ્રંથો જૈન મુનિએ હતા. તેઓ પોતાની કૃતિઓ તથા પોતાના પૂર્વકાલીનની કૃતિઓ ધર્મસ્થાનમાંજ-ઉપાશ્રયમાંજ રહી વાંચતા અને સંભળાવતા. જ્યારે બ્રાહ્મણ કવિએ ગામના ચોરામાં કે જે ત્રણ શેરીઓ ભેગી થતી હોય તેવા યોગાનમાં વાંચતાં યા માણુગોળાવાળા બની લોકને સંભળાવતાં. સરખાવો ‘વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણુ રાસ’—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩

૩૬ આ સને ૧૯૧૫માં લખાયું છે અને ત્યાર પછી તે અત્યાર સુધીમાં વધુ જૈન સાહિત્ય આનંદકાવ્ય મહોદધિના મૌરિકોદારા તેમજ ખીજે સ્થલે પ્રગટ થયું છે. સંવત્ ૧૩મી સદીથી સત્તરમી સદીના જૈન ગૂર્જર કવિઓનું વિસ્તૃત સૂચિપત્ર જૈન ગૂર્જર કવિએ ભાગ ૧ લો—એ મારા સંગ્રહગ્રંથમાં અઢાર પડ્યું છે તેમાં ૨૮૧૭ કવિઓની ૫૪૧ કૃતિનો નિર્દેશ છે.

-પ કિત ૧. (૨) જૈન અને જૈનેતર બંને કવિએ જૂદી જૂદી ભતની કથાઓ રચી લખતા, પરંતુ તે લખેલા ગ્રંથો ખીજને આપતાં યા ગમે ત્યાં મુકતાં રહેને તેને ‘આશાતના’ થાય, તે માટે બહુ કાળજી રાખતા, જ્યારે જૈનેતરોનો તેવો અભિપ્રાય રહેતો નહિ. વળી આ ઉપરાંત હાલના જૈનો મુજે એવા અભિપ્રાયના હતા કે પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાથી લાભને બદલે ગેરલાભ વધુ થાય છે, જ્ઞાનની આશાતના થવાનો સંભવ છે, પાત્રને બદલે અપાત્રને હરને જવાથી જ્ઞાનનો દુરપયોગ થાય તેમ છે, તે ધીમે ધીમે હપાવવાની વલણવાળા થતાં જૈનશાસ્ત્રના પ્રકરણ ગ્રંથો અને સંસ્કૃત ભાષાના ગ્રંથો મુદ્રિત કરાવવા લાગ્યા, અને પ્રાચીન ગૂર્જર સાહિત્ય પણ કેટલુંક બાળભોધલિપિમાં (૩) શ્રાવક લીમશી માણેકે અખંડ પણે પ્રગટ કર્યું, પરંતુ હાલની શૈલી પ્રમાણે પ્રગટ કરવા પ્રત્યે બહુ લક્ષ ન રહ્યું. તેમ કેવલશુભો બહુ ઝોછા પ્રચાર, તેથી સાહિત્યની કિંમત સમજાઈ નહિ અને તેથી જે કંઈ તે પ્રત્યે થયું તે પ્રમાણમાં ઘણું ઝોછું હોવા ઉપરાંત અધૂરામાં પૂરું કેટલાક તરફથી ચિંથરીઆ કાગળમાં પ્રગટ થયું. હવે સુચિન્દ જણાવા લાગ્યાં છે કે કંઈ કંઈ પ્રયત્ન સારી દિશામાં થવા લાગ્યા છે.

૧૬ કવિનાં કાવ્યોમાંથી કેટલીક વાનગી.

૭૯. ઋષભદાસ કવિની કારકીર્દિ સં. ૧૬૬૬થી એટલે ઇસવી સનના અઢારમા સદીના પ્રારંભથી શરૂ થાય છે. એટલે ગૂર્જર પ્રાચીન કવિ શિરોમણિ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ પ્રેમાનંદ, શામળ અને અખાની પૂર્વના હોવાનું તેને માન છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ તેની વર્ણનશૈલી, શબ્દચતુરતા, ભાષાગૌરવ તે કવિઓની સરખામણીમાં ઉતરતાં હોઈ શકે તેમ નથી.

૮૦. હવે તેમના ભરતેશ્વર આહુત્યથી રાસમાંથી થોડા નમુના લઈએ:-

રાગ રામગ્રી.

૩૬૧ કરેરે અંતેહરી, ત્રોડે કંઠના હારરે,
નાખે ખીડીરે પાનની, કુણુ કરસી અમ સારરે;

રહો રહો ભરત નરેશ્વર ! ૧

રહો રહો ભરત નરેશ્વર, તુમ વિણુ શૂન્ય તે રાજરે,
ઈંદ્ર સરીખો દેવતા, માને જેહની લાજ રે. રહો. ૨
મસ્તક વેણીને વિહારતી, ફાડે કંચુકિ ચીર રે,
મોતીહાર ત્રુંટયા પરે, નયણે ગળે વળી નીર રે. રહો. ૩
નાટિક ગાન તે પરિહરે, મૂકે સકલ શણગાર રે,
ભૂમિ પડી એક વલવલે, કિસું કયું કરતાર રે. રહો. ૪
પાછા વળિયેરે પુરવણી, મૂકી ન જમ્યે અનાથ રે,
સાર સંભાલ ન મૂકીયે, જેહનો ઝાલ્યો હાથ રે. રહો. ૫
નારી વનનીરે વેલડી, જળ વિણુ તેહ સુકાય રે,
તુમે જળ સરીખા રે નાથજી, જાતાં વેલડી કરમાય રે. રહો. ૬
જળ વિણુ ન રહે માછલી, સકે પોયણ પાન રે,
તુમ વિણુ વિણુસેરે યૌવનું, કંઠ વિના જિમ ગાન રે. રહો. ૭
નારી નિરખી પાછા વળો, રાખો અમારી તે મામ રે,
તુમ વિણુ શૂન્ય રે માળિયાં, શૂનો શય્યાનો ઠામ રે. રહો. ૮
ધમ વલવલતી રે પ્રેમદા, આંસુડાં હુલે તે હાથ રે;
તુમ વિણુ વાસર કિમ જશે, તુમ વિણુ દોહીલી રાત રે. રહો. ૯

ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૮૬.

આ રાગ ભરત ચક્રવર્તિને વૈરાગ્ય થતાં તેના રાજત્યાગ વખતે તેની રાણીનો વિલાપ. તે સાથે, નલરાગએ તજ દીધેલી વૈદર્ભી પાસે

વનમાં એકલી છે તે વખતે જે વિલાપ પ્રેમાનંદે કરાવ્યો છે-‘વૈદર્ભી વનમાં વલવલે’-એ સરખાવો.

૮૧. આજ રાસમાં ‘આ ભરતેશ્વર આવિયો’ ઢાલ ૩૪ માં છે, સરખાવો પ્રેમાનંદનું ‘ઓ નલરાય આવ્યોરે.’

૮૨. હવે અન્ય વિષય જોઈએ. લગ્ન પ્રસંગે થતી લવિમાં વપરાતી સામગ્રી વૈરાગ્યવાસિતને મન શું સૂચવે છે તેનું વર્ણન કરતાં કવિ તેજ રાસમાં (પૃ. ૯૦) કહે છે કે:-

માત તાત મોહે પરણાવે, ચિત્ત કુંવરતણે નવ ભાવે,
અંગે પીઠી જવ યોજાએ, ભાવે આતમા કરમે લેપાએ. ૧
ન્હાતાં શિરે ભાવે સોય, સંસારનાં ફળ કટુ હોય;
ખૂંપ ભરંતા આતમ ભાવે, સંસારે જીવ તણાવે. ૨
વળી ચિંતે ભૂયણ ભાર, ગળે સાંકળ ચિંતે હાર
હાથે શ્રીફળ લેતાં ભાવે, જીવ નારી કિંકર થાવે. ૩
વરધોડો ચઢીઓ જામ, ચિંતે દુર્ગતિ વાહન તામ,
બહુ વાનિત્ર બળવે, મન ચિંતે મુજ ચેતાવે. ૪
વરધોડેથી ઊતારે, મન હેડી ગતિ સંભારે;
પુંખે ધુંસરું વેગે આણી, સંસાર ધુંસરની એંધાણી. ૫
ત્રાક દેખી કરે વિચાર, જીવ વિંધાશે નિરધાર,
દેખી મૂશળ મનમાં આવે, જીવ સંસાર માંહેં ખંડાવે. ૬
અર્ધ દેતાં જ્ઞાને જોય, સહી પૂર્વ પુન્ય મુજ ધોય;
શ્રાવસંપર જવ ચંપાવે, વિવેક-કોડીયાં મુજ ભંજવે. ૭
નાક સાહીને વેગે તાણે, સંસારે તણાવું જાણે;
કન્યા છાંટે નવતંબોળ, કહે જીવ હશે એમ રોળ. ૮
કંઠે ન ધરી એ વરમાળ, ગળે દોર ધરે છે પાળ;
પછી ગ્રહે તે કન્યા હાથ, તે તો દુર્ગતિ સાહું થાત. ૯

લોક તિલક કરે તે માટે, જાનું દુર્ગતિ કરી વાટે;
 ગાંઠે પડતાં સહી બધાણો, દોહિયું છુટ્યું છે અહીંજાણો. ૧૦
 અગ્નિ મુજ આણે વંશ જ્યારે, નર-ચિતા રે સંભારી ત્યારે,
 ફેરા દેતો જેણી વાર, ચિંતે ફરવું સહી ગતિ ચાર. ૧૧
 ચોરી ચારે મમ જાણુ, એ દેખાડે ચહુ ખાણુ,
 એમ આતમભાવના ભાવે, શુભ ધ્યાને કેવળી થાવે. ૧૨

—ભરતેશ્વર રાસ. પૃ. ૭૦-૭૧

[આમાં હમણાંની લગ્નવિધિ સાચેનું સામ્ય ધણું પરખાય છે.]

૮૩. ભરતની સ્ત્રીનું વર્ણન કવિ આ પ્રમાણે કરે છે:—

હંત જિસા દાઢમકળી, અધર પ્રવાળી રંગ,
 ઝોર ઘણી કટી પાતળી, સગળ સુકોમળ અંગ.
 કનકકુંભ દેવે ધડયાં, તાસ પયોધર દોય,
 કમળ-નાળ સરખી કહી; નારી આહુડી હોય.
 પમ પંકજનું જોડયું, જંધા કહલીરતંભ,
 હંસગતિ ચાલે સહી, રૂપે જાણું રંભ.
 દેવકુમારા પદ્મની, અંગ વિભૂષણ સોળ,
 પહેરણ ચંપા-ચૂંદડી, કાયા કુંકુમ લોળ.
 ચરણે નેવર વાજતાં, કટીમેખળ ખલકંત,
 રચણુ ઝાલ કાને સહી, વાણી મધુર અત્યંત.
 સાર વસ્તુ જગમાં ઘણી, લીધું તેનું સાર,
 નારીરતન નિપાધયું, તિસો ભરત ભરતાર.

—એજન પૃ. ૩૯-૪૦

૮૪. કુમારપાલ રાસ લઈએ. આંખા પર કહેતાં કવિ કહે છે કે:—

અંબ તણા ગુણુ કેતાં કહું, ફરસ કરંતાં બહુ સુખ લહું,
 સકલ વસ્ત્રમાં આંખો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર.

પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણું ગંધઈ સુખ સાતા થાય,
 પુદ્ગલ તણા કાયલ મનિ ધરઈ, ખાતી બધી ટહુકા કરઈ.
 પત્ર સુકોમલ સહી કહેવાય, ધરિ ધરિ તોરણિ તે બધાય,
 છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલઈ અંત તે ઉણુકાલિ.
 પવન લૂ અને તડકા તાપ, તેણું દિવસ મુખ કાઢઈ આપ,
 નદી નવાણુ સકે જિણિવાર. અમૃત રસ તવ દિગે સહકાર.
 અંબ તણા ગુણુ દીસે જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આણે તિસ્યા,
 તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરે, સોય પુરૂષ સધલામાં સરે.

—કુમારપાલ રાસ પૃ. ૧૩૩ કડી ૮૬-૮૭

૮૫. સિદ્ધરાજ જયસિંહનું સ્વર્ગગમન થતાં તેના શબને
 દાહભૂમિ પર લઈ જવામાં આવે છે ત્યારે કવિ કહે છે કે:—

સોનાવરણી રે ચેહ બલે, રૂપાવરણી તે ધુહરે,
 કુંકુમવરણી રે દેહડી, અગનિ પરજલીઅ તેહરે.
 માન મ કરસ્યો રે માનવી, ફિર્યો કાયાનો તે ગર્વરે,
 સુર નર કિંનર રાજઆ, અંતે મૃતિકા સર્વરે—

માન મ કરસ્યો રે માનવી.

જે શિરે રચી રચી બાંધતા, સાલુ સખરા ને પાગ રે,
 તે નર પોહ્યા રે પાધરે, ચાંચ દિગે શિરિ કાગ રે-માન.
 જે નર ગંજ રે બોલતા, વાવરતા સુખમાં પાન રે,
 તે નર અગનિ રે પોહીઆ, કાયા કાજલ વાન રે-માન.
 ચીર પીતાંબર પહેરણું, કંઠે કનકના તે હાર રે,
 તે નર અંતે માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સાર રે-માન.
 જે શિરિ છત્ર ધરાવતાં, ચઢતા ગજવર બાંધિ રે,
 તે નર અંતે રે લેઈ ગયા, દેહું દોરડા બાંધિ રે-માન.

ચોસઠિ સહસ અંતેહરી, પાયક છતું તે કોડિ રે,
તે નર અંતે રે એકલા, સૂતા ચીવર એઠિ રે.—માન.
જે જિહાં તે તિહાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય બે સાથિ રે,
એહ સરપજ દેહતું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિ રે.—માન.
જેહસ્યું હસી હસી બોલતા, કરતા બોજન સાર રે,
તે નર કાલિ માટી થયા, ઘડતા પાન કુંભાર રે.—માન.
ચંપકવરણી રે દેહડી, કદલી કોમલ જાંઘ રે,
તે નર સૂતા રે કાષ્ઠમાં, પડે ભડોભડી ડાંગ રે.—માન.
દેહવિડંબણુ નર સુંણી, મ કરિસ તૃણાતું લાખ રે,
જેસંગ સરિખો રે રાજ્યો, બાલી કર્યો તિહાં રાખ રે.—માન.

—એજન પૃ. ૧૪૭-૧૪૮ કડી ૨૬-૩૯

૮૬. એક પુરૂષ, પોતાની સ્ત્રીને તે ગામનો ઘણી લઈ ગયો તે
માટે કુંભારપાલ રાજા પાસે નીચે પ્રમાણે ક્યોદ કરે છે કે:—

નિત જૂરં દૂખીઓ ફરં, જેહં તે ગાંભોમાંભિ,
સીતા વિછોલો રાધવ, કેમ રોયો વનિ રાનિ.
રામ રડંતે વનિ રડું, રડયા તેહ મૃગલાય,
રોમા તે વનનાં પંખિયાં, રોતા રયણિ વિયાય.
રામ રડે લખમણુ ખુઝવે, ઘેલા રામ મ રોય,
ગઈ સીતા અમે લાવસું, લે લોટો મુખ ધોય.
રાધવ! રદન તમે મમ કરો, વનિ ઘેલા યાસ્યો રામ,
એ જેહવી લખિ આણસ્યું, તેહતું સીતા ધરસ્યું નામ.
જલ જલ કમલ ન સંપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય,
ધરિ ધરિ સીત ન સંપજે, વીર વિચારી જોય.
આમા-મંડણુ વીજલી, પર્વત-મંડણુ મોર,
ધર-મંડણુ સુભારજ, મુખ-મંડણુ તબોલ.

જસ ધરિ ઘોડી હાંસલી, આંખડીઆલી નારી,
તે ધરિ સદા અબૂઆલકું, મુરખિ તેહ જ નિવારી.
એક નર સુખીઓ તે દુખી, જેહને નહિ ધરિ નારી,
કરે હીવો કલસજ કરી, કુણુ ઉભો રહે બારી.
તેણે કારણિ હું નિત રડું, અંન પાન કીઆ ત્યાજ,
આગે કિમ ઢોલો રડ્યો, નારી માર કાજિ.
ઉમયા વહાલી ધ્રુશને, સીતા વહાલી રામ,
ઢોલા વલ્લહી મારણી, રાધવ વહાલી સ્યામ.
તિમ મુજ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઈ હાથિ,
દિવસ દૂખઈ કરી નીગમું, પણિ નવિ જય રાતિ.
કનક તણી કચોલડી, ભાંગી પત્યર લગ્ગ,
સગુણુ નિરગુણસું મરે, અમી વટાલ્યુ કગ્ગ.
એણે દુઃખે યોગી થયો, જીવું તેણે આધાર,
કુમર નરિંદ આગલિ થસે, તે ગઈ વાલઈ નાર.

—ક. રા. પૃ. ૧૩૫-૧૩૬ કડી ૧૬ થી ૨૮.

૮૭. સાગર સંબંધી એક સ્થળે જણાવે છે:—

વાહણે ચઢ્યો એકવાર, ગાળે ગગન અપાર,
જિછળે સાગર નીર, ગાળે સખલ ગંભીર.
મચ્છ પ્રગટ બહુ યાય, બચંકર સખલજ દેખાય,
વાહણુ પાતાલમાં જાય, ગગન લગી ઉંચું થાય.

—હી. રા. પૃ. ૨૧૪.

૮૮. હીરવિજયસૂરિનાં સંભારણાં માટે ઉપમાઓ આપી લખે
છે કે:—

જિમ કોકિલ સમરે સહકાર, જિમ ચાતક સમરે ધન સાર,
ચંદા તણે સમરણુ ચક્રાર, સમરે જલધર પ્રત્યે મોર.

મધુકર જિમ સમરે માલતી, ઉત્તમ સ્ત્રી સમરે નિજ પતિ,
વછ નાનહો સમરે જિમ ગાય, બાલક જિમ સમરે નિજ માય.
સકલ સાધ અમો સમરં હીર, ગૌતમ જિમ સમરે મહાતીર,
તેણિપરિ સમરં યુર ગણધાર, તુલ્કે જાતાં અહા કુણ આધાર.

—હી. રા. પૃ. ૨૨૫.

૮૯. વાણિયા સંબંધી એમ કહે છે કે:—

વણિગ કટક ચઢ્યાં ફેરવે, વણિગ ધનનો મદ જીરવે,
વણિગ અંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમે.
વણિગ કરે સકલની સાર, વણિગ કર ઉડાવણુ દાર,
વણિગ દયાવંત જાણીઆ, દુર્ભિક્ષ-ઉતારે વાણીઆ.
અજા મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાણીઆ,
ટાલે અકર અને અન્યાય, સોય કરે જે ન કરે રાય.
તેણિં સહી વણિગનું કુલ સાર, જેણે કુલે હુઆ દાતાર.

—કુ. રા. ખંડ ૨ પૃ. ૧૮૨.

૯૦. આજ પ્રમાણે ચોપાઇમાંજ તે અન્યત્ર કહે છે કે:—

વડી જ્ઞાતિ વાણિગની કહીએ, આ કલિયુગમાંહિ લહીએ,
જે નીતિ સકલના જાણુ, જેને અભક્ષ તણા પચ્યાખાણુ.
નહી પર પ્રાણીનો ધાત, વાંકી વાટે જે નવિ જાત,
જીરવતો મદ ધન કરો, તેણે કુલ વાણિગનો વડેરો.
ધન્ય વણિગનો અવતાર, કરે સકલ પ્રાણીની સાર,
વાણિગ અંધ થકી છોડાવે, નર સહુને કર ઓડાવે.
વાણિગ દેતા દર્પણુ લક્ષ, વળી જીતારે દૂરભિક્ષ,
વાણિગને નમે રાણુ રાય, ટાળે અકર અને અન્યાય.
ચઢ્યા કટક તેહને ફેરવતા, નર દરિદ્રપણું નિર્ગમતા,
તેણે વાણિગનું કુળ સાર, જિણુ કુળે હુઆ બહુ દાતાર.

—હી. રા. પૃ. ૧૮.

૯૧. વણિકની ગીજ બાજુ પણ કહે છે:—

ગમે પાશ દેવે આણિયો, છેતર્યો નવિ જાણે વાણિયો.
લેતો હસે દેતો હસે, ઉપર ચઢાવે પાડ.
વલી વિષધરને સેવીયે, પણ નવિ સેવિયે કરાડ,
આગે હુંટેરા છેતરા, ખુંદી હુંખડો દોય,
લેઇ હથીયાર તરકર હણ્યા, વણિગ સમો નહિ કાય.
વણિક ધર તરકર ગયો, છાંટયો કાગલ તામ,
નાહક ઘોયો બાપડો, લેઇ ન શકયો દામ.
મજાજ ભૂપ ભુઅંગમા, એ મુખ દોહલા હુંત,
વૈરી વીંધી વાણિયો, પડે દાહ દેઅંત.

આંગલ મૂકી માંગલ વાસે, માંગલ મૂકી મૂલ પ્રકાશે,
જો જાણે તો પાડે હાંસે, વણિગ કલાથી દેવે ન સે.

—દિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૧૬૨-૧૬૩.

૯૨. ખરો વાણિયો કેવો હોવો જોઇએ ? તે કહી તેને કવિ
શિખામણુ આપે છે:—

વણુજ વ્યાપારે ડાહ્યારે જોઇયે, ઓલખે સહુ કરિયાણાં,
સધલી ભાષા બોલી જાણે, પરખે સધલાં નાણાં.
હસ્તસંજા સમજે રે સધલી, કરપલ્લવી પણ જાણે,
નેત્રપલ્લવી જે નર સમજે, વણુજ કરી ધન તાણે.
વિષુ દીઠે સતકાર ન દીજે, દીજે બહુ દેખાંતાં,
મિત્ર સંધાતે વણુજ ન કીજે, શાસ્ત્રે વરજ્યા એતા.
નટ વિટ વેશ્યા ને જૂલટિયા, મ કરિશ ત્યાં ઉધારો,
ધર્મ પોતાનો નવિ દેવાયે, તેહ વણુજ કર સારો.
કૂડાં કાટલાં તું પરિહરજે, દેખીતો એ લાભો,
એક વારે એ શિરનો જાશે, પાધડી સાથે માભો.

ફૂડો કરહો મમ કાઢિશ ભોલા. સમ મમ આપશ ઝાઝા,
પરધૂતીને પિંડ જે ભરતા, નહિ પરમારયે તામ
બદલી વસ્તુ મ આપીશ કોને, હેતરતાં હેતરાઈશ,
દૂધ ખીલાડીને દૃષ્ટાંતે, મસ્તક ખૂંચું આપશ.
દેવ ગુરુ ધર્મ તણા સમ મૂકે, સત્યનો ચીલો રાખે,
બેલ સંભેલ મ કરજે વસ્તે, પ્રાંતક સમ્યું ખાખે.
ખોલે માથું મૂક્યું જેણે, તેહશું મ કરીશ ફૂડું,
ધર્મિ પુરુષને જો તું વંચિશ, તેણે લાભે તું ખૂડો.
દેવ ગુરુ ઠાકુર મમ વંચો, ચોચો પુરુષ સુંહાલો,
જો કોઇ મરણ વિમાસે હાથે, તો મમ વંચે બાલો.
કોનો પદુ મમ યાદશ ભાઈ, નવિ પૂરેવિ સાખો,
સમ મમ આજે ધીજ તજે જો, એ શીખામણ રાખો.
વણુજ વ્યવહાર કલો મેં માંડી, રૂડે દુર્મતિ છાંડી,
ઝૂપમકહે હિતશિક્ષા સુણે જો, તસ શિર દેવની ડાંડી.

—હિતશિક્ષા રાસ. પૃ. ૭૭-૭૮.

૯૩. વાણિયાને વિશેષ શિખામણ પછી આપે છે:—

થયું વસ્તુનું આકરં જ્યારે, ઘણું ત્રગણું વેચે ત્યારે,
અતિ ઝાઝું ત્યાંહિ ન જાણે, ગયાં કરિયાણાં ન વખાણે.
પાસંગ કાટલાં હીણાં જેહ, ખાંધી ડાંડીયેં ટાલી તેહ,
રસ-બેલ ને વસ્તુનો બેલ, તજે તેહને સાંછશું મેલ.
ફૂડો કરહો ને ખાતા લંચ, અતિ બહુ સેવંતા મંચ,
નાણું ખોડું ને સાકું ભાંજે, લેઇ શાઈ ને મોહું માંજે.
ગ્રાહક પરના નવિ ભાંજજે, વાણી-ફેર તે કિમહિ ન કીજે,
અંધારે વસ્તુ ન દીજે, અક્ષરના બેઠ ન કીજે.
પરવંચના જે બહુ પેરેં, હિતમ કરતા એક મેરે,
કરી માયા ને વંચે જેહ, જગમાંહિ વંચાયે તેહ.

દેવલોક ને મોક્ષનાં સુખ, કિમ પામે પર કરી દુઃખ,
પરવંચના મ કરો ક્રાય, સત્ય ચાલતાં? બહુ ધન હોય.

૯૪. કવિ પોતે શુદ્ધવ્યવહારી વણિક હતો અને તેથી વણિક
સંબંધી જે જે કહ્યું છે તે યથાર્થ છે.

૯૫. કવિનાં ચોડાં સુભાષિતો કુમારપાલ રાસમાંથી લઇએ: તે
ચોપાઈ, દૂહા, છંપા વગેરેમાં છે.

અ. ચોપાઈમાં સુભાષિતો.

(૧) જનની સમ નહિ તીરથ કોઇ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલે જોઇ,
જેણું માની પોતાની માય, સકલ તીર્થ ધરિ બેઠાં થાય.
જેણી માતાએ ઉદરે ધર્યો, મલ મૂત્ર ઘોષ ચોખો કર્યો,
તે માતાના પૂજે પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
સોવન બરાબરિ તોલેં જોય, અંધિ ધરી કરે તીરથ સોય,
ઇંદ્રમાલ પહેરાવે માય, ગુણ ઉસંકલ કિમે ન થાય.
પમ ઘોષને પાણી પીયે, અમૃત-કવલ માતા-મુખિ દિયે,
દેવ-ચીવર પહેરાવે જોય, ગુણ ઉસંકલ કિહે ન હોય.

ખંડ ૨ પૃ. ૬૯.

(૨) વિણ રાંધણે વિણસે જિમ ખીર, વિણ પહેરે નારિ વિણસે ચીર,
વિણ ખેડયું વિણસે જિમ જૂત, વિણ હાયેં વિણસે ધરસૂત.
વિણસે વિણ ચઢ નારિ તુરી, અતિ લાડે વિણસે દીકરી,
વિણસે ખય રોજે જિમ ગાત્ર, વિણસે ભુંડા સાયેં માત્ર.
વિણસે દાતા વિહણું પાત્ર, વિણસે પંડિત વિહણું શાસ્ત્ર,
મન મેલે વિણસે પરલોક, પુણ્ય કરિયું તે થાય ફોક.
વિણસે વિદ્યા અતિ અભિમાન, વિણસે કંઠ વિહણું ગાન,
વિણસે પુરુષ કુદેશે ગયો, વિણસે ઋષિ ચિરવાસો રહ્યો.

ખંડ ૧ પૃ. ૫૧.

(૩) પ્રાહિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અલ્પ આઉખે જાયે તેહ.
પટ મહિના જીવે કેસરી, કાલા કાગ ન જાયે મરી.
ખંડ ૨ પૃ. ૧૩૫.

(૩) અંધ પુરુષ ને આંગણે કુછ, નાહનો બાલ ને મા તસ મુછ,
પડ્યા દાંત સોપારી ધુટે, આસણુ ગુમડું ચઢવું ઉટે.
ધર નાહ્યા વચિ ખીન્નો જડ્યો, નિર્ધન આટે બહુજલિ પડ્યો,
લૂખું ભોજન ટાહું ચાય, સાતે દુખ મોટા કહવાય.
ખંડ ૧ પૃ. ૧૨૯.

(૫) ઉંધ ન માગે શૈયા સાર, અરચિ ન ગણે દોષ વિચાર.
ભૂખ્યો નવિ માગે સાલણું, કામી ન પૂછે કુલ સ્ત્રીતણું. ૧-૨૨

(૬) જે ધનવંત અધિકેરં જમે, સકલ લોકને તે પથુ ગમે,
જે નિરધન અધિકેરં ખાય, તે દારિદ્રી નર હેલાય.
ધનવંત બોલે આલપંપાલ, લોક બણે તસ વાચાલ,
જે નવિ બોલે રંકે સરીર, તે સહુ ભાખે બલા ગંભીર.
જે ઉંધે સુચિતોજ વખાણુ, તે એ લીનો પંડિત જાણુ,
પંથે ધનવંત પાલો જાય, તે તે માન રહિત કહેવાય. ૧-૪૭

(૭) ધિગુમુખ જીહાં નહિ તત્ત્વગાન, ધિગુ કર જે નવિ દેતો ધાન,
ધિગુ કુલજિહાં નહીં પુત્ર સુસાર, ધિગુ નર જીહાં નહીં પરઉપકાર.
૧-૯૪

(૮) લોભે જાય પૂરવ પ્રીતિ, લોભે નાસે શુભની રીતિ,
લોભે ન રહે ન્યાય ને નીતિ, લોભઈ જાય કૂલની રીતિ.
લોભે નર સધળે હેલાય, લોભી વંચે પુત્ર પિતાય,
ધર્મ દેવ ગુરુ કરે નિષેધ, ન લહે તત્ત્વસું ભેદાભેદ. ૧-૧૧૪

(૯) ધર ધરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ વાત,
માત કર્યાની મ કરેસ ગૂંજ, કહેતાં દુખ ઉપજસે વૃજ.

માનબ્રજ કુણુ હાંમિ થયો, વાત કરંતા મહિમા ગયો,
માન મહત્ત્વ ન દીધું ક્યાંહિ, સુપુરુષ જાણી રહે મનમાંહિ.
દરિદ્રપણાની મ કરિસ કથા, સોય વાત તું કરજો ગતા,
જેણીવાતે અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ વૃજ લાગે પાય.

૧-૧૩૮

[આમાં સાત બોલ તજવાના કહ્યા છે. એ પ્રમાણે જુઓ સાતને
છેડીએ નહિ પૃ. ૨૭-૧૬૨, સાત નર શોધ્યા ન મળે ૩૧-કડી ૪ થી ૬,
સાત વિરલ માણસો ૩૫-૩૬, બોલતાં સાત વિધિ જાળવવી ૩૬-૫૧, સાત
ધર્મવિહુણાં ૪૨-૧૩ ને ૧૪, આઠ દોહલા પુરુષ ૪૪-૪૮, સાત દૂર ન
શોભે ૬૭-૬૩, સાતનો ત્યાગ ૧૦૪-૧ ને ૨, સાત બોલ ખટકે
૧૧૨-૭૮ ને ૭૯, લક્ષ્મીશી સાત પર ખાર ૧૨૮-૪૪, સાત દુઃખી
થાય ૧૩૫-૯, મુકિતના મજનાર સાત ૧૪૦-૫૫, વગેરે વગેરે
અનેક છે.

આ-હુહામાં સલાપિતો.

(૧) કડુઆ બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર,
ભાર વહીને જીવવું, એ ત્રિણિ દુઃખ અપાર. ૨-૧૨૯
(૨) મમતા માયા કારમી, ફોકટ ધંધ કરેસ,
જે ઋદ્ધિ મલિ અતિ ઘણી, અંતે તોહુ મરેસ. ૨-૧૯૨

(૩) પીપલ તણું જિમ પાનડું, ચંચલ જિમ ગજ-કાન,
ધન યૌવન કાયા અસી, મ કરો મનિ અભિમાન.
કાચો પિંડ ન પોષિષ, અબક્ષ ન કીજો આદાર,
વશ કીજો મન માંડો, તો લહીએ ભવપાર.
કાયા હંસ જે બલદિયા, ઋકુપમ કહે મન રાયા,
કર્મ રૂપિ એ સારથી, ફેરે ચિહું ગતિ વાર.
કાલે જગ ખાધો સહી, કુણે ન ખાધો રે કાળ,
કાલ આહેડિ જગિ પડો, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ. ૨-૧૯૧

- (૪) સાયર સંદેશો મોકલે, ચંદા પુત્ર । જુહાર,
ચંદા કલંક ન ઉતરે, તુઝ ખંપણ મુઝ ખાર. ૨-૧૯૧
- (૫) માગણુ જો મયગઝ ચહે, સોવન કયોસો હત્ય,
માંગ્યાં જો મોતી જડે, તોહિ જન્મ અક્યુત્ય. ૨-૧૨૪
- (૬) શાસ્ત્ર શસ્ત્ર વાણી તુરી, નર નારી વેણાય,
જ્યારે જોડવાને મિલે, ત્યારે તેહવાં થાય. ૧-૧૬
- (૭) દીપક જિમ વલી તેજ વિષ્ણુ, સેન વિના જિમ રાય,
પુત્ર વિના ધરિ તે તરયો, ખીર વિના જિમ ગાય.
મંદિર મોટાં ધન ધણાં, હાથી લક્ષ પ્રમાણુ,
જસ ધરિ બાલક નવિ રમે, તે ધરિ સદા મસાણુ.
મંદિર સુતાં બાલ વિષ્ણુ, સતથી વંશ ફલંતિ,
સુત હીણું ધર જોડનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૧-૮૧
- (૮) કર્ણ ન શોભે કુંડલે, શોભે સુણુતાં ઝાન,
કર નવિ શોભે કંકણે, શોભે દેતાં દાન.
કાયા ન શોભે ચંદને, શોભે કરણા માર,
તાસ શરીરે લેખે સહી, કરતા પર ઉપકાર. ૧-૯૦
- (૯) પર કાજે તરઅર ફલે, પર કાજે જલધાર,
પર કાજે સુપુરુષ નરા, કરતા પર ઉપગાર.
નરનારી પંખી પશુ, બાવે સુરપતિ દેવ,
પર ગુણ કાજે જો હવા, અપમ કરે તસ સેવ. ૧-૯૪

(૧૦) કાયર વિષે કવિ કહે છે:—

રણિ વાગઘ સરણાધ્યાં,	પાખરઘ	કેકાણુ,
સુરા ધરિં વધામણાં,	કાયર પડાઆ	પ્રાણુ.
દેખીતા કુંગર જરયા,	કામે કાયર	થાય,
પડઘ કુંગમણી યુગડી,	તો આધમણા	જનય, ૨-૭

૪. છંપયમાં સુભાષિતો.

કવિત એટલે છંપામાં કવિએ ઘણાં સુભાષિત રચ્યાં છે અને શામળે છંપા વાપર્યાં તે પહેલાં. તેની થોડી વાનગી લાઘ્યે:

- (૧) માગણુ મરણુ સમાન, સોય પણિ સુપુરુષ ફરે,
તૃષ્ણા કહે જે માંગે, લાજ તસ પાછો ફરે.
ફિરી મડે પગ પ્રાણુ, નાક મુખ નીચું ધાલે,
હેયું હાથ હડખડે, જીભની યુગતિ ન ચાલે.
શ્રવણ સોય મંશય પરે, કવણુ શબ્દ હોસે કહી,
મન ચિંત્યું મનમાંહિ, દેસે કે દેસે નર્મ. ખંડ ૨-૧૨૪
- (૨) ચોદે વિદ્યા સાધિ, હાથ મરખ ને ઉદ્ધ,
વરસે હુઓ વૃદ્ધ, બાલની ઉલગ દ્રોઝઘ.
રૂપે હુઘ ૧ સરૂપ, કરખને ખંધે ચઢાવઘ,
જોહતાં કુલ અતિ કંચ, નાચને સીસ નમાવે.
પૂજનિક સઘલી નાતનો, પાય પડે પાપી તણે,
છે દાસ સહુ લલિ તણા, ધન વિણ સહુએ અવગુણે. ૨-૧૧૦
- (૩) મિલે જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજે,
મિલે મિત્ર અતિ કંચ, નીચ સંગ કાં ફીજે.
મિલે અશ્વ પાખર્યો તો, પાય કુણ પાલો દોડે,
મિલે સાલુ ચીર તો, અગિ કુણ ખામર ગોઠે.
મિલે છાયા કલ્પકુમ, લીંચ તલે સાહાને જરઘ,
સુકવિ કહે નર કાય, મંદિર છોડી કો મઠીએ રહઘ. ૨-૬૮
- (૪) કર્મે રાવણુરાય, રાઘ ઘડ સય ગમાયો,
ઈશ્વર સરિખો દેવ, સોય મિત્રડા નચાયો.
ખાંડુ સુત વાન પેખ, રામ ધરણુ હુઓ વિયોગ,
મુંજ મગાયો બીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ.

છંદ્ર અદશ્યાએ સુરાચિયો, આલ્યા ધ્યાને ચૂકિયો,
ઋષભ કહે રાય રંક, કર્મે કો નવિ-મૂકિયો. ૧-૮૦

(૫) દાન વિલખે ગણે, ગણે શુભ કાજ પ્રમાદે,
મતિ વિના પડિત ગણે, ગણે મુખ લજ્જા વિવાદે.
શેલે ગુણુદ ગણે, ગણે પુણ્ય અસતિએ દાતા,
પંડિત મુરખમાં ગણે, મળે તપ માયા ચિત્તે.
શ્રીસંગે શિયલજ ગણે, દૂરિ ગયા નેહજ ગણે,
કવિ ઋષભ કહે રે ગુણીઅણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગણે ૧-૮૧

(૬) કાયર વળી, સંબંધી આ વણિક કવિ કહે છે કે:—

કાયર મલિયા કોડિ, કોડિ ક્ષાણ આણે,
ખાદને ખાંધ વધારત, વઢ્યાની વાત ન જાણે.
હગણુ ધરે હથિયાર, વાટમાં વાંકા આણે,
રહામા મલે કો સૂર, વદન તે વાડિમાં ધાણે.
લોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુળનો દાવો ધરે.
ભડતા ભડે મંગાણુ, માર્યા પહેલા તે મરે. ૨-૭

૧૭ કવિ સંબંધી વિશેષ.

૯૬. આ કવિને રાગ-સંગીતનું અને દેશીઓનું સારું જ્ઞાન હતું.
રાગના સપ્ત સ્વરો સંબંધી કુમારપાણ રાસ ખંડ ૧ પ. ૧૭૨માં
આખી ઢાળ આપી છે, અને રાગોનું વર્ણન હીરવિજય સુરિ રાસ
પ. ૧૭૦થી ૧૭૨માં કર્યું છે તેમાં પછી જણાવ્યું છે કે:—

ગાથા ગાધ નવિ રીણ્યો, ઋષભ કહે રાગેણુ,
રંભા રૂપ ન ભેદીઓ, યોગી કહે હરિદ્રેણુ.

૯૭. લોકોને રૂચે તેવા સાદા છંદો-દ્વંદ્વા, ચોપાદ, કવિત્ત-છપ્પય
વાપરવા ઉપરાંત ઢાળો-દેશીઓ પણ પુષ્કળ ઉપયોગમાં લીધી છે. તે

દેશીઓનો મોટો ભાગ પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કવિતાઓનો છે,
તેમજ સામાન્ય લોક સમાજમાં પ્રચલિત જૈનેતર કવિઓની તેમજ
શ્રીગીતોની તેમજ અન્ય પણ દેશીઓ જેવામાં આવે છે. [ગિરિજા દેવીને
વીનવું. કુ. રા. પ. ૧૬૯, એલે કાઠે ગંગા ને પેલે કાઠે યસુના—શ્રી ગીત
ભરત ૦ રાસ પ. ૬૦, કાન બજાવે વાંસળી એજન પ. ૩૧, અને પ
૧૫ લોકપ્રચલિત દેશીઓ નામે મન ભમરાની, સાહેલડીની, બટા-
ઉની, ઉલાળાની, ત્રિપદીની વગેરે.]

૯૮. દેશીઓ પરથી પણ કેટલીક હકીકત મળી આવે છે. તે
પરથી જણાય છે કે નયસુંદરનો સુરસુંદરી રાસ (છાનો રે છપીને કંતા
કયાં રહ્યો રે—એ દેશી. જુઓ ઉક્ત રાસ પ. ૨૭૩ મૌકિતક ૩, સુરસુંદરી
કહે શિરનામી. એ દેશી જુઓ ઉક્ત રાસ પ. ૨૭૧), સકલચંદ્ર કૃત
કૃતિઓ (દેશી-સરસતી ભગવતી ઘો મતિ ચંગ-વાસુપૂજ્ય જન
પુન્ય પ્રકાશો.) ગૌતમરાસ (દેશી-જિમસહકારે કાયલ ટહુકે), રતન
સાગરનો પ્રથમ પવાડો (તેની દેશી,) સમયસુંદરના મૃગાવતી રાસ, પ્રત્યેક
બુદ્ધ રાસ આદિ (તેની દેશી) હી. રા. પ. ૧૫૬ અને ૧૬૭, હવે
રાણી પદમાવતી), કમલાવતી (તેની દેશી હી. રા. ૨૪૨), રતનસાર કુ-
માર (કુ. રા. ખંડ ૨ પ. ૩૦), મતિસાર કૃત શાલિભદ્ર રાસ રમ્યા
સં. ૧૬૭૮ (જે કર જોડી તામ રે ભદ્રા વીનવે. દેશી હિત ૦ પ. ૫)
વગેરે અનેક કવિઓનું ભાષાસાહિત્ય આ કવિએ વાંચ્યું હોવું જોઈએ;
તેમજ પોતે ઉલ્લેખેલા પોતાના પૂર્વગામી કવિઓની કૃતિઓ જરૂર
અભ્યાસી હતી. તે કવિએ સંબંધી જુઓ પારા. ૫૮-૫૯

૯૯. જૈન તેમજ જૈનેતર કથા સાહિત્યનો તેમને સારો પરિચય
હતો એ તેમણે આપેલાં દૃષ્ટાંતો પરથી જણાય તેમ છે. વળી લોક-
કથાઓ જે કંઈ પોતાના સમયમાં પ્રચલિત હતી તેમાં ભરથરી, વિક્રમ
મુંજ, ભોજ, ઢોલામારણી વગેરેની વાતોનો પોતે ઉલ્લેખ કર્યો છે.

એક દિન રંગિ રમઘ ભરથરી, એક દિન ચાલ્યો સહુ પરિહરી.

કુ. રા. ૧-૮૫-૩૪

વિક્રમરાજ સાહાનું જોય, જીભ યહુ દૂખ પામ્યો સોય,
શનીચર સાથે સાહનઈ લાગ્યો, યહ ચક્રિંગ દૂખ કાં ભોગ્યો.

કુ. રા. ૧-૧૧૪-૯૬

મુંજ પડ્યો યુરઘ બહુજ, વારઘ પોતઈ રાખ્ય. ૧-૧૮૯-૭૭

મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવે ભોગ. ૧-૮૦-૮૪

દોહા વલ્લહી મારણી, રાધવ વ્હાલો શ્યામ. ૧-૧૩૬-૨૫

૧૦૦. આમ અનેક જાતનાં વર્ણન અને સુભાષિતો વગેરે મુઠ્ઠી શકારો. હાલ વિસ્તારના ભયથી સાધન સમયના અભાવે જૈનેતર કવિ-જ્ઞાનાં કાવ્ય સાથે ઋષભદાસનાં કાવ્યોની સરખામણી સુલતવી રાખવી યોગ્ય છે. અત્ર કવિ સંખ્યાથી ઉપયુક્ત માર્હિતીઓ મુખ્ય-ત્વે કરી એકઠા કરી મૂકવામાં આવી છે.

૧૦૧. ભાષા સંબંધમાં આ કવિ તળપદ ખંભાતનોજ રહીશ શ્રાવક હોવાથી જૈનમુનિઓમાં રહેતા તેમના ભ્રમણકાળથી જન્મેલ ભાષા-ભેદ યાને ભાષાસાંકર્યનો દોષ-આક્ષેપ તેના પર મુઠ્ઠી નહિ શકારો કારણ કે તેણે પોતાની સર્વ કૃતિઓ ખંભાતમાંજ રહીને કરી છે. આથી તેની ભાષાનો અભ્યાસ, ખંભાતના આસપાસના પ્રદેશમાં અને ગુજ-રાતમાં ઇ. સ. સત્તરમા સતકના પ્રારંભથી કેવા પ્રકારના ભાષા પ્રચલિત હતી તેનો ઘણો સારો અને સત્ય ખ્યાલ, આપી શકે તેમ છે. તે કવિની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ પણ મળી આવે છે. પ્રતિવચાર રાસની તેમજ પાર્શ્વનાથ સ્તવનની એમ બે તેમની સ્વહસ્તલિખિત પ્રતિઓ મારી પાસે છે. કેટલીક તેવી પ્રતો શ્રી વિજયધર્મસૂરિના આમા ભંડારમાં છે અને મલ્લિનાથ રાસની પ્રત ખંભાત જૈનશાળામાંના મુનિ ભાવ-

ણવિજયના પુસ્તકસંગ્રહમાં છે. પુણ્યપ્રશંસા રાસની પ્રત મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિ પાસે છે. તે પરથી કેવી રીતે જોડણી લખાતી—એક વણિક કવિ કેવી રીતે લખતો તેનો સારો ખ્યાલ આવે તેમ છે. અત્યારે જે રીતે 'ણ' લખાય છે તેજ રીતે કવિએ જાળબોધ લિપિ લખતાં લખેલો છે. તેમાં ગુજરાતી અક્ષરો આવે છે.

૧૦૨. રા. ખ. હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ સન ૧૯૨૦ની છઠી ગૂં સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ તરીકે આપેલ ભાષણમાં પૃ. ૩૪ પર જણાવ્યું હતું કે:—

૧૦૩. “સંવત્ ૧૬૬૦ના અરસામાં (ખ્રિ. જ્ઞેતાં સં. ૧૬૭૦ અને ૧૬૮૦ની વચમાં) સંઘવી ઋષભદાસે પુણ્યપ્રશંસા રાસ રચેલો પરમ પૂજ્ય મુનિશ્રી સિદ્ધિ મુનિએ કૃપા કરી મને જોવા આવ્યો, તે ઋષભદાસના સ્વહસ્તે લખેલો છે, એટલે તેમાં નકલ કરનારના પ્રમાણને અવકાશ નથી. તે જાળબોધ લિપિમાં માથાં બાંધીને લખેલ છે, છતાં તેમાં ગુજરાતી (કુટનોટ-સત્તરમી સદીમાં ગુજરાતી લિપિ ચાલતી હતી તેનો આ એક પુરાવો છે. અકબરના વખતના દસ્તાવેજમાં પણ એ લિપિ વપરાય છે.) અક્ષર ઘણા આવે છે. ત્રણ પાંખડાંવાળો અ, વચમાં પાંખડું નહિ, પણ ચ ની પેઠે કરીને નીચે ગાંઠ જેવું જરાક વાળીને તેને કાનો કરેલો એવો સ (એ બંને પૂર્વે પ્રચારમાં હતાં) તેનાં બીજાં ન મળવાથી હાલના જેવા અને ગુજરાતી અક્ષરોને માથા દોર્યા વગર લખીને બાકી સર્વ અસલ પ્રમાણે આપું છું:—

આસો રે મુજ આજ ફલી મન આસા । સરસતિ ।
ઋષભાવ (પટી માત્રા) ચ નમિ કીધો । પુણ્ય પ્રસંસા
રાસોરે । આચલી ॥ મેર મહી । સાચર સસી ઝ્યાંહિ ।
જવલગ સુર પ્રકાસો । જવ લગ સીધ ગલ્લા સુરનાં ઘર ।
તવ લગ રૂઝહજ્જો રાસોરે ॥ મુ ॥ સુણી સાંમલી જે નર

ચેત્યા । છુટા ભવનો પાસો । રીપમ કહઈ પ રાસ સુળંસા ।
અનત સુપમ્હા વાસો । ર (રે) મુજ પોહોતી મનની જાસો ।।
ઈતિ શ્રી પૂણ્ય પ્રસંસા રાસ પૂરણ । ગાથા ૩૨૮ ।।
લઘીતં ।। સંઘવી ।। ઋષભદાસ સાગળ (પિતાહું નામ) ।”

૧૮—ઉપસંહાર.

૧૦૪. સને ૧૯૨૫ ની પંચમ ગૂઝ સાહિત્ય પરિષદમાં ‘આવક કવિ
ઋષભદાસ’ નામનો જે નિબંધ મોકલ્યો હતો તેને જરા વિસ્તૃત અને
વિશેષ હકીકતથી સુસ્ટ કરી અત્રે મૂક્યો છે. ઉક્ત પરિષદના નિબંધમાં
છેવટે એ ‘પારાગ્રાહ’ મૂક્યો હતો કે:—

છેલ્લે જૈન સાહિત્ય હજુ અપ્રકટ છે તે બહાર લાવવા વિશેષ
પ્રયત્ન થશે તો સમાજસ્થિતિ, રાજ્યના ઇતિહાસ, દર્શનની તર્કબળ,
ધર્મની બાવના, અને તત્વજ્ઞાનજન્ય આનંદનાં ચિત્રો પ્રાપ્ત થઈ શકશે
એવું જણાવી નીચેનાં અંગ્રેજી કડીઓમાં કે જેમાં જૈન અને જૈનેતર
એ શબ્દો પૂર્વ અને પશ્ચિમને બદલે મૂકેલા છે તે કહી વિરમું છું:—

“ Time has drawn near

When Jains and Non-Jains, without a breath,
Will mix their dim lights like life and death
To broaden into boundless day !”

૧૦૫. ત્યારપછી તો કાલપ્રવાહે કેટલુંયે કાર્ય કર્યું છે. તેજ
પંચમ પરિષદના પ્રમુખ સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવે જૈન સાહિત્ય સંબંધી
અત્યંત છતાંય નીચેના કિંચિત્ ઉદ્દેશ્ય કર્યો હતો કે:—

‘આપણા જૈન બંધુઓએ કેટલાંક વર્ષથી પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય
પ્રગટ કરવાનો સ્તુત્ય પ્રયાસ આરંભ્યો છે. એ પ્રયાસથી મુજર

સાહિત્યમાં બાધાના ઇતિહાસ તેમજ સાહિત્યના ઇતિહાસ બંનેમાં નવો
પ્રકાશ મળ્યો છે તેથી એ બંધુઓના આપણે ખરેખરા આભારી છીએ.
હેમણે પ્રગટ કરેલા ગ્રંથો પ્રાચીન સાહિત્યના છતાં, હેમની પ્રવૃત્તિ આ
યુગમાં શરૂ થઈ છે તેથી આ યુગમાં આટલું એ પ્રવૃત્તિનું દર્શન
કર્યું છે.’

૧૦૬. ઉક્ત પરિષદમાં જૈન સાક્ષર શ્રી (પાલ સ્વર્ગસ્થ) ચીમન-
લાલ કાલાભાઈ દલાલ એમ. એ. એ ‘પાટણના ભંડારો અને ખાસ
કરીને તેમાં રહેલું અપભ્રંશ તથા પ્રાચીન ગુજરાતી સાહિત્ય’ એ
નામનો અતિ ઉપયોગી સાહિત્યવિદ્યા વિદ્યાર્થક નિબંધ મોકલી જૈનો
પાસે શું ભર્યું છે—શું ખજાનો છે તેનું જ્ઞાન ગુજરાતી સાહિત્ય-
જગતને કરાવ્યું હતું.

૧૦૭. સાહિત્યસૃષ્ટિવિધાયક શ્રીમાન (હાલ સ્વ.) રણજિતરામ
વાવાભાઈ મહેતાએ સને ૧૯૧૭માં પોતાના એક લેખમાં લખ્યું હતું:—

‘ગુજરાતના ઇતિહાસ ઉપર અને વર્તમાન જીવન ઉપર જૈન
સંસ્કૃતિનો સખળ પ્રભાવ છે. ખીજા પ્રાંતોમાં વિદ્યાનુરાગી બ્રાહ્મણોનો
જે પ્રભાવ છે તેવો પ્રભાવ ગુજરાતમાં ગુજરાતી બ્રાહ્મણોનો નથી.
ખીજા પ્રાંતોમાં બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો (શુદ્રો) શિવય ખીજા વર્ણો નથી
હોતા. પરંતુ ગુજરાતમાં બ્રાહ્મણો, વૈશ્યો અને શુદ્રો એ ત્રણ વર્ણો છે.
બ્રાહ્મણો અને શુદ્રો વચ્ચે જે મોટું અંતર ખીજા પ્રાંતોમાં છે તે
આપણા પ્રાંતમાં નથી. બ્રાહ્મણો અને બ્રાહ્મણેતરો વચ્ચે તીખાશ મહા-
રાષ્ટ્ર કે મદ્રાસ પ્રદેશમાં છે તેવી આપણે ત્યાં નથી. ગુજરાતમાં
સમાજના થર અન્યોન્ય સાથે ગાઢ સંબંધવાળા છે; તેમની વચ્ચે
વિશાળ અવકાશ નથી. એક ધરમાંથી જવાની અમુક રીતે સુગમતા
છે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રીય, શૂદ્ર અનુકૂળતાએ વૈશ્ય થઈ શકે છે અને વૈશ્ય
બ્રાહ્મણ અથવા શૂદ્ર થઈ શકે છે. ધર ધર વચ્ચે અચૂરાગ, વિરોધ કે

શત્રુતા નથી. આ સર્વ શુભસ્થિતિનું કારણ કેટલેક અંશે જૈન વેપારી કામ (વૈષ્ણવ વેપારી કામોમાંની પણ ઘણી પૂર્વે જૈન હોવાનો સંભવ લાગે છે એટલે તેમની અલાહિદી ગણતરી નથી કરી)નું અસ્તિત્વ છે.” (જૈન શ્વે. કો. હેરદ્વ. આગસ્ટ ૧૯૧૭ પૃ. ૨૫૦)

૧૦૮. સને ૧૯૨૦ની છઠ્ઠી ગૂં સાહિત્ય પરિપક્વતા પ્રમુખ રા. બ. રાજરત્ન હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળાએ પોતાના ભાષણમાં જૈન સાહિત્ય સંબંધી ઉચ્ચારેલા વિચારો માટે જુઓ તેનો રીપોર્ટ. પૃ. ૪૬ થી ૪૮.

૧૦૯. અને ૧૯૨૪ની પરિપક્વતા પ્રમુખ રા. બ. કમલાશંકરને કહેવું પડ્યું હતું કે:—નરસિંહ મહેતા પહેલાના—“પ્રાચીન કાલથી જૈનોએ ગુજરાતી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવી છે, અને નરસિંહ તે ગુજરાતી ભાષાના આદ્ય કવિઓમાં આદ્ય કવિ છે.

૧૧૦. સાક્ષર શ્રી કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરીએ સન ૧૯૨૫માં જૈનો અને જૈનેતરો વચ્ચે અરસપરસ વિચારની આપલે થયેલી અને બંને કોમોના આચાર વિચાર અને ધર્મનું જ્ઞાન સાહિત્યમાં રસ લેતા અભ્યાસીને મેળવ્યા વગર ચાલે નથી એમ જે કહ્યું છે તે જરા વિસ્તારથી આ ગ્રંથમાળાના મૌકિતક ૭ માં આપેલા ઉપોદ્ધાતમાંથી સાંપડશે.

૧૧૧. ઉક્ત સાક્ષરશ્રીએ ૧૯૨૬ની સાહિત્ય પરિપક્વતા સ્વાગત સમિતિના પ્રમુખ તરીકે જે ઉદ્ધારો કાઢ્યા છે તે અત્ર અવતારવામાં આવે છે:—

“જૈન બંધુઓની જનગૃતિ-જૈન બંધુઓ પણ જનગૃત થયા છે, અને પોતાના અખૂટ પુરતકભંડારોની કીમત સમજતા થયા છે. જૈન કોમના નેતાઓને બેવડી મુશ્કેલી વચ્ચે કામ હેવું પડે છે. એક તો એ કોમના મ્હોટા ભાગે કેળવણીનાં ફળ આપ્યાં નથી, એટલે તેને સાહિ-

ત્યનો રસ લાગ્યો નથી. બીજું એ કે એ કોમનો સાક્ષરતા પામેલો વર્ગ, સાધુ, યતિ, મુનિજી વગેરેનો, તે પણ અધુરો અભ્યાસી સિવાય, ભંડારોમાં ભરાઈ રહેલી સામગ્રીને બહાર લાવવાની તૈયારી છે. આવી મુશ્કેલીઓ છતાં, અને એ મુશ્કેલીઓ કેટલી ભારે છે તે તો તે દૂર કરનારાજ જાણે છે. ધન્ય છે તેમને કે જેમણે એ ભંડારોમાં અંધકાર સેવતા લાખો ગ્રંથોમાંથી થોડા પણ પ્રસિદ્ધિમાં આણી આપણા જૂના સાહિત્ય પર, આપણી જૂની ભાષારચના પર, આપણાં જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર પ્રકાશ નાંખ્યો છે. સ્વર્ગસ્થ ભાષા ચીમનલાલ દલાલ કે હાલ એવાજ કાર્યમાં ધૂમી રહેલા ભાષા મોહનલાલ દેશાઈ કે જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધાર વાળા સંસ્થા તરફથી આનંદ કાવ્યમહોદધિની મૌકિતમાળા પરોવનાર ઝવેરીઓનો જેટલો આભાર માનીએ તેટલો થોડો. એવા એવા સાહિત્ય-વિલાસીઓના પ્રયાસથી આપણે જોઈ શક્યા છીએ કે શું નરસિંહ મહેતાના સમયમાં કે શું તેની પૂર્વે પણ જૈન તથા જૈનેતર લેખકો અને કવિઓની ભાષામાં કે કૃતિમાં માત્ર સાંપ્રદાયિક ભેદ બાદ કરતાં બીજી કોઈ રીતની ભિન્નતા જોવામાં આવતી નથી.”

૧૧૨. આ લેખકે જૈન કવિઓ અને તેમની કૃતિઓનો શતક વાર (૧૩માથી ૨૦મા સુધી) વિસ્તૃત સચિરપે સંગ્રહ કર્યો છે. તેનો પ્રથમ ભાગ ‘જૈન ગુર્જર કવિઓ’ એ નામથી જૈન શ્વે. કોન્કરન્સ તરફથી બહાર પડ્યો છે તેમાં સત્તરમા સૈકા સુધીનાનો સંગ્રહ આવ્યો છે. વળી તેમાં પ્રસ્તાવનામાં “જૂની ગુજરાતી ભાષાનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ” એ નામનો ત્રણસોથી વધુ પૃષ્ઠોવાળો આ લેખકે લખેલો નિબંધ પ્રકટ થયો છે: તે સર્વ પરથી જણાશે કે જૈનોએ ગુજરાતી ભાષાના ઉત્કર્ષની ઉત્કટ અભિલાષા યથાશક્તિ પણ પુષ્કળ પ્રમાણમાં પરિપૂર્ણ કરી છે.

૧૧૩. છેવટે ગુજરાતી સાહિત્યના સર્વ સમારંભમાં-ક્ષેત્રમાં જૈનો હંમેશાં સામિલ રહી પોતાના અખૂટ સાહિત્યની પ્રસાદી આપ્યાંજ કરી ‘જૂના સાહિત્ય પર, જૂની ભાષા રચના પર, જૂનાં કાવ્યોના વસ્તુ પર

પ્રદાશ નાંખ્યાજ કરશે અને પોતાના પૂર્વજોની તેમજ પોતાની ભાષા પ્રત્યેની અપૂર્વ સેવા અને અંગાઢ પ્રીતિ વ્યક્ત કરશે; તેમજ જોનેતર ગૂજરાતી આક્ષમ તે પ્રત્યે સમભાવ, ન્યાયશીલતા, અનભિનિવેશ, અને મધુરતા-થી ભરેલી દૃષ્ટિ કરી તેની યોગ્ય કદર કરશે-એજ યાચના.

મુંબઈ, તા. ૧૯-૬-૨૭.

મોહનલાલ દલીયંદ દેશાઈ.

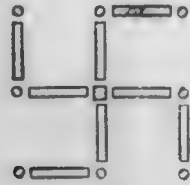
અનુલેખ

૧૧૪. ગત ડીસેમ્બરની ૨૭ મી તારીખે પાલ્હણપુરમાં ત્યાંનો ડાયરનો ભંડાર જોવાની તક મુનિ ધીરવિજયની કૃપાથી મળી હતી, તેમાં આ ઋષભદાસ કવિ કૃત “જવંતસ્વામી ના રાસ” ની પ્રત જોઈ. તેની પ્રશસ્તિ પરથી જણાયું કે તે રાસ સં. ૧૬૮૨ ના વૈશાખ વદ ૧૧ ગુરવારે ખંભાતમાં કવિએ રચ્યો હતો.

૧૧૫. વિશેષમાં સાથે સાથે કિંમિત્ શુદ્ધિ ખાસ નજરે પડી તે જણાવી દઉં. ‘પ્રવેશક’ માં પૃ. ૧૭ પંક્તિ ૯ માં ‘ઉતારા’ એ શબ્દને બદલે ‘આદિ’ અને અંત ભાગો’ જોઈએ, અને તેજ પૃષ્ઠની છુટનોટમાં ઉલ્લેખેલ “જૈનયુગ”ને બદલે “જૈન શ્વે. કોન્ફરન્સ હેરેલ્ડ” હોવું ઘટે. મારા આ કવિસંબંધી નિબંધમાં પૃ. ૩૨, પંક્તિ ૧૧ માં ‘મહન’ ને રથાને ‘મનહ’ છાપવું જોઈતું હતું.

મુંબઈ, ૨૭-૧-૨૮.

મોહનલાલ દલીયંદ દેશાઈ.

શાંતિદાતા નમો નમઃ

અવસરગણિકા:—

આવા સાહિત્યને અંગે તો ઘણું લખવાતું હોય, લખવાની છત્છા પણ હોય, સામગ્રી પણ યથાશક્તિ એકત્ર થઈ હોય, ગાંડીવ પ્રેસના, ગાંડીવની પશ્ચિમમાંથી; શત્રુને સાવધાન કરનાર થડકારના ધ્વનિ તુલ્ય-ટંકારૂપ ઠપકાએ સાંભળ્યા હોય, છતાં આખરે “કાંઈ પણ લખ્યા વિનાજ પ્રજા પાસે મૂકવું” એવીજ જાણે કુદરતની પ્રેરણા ન હોય! તેમ ઘણો સમય વ્યતીત થવા છતાંએ, ફળ સમર્પ્યા વિનાજ પ્રસિદ્ધિમાં આણવું પડ્યું છે, જે માટે વાંચકવર્ગની ક્ષમા વિના બીજું શું માગવાતું હોય?

સાહિત્યના કાર્યને અંગે તો સંઘવી ઋષભદાસ કવિએ શ્રી-ધીરવિજયસરિ રાસમાં કહ્યું છે તેમ,

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
“કાજલ કાગળ કાંબળાઉં મળી, કોડો કાંબી કાતર વળી;
૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
“કોટિ કહેડિ કર કણતું કામ, કોડ ધરી કબું ચુરતું નામ.
૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
“કરણ કરાતું કાયવશ કરી, કવિતા કાવ્ય કાવત મનધરી;
“એણીપરે” શાસ્ત્ર તે કપટે યાત, વાંઝિ ન લહે વીમાની વાત”

[આનંદ કા. મ. મૌ. ૫ સુ પૃષ્ઠ ૩૧૨.

બ્યારે સત્તર કક્કા એકત્ર થાય, અને તે વડે એક તાન એક ધ્યાન ભાગી રહે તોજ સાહિત્ય કાર્ય કરી શકાય છે. તેમાંયે વળી ગૃહસ્થીયોને શારીરિક સાંસારિક અનેક ઉપાધિયો લાગેલી હોયજ કે જેમાંથી વખત ચોરી કાપ કરવા બેસવું એ મહાન ઉદ્ય હોય તોજ બની શકે.

અને ઋષભકવીર જેવા કોઈક ગૃહસ્થજ ભાગ્યશાળી હોય કે જે અનેક ઉપાધિયો હોવા છતાં સર્વોત્તમરીત્યા સાહિત્યની સેવા અગ્નવી શકે. ઋષભકવીર જેવી સાહિત્ય સેવા અગ્નવવા ગૃહસ્થીઓમાંથી હજી સુધી બીજા કોઈ ઋષભદાસ ઉત્પન્ન થયાજ નથી એ વાત પણ નિર્વિવાદ છે. એજ હીરસરીશ્વરરાસમાં કવિ ઋષભદાસે પોતાની નિત્ય ચર્યા લખતાં લખ્યું છે કે:—

“સ્તવન અક્ષવન ચોત્રીસ રાસો,

“પુણ્ય પસર્યો દીયે બહુ સુખવાસો. ૩૨

“ગીત થુધ નમસ્કાર બહુ કીધા,

“પુણ્ય માટે લિખી સાધને દીધા.” ૩૩

[આ. કા. મ. મૌ. ૫ મુ ૫૪ ૩૨૨]

એ મુજબ પદ સ્તવનો, ગદ્યન વિષયના એક એકથી ચઢિયાતા ૩૪ રાસાઓ અને કેટલાંયે સ્તુતિ નમસ્કારાદિ રચવા, એ ભગવતી શારદામાતની પરમ દયા મેળવેલા ઋષભદાસ વિના અન્ય ગૃહસ્થી કોણ કરી શકે?

આવા પ્રાચીન સુરસકાળોને બહાર આણવામાં સાક્ષર વર્ગની જરૂર હતી, પરંતુ “તે સમય સુધી અટકતું, અને હસ્તગત થયેલ કાવ્યોને હજી પણ દાખી રાખી સંસ્કારી જતોને એનો લાભ પામવા ન દેવો, એ રુચ્યું નહિ.” તેમજ શ્રીયુત ભગુભાઈ કૃતેહયંદ કારભારી વખતે વખત કહેતા કે, “માત્ર સંસ્કૃત પ્રાકૃતજ નહિ । સાથે સાથે બાળોપયોગી રાસાઓનું કાર્ય પણ કરાવે.” આવા પ્રકારની પ્રેરણાથી પ્રેરાઈને પણ આવાં કાવ્યો વેળાસર બહાર પાડ્યાં છે.

આ ગ્રંથમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ પ્રાચીન કાવ્ય, એ “ગૂજરાતી જૈન સાહિત્ય” છે અને એ સાહિત્યને—કાવ્યને “રાસ રૂપે આલેખવામાં આવે છે. “રાસનો” સામાન્ય અર્થ “ધ્વનિ કરવો, લલકારવું,

રાસ કીડા, અને કથા” એવો થાય છે. તે ઉપરથી “પદકાવ્ય કથાઓને રાસ, રાસો અને રાસા” મંદાના પ્રથા પડ્યો હોય અગર લોકોમાં સંસ્કૃત પ્રાકૃત જ્ઞાનની ખામી થઈ અને ગૂજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેસોમાં પ્રચલિત ભાષા ને તે પ્રદેસોમાં ઓળખાતી થઈ ત્યારે, ગૂજરાતી ગદ્ય-ગ્રંથો અને સૂત્રોના બાળાવ્યોધો તથા ટપાઓની અંદર રસની ખામી રહી તેથી શ્રાતાઓને રસોત્પન્ન કરી નીતિને રસ્તે જોડે આનંદ આપનારા, તથા મહાજનોની ખ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ કથા બંધ ગૂજરાતી ગ્રંથોને રાસા તરીકે કહ્યા હોય, તેમ અવબોધાય છે.

રાસાઓના પ્રખર અંબ્યાસી શ્રીયુત મોહનલાલ દલીયંદ દેશાધ્ય, શ્રાવક કવિવર ઋષભદાસ નામનો લેખ લખીને કર્તાની છવતી આપી છે જે બદલ તેઓના આભારી છિયે.

રા. રા. બળવંતરાય કલ્યાણરાય ઠાકોર મહાશયે, અતિ મહેનતે પ્રવેશક થોડા ગ્રંથની શોધામાં વધારો કર્યો છે જે માટે એઓશ્રીનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છિયે.

શ્રાવક કવિ ઋષભદાસના રચ્યસ્તાક્ષરથી લખાયેલ મતવિચાર રાસની આખી પ્રત શ્રીયુત મોહનલાલ દ. દેશાધ પાસે હોવાથી, કર્તાના હસ્તાક્ષરો જળવવા માટે છેવટના પત્રનો એક પ્લોક મૂળ પાનાની જેવડોજ કરાવીને આ સાથે જોડ્યો છે. પ્લોક માટે પત્ર આપવા સાર શ્રીયુત મો. દ. દેશાધના આભારી છિયે.

શ્રીમદ સૂરીશ્વર શ્રી વિજયસદ્વિસુરિના શિષ્યરત્ન મુનિરાજ શ્રી રિદ્ધિવિજય, તત્તિષ્ણ મુનિરાજ શ્રી સંપતવિજયજીએ આ

૧—છંદ ગ્રંથોમાં રાસક છંદ હોવાથી ને તેની બહુલતા હોવાથી તથા બાઈઓના સમુદાય ગાયનને રાસક નામ આપવામાં આવતું હોવાથી પણ રાસા નામ પાડવાનો સંભવ છે.

કાવ્યની પ્રતો મેળવી હતી અને તેઓશ્રીએ આ 'મોક્ષિકનું' સંશોધન કર્યું હતું જે બદલ તેઓશ્રીનો પણ અંતઃકરણથી ઉપકાર માનીએ છીએ.

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સંસ્કૃત, માંગધી, અંગ્રેજી અને આવા કાવ્યોના ગૂજરાતી અન્યો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ અન્યને અમે તરફથી બહાર પડતા અન્યોમાં "અન્યાંક ૭૦" (જેન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધારે અન્યાંક ૮ મા) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવા ભાગ્યશાળી થયા છીએ. ટાઇટલો ઉપર બૃહથી ૬૯ છપાયો છે.

અત્રે ફંડનો હુંક ઇતિહાસ આપવો એ અયોગ્ય લેખાશે નહિ. મહંમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીએ, કે જેમની સ્મૃતિને અર્થે ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, તેમણે પોતાના વીલમાં રૂ. ૪૫૦૦૦)ની રકમ, ખીજ રૂ. ૫૫૦૦૦)ની અન્ય શુભમર્ગે ખર્ચવા કાઢેલી રકમો સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં તેમના સુપુત્ર શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી તરફથી મહંમની યાદગિરી માટે શુભકાર્યમાં ખર્ચવા કાઢેલા રૂ. ૨૫૦૦૦)ની રકમ ઉમેરાઈ. ૧૦૦૮ શ્રી આનંદ-સાગર સૂરીશ્વરની સલાહ અને ઉપદેશથી તથા શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરીની સમ્મતિથી, આ રકમોને એકઠી કરી મહંમની યાદગિરી માટે આ ટ્રસ્ટ સને ૧૯૦૯ માં સ્થાપ્યું. તેમજ યોગ્ય વ્યવસ્થા જળવાઈ રહેવા માટે ટ્રસ્ટીઓ નીમી ટ્રસ્ટડીઝ કરાવવામાં પણ આવ્યું. મહંમ શેઠના દીકરી તે મહંમ શા મૂળચંદ નગીનદાસની વિધવા મહંમ બાઈ વીજકોરની આશરે રૂ. ૨૫૦૦૦)ની રકમ તેમના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી મળવાથી, તથા મહંમ શેઠના ભત્રીજા અને આ ફંડના ઝેડ મુખ્ય ટ્રસ્ટી મહંમ શેઠ નગીનભાઈ બેલાભાઈ ઝવેરીના વીલની રૂ. ૨૦૦૦)ની રકમ વધવાથી ફંડ રૂ. ૧૦૦૦૦૦)ના આશરારું થવા ગયું છે. ફંડનો આંતરિય ભાવ "જેન સ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્યની જેવું કે પ્રાકૃત, સંસ્કૃત,

ગુજરાતી, ઇંગ્રેજી વગેરે ભાષામાં લખાયેલાં વંચાયેલા પ્રાચીન પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધો, લેખો વગેરેની જળવણી, ખીલવણી, અને અભિ-વૃદ્ધિ કરવાનો છે."

આગમોદ્ધારક, આગમવાચનાદાતા, સાક્ષરશિરોમણિ આચાર્ય મહારાજ શ્રીઆનંદસાગર-સૂરીશ્વરના ઉપદેશથી આ ફંડની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેમનું નામ ચિરંજીવ રહે એવા ઇરાદાસહ આવા કાવ્યોના સંપ્રદતું નામ "શ્રી આનંદ કાવ્ય મહોદધિ" રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તક જોડે શ્રીમદસૂરીશ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિનું નામ જોડવામાં આવ્યું છે. તેઓનો ખ્લોક આપના બદલ શેઠ મોહનલાલ હિમચંદ પાઠરાકર સેક્રેટરી શ્રી અધ્યાત્મ જ્ઞાન પ્રસારક મંડળના આભારી છીએ.

મહંમ શેઠ નગીનભાઈના સં. ૧૯૭૮ ના કારતક વદ ૫ ને રવિવાર તારીખ ૨૦ નવેંબર સને ૧૯૨૧ ના દિનના ઉ. વર્ષ ૪૫ ના થયેલા અકાળ મૃત્યુથી આ ફંડના સર્વ કાર્યોનો ભાર અમારા શિરે પડવાથી જોઇએ એટલા પ્રમાણમાં કાર્ય થઈ શકતું નથી. શેઠ નગીનભાઈ ફંડની ૧૦/૧૧ વર્ષની કારકીર્દીમાં ૫૬ અંકો બહાર પાડવાને ભાગ્યશાળી નિવડ્યા હતા. જ્યારે અમે તે પછીના છેલ્લા પાંચ છ વર્ષમાં માત્ર ૧૩ અંકોજ બહાર પાડી શક્યા છીએ. શેઠ નગીનભાઈના આત્માને પરમાત્મા પરમ શાંતિ બક્ષે એવું ઇચ્છીએ છીએ.

શેઠ કેશરીચંદ રૂપચંદ જેઓ સને ૧૯૧૬ માં ટ્રસ્ટીપણાથી મુક્ત થયા હતા તેથી અને શેઠ નગીનભાઈ બેલાભાઈના અવસાનથી ખાલી પડેલી એ જગ્યાઓએ શેઠ અમરચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી અને શેઠ નેમચંદ અલેચંદ ઝવેરીની નામજાણ કરવામાં આવી છે.

અંતમાં એટલું ધક્કી અવતરણિકાથી વિરમીશું કે આ અમારો પ્રયાસ સર્વ સાહિત્યપ્રેમી જનોને પ્રિયકર થઈ સુંદર સુરસ ફળ આપનારો થઈ પડો. આવા પ્રયાસને જો પ્રજા તરફથી સારું સન્માન મળશે તો આશ્વા છે કે ભવિષ્યમાં ઘણાં મૌકિતકો પ્રજા પાસે મુકવા અમે અમારાથી બનતું કરી શકીશું.

હંસરાજ પ્રાગજી બિહારી
ગીરગાંવ, મુંબાઈ.
મહાશિવરાત્રી, સં. ૧૯૮૩

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી,
હું અને બીજા દૂરગ્રામીઓ.

સદહું ગ્રંથાન્વેષણ પહે તે પૂર્વે આ સંસ્થાના એક ઉત્સાહી સંચાલકના અકાલ અવસાનની અનિશય દિગ્ગીરી ભરેલી નોંધ લેવાતું કાર્ય અમેને અમારા કમભાગ્યે પ્રાપ્ત થાય છે. આ ફંડને મહામ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીના સ્મારણાર્થે સ્થાપનાર અને સંસ્થાના દૂરદી **બાપુ ગુલાબચંદ દેવચંદ જવેરી** દ્વારા આઠ દિવસની ડબલ ન્યુ-મેનિઆની માંદગી ભોગવીને અકાળે માત્ર ૩૮ વર્ષની ભરપૂરવાર સ્થામાં સંવત્ ૧૯૮૩ ના ફાગણ સુદ ૧ ને મંગળવાર તા. ૮ મી માર્ચ સને ૧૯૨૭ ના રોજ પોતાની પાછળ પોતાની પત્ની બાપુ જશકોર, ચાર પુત્રો તથા એક પુત્રીને મૂકીને દેહમુક્ત થયા છે. વિશેષ દિલ્હીની વાત એ છે કે તેઓનાં પત્ની બાપુ જશકોર પણ માત્ર ઓગણીત્રીસ ઠલાકના વૈધવ્યયોગને ભોગવી બીજેજ દિવસે પોતાના પતિને પથે પહોંચ્યાં છે. પરમાત્મા આ દમ્પતીના આત્માઓને ચિરઃસ્થાયી પરમશાંતિ બક્ષે એજ પ્રાર્થના છે..

જવેરી બજાર મુંબાઈ.
તા. ૧ એપ્રિલ ૧૯૮૭

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીના સ્મરણાર્થે તેમનાં નામથી
ચાલતી સંસ્થાના સંસ્થાપક.

સ્વ. ભાઈ ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી.

જન્મતિથિ

સં. ૧૯૪૫ ભાદ્રવા સુદ ૧૪.

તા. ૭-૬-૧૮૮૯.

સ્વર્ગવાસ

સં. ૧૯૮૩ ફાગણ સુદ ૫.

તા. ૮ માર્ચ ૧૯૨૭.

જેમના સ્વર્ગવાસથી સંસ્થાએ એક સેવાભાવી દ્રશ્ટી ગુમાવ્યો છે
પ્રભુ તેમના આત્માને ચિરસ્થાયી શાન્તિ અપો !

શ્રી આનંદકાવ્ય—મહોદધિ.

મૌક્તિક ૮ મું.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A. D. SURAT. DIED 6th JANUARY 1906 A. D., BOMBAY.

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १८५३ ई. स. सुरत.
मरण ६ जनवरी १९०६ ई. स. बम्बई.

श्री म. न. ल. जव्हेरी
सं. १००० म. अ. अ. अ. अ.

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજનો રાસ.

ખંડ ૧ લો.

ફહા.

સકલ સિદ્ધ ચરણે નમું, નમું તે શ્રી ભગવંત;	
નમું તે ગણધર કેવલી, નમું તે મુનિવર સંત.	
નમું તે શ્રીજીન બિંબનધ, નમું તે સૂત્ર સિદ્ધાંત;	
નમું તે ચતુર્વિંધ સંઘનંધ, નમું તે નર માહંત.	૨
નમું તે કિરિયા પાત્રનંધ, નમું તે તપિયા પાય;	
નમું તે નર સીલવંતનંધ, જિમ સુખ શાતા યાય.	૩
નમું તે ગુરુ ગચ્છનો ધણી, નિરમલ જસ આચાર;	
મધુર વચન દિઈ દેસના, વાણી સુધારસ સાર.	૪
વાણીઈ જન રંજવંધ, મહિમાં સરસતિ દેવી;	
તિણિ કારણિ પુઝનંધ નમું, સારદ સાર સેવ.	૫
સમરં સરસતિ ભગવતિ, સમર્યા ઋકરજે સાર;	
હું મુરખ મતિ કેલવું, તે તાહરો આધાર.	૬
પિંગલ ભેદ ન ઉલખ્યુ, વ્યકિતં નહીં વ્યાકર્ણ;	
મુરખ મંડાણ્ય માંનવી, હું સેવું પુઝ ચણું.	૭

†ગણ્ય ઋકરસે.

ચરિત્ર.

ચરણ પખાલ કરં સરસ્વતી; પુષ્પ લેઈ પૂજું ભારતી; ૮
 ગુણ ગાઉ માતા સારદા, ત્રિપુરા તું મ વિસાર. ૮
 હંસગામિની હંસધ યડી, વિદુષામાતા જગમાં વડી; ૯
 દેવી સમરં વાગેસરી, બુદ્ધિ આપધ ચિત્તચોખ્યું કરી. ૯
 અક્ષ સુતા અક્ષાણી સાર, ચરણે ને ઉર * કંઠધ હાર; ૧૦
 વાણી ભાષા અક્ષચારિણી, દેવી કુમારી કીરતિ ધણી. ૧૦
 અક્ષવાદિની સરસવતિ દેવી, તૂઠી વચન દિધ તતખેવી; ૧૧
 હંસવાહિની માતા સાર, તાંહરા ગુણોનો ન લહું પાર. ૧૧
 તુઝવિણ અક્ષર એક નવિ લહું, તુઝવિણ સુરખ નાંમજ કહું; ૧૨
 સુરનર કિંતર સખલ નિધાન; તુઝવિણ કોઈ ન પાંમઈ માન. ૧૨
 તુઝ વિણ વાદ કરઈ નર જેહ, માન ભિષ્ટ નર થાધ તેહ; ૧૩
 તુઝ વિણ નર પરદેસઈ જાય, જહાં ઐસધ તિહાં નર હેલાય. ૧૩
 તુઝ વિણ બધસઈ સભા મઝરિ, † મુહુત ન પામઈ તે નર નારી; ૧૪
 તુઝ વિણ નર ખોલઈ આરડી, તિહારઈ લોક હસઈ ખડખડી. ૧૪
 જ્ઞાનવંત નર જહાં જહાં જાય, માન ‡ મુહુત નર બહુ પૂજાય; ૧૫
 નરનારી નૃપ લાગઈ પાય, જ્ઞાનવંતના સહુ ગુણ ગાય. ૧૫
 જ્ઞાન વિના પદવી નવિ થાય, જ્ઞાન વિના મુગતિ નવિ જાય; ૧૬
 જ્ઞાન વિના જાણઈ ધર્મ, જ્ઞાન વિના નાવિ સમજઈ મર્મ, ૧૬
 તેણઈ કારણિ હું વંછુજ્ઞાન, હૃદય ધરં માતા તુજ ધ્યાન; ૧૭
 તું તુઠિ મુખિ કરજે વાસ, ગાસુ કુમારપાળનો રાસ. ૧૭
 મુખ જહવા મુજ કરો પવિત્ર, કુમારપાલનું કહું ચરિત્ર; ૧૮
 ઋષભદેવ મહાવીર વિચોલી, અસ્યો નહિ કોઈ ભૂપાલ. ૧૮

* કોટઈ † માન-આદર. ‡ આદર.

રામ કૃષ્ણ શ્રેણિત મહારાય, નૃપ કોણીની કીરતી થાય; ૧૯
 પણિ એ નહી કો તેહની જોડિ, કુમારપાલ ગુણ દીસઈ કોડિ. ૧૯
 આગઈ ભરત બાહુબલિ હુઆ, જીવ જંત પણિ તિહારધ મૂઆ; ૨૦
 કુમારપાલ નૃપ મોટઉ સાર, અઘાર દેશ નિત પાલઈ અમાર. ૨૦
 કુમારપાલ તે કહું કિહાં હવો, કવણ નતિ પિતા કોણુ સ્તબ્યો; ૨૧
 કવણ માત કુંણુ તેહનો ઠાંમ, કવણ દેશ કુંણુ તેહનો ગાંમ. ૨૧
 જબૂદ્દીપ અનોપમ કહું, ભરતક્ષેત્ર તે માંહિ લહું; ૨૨
 ગુજરદેસ વસઈ અભિરામ, તિહાં દૈધલી સુંદર ગાંમ. ૨૨
 ગામ તણો દીસઈ બહુવાસ, ગઢ મઠ મંદિર ઉંચા આવાસ; ૨૩
 વસઈ વિવહારી વર્ણુ અઘાર, ઋદ્ધિ તણો નવિ લાઘઈ પાર. ૨૩
 શ્રીજનના પોદા પ્રાસાદ, ઈંદુરીસ્યું કરતાં વાદ; ૨૪
 પોપધ સાલા પુણ્યના ઠામ, વસઈ દૈધલી સુંદર ગાંમ. ૨૪
 તેહનો રાજ ત્રિભુવન પાલ, બાર ગામની કરઈ સંભાલ; ૨૫
 કાસમેરી દેવી સુકુમાલ, તસ ઉદરઈ ઉપનાં પંચ બાલ. ૨૫
 કુમારપાલ ખીજો મહીપાલ, † કૃત્યપાલ ત્રીજો સુકુમાલ; ૨૬
 ત્રિમલદેવી છઈ અભિરામ, ખીજો દેવલદેવી નાંમ, ૨૬
 તિહુણુ પાલનો એ પરિવાર, કુમારપાલ નર ડુંજેઉસાર; ૨૭
 નતિ ખીત્રી કુલ × ચૂહાણુ, છત્રીસઈ રાજકુલી વહધ આણુ. ૨૭
 રાજકુલી છત્રીસઈ સોહઈ, નામ કહું સણુજો સહુ કોઈ ૨૮
 ગોચર ગોલ અનઈ ગોહલા, કાઠી કિસારા નઈ કુંભલા. ૨૮
 બરબરતા બાબરીઆ જેહ, માઝ મકુઆણુ ભલ તેહ; ૨૯
 નતિ † કાહિ માનઈ ડોઠાઆ, સુમટ ભલા નર વર ઘોડીઆ.. ૨૯

† દૈધલી-દેયલી ‡ કીર્તિપાલ પાં. § મોટો. × ચહુઆણુ.
 † જવડા હીમા.

વાલા વીંઝા† નઈ વાઘેલા, વડી જાતિ કહીઈ વાઢેલ; †
 ચાહવ જેહુઆ સોઇ સુભટ, જાનિયા નઈ પાસઇ જટ. ૩૦
 ‡સોહલકી સાચા પરમાર, ક્ષત્રી ‡કખાવહુઈ રણીધાર;
 જાતિ ચાવડા ચુડાસમા, ખાપ ગરાસ ન કરઈ તમા. ૩૧
 ખાંટ ખયર અનઇ *રાવલી, પતાઈ સરીખા યહાં ભૂખલી;
 મસાણીઆ મોટા રજપૂત, પલાંણીઆ રાખઈ ધરસૂત. ૩૨
 હાલા જાલારણિનવિખસઈ, ધારધઆ તે ધારધ વસઈ;
 નખારહુધઆ ખાંધઈ મહધવાસ ખડગ તણુઈ બલિ ખાઇ ગરાસ. ૩૩
 સરવધ્યા ક્ષત્રી તે સાર, પોઠી જાતિ કહીઈ પઢિઆર;
 છત્રીસ રાજકુલીઅ વખાણી, સધલામાં મોટા ચૂહાણુ. ૩૪
 જમ તારામાં મોટા ચંદ, જમ સુર માંહિ મોટા ઈંદ્રિ;
 જમ પરવતમાં મેર વખાણિ, તિમ ક્ષત્રીમાં જાતિ ચૂહાણુ. ૩૫
 જેણુઈ કુલી હુઆ કુંમરનિંદ, જાણે પ્રગટયો ગગનિ દિણુદં;
 માન સરોવર જેહવો હંસ, જેણાઈ દીપાવ્યો ચઉલુક વંસ. ૩૬
 ધક્ષવાક વંસ તે જગમાં સાર, સૂર્ય સોમ ચાહવ પરિવાર;
 ચાહમાન ચઉલુક છંદક, સીતાર વંસે રાજતિલક. ૩૭
 ચાપોઠ સિંધવ પ્રતિહાર, ચંદુકારા ઠકર જગિ સાર;
 સંકરકંકર નઈ સુરપાલ, ચઉલુક વંસે બહુ ભૂપાલ. ૩૮
 ચંદેલ વંસનઇ ઓહિલપુત્ર, ચઉલુક વંસના રાખઈ સૂત;
 મજરીક મકુઆણા અભંગ, ધાંત પાલક નર રાખઈ રંગ. ૩૯
 રાજપાલક દધિલખ્યાણુ જેહ, તર દલીક નટ વંસહ તેહ;
 નિકુંભહુણુ ભલહરિ અડવંસ, માખ પોખર સોઇ સુવંસ. ૪૦

† વીળ: ‡ સોલકી † ખ્યત્રી કાવા * મેધાસ † ધખાગ

સકલવંસ તેમાંહિ સાર, ચઉલુક વંસ તે અતિહિ ઉદાર;
 જેણુઈ વંસઈ હુઆ કુંમરનરિંદ, તેહનો ચુર મુનિ હેમ સરિંદ. ૪૧
 હુમાચારય કુંમર નરિંદ, એક દિનકર નઈ ખીજો ચંદ;
 બિંહુમાં પ્રેમ કેણિ પરિ થયો, કિમ પ્રતિબોધ રાખઈ લલો. ૪૨
 કેણુઈ દિવસઈ નૃપ બધડો રાજિ, કિમ વયરીનઈ આણ્યા વાજિ;
 કિમ મંત્રી કીધું સંતોષ, કિમ સજનનો કીયો પોષ. ૪૩
 શ્રીજન ભુવન કર્યા કેટલા, કહધસુંબિંબ ભર્યા તેટલાં;
 બિંબ પ્રતિષ્ઠા કેહીપરિ કરી, કિમ સંધવી થયો તિલક ધરી. ૪૪
 જૈન ધર્મ કિંમ પામ્યો રાય, અઘાર દેસ અમારિ કિમ ચાય;
 સંધ ભગતિ ભૂપતિ કિમ કરઈ, કેહીપરિઈ રાજરૂપી બિરદ ધરઈ. ૪૫
 કિમ ભૂપતિ પૃથ્વીઈ ભમ્યો, હૂસમ કાલ નૃપ કિમ નિગમ્યો;
 કેહી પરિ વયરીથી ઉગર્યો, કેતો કાલ નૃપ રાજી કર્યો. ૪૬
 કુમારપાલ કિમ પામ્યો રાજ, તિહુ ભુવનઇ કિમ વાધી લાજ;
 કેમ કીધાં જન શાસન કાજ, સકલ ચરિત્ર મુખિ કહધસું આજ. ૪૭

હાલ

સાંસો કીધો સાંમલીઆ એ દેશી.

અથવા હમચીની (રાગ ગોડી)

ચઉલુક વંશે રાજ ભૂચડ, છત્રીસ લાખ જસ ગામ;
 કનિ-કુખજતે દેશનો રાજ, કલ્યાણુ કટક પુર કાંમ. ૪૮
 ગૂજર દેશ આવી તેણુઈ લીધી, માર્યો પૃથ્વી રાય,
 નિજ સેવક નઈ દેસ ભલાલી, નૃપ નિજનગરઈ જાય. ૪૯
 ભૂચડ રાય નઈ પાટિ પનરમઈ, ઉપન્યો કુંમર નરિંદ;
 સકલ ચરિત્ર કહધસું તે માંડી, સુણ્યો ધરિ આણુદં. ૫૦

ભૂઆ રાયનઈ કુમરી, સુંદર **મીણલદેવી** નામ
તસ કંચુક નઈ થાનક આપ્યો, ગૂજર દેસ અભિરામ. ૫૧

એણુમ અવસરિ હવઈ ગૂજરદેસમાં, દેસ ભલો વઢિયાર;
પંચાસરા તિહાં ગામ વખાણું, વસઈ તે લોક સુસાર. ૫૨

સીલાંગસરિ ત્યાંહા આવી, બહુ આડંબર ત્યાંહ;
એક દિવસ શુભ સુકનહ જોવા, પુહુતા મહાવન માંહિ. ૫૩

ઝાલી એક દીડી તિહાં ઝાડિં, માંહિતે બાલક એક;
૩પિં ઈંદ્ર સરીખો દીડો, લખ્યણુ અગિ અનેક. ૫૪

જેણુઈ વૃક્ષે તે બાલિક પુઢિઓ, ન નમઈ છાયા ત્યાંહ;
ઉત્તમ નર હોસ્યે એ જગમાં, ગુર ચિંતિ મનમાંહિ. ૫૫

પાસઈ માતા દીડી તેહની, **૩૫સુંદરિ** તસ નાંમ;
પ્રેમ કરી ગુર પુછઈ તેહનઈ, પૂર્વ વાત અભિરામ. ૫૬

૩૫ સુંદરિ બોલે દૂખ ધરતી, સાંભલી ગુર ગુણવંત;
ગૂજર દેસ ધણી મુજ સ્વામી, વયરી હણીઓ કંત. ૫૭

આ બાલક હું ઉદરિ લેઈ નઈ, નાઠી વનહ મઝારિ;
પૂત્ર જન્મહુઓ એણુઈ થાનકિ, રહું એકલડી નારી. ૫૮

સીલાંગસરિ તિહાંજાન વિચારી, નામ કંચુ વનરાજ;
ગૂજર દેસ ધણી એ ચાસ્યે, એ કરમ્યઈ શુભ કાજ. ૫૯

ગુર જાની વલીઆ તવ વેગઈ, આવ્યા નિજપુર કામિ;
વિવહારી તેડયા તવ પાસઈ, કુમર કયાનઈ કામિ. ૬૦

ગુર જાની કહઈ સુણો શ્રાવક, આ વનમાં એક બાલ;
સોઈ કુમર જઈ લાવો ઈહાં, તે ચાસ્યઈ ભૂપાલ. ૬૧

દૂહા.

રાગ કરસણુ સુતાં તુરી, મહિષિ ચંદ સુકીર;
બાલપણાથી સેવીઈ, સુખ લહીઈ સરીર. ૬૩

તેણુઈ કારણિ એ બાલનઈ, જઈ લાવો તુમો આહિ;
સરીર સુશ્રુષા નિતિ કરો, રાખો નિજ ધરમાંહિ. ૬૩

આપાઈ.

વિવહારી તવ વનમાં જઈ, માત પુત્ર નઈ લાવ્યા સહી;
રાખ્યાં નિજ ધરિ જીહાં આવાસ, ભોજન ભક્તિ કરઈ નિત્ય ખાસ. ૬૪

અનૃકમિં વાધઈ તે બાલ, કીડા સખલ કરઈ ભૂપાલ;
વિવહારીના બાલિક તણુઈ, મારઈ કૂટઈ ડુંબહુ અવગુણે ૬૫

શ્રાવક કહઈ એ મોટું પાત્ર, ધર સરીખી નવિદીસઈ યાત્ર;
સિંહ તણું બાલિક અતિભલું, પણિ સોમઈ વનમાં એકલું. ૬૬

વિવહારી મિલીયા તેણીવાર, માતા નઈ જઈ કર્યો જુહાર;
ખંડધની તુમહ સુત મોટો થયો, વિણુસ્યઈ ઈંદિા વણિગમાં રહ્યો. ૬૭

તુલ્લો કરો કો નૃપની સેવ, તુઠી વચન દીધ તતખેવ;
માતા પુત્ર બેહું ઉલાસ, સોઈ ગયા માકલાનઈ પાસ. ૬૮

સરપાલ માકલો જોહ, ગાંમ નગર પુર લૂંટઈ તેહ;
તેહનઈ પાસઈ વનરાજ ગયો, ચોર શિરોમણી તે પણિ થયો. ૬૯

લૂટી દેશનઈ વાસઈ વન અન્ય દિવસ નિંપાયાં અત્ર;
ધૃત વિના તે બધસી રહ્યા, ધણા દોષ લખાના કલા. ૭૦

ભૂખું જીમતાં ગતિ મતિ જઈ, લૂખું જીમતાં ધૂનઈ કાય;
લૂખું જીમતાં બલ બુદ્ધિ ગલઈ, મૂક સો બાલ્યો નવિ બલઈ. ૭૧

† ગજ ‡ નઈ † હવે † સેવ્યો ફલ આપઈ તતખેવ * પાય.

તેણુ કારણિ ધૃત ભોજન સાર, જીમ અસ્ત્રી મંડળ સિંહુગાર;
 નરનું મંડળ જીમ પાષાડી, તિમ ભોજન મંડળ ધૃત ધડી. ૭૨
 જીમ ગજનું મંડળ સિંદૂર, જીમ રણનું મંડળ નર સૂર;
 નદી તણું મંડળ જલપૂર, તિમ ભોજન મંડળ ધૃત ખૂર. ૭૩
 કાષાં ઉડદ તણું ઢોલકાં, ભાંજ સોઈ કર્યાં મોકલાં;
 ધૃત તપેલા માંડિ ધર્યાં, જીમતાં તપીઆ લોચન ઠર્યાં. ૭૪
 તેણુ તપીઆ ધૃત લાગઈ પાય, જેહથી રતન કુંડલ પણિ થાય;
 સાંધ્યાં કુંગરી માંહિં જોલ, ધૃત મિલ્યું તો થયો કલ્લોલ. ૭૫
 ધૃત ન કહું અમૃત †કહવાય જેહથી વાધિ નરનું આય;
 વૃદ્ધ, બાલ, પસુનઈ ગમઈ, તો વનરાજ કિમ લૂપું જમઈ. ૭૬
 તેણુ કારણિ નર તેડ્યા સહિ, આણો ધૃત તુલો કહઈનું ઝહી.
 ત્રિણિ પુરૂષ તિહાં આલ્યા વહી, ધૃતની ખખરી કિહાં નવિલહી. ૭૭
 ત્રિણિ મિલઈ તિહાં ત્રુટઈ કાંમ, ત્રિણિ મિલઈ તિહાં ન રહઈ માંમ;
 ત્રિણિ મિલઈ તિહાં વિણસઈ દાંમ, ત્રિણિ મિલઈ તિહાં ન વસઈ ગામ ૭૮
 અતિસાર શીતલ હેડકી, ત્રિણિ મિલઈ તિહાં પ્રાણી દૂખી;
 ઇણુ ધ્રુવંતઈ ત્રિણિ જણુ જહાં, નિશ્ચઈ કામ ન થઈ તિહાં. ૭૯
 ત્રિણિ પુરૂષ ધૃત કારણિ ગયા, તે પણિ પંચઈ બધસી રહ્યા;
 ચિહું પાસેં નર જૂઈ જસઈ, એક વધીઆયત દીકો તસઈ. ૮૦
 પથી એક આવતો જાણીઓ, સિરિ કુડલી જાતિ વાણીઓ;
 ત્રિણિ પુરૂષ ગયા તિહાં બધી, મુકિ કુંડલી મસ્તકિ ચકી. ૮૧
 તવ કુંડલીકિ, સુખો વીર, બિધ ભાંજ્યા ત્રિણિ રાખ્યા તીર;
 લેઈ કાંમકું સાંધઈ બાણુ, નાકા નર તે લેઈ પ્રાણુ. ૮૨

† કહવાય.

કાયરનર જાલઈ હથીઆર, રણિ સંગ્રામઈ કરઈ વિચાર;
 ઝસું નાસું સાંતું કિહાં, સંકા હુઈ નિજ ધોતિ માંહિ. ૮૩
 અસા પુરૂષ તે કહ્યા ગમાર,; ફેક ફજેત કરઈ હથીઆર
 એ હઈ સુર પુરૂષનું કામ, સીમ કસીજો નહી x તિહાં ગાંમ. ૮૪
 જો કાયર તો સ્યા હથીઆર, જીમ ધન, બુદ્ધિ વિના વ્યાપાર;
 સોઈ પુરૂષ દૂખ પાંમઈ હાથ, ખડગ ભલું સુરાનઈ હાથિ. ૮૫
 સૂર પુરૂષ જાતિ વાંણીઓ, ધીરજ ગુણ અગિઈ આંણીઓ;
 લેઈ ધનુષ નઈ મૂકઈ તીર, નાકા ત્રિણિ રાગના વીર. ૮૬
 આંબિ વેગ કહિઈ વનરાય, ધૃત લેઈ કુંડલીકિ જાંમ;
 પણુ બધીઓ નવિ જઈ ગ્રહો, એ આવઈ નર સાંહમો વહો, ૮૭
 વનરાજિ બોલાવ્યો હેવ, વિનય કરી નર તેડ્યો ખેવ;
 જાંબક નાંમઈ જાણીઓ, ધૃત આપી બોલ્યો વાંણીઓ. ૮૮
 સ્વામી નું પૃથ્વી નઈ યોગ, તાહરઈ કર્મિ ધણો હઈ ભોગ;
 કુણુ કારણિ તું વગડેં ભમઈ, રાજહંસ છીલર કિમ * ગમઈ ૮૯
 તવ વેગઈ બોલ્યો વનરાય, † ભલઈ પ્રધાન નહીકો આજ;
 જો તું માહરઈ પાસઈ રહઈ, તો હું સોઈ કરું જીમ કહઈ ૯૦
 પાસઈ સોઈ રહો વાંણીઓ, એક અવસર તેણઈ જાણીઓ;
 ભૂચડરાય તણા નર જેહ, ધન ઉધરાવા આવ્યા તેહ. ૯૧
 ચઉવીસ લાખ સોનઈઆ ભરી. ચ્યારસહઈ વાજ કરિ ધરિ;
 ચાલ્યા તે ધન લેઈ જસઈ સો લૂંટી નર લીધો તસઈ. ૯૨
 સખલ ખજનો આવ્યો હાથિ, શુભટ બહું મેલ્યા સંધાતિ;
 ચાંણુઈ/ભાંજઈ વઢઈ વાણીઓ, રાયઈ બુદ્ધિ સાગર જાણીઓ. ૯૩

x ત્યાહાં નહિ * રમઈ † ભલ કો પ્રધાન નહિં મુજ આજ.

ધણે દેસ કાધો તેણુધં હાથિ પોતાની વાલી શુન્નરાતિ;
ભૂપધં ભૂપધં જાણું જસધં, ફિરી શુન્નરાતિ ન આળ્યો તસધં. ૯૪
હરખી વનરાજ બોલ્યો, તાંમ, ભૂમી ભલી દોસધં કુણુ ઠાંમ;
નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, જમ રહધં મુજ પૃથ્વીમાં નાંમ. ૯૫
એણુધં અવસરિ દોડો ગોવાલ; ભૂપધં બોલાળ્યો તતકાલ;
અરે! સુપુરુષ તુલો ચારો ગાય, છધકિ પૃથ્વી જહા ભલકાય. ૯૬
બોલ્યો અણુહલીઓ ગોવાળ, ભૂમી ભલી આપું ભૂપાળ,
નૃપ હરખી ઉઠિઓ તવ તિહાં, મિહું ચાલ્યા સુંદર વનમાંહિ. ૯૭
કૌતગ કારણિ આણ્યો સ્વાન, સસા ઉપરિ નવિ માંડધ કાંન;
નાહો લુંડી ધાયો સસો, કૌતગ દેખી રાગ હસ્યો. ૯૮
ફિરીઓ જહાં સસલો કુતરો, જેણુધં થાંનકિં લુંડી ફર્યો. (૬૩)
તે પાછેરો મુંડી ઠામ, ભલી ભૂમિ તિહાં વાસું ગાંમ. ૯૯
બાર ગાઉ ફિરતો વિસ્તાર, ગઢ, મઢ, મંદિર, પોલ, પાગાર.
ચઉરાસી ચોહુટા ચઉશાલ, સોના રૂપાની ટંકશાળ. ૧૦૦
દંતારા દોસીના હાટ, વેચધ સાર પટોલાં પાટ;
વેચાઈ શાલૂ સખરાં ચીર, જેણુધં લખ્યાં છધં બાવન વીર. ૧૦૧
માણિંકચઉકિ મોતી તોલાય, નાણુવટિ નાણું પરખાય;
ગાંધીને હાટે ગંધીઆણુ, વધધ જહાં બહુ બધસધ જાણુ. ૧૦૨
માલી, તબોલી, મણીયાર, વેચધ તેલ સુગંધી સાર;
† વસધ ફેફલીઆ સોનાર, ધીઆ તણો નવિ લાવધ પાર, ૧૦૩
વિવહારિ બહુ વાસધ વસધ, ફાંદિ મોટિ લધ બધકા હસધ
વાહાણુ તણી † વલી કરતા વાત, પણિ કો ન(વિ) કરધ પરની તાતિ. ૧૦૪

† બધસધ † તાહાં

ફડીઆ, સાચરીઆ પસ્તાગ, રસીઆ બહુ આલાપાઈ રાગ;
ચોટુંટું ભણુતા ચારણુ ભાટ, * ત્રિફાલીઈ નાચઈ નટનાટ. ૧૦૫
વણુ અઢાર તણો તિહાં વાસ, કો કહધની તિહાં ન કરધ આસ;
વિવહારી શુદ્ધિ સહુ પાલધ ખરી, ન લીઈ કો કેહધનું ધન હરી. ૧૦૬
રાજભૂવન નિંપાયાં તિહાં, બહુ રચના કાધી છધ જહાં;
હયવર ગજની શાલા કરધ, જોતાં નરનારી ચિત્ત ઠરધ. ૧૦૭
આયુધ સાલા રચના ઠાંમ, લેખ સાલા તિહાં અભિરાંમ;
કરધ માંડવી રાય સુગણુ, વિવિધ વસ્ત તિહાં લાગધ દાંણુ. ૧૦૮

હાલ આખ્યાની.

વાસુ પૂજ્ય જન પુણ્ય પ્રકાશ્યો-એ દેશી.

રાગ. આસાઉરી સિંધુઓ.

સૂપ સકલાત નઈ ભયરવ મસરં, શાલૂ અતલસનો નહિં પાર;
ચીર, ચુંનડી, મોલિ પીતાંબર, હીર ચીનીઉં સાર. ૧
હીંગ મરી નઈ તરવું સીસું, સાકર નઈ સોપારી;
મોટી માંડવી પાટણુ ફેરી, આવઈ કુલ બાપારી. ૨
ત્રાંણુ પિત્તલ રૂપ સોનું, મુગતાફલની જોડ;
સખલ માંડવી પાટણુ ફેરી, આવે ટકોની કોડિ. ૩
લવિંગ એલચી કપુર બરાસ, જયફલ જવંત્રી;
દાંણુ માંડવી મહાજન આપઈ, બધકા મહંદતા મંત્રી. ૪
ખાંડ ટોપરા અભરખં પાર, સિંગોડા નઈ દ્રાખ;
પાટણુ માંડવીઈ બહુ આવઈ, દાણુ ટકાના લાખ. ૫

* ત્રપોલીધ

૬૬૬।

લખ્ય દાંણુ લોકજ દીર્ઘ, કર્ઘ સખલ વ્યાપાર;
પુણ્ય ખેત્ર પાટણુ તણો, સુણયો સહુ વિસ્તાર. ૫

અહીંપછી.

વિસ્તાર કહધસું પાટણુ તણો, વ્યાપારી વણુજરો ધણો;
અનેક પુરુષ તિહાં આવધી જાઈ, વિવિધ વસ્ત તિહાં વેચાય. ૬
પુણ્ય તણી શાલા તિહાં શુદ્ધ, માગઈ જલ નઈ પાપ દૂધ;
દાન, માન અનઈ વિસરાંમ, અતિ શોભઈ પાટણુ પુર ગાંમ. ૭
શ્રી જીનના પોદા પ્રાશાદ, ઇંદ્રપુરીસ્યું કરતા વાદ;
પોષધ સાલા પુણ્યનો ઠાંમ, વાડી વન દીસઈ અભિરાંમ. ૮
સહસ લિંગની શોભા ધણી, ઉપમા માંનસરોવર તણી;
કમલ બહુ જલ મીઠું માંહી, હંસ, મોર, બગ, કીલઈ તિહાં. ૯
મચ્છ, કચ્છ, મંડુક બહુ તરઈ, ચક્રવાકી જલ કીડા કરઈ;
દિરતાં વાડી વન નચારામ, નાલિ કેલી આંખા ચઅભિરામ. ૧૦
ચપક, નાગ અનઈ પુત્રાગ, તાલ, તમાલ અનઈ વર શાગ;
જાંબૂ દાડિમ દીસઈ ધણાં, ચંદન વૃક્ષ બહુ રલીઆમણાં ૧૧
કૂપ કુંડ બહુ વાળ્યો ધણી, ડુંબટ ત ભરઈ સ્ત્રી સોહાસણી;
કુશ કીડા કરતા બહુ લોક, ધરિ ધરિ મંગલ પણિ નહીં શોક. ૧૨
બાવન વવાં જસ નંગર મઝારિ એક ચિત્તઈ સુણયો નરનારી;
પાટણુ નગરી તણી ઉપમા, કવિઈ કેલવી આંખ્યા વવા. ૧૩
વાડી, વન નઈ વાળ્યો ધણી, વાલો વેલી વનિતા સિરિધણી;
વિવેક, વિચાર, વ્યાખ્યાની વસઈ, વાદી, વીર પાછા નવિ ખસઈ. ૧૪

* ત્યાંહા સાલા † આપછ. + અભિરાંમ x બહુરાંન ડુંબટુ ÷ નગરિ.

વેણા, વંસ, વેસ્યાના વાસ, વિપ્ર વ્યાસ ગાય ગુણરાસ;
વહુરા, વાણીઆ વર વખારી, વ્યાપારી વડ ગાંભિ મઝારિ. ૧૫
વૈદ વાસના વિસ્તવ ધણા, વિશ્રામ દામ તે રહધવા તણા;
વર્ણુ અઘાર તણો તિહાં વાસ, વૃષભ જૂત અનોપમ ખાસ. ૧૬
વિસ્તુ મૂરતિ અનઈ વેદીઆ, વેષધારી નઈ બહુ વરતીઆ;
વિચિત્ર લોક વિવહારી વસઈ, વિવહાર ચૂકતે નવિ ચૂકઈ કસઈ. ૧૭
વંચણુ શુદ્ધ નઈ વિદ્યાવંત, વણુકર તણો ન લાભઈ અત;
વસન, દાન, શીલ, તપધણી, વિચિત્રાઈ વરધોડા તણી. ૧૮
વાજ, વહધલ અનઈ વીજણા, વાંનર, વાધ રાય અંગણિ ધણા;
વિક્રમ, વૃક્ષ નઈ નિર્મલ ચવારિ, છાંટઈ રાગને દરખારિ. ૧૯
વાજાંત્ર વાલા લોક બહુ મિલઈ, વ્યાકરણી વચને નવિ ખલઈ;
વધરાગીનું કરં વખાણુ, વસઈ લોક પરવેદન જાંણુ. ૨૦
વિવિધ વસ્ત ઝાઝા જહાં મલઈ, નરસમુદ્ર પાટણુ કુણ કલઈ;
ઉદ્ધી આભ મળ્યા જો જાઈ, તો પાટણુનર સંખ્યા થાઈ. ૨૧
એકવાર એક સ્ત્રી ભરતાર, જોવા પાટણુનો વિસ્તાર;
સાંઝઈ સાથઈ ચોટુઈ ચઢ્યા, કર્મ સંયોગે ભૂલાં પડ્યાં. ૨૨
રાતી રડવડતી સા નારિ, પુહુતી ભૂપતી ભુવન મઝારી;
વેગઈ તિહાં વિનવિઓ રાય, કામિની ભાંખઈ કર્મ કથાય. ૨૩
સ્વામી તાહરા નગર મઝારિ, ભૂલાં પડ્યાં અહો નર નારિ;
સોધ્યોસ્વામી પણિ નવિ જડયો, વણિગ રત્ન જામ સાયર પડ્યો. ૨૪
સ્વામી નામિઈ રાણો એહ ડાબી આંખઈ કાંણો તેહ;
એણુઈ ધંધાણું મુઝ ભરતાર, રાય કરો મુજ નરની સાર. ૨૫

x વાર

રાધ' વેગઈ વળગ્યો પડો, રાણા કાણા આવી ચઢો;
 સકલ એકઠા થાઓ આજ, નૃપનંદ' કાંઈ પૂછ્યાતું કાંજ. ૨૬

રાણા કાણા ડાખી આંખી, નવસઈ નવાણું ભાખી;
 મિથ્યા એકઠા નૃપ દરબારિ, ભૂપઈ તેડાવી સા નારિ. ૨૭

સોધી લીધું તું તાહરો ઘણી, તુઝ કારણિ ખપ કીધી ઘણી;
 નૃપ વચને તે સોધઈ નારિ, પુરૂષ ન દીસઈ તેણુઈ કારિ. ૨૮

સાંભી એહમાં નહી મુઝ કંત, રાય વિનોદ તિહાં થયો અલંત;
 ફિરી પડો વળગ્યો જસઈ, રાણો કાણો આગ્યો તસઈ. ૨૯

નારિ ઓલખી લિઈ ભરતાર, પંડિત કવિયણ કરઈ વિચાર-
 નરસમુદ્ર એ પાટણ સહી, નરનારી સંખ્યા નવિ લહી. ૩૦

નર સમુદ્ર પાટણ એ સહી, કવિ કથાએ વિવરિ કહી;
 જેણુઈ નગરઈ *છઈ નાટિક નૃત્ય, પંડિતજન પાંમઈ બહુ વૃત્તિ. ૩૧

રાસ રમઈ તિહાં બહુ બાલિકા, સુર મોહિ રહઈ સ્વર્ગે થકા;
 પાંન પુલ તણા ભોગીઆ, જેણુઈ નગરિ' કો નહી' રોગીઆ. ૩૨

કામિની કંકંતમાં સખસો પ્રેમ, સુરધરિ (મંદ્ર) ઇંદાણી જેમ;
 ભમર ભોગ પુરંદર ઘણા, વાસ બહુ લઘુમાલિણ નણા. ૩૩

મુગ નયણી નારી પદમણી, વસઈ હસ્તની નઈ ચિત્રણી;
 જ્યાગી છાંડાં ગડઈ મનિશાંણુ, ઈવસઈ લોક પરવેદન જાણુ. ૩૪

મયગલ માતા નઈ મદ ભર્યા, ધુધર ઘંટ સિણગાર્યા કર્યા;
 અસી નગરની ઉપમ કહું, ઇંદ્રપુરીથી અધિકી લહું. ૩૫

જેહનો સ્વાંભી નૃપ વનરાજ, ત્રિણિલુવન જસ માંનઈ લાજ;
 જેહનઈ ગજરથ ઘોડા બહુ, જેહનઈ સીસ નમાવઈ સહુ. ૩૬

* નટ કંચ + દિનરાતિ ઈઅસંખલ સામિસંઘાત.

જેહનઈઝાઝી અંતે ઉરી, જેહનઈ ધરિ બહુ લક્ષ્મી ભરી;
 નગર અનોપમ વાસું ગાંમ, ગોવાલીઆતું રાખ્યું નાંમ. ૩૭

અણુહલવાડું પાટણ ગામ, વસઈ લોક વાર અભિરાંમ,
 નગરધણી ચિંતઈ વનરાજ, શ્રી સુરનઈ સંભારે આજ. ૩૮

સીલંગ સુરિ નઈ તેડી કરી, રાજ થાયના તિહાં પણિ કરી;
 પચાંસરઈ કીધું પ્રાસાદ, સોવન ઘંટા વાજઈ નાદ. ૩૯

પંચાસરો જિન પાર્શ્વનાથ, થાપિ મૂરતિ જગિ વિખ્યાત;
 સંવત આઠ નઈ બિલોતરે, થાપી પાટણ નઈ રચના કરઈ, ૪૦

વરસ પંચાસઈ પાંખો રાજ, વરસ સાઠિ તખો મહારાજ;
 જૈન ધર્મ આરાધી કરી, વનરાજ + તવ શુભ ગતિ વરિ. ૪૧

જસ પાટી' હુઓ જોગરાજ, પાંત્રીસ વરસ તખો મહારાજ;
 ખીમરાજ હુઓ તસ બાલ, પચવીસ વર્ષ તખો ભૂપાલ. ૪૨

તેહનો ભૂઆ સખલ જગીસ, તખો વર્ષ તે ઓગણત્રીસ;
 વયરસીહ હુઓ ગુણ ખાણી, પચવીસ વર્ષ રહી તસુઆણ. ૪૩

રત્નાદિત પાટિ' પાંચમઈ, પનર વરસતે રંગિઈ રમઈ;
 સામંતસિંહ હુઓ નર જેહ, સાત વર્ષ નર તપીઓ તેહ. ૪૪

સાત પાટિ (એ) એણિપરિ થાય, વરસ એકસો છતું જાઈ;
 તેણુઈ કુલિ કો ન હુઓ પુત્ર, ભાણેજઈ લીધું ઘર સત્ર. ૪૫

તે *અધિકાર કહું તે સુણો, કણુરાય સુત ભૂઆ નણો;
 તાસ પાટિ ચંદ્રાદિત હવો, *સોમાદિત નૃપતે અભિનવો;
 તાસ પાટિ ભવનાદિત સોઈ, ત્રિણિ પુત્ર તેહનઈ પણિહોઈ. ૪૬

રાજકુંઅર દહડક અભિરાંમ, એત્રિણિ કુંઅરનાં નાંમ;
 રાજપુત જ્યેડો જે ભલો, દેસ વિદેસ ભમઈ એકલો. ૪૭

§ નરરાજ + ત્યાંહાં * અવદાત. xસોમદત

પાટણિ દેખઈ તે પણિ ગયો, સોમેશ્વર આગલિ તે રહ્યો;
 ઇસ દેવ પૂજ્યો ઉલાસિ, વાંણી તાંમ હુંઈ આકાસિ. ૪૮
 આણહલવાકું પાટણુ જહાં, રાજકુમર ચાલી ગયો તિહાં;
 સામતસીંહની ભગની જેહ, પ્રેમ ધરી, તુઝ વરસઈ તેહ, ૪૯
 ઇસિશબ્દ સાચો મતિ ગ્રહી, રાજકુમર ચાલી ગયો વહી;
 આળ્યો પાટણુ નગર નિવેસ, ચિત વિમાસઈ કવણુ કરેસ. ૫૦
 એણુઈ અવસરી પાટણુનો રાય, †ચઠી અશ્વપર વાડી જઈ,
 હંસ ગતિ ચાલઈ રેવંત, એણુઈ અવસરિ ચાખક મારંત. ૫૧
 હાય હાય કુંભર ઇમ કહઈ, વચન સુંણી નૃપ ઉભો રહઈ;
 સામંતસીંહ ઇમ ઉત્તર કરઈ, હાય હાય મુખિ કાં ઉચરઈ. ૫૨

ફહા.

રાજકુંભર મુખિ ઇમ * કહઈ, સાંભલિ નૃપ મુજ વાત;
 જહાંઈ જેહવા કરિ ચઢઈ, તિહાંઈ તેહવાં સાત. ૫૩
 શાસ્ત્ર, શાસ્ત્ર, વાંણી, તુરી, નર, નારી, વેણાય;
 જહાંઈ જેહવાને મિલઈ, તિહાંઈ તેહવાં ચાય. ૫૪
 તું સુપુરૂષ અશ્વઈ ચઢ્યો, હય ચાલઈ શુભ ચાલિ;
 એણુઈ અવસરિ નૃપ રાજ્યા, ચાખક તુરિ મ ધાલિ. ૫૫
 એણુઈ વચને નૃપ હરખીઓ, પરખ્યો હઈડાં માંહિ;
 કુમારકલા જાણી કરી, ભગનિ દીધી તાંહિ. ૫૬

હાલ ત્રિપદીના

(રાગ કેદારો)

ભગનિ લિલાદેવી સારી, જસ રૂપિં ગઈ રંભા હારી;
 પરખ્યો રાજ વિચારી.....હો. ૫૭

†ચઠી *તેણે.

મુખ વિલસઈ સુખિં ભૂપાલ, જતો સોઈ ન જાણુઈ કાલ;
 રાણી ઉદરિઈ હુઓ ખાલ.....હો. ૫૮
 કર્મિં મરણુ લહઈ તસનારી, ઉદરિ ખાલ રહ્યો સુવિચારી;
 કાઢ્યો પેટ વિદારી.....હો. ૫૯
 કર્મ ઉદય આવઈ નર જહાંઈ, શુકસસા બલ ચાઈ તિહાંઈ;
 જરા કૃણુ નઈ મારઈ.....હો. ૬૦
 કર્મિં નલ નઈ વીતું જોઈ, દશરથ રામ વિચોગી હોઈ;
 રાંમ હરિ દૂખ જોઈ.....હો. ૬૧
 હરિચંદ ફૂંખ ધર વહઈનીર, કાઢ્યા કુપદી કેરાં ચીર;
 દૂખ લહઈ વિક્રમવીર.....હો. ૬૨
 કર્મિં પાંડવ પૃથવી હારઈ, કોણી પુત્ર શ્રેણિક નઈ મારઈ;
 વાઘણી પુત્ર વિહારઈ.....હો. ૬૩
 કુબેરદત્ત નઈ હુઓ કુયોગ, બહઈન વરી માતાસું ભોગ;
 શનતકુમાર સહઈ રોગ.....હો. ૬૪
 કર્મ તણી ગતિ વિષમ લહેવી, કર્મિં મૂઈ લીલાદેવી;
 નૃપનઈ દૂખ દેખી.....હો. ૬૫

ફહા.

કુવેસ ધરિ ભાગ્યં દહઈ, ગરઢપણિ દહઈ અનાથિ;
 દહઈ આપહડી ભુંહડી, ગઈ પીહારઈ હાથિ. ૬૬

ત્રિણ-ધ દુખ ન વિસરધ, જન્મ ધન આન્યું જાય;
દિવાંગત દેવી હવી, ચિંતાતુર હુઓ રાય. ૬૭

ઢાલ

ત્રિપદિનો

ચિંતાતુર પૃથવીપતિ થાઈ, આલિક દેખી દુખ પલાય;
જન્મ મહોત્સવ કરધ રાઈ...હો. ૬૮
મૂલરાજ દીધું તસ નામ, વાધઈ કુંભર કલા અભિરામ;
યોવનવયં હુઓ તાંમ...હો. ૬૯
મામઈ રાજ દીઠે તસ સાર, વધી પાછું લીધું તેણીવાર;
ખીજ્યો સોય કુંભાર...હો, ૭૦
લાગ લલો ભાણેઈ જહારઈ, મામાનઈ લેઈ માર્યો તિહારઈ;
છત્ર નિજ મસ્તકિ ધારઈ...હો. ૭૧

હહા.

છત્ર લેઈનઈ સિરિ ધરઈ, લીધું મામા રાજ;
ગુણ કેડઈ દોષજ હુઓ, મરણ ગયો મહારાજ, ૭૨

ચઉપધ.

જમાતા, વીંછી નઈ વાધ, મદિરા પાંતી, મૂરખ અભાગ;
ભગતી સુત, પૃથવીનો નાથ, કીધું ગુણ નવિ જાણુઈસાત. ૭૩
ગુણ કેડિં અવગુણ એ હવો, ભાણેઈની માંમે મૂઓ;
મૂળરધણી હુઓ મૂલરાજ, ભાણેઈ નઈ લાગી લાજ. ૭૪
સવત નવ અઢાણું જસઈ મૂળરાજ રાજ થયો તસઈ;
તેહનઈ પુત્ર હુઓ ચામુંડ, તેર વરસ નૃપ સોઈ અખંડ. ૭૫

૧. કરાએ ૨. ચુજ્જર.

વલભા પુત્ર હુઓ તસ ખાસ, રાજ કરધ ૧૨૨ સોઈ છ માસ;
દુર્લભરાજ કરઈ તિહાં સાર, ખટ મહિનાને વરસ અગ્યાર. ૬૬
તેહનઈ પુત્ર હુઓ એક ભીમ, તેણુઈ ઉતમ કુલિ રાખી સીમ;
વરસ અઘતાલીસ પાલ્યું રાજ, દિવંગત હુઓ મહારાજ, ૭૭
ભીમરાય નમ્ર સ્ત્રી બિધ સતી, વિકલા દેવી નઈ ઉદયમતી;
વિકલદેવી સુત તે ખીમરાજ, ઉદયમતી સુત સખલી લાજ. ૭૮.
નામિં કર્ણનૃપ સખલો જેહ, ખીમરાજથી રલહુડો તેહ,
ભીમઈ રાખી સ્ત્રીની લાજ, દીધું કર્ણતણુઈ તવરાજ. ૭૯
ઉસોય કર્ણ જગિ મોહો હવો, જાણે સર હુઓ અભિનવો;
અધિક પ્રતાપી નહીં અન્યાય, સાત ડડા દૂરિં કીઆ રાય. ૮૦
ડંડ, ડાંડ નઈ હુખી જેહ, ડાડણિ, ડાકણિઓ કાઢ્યા તેહ;
ડર છતો દૂરિ કીઉ ડંભ, કાઠી રોખો કીર્તિ થંભ. ૮૧
વરસ ઓગણત્રીસ ભૂપતિ ભયો, કર્ણરાય દેવંગત થયો;
રાયતણી પટરાણી ચંગ, મીણુલસુત હુઓ જેસંગ. ૮૨
તે જેસંગનો સુણો અદાવત, કર્ણાટીક છધ દેસ વિખ્યાત;
રાજ કરધ જય=કેસરી તિહાં, મીણુલ તેહની પુત્રી સહી. ૮૩
યોવનવંતી દીડી જસઈ, વિવાહ કર્ણસું મેલ્યો તસઈ;
ભૂપ ન પરણુઈ મીણુલ તણુઈ, રૂપ વિના રાજ અવગુણુઈ. ૮૪
મીણુલ મનિ ૪તવ કરઈ વિચાર, કાષ્ઠભક્ષણ કરસું નિરધાર;
અષ્ટ કુંભરી જે પુઠિઈ હતી, બલવા સજ્જ થઈ તે સતી. ૮૫
હવી વાત જવ જગિ વિખ્યાત. માર્ઈ વીનવીઓ તવ નરનાથ;
પુત્ર વચન મુજ માનો આજ, એણી વાતઈ હુધ ક્ષત્રીલાજ. ૮૬

૧ નૃપ ૨ લોહિડો ૩ નામિં કર્ણનૃપ સખલોએહવો ૪ તવમનિ

જેહ વસ્ત આપણે આદરી, તે કિમ મુંકી જમ પરિહરી;
પરણો પુત્રી રાખો તુંહો પરીતિ, મનિમાનિ પછઈ કર્યો પ્રીતિ. ૮૭
વારવાર જનની કહઈ જમ, કર્યુરાય તે પરણ્યો તામ;
મીણલ શીલવતી સુકલીણ, કલા ભલી પણિ રૂપિ હીણ. ૮૮
તેણઈ કારણિ નવિ માંનઈ રાય, મીણલ મનિ ચિંતા રૂપ થાય;
ભોજન ભલ સોલહ શૃંગાર, પુરપ વિના ર્યો મુજ અવતાર. ૮૯
માત, પિતા, અંધવ મુજ બહુ, પુરપ વિના તે જવથા સહુ;
કંતઈ માંની જ ધરિ નારી, કોડી સગાં તેહનઈ સંસાર. ૯૦
એકસર અનૂઆલહ જસૂં, તારા કોડિ કરઈ નહી તસું;
એક જીવ કાયામાં વસઈ, પાંચ ઈંદ્રી હરખઈ હસઈ. ૯૧
જીવ સરખો નિજ ભરતાર, ઈંદ્રી સરખો નિજ પરિવાર;
હંસ વિના કાયા સું કરઈ. પુરપ વિના સ્ત્રીને કિમ પગમેઈ. ૯૨
ભૂપઈ તો મુજ છંડી ખરી, જમ પવન અંજના પરિહરી;
અમર કુમારઈ સુરસુંદરી, જનલ ચલ્યો હઈડું દહ કરી. ૯૩
તિમ મુઝનઈ ભૂપઈ પરિહરી, રાતિ દિવસ રહુ દૂખઈ ભરી;
મંત્રી આગલિ કહઈ કથાય, પુણ્યઈ રહું થાસઈ ૧૫. ૯૪

ઠાલ આખ્યાની.

લંકામાં આવ્યા શ્રીરામરે-એ દેશી રાગ મારણી.
એણે અવસરિ એક માતંગીરે, તન ચિત્ર સિખી રંગરંગીરે;
આવી રાય તણઈ તે સંગીરે; કરિ વેણિ વગવઘ ચંગીરે.
મુખિ પંચમ રાગ આજાયઈરે, તેણઈ કામીઅડાકામ વ્યાપધરે;
કિરપી તિહાં બધન બહુ અપાઈરે, ૯૫

૧ લાજ ૨ અતિ ૩ મુજર્યો ૪ વૃથાકે ૫ સરે
૬ પર ૭ નલ ચલ્યોહઈ ૮ પર ૯ બહુધન.

તેણઈ રાગઈ રંગ્યો રાયરે, મનિ વ્યાકૂલ રથાયરે;
મંત્રી તેડ્યો તેણઈ ધાયરે, તેહનઈ ભાંખી કામ કથાયરે. ૯૬
સુણી મંત્રી માહરા રભાઈરે, એહને આણિ મંદિરમાં વાહીરે;
હું એહનઈ મદિરા પાઈરે, રાખું સહી કંકે વિલાઈરે. ૯૭
મંત્રી મનિ કરઈ વિચારરે, પાપી કામ તણઈ ધિકકારરે;
સુર નર કીધા ખોખૂઆરરે, મુનિ મુકાવ્યા વેત સારરે. ૯૮
કર્મઈ ઈંદ્રિતણઈ ચુકાવ્યોરે, ધધર નઈ નાય નચાવ્યોરે;
અહાનઈ ધ્યાન છંડાવ્યોરે (ચુ)રે, રાય મુંજનઈ ભીખ મંગાવ્યોરે. ૯૯
કર્મિ ચંદ્ર કલંકી કીધોરે, મણિરથનઈ અપયસ દીધોરે;
કુલનાલૂઆ ઝડપી લીધોરે, રહનેમિ મુણિ પ્રસિધોરે. ૧૦૦
કર્મિ લખણા કીધી મધલીરે, ઝગોતમની નારી ન મેહલીરે;
ચૂલણી દીર્ઘસું ખેલીરે, દેચકનઈ દીધા ઠેલીરે. ૧૦૧
અવંતીનો કોટ પડાવ્યોરે, જાહલહતનઈ નરગ ચલાવ્યોરે;
આદ્રકુમારનઈ વણજ ચલાવ્યોરે, નંદિખેણનઈ મીન પમંગાવ્યોરે. ૧૦૨
કુંડરિક નઈ ઉડો ધાવ્યોરે, આપાદો કુમાર-ગિ ચાવ્યોરે;
અરણુક ઋષિ પરધરિ મહાવ્યોરે, પાપી કામ ન જાય જાવ્યોરે. ૧૦૩
જે ઉત્તમ કુલના રાયરે, તે નીચ નારીસું ખાય(ઈ)રે;
વંસ વિપુલ દે માયરે, તે નીચા નરધરિ જાયરે. ૧૦૪
ધિગ ધિગ કંદર્પએ પાપીરે, સુર, નર, પસુંમાં રહોવ્યાપીરે;
એકંદ્રીનઈ એ મતિ આપીરે, ત્યાઈ ધધરઈ મુંક્યો સરાપીરે. ૧૦૫

૧ પાઈ ૨ રઈ ૩ ગઉતમ ૪ અહાને નરગિ
ચલાવ્યુરે ૫ મંગાવ્યો.

ફહા.

ધસિઈ અંતજ આંણીઓ, તુહધ કરધ ઉનમાઢ;
નાટિકણી સ્ત્રી દેખી કરી, ચિત્તચલ હુઓ(તે) રાય(નાથ). ૧૦૪
કણુંરાય પરવસિ થયો, મંત્રી કરધ વિચાર;
નાટિકણી મું ખેલતા, ઉત્તમ નહીં આચાર. ૧૦૭

ચઉપધ.

મંત્રી ખેસીં કરધ વિચાર, પહરાઈઓ મીણલ સિંણગાર;
ખેલ સિખવી નઈ મોકલી, નૃપ પાસઈ આવી એકલી. ૧૦૮
ઉંધ ન માગઈ સિ(સે)યા સાર. અરથિ નંગણઈ દોપ વિચાર;
ભૂખ્યો નવિ માગઈ રસાલણું, કાંમી ન પૂછઈ કુલ સ્ત્રી તણું. ૧૦૯
રાઈ ન પુછી તેહની જાતિ, તેહસું ચૂકો તેણી રાતિ;
મીણલ મનઈ વિચાર કરી, માગે લીધી કર મુદ્રડી. ૧૧૦
નિશા ગઈ હુધ પ્રભાત, મીણલ તવ મંદિર જાત;
ચિંતાંતૂર નૃપ હુઓ આપ, સહી મુઝ લાગ્યાં પોઢા પાપ. ૧૧૧
એ વેશ્યા હું ક્ષત્રી વંસ, કાકસુંઅ વિલુધ્યો હંસ;
ભુંડણિ સાથિ મૃગપતિ રમ્યો, ગધઈડો પગિ બાંભણ નમ્યો. ૧૧૨
ગદ્દલ સરિખી વેશ્યા નારી, આઢાણુ સરિખો રાય વિચાર;
ભૂપિં કામ કરિઉં જે ધસ્યું, તો ક્ષત્રીનઈ જીવિત કિસ્યું. ૧૧૩
વિપખાઉં ઝંપાવું કૂઈ, મોહું પાપ સહી જાઈ મૂઈ;
અસું વચનમુખિ ખોલાઈરાય, ન પીઈ પાંણી અન ન ખાય. ૧૧૪
તેડયો મંત્રી ખીજ્યો તાંમ, પાપી લુણુ કરિઉંજ હરાંમ;
હું મતિ મૂઢ થયો રાગન, તુલ મંત્રી કાં નડાડી સાંત. ૧૧૫
તવ પ્રધાન વઢઈ ઉલ્લસી, સ્વામી રીસ મ કરસ્યો કિસી;
જે છંડી તુલ્હા મીણલ નારી, તે આવી તુલ મુહુલ મઝારિ. ૧૧૬

એણેમં વચતે નૃપ હરખિયોંબહુ, ભૂપણ વસ્ત્ર પિઆપ્યા સહુ;
બદ્ધ પ્રસંગી દિઉં નિધાન, ધન્યધન્ય મંત્રી (શ્વર) પ્રધાન. ૧૧૭
મંત્રી વિણુ તે સનું રાજ, મંત્રી વિણુ ન કરઈશુભ કાજ;
મંત્રી વિણુ નૃપ ન રહઈ લાજ, મંત્રી કાજ કર્યું મુઝ આજ. ૧૧૮
મંત્રી કટક ચઢ્યાં ફેરવઈ, જમ કવિતા રચણચિંત્યું કવઈ,
તિમ મંત્રીથી રહઈ ઘરસૂત્ર, મંત્રી વિણુ સ્યા બંધવ પુત્ર. ૧૧૯
જમ પ્રધાન પ્રશંસી ઘણું, રાય નિશાન માગઈ આપણું;
આણી મુદ્રિકા દીધી હાથિ, ભૂપ ખુસી હુઓ બહુ ભાતિ ૧૨૦
પુર્વ નીમત નિમતીઈ કહિઉં, સોય વચન ઉસાયું પણિ થયું;
રાંણી કુંખ રહિઉં જઆધાન, દિનદિન વાધઈ મીણલમાન ૧૨૧
જાંણી વાત તે સોકિઈ જસે, કાંમણુ કોટલ કીધાં તસે;
ખણિ ભોમિ નઈ ધાલ્યાં હેઠિ, જેસંગ થંચ્યો માંનઈ પેટિ. ૧૨૨

હાલ

કામણની—રાગ ધન્યાસી.

કાંમણુકું કીધું રાંણી મીણલ કાજ, સોકડીઈધાલી ધાતમોરા લાલરે;
રાય જેસંગદે પ્રસવ ન થાય, દેસડઈ તે વાગિ વાત. મો. કાંએ-આંચલી ૧૨૩
સેત્ર ચણોડીનઈ માંકડીઆનું હાડરે કુંઆરીનું કાત્યું સુંત મો;
સોય સિદ્ધરૂઈ હાથા જાડિ, કાંમણુ ખીલ્યો પુત. મો. ૧૨૪
ભમરાની પાંખનઈ બાહલીઆના કાંટા, કણયરાં કેરાં ફૂલ. મો;
રાખ મસાંણનઈ વેસનું બલીઆં, તિવટા કેરી ધૂલજ. મો; ૧૨૫
બાર વરસ રાંણી એણી પરિ નાંખઈ, ઉંદરઈ વાધઈ બાલ. મો;
મીણલતણુ બહુ વેદન વાધી, રોમિ રોમિ ઉડી જાવ. મો. ૧૨૬

૧ આખ્યા ૨ મનિ ચિતવ્યું કવે ૩ પણીસાયું ૪ ઉધાન
૫ પાંન ૬ માહારાજ ૭ ધૂલિ.

તેણુ દુષ્ણિં રાંણી દારિકાં ચાલી, કાષ્ઠભક્ષણુનધં કાનિ. મો.
જહર હલાહલ ખાવા લાગી, પ્રાંણ કરેવા તાનિ. મો. ૧૨૭
ગણિઆ નધં ગારડી ભસેરા, સાંખ્ય સંન્યાસી જેહ. મો;
યંત્ર મંત્ર નર તંતના ભાંણી, ભેદ ન લહં કો તેહ. મો. ૧૨૮
રાયવચને રાંણી દારિકા ચાલી, આવી કારેલી ગાંભિ. મો;
યોગિ એક મળ્યો યુધિ સુંદર, કાગલ લિખો તેણુદ રક્ષણી. ૧૨૯
કર્ણુતણુધં જઈ એણીપરી કહયો, મીણુલ જન્મ્યો પુત્ર;
કાગલીઉ જઈ પાટણુ પોકાર્યો, રાય રહિઉં ધર સુત્ર. મો. ૧૩૦
સોય કાગલ વાંચી નૃપ હરખ્યો, તોરણુ બાંધ્યા ઉચાર. મો.
વાતસુણી સોકડીઈ સુખણિ, કામણુ બૂધં જઈગરિ. મો. ૧૩૧
કામણુ ખણી જવ કાઢ્યાં શોકિં, પ્રસવ થયો તેણિવાર. મો.
સુધ વધાંમણીઉ પછઈ આવઈ, નૃપ હુંઓ જયજયકાર. મો. ૧૩૨
શ્યામ થયાં મુખ શોકયોં કેરાં, જળ જનમ્યો જેસંગ. મો.
કર્ણુ તણોતે સુતઅતિ બલિઓ, દૂર્જન કર્યો મુખ ભંગ. મો. ૧૩૩

હાલ. ચઉપઈ.

જેણુદ બહુ પૃથવી પોતઈ કરી, ત્રિહુ ભુવને કારતિ વિસ્તરી;
ગૂજરદેશ ધણી અભિરાંમ, સિધરાય ધરાવ્યું નાંમ. ૧૩૪
એણુદ અવસરિ પાટણુના વિપ્ર, તીર્થ ફરસી થયા પવિત્ર;
ચઢીઆ જઈ હેમાચલ છલાં, તીર્થ ભૂમિ ફરસેવા તિહાં. ૧૩૫
એક અસંભવ કૌતગવાત, દીડો યોગી અચલાનાથ;
સિધ યુધિ સાથિઈ યોગની, ભાવિ ભગતી કરઈ એકમની. ૧૩૬

૧ સાગર ૨ કામિ ૩ આરિ ૪ તેણે ૫ કાદી મુક્યાં
૬ સુતતે બહુ બલિઓ.

તેણુદ બોલાવ્યા ભટ ભાવીઆ, કુણુ નગરીથી તુહોં આવીઆ;
વિપ્ર કહઈ સુણિ દેવી માય, પાટણિ સિધજેસંગદે રાય. ૧૩૭
સિધ નામ સૂણ્યું જેતલઈ, સિધ યુધિ ખીજી તેતલઈ;
એવડું બીરદ ધરાવાઈ જેહ, જઈ જેઉં નર કુંણુ છઈ તેહ. ૧૩૮
કદલી પત્રઈ બધરિની કરી, આવી તે પાટણિ પરવરી;
બઠોજલાં સિધ જેસંગ(દે)રાય, સિધયુધિ આવઈ તેણુદ રક્ષારિ. ૧૩૯
બોલાવ્યો પાટણુનો ધણી, રાગ વાત કરઈ છઈ ધણી;
સિધ નાંમ નૃપ તાહરં કહઈ, અસું બિરદ કુંણિ કારણુવહઈ. ૧૪૦
જે આકાશ ભમઈ દિનરાતિ, વિષધર નધં ખેલાવઈ હાથિ;
અદ મહા સિધ બાંણુદ જેહ, સિધ નાંમ ધરાવઈ તેહ. ૧૪૧
ચિંતાતૂર હુંઓ મહારાજ, કેહી પરિ ઉત્તર આપું આજ;
સુભટ બહુ ધન ખાઈ જાઈ, ઉત્તર દેવો મધં પણિ થાઈ. ૧૪૨
ચઉદ રતન કાઢ્યાં ધશ્વિરઈ, સુર વહઈચી લેઈ ગયા ધરિ;
તાલપુટ વિપ છેહઈ જડયું, તે ધશ્વિર નઈ ખાવું પડ્યું. ૧૪૩
જમંત્રી તિમ ધન માહરં બહુ, વિવિધ પ્રકારઈ ખાઈ સહુ;
કામિઈ કો હિલો નાંવ થાઈ, મધુર વચન મુખિ બોલ્યો રાય, ૧૪૪
અરે ! યોગની કહું છું અહો; ધણી ભોમીથી આવ્યા તુહોં;
હવડા રહોં આણુદ આવાસ, વાંહણુદ ઉત્તર ઉદિઉં હલાસ. ૧૪૫
ચિંતાતૂર હુંઓ તવ રાય, રાતિ દિવસ બિણુ દોહલાં જાય.
સુર સુભટ વિમાસણુ કરઈ, નૃપ ચિંતાથી વ્રૂખ બહુ ધરઈ. ૧૪૬
તેણુદ અવસરે એક નર હરપાલ, તેહનો પુત્ર સજ્જન સુકુમાલ;
તેણુદ પુછી પિતા નઈ વાત, ચિતા કિમ ટલસ્યે નર નાથ. ૧૪૭

૧ આહણુ ૨ કામિ ૩ લહે ૪ તિમમંત્રી ૫ વચન
૬ આવાસિ ૭ દેસું ૮ બહુ દુખ.

સાકરીઓ બોલ્યો હરપાલ, આગળ કર્ણ હવો ભૂપાલ;
તિહારનું (એહવા) કૈતુગ બહુ, મધ ઉપજતાં વાર્યાં સહુ. ૧૪૮
હવડાં નાનો જેસંગરાય, તેહનનું કો ગરદો ન સુહાય;
૧નાનાં ઉપરિ એહનનું રાગ, ઇલાં બોલ્યાનો નહીં મુજલાગ. ૧૪૯
વાત કરનું ઇમ પુત્ર પિતાય, મંદિર એહિં મંત્રી જાય;
શ્રવણિ વાત સુણિ જેતલનું, તપ આગલિ જઈ કહ્યું તેતલનું. ૧૫૦
કાંમ પડિય બોલ્યો ભૂપાલ, જઈ તેડી લાવો હરપાલ;
મંત્રી સાંતુ ઉભો થયો, હરપાલ તણું ધરિ આલી ગયો. ૧૫૧
વેગળ બોલાવ્યો હરપાલ, તુલ નનું તેડું છઈ ભૂપાલ;
સો સાકરીઉ બોલ્યો તાંમ, અન્ન ગરદાનું સું-છઈ કાંમ. ૧૫૨

ફહા.

કિંસું કામ ગરદા તણું, સું પુછઈ અલ્હરાય;
ઈંદ્રી પાંચ હીણાં પડ્યાં, વચનનું વાદ ન થાઈ. ૧૫૩

ઢાલ

એકવજૂ ઉછાલતોરે-એ દેશી.

મુખ વાંટૂઆની પરિમલઈએ, નાક ચૂઈ નઈ આંખો ગલઈએ
કટિ ભાગિનઈ જેવડવલ્યો એ, પગધૂજે નઈ મસ્તગિ પલોએ. ૧૫૪
૪આજું ખાધું નવિ ૫સહઈએ, પછઈસાતલલાં ગરદપણિ વધઈએ;
લોભ લાલચ લવલી લરીએ, લોલયાદિક લગનીત ખરીએ. ૧૫૫

ફહા.

સાત લલા ગરદ પણિ વધઈ, ચિંત્યું કામ ન થાય;
ધર્મ ધ્યાન ક્રિયા તણી, હુંસિ રહી મનમાંહી. ૧૫૬

૧ નાહનાં ૨ મુજ નહીં ૩ હડીલા ૪ બહુરૂ ૫ સદ્ગત

વલી સાકરીઉ ઈમ કહઈ, હું ગરદો એ બાલ;
૧અણુગમતી પ્રીતિજ કરઈ, નરના ગુણ વિસરાલ. ૧૫૭

ચઉપઈ.

બાલ પુરૂષ સું મિત્રી કરઈ, વચન અણુસમજિઉં ઉચરઈ;
કારણ વિના હસતો ખડ ખડી, હુંસિ હીંડઈ ગદભયદી. ૧૫૮
સ્ત્રી વિગ્રહ નીચાની સેવ, આપયુઈ કરવાની દેવ;
હરપાલ કહઈ તસનહીં મહિમાઈ, સાતે બોલે નર હેલાય. ૧૫૯
તેણુમ કારણિ નવિ આવું અહો, જઈ જેસંગનઈ કહ્યો તુહો;
વાદ વિવાદ ન જાણું વાત, ઉત્તર દેસઈ પૃથવી નાથ. ૧૬૦
રાજભુવનિ આવ્યું નવિ જઈ, ધર્મ ધ્યાન માહરૂં સીદાઈ;
મંત્રી કહઈ સુંણિ સ્વાંમી વાત, નવિ દૂહવીજઈ પૃથવીનાથ. ૧૬૧
રાજ તરકર મૃગપતિ સાપ, સસ્ત્રપણિ દૂહાવિઈ સંતાપ;
કવિ બાલક પ્રેમઈ તેડીઈ, પણિ સાતઈ નઈ નવિ છેડીઈ. ૧૬૨
સું સીખાંમણ દિઉં હું બાલ, તું યુદ્ધિસાગર નર હરપાલ;
વાંકી વિસમી મુકો વાત, આવો જહાં પથવીનો નાથ. ૧૬૩
અસ્યાં વચન તિહાં મંત્રી કહઈ, સાકરીઉ સાચું સદહઈ;
જનપૂજ સુકૃતઈ ભરી, ભોજન ભક્તિ મહતાની કરી. ૧૬૪
૨મહહઈતો સાકરીઉ હરપાલ, બોલ્યો જહાં જેસંગ ભૂપાલ;
તપનઈ સિસ નમાવે જસે, કાકો કહી બોલાવ્યો તસે. ૧૬૫
હસી કરી બોલ્યો હરપાલ, કામિઈ કાકો (કેહે) ભૂપાલ;
સખલ વધારઈ માહરી માંમ, કાંઈક મુઝ એસરખું તુઝ કાંમ. ૧૬૬
જમ સુખીઆનઈન ગમઈ દૂખી, ન ગમઈ તપીઆનઈ સર્વભખી;
સીદ અંન કિંમઈ નવિ જમઈ, તિમ ૪તુઝ નઈગરદો નવિ ગમઈ. ૧૬૭

૧ મલતી ૨ મહિતા ૩ જહમુજ તુજ સરિખું કામ. ૪ તમને

અસરથ નામ ધરાવઈ સાધ, જન પૂજ્ય જવ પીડ્યો વ્યાધિ;
૪૬ વેસ્યા જમ શીલઈ રહઈ, તિમ કામિં મુઝ કાકા કહઈ. ૧૬૮

દૂહા.

સાતે સાયર હું ભમ્યો, જંબુ દીપ પછડ;
કારણ વિહુણી પ્રીતડી, કરતો કોઈ નંદીહ. ૧૬૯
સ્વારથ સહુકો વલ્લહો, પર વલ્લહો ન કોઈ;
વચ્ચ ઘેતું જવ પરહરઈ, જો થાનિ દૂધ ન હોઈ. ૧૭૦

ચંઉપઈ.

જેસંગ કહઈ સાંભલી હરપાલ, હું રાગ મૂરખિ મતિ બાલ;
જે મઈ તુઝ સેવા નવિ થઈ, સોઈ ચૂક પથિ માહરી સહી. ૧૭૧
તું ગરદો રાખઈ મુઝમાંમ, પુત્ર સરીખું ઉપતું મુઝકામ;
પૂછઈ યોગીની દીઉ જવાબ, તુજથી મુજ વાધઈ પરતાપ. ૧૭૨
સાકરીઉ બોલ્યો હરપાલ, ચંદ્રહાસિ લોહડુ દિઈ ભૂપાલ;
તેહની મુઠી નીપાઉ સાર, સાકરતું કીજઈ હથીઆર. ૧૭૩
સભા સમુખિ હું લાવેસ રતેહ, અમો કહું તવ ખાજ્યો રતેહ;
૪૬૫૮કલા કહે જે અહો, સકલ ભેદ સમજજો તુહો. ૧૭૪
અવધિ આઠ દિવસની કરી, શાકરીઓ ધરિ આજ્યો ફિરી;
શસ્ત્ર નીપાઉં તે બહુ ભાતિ, આજ્યું અન્ય પુરૂષ નઈ હાથિ. ૧૭૫
તેહનઈ સીખ દેઈ હરપાલ, આજ્યો જહાં બધો ભૂપાલ;
બઈ યોગી તપ જન બહુ, જેવા લોક મિલ્યા તિહાં સહુ. ૧૭૬
એણુપ અવસરિ બોલ્યો હરપાલ, કલા દેખાડો નર ભૂપાલ;
સિદ્ધ બુદ્ધિ ખુસી જમ હોઈ, નગર લોક સહુ નયણે જોઈ. ૧૭૭

૧ તું સરિખું ઉપતું એ કામ ૩ એહ ૪ જેસંગ
૪ એહ વિધિ. કહું છું. ૫ યોગીનિ.

તવ બોલ્યો હરખી સિધરાય, બિહુતરિ કલા નરની કહઈવાઈ;
કુણ દેખાડું વિદ્યા આજ, સભા સુમુખિ બોલ્યો મહારાજ. ૧૭૮
સાકરીઓ બોલ્યો મુખિનાડિ, લોહ ભક્ષણ વિદ્યા દેખાડિ;
તવ વલતું બોલ્યો મુખિ દેવ, વહઈલું લોહ આણુવો ખેવ. ૧૭૯
અસું વચન મુખિ બોવઈરિટ, કપટ કલા તે વિચમાં થાઈ;
મુખટ એક આજ્યો તિહાં ધર્યો, તપ આગલિ બોલ્યો ઉલસ્યો. ૧૮૦
રાગ પરમાડી જસ નાંમ, કલાણુ કટકપુર રજેહનો કાંમ;
અનેક અશ્વ, રથ, હથીઆર, ભેટિ મોકલ્યા તપ તુઝ સાર. ૧૮૧
રાઈ હાથિ ગ્રહી તરચારિ, તે લઈ છોડી સભા મઝારિ;
ચંદ્રહાસ્ય દીડું હથિયાર, ભૂપ પ્રસંસઈ વારોવાર. ૧૮૨
તવ વેગઈ બોલ્યો હરપાલ, કિસું પ્રસંસઈ તું ભૂપાલ;
અસ્યાંખડગ બહુ મુહુલ મઝારિ, હવડાં કૌતગ કલા સંભારિ. ૧૮૩
તવ વેગઈ બોલ્યો ભૂપાલ, લોહ આણુવો નર હરપાલ;
સાકરીઓ કહઈ મ કરિ વિચાર, ખાઓ તુહા કરિલો હથિઆર. ૧૮૪
સકલ સભા દેખતાં રાય; ચંદ્રહાસ ખડગ તિહાં ખાય;
તવ હરપાલ સભાથી ઉઠિ, જઈ જાલી ખાંડાની મુઠિ. ૧૮૫

ગાહા.

જહા જાણુંત છંદો, કુલવધુ જાણેવ વર્ણવહાઓ;
કવી જણુ એહજ ગાહા, સંત મુનિ જને કદા.

ફહા.

એણુપ દ્રવ્યંતં તપ સુંણો, તઈ ખાધી તરચારિ;
સમુદતરી કમિ ખૂડસ્યઈ, સરોવર સોય મઝારિ. ૧૮૬

૧ મુખિ બોલ્યો. ૨ તેહનો.

ખીર, ખાંડ, ધૂત જીરવઈ, મહલી કુંણ માંહિ;
 તીક્ષણ ખડગ જેણું વાવયું, મુંડિ કુંણ લેખાં માંહિ. ૧૮૭
 મુંડિ દીઓ સિધયુધિ નઈ, ખડગ તણી પરિખાય;
 સકલ સભા સહુ દેખતાં, કૌતલ જૂઈ રાય. ૧૮૮
 ભૂપ કહઈ હરપાલ સુંણિ, મધ જોડિ મુખિ મુંડિ;
 તે કિમ આપું એહનઈ, વચન વદઈ કાં જૂઈ. ૧૮૯
 હરપાલ કહઈ સુંણિ ભૂપ તું, ધાતિં સીસ ઉચાય;
 તુહનઈ પખાલી હું દિહિ, મુંડિ યોગિની ખાય. ૧૯૦
 નિર્મલ નીરઈ ઘોઈ કરી, મુંડિ દિઈ તસ હાથ;
 ખાઓ નઈ માનજ તજો, લાગો જેસંગ પાય. ૧૯૧
 યોગિની મુખ અંખા થયાં, એહ નહીં માહરં કાંમ;
 સિધરાય જેસંગ વડો, રસાઓ સહી તુઝ નાંમ. ૧૯૨
 અમો મૂરખી બિઈ અહઈનડી, ઈદ્રક કરી ઈર્ષાય;
 તાહરી કલા દીડી અમો, તું સાચો સિધરાય. ૧૯૩
 રાય પ્રશંસી પસો ગઈ, હરખ હુઓ ભૂપાલ;
 નગર શેઠ તિહાં ચાપીઓ, સાકરીઓ હરપાલ. ૧૯૪
 પુરજન લોક સહુ હરખીઆ, હરખો જેસંગ તાંમ;
 એણુ અરસરિ હુઈ ચાપના, રૂઢ બારમો નાંમ. ૧૯૫
 રૂઢ નામ ધરાવતો, ધારા નગરમાં જાઈ;
 માલવપતિ જેણું બાંધીઓ, નાંમિં નરવરરાય. ૧૯૬
 મોહનકં પાટણ ઘણી, મદનચલા નૃપ નાંમ;
 તે જીપી સોવન ગ્રહિઉ, કોડિ જીતું તિહાં રંગાંમ. ૧૯૭

૧ કે, ૨ સહી સાચો. ૩ બેઅડિ. ૪ ફેકટ. ૫ તે.

૬ કામ.

જેણું બહુ વયરી વસિ કીઆ, મેદ્યું બહુજ નિધાન;
 પુન્ય યોગે આવી મિલ્યો, સાજનદે પ્રધાન. ૧૯૮
 ઉંદયાં ગાંમ તણું વિપય, રહઈ સાજણુદે શેઠ;
 કમિં તે નિર્ધન થયો, દૂખિં ભરઈ પેટ. ૧૯૯
 કુલદેવી તસ ઇંમ કહઈ, તુઝનઈ સુખ ખંભાતિ;
 ઋષિ, સિધિ, સુખ સંપદા, વાંધઈ તાહરી ખાતિ. ૨૦૦
 દેવી વચને વાંણીઓ, ચાલ્યો તેણી વાર;
 શકરપુરમાં જઈ રહ્યો, ૧તિહાં રંગઈ ભાવસાર. ૨૦૧

ચઉપધ.

તેણું ધરિં સા ભાડઈ રહ્યો, કાલ કેતલો વચિમાં ગયો;
 પૂરવ કર્મ જવ પ્રગટ થયું, ભોમિથકી ધન તાહરે લહિઉં. ૧
 સાજણુદે સાહતું મન કામિ, એ ધન નાવઈ માહરઈ કાંમિ;
 કનક કદા તિહાં લેઈ કરી, જઈ રંગી મુખિ આગલિ ધરી. ૨
 રંગી કહઈ સુંણિ માહરા શેઠ, રતુલ ધન દેવઈ કીધું ભેટ;
 માહરં ભાગ નહીં જગિ સાર, પિતા ભોમિખણીએકવીસવાર. ૩
 કવિઅણુ દોઈ પ્રશંસી સહી, ધીરય મન રાખ્યું ધન લહી;
 નિરધન નર પર દ્રવ્ય પરિહાર, જાણે શુભ ગતિનો ભજનાર. ૪
 યોવનવઈ ઇંદ્રીનઈ દમઈ, કારણ પડઈ જૂઠું નવિ ગમેં;
 ધન પામઈ જસ નહી અભિમાન, કીતિ ન વંચઈ દેતો દાન. ૫
 શકિત ઘણી પણિ ન કરઈ કોપ, પરનાં ગૂઝા કરે જે ગોપ;
 નિરધન પર દ્રવ્યે નવિ ચલઈ, એ સાતે નર સોધ્યા(ન)મિલઈ. ૬
 તેહની પાંતિનો સાજણુસાહ, ધન દેખી મન રાખ્યું કાહ;
 અનુકમિં સાજણુદે વલી, થયો જીતો જેસંગનઈ મલી. ૭

૧ ચાંહાં ૨ એ.

કનક કદા તિહાં આપી સહી, પુર (વ) કથા પસાહ માંડી કહી;
હું છું વિવહાર સુધિનો ધણી, નવિ કલ્પે કંચન તે ભણી. ૮
ગુણ સાગર નર જાણ્યો જસે, મંત્રી સાજણ થાપ્યો તસે;
અનુક્રમે કર્યો સોરકનો ધણી, ચાલ્યો ધન ઉધરાવા ભણી. ૯
આર વરસ સોરક ભોગની, ધન પ્રાપ્તિ તિહાં સખલી હવી;
સાદિઆર કોડિ સોવન, હાથિ રકરિતું જસંગનું ધન. ૯
જે શ્રાવક પુણ્ય અરથી આપ, ધન પામી તે ન કરધં પાપ;
સાજણુ શુભ ગતિનો ભજનાર, સાત ક્ષેત્રની કરતોં સાર. ૧૦
જીણુ કીધાં જનશાસન કાંમ, ગિરિ ઉપરિ અરચ્યો બહુ દાંમ;
તે અધિકાર કહું તે સુણો, સંબંધ ઉસાજન મંત્રી તણો. ૧૧

હાલ.

ભાદ્રવે ભીસમચાણી—એ દેશી, રાગ. સામેરી.

જસંગ તણો પરધાનરે, તેણુ અરચ્યું બહુ નિધાન (રે)
સાજણુદે મધતો નાંમરે, તે ભોગવધ રાયનાં ગાંમ (રે) ૧૨
શ્રી સોરક દેસ રતનરે, કરતો બહુ જતન (રે)
તેણું બહુ ધન ઉપાય રે, જગ્યો ગિરિ ઉપરિ ઉંમાહી (રે) ૧૩
તિહાં જૂહાર્યા નેમજીણુંદ રે, ઉપતો મનિ અતિ આણુંદ (રે)
વિપવાદ હુઓ મનમાંહિ રે, દેખિ ચેલ પપટ્યા બહુ ત્યાંહિ (રે) ૧૪
ધિગ્ધિગ્મુઝરચો અવતાર(રે), જો તિથં ન કરું ઉધાર (રે);
લાભ આક ગણો ધણાં આજરે, ધમ ભામે શ્રી જનરાજ (રે) ૧૫
એતો દબ્ય તણું છધં કાંમરે, ગાંઠિ નહિં પ્યહલું દાંમરે (રે);
ધન રાય તણું મુઝ હાથિરે, અરચ્યું તે જહલા બહુ ભાતિરે ૧૬

૧ સવિ ૨ કર્યું ૩ સાજણુદે. ૪ ગિરિ ઉપરિ અરચ્યો,
૫ પડતા. ૬ બોહીલા. ૭ અહિં.

પછે થાનાર તે ચાસ્યેરે, પુણ્ય કરતાં વિધન પલાસે(રે)
પાપાણુ મધં ભુવન કરાવધરે, દંડ કલશ તોરણુ બંધાવધ(રે). ૧૭
તેણું તરણિ નધં હરાવધરે, ધંદ્ર ભુવન બિરુદ ધરાવધ(રે);
ઉંચો જીમ સોવન મેર રે, ટાલધું નર ચિહું ગતિ ફેર(રે). ૧૮

ફહા.

ચિહું ગતિ ફેરા ટાલતો, અરચ્યો ભુમન ઉતંગ;
બહું લક્ષ સોવન અરચીઉં, સાજણુ રાખ્યો રંગ. ૧૯

હાલ.

તો ચઢીઉધણુ માન ગાજે—એ દેશી.

રંગ રાખ્યો મંત્રી તિહાં એ, પછધં વિચારધં આપ તો;
નૃપ મુઝ લેખું પૂજસધં એ, દેસું કસો જવાબ તો નૃં. ૨૦
અસું વિચારી ઉતર્યો એ, આગ્યો વણુચલી ગાંમ તો;
તિહાં વડ વિવહારીઆ એ, મેલ્યા પુણ્યને કાંમ તો. ૨૧

(રાજ મુજ લેખુ માગસ્યેએ;)

મહાપદ

ગાંગાં, ગણુપતિ નધં ગાપાલ, સોમો સારણુ નધં શ્રીપાલ;
તેતો તેયો નધં તેજમાલ, પાચો પેયો મુખિ વાચાલ. ૨૨
રતનો રાંતો નધં રણુમલ, રક્ષાઓ લહુઓ માણસ ભલ;
ધનો, ધર્મસીતે ધનસાર, મિલ્યા પુરુષ ન વલાધધ પાર. ૨૩
સૂકો, સંધો, સવજશેઠ, મેધો મહાવો મોડું પેટ;
નાના, નારદ નધં નરસિંધ, વીરો, વાધો નધં વરસંધ. ૨૪

(૧) દૂર ગતિના ફેરરે. (૨) જીવો. (૩) લાંબાં

૧જયચંદ, જુઓ નઈ જણુદાસ, અમરોચમીઓ માણસ ખાસ;
 કાઓ, ઉકો નઈ કર્મરી, રૂપલ રાંમ બિધં બધંદા હસી. ૨૫
 દેવચંદ, દેવો, દેવરાજ, રસધો, સવો સમારેં કાજ;
 ભાદો, ભૂગતિ નઈ ભીમસી, ખોખો શેઠ ખરો ખીમસી. ૨૬
 વધૂઓ, વિમલ અને વસરાંમ, કાલો કરધં જનશાસન કાંમ;
 સામસંધ, સખે, સંધરાજ, રામ, લખો બિધં સખલી જલાજ. ૨૭
 બધુઓ, બાકીઓ, શેઠ બંગાલ, હીરા, હરખા મુખિ નહીં ગાલી;
 પતો, પદમસી નઈ પંચાણુ, કીકો, કુરો બે ગુણુની ખાણુ. ૨૮
 સીરંગ, સાંગો નઈ સીરાજ, તેડો માંડણુ, માધવ આજ;
 લહુઓ, લાડણુ નઈ લખમસી, મુછિધં ભુજ ઘાલધં ઉલસી. ૨૯
 વીમો, વાસો નઈ વરગંગ, લોલણુ લખીઆ લાંખી ટાંગ;
 ચાંચો, પચૂચડ નઈ ચાંપસી, પાપથકી પાછા રેલધં ખસી. ૩૦

ફહો.

પાપ કર્મ તે નવિ કરધં, કરધં સો પુણ્યહ કાંમ;
 અસ્યા પુરુષ નર બહુ મલ્યા, મંત્રી બોલ્યો તાંમ. ૩૧

ઢાલ-પાછલી.

મુઝ સ્વામી સુંણો શ્રાવકો એ, મધં કીધું શુભ કાજતો;
 રાય તણો દ્રવ્ય ખરચી (ઓ) એ, તે મુઝ ચિંતા આજ તો (રા.) ૩૨
 એણે વચને વિવહારીઆએ, બોલ્યા વચન વિવેક તો;
 ધન બહુલું તુલ પુણ્યથીએ, મ કરો ચિંતા રેખ તો. ૩૩

(૧) નાઉઓ કાંગાને. (૨) સંધજી. (૩) રાવ. (૪) કાજ. (૫) ચહુડ
 (૬) રહધ પાછાં.

બધી વડા વિવહારીઆએ, આણ્યા કાગલ સાર તો,
 નાંમ સકલ તિહાં માંડીઆએ, કરધં હવધં વડો વિચારતો. ૩૪
 દ્રોણન નર બહુ હતા એ, પણિ નવિ ચાલધં જીવતો;
 દાતા તુછ કૃપી ઘણાએ, એ દીસધં સદૈવ તો. ૩૫
 દાતા, સૂર, સાચા, નરાએ, પંડિત શીલ નિરીહ તો;
 એ સાતેં વિરલા મિલધં એ, જીમ પસુઆમાં સીંહ તો. ૩૬
 નિરધન મૂરખિ રેણુકા એ, ખોટાં ખારાં વારિ તો;
 કુભોજની નર કૃપણા એ, એ સખલા સંસાર તો. ૩૭
 એક કહધં નર કેટલાં એ, ફેક એસીયાલા થાઈ તો;
 જો પછેડી દુકંડી એ, સીદ પસારધં પાય તો. ૩૮
 જે બહુબહુ બોલા કૃપણાએ, કુચુધિ ધર્મિવંત તો;
 જે મતિ હીણા વાહલાએ, કડ્યાં વચન કહંત તો. ૩૯
 જે ગંભીરહ ગુણુ ભર્યા એ, જે સરિ સખલા ભાર તો;
 તેણુધં વાર્યા સવિ પુરુષ નઈએ, ન કહધં વચન અસાર તો. ૪૦
 સુર સરીખો નર એ, સાહ સાજણુ ગુણુવંત તો;
 સોધં નર ઇંહા આવીઓ એ, જો નાણ્યા પુણ્યવંત તો. ૪૧
 જે ધોરીનર ધૂરિ લગધએ, તે કિમ ગલીઓ થાય તો;
 જે પાખર છધં ગજ તણીએ, તે નવિ અજા ઉચાય તો. ૪૨

ફહો.

એણે વચને સહુ હરખીઉ, ખુસી હુઆ મન માંહિ;
 એક સાથરીઓ શુંભમતી, આળ્યો વેગધં ત્યાંહિ. ૪૩

ચહુપાધ

વણિગ કહધં નર કહું છું અહો, કવણુ કાજ સાહુ બધાં તુલો;
 પુણ્ય કાજ જોધં, કાંધં દાંમ, તે દેવો મુઝ સરીખું કાંમ. ૪૪

તોં વિવહારી કેતા હસમં, ૧સધલું કામ હવઈ તે થસમં;
આવ્યો અઠઠ દોડિતો ધણી, સી ચિંતા આપણા ધન તણી. ૪૫
જે ગંભીર અનમં મતિ સાર, તેણમં કીધો ધણો આવકાર;
સ્વામી ધન જન મંદિર કાંમ, દ્રવ્ય મંડાવાઈ નિજ નામિ. ૪૬
જોઈકાગલ નઈ કર્યો વિચાર, મુઝ મસ્તગિ આવ્યો સહુ ભાર;
જો હું ઉચ્છલું તો આવાર, ના આપું તો મુઝસ્યો અવતાર. ૪૭
અંચલ લેઈ ખોલક પાથરમં, વિધિ વિનતિ બહુ પરિ કરમં;
સ્વામી તુલો વડા મુઝનાથ, તુલ સેવક નઈ કરો સનાથ. ૪૮
જીણમં કારણે તુલો મેલ્યો દામ, તે મુઝ સોંપો સધલું કાંમ;
તુલો અનેક કર્યા બહુ કાજ, મુઝનઈ મોટો કીજઈ આજ. ૪૯

દૂહા.

મુઝનઈ મોટક કીજઈ, વચન વદન શુભધ્યાત;
પ્રાહિ, પુરૂપનઈ ખોલતાં, વિધિ રઝલવી સાત. ૫૦
મધુરવચન ડાહાપણપણું, થોડઈ કાંમિ ખોલ;
માંન રહિત ત્યજ તુજ વચન, અનર્થ વચણ મ ઓલ. ૫૧
તેણમં કારણે તે વાંણીઓ, વચન વદધ વલી સાર;
સ્વામિ મુઝ મોટો કરો, કરતો વિનય અપાર. ૫૨

ચતુષ્પદ.

વિનય કરતો દીકો જાંમ, તવ વિવહારી ખોલ્યા તાંમ;
સ્વામી લક્ષ્મી લાહો લીજઈ, પુણ્યકામ વેગમ કીજઈ. ૫૩
જવ આદેશ એણી પરિ લલો, સાજણુદે મહંતો કરિ અલો;
આણિ બધસાર્યો નિજ ધરિ, ભોજન ભક્તિ કરી બહુ પરિ. ૫૪

૧ હવઈ કામ સધલું થાય રખે. ૨ સાચવીધ. ૩ ખોલિ,

ચૂઆ, ચંદન, ફોફલ, પાંન, વિનય કરિ બહુ દેતો માંન;
સ્વામી સું નાણું દીજઈ, કહો તે આણી ઢગલી કીજઈ. ૫૫
કહોતો દિલ સોનમઆ સાર, કહોતો સુંપું હુંન ભંડાર;
કહોતો અભિરામીજ અસંખ્ય, કહોતો આપું ત્યાહારી લક્ષ. ૫૬
આ સેરી તરટંકી જેલ, થોડા મુઠી કહીધ ૧જેલ;
કહોતો આપું રૂપારાલ, કઈ રૂપીઆં સિઓ ડંડાલ. ૫૭
કમલીઓ વિવિધ રત્નની જાતિ, મણિ માણિક દિલ બહુ ભાતિ;
અસ્યાં વચન ખોલઈ મુખિસાર, આણી કીધો રત્ન અંખાર. ૫૮
હરખ્યો સાજણુદે ધમિ ભણઈ, આ ધન ઢગલો કારણ કિણઈ,
જહારઈ ધન કાંઈ માગઈ રાય, ઇતિહારઈહું આવેસ અણઈકાય. ૫૯
મઈ જેલ તાહરં પારિખું, સકલ કામ થાસઈ તુઝ થકું;
પહંલિ મુઝ હુંતી અધીર, મર દેશઈ લલું ગંગા નીર. ૬૦
જાણ્યા વિન નર અરથ વિચાર, ખીજ ખોલઈ સો ગંભાર;
સાથરીઆનઈ સું ધનલંબ, જ હુઓ જનશાસન થંભ. ૬૧
મંત્રી હરખી ખોલ્યો તાંમ, તુઝ ધનતું પહવડાં નહીં કાંમ;
જહારઈ ગરજ પડેસઈ મુઝ, તિહારઈ (હું) ખોલવિસ તુઝ. ૬૨

દૂહા.

અસ્યાં વચન મંત્રી કહઈ, હમઝઈ હર્ષ વિશેષ;
એણઈ અવસરિ હવઈ રાજમાં, ઉક્યા ચુગલ અનેક. ૬૩
અવસર ખીજ સદા લગઈ, કો મમ જાણો આજ;
જહાં પાણી તિહાં કાદવો, નવું લહું કુંણ આજ. ૬૪

૧ એહ. ૨ ભંડાર. ૩ તવ ધન લેવા આવિસયંહ. ૪ તે.
૫ નહીં હમણાં.

ઢાલ.

અઢીઆનો-રાગ-મલ્હાર.

નવું મ જાણો આજ, નિયુંણુ ન રાખઈ લાજ;
 યુગલ ચાડી કરઈ એ, ભૂપ શ્રવણુ ભરઈ એ. ૬૫
 દુખ્યલ કના રાય, જીમ રોગિની કાય;
 કૃપી મન જરયો એ, ધમિ સ્વરૂપ તરયો એ. ૬૬
 ખપ કરી પૂછઈ રાય, યુગલ તે ઉભા થાય;
 ફહઈ રવાંમી સુંણો એ, દ્રવ્ય લિઉં તુલ તણો એ. ૬૭
 એણુઈ માંડયો ૧ઉદમાત, કીધું જીન પ્રાસાદ;
 તુમ ધન વાવયું એ, નાંમ પોતઈ ધરિઉં એ. ૬૮
 ખીજ્યો જેસંગરાય, આણો એણુઈ કાય;
 મંત્રી નઈ ગ્રહી એ, સુભટ ચાલ્યા વહીએ. ૬૯
 આગ્યા સાજણુ પાસ, બોલ્યા મનિ ઉદ્ધાસ;
 તૃપઈ તુઝ તેડીઓએ, દુરિજન છેડીઓ એ. ૭૦

ફહા.

તૃપ ફહવાંણો અતિ ધણો, તુઝેને તેડે તિહાં;
 સોરક દેસ ધન તુલ કન્હઈ, તે લેસઈ ખિણુ માંહિ. ૭૧
 મંત્રી સાજણુદે ભણુઈ, મઘ આગ્યું નવિ જાઈ;
 રાય તાણું ધન દહદસઈ, મુઝ વિણુ વિણુસી જાઈ. ૭૨
 જે તુલારઈ ધન ચાહીઈ, તો મોકલિ આંણુઈ કાંમિ;
 દ્રવ્ય સમ્પલો બોલઈ ધરં, કોપ કરઈ કુંણુ કાંમિ. ૭૩
 અસુ સુંણી નર સો વલ્યા, આગ્યો જેસંગ જ્યાંહાં;
 સ્વામી ધન લેવા ભંણી, તુલનઈ તેડઈ તિહાં. ૭૪

૧ ઉન્માદ.

એણે વચને તૃપ ખીજ્યો, અશ્વ ચડ્યો તેણીવાર;
 સેન સુભટ નઈ લેઈ કરિ, પોહોતો ગઢ ગિરિનારિ. ૭૫

ચઉપઈ.

ગઢ ગિરિનારિ આગ્યો રાય, સાજણુદે તવ સાહમાં જાય;
 બહુ ધન મુંકી લાગો પાય, પણિ રાગમનિ સમ્પલ કપાય. ૭૬
 ખીજ્યો જેસંગ બોલ્યો તિહાં, કહઈ સોરક ધન માહરં કિહાં;
 દિઈ લેણું તું મુઝને સહી, આપી ધન ઇહાં ઉભો રહી. ૭૭
 તવ સાજણુદે કહઈ કથન, કહો જેતડું આપું ધન;
 પણિ એક પુણ્ય લાહો લીજઈ, ગિરિ ઉપરિ યાત્રા કીજઈ. ૭૮
 એણે વચને ટાઢો થયો રાય, તીર્થ બોમિ ફરસેવા જાય;
 ગિરિ ઉપરિ તૃપ ચઢીઓ જસે, જીન પ્રસાદ તૃપ દેખઈ તસે. ૭૯
 ઈંદ્રિ ભુવન દીડો આદાર, પુલ્કખણી સમ્પલો વિસ્તાર;
 ઉંચ પણુઈગગને જઈ અડયો, ખીયાં ભરીત નહી એ ઘડયો. ૮૦
 ચિત્ર લિખિન અનઈ કોરણી, ઘણી પુતલી ચિત્ત ચોરણી;
 ગોખ આલીઆ નઈ રોરડી, શક ભુવન સ્યું કરતો હડી. ૮૧
 દીહું નેમિનાથ સ્વરૂપ, જાણે પરમેશ્વરનું રૂપ;
 મૂરતિ દેખિ હરખ્યો ધણું, તૃપ ઓણું ભાવઈ આપણું. ૮૨
 જન્મ સફલ સહી તે નરનારી, જેણુ પ્રાસાદ કર્યો એણુઈ ઠારિ;
 તે ભવ તરિઓ કહઈ મુખિરાય, ધન્ય પિતા ધન તેહની માય. ૮૩
 અસ્યાંવચન તૃપ ભાંખઈ જસઈ, મંત્રી સાજણુ બોલ્યો તસઈ;
 સ્વામી એ દેહરં તુલ રાય, ધન પિતા ધન તાહરી માય. ૮૪

૧ તે. ૨ દેહરી ઘણી.

સોરઠ દેસનું સધલું ધન, તે છઠાં ખરચું થઇ પ્રસન;
જો તુલ સ્વામી માંતર મન, નહીતર દીજઇ તુલ નઇ ધન. ૮૫
તંબ હરખી બોલ્યો મહારાજ, તરફ કીધું એ પુણ્યનું કાંજ;
તો મુઝ ધન સાંધિં સ્યું કાંમ, તેં રાંખ્યું મુઝ જગમાં નાંમ. ૮૬
હૂં ખીજ્યો યુગલનઈ બોલ, ઉંચું નીચું કહિઉં નિટોલ;
પાપી દૂરિજન જગમાં ધણાં, ચાડ જો કહઈ આપણાં. ૮૭
અસ્યાં કામ તણા કરણહાર, પાપી તિહાં બહુ ધરઈ ખાર;
ખીજ્યો રાજ તેડયા ચાડ, ગાધઇઈ લેઈ નવાડ. ૮૮
છેદી નાક નઇ કાપ્યા કાંન, સિર ઘોલું મુખ કાલું વાંન;
પ્રદક્ષિણા હુઇ નગર મઝારિ, રદેખી તે હરખ્યાં નરનારિ. ૮૯
અસ્યો ડંડ દેઇ તિહાં રાય, રાખ્યા નર નહીં નગરિ માંહિં;
કાઢયા બાહિર તે ચાલ્યા વહી, ચાડ વિટબણ સખલી થઈ. ૯૦

હાલ.

હીચરે હીચર હુઇઆં હીડોલે—એ દેશી.

રાગ—ધન્યાશ્રી.

ચાડ મનિં ચિતવઇ, રાય મનિં રિઝસ્યઇ,
આપસ્યઇ અસ્વ, તે અત્યંત મોટા;
રાય રોપી ચઢીઓ, યુગલ મુખ દેખતાં
નાકનઇ કાંન છેઘાંજ હેડ—આંકણી—
પુચ કરણા થયા, નાક, છાંડી ગયા;
અધર અલગા રહ્યા દાંત દીસઇ;
પાપ પ્રગટ ભર્યો, યુગલ જે ચાડનો
દેખતાં લોક તે દાંત પીસઇ—

૧

૨

૧ ઘાલ્યા ઘાડ. ૨ તે દેખિ.

યુગલ ગાધઇ ચઢ્યા, ગગમ આખઇ દિયો
મઇસ મુખ ચોપડી સીસ પાટ;
બણજ બહુ બાજ તઇ, શબ્દ જે સાંભડ્યા
નગરના ચાડીયા સર્વ નાક—
ઇમ દૂખ તે ભજઇ, નાતિ તેહનઇ તજઇ
ચાડી કર્યા વિના કહીઇ ન ચાલઇ
સ્વાંનની પૂંછડી, સદાઇ વાંકી રહઇ
જોહ ખટમાસ નલીઇજ ઘાલઇ—

૩

૪

હાલ.

ફાગનો.

ચાડ શિખામણ દેઇ કરી, વલીઓ જેસંગરાય;
એણુઇ અવસરિ ભીમ તાંણીઓ, આબ્યો તેણુઇ હારિ. ૫
બેહુ કરજોડી વિનવઇ, સાજણને તેણુઇ કાંમિ;
સ્વામિ મુઝ દ્રવ્ય લીજઇ, શ્રી જન મંદીર કાંમિ ૬
સાજણ કહે સુણિ શેડીઆ, નહીં મુઝ ધનનું રે કાજ;
તુઝને પુંચ્ય હવું સહી, તઇ રાખી મુઝ લાજ. ૭
ભીમ ઝભણઇ મંત્રીશર, દ્રવ્ય ખરચો બહુ કાંમિ;
જે ધન પુણ્ય થાનકિં કર્યું, તે નાવઇ મુઝ કાંમિ. ૮
તવ તે ભીમસા વાંણીઓ, આપઇ રત્ન સો સાર;
સાહ સાજણ તે લેઇ કરી, કીધુ નેમ ગલઇ હાર ૯

દૂહા.

પાપ ભીર ભીમજ સહી, આખ્યાં રત્ન સુતંત;
દેવ તણું ધન રાખતાં, પાતિગ હુઇ અસંત. ૧૦
દેવ તણું ધન વાવરઇ, કરતો ગુરની ધાત;
દૂડ કલંક ચડાવતાં, ભવિભવિદુષ ગનાથ. ૧૧

૧ નગર. ૨ યુગલ ૩ બણરે.

પૂર્વ પુરુષધં ધંમ કહીઉં, ધર્મ વિહુણું સાત;
નર નારી પંખી પશુ, સુણ્યો સહુ અવદાત. ૧૨

ચઉપધ.

સંયમ મુકી લહઈ ધરવાસ, રહી પોસાલઈ કરતો આસ;
પૂર્વે રૂઝાઆનો પુત્ર, એવો ગુરનઈ આપધ ઉત્ર. ૧૩
શ્રી દેવ ગુરના અવગુણ ગાય, માત પિતા સરિ મુકંઈ ધાય;
રૂપં કહઈ એ સાતઈ જોઈ, ૧પ્રાંહિ ધર્મ વિહુણા હોય. ૧૪

હહા.

ધર્મ વિહુણા એ સહી, કરધ સો નરતાં કાંમ;
પાપ ભીર ભીમો સહી, લીજઈ તેહનું નાંમ. ૧૫
તયોં તે સાજણદે સહી, તયોં તે જોસંગ રાય;
તયોં રસો ભીમજ વાંણીઓ, પુણ્ય તણુધજ પસાય. ૧૬
પુણ્ય કાજ સાજણ કરી, આજો પાટણ માંહિં;
રાય તણે ચરણે નમ્યો, ભૂપ પ્રશંસઈ ત્યાંહિં. ૧૭
નૃપ મંત્રી બિદઈ એકમના, બિહુમાં વાધ્યો તેહ;
હવધ ઉહેમ નૃપ કિમ મહ્યા, સુણો આવદાતજ એહ ૧૮

હાલ.

ધન્ય ધન્ય સેતુજ ગિરિવર એ-એ દેસી-રાગ ધન્યાસી.

કોટિગ ગણ અતિ ગુણનિલો, વયરી શાખા સાર રે;
ચંદ્ર ગહિં દત્તસરિ હવાં, ધન્ય તેહના અવતાર રે.
કોટિક ગણ અતિ ગુણ નીલો. એ આંકણી. ૧૯

૧ ધર્મ વિહુણા કરતા સોય. ૨ તે.

યશોભદ્ર સૂરિ રૂઝા, પ્રગટયા તેહનઈ પાટિરે;
પ્રધૂમ્ન સૂરિ તસ પાટિ હવો, જોણુધ લહી શુભ ગતિ વાટરે. ૨૦
શ્રી ગુણસેન સોહામણા, દેવચંદ્ર સૂરિ સારરે;
નગર ધંધુકઈ આવીઆ, સાચિં બહુ પરિવારે. કો. ૨૧
તિહાં એક સાહ ચાંચો વસઈ, મોઢ વંસ અભિરાંમરે
નારી આહતી તેહને, શુપન લહઈ શુભ તાંમરે. કો. ૨૨
આવી રહઈ તવ ગુર તણુઈ, સુપન લહિઉં સ્ત્રી જોહરે;
રયણ ચિંતામણી પેખીઉં, ગુરનઈ આપ્યું તેહરે. કો. ૨૩
ગુર કહઈ સાંભલિ શ્રાવિકા, સુત હોસ્યઈ ગુણવંતરે;
સંયમ લેસઈ શુભપરિં, મહિમા વંત અત્યંતરે. કો. ૨૪
અસ્યું કહી ગુર આલીઆ, ઉદરઈ વાધઈ બાહરે;
પુણ્યવંતો નર પ્રગટીઓ, માત પિતા પ્રતિપાલરે. કો. ૨૫
સંવત અગ્યાર પસ્તાવંઈ, લગન અનોપમ સારરે;
કાતી સુદિ પુનિમ દિનઈ, જનમ્યો દેવકુમારરે. કો. ૨૬
આકાશ વાંણી તવ હવી, સુત હોસ્યે બ્રહ્મચારરે;
જન ધર્મ દીપાવર્યે, લેસ્યે સંયમ ૧સારરે. કો. ૨૭
અતિ ઉત્સવ કરી ચાપીઓ, ચંગદેવ તસ્સ નામરે;
પંચ વરસનો સુત થયો, બહુ વાધ્યા ગુણ આમરે. કો. ૨૮
એણુઈ અવસરિ તિહાં આવીઆ, દેવચંદ્ર સૂરિ રાયરે;
સાહમીઉં શ્રાવક કરઈ, આવઈ ગુર ગણધારેરે. કો. ૨૯
ચંગદેવ તિહાં માયસું, ગુરનઈ વંદનિ જાયરે;
જઈ બધો મુનિ બધસણુધ, હઈડઈ હર્ષ ન માયરે. કો. ૩૦

૧ ભાર. ૨ સાર.

ગુર કહ્યું સાંભલિ આવિકા, ૧ પૂર્વ બોલ સંભારીરે,
એ સુત આપો અહતણુધ, એ નહી રહ્યું સંસારરે. કો. ૩૧
વલી વિમાસે આવિકા, સુત દીધો કિમ જાયરે;
મુઝ ભરતાર મહેસરી, કોપિં સોય ભરાયરે. કો. ૩૨
સંધ અતુવિંધ વિનવે, સાંભલિ ચાહની વાતરે;
એ સુત આપો ગુર તણુધ, હુધ જીનશાસન નાયોરે. કો. ૩૩
ધનવંત તે આવિકા, દીધું પુત્રવું દાનરે.
કુંભર લેધ ગુર ચાલીઆ, જીમ નિરધન નિધાનરે. કો. ૩૪
કર્ણ પુરિ ગુર આવીઆ, ઉદયન મંત્રી જાંહીરે;
કુંભર ભલાબ્યો તેહને, સુમરિં વાધધં ત્યાંહિરે. કો. ૩૫
એણુધ અવસરિ ધરિઆવીઓ, ચંગદેવનો આપરે;
સુત નવિ દેખધં આંગણુધ, ચિંતાતૂર હુંઓ આપરે. કો. ૩૬
જઈ પુછધ ધરિ નારીનધ, પુત્ર ન દીસધ કાંધરે;
શ્રી કહ્યું સુત ગુરનધ દીઓ, ચાંચો કોપ્યો ત્યાંહિરે. કો. ૩૭
અંનપાંત તેણુધ પરિહરી, આબ્યો ગુર નધ પાસીરે;
દેવચંદ દિધ દેસના, સુણતાં સહુ ઉલાસીરે. કો. ૩૮

ફહા.

ઉલાસધં ચાંચો સુંણુધ, ગુર કહ્યું તત્વ વિચાર;
આઠ પુરૂષ જગિ દોહલા, જો સોધધં સંસાર. ૩૯
દાતા, તપીઆ, સમતા નરા, ગુણુયહી શીલ સુજાણુ;
વિરલા પર ચિંતા લહધ, વિરલાં નહી રમનિ માંન. ૪૦

૧ પૂરવ. ૨ મનિન હિમાણુ.

સાતધ નર સોધ્યા મિલધ, પણિ વિરસો દાતાય;
દાતામાં દાંનિ વડો, જે દિધ સુત ભિક્ષાય. ૪૧
તું દાતા જગમાં વડો, તધં દીધું સુત દાંન;
તાહરી કીરતિ જગિં રહી, જાહાં ચિર અમર વિમાન. ૪૨
મહાભારથ માંહિં કહિઉં, જેણુધ કુલિ યતિ ન થાય;
તસ પૂર્વજ અવગતિ ભમધં, મુગતિ કિલ્લધં ન જાઈ. ૪૩
ચાંચો તિહાં સંસધં પડિઓ, બાજી નવિ બોલાય;
ઉઠ્યો ૧ ગુરવંદન કરધ, ઉદયનધ મંત્રી જાઈ. ૪૪

વરવ.

ધરિ આબ્યો ધરિ આબ્યો સેઠ ચાંચો;
મંત્રી મુખિથી ધમિ કહે, સુપુરંપનર તુસીહ સાચો;
પુત્રદાન જગિતે દિઉ, તે મે નવિ દેવાય;
ત્રણ લખ્ય સોવન લીજીધ, સ્વામિ ભગતિ ઉચ્ચાય. ૪૫
તેમ સેઠ તેમ સેઠ માંન કીધો;
ત્રણ લાખ ધનનવિ લીઓ, પુણ્ય કાજ મે પુત્ર દીધો;
રાજ હંસ કુલમાં રહે, પુત્ર એ હોર્યે પ્રસિધો;
તેણે કારણિ મે સુત દીઓ, રાખું ગુરની લાજ;
લાજે ધર્મ કેતા મલે, કરે સો દુકર કાજ ૪૬

ચઉપધ.

દુઝકર કાજ નર લાજ કરધં, ભાવ દેવ સંયમ આદરધં;
લાજ મરિચ્યી ન ગિહધરિં, તાપસ વેપ રહો તે પહધરીં. ૪૭

૧ તવ.

ઋષભદેવ સાથિં ઋષિ જોડ, લાજ ધરિ ન આગ્યા તેડ;
 લાજ કુંડરીક દીક્ષા વહધ, લાજ તજ તવ દુર્ગતિ ગ્ય. ૪૮
 લાજ ઝુંઝઈ રણુલ મઝારિ, લાજધ શીલ પાત્રધ નરનારી;
 લાજધ ચાંચો આપઈ પુત્ર, ન દીઈ ગુર નઈ પાછો ઉત્ર. ૪૯
 લાજ ધર્મ ધણા નર કરધ, લાજ પુરુષ કુમારગિં ટલેં;
 લાજપ દાન દિન કેતલાં, લાજધં જુડા થાધ ભલા. ૫૦
 ચાંચો ગુરનધં વાંદી વલ્યો, સકલ સંધ મનોરથ ફલ્યો;
 નવ વરસહનો સુત જવથયો, સંયમ લેઈ ગુર પાસધ રહ્યો. ૫૧
 સોમદેવ દીધું તસ નાંમ, દિન દિન વાધઈ બહુ ગુણુ આમ;
 એકદિવસ મુનિ ગુરનધં પાસિ, નાગપુરધ આગ્યા પ્રભાતિ ૫૨
 વસઈ વિવહારી તિહાં ધનદ, પુણ્ય પસાઈ કરઈ આનંદ;
 કોયક પૂરવ પાપ પસાય, રતે વિવહારી નિર્ધન થાય. ૫૩
 સાહ ધનદ તવ ચિંતઈ હીઈ, ધનનાકું તો કલઈ નઈ કહીઈ;
 જહાંરધં ધરિ ધન હુધ બહુ, પ્રાંહેં કિરખી થાઈ સહુ. ૫૪
 ભોમિરહિલધન વિણુસી ગ્મધ, પરધરિં મુક્યા પરના થાધ;
 હરધ ચોર નઈ રાગ લીઈ, વિધાનર પરગતઈ દીઈ ૫૫
 ધન હારધં નર બહુ જૂવટઈ, પુણ્ય વિના વ્યાપારધ ઘટઈ
 જલ બૂડધ કુવસનધ જઈ, પુણ્ય કાજ વિમાંસણુ થાઈ. ૫૬
 જો મઈ પુણ્ય ન કીધું બહુ, તો ધરથી ધન નાકું સહુ;
 શોકાતૂર હુઝો મનમાંહિં, બૂમિ ખણેવા બધઠો તિહાં. ૫૭
 ઉંડી ભોમિ ખણિ જેતલઈ, લક્ષ્મી લલાલાલા થઈ તેતલઈ;
 ભરી ટોપલાં નાંખઈ દારિ, એણઈ અવસરિ મુનિઆગ્યાદારિ; ૫૮

ધર્મલાભ દેધ ઋષિ રહઈ, નરનારી હહડધ દૂખ વહઈ;
 મહા મૂનિ એ આગ્યા આજ, રાગ દેવતાં ન રહે લાજ. ૫૯
 કૃપણ નહીં આપણુ ધરિ કદા, ધૃત, ખાંડ, ગોલ દેતાં સદા;
 આજ કેહીપરિ આપું ધસિઈ, સ્ત્રી દૂખ આંણી ઉરધપધસઈ. ૬૦
 ગદગદ સ્વરી તવ બોલે નારી, ધઈસ નિંપની ધરહ મઝારિ;
 વહધરો સ્વામી રાખો મન, તુલો મુનિવર છો પુરુષ રતન. ૬૧
 રાગ લેઈ વહરાવઈ જસઈ, ચેલઈ સમસ્યા કીધી તસઈ;
 અંગણિ દીસઈ બહુ નિધાન, રાગ તણુ કાં દેતાં દાન. ૬૨
 શેકઈ તિહાં સમસ્યા લાડી, ચેલાનઈ ઉપાડયો સહી;
 લિહાલા ઉપરિ મુક્યો જસઈ, રહેમટકા બહુ થયા તસઈ. ૬૩
 દેખી શેક હુઝો હર્ષ અપાર, ગુર તઈ કીધી માહરી સાર;
 ગયું નિધાન વલ્યું તુજ પુણ્ય, કેહીપરી લાજ રહત વિણુ ધન. ૬૪
 ધન વિણુ કોઈન માનઈ ગુણુઈ, ધન વિણુ નર સહુઈ અવગુણુઈ;
 ધન વિણુ કોઈ ન આવે કાંમ, ધન વિણુસું કીજઈ શુભ નાંમ. ૬૫
 ધન વિણુ રૂપ રસધ સંસાર, ધન વિણુ નેહ જાંઈ નરનાર;
 ધન વિણુ બુદ્ધિ તે બઈડી રહધ, ધન વિણુ પુરુષ મુહુત નવિલહધ. ૬૬
 લૂલો દૂટો નઈ પાંગલો, બહધરો, બોબડ નઈ આંધલો;
 ઋદ્ધિ પૂજા કોદિ લહઈ, કંદર્પ કોડિ તે બધો રહઈ. ૬૭
 જો ધનવંત અધિ કેરૂં જમઈ, સકલ લોકનઈ તે પણિ ગમઈ;
 જો નિરધન અધિ કેરૂં ખાય, તો દારિદ્રી નર હેલાય. ૬૮
 ધનવંત બોલધ આલ પંપાલ, લોક ભણઈ ઉતસ વાચાલ;
 જો નવિ બોલઈ રંક સરીર, તો સહુ ભાંખઈ ભલા ગંભીર. ૬૯

જો ઉંધું સુણતોજ વખાણ, તો એ લીનો પંડિત જાણ;
પથધ ધનવંત પાલો જાય, તો તે માંન રહિત કહેવાય. ૭૦
એટલું દ્રવ્યતાણું બધાણ, સાંભલિ ગુરુ તું ચતુર સુગણ;
તે ધન આબુ ધરિ (તુમ) થકી, ગુરુ પસારી થયો હું સુખી. ૭૧
તુલ્ય દર્શણ વાધઈ મુઝ પ્રેમ, ટલી દાયલા થયું જવ હેમ;
બહુ ધન ખરચી અતિ ઉઠાય, જહારઈ એ ગુરુ પદવી યાઈ. ૭૨
દીધું હેમાચારજ નામ, રૂઝમેરી બણી ચાલ્યા તાંમ;
સાંહમી આવી તિહાં સરસ્વતી, હેમ તણુઈ કર્મઈ થઈ છતી. ૭૩
એક દિવસ ગુરુ ગિરિઓ જોહ, કહઈ સિદ્ધચક્ર મંત્ર વલી તેહ;
હેમાચાર્ય સિખઈ સહી, સાધેવા ઉઠ્યા ગહધ ગહી. ૭૪
મલયગિરિ, દેવેદ્ર સૂરિ, હેમાચાર્ય પુણ્ય અંકુર;
એ ત્રિણિ ચાલ્યા રગહઈ ગહી, માંમ કુમારધ આચ્યાં ઓલી. ૭૫
પરિચટ વસ્ત્ર પખાવઈ જાહા, દીધું ચીર ઉગવીઈ તિહાં;
ભમરા બહુ ગુંજારવ કરઈ, ગંધ વિલૂહા મધુકર ફિરધ. ૭૬

ફહા.

પ્રેમ વિલૂહા ભમરલા, ગંધઈ પદમણી ચીર;
પ્રમલ સાર મુંગધ બહુ, પદમણી તણું શરીર. ૭૭
પદમની નઈ પોહર નિદ્રા, એ પોર નિદ્રા હસ્તની;
ચિત્રણી નઈ ત્રિપહાર નિદ્રા, અથોર નિદ્રા સંખણી. ૭૮
પદમની તે હંસનાદિ, હસ્તની ગંભીરતા;
ચિત્રણી તે કાગકંઠી, સંખણી ખરધીરતા. ૭૯
પદમની તે પુષ્પગંધી, જ્યેષ્ઠગંધી હસ્તની;
ચિત્રણી તે ચંપગંધી, મચ્છગંધી સંખણી. ૮૦

૧ કાસ્મેર. ૨ ઉલ્લસિ. ૩ ધસી. વેલિ.

પાસેર જમઈ તે પદમની, અધસેર જમે તે હસ્તની;
સેર જમઈ તે ચિત્રણી, સર્વ જમઈ તે સંખણી. ૮૧
પદમની સિરિ વેણી સુદમ, લંબ વેણી હસ્તની;
ચિત્રણી (તે) ભમર વેણી, હુંકડી રવેણ સંખણી. ૮૨
પદમની તે પાંન રાયઈ, માંન રાયઈ હસ્તની;
ચિત્રણી તે ચિત્ત રાયઈ, કલહ રાયઈ સંખણી. ૮૩
પદમની તસવંક પયોધર, હસ્તની મોટા ઠંધણાં;
ચિત્રણી તસ શાંમ પયોધર, સંખણી લંબકુચના. ૮૪
શુભદાંતિઈ સ્ત્રી પદમની, હસ્તની ઉંચા દંતી;
ચિત્રણી સ્ત્રી સમીપાંતિઈ, સંખણી લંબ અત્યંત. ૮૫
મહિલા લક્ષણ કવિ કહઈ, કધ લહઈ ચતુર નિરંદ;
ચીર ભમરો દેખી કરી, હરખો હેમસરિંદ. ૮૬

કાલ

જાનાન છુપીને કંતાકિહાં રહોરે-એ દેશી રાગ. રામગિરિ.

હેમ સૂરિ તિહાં પ્રૂછીઈ એ, પરિચટને તેણઈ કારિરે;
જેણઈ ચીરઈ મધુકર ભમરે, તે પહરઈ કુંણ નારિરે-આંખણી ૮૭
પરિચટકંહઈ સુંણો સાધુજ એ, અધિકારી એણઈ ગાંભિરે;
તે ધરિ નારિ પદમનીરે, રતવતી એ હવઈ નાંભિરે. હે. ૮૮
સાધ સહુણા તિહાં આવીઆએ, અધિકારિ ધરિ ખારિરે;
ધર્મ લાભ દેધ બોલીઆએ, આશ્રમ દેઈ ઉતારિરે હે. ૮૯
તવ અધિકારી ઈમ કહઈ એ, ઋષિ રહુ આણુઈ કારિરે;
મધુર વચન દિઓ દેસના એ, સમગ્રવો નરનારીરે હે. ૯૦

૧ આહારિ. ૨ લટી. ૩ સ્તના.

ઋષિજી ઉતારઈ ઉતારી, નવરસ કરંધે વખાણુરે;
 સહુ રસ ભેદ ભલા લહધરે, જે હુઈ જાણુ સુખાણુરે. હે. ૯૧
 શંગાર, હાસ્ય, રૂપ, ૧ કરણાભલીએ, વીર, ભયાનક સારરે;
 ખીભાસ અદ્ભુત, શાંતિ રસારે, આંણ્યો ઉતારી પારરે. હે. ૯૨
 આહરસ જેણુઈ જાણીઆરે, ન લલ્લો તેહમાંનો ભેદરે;
 પંડિત સોય અધુરડારે, વિપ્ર જીસો વિણુ વેદરે. હે. ૯૩
 અષ્ટરસ આહઈ અંગમારે, નવમો સિરિનઈ કાંભિરે;
 સિર વિણુ સરીર ન શોભીધરે, કર, પાય ન આવઈ કાંભિરે. હે. ૯૪
 શાંતિરસ રૂપણી રસવતીરે, નિંપાવ્યા મુનિ સારરે;
 આહરસ રૂપિઆ તિહાં વલી એ, ધગાવઈ અંગારરે. હે. ૯૫
 સોઈ રસવતી. જે જમધરે, નાસઈ તાપ કપાયરે;
 તપ, જપ, કષ્ટ કર્યા વિનારે, તે નર મુગતિ જાયરે. હે. ૯૬
 ફરગહુ હુઓ કેવલીરે, ચંદ્ર રૂપનો શિષ્ય રતેહરે;
 તપ, જપ, ધ્યાન કર્યા વિનારે, સમતાઈ સિધ્યા તેહરે. હે. ૯૭
 એ રસ શાંતિ સોહામણોરે, પોખઈ દેવ ઇંદ્ર સૂરિરે;
 એણીપરિં દેતાં દેસનારે, હલું ચઉમાસું પૂરરે. હે. ૯૮
 ગુરૂ કહઈ સુંણો અધિકારીઆરે, ચઉમાસું કરિવઈ ઇલાં સારરે;
 હવઈ ઇલાંથી અહો આલસ્યુરે, રહઈતાં નહીં આચારરે. હે. ૯૯
 સ્ત્રી ખીહરિ નર સાસરેરે, મુનિવર એકઈ ગામિરઈ;
 એ ત્રણે વણુસે સહીરે, જો રહે એકે કામિરે. હે. ૧૦૦

ચઉપધ.

વિણુરાંધણિવિણુસઈજીમખીર, વિણુ પહરઈ નારિ વિણુસઈચીર;
 વિણુખેયુ વિણુસઈજીમજૂત, વિણુ હાથિં વિણુસઈ ધરસત્ર. ૧

૧ કરણા રૂપ રસ્યેરે. ૨ જેહરે,

વિણુસઈ વિણુચઢનારિ તુરી, અતિ લાડઈ વિણુસઈ દીકરી;
 વિણુસઈખયરોગઈ જીમ ગાત્ર, વિણુસઈ જીડાસાચિં યાત્ર. ૨
 વિણુસઈ દાતા વહુણાં પાત્ર, વિણુસઈ પંડિત વિહુણાં શાસ્ત્ર;
 મનમયકઈ વિણુસઈ પરલોક, પુણ્ય કરિઈ તે થાય ફોક. ૩
 વિણુસઈ વિદ્યા અતિ અભિમાન, વિણુસઈ કંઠ વિહુણું ગાન;
 વિણુસઈ અતિઆલસ, નિજ કાંમ, વિણુસઈ અમરખીજથી ગાંમ. ૪
 વઠો તે વેગઈ વાંણીઓ, રાઉલરાઈ તે જાણીઓ;
 વિણુસઈ પુરૂપ કુદેસઈ ગયો, વિણુસઈઋષિ થિર વાસો રહ્યો. ૫

હાલ-પાછલી.

રાગ-રામગરિ.

તેણુઈ કારણિં અહો આલસ્યુરે, પૂરવ રાખેવા પંચરે;
 ધમ લાભ હવો તુહા ઘણોરે, કરયો પુણ્ય પુણ્યવંતરે. ૬
 સુવિહિત સાધુ થિર નવિ રહઈરે, રહતાં વિણુસઈ વાતરે;
 પરિચય બહુ નરનારિસ્યુરે, તેણુઈ સંયમ બ્યાધાતરે. ૭
 તવ અધિકારી ઇંમ કહઈરે, ઋષિ કહો કાંઈ મુઝ કાંમરે;
 ગુણકેસંકલ જીમ થઈધરે, તુહો કહો ધર્મ અભિરાંમરે. ૮
 ૧ દેવદંડ સૂરિ તવ બોલીઆરે, એક અપૂરવ કાળરે;
 રસના ઉંચી ન ઉંપડઈરે, કહઈતાં આવઈ લાળરે. સુ. ૯
 તુહા ધરિ નારિ પદમનીરે, નગનપણુઈ રહઈ તેહરે;
 વસ્ત્ર તજી કરે સાધનારે, મંત્ર ફલઈ મુઝ જેહરે. સુ. ૧૦
 અહો કરે રમંત્ર સાધનારે, તું લેઈ રહઈ તરૂઆરિરે;
 મન, વચન ચિતઈ ચૂકીધરે, તો હણુજે તેણુઈ કારિરે. સુ. ૧૧

૧ દેવદંડ. ૨ જ્યારે.

શુભે રંજીત અધિકારીઓરે, ગુરુનંદં કહ્યું મુખિ હાથરે;
 ત્રિણિ આચાર્ય નારિસુરે, ગઢ ગિરિનારે જાથરે. સુ. ૧૨
 શ્રી જીન પ્રતિમા આગતિરે, નાગી પદમની નારીરે;
 આચાર્ય કર્મ સાધનારે, નર હાથિ તર્યારીરે. સુ. ૧૩
 ન ચલઈ મેરની ચૂલિકારે, ન ચલઈ દુ સર્પ શેપરે;
 ન ચલઈ મુનિ મત્ર સાધનારે, જમસિરિ અક્ષર લેખરે. સુ. ૧૪
 પરગતિ હુઓ તવ દેવતારે, વિમલેશ્વર સુર જોહરે;
 કહ્યું માગો ઋષિ રાજ્યારે, તુહા મનિ ભાવઈ તેહરે. સુ. ૧૫
 દેવેદ્રસૂરિ તવ ખોલીયારે, કાંતીથી પ્રાસાદરે;
 શ્રી સેરીસખ આણુવોરે, દિધ વિદ્યા નરશ વાદરે. સુ. ૧૬
 મલયગિરિ મુખિ માગીઉરે, સિદ્ધાંત વૃત્તિ કરં સારરે;
 પરગતિ થયો સુર તે સહીરે, દિધ મુઝ શક્તિ અપારરે. સુ. ૧૭
 હેમ હરખિત તવ ખોલીયારે, દિધ મુઝ વિદ્યા એહરે;
 વચનખલિ તપ યુઝવુરે, સાસન દીપાવઈ તેહરે. સુ. ૧૮
 હેમ વચને અતિ હરખીઉરે, સુર હુઓ સંતુષ્ટરે;
 વિદ્યા ત્રિણિ દેઈ કરીરે, કાંધી પુષ્પની વૃષ્ટિરે. સુ. ૧૯

ફહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ દેવે કરી, વિદ્યા હુઈ પરતખિ;
 ગુરુ ચરણે આવી નખો, હેમાચારજ શિષ્ય. ૨૦

અઉપધ.

હેમાચાર્ય ગુરુનંદં નમઈ, ગુરુનંદં ચેલો દીઠો ગમઈ;
 હર્ષ ઉપનેં જમસે ધ્યાન, આંખિલ તપ આરાધઈ જાન. ૨૧

૧ માગિયો.

ખટ મહિના નઈ અંતિ કરી, આવઈ શાસન સુરસુંદરી;
 ગુરુ વાંદિનઈ ઉભી રહી, સુસન્નિત વાંણી મુખિથી કહી. ૨૨
 હેમાચાર્ય તાહરે શિષ્ય, તેહનઈ પદવી આપો ઋષિ;
 તેહથી જીનશાસન ગાજસખં, જસ પડહો જગિમાં વાજસખં. ૨૩
 અસું કહીનઈ દેવી ગઢ, ગુરુ ધ્યાનઈ(મી)કલિયા ગહગહી;
 મનમાં વાત હતી તે પથઈ, આગઈ હૂંધ નઈ શાકર ભલી. ૨૪
 આગઈ સિંધ એને પાખર્યો, કનક કનક નઈ અમૃત ભર્યો;
 આગઈ ગુરુ ચેલામાં નેદ, શાસન દેવીઈ દેખાડ્યો તેહ. ૨૫
 હરખ્યો ગુરુ ઉઠિલે તેણીવાર, સાથિં સહુ લીધો પરિવાર;
 આવ્યા નાગપુરિ મુર્છિલે, વસઈ વિવહારી જહાં ધનંદ. ૨૬
 ગુરુ જ્ઞાની તિહાં કરઈ વખાણુ, સંધ ચતુવિધ સુંણુ સુજાણુ;
 ધર્મ કથા કહ્યું ચિહું પ્રકાર, દાન, શીલ, તપ, ભાવના સાર. ૨૭
 જે હજૂઆ એક અવતાર, તે આરાધઈ સોઈ ચ્યાર;
 યોવન વયિં ઇંદ્રી વસી કરઈ, ચાર ભેદ તપ આદરઈ; ૨૮
 ભલી ભાવના ચોખું ધ્યાન, ધન પાંખી દિધ પાત્રઈ દાન.
 સાતે ક્ષેત્રે વિત્ત વાવઈ, યિંય પ્રતિષ્ઠા યાત્રા કરઈ. ૨૯
 જે ધન ખરચ્યું જમણુ હાથિં, જહાં જાપ તિહાં આવઈ સાથિં
 ગુરુગિર્યા તિહાં એણીપરિકહઈ, અલ્પ સંસારી તે સહઈ. ૩૦
 ગુરુ ઉપદેશ સુંણી શુભ ધ્યાન, ધનદ ખરચઈ બહુ નિધાન;
 સંવત અચ્યાર છાસઠ્યો જસઈ, એહ મહોત્સવ કરાવ્યો તસઈ. ૩૧
 હેમ સૂરિ નઈ થાપી કરી, રચ્યાવ્યા તે પાટણ પરવરી;
 પત્તન (નો) રાજન જેસંગ જેહ, રાપ રેવાઈ ઉચ્છાઈ તેહ. ૩૨

૧ મલિ. ૨ ગુરુ આવ્યા પાટણ. ૩ આર્યો.

હેમાચાર્ય દીક્ષા તિહાં, હર્ષ હુઓ તવ હમડા માંહિં;
 ૧ મોટા તે બોલાવઈ હસી, ધર્મ કથા કાંઈ કહું ઉવસી. ૩૩
 હુમ વચન હરખીનઈ કહઈ, દયા, દાનથી નર સુખ લહઈ
 રાય કહઈ તું ગુરુ અવધારિ, નિત્ય આવેવું મુલ મઝારિ. ૩૪
 નૃપ વચને હરખ્યો મુનિરાય, રાજ સભામાં નિતિ જાય;
 ધર્મ સુણાવઈ જેસંગ તણુઈ, હેતુ યુગતિ દ્રષ્ટાંતઈ ઘણુઈ. ૩૫
 સ્વામી ખટ દર્શણુ નિરખીઈ, સાચો ખોટો શ્રેય પરખીઈ;
 સુધો વર્ગ આદરીઈ આજ, કૂડો ધર્મ તજે મહારાજ. ૩૬
 કૂડા ગુરુ નઈ કૂડા દેવ, કૂડા શ્રેયની મ કંઈ સેવ;
 મિથ્યા ધર્મ કરંતા વલી, પુણ્ય સકલ જાયે પરજલી. ૩૭
 ગલીઈ ધોયો જીમ કાગડો, કિમ ઉજલ હોસી આપડો;
 તિમ જીમ મિથ્યા કરતો ધર્મ, કહો કિમ હોસઈ આઈ કર્મ. ૩૮
 તેણિકારણિં શ્રેય પરખ્યા કંઈ, સુધો ધર્મ તુલો આદર;
 જશોમતિ જીમ પરખ્યા કરી, જઈય પુરૂષ જેણુઈ કીયું દિરી. ૩૯
 સંખપુરી સંખ શ્રેષ્ઠિ વિચાર, જશોમતિ તેહનઈ ધરિ નારી;
 સ્ત્રીને નવિ માંને ભરતાર, સાહ પરણ્યો તવ બીજી નારી. ૪૦
 નવ યોવન નઈ નાહી નારી, તે આવી ગરદા નઈ ધર્યારિ;
 વૃદ્ધપુરૂષ તિહાં હરખઈ હસઈ, રાતિ દિવસ નવિ રૂપાણો ખસઈ. ૪૧
 જીજ્ઞાસ કરઈ સ્ત્રી તણુઈ, જે બોલે તે પ્રેમઈ સુંણુઈ;
 વૃદ્ધ પુરૂષ નઈ નાહનારી, દુષ્ટહો યોગ મિલઈ સંસાર. ૪૨
 બિહુ નરનારી રંગિ રમઈ, પહલઈ સ્ત્રી નઈ તે નવિ ગમઈ;
 નરચતેહનઈ તન, ધન, માત્ર, બિણુબિણુ ખટકઈ સોકણીશાત્ર ૪૩

ફહા.

સા મેરી સુલખણી, ચઢી તે રાવલ ચઢકિ;
 હું તુલ પૂછું રે પડિતા, સૂલી ભલી કઈ સોકિ. ૪૪
 સૂલી એકજ કડો, સોકિ અનંતા કડ;
 નિત્ય મરીઈ નિત મારીઈ, હમડા પગ પગ હડ. ૪૫
 સૂલી આપઈ એક મરણુ, શોકી દિઈ સોવાર;
 લોચણુ પેડું તણુખડું, ખટકઈ વારોવાર. ૪૬
 કાંણો કોયો કૂપડો, શોકી વિના પીઉહંત;
 સોકી સરીખું કાંમદેવ, દેવ મ દેઈસ કંત. ૪૭
 ધરડી પડાં જીમ દોષ ધરનિ, કણુય સરીખું કંત;
 કહો કિમ આખો ઉગરઈ, ભરડી આણુમ અંત. ૪૮
 પરવસ પીક પરવસ ધન, પરધરિ ભોચણુ આસ;
 પર હથિ જે કજડાં, એ ચિહું પડ્યાં નિરાસ. ૪૯
 પરહથિ ગઈ જે પ્રમદા, બિણુબિણુ સાલે તેહ;
 સાલઈ સાપણિ શોકી, નરહ નસાડયો તેહ. ૫૦

અથ કુનિહાં.

બેર બેર દહઈત, કઈ હાકુર લૂસણો;
 દહંત નારી કુનારી, (કે) બેર બેર રસણો.
 ગલીઓ બાલ દહંત કઈ પંથઈ બાલસણો;
 કુનિ કુનિ હાં (હાં) બાઈ દહંત શોકી શાલ કઈ ચુંમડ આસણો. ૫૧
 સીહન કઈ સરિસલ્લકઈ મેહા ગજણો
 ભૂપતિ કે સરીસલ, રણુઈ દલ ભંજણો.
 શાલતલી બિણુબિણુ કે તાન્ને તાંજણો;
 કુનિ હાં હાં બાઈ કામની કે સિરિ સલ્લકઈ લુંછન લાજણો. ૫૨

છંદ-અડઅદ્વિ.

કુંગર કડણિ કુ કડ હમ સદ્ગત, ગાજી વિજ દેશરી સરિ સદ્ગત;
ચૂકો બાણ હમ ક્ષત્રી સદ્ગત, ગયો નાથ સુકુલીની સદ્ગત. ૫૩
માતો ગયંદ વિંધ હમ સદ્ગત, બોલ કુબોલ સોડડ જેમ સદ્ગત;

ફહા.

નેહ નાહો નર નારિમાં, સંગતિ શોક વિરામ;
હમડમ ફૂડી પાપિણી, સુ કીજઈ શુભ નામ. ૫૪

કવિત.

છંદ વારણી નામ, સોઈ પણિ ખાતાં કડુઉં;
મીઠું નામન સાર, ખાય તો ખાઈ જડયું.
શીલી તાપ કરંતિ, ગલી પણ ભખી નવિ ભાઈ;
દેવા માગઈ ભીખ, પગે અણકહાણે ભય;
ભોજ રાજ કરંઈ વડંતિ, શોક બહન જગમાં લાહી.
નામ અનોપમ એહ, પરિણામઈ માઠાં સહી. ૫૫

ફહા.

પરિણામઈ ભુડી સોકડી, શાલક શાલ સમાન;
યશોમતી દુખણી થઈ, બાઈ આરતિ ધ્યાન. ૫૬
નક્ષત્ર સહુ નીગમ્યાં, નયણ ન નમીઆં દોષ;
સહુ સચ્ચો પનોતીઓ, જસપીડિનાં સુખ હોઈ. ૫૭
સુખી તે કિમ વિસરે, જે મનમાંદિ પતક;
હમડાં થકી જે ઉતરઈ, તો સુપનાંતર દીક. ૫૮

વાહલા તે કિમ વીસરઈ, જેસું ઘણો સનેહ;
વિસાર્યા ન વિસરઈ, ગરવા તણા સનેહ. ૫૯
ખાંહાં કોયલ ખાંહાં અંબવન, ખાંહાં મોરા ખાંહાં મેહ;
રાતિ દિવસ તે સંભરઈ, જેમ આપીડા મેહ. ૬૦
સજન થોડા હંસ જેમ, વિરલા કહી દિસંત;
દુર્જન કાલા કાગ જેમ, મહિયલિ ઘણા ભમંતિ. ૬૧
તગણુ સરિસો નેહડો, મકરિસ હમડા ગમાર;
ગાધે નાખી ગુણ જેમ, વલતી ન ફરે સાર. ૬૨
જો આવે દસ ભલા, જો નાવે તો વીસ;
જેણે ચિંત ઉતારીયા, તે સું કહી રીસ. ૬૩
સનેહ વિણસીકેં રસણું, ગઢ વિનાસિ પોલિ;
અણમાનિતો પરોહણો, આ વેટે અંધોલી. ૬૪
પીકડો મુજ સનેહ તજ્યો, હુઓ તે જાણુ ગમાર;
જે નર માની વંકડા, તે નર થયા ખૂદાર. ૬૫
નદીતે વંક વોલા ભણી, પર્વત ઉડા ખોહ;
વાંકા નર ને વિધન ઘણા, ગેહુલી મુધિ મ રોય. ૬૬
એણુ અવસરિ તિહાં આવીઓ, મંત્ર સુવાદી જેહ;
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, વેગઈ તેડ્યો તેહ. ૬૭
કર્મ કથા માંડી કહી, તેહનઈ થઈ દયાય;
મંત્ર મૂલ દીધું અસુ, જેણુ નર પોડી થઈ. ૬૮
જશોમતી પ્રેમઈ કરી, રાંધ્યાં અંન અપાર;
મંત્ર મૂલ માંદિ ધરિઉ, ભુજાજ્યો ભરતાર. ૬૯
પુરપ રલી પોડી થયો, નાહાં ડાહી મુંછ;
લાંખી કોટિ લટકતો, લાંખા શિંગ નઈ પુંછ. ૭૦

હાલ.

હમચીની.

પુંછ ^૧નયાવધ શિંગ હલાવે, દેખઈ નાની નારી;
 તે ગઈ રાજ સભામાં વેગઈ, તૃપ આગલી પોકારીરે. હમચી. ૭૧
 સ્વામી માહરો કંત અનોપમ, સોડી કીધો પોઠી;
 ભૂપ તેડો તસ સીખ દેખનેઈ, હોદો સિરની ચોડીરે-હ. ૭૨
 જશોમતી તેડી ભૂપાલઈ, પૂછી પૂરવ વાતો;
 તઈ પોઠી કાં કીધો ભુડી, જો પોતાનો નાથોરે-હ. ૭૩
 જસોમતીકહઈસુણિરુત્વાંભિ, મઈ અપારાધ ન કીધું;
 સોઈ કાંમણુ કીધું મુઝનઈ, નર તાણી નઈ લીધુંરે-હ. ૭૪
 મુઝનઈ નવિ માનઈ બોલાવઈ, તવ હું રોસિં ભરાંણી;
 કરતા સું મઈ કીધો પોઠીઓ, અવર કલા નવિ જાણીરે-હ. ૭૫

(પાછલી હું પસ્તાણી હો.)

સોકિતણઈ પાપિ થયો પોઠી, દંદ કરઈ એ કાલો;
 એહનું મસ્તગ મુંડિ રાગ, ગાધઈડઈ લેઈ ધાલોરે-હ. ૭૬
 જનપતિ નારિ વિખોડઈ ખેહું, એહું નઈ વઢતિ વારઈ;
 જસોમતિનઈ અલદ ભલાગ્યો, તે પણિ તેહનઈ ચારઈરે-હ. ૭૭
 જસોમતિ પાલઈનિજ પીઉનઈ, વનચારિ જલ પાઈ;
 એણઈ અવસરિ એક નારિસું, વડ ઉવિવહારી જાયરે-હ. ૭૮
 જશોમતી દેખી નઈ પૂછઈ, વિદાધરની નારી;
 કુણ કારણિએદીસઈ દૂખિણી, ઝુરઈ વનહ મઝારીરે-હ. ૭૯

૧ હલાવઈ. ૨ હો. ૩ કીધો. ૪ નરપતિ. ૫ વનઈ.

૬ બટાલ. ૭ વિદાધર.

વિદાધરકહઈસુણિહો ^૧અયલા, કંત પશુ એણિ કીધો;
^૨અલદ ટલીનઈ પુરપજ હોવઈ, સોય મંત્ર નવિ લીધોરે-હ. ૮૦
 અનુકંપા આવઈ તસ નારી, બોલઈ બુદ્ધિ વિચારી;
 પશુ ટલી જમ પુરપજ થાય, સોઈ બુદ્ધિ ઉદિહ સારીરે-હ. ૮૧
 વિદાધર કહઈસુણિ અયલા, એહનો એક ઉપાય;
 એ બધી તિહાં એક મૂલડું, તેહથી માંણસ થાઈરે-હ. ૮૨
 વિમલ વિમાનવહી તવ ચાલું, શબ્દ ગ્રહઈ તિહાં નારી;
 તેણઈ ક્ષેત્રઈ ઉગ્યાં વન વેલી, લીધાં ચુંટી બાહારીરે-હ. ૮૩
 છોડ એકેકા હાથે લઈ, પીઉનઈ ચારિ ચરાવઈ;
 જસુદ્ધમૂલઆવ્યું મુખિ જહારઈ, તવ પોઠી નર થાઈરે-હ. ૮૪
 જસોમતી હુઈ તવ સુખિણી, પીઉસું પ્રીતિજ વાધી;
 બહુ વન વનરપતિ સોધતાં, સુદ્ધ એપધિ લાધીરે-હ. ૮૫
 તિમ તું ધ્યાન ધરીનઈ સ્વામી, પટ દર્શન પરખીજઈ;
 સુદ્ધ ધર્મ રાગ આદરીઈ, કૂડો શ્રેય તજજઈરે-હ. ૮૬
 સુદ્ધ દેવની પૂજા કીજઈ, સહઈ ગુર પાય નમીજઈ;
 સુદ્ધ ધર્મ આરાધો રાગ, અનિ અનુકંપા કીજઈરે-હ. ૮૭
 સિદ્ધરાય હરખ્યો મનમાંહિં, હેમ વચન ચિતિ લાગો;
 સુદ્ધ ધર્મ શ્રવણે સાંભલતાં, કુમતિ કદામહ ભાગોરે-હ. ૮૮
 એણઈઅવસરિનૃપ અથ ચઢીને, સિદ્ધપુરી માંહિં જાય;
 ઇસ તણો પ્રાસાદજ ઉચો, રૂપમાલ નીપાયરે-હ. ૮૯
 પાસઈ આલુ મંત્રી મોટો, રાગવિહાર કરાવઈ;
 મૂરતિ વીર તણી તિહાં માંડો, શ્રી જનના ગુણ ગામરે-હ. ૯૦

૧ નારી. ૨ અયલા. ૩ કોહો. ૪ સુદ્ધ મૂલાડું આવ્યું મુખપરિ.

તે દેખી હરખી સિદ્ધ રાજ, આવઈ જહાં ગુરૂ ખાસો;
અરિહંત ઇસવચિં રથો અંતર, સ્વામી સોય પ્રકાસોરે-હ. ૯૧
હેમ ગુરૂ તિહાં એણીપરિ બોલઈ, અંતર કહું સુણિ રાય;
ઈસં તણુઈ માથઈ હુઈચ દો, સોય નમઈ જન પાયરે-હ. ૯૨
શ્રી ગુરૂ વચન સુણિ જેસંગદે, તેડયા શુભ સુતારો,
વાસ્તુ શાસ્ત્રે વાંચોરે વેગઈ, તેહમાં કિસ્થો વિચારોરે-હ. ૯૩
શાસ્ત્ર અર્થ સૂતાર પ્રકાસઈ, સુણિ જેસંગ નરનાથો;
ધર સામાનિ તણુંપંચ શાખા, રાજ્ય ભુવન તે સાતોરે-હ. ૯૪
ઇસ તણુઈ દેહરઈનવ શાખા, શ્રી જન ધરિ એકવીસો;
મદી મહેસ તણી વનમાંહિં, નગર ભુવનિ જગદીસોરે-હ. ૯૫
શંકરનઈ દેહરઈ એક મંડપ, જન ધરિ એકસો આઠ;
ત્રિણુ છત્ર સિંધાસણુ શોભઈ, પદમાશન ચક્રવાટોરે-હ. ૯૬
જન પ્રતિમાનઈ પાય લિખીઈ, ગ્રહઈ નવ નિરધારો;
આદિ શક્તિ રહઈ જન પાસેં, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારોરે-હ. ૯૭
અન્ય દેવનઈ એહવી રચના, કીધી કુણુઈ ન જાય;
કરઈ કરાવઈ કો હકી ચઢીઓ, તે મર દૂખીઓ થાયરે-હ. ૯૮
ચક્ર, બાણ, ગદા નઈ ગુખતી, જણુ વિણુ ઠાંમ અનેરઈ;
ઉઠંગઈ અખલાની મૂરતી, વિષ્ણુ તણુઈ હુઈ દેહરેરે-હ. ૯૯
અનંત જ્ઞાની તણું પ્રકાસ્યું, વાસ્તુ શાસ્ત્ર વિચારો;
વિશ્વ ડર્મી કહઈ માંતો રાજ, ચક્ર પૂરવતું સારોરે-હ. ૧૦૦
શાસ્ત્ર સુણિ હરખ્યા જેસંગદે, તત્ત્વજ્ઞાન ચિત્ત ભાવઈ,
કનક કલસો કરી રાજઈ, શ્રી જન ભુવનિ ચક્રાવટોરે-હ. ૧૦૧

દૂહા.

કનક કલસ રચના કરી, ભવિજન હરખ્યા તિહાંઈ;
સેન લઈ જેસંગ ચઢીઓ, આગ્યો પાટણુ માંહિં. ૧

ચક્રપદ

પાટણુમાંહિં આગ્યો જેસંગ, હેમ સૂરિ સ્યું લાગો રંગ;
એક દિવસ જન મંદીર જહાં, નેમ ચરિત્ર વંચાઈ તિહાં. ૨
હેમ સૂરિ કરતા વ્યાખ્યાન, બહુ જન સું બધો રાજન;
એણુઈ અવસરિઆગ્યોઅધિકાર, સેનુજ્ય પાંડવ સિંધ્યા સાર. ૩
બ્રાહ્મણ ભટ ખમી નવિ શાખ્યા, સભા માંહિં તે બાંભણુ બધ્યા;
પાંડવ પાંચ પલ્યા કેદાર, હેમ ગલી ગયા મુકિત મઝાર. ૪
અસ્યું વચન બોલ્યા ભટરાય, સકલ રસભામાંહિં સંદેહ થાય;
નૃપ જેસંગદે પૂછઈ ઇચ્છું, કહુ સ્વામિ ભટ કહઈ છઈ કિસ્યું. ૫
હેમસૂરિ બોલ્યા તેણીવાર, ભારત શાસ્ત્રઈ ઇસ્યો વિચાર;
પાંડવનો કાનો ગાંગેય, કુટુંબ ખ દીધી તતખેવ. ૬
એક વચન માહરૂં પાલ્યો, કુમારી ભુમિ જઈ બાલ્યો;
જહારઈ મરણુ હુઈ ગાંગેવ, તિહારઈ ઉપાડ્યો તતખેવ. ૭
લેઈ આલ્યા પર્વત નઈ શૃંગિં, વિશ્વાનર જવ મુક્યો અંગિ;
શબ્દ હવો બાલો કુંણુ ડાંમિં, સો ભીખ દહઈઆ એણુઈ ડાંમિં. ૮
દાધા પાંડવ ત્રિણિસઈ સાર, બાલ્યા દુર્યોધન હમર;
કર્ણુ તણી નવિ સંખ્યા લહી, અસી ઉકયા ભારથમાં કહી. ૯
હેમસૂરિ કહઈ સુણિ નરનાથ, કુંણુ પાંડવની ભટ કહઈ વાત;
જે પાંડવ પાંડુ સુત કલા, તે સેનુજ્ય (ગિરિ) મુકિત ગયા. ૧૦

૧: જેસંગદે, ૨ મનિ વિરમે થાય. ૩ સંખ્યા.

શ્રી સેતુનય પાંડવ યિંગ, નાશક ત્રંગક મૂરતિ અસંખ્ય;
 ચંદ્ર પ્રભુ સાગણુ પ્રાસાદ, પાંડવ મૂરતિ કરતી વાદ. ૧૧
 એણું વચને હરખ્યો નેસંગ, જૈન ધર્મનો લાગો રંગ;
 રાય કહઈ બંભણિ નવિ લહું, હેમ વચન સાચું સદહું. ૧૨
 વિપ્ર કહઈ નેસંગદે સુણો, આદિધર્મ નહીં રજૈનજ તણો;
 વેદ બાહ્ય અશુચિ મલ ભર્યા, એણું ધર્મ કોઈ નવિ તર્યા. ૧૩
 બદ્ધ મૂલ નહીં એહનો ધર્મ, જીવ ઉગારધં એહજ ઓધર્મ;
 ઉનાં પાંણી પુણ્યધં પીધં, વસ્ત્ર ઈશેઈ મુખિ ઉતર દીધં. ૧૪
 માંગી ખાય રોટી ભાત, શાસ્ત્ર તણી સ્યું જાણું વાત;
 ભણ્યા ગુણ્યા એહનધં નવિ કહું, હેમ વચન અહો નવિ સદહું. ૧૫
 એણે વચને ખીજ્યો ભૂપાલ, વિપ્ર નહીં તુહો મૂરખ બાલ;
 નવો ધર્મ કિમ કહોછો મૂઠ, વાસ્તુ શાસ્ત્ર ન માંનો મૂઠ. ૧૬
 તેહમાં જીન મંદીરનાં ભેદ, પપ્રથમ તાંતે કરો નિષેધ;
 પછઈ ઉથાપો જીનવરનો ધર્મ, કાં મતિ મૂઠ થયા તુહો વ્રમ. ૧૭
 નેણું ધર્મિ માંધં અજ અશ્વ, સોય ધર્મ વિખોડઈ વિશ્વ;
 નેણું ધર્મિ ઉત્પ હલાકંઈ, તેણું પુનિ નર કેહી પરિતરઈ. ૧૮
 કૂર્મ નાગ દાદર નધં દમો, યગ્ન કરીનઈ દૂર્ગતિ ભમો;
 મંસ ભખો વેપા સંગ કર, તેણું ધર્મિ ક્રેહી પરિ તરં. ૧૯
 ખોટો શ્રેય ન કીજઈ જોય, જહાં દિંસા તિહાં ધર્મ ન હોય;
 દયા ભલી જીનશાસન માંહિ, અસ્યો ધર્મ ન દીસઈ કિંહા. ૨૦
 દિવસ માતલા ભુજો ભખ્યો; જે હું વિપ્ર વિરોધી નખ્યો;
 હિંસા ધર્મ પરપદ નેહ, ભૂપ કહઈ નવિ માનું તેહ. ૨૧

૧ સુ. ૨ જિન. ૩ મર્મ. ૪ દેધ. ૫ પહેલુ તમો કરો
 નિષેધ. ૬ અહ. ૭ નર.

કનકખીજ ભખઈ નર કોઇ, માટી સોનું દેખઈ સોઈ;
 તિમ તુહો જગમાં ભુલા ભમો, દયા વિના આલિં ભવ ગમો. ૨૨
 તુહો ન જાણો સાર, અસાર, નવિ સમજો કાંઈ તત્ત્વ વિચાર;
 જૈન ધર્મ નઈ જો અવગુણો, જીન વ્યાકર્ણ કિમ માંનો ગુણો. ૨૩
 હાક્યા પડિત લાજ્યા તાંમ, હેમ સુરિ વાધ્યા ગુણ્યામ;
 જૈન ધર્મ સાંહમો તૃપ થયો, કુમતિ કદાચલ મનથી ગમ્યો. ૨૪
 ભૂપતિ ધર્મ જાણ્યો જસઈ, હેમસુરિ મુખિં ખોલ્યાં તસઈ;
 જો રાજા મનિ હુંઈ રંગ, તો વ્યાકર્ણ કરે પચાંગ. ૨૫
 રાય કહઈ સાંભલિ મુનિ હેમ, જીમ તુહાનઈ ઉપજઈ બહુ પ્રેમ;
 તિમ કીજઈ ગુર ગચ્છના ધણી, કીસી સીખ માગો મુઝ તણી. ૨૬
 એણે વચને હરખ્યો રમુનિ હેમ, હેમસુરિ ખોલ્યા તતખેવ;
 તૃપ નેસંગ કહું તુઝ સાર, કાશ્મીર શારદ ભંડાર. ૨૭
 આદિ વ્યાકર્ણ અનોપમ કહું, અષ્ટ પરતીતેણું થાંનિકિં લહું;
 વેગઈ સોય અણાંવો રાય, જીમ વ્યાકર્ણ કરે રચનાય. ૨૮
 તવ ભૂપિં તેડયો પ્રધાન, કાજ કહીઉં દેધ બહુ માંન;
 કાશ્મીર દેસઈ તુહો જઈ, વ્યાકર્ણ પોથી લાવો સહી. ૨૯
 તૃપ વચને તે હરખ્યો સહી, કાશ્મેર ભણી ચાલ્યો વહી;
 આજ્યો જહાં શારદ ભંડાર, અગર ધૂપ કરી ભક્તિ અપાર. ૩૦
 તૂડી તવ વેગઈ સરસતી, પોથી આઠ આપઈ ભારતિ;
 લેધ વેગઈ આજ્યો પરધાન, રાજા હરખી ઉઆપઈ માંન. ૩૧
 દીડી પોથી સુંદર ભાતિ, આપી હેમાચારજ હાથિ;
 છોડી પોથી જોઈ જસઈ, હેમસુરિ જિહાં હરખ્યાં તસઈ. ૩૨

૧ ગયો. ૨ ગુરદેવ. ૩ દે બહુ માંન. ૪ મનિ.

સેવી શારદ કેરાચણું, વહી પંચાંગ કરીકું વ્યાકર્ણું;
આપ્યું રાગ કર્મ હાથિ, નૃપ હૃદય હરખો બહુ ભાતિ. ૩૩
તેડ્યાં પંડિત જોસી ગાંણ, ૧ જોડ્યાકર્ણું ૨ કર્મ અપ્રમાણું;
પંડિત કહ્યું સાચું તો કહું, જો વ્યાકર્ણું પરિખ્યા લહું. ૩૪
કાશ્મેર અનોપમ દેસ, મૂરખિપણું જન નહીં લવલેસ;
ચંદ્ર કાંતિ મૂરતિ સરસ્વતી, તેજાં ત્રિણિ ભુવન છપતી. ૩૫
તે દેવીનું ભુવન અખંડ, તે આગલિ જલ ભરીકું કુંડ;
શાસ્ત્રતણી નર પરિખ્યા કર, ૩ તો પુસ્તક લેઈ જલમાં ધર. ૩૬

ફહા.

એણુ વચને નૃપ ચિંત તો, બુદ્ધિં વિચારઈ તાંમ;
વચર વિના એતાવલી, દીસમ મચ્છર હાંમ. ૩૭

ચઉપધ.

પાપીનમં ન ગમમં પુણ્યવંત, નિર્ધનને ન ગમમં ધનવંત;
નીચ કુચિનર કીધઈ જોહ, હંચ કુલીને હેલઈ તેહ. ૩૮
મુરખિને ન ગમે મહામતિ, ન ગમે ગણિધાને જીમ સતી;
મયલાને ન ગમઈ આચાર, ન ગમે કીરપી નઈ દાતાર. ૩૯
ન ગમે રોગીને ભૂખાલ, ૪ ન ગમે આલસુ નમ ઉજમાલ;
સોભાગી નમં સહુ કો નમમં, દોભાગી નમં તે નવિ ગમમં; ૪૦
મીઠી (સ્વરે) વાણી વિસ્તરઈ, સુર વિહુણો તિહાં ધીપી કરઈ;
કપટી કપટ કરિં જગિમાંહિં, નિઃકપટી નમં હેલઈ ત્યાંહિં. ૪૧
નિર્લજ હીણઈ લખવંત, ૫ કાયરનમ સુરા નવમલંત;
ન ગમમં આલણુ મુનિવરનાંમ, વચર વિના એ મચ્છર હાંમ. ૪૨

૧ જૈન. ૨ કરી પ્રમાણ. ૩ તે પુસ્તક લેઈ તેહમાં ધરો.
૪ નંદે આપીકે સુનર ઉજમાલ. ૫ કાયરસુરાને ન મલંત.

ફહા.

મચ્છર ભરીઆ બંભણા, બોલઈ મુખથી ચંગ;
કાગલ પોથી કિમં ૧ રહઈ, કરતાં પાણી સંગ. ૪૩

ચઉપાધ

નૃપ પૂજાઈ વ્યાચાર્ય તણે, વાદી વિપ્ર કિચું મુખિ ભણઈ;
હેમ કહે નૃપ વાર મ લાય, પોથી જલમાં મુંકું રાય. ૪૪
તેડ્યા પંડિત દેધમાંન, પુસ્તક લેઈ આલ્યા પરધાંન;
આલ્યા શારદ દેહરં જહાં, પુસ્તક મુંકયું પાણી માંહિં. ૪૫
જીમ હંસા સર કીડા કરઈ, તિમ જલ પોથી ઝીલઈ તરઈ;
કાદી પુસ્તક જોયું જસમ, બીનુ કિંહા ન દીસઈ રૂપીસઈ. ૪૬
વિપ્રતણા મુખ ઝખા થાય, આલ્યા જહાં બધેકા સિદ્ધરાય;
બોલ્યા પંડિતનઈ પ્રધાંન, જગમાં સાચું હેમ રાન. ૪૭
એહવું વ્યાકર્ણું કુંણુજગિં કરઈ, જોહની પોથી જલમાં તરઈ;
કલિકાલઈ એ સર્વં સહી, અસી વાત તિહાં વિપ્રઈ કહી. ૪૮
એણું વચને નૃપ હર્ષ અપાર, તેડ્યા શાસ્ત્રતણા લિખનાર;
ત્રિણુસઈ લહીઆ જે સાર, ત્રિણુવરસતે તિહાં લિખઈ અપાર. ૪૯
સોવન અક્ષર પોથી ભલી, અદારદેસ માંહિં મોકલી;
વાંચઈ કોપી નાસે રીસ, હરખઈ પુરખ હલાવઈ સીસ. ૫૦
સારસ્વત, ઈંદ્ર અનઈ પાંણિણી, માંન મ વહઈરો તેહનાધણી;
તંત્રા શાકટાયન વિખ્યાત, તેહના કર્તા જોડો હાય. ૫૧
ચંદ્રાનઈ જે કંઠાભણું, સોય કવી મમ નાખો વણું;
સવા લાખ હવે પ્રગટિઈ હેમ, તે વાંચીનઈ દુર્ગાં પ્રેમ. ૫૨

૧ તરછ.

૨ તસે.

શાલી પ્વાલિ સરહાં પકવાંન, દીઠી ન ગમઈ ખીચડી ધાંન;
ચીર પટોલાં શાલૂ જોતિ, તિહારઈ ન ગમઈ ખાસર પોત. ૫૩
મેર શિખર જે રંગિં રમઈ, દુન દુંગર તસ નવિ ગમઈ;
આલઈ મણિ મોતી બંડાર, ન ગમઈ તસ દુન દાતાર. ૫૪
હંસઈ માનસરોવર લલિત, ન ગમઈ ખીજે થાનકિં રલિત;
નાગે પાંખો અંદન ઝાડ, તો તસ ન ગમઈ ઉંચા તાડ. ૫૫
તિમ એ જગમાં વ્યાકર્ણ હેમ, દીઠઈ ઉપજઈ પડિત પ્રેમ;
હેમ તણી વાંણી જગિ સાર, અદાર દેસ હુક વિસ્તાર. ૫૬
હેમ હેમ જંપઈ જગિ રનાંમ, સિદ્ધરાય બોલમ ગુણ આમ;
હેમ રાય અલગા નહીં અંસ, જેલવી પ્રીતિ અછમ નખમંસ. ૫૭
હેમ વચન મુણિ તવ રાય, પાપ ભીર જેસંગદે થાય;
આહેડો વાર્યો વાગરી, સાયર બલ મનઈ તિહાં કરી. ૫૮
વરસઈ કોડી સોનઈઆ માંન, સિદ્ધરાય કરઈ પુણ્યદાંન;
અકર મુંકીઉ મીણલ નામિ, બહુતરિલાખ હેમબહુલડિગાંમિ. ૫૯
અકર નવાંતો જે કર થાય, એક સો ઝેનું હણ્યાનું પાપ;
અકર ઉતારઈ તે નર ધન્ય, કોડિ ગાય છોડ્યાનું પુણ્ય. ૬૦
અસ્યા અકર મુંક્યા બહુરાય, હેમાચાર્ય તણઈ પસાય;
નપ સન્મુખ હુઓ જવસાર, હેમસરિ તવ કર્યો વિહાર. ૬૧

ફૂલો.

વિહાર કરંતો મુનિ તરઈ, તારઈ નરની કોડિ,
થિર રહઈતાં કીરતિ ઘટઈ, સંયમ લાગઈ ખોડિ. ૬૨

૧ દાલી. ૨ જગમાંહિં. ૩ ગાય.

ચઉપઈ.

સુપુરપ સોપારી નઈ પાંન, પ્લય વરહાથી નઈ વિજાન;
વસી કેવડો જગિ વિખ્યાત, દૂરિ ગયાં શોભઈ એ સાત. ૬૩

ફૂલો.

તેણઈ કારણિં મુનિવર વડો, હેમાચારજ જેહ;
મંહિ મંડલિ વિચરઈ સદા, પુરજન તારઈ તેહ. ૬૪
સિંધ સોરઠ નઈ માલવો, દક્ષણ વાગડ દેસ;
હેમ સરિ તિહાં વિચરીઆ, ભવિજન દિઈ ઉપદેશ. ૬૫
એણઈ અવસરિ એક દેવતા, આવી કરઈ મધ્ય રાતિ;
અવર દેસ તુલો પરીહરિ, હેમ રહો ગુજરાતિ. ૬૬
તુલનઈ લાભ પ્તિહાં ઘણો, ખૂઝઈ બહુ નરનારિ;
સુર વચને ગુર આવીઆ, પાટણ નગર મઝારિ. ૬૭
જેસંગ જઈ પાએ નખો, પુરજન હુઓ ઉછાય;
હેમ સરિ પાટણિ રહ્યા, ઉત્સવ અધિકો થાય. ૬૮
સિદ્ધરાય હરખો ઘણું, ધન્ય મુઝ ચઉલક : વંસ;
જેણઈ કુલિ ગુર હેમજ હવો, જસો સરોવર હંસ. ૬૯
વંસ વડો ચઉલક તણો, ભીમદેવ મહારાજ;
દોઈ પુત્ર તેહનઈ હવા, કર્યું અનઈ ખીમરાજ. ૭૦
કર્યું તણો જેસંગ હવો, ખીમરાજ સુત સાર;
દેવ પ્રાશાદજ પુત્ર ભલો, બુદ્ધિ તણો બંડાર. ૭૧

૧ હેમર. ૨ હસ્યે.

હાલ.

એણીપરિં રાજ કરંત દેશી-રાગ-ગાડી.

તેહનો તિહુયણુ પાલરે. ત્રિસુત	તેહનઈ;	
દોષ સુતા શીલઈ બલીએ—		૭૨
જયેડો કુંમરનિરંદરે, બીજો	મહીપાલ;	
કીર્તિપાલ ત્રિજો સહીએ—		૭૩
ગ્રેમલદેવી ઘેયરે, જેસંગ	સેનાણી;	
કૃષ્ણદેવ નઈ તે વરીએ—		૭૪
દેવલદેવી જેહરે, નગરી	કાબેરી,	
પૂરણરાય નઈ તે વરીએ—		૭૫
ત્રય બધવ મિ બહુન્યરે, દેવી	કારમેરી;	
પંચ ભાંડુ જનમીઆરે—		૭૬
એક દિન કુંમર નિરંદરે, અંધઈ તે ચઢ્યો,		
રાજ સભામાં આવીઓ એ—		૭૭
દોઢો હેમ સૂરીંદરે, હઠહઠ	હરખીઓ;	
ગ્રેમ કરી ગુરુ નિરખીઓએ—		૭૮
ધન્ય જૈન મુર્ણીંદરે, સમતા રસ	ભર્યો;	
સુમતિ શુભિ ઋષિ પાલતોએ—		૭૯
દેખી હેમ સૂરીંદરે, રાજ	રંછઓ,	
ગયો પોસાલઈ વાંદવાએ—		૮૦
બધોડો મિ કર જોડીરે, સુંચુતો	દેસના;	
ચિત્ત ચમકયો અતિધણુંએ—		૮૧

૧. ભાંડર.

વલતું કુંમરનિરંદરે, પૂછઈ સાધુ	નઈ,	
કવચુ ગુણે નર શોભીએએ—		૮૨
હેમ કહઈ સુણો રાયરે, નર નઈ	સત્વગુણ;	
પરદારા સંગ નવિ કરઈએ—		૮૩
તારામાંહિં જીમ ચંદરે, લખિય	ગૌતમ,	
અભયકુમર બુધિ વડોએ—		૮૪
મંત્ર માહિં નવકારરે, ઋકઈ	શાલીભદ્ર;	
ઈંદ્ર વડો સુરમાં વલીએ—		૮૫
ભૂપતિમાં જીમ રામરે, સીતા	સતીયમાં;	
પંખીમાં જીમ હંસજોએ—		૮૬
ગઢમાં લંકા કોટરે, ગુણમાં	સત્ત્વ ગુણ;	
હેમ કહઈ વૃષ જાણીધએ—		૮૭
બીજો ગુણ નવિ હોયરે, તે એણિનવિ	અડઈ;	
સત્વગુણે નર શોભીએએ—		૮૮
જેમ એકલડો સીંહરે, ન સહઈ	રનાગનઈ;	
સત્વ ગુણઈ વનમાં ફિરઈરે—		૮૯
જીમ એકલડો સૂરરે, ટાલઈ	તિમીરનઈ;	
ગગનિ મંડલ કરઈ ઉજલુરે—		૯૦
મોટા પર્વત પોહરે, વજ્ર	તે નાંનડું;	
વસ્ત્રયં ડુંગર ચૂરતોએ—		૯૧

કવિત.

ધણા મ જણી કામિની, સીંહણી સીંહ એકજ જાઈ;
આવઈ નહીં કો દૂંકડો, પસુ, નર, નાગ, પંજાઈ.

૨. ગામ. ૩. સત્ત્વ.

હુંડણિ નમ્ર લાખ, તોહઈ પરસેન ન દેલઈ;
જે વનમાં એક સીંહ. તિહાં કો પાય ન મેલ્લઈ.
તે માઈ કહું કામિની, સત્વ સહીત જણિ એક.
સહસર્યું સાંદમો ભિડા, કરઈ સો કાંમ અનેક. ૯૨

કાલ-પાછલી.

સત્વ હિણા નર જેહરે, લેખઈ નવિ ગુણું;
જો ગુણ ખીજ અતિ ઘણા એ— ૯૩
કાયા વિન જીમ હંસરે, તરૂંચર ફલ વિના;
વારિ વિના જીમ જાનવીએ— ૯૪
વર વિહુણી જીમ જાનરે, વેણા તુંખ વિના;
પુરપાતન વિણુ નર કિર્યોએ— ૯૫
ચંદ્ર વિહુણી રાતિરે, હસ્તી વિણુ દંતી;
યોગ વિના યોગી જસ્યોએ— ૯૬
હુંણુ વિના જીમ અન્નરે, ૨૧૫ સેન વિના;
કાજલ વિણુ જીમ આંખડી એ— ૯૭
દેવલ દેવ વિનાયરે, ગુણુ વિણુ ગચ્છ જસ્યો;
અવરી ખીર વિના રજસીએ— ૯૮
તિમ સત્વ હીણો જેહરે, નર નવિ શોભીઈ;
કાજ ન સીઝઈ તેહથી એ— ૯૯

ફહા.

સર સુભટ ભલ પંચ જણ, કાયર સો પંચાસ;
નિસત્વ લક્ષ લેખઈ નહી, સૂરો એકજ ખાસ. ૧૦૦

૧ નરપતિ. ૨ કસીએ.

ચઉપધ.

કયા કહું તુલ સૂરા તણી, સુંણુયો નર પંડિત જે ગુણી;
હસતીનાપુર પાંડવ વસમ, યગ્ન કરેવા મન ઉલ્લસઈ. ૧
પ્રથમ અર્જુન બલીઓ જેહ, રાય યુધિષ્ઠિર તેડયો તેહ;
રે બંધવ તું થઈ પ્રસન્ન, આંણિ કુંભાર ધહાં સોવન્ન. ૨
બંધવ વચને હરખ્યો સહી, ચાહ્યો અર્જુન વેગઈ વહી;
સેતુબંધ રામેસર છહાં, વેગઈ અર્જુન આવ્યો તિહાં. ૩
એણઈઅવસરિએક કૌતુગ થાય, અડક્યો રથ આધો નવિ જાય;
ચિહુંદસિ ચતુર નિહાલઈ યોધ, કાટ પાપાણુ ન દીસઈ રોધ. ૪
સૂક્ષ્મ નજરઈ જોયું જસે, વારતાં તોહ દીકહ તસઈ;
ઉંદિર એક દીકો અનુકૂલ, તેહનઈ પ્રજ્ઞ તાંતુ મલ. ૫
હઈ વિચારઈ અર્જુન વીર, સત્રા તરી જે સાયર નીર;
તે મહિમા નવિ પાંણીપાહાણુ, સોય શક્તિ વૃપરામ સુગ્મંણુ. ૬
સોય વ્રટાંત મિથ્યો તે ખર, નવિ રંધઈ તાંતુ ઉંદરો;
દેવ, દાનવ, વક્ત્ર, યોધા જેહ, પ્રતિગ થઈ બોલ્યો તેહ. ૭
ઉંદિર ટલી હુઓ હનુમંત, મધુર વચને બોલ્યો ગુણુવંત;
રે અર્જુન તું જઈ કિહાં, વૃપ રામઈ મુઝ મુક્યો ૧૬હિં. ૮
જેણઈ રામિં માર્યો રાવણો, લોહ સંત્રામ હવો અતિધણો;
તેણઈ રામિં ધહાં બાંધીપાજ, અવર પુરૂષ રંધહાં જાવું તાજ. ૯
વેગઈ બોલ્યો અર્જુન ધીર, સાંભલિરે તું હનુમંત વીર;
મઈજાવું સકહી એણુધ પંચિ, સોવન લેવું સહી એકાંતિ. ૧૦
તમં પણિ સેવ્યો કાકુર રાય, તો કિમ છડેસ યગ્નહકાંમ;
પુણ્ય કાજ તુલો પણિ કરો, કોધ કાંલી દૂરિ પરિહરો. ૧૧

૧ અહિં. ૨ જાવા લાહાં લાજ્ય.

પદમપુદ્ગલુકંકલિલં છમ્યેમ^૧ કરમ કરાવમ અનુભોદમ^૨ જ્ઞેમ;
 સાહાય્ય દિધ તસ સરિખું પુણ્ય, કૃષ્ણમું મુખિં ઉમ્મુલિલં કાંનિ. ૧૨
 તવ બોલ્યો કપિ કેરો નાય, સાંભલિ અન્નુન પાંડવ બ્રાત;
 જો તાહરે કંચનસું કાજ, બીજી વાટમું ગા માહારાજ. ૧૩
 અન્નુન કહમું સણિ પવન પુત્ર, હવમ કહું તુઝ છેલો ઉત્ર;
 ઋષમુંદહિંગમું સુણિ કપિરાજ, કહમુંતો બાંધું બીજી પાજ. ૧૪
 ઉડીઓ અન્નુન સુભટ સુગણ, પખીજ કરમું બહુ મુકે બાણ;
 પરિખ્યા કારણિ, તિહાં હનુભૂપ, સાત તાડ તિહાં કરમું સરપ. ૧૫
 પાજ ઉપરિ પડીઉ ઉછલી, બાંણ પાજ વાંકી નવિવલી;
 સકલ કલા સત્વ દીકું જસમું, કરજોડી હનુ બોલ્યો તસમું. ૧૬
 સ્વામી તિહાદમું કનકમું કાંમ, કવણુ કાર્ય કરમું સંગ્રામ;
 લિધં સોનું તુઝ આપું જમરી, મમું સત્વ જોવા પરિખ્યા કરી. ૧૭
 કંચન લેમ પાછો વલ્યો, આવી રાય યુધિષ્ઠિર મલ્યો;
 સોવન દીધું બંધવ હાથિ, સુભટ પ્રસંસમું તે બહુભાતિ. ૧૮
 ધીર્યવંતના સહુ ગુણ ગાય, એકલમું સત્વમું કાંમ ન થાય;
 વાધ સીંધ ગજ બલીઆ બહુ, પશુઆં નાંમ ધરાવમું સહુ. ૧૯
 એકમું પમડિય રથ નવિ દ્વિરંધ, એક કરિં બાટી નવિ કરધં;
 એકહાથિ ક્રિમ ઉલ્લુપું થાય, એક પગમું ક્રિમ ચાલ્યો જાય. ૨૦
 જો નરનારી મિલમું મુસંગિ, તો વસુત મુંદર ઉપજમું અંગિ;
 તિણુ સત્વગુણ પરદારા શીલ, જહાં જાય તિહાં પામમું લીલ. ૨૧
 દ્વિલ.

પરનારી નર જે તજમું, તસ ધરિ જય જયકાર,
 પરદારા સંગ જે કરમું, તે જનર થયા ખુઆર. ૨૨

૧ એલ. ૨ તેહ. ૩ મહેં સુણયું એમ. ૪ મેં. ૫ પાજ
 કરમું. ૬ વણવું. ૭ તો સુત ઉપજો સુદર. ૮ હુઆ. ૯ પચેતે નર.

હાલ.

આખ્યાનની. રાગ રામગિરિ.

પરદારાસું પ્રીતિ કરતાં, કંઠ છેદન થાય,
 રોર નરગમું તે પડમું, ઇમ શાસ્ત્ર બોલમ ન્યાય. ૨૩
 આગમ તો અહિલ્યા સંધાતિ, ઈંદ્ર પામ્યો મોહ;
 સહસ ભગ પોતમું હવો, અસુચી વહીધ મોહ. ૨૪
 અમર ગુરની અંગનારે, જઈ રહરિ લાવ્યો ચંદ;
 દિન દિન કલા તે ખિણ પામ્યો, હવઉ પોતમું મંદ. ૨૫
 રવિધરણી કહમું રોહિણી, કુણ દૂખ છમ મનમાંહિ;
 તુઝ પીઉ અમૃત શ્રાવીઓ, તું દુખ્યલ કાંમ. ૨૬
 રોહણી કહમું રવિ ધરણી સુંણો, મુઝ પીઉ કલંકી હોય;
 એક દિવસ સાજો માસમાં, તેણુંમ કારણ દુખ્યલિ જોય; ૨૭
 રાંમ ધરણી સાધવી, દસકંધર લાવ્યો પાસ;
 સર્વ સેના કુટુંબ સાથિં, નેહિ પામ્યો નાસ. ૨૮
 સતી શિરોમણિ દુપદી, કૈચકંધ કીધું જોર;
 સો બ્રાત અગનિ બાલીઆ, પામીઆ વેદન ધોર. ૨૯
 તપ મણિરથની મતિ ગમ, જોણમું કર્યું પાતિગ કાંમ;
 સ્ત્રી કાજ બંધવ મારીઓ, તેણુંમ વંસ કીધો સાંમ. ૩૦
 ચંડ પ્રવોતન ચૂકીઓ, સહુ મૂઠમાંહિ મોટ;
 મૃગાવતી નમ કારણિ, જોણમું ચણાવ્યો કોટ. ૩૧
 ષટ યોધ રમતા વનિ ગયા, પરદાર કાધી પ્રીતિ.
 અન્નુનમ આવી તે હણ્યા; સો નરગ પાંખ્યા નીડી. ૩૨

૨ ઇમ શાસ્ત્રે બોલાય. ૨ જમ લાવ્યો હરિચંદ.

ફહા.

છર્ધ પુરુષ નરગધં ગયા,	લાયુ	પરતગિ	પાપ;	
તેણુધં કારણિ પરસ્ત્રી તજો,	વાર	આતમ	આજ.	૩૩
કાચધં તાંતણે ગાંઠડી,	તિમ	પરનારી	નેહ;	
સહયુર કહધ નર આપડા,	સીદ	વિડંબધ	દેહ.	૩૪
કાચધ કુંભધ વારિ જમ.	તિમ	પરનારી	નેહ;	
સહયુર કહધ નર આપડા,	સીદ	વિડંબધ	દેહ.	૩૫
તડકધ છાધઉ તાડનો,	તિમ	પરનારી	નેહ.	
સહયુર કહધ નર આપડા,	સીદ	વિડંબધ	દેહ;	૩૬
તરસ્યાં પાણી ખાર જલ,	સું	સુખ	પાંમધ	દેહ;
ઋષભ કહે નર ચેતજો,	ત્યજ	પરનારી	નેહ.	૩૭

કુનીઆ.

પરનારીસું જીવકે ચિન્ત ન લાધધ;
જો ચિન્ત લાણુ હોઈ તો નચિન્ત ન જાધધ;
જો નિત જાણુ હોઈ તો નિંદન સોધધ;
કુનિહાહા ભાધ, કપહી પડિધ પાસિતો;

મસ્તગ ખોહીધ.

૩૮

ઋષભ કહીધં નવિ કાજીધં,	પરનારીસું	નેહ;	
મુંજ સરીખો રાજીયો,	બહુ દુઃખ	પામ્યો	તેહ. ૩૯
રંભ જસી ધરી અંગના,	રકરધં	હાવસુભાવ;	
તુહધ પરસ્ત્રી પેખતો,	નીચો	અગતિ	સમાવ. ૪૦
શીતલચુંણુ નવિ શશિ તજધં,	ઉપ્પતા	ન છડે	ભાણુ;
કવિ કહધ બિ સાધિં જસધં,	એક	પરગતિ	નધં પ્રાણુ. ૪૧

૧ કાંધ, ૨ કરતિત્વ. ૩ જીવ.

કવિત્વ.

સ્વાંન કરધ લઘુનીતિ, પાય પણિ ઉંચો એકહ,
વસ્ત્ર ન ભીજધં કેણિ, સોય મણિ પ્રકૃતિ વિશેષધ,
માખી હાથ ધસંત ઉંટ મુખ ઉંચું રાખધ,
છંડી નાગરવેલી, કંટક પાઉલરો ભખધ,
સુધં ચાટધ આંગુલી, કાગ વિટાવધં કુંભ નધં,
મુનિ હેમ કહધરે ગુણીયણો, શીખ ન લાગધ સહધ જનંધ. ૪૨

ફહા.

૧ શીખ તણુધં સહજ જનહી,	જમ	મલ	ચરતિ	ગાય;
અંખા મધ્ય રહધં ગોટલી,	તુહધ	કશા	ન જાય.	૪૩
તિમ નીચા નર નધ વલી,	દીજધ	બહુ	ઉપદેશ;	
પરસ્ત્રીથી ૨ નવિ વેગસો,	છંડધ	નહી	લવલેશ.	૪૪
પરદારા જસ વલ્લહી,	તે	સુખ	સેજજ ન હોય;	
પરનારીથી	વેગલા,	તસ	ધરિ લિલા	હોય. ૪૫

ચઉપધં.

કલિ કલિં સોની સંગ્રામ,	શીલધં અંબ	ફલ્યો અભિરામ;	
માગ્યો મેહ વૂહો અતિગણો,	જોયો મહિમા	શીઅલજ તણો.	૪૬
સતી સુભદ્રાની સુંણો વાત,	જેહનો જગિ	જાણું અવદાત;	
કૂપ ચાલણિ તાંતણે તોલી,	છાંટી નીર	ઉઘાડી	ઝપોલી. ૪૭
નારદ વેદી લગાવધ ધણી,	એ	પરતગિ	છધ આતમતણી;
તોહધં મોક્ષ ગયા તસ ગુણો,	જોયો મહિમા	શીઅલજ તણો.	૪૮

૧ સેહિજતણુધં શીખજ નહીં. ૨ નહીં. ૩ કાદૂ.

શીલધ રહી અંજના સંદરી, તો વનદેવધં રક્ષા કરી;
 સીલ તણું સંકટ તસ ટલું, શિલ શિરોમણિ તે વેગધ ડલું. ૪૯
 કલાવતીનું સીઅલજ જોધ, ભુગધં પાંખી જગિ રજોધ;
 નદીપૂર તે પાણું વલું, શીલ શિરોમણી પ્રગટ ડલું. ૫૦
 રામચંદ્ર ધરિ સિતા જોધ, અગનિ કુંડમાં પછડી તેધ;
 વિશ્વાનર દ્વિટી જલ થયું, જનક સુતાનું નામજ રલું. ૫૧
 વંકયૂલ વનિ મોટા ચોર, વ્રત ચઢ્યું તેણું લીધું ધોર;
 કારણપણુધં તેણું રાખ્યું શીલ, રાજ ઋદ્ધિ બહુ પાંખો લીલ. ૫૨
 શેઠ સુદર્શણ શીલધં રહ્યો, સૂલી દ્વિટી સિંધાસણ થયો;
 કહીઆર નવિ શીલધં ચલ્યો, રાજ રદ્ધિ તેણું પુણ્યધં મિલ્યો. ૫૩
 અસ્થાંવચન યુગ હેમધં કહ્યા, કુંભરનિરંદધ તે સદ્ગાં;
 ઉઠી બંધ કરજોડી કરી, પરદારાની અગડજ કરી. ૫૪

ફહા.

પરનારી તેણું પરિહરી, છખીઆ ગુરના પાય;
 અતિ આણુંદિધં ઉઠીઆ, નૃપ નિજ જનગરધં જાય. ૫૫

ઠાલ

ધસ નગરીકા વણજારે-એ દેસી-રાગ કેદારો.

એણું અવસરિ જેસંગરાય, નૃપ હમડધ ચિંતા થાય;
 પ્રાંતિ દિવસ તે દોહલધં જાય, નૃપ કરતો કોડિ ઉપાય. ૫૬
 નૃપ પુત્ર વિના બહુ મૂરધં, ભટકધં ભાજધં અણસરધં;
 હોધ પુત્ર પુણ્યધં રતેઅ, નવિ લહીધં શ્રેય અધૂરધં. ૫૭

૧ પ્રગટ. ૨ દોષ. ૩ મુનિ. ૪ મંદિર. ૫ દિન રાતિ
 થેહિલધં. ૬ અંકુરધં.

જો કનક તણો આવાસ, માંહિ રતન તણા થંભ ખાસ;
 પણિ પુત્ર નહી એક સારો, તુહધ તે ધર ઝુપ વિચારો. ૫૮
 ધરિ બંધવ બહધની સાર, અતિ મોટો બહુ પરિવાર;
 એક પુત્ર ન સારો લહીધં, તેહનધં સદા એકલડો કહીધં. ૫૯
 ખરાં દીપ રતન અનૂઆલું, ધરિ દીવા કોડિ નિહાલું;
 તુહધ પણિ ધરિ અધાર, બાલિક નહી એક સાઈ. ૬૦
 ધરિ રતન કનક મણિ મોતી, બહુ લક્ષ્મી લીલા સહોતી;
 તોહધ પણિ નિરધન નાંમ, ધરિ પુત્ર વિના સ્યા દાંમ. ૬૧
 ધંમ ચિંતધં મનિ મહારાજ, વિણ પુત્ર કિયું મુઝ રાજ;
 હવધં લોપી મનથી લાજ, આવી બધંડા બ્યાલો હેમરાજ. ૬૨
 નૃપ પૂછધ ગુરને તહીય, માહરધ પુત્ર અછધ કંઈ નહીય;
 મુઝ રાજધણી કુંણ ધાર્યધ, ગુર બોલ્યા મન ઉલ્લાસધ. ૬૩
 ગૂર જેસમરી અંબા દેવી, તે તો આવી પાય નમેવી,
 ગુર પૂછી વાત કહેવી, વલી અંબા ગુર પદ સેવી. ૬૪
 ગુર હમડા માંહિ સુરંગ, તવ તેડયો નૃપ જેસંગ;
 તોહધ પુત્ર નહી મહારાજ, લેસ્યે કુંભરનિરંદધ રાજ. ૬૫
 હુઓ સખલો મનિ વિખવાદ, રાધ વલતો ન કાઢ્યો સાદ;
 ધરિ આબ્યો જેસંગરાય, તેડયા પંડિત બહુ તસ ઠાય. ૬૬
 કહો પંડિત હોસ્યે પુત્ર, કિમ રહધસ્યે મુઝ ધરિ સૂત;
 વેગધ આપો મુઝનધં ઉત્ર, મમ બોલયો કાંધં ઉત્સૂત. ૬૭
 બોલ્યા જોતિપી કરીધં વિચાર, તોહધ પુત્ર નહી નિરધાર;
 રાજ લેસ્યધં કુંભરનિરંદ, મમ કોંપીસ તું નરધંદ. ૬૮

૧ સેવી.

નૃપ અતિ શોકાતૂર જાણી, એક પુરોહિત બોલ્યો વાંણી;
સ્વામી કહણુ આ મહારંકીજીઈ ગંગાથી જલ આણી જઈ. ૬૯
પગિ આણુંહાણું નઈ પાલાં, લેઈ ગંગા જલ સુકુમાલા;
જઈ સોમેશ્વર નઈ પૂજે, નવિ દીસઈ ઉપાય દૂજે. ૭૦
અરથી સાંસાં ન કરઈ કામ, જલ પાજ બંધાવઈ રામ;
નાચ્યો ઇશ્વર મુકિ માંમ, અરથી જેસંગ ચાલ્યો તામ. ૭૧
આળ્યો સોમેશ્વર જીહાં ઇસ, પૂજી રાય નમાવઈ સીસ,
આપો પુત્ર ભલો તજી રીસ, મમ જૂઠ લિખ્યું જગદીસ. ૭૨
પટ મહીના પૂજઈ જગદીસ, પછે અંતિ બોલ્યા ઇસ,
રાજસું પડિઓ ભત્રિં સહી, પુત્ર નહીં તુઝ કર્મઈ. ૭૩
વધી શબ્દ કહું તુઝ આજ, લેસે કુંભરનિરંદહ રાજ,
એણે વચને રાજ રહો, તું ઇસ થઈ સું બધો. ૭૪

કવિત્વ.

વિગતઈ ભૂલ્યો વિશ્વંભર, લંક ન દીધું નારી,
લંક આપ્યો સીહનઈ. વસઈ વગડઈ મંસ આહારી,
ન ફલી નાગરવેલી, ફલ તાડને દીધાં,
નયન તુજસુ નારી, લોચન મૃગનઈ દીધાં,
સ્વર ન દિધો શુક વચન, કંઠ કોકિલા કીધું તુઝ;
નૃપ, જેસંગ એણીપરિ ઉચરઈ, હામિં હામિં ભૂલ્યો ચતુર્ભુજ. ૭૫
ચતુર્ભુજ (તું) અતિ ચૂકીઓ, રંગ અતિ ગુન્ન દીધું;
અંબલ મિહર ઇજલા, કેવડઈ કાંટો કીધો.
આપુ (તે) અંધ પાંગલા, ભૂપતિ અમરાં થોડો;
જાસ રંજઈ અસવાર, તાસ લેઈ કીધો થોડો.
સૂપ દીધઈ ઇંદ્ર વારણાં, તો ઉદરઈ કંકુડ કાંકરિઉં;
કહઈ જેસંગ વિસંભરાં, (તે) ગુણવંતાંઈ ગુણ હર્યો. ૭૬

વિસંભરા વેયાં નહીં, તો અંતર એવડુ કીધું;
પ્રેમલ બહુલાં પુષ્પ, તાસ તો ફલહ ન દીધું.
ફલઈ અંબકિદા, સદા ફલે નાલીઅરી;
કોહલામાં કલીયો નહિ, ગોટલઈ ગુથીજ ફેરી.
કનક દીધું કૃપણાં, દાતા દુબલ સરજીય.
નૃપ જેસંગ એણીપરિ ઉચરઈ, તાહરી લીલા કુંણ લહઈ. ૭૭
સોવન ન કીધું સુગંધ, વાસના એકજલ આપી;
અવર વૃક્ષ જીવઈ ઘણું, કેલિ તો નાંખે કાપી.
હરિ વલ્લભ જે ભક્ત, રસના એક તસ આલી;
શેષનાગ જે સાપ, તાસ મુખિ સહસ લેઈ ધાલી.
મૂરખ દીધી સુંદરી, ચતુર ધરિ સંખની સારઈ સહી;
નિરધનકું બહુ બાલ, જેસંગ ધરિ એકઈ નહી. ૭૮

ઠાલ પાછલી.

એણે વચને ઇશ્વર લાજ્યો, દૂખ નૃપનો અંશ ન ભાંજ્યો;
લિખ્યું મમ નવિ લોપાય, વિણ અક્ષર દીધું ન જાય. ૭૯
હુઈ જેહનઈ જેહતું કર્મ, આપઈ તેહને તેટલો ભ્રમ;
જગમાં એક સાચો ધર્મ, મૂર્ખ જન લાગો ભ્રમ. ૮૦
તુલ્લો ધર્મ વિના કિમ પાંખો, જૂઓ નિરધન વિપ્ર સુદમો;
તેણે વિપ્રે દાનજ દીધું, તેહતું ફલ પરતગિ લીધું. ૮૧
હરિ વિક્રમ સરિખા જેહ, કરમિં દૂખ પામ્યાં તેહ;
દેવ, દાનવ નઈ યક્ષરાય, પુણ્ય ખૂટતઈ દૂખીઆ થાય. ૮૨
જે સગર સરીખો રાય, સુત સાઈ હનર કહઈવાય;
એક વેલા મરણજ થાય, કીધાં પાપ કર્મ નવિ જાય. ૮૩

કવિત્વ.

કરમિં રાવણુ રાય, રાહ ધડ સખ ગમાયો,
 ધ્રુવર સરિખો દેવ, સોય મિલડી નયાયો,
 કરમિં નલ હરિચંદ, ચંદ કલંકલ પાયો,
 પાંડુ સૂત વનિ પેખિ, રાંમ ધરણિ હુઓ વિયોગ.
 મુંજ મગાયો ભીખ, ભોજ ભોગવધ ભોગ,
 ધંત્ર અહિલ્યાઈ સુ રાયિયો, બ્રહ્મા ધ્યાનમં ચુકયો,
 ઋષભ કહઈ રાય રંક, કર્મ કો નવિ મુંકીયો, ૮૪

ઢાલ પાછલી.

તુઝ નેસંગ કર્મ અસાર, તાહરઈ પુત્ર નહી નિરધાર;
 ધણુ રખેદાણો નૃપ આપ, સહી પૂર્વ ભવનું પાપ. ૮૫
 અસ્યુ રાય વિચારી આવ્યો, સહુ પુરજન લોક વધાયો,
 નૃપ મંદિરમાંહિ સિધાયો, ધરનારી નાહ જોલાયો. ૮૬
 નૃપ રદન કરતો ભાખઈ, રાજ પૂત્ર વિના કુંણ રાખઈ;
 સુતતો ઝનવિ નેસંગ કર્મિં, અરી વાન કહી ધસિ ભ્રમિં. ૮૭
 નૃપ વચનેં ઝૂરઈ રાણી, સૂત પાખઈ ઋષિ મલાણી;
 એક પુત્રી હુઈ જો કાણી, તેલજ તુલ ફલ સૂપરાણી. ૮૮
 કિસ્યું અંધલા કેર ધાયું, કિસ્યું બલિરા પુરપનું ગાયું;
 કિસ્યું હીંકુઆ કેર પાયું, કિસ્યું વૃધ પુરપનું જાયું. ૮૯
 કિસ્યું કુડી બલમનું નાણું, કિસ્યું ફૂકસા કેર ખાણું;
 કિસ્યું ગાડરનું દુઝાણું, કિસ્યું ભુંગણી કેર જવિહાણું, ૯૦
 તિમ પુત્રી નાઈ માહું, તુલઈ વાંઝી કલંક નાહું;
 તજ સંયમ મંદિર રહઈણું, તિસું વાંઝીઅડાનું મહઈણું. ૯૧

૧ ચુકાવીઓ, ૨ ખેદ પામ્યો. ૩ નહિ. ૪ વ્યાણું.

દૂહા.

વાંઝિ પુકારઈ થલિ ચઢી, હું કાં જનમી માય;
 પુત્ર ન હીડોલ્યો પાલણુઈ, વહુઅ ન લાગી પાય. ૯૨
 મંદિર મોટાં ધન ધણાં, હાથી લક્ષ પ્રેમાણુ,
 જસ ધરિ બાલક નવિ રમઈ, તે ધરિ સદા મસાંણુ. ૯૩
 મંદિર સુનાં બાલ વિણુ, સુતથી વંસ ફલંતિ;
 સુત હીણું ધર જેહનું, તે કુલ સહીજ ગલંતિ. ૯૪

કવિત્વ.

દાંન વિજયઈ ગલઈ, ગલઈ સહઈ કાજ પ્રમાદિં;
 મતિ વિના પંડિત ગલઈ, ગલઈ મુખ લજ્જા વિવાદઈ;
 લોભિંઈ ગુણુહ ગલઈ, ગલઈ પુણ્ય અસતિઈ દાતા;
 પંડિત મૂરખમાં ગલઈ, ગલઈ તપ માયા ચિતઈ,
 સ્ત્રી સંગિં શિયાજન ગલઈ, દૂરિ ગયા નેહન ગલઈ;
 કવિ ઋષભ કહઈરે ગુણીઆણો, પુત્ર વિના તિમ કુલ ગલઈ. ૯૫

દૂહા.

દીપક જીમ વલી તેલ વિણુ, સેન વિના જીમ રાય;
 પુત્ર વિના ધરિ તે તરયો, ખીર વિના જીમ ગાય. ૯૬

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચલતાં—એ દેશી.

સ્નેહ વિહુણું સું રસણું, ગઢ વિહુણી પોલી;
 પ્રેમ વિના જેમ પ્રીતડી, મન મલઈ અધોલી. ૯૭

પુત્ર વિના ધર તે તર્યો,	જર્યો	લૂખો	ગ્રાસ;	
સુત વિણ તેહવો જાણ્યો,	જેહવો	સંસારનો	વાસ.	૯૮
આલિક વિણ જીમ પારણ,	કાલ	વિહુણો	મેહ;	
સંપતિ વિણ જીમ પાહુણો,	ગય	ચોવન	નેહ.	૯૯
યોગ વિના યોગી જર્યો,	મન	વિહુણ	ધ્યાન;	
ગુરૂ વિણ ગમ્મન શોભીધ,	વર	વિહુણી	જન.	૧૦૦
દાતા વિણ જીમ યાચકા,	પ્રાણ	વિહુણી	દેહ;	
પૂત્ર વિના ધર તે તર્યો,	ભાખઈ	જેસંગ	એહ.	૧
ફલ વિહુણો તર્યર જર્યો,	ચંદ્ર	વિહુણી	રાતિ;	
ગુણ વિણ નામ ન શોભીઈ,	પોત	વિહુણી	ભાતિ.	૨
લુંણ વિહુણી રસવંતી,	ધન	વિહુણું	હાટ;	
ગયવર દંત વિના જર્યો,	સૂત્ર	વિહુણો	પાટ.	૩
કાજલ વિણ આંખો જસી,	પરિમલ	વિહુણા	કુલ;	
ગતિ વિણ હયવર નહીં ભલો,	તે નવિ	પાંમધ	મૂલ.	૪
પુરુષાતન વિણ નર કિર્યો,	વેદ	હીણો	ખંભ;	
દેવલ દેવ વિના કિર્યો,	વિણ	શીલઈ	રંભ.	૫
પંખ વિના પંખી જર્યો,	સરોવર	વિણ	હંસ;	
પુત્ર વિના તે કુલ તર્યો,	નવિ	શોભઈ	વંસ.	૬

ફહા.

વંસ ન શોભઈ સુત વિના,	સુત	વિણ	ર્યો	પરિવાર;	
નૃપ જેસંગ ધરિ નારિસું,	કરતો	કોટી		વિચાર.	૭
યોગી જંગમ જે ગૂણી,	પંડિત	જે		પ્રધાન;	
એક પુત્ર જો મુઝ દિઈ,	આપું	સકલ		નિધાન.	૮

૧ તે.

શૈવ સંન્યાસી	આંખણા,	મંત્ર તંત્ર	ના જાણ;	
એક પુત્ર જો	મુઝ દિઈ,	આપું	રાજસહાણ.	૮
કોડિ ઉપાય	નૃપ કરઈ,	પણિ નો	હુઈ એક બાલ;	
તાંમ વિચાર	વાંકો કરઈ,	કુંમતિ ભજઈ	ભૂપાલ.	૧૦
અદોતરસો	બુદ્ધિ વસઈ,	રાવણ	તણઈ કપાલ;	
એકઈ બુદ્ધિ	ન ઉકલી,	જેતહનઈ	શીટણ કાલ.	૧૧
ભણ્યો ગુણ્યો	જેસંગદે,	ઉઘો કરઈ	વિચાર;	
માર કુંમરનિરંદનઈ,	જીમ સૂત દિઈ	મહારાજ.		૧૨

ચઉપઈ

સ્વારથ ભૂત પાપી સંસાર,	લોભીઈ પાતિગ કરઈ અપાર;	
લોભઈ ભરત બાહુબલિ ભિડઈ,	લોભિં કંસ પિતાનઈ નડઈ.	૧૨
કનકકેતુ મારઈ નિજ પુત્ર,	જાણ્યું લેર્યે મુઝ ધરસૂત;	
લોભ લગઈ સુરપુરી કુમાર,	રહણ્યો પિતા તેણે નિરધાર.	૧૪
કોણી રાગ લોભી થયો,	પિતા હણી નઈ ઝનરગિ ગયો;	
સભૂમરાય ચક્રી નર જેહ,	અતિ લોભઈ દૂખ પાંખ્યો તેહ;	૧૫
સ્વારથ ભૂત દીસઈ જગસૂત,	કાંમે ચુલણી મારઈ પુત્ર;	
કાંમિંઈ લોક હુઈ વલી અંધ,	ભૂપતિ મરાવઈ કુંમરનિરંદ.	૧૬
કિમ પોયણિ ઉગઈ પાપાણિ,	કિમ સુપુરૂષ વંછઈ પરહાણિ;	
કિમ સોનઈવલી લાગઈ સાંભિં,	કિમ રહઈ મુનિવર એકઈ કાંમિં.	૧૭
કિમ અમૃત થાય વિપ રૂપ,	કિમ દેખતો કંપાવઈ કૂપ;	
કિમ અવધૂત વંછઈ મન લીલ,	ચૂલિભદ્ર કિમ છંડઈ શીલ.	૧૮

૧ આખ્યો, ૨ તેણે પિતા માર્યો. ૩ દુર્ગતિ.

મણિધરનઈ માથઈ મણી જેહ, શારંગ નાભિ કરતુંરી જેહ;
 નાગદત્ત વાધણી વનિ થાય, જીવંતાં દોહી કિમ જાય. ૧૯
 કિમ પૃથ્વી હાલઈ જગિ મેર, કિમ પદ્મિનકરથી હુમ અધેર;
 ધણે ઉપાય જેસંગદે કરઈ, કુમારપાલ રક્ષિ માર્ગો મરઈ. ૨૦
 જેસંગ કોપ કરઈ અદ્ભુત, બહુ તેડયા પોતાના દૂત;
 જાઓ વેગઈ વીટો દધિલી, કુમારપાલકલ નાંખો દલી. ૨૧
 ધાયા સુર સુભટ મહાબલિ, વેગઈ જઈ વીટી દધિલી;
 માર્ગો રાગ નિહુયણપાલ, કુમારપાલ નાહો સમકાલિ. ૨૨
 નહોડો આજ્યો પાટણમાંહિ, ખયર ખોજ લહી વૃષ તિહાં;
 બહુ કોખો જેસંગ નરનાથ, કારણ વિના વૃષ કરતો ધાત. ૨૩

ગાહા.

તંતથી ધરં, તંતથી દેવલં; રાવલં પિતં નત્થી;
 જેણે અકારણિ કુવિયા, ખલા દોતિન્નિન હુંતિ. ૨૪

દૂહા.

કારણ વિના કોમઈ અસંખ્ય, કારણ કોપ સંખ્યાય;
 કારણિ પડીછ કોપ નહિ, તે ઉવિરલા ઋષિરાય ૨૫
 કારણ વિના કોપે સહિ, હુઓ અસંખ્યા પાંતિ;
 તો હુખ મનમાં સું કરે, કાહું મનની બ્રાંતિ. ૨૬

ચઉપદ.

મનની બ્રાંતિ કાઢીઈ સુખ લહુ, હવડાં હું સહી જાનું રહું;
 શાસ્ત્રિં બોલ કહ્યા છઠ જેહ, સહી સંભારઈ રાગ તેહ. ૨૭

૧ દીપકથી. ૨ નવિ. ૩ જગમાં થોડા જાણીએ.

ચતુર હુમ તે ધરં વિવેક, ફૂલ અરથઈ નર છડે દેસ;
 ગાંમ કાજં ફૂલ તજ અભિરામ, દેસ કાજં તજઈ સહી ગાંમ. ૨૮
 આતમ કાજં છંડી જઈ દેસ, હુમા નવિ રહીઈ લવલેસ;
 અસુખં વિમાસી ફૂંમરનિરંદ, આજ્યો હમડઈ ધરી આણુંદ. ૨૯
 કૃષ્ણ દેવ બનેલી જહાં, આવી ફૂંમરનિરંદ તિહાં;
 ભેટી શીસ નમાવી રહ્યા, વલી વૃતાંત માંડી નઈ કહ્યા. ૩૦
 કૃષ્ણ કહઈ સુંણિ ફૂંમરનિરંદ, સરીખાં દિન નહિ તારા, ચંદ્ર;
 સરીખા વેલા સરીખું કાલ, સરીખા વાસર નહિ ભૂપાલ. ૩૧
 સુર, નર, નારી, અરિહા, ધસિ, તેહનઈ સરીખિ નહિઅ જગીસ;
 વાસુદેવ, બલદેવા જોડિ, કાલીઈ ચક્રી પાંખ્યા ખોડિ. ૩૨
 એક દિન રાજ કરઈ વૃષરાંમ, એક દિન જંડઈ તે પુર ગામ;
 એક દિન રાવણ સયત્ર જગીસ, એક દિન ભૂમિ લુકઈ તસ સીસ. ૩૩
 એક દિન પાંડવ રંગી રમઈ, એક દિન તે નર વનમાં ભમઈ;
 એક દિન રાંગ રમઈ ભરથરી, એક દિન આજ્યો સહુ પરિહરી. ૩૪
 જે વૃષમુંજ દિઈ બહુ સીખ, એક દિન તેણુમ મારી ભીખ;
 હરિચંદ સરિખો સાહસ ધીર, એક દિન વહઈ હુંબધરિ નીર. ૩૫
 જે શ્રેણિક જગિ બલીઓ હુંઓ, એક દિન તે કક પંજરિ મૂઓ;
 જે વિક્રમ જગમાં વિખ્યાત, એક દિન છેવા તસ પગ હાય. ૩૬
 એણઈ દ્રષ્ટાંતઈ રસમજ્યો રાય, સરિખા દિન ન કોઈના જાય;
 આજ લાંપી બધસો એકઠાઈ, એક દિન તુઝ સરિ છત્ર ધરાય. ૩૭
 કાલિં પુણ્ય પ્રગટ જમ થસ્યઈ, સદ્ગત આપદા ઉત્તારી જસ્યઈ;
 મ કરિસ ચિંતા ઈહાં રાય, નગર ભડું જે તાહરા પાય. ૩૮

૧ કૃષ્ણ દેવ કહે કુમરનરંદ. ૨ સુણીહો. ૩ નાસી.

શુભ થાંતક જાંણી નૃપ-રહો, રાય જેસંગદે તે પણિ લહિઓ;
છાનું હેર આળ્યું જસઈ, અવધૂત થઈ નૃપ નાહો તસઈ. ૩૯
આળ્યો નૃપ પુરપાટણ માંહિ, કુણમેર પ્રાસાદહ જહાં,
તિહાં ભરડાના ભેસો નૃપ થાય, કાલ કેટલો વચિમાં જાય. ૪૦
જાંણુ હવું જેસંગદે જસઈ, ભરડા જમવા તેડયા તસઈ;
આળ્યા રાવલ ગરદા બાલ, રાય કરઈ તિહાં પાય પખાલ. ૪૧
ધુઈ ચરણુ જૂઈ આકાર, ભરડા પગિ લખ્યણુ નહિ સાર;
કુમારપાલ પગિ આળ્યો હાથિ, મયગલ મછ લિખ્યા બહુભાતિ. ૪૨
સાયર સીહ તણો આકાર, ઘજ તોરણુ નઈ ધતુષ અપાર;
સંખ ચક્ર નઈ ચરમહપાય, ચિતિ ચમક્યો જેસંગરાય. ૪૩
આળ્યો રાવત અતિ સાંકડે, વિષધર વાંકો ધાત્યો ઘડે;
મયગલ પડ્યો અગ્નિમાંહિ, બલ પ્રાક્રમ ન રદીસઈ કિહાં. ૪૪
નૃપ જેસંગદે કરઈ વિજાંન, તેડયા મંત્રી નઈ પ્રધાંન;
આરે સુભટ સુરા થયો; આ ભરડાનઈ ઇંધ્યો. ૪૫
અસુ કહી નૃપ કાંમીઈ જાય, ભોજન ભરડા કરઈ તસકાય;
કુમારપાલ ચિતિ ચમક્યો તિહાં, યુદ્ધિં વિભાસઈ હહડા માંહિ. ૪૬
સહી મુઝ ઉપરિ માંડ્યુ કૂડ, જાણુતો હુઓ અચિતિ મૂઢ;
આવી પડીહ સંકટ માંહિ, કાર ન દીસઈ જાવા ૪કિહાં. ૪૭
જામ મયગલ ફરસેદ્રીકાય, પડઈ અગ્નિમાં આવઈ ઠાય;
પરિમલ વાહો ભમર જેહ, કમલમાંહિં બંધાણો તેહ. ૪૮
આંખિઈ વાહો પસુ પતંગ, અગ્નિમાંહિં પરગલઈ અંગ;
કણું વસિઈ મૃગ હુઓ અજાણુ, સંકટ પડીઓ ખોઈ પરાંણુ. ૪૯

૧ તેહમાં ૨ નવિ ચાલે તિહાં. ૩ મતિ. ૪ ક્યાહિ.

તિમ હું રસના રસ લોલખી, આવી બધડો જહાં ધરરખી;
તો હું હુઓ પસુની જોડી, મન થકી યુદ્ધિ નાકિ કોડિ. ૫૦
મૂઢ પુરપ હું નર નહીં ભૂપ, દેખંતો જંપાળ્યો કૂપ;
હવઈ નીકલવા કર ઉપાય, તો હું સાચો રાવતરાય. ૫૧
અસુ વિભાસઈ રાગ જમઈ, જમતાં ભોજન પાણું વમઈ;
ઉભો થઈ નઈ અતિ ઉચકઈ, ભરડા સહુ હડસેલઈ ધકઈ. ૫૨
ભરડા સભા છાંટીઈ જવભરી, હાડ્યો રાવત ફિટિ ફિટકરી;
ખરડી ડીલઈ તે નાહો જાય, વલતોં સોય પ્રગટ નવિ થાય. ૫૩
સિદ્ધરાય આળ્યો તિહાં તસઈ, કુમારપાલ ન દીસઈ કિસઈ;
મંત્રીને તવ પૂછઈ ભૂપ, કુમરનિરંદ કિહાં ભરડા રૂપ. ૫૪
તવ મંત્રી કહઈ સુણિ હો રાય, એક ભરડો ઇહાં મુંચુ જાય;
તે ઉચકીઓ સભા મજારિ, ભરડઈ હાંકી કાઢ્યો બારિ. ૫૫
સિદ્ધરાય ખિજ્યો બહુ તાંમ, મંત્રી મૂઢ ખિગાડ્યું કામ;
સહી સંકટ છૂટા વનિ ગયો, તે મૃગપતિ કિમ જઈ અલો. ૫૬
ખીજ્યો રાય સેનાપતિ ભણી, મંત્રીનઈ નાખ્યાં અવગુણી;
રે મૂઢો વિણુસાડ્યું કાંમ, હું જેસંગ તુલ રંગલીસ ઠાંમ. ૫૭
જો જઈ ઝાલો કુમરનિરંદ, તો તુલ સિરથી જાસઈ ડંડ;
જોજઈ વિણુઝાલિ પાજાવલ્યો, તો ધરધરણીનઈ નવિ મલો. ૫૮
ખીજ્યો નૃપજવ જોડ્યો અરયો, સેન લઈ સેનાપતિ ધરયો;
કુમારપાલના જોતો પાય, અલી કુંભાર તણુઈ ધરિ જાય. ૫૯
વિટિઈ ધર પ્રગપતિ તણું, અલી કુંભાર મ બોલેસ ધણું;
તુઝ મંદિરમાં કુમરનિરંદ, આપિ ઉમુઝનઈ કરિ આનંદ. ૬૦

૧ પાલ. ૨ ટાણુ. ૩ તો ધરણીને તમે ન વિમલો. ૪ અમને.

અલી ભણુઈ ધીરજ આદરી, સહી તુલ્હરાય તણી મતિ દિરી;
જો ડડઈ તો ડડિ નિસંક, ફેકટ કુંમર મદેસ કલંક. ૬૧

કાયા કીજઈ ખડો ખડ, ચોર તણી વલી દીજઈ ડડ;
કહુ પતીજ કરં વલી સોય, કુંમારપાલ જો ઘરમાં હોય. ૬૨

ચોખાં વચન કહઈ કુંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઈ વિચાર;
તેડયા મુભટ સહુ સજ કરી, કુંભારતાણું ઘર જોયું દિરી. ૬૩

જોતાં નૃપ નવિ લાલો તિહાં, ખિણુમેદ હુઓ મન માંહિં;
નીચું મુખ કરી તે વલ્યો, પાટણુ રેમાંહિં પાછો તે વલ્યો. ૬૪

ખખરિ કરી નરજેસંગ તણઈ, સુંણી વાત નૃપ બહુ અવગુણઈ;
મુખ લેઈ સ્યું પાછો વલ્યો, કુંમારપાલ જો તુલ્હ નવિ મલ્યો. ૬૫

ખીજ્યો નૃપતિ જાણ્યો જસઈ, સેનાની વલીઓ તિહાં તસઈ;
ખખરિ કરેવા કુંમરહ તણી, ચાલ્યો ઘરિ પ્રગપતિ ભણી. ૬૬

એણુઅવસરિતિહાંઅલીકુંભાર, ભડ થકી કાઢિઓ કુંમાર;
સ્વામિ તુઝ રાખ્યો નવિ જાય, જો રાખું તો (મુજ) રસઝરિય. ૬૭

હવડાં તુઝ રિડો પરદેસ, ઉભો ઇલાં મ રહઈ લવલેસ;
કટુક વચન કહું છું આજ, તું અપરાધ ખમે મહારાજ. ૬૮

કુંમર કહઈ સુણિ પરગપતિ, તુઝ સમ લોકો જગમાં નથી;
અભયદાનનો તું દાતાર, મુઝ પ્રાણુ ઉગારણુ હાર. ૬૯

અવસરિ કાજ કરઈ તે મિત્ર, અવસર ચૂક્યો સુંત કહું શત્રુ;
જીમ કો મૂર્છાંગતહ શરીર, તિહારઈ ભલું એક ટીપુ નીર. ૭૦

તિમ અવસરનોતું જગિનણુ, તઈ ઉગાર્યા માહરા પ્રાણુ;
જવ ઉસંકલ થામસિ તુઝ, તવ મુખિ નિદ્રા(ભરી) હોસઈમુઝ. ૭૧

અસ્યું કહી નઈ ચાલ્યો જાય, વયરી ભાગો નહોડો જાય;
વેગઈ જાણુ સેનાની થાય, ચરી કટક તવ કેડિઈ થાય. ૭૨

કુંમારપાલ તવ જૂઈ દિરી, આવતાં દીકા ગજ તુરી;
તવ વેગઈ નૃપ સગલ પડાય, સેનાની પુઠિઈ જાય. ૭૩

કુમારપાલ ભયંકર થયો, ભીમસિંધ હાલી સરણિ ગયો;
રાખિ રાખિ નર તુંહિ કૃપાલ, આચ્યું સેન જેસંગ ભૂપાલ. ૭૪

ભીમસિંધ મનિ કરઈ વિચાર, જીવ ઉગાર એ ૧ધર્મ સાર;
આણી કરણા રાખ્યો રાય, અંખર ખાડ ધાલ્યો તસદાય. ૭૫

વેગઈ સેનાની આવ્યો તિહાં, કુંમારપાલ નવિ દીસઈ કિહાં;
પૂછઈ હાલીનઈ કરિ યહો, ઇલાં આવ્યો નૃપકહઈ કિહાંગયો. ૭૬

હાલી ભીમ બોલ્યો મહામતી, ઇલાં નર કોઈ આવ્યો નથી;
નવિ માંતો તો જીવો જાણુ, જો હુધ તો જેસંગ આણુ. ૭૭

તવ સેનાપતિ ખીજ કરી, મેત્ર આખું તેણુઈ જોયું દિરી;
ખોર અંખરાં બહુ છઈ છલાં, ભાલે અણી પશેયાં તિહાં. ૭૮

કટકઈ ચાપી કરી અતિઘણી, કલા કેલવી બહુ આપણી;
એક ન રવાણુ આયુધ અણી, રાખણુ હારો ત્રિભુવન ઘણી. ૭૯

હુલા.

જસકું રખઈ સાંઘ્યાં, માર ન સકઈ કોય;
ખાલ ન વંકો ઉતાં નરાં, જો જગ વયરી હોય. ૮૦

જસકું મારઈ સાંઘ્યાં, રાખ ન સકઈ કોય;
જમરા ચોટી ન ચૂકસં, જો જગ ઉડણુ હોય. ૮૧

સુર સુભટ રણિ બહુ મલ્યા, વીંટ્યો કુમરનિરંદ; ૮૨
 નૃપ માર્યો તિહાં કિમ મરંદ, રાખણુ હાર જીવંદ. ૮૨
 સેનાની ઝાંખો થયો, સુભટ હુઆ ખીન ખેદ; ૮૩
 મુખ લેઈ પાંછા વલ્યા, પાંછી ગયા કુ મેદ. ૮૩
 કટક ગયું જવ જાણીઉં, તવ હાલી સજ થાય; ૮૪
 ઝાંખર પાછાં તિહાં કરી, કાઢિઉં ગૂજર રાય. ૮૪
 સ્વામી તું સુપુરુષ સહી, મઘ કીધી તુઝ બાધ; ૮૫
 'ઝાંખરમાંહિ' ધાલીઓ, ખમજો તે અપરાધ. ૮૫
 કુમારપાલ એણીપરિ કહઈ, સાભલિ સુપુરુષ વાત; ૮૬
 તઈ મુઝ રાખ્યો જીવતો, તું મઝા બધવ તાત. ૮૬
 નિત ઉડી દાનહ દીધ, સોના ખંડી લાખ; ૮૭
 એક જીવ ઉગારિધ, તેહનું પુણ્ય અસંખ. ૮૭
 દાંન દિધું નઈ તપ તપે, જલઈ નાહઈ સો વાર; ૮૮
 કુમર કહઈ એ નર જાણ્યો, દયા વિના સહુ છાર. ૮૮
 કણું ન શોભઈ કુડલઈ, શોભઈ સુણતાં જ્ઞાન; ૮૯
 કર નવિ શોભઈ કંકણે, શોભઈ દેતાં દાન. ૮૯
 કાયા ન શોભઈ ચંદનિં, શોભઈ કરણા સાર; ૯૦
 તાસ સરીરે લેખઈ સહી, કરતા પરઉપકાર. ૯૦
 તઈ રાખ્યો મુઝ રમીમડા, ઉડી આપ પરાંણુ; ૯૦
 તું ઉપગારી જગિ થયો વડો, તું જગિ સખ્યો જાણુ. ૯૦
 દેહ ચર્મનિ વાણુહી, કરી પહઈશિવું પાય; ૯૧
 ઓગળુ ઉસંકલ વલી, તુહઈ થયુ ન જાય. ૯૧

ભીમસેન સતોષીઓ નૃપ ચાલ્યો પરદેશ,
 જવ હું રાજ લહઈસ વલી, તવ તુઝ ભક્તિ કરેસ. ૯૨

હાલ.

પર્વતમાંહિં વડો મેર હોઈ—એ દેસી—રાગ દેશાખ, રાગ કેદારો.

અસુ કહીનઈ ચાલ્યો રાય, ગામ નગર પુર જોતો જાય.
 કૌતગ એક અનોપમ થાય, ઉંદિર એક દીદો તસ ઠાય. ૯૩
 તે દરમાંહિં પદસીનઈ લાવઈ, લેધ સોનધઆ બાહરિ આવઈ;
 હેમ ટંકા માંડ્યા એકવીસ, નાચિઈ ઉંદિર કરઈ જગીસ. ૯૪
 કૌતગ જોધ નર ભૂપાલ, લેધ સોનધઆ કરતો ચાલ;
 તવ ઉંદિર ઉદીરઈ હુંધ ફાલ, વેગઈ મરણુ 'કરઈ' તતકાલ ૯૫
 હહહહ નૃપ કરતો મુખિ ત્યાંહિ ખિન ખેદ હુઓ મનમાંહિં;
 હું જગિ પાપિ મોટો મૂઠ, ભણ્યો ગણ્યો રહુઓ મતિમૂઠ. ૯૬
 મઈમનિ કીધો અસ્યોઅ વિચાર, ઉંદિર નહીં વણુજ વ્યપાર;
 નવી કરવી કાંઈ જમણુવાર, દાંન દેવું તસ નહિ નિરધાર. ૯૭
 તીર્થ નવિ કરવી એહનઈ યાત્ર, નવિ પોખેલવા પૃથ્વહ પાત્ર;
 એહનઈ નવિ કરવી ભોગનિ વાત, તો સ્યું કરસ્યે કનકની ધાત. ૯૮
 પણિ પાપી જગિ મોહની જાલ, મોહું લખમણુ કીધો કાલ;
 બ્રહ્મ પુરોહિત વારઈ નિજઆલ, મોહઈ મુનિસર દેતો ચાલ. ૯૯
 રોતો રાંમ રડાવઈ રાંન, મનમાં ચિંતઈ સીતા ધ્યાન;
 બલિભદ્ર મોહઈ વહઈ સરિકાંઠ, સુરપતિ બોધ દેધ નિદાન ૧૦૦
 ઉંમયા મોહો ધૃશ્વર નાચ્યો. નંદિખેણુ કોશા ધરિ ઓરાચ્યો;
 લાડુ મોહઈ અખાડો જાચ્યો; અરણુક ઋષિ પરરમણી રાચ્યો. ૧

કૂટુંબી રાચ્યો જે શરીરાય, મરણ લહી તે દૂરગતિ જાય;
આર્દ્રકુંભાર તાંતણું બધાય, કંત મોહી સ્ત્રી કાઠ ખાય. ૨

એક હસાવઇ એક રડાવઇ, એક બોલાવઇ મનમાં જે ભાવઇ;
એક ધન મોહ્યા પાપ કરવઇ, એક દેહ મોહ્યા મેંસજ ખાવઇ. ૩

મોહઇ મુંઝી માતા આપ, સુતનઇ કહી બોલાવઇ આપ;
પુત્રીનઇ કહઇ આપે માય, મોહઇ મુખિ અવલું બોલાય. ૪

મોહઇ મુંઝયા ગરદા બાલ, મોહઇ ઉદિર કીધો કાલ;
પશ્ચાતાપ કરઇ ભૂપાલ, તિહાંથી આલ્યો કુંભારપાલ; ૫

આવ્યો ઉદિરા ગામ મઝારિ, જઈ રહ્યો દેવશ્રીઆ ધરિઆરિ;
પ્રાંહિ તે પુણ્યવતી નારી, તેણુઇ કીધી નૂપતી મનોહારી. ૬

પંથિ જાણી ભક્તિ કરી સાર, ભોજન ભૂપતિ સખરો આહાર;
પ્રીત્યો કર્યો ગંધ અપાર, હરખ્યો નૃપ બોલ્યો તેણીવાર. ૭

જે નર મુગતિતણા ભજનાર, તેહનઇ અંગિ પડઇ ગુણસાર;
તે નર કરતા પર ઉપકાર, તે ન ગણુઇ નર આપ પરાય. ૮

શારદધન લખમી દાતાર, તે ન જૂઠ કુલ ના આચાર;
દેતાં ન કરઇ સોય વિચાર, જીમ જગમાં તર્યાર સહકાર. ૯

તર્યાર કલ્પ સરિખી સારી, દાતા દેવશ્રીઆ જે નારી;
ભૂખ્યા નવિ જાય ભીખારી, માનવ પરિખ્યાની કરનારી. ૧૦

દીઠો કુંભર નરેશ્વર જાહારઇ, ભોજનભક્તિ કરીઅતિ તિહારઇ;
પુશી થયો રૂપ હાડામાંહિ, મધુર વચનિ મુખિ બોલ્યો તાંહિ. ૧૧

જે મુઝ રાજ દીર્ઘ જગનાથિ; તિલક કરાવઇ તિહારઇ હાથિ;
અસ્થુ કહીને આલ્યો ત્યાંહિ, આવ્યો ગામ તે દહથલીમાંહિ. ૧૨

૧ બોલાવે. ૨ અતિ.

ચઉપધ.

રાધ દહથલી આવ્યો જસઇ, જાણુ હવું જેસંગનઇ તસઇ;
સુભટ મોકલ્યા જે મહાપલિ, તેણુઇ વીંટી આવી દહથલી. ૧૩

આઠલ વ્યાકુલ નૃપતિ થાય, સજન તણુઇ સરણુઇ તવ જાય;
રાખિ રાખિ પ્રજના ધણી, હણુવા સુભટ નર આવ્યા ભણી. ૧૪

તવ રસજનઇ આવી દયા, કુંભારપાલ પરિ કીધી મયા;
ઇંટ માંહિ નર ધાલ્યો સોય, તે થાનકિં નવિ જાણુઇ કોય. ૧૫

સુભટ બહુ આવ્યા પુરમાંહિ, કુંભારપાલ નહી દીસે ક્યાંહિ;
ગઢ મઢ મંદિર જોતાં ફિરઇ, કુંભારપાલ સાહવા પરિ કરઇ. ૧૬

જોતાં કિહાં ન દિસઇ જસઇ, સજન તણે ધરિ આવ્યાં તસઇ;
વેગઇ જઇ જાલ્યો કુંભાર, કહઇ કુંભારપાલની જસાર. ૧૭

સજન કહઇ સેનાપતિ કરો, ધોખીનો ઉખાણો ગરો;
સ્ત્રી સાથિં નવિ ચાલઇ જસે, ગાધઇડીને કૂટઇ તસે. ૧૮

તિમ તુહો રાય ન જાલ્યો જાય, ધર લૂટેવા કરે ઉપાય;
પણુ સરિ ગાજે જેસંગરાય, તિહાં પ્રજા લૂંટી નવી જાય. ૧૯

સુર થઇ બોલ્યો કુંભાર, સેનાપતિ મનિ કરઇ વિચાર;
કુંભારપાલ સહી નારી ગયો, ધરિ કુંભાર તણુઇ નવિ રહ્યો. ૨૦

સેનાપતિ સેન લેઇ વલ્યો, નૃપ જેસંગને આવી મલ્યો;
કરજોડી વિનવીઓ રાય, કુંભારપાલ પદિમ જાલ્યો જાય. ૨૧

એણુઇ અવસરિ સજન કુંભાર, કુંભારપાલની કરતો સાર;
ઈંટ થકી તવ કાલ્યો રાય, વિપ્ર વોસિર મિલ્યો તસ કાય. ૨૨

ત્રિણિ મિલી તવ કરઇ વિચાર, ખીજ્યો સજન પિતા તેણીવાર;
કિસી વાત કરો મનિ કોડિ, લાડ દેસ દીસ(જ)ઇ ચિત્રોડ. ૨૩

૧ ત્યાહાં. ૨ મનિ. ૩ કસઇ. ૪ કાર. ૫ નવિ.

સજ્જન પિતા તવ બોલ્યો અસુ, કુમારપાલ કહઈ કહોછો કિસું;
એ ઉપગાર તણી છે વાત, ઉપગાર વિના નર પશુ અનાથ ૨૪
ધિગ્ મુખ જહાં નહિ તત્વજ્ઞાન, ધિગ્ કર જે નવિ દેતો દાન;
ધિગ્ ફૂલ જહાં નહીં પુત્ર સુસાર ધિગ્ નર જહાં નહીં પરઉપકાર ૨૫

ફહા.

પરકાજીં તરચર ફલઈ, પરકાજીં જલધાર;
પરકાજીં સુપુરુષ નરા, કરતા પરઉપગાર. ૨૬
નર નારી પંખી પશુ, ભાવિં સુરપતિ દેવ;
પર ગુણ કાજીં જે હવા, ઋષભ કરઈ તસ સેવ. ૨૭

કવિત્વ.

માનવના મન હરણ કંઠ, કોકિલા ટહુકઈ;
મોર કલા મંડતો, હંસ ગતિ ચાલતો લટકઈ. ૨૮
મૃગ લોચન સીંહ લંક, અંબ ફળ અમૃત ભરીઓ;
કલ્પદ્રુમ જગિ અવતરિ, તેણુ ઉપગારજ કરીઓ.
નીલ આસ દરિસણુ ભલો, મયગત કુંભ મુક્તા વરયો;
નૃપતિ કહઈ નર ગુણીયણોં, નિગુણ પુરુષ જીવ્યો કિર્યો. ૨૯
દાંન, શીલ, તપ ભાવના, કીઓ ન પરઉપગાર;
જીવ જતન તેણુઈ નહું કીઓ, વચન સોય નહીં સાર.
જન જીવન, જન બિંબ, પૂજા કો પ્રેમ ન કીધી;
ઉપશમ ધર્યો ન જીવ, તીર્થ કો યાત્ર પ્રસિદ્ધિ.
જન વચન ગુણવંત ગુણ, વિવહાર ચિત્ત ન થિર રહ્યો;
ગુણ હીણો નરહરણુ રતણો, અવતાર તાસ અચલઈ ગયો. ૩૦

૧ રાયામાન. ૨ પરિ.

મૃગસો ભખઈ નઈ મંસ, મંસ જન મૃગનું ખાવઈ;
નાંદિ ધરંજ ચિત્ત, નેત્ર સ્ત્રી ઉપમ કહાવઈ.
તાપસ વાહલો ચર્મ, શ્રૃંગ ગલિ યોગિ બંધઈ;
જીમણો જામ મૃગ, સુકન તવ નિધિ સંધઈ.
કસ્તૂરી નાભિ રહઈ, પ્રેમલ જગિમાં વિસ્તરઈ;
૧ સુણો ભૂપ મૃગ ઈમ કહઈ, નિગુણ જનમ મુઝ કાં કરઈ. ૩૧

ફહા.

મૃગ વચન શ્રવણે સુંણિ, કરતો રાય વિચાર;
ગુણ હીણા નર પસું પરિં, ગાઘ ભયસ અવતાર. ૩૨

કવિત્વ.

તરણુ ભખું દેઉં ખીર, નિરવહઈ તરણી ઉતાર;
ધૃતજ માઈ સાર, જીવ જગતનાં કાર.
જાંણુ કરંજ પવિત્ર, રોગ મુતરઈજ ટાલું;
દિવસઈ દેખું ગ્રહઈ, આંખી સદા અનુઆલુ.
તેત્રીસ કોડિ સુર પૂંછઈ, પંડિત પૂજી ગુણ સ્તવઈ;
સુંણી ભૂપતિ ગવરી ૨ ભણુઈ, નિગુણ જનમિ કાં મોઢવઈ. ૩૩

ફહા.

ગવરી વચન શ્રવણે સુંણી, નૃપ બોલ્યો મુખિ વાંણિ;
ગુણ હીણો નર જે વલી, ગર્દભ સમ કરી જાંણી. ૩૪

કવિત્વ.

ગર્દભ કહઈ હું સાર, હઈ રતિ મહારઈ સરખી;
ચંદન કે છંટ જાંહાર, ભાર સિરિ લીઉં હરખી.

૧ રાય સુણો. ૨ વદે.

તરણ ભયું નિશદિસ, રીસ નહીં મન માહરધં;
મુખ ઉજલું નધં સાંમ, અરી કુલિં ચાલિં અભારધં.
ગર્દભ કો ગળીઓ નહી, બોલ્યો આપું રિદ્ધિ બહુ;
નિયુણ જનમ મમ કો કરો, ભૂપતિ આદિ સુણયો સહ. ૩૫

ફહા.

ગર્દભ વચન શ્રવણે સુંણી, તપ કહધં સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણયો, જેહવો પંખિ કાગ. ૩૬

કવિત્વ.

ચરતધં ન કરે છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલુ;
મુઝથી બીહીધ ન કોઈ, ચરમ તો પશમ પટોલું.
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ ત્રિપાં કેરધં;
લીંડી આખધ કાજ, એનધં વલી કાંમ અનેરધ.
વિષધર વિષ મુઝ નવિ ચઢધં, પવિત્ર ન રહુ બાપરો;
અધમ નરનધં તોલિ, રાગ મુઝનધં કાં કરે. ૩૭

કવિત્વ.

પૂરવિ તાપસકણ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર, દીધતો ભખવું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહી છતો;
કરે કટખતો પોપ ગગનિ ફલ ચરે લોભાણો.
છેતર્યો છપ્યો જાઉં નહી કૃદન વર્ણ કાગા સહી,
નિયુણ જનમિ કાં મીઠવો વાયસ વાત વવરીગધ; ૩૮

ફહા.

વાયસ વચન શ્રવણે સુંણી, તપ કહે સોય અભાગ;
ગુણ હીણા નર જાણ્યો, જેહવો મુરખ જાગ; ૩૯

૧ બોલ્યો કરી રાગ. ૨ પડિત તપ.

ફહા.

જાગ વચન શ્રવણે સુંણી, તપ કહધ મ કરો વાદ;
નિયુણ જલમા તુલ કીચા, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૪૧
જગમાં કોઈ અર્યો નહી, તોલું નિયુણ જોડી;
તેણી કારણિં અવગુણ તથ, આણો ગુણની કોડિ. ૪૨
અવતાર ધન્ય સજ્જન તણો, કરતો પરઉપગાર;
તુઝ પુત્રધં મુઝ રાખીઓ, ભલો તું જાતિ કુંભાર. ૪૩
સજ્જન પિતા સંતોખીઓ, ભાખધ ગૂજર રાય;
તું કુંભાર મુઝ ફૂડંબ નધે, લેધ ઉજેણી જાય. ૪૪
સજ્જન ભલાવી સચર્યો, ચાલ્યો કુંભરનિરદ;
વિપ્ર મિત્ર સાથિં લીઓ, કરતા બહુ આણુંદ. ૪૫

હાલ.

એક વજ્ર ઉઘાલતો-એ દેશી.

અતિ આણુંદિધં સચર્યો એ, વિપ્રવોશિરનધંઆગલિ રધર્યોએ;
ધજા રંગિધં તે રમધં એ, થયો મધ્યાન તિહારધંસુંજમેએ. ૪૬
ભૂપતિ વિપ્રનધ કહધ હસીએ, પરિ ભોજની કરસું કિસીએ;
તું વિપ્રનધ હું નરનાયકા એ, આજ ગાદિનહી એક પાયકાએ. ૪૭

ફહા.

પાયકો (એક) ગાદિધં નહી, લાગી ભૂખ અપાર;
ધન વિના સું (જધ) વુહરીધં, દોકડા તે જગિ સાર. ૪૮

૧ કર્યો.

કવિત્વ.

દોકડઈ દીયે તેહ, દોકડઈ દૂખ પણિ બનય;
 દોકડઈ દૂરિજન દાસ, દોકડઈ દેવ વસિ થાઈ. ૪૯
 દોકડઈ મહિપતિ મિત્ર, દોકડઈ દંદ પણિ ભાંગઈ;
 દોકડા દેસ વિદેસ, જગત્ર જન પાએ જનમઈ.
 આવો આવો સહુકો કહઈ, ઉભા થઈ આદર કરઈ;
 દોકડા વિહુણી હુંસિ જેમ, કુપ જાય મનમાંહિ રહઈ. ૫૦

ફહા.

કુઆ તણી જામ જાંહડી, ફિરી કૂપિંજ સમાય;
 ધન વિન રહુંસી કરી કર, બોલ્યો ગૂજરરાય. ૫૧

ઢાલ-પાછલી.

તવ વિપ્ર કહઈ સુંણો વાત એ, મુઝ વિધા જગિ વિખ્યાત એ.
 ભીખ ભીખારીને માત એ, તું ચિંતા મ કરસિ નાથ એ; ૫૨
 ભીખ સાધ તણી કહપવેલિ એ, કાઢી દૂરગતિ નારી ઢેલીએ;
 રાય નમાવઈ સીસ એ, ભીખ આપઈ પરમ જગીસએ. ૫૩
 સુર નર વિધાવૃંદ એ, ચઢી હલધર નઈ ઇંદ્ર એ;
 ગજ કેસરી લાગઈ પાય એ, તે તો ભીખ તણો મહિમાએ. ૫૪
 વાત કહી વિપ્રઈ ધણી એ, પછઈ ચાલ્યો તે ભીક્ષા ભણી એ;
 જઈ પછકો નગરિમાંહિ એ, ભંલ કર્યો ડલાવ્યો તિહાં એ. ૫૫
 અન્ન ઉદક સહુ લાવીએ એ, તૃપ આગલિતેપણિ આંણીએ એ;
 વિપ્ર ભીખારી જીવ એ, તેણુછ ઓલવ્યો કર્યો દિવ્ય એ. ૫૬

૧ લાગઈ. ૨ વહુણી હોંસ કરી કરી. ૩ પામ્યો.

રોટી ભાત લેઈ કરી એ, ભરી થાલનઈ તૃપ આગલિધરિએ;
 કાલ નઈ ભાવ જોઈ કરીએ, રાય આહાર લીઈ પેટજ ભરીએ. ૫૭
 રથણી રથઈ રવિ ગયો એ, તવ કપટ નિદ્રાઈ તૃપ થયો એ;
 ભોજન લાલચી જાંભણો એ, તેણું ખાધું કર્યો અતિ ધણો એ. ૫૮
 પેટ ભરી પૂરણ થયો એ, તવ રાય તણઈ પાસે ગયો એ;
 સ્વામી કર્યો આંણીઉ એ, તુલ્હા ખાઈ સંતોખો પ્રાંણીઉ એ. ૫૯
 રાય કહઈ સુંણો મિત્ર એ, ન ઘટઈ તુઝ કર્યો અત્રએ;
 ખાધો કર્યો મુઝ તજ એ, હવઈ ર્યું ખાઉં થઈ લાલચી એ. ૬૦
 જોણઈ દીધું તેણઈ દેવરાય એ, ફિરપી દાતાર ન થાય એ;
 પર આગલિ ઉડિઉ હાથ એ, સું જાંણુછ દીધાની વાત એ, ૬૧
 રવિત્ર કહઈ સુંણો ડવાત એ, કહું કર્યો તણો અવદાત એ;
 મુઝ ઉધાડો એ દીઉ એ, તેણઈ કારણિ આહાર પહઈલોલીએ. ૬૨
 મુઝનઈ પચીએ આહાર એ, તવ જાંણ્યો કર્યો સાર એ;
 હવઈલાવ્યો કર્યો તુલ્હા કહઈરે, મમ ઠલકો તૃપ મુઝનઈ દીએએ. ૬૩

ફહા.

ઠપકો મુઝનઈ મમ દીએ, મધ કીધી તુલ્હા સાર;
 વિખ કર્યો જાંણી કરી, કીધો જપ્તમ આહાર. ૬૪
 ભૂપઈ અવસર ઓલખ્યો, નવિ બોલ્યો મહારાજ;
 વચન વાદ કરંતડાં, પ્રીતિ ઘટઈ સહી આજ. ૬૫
 વચન વાદ સ્ત્રી એકાંતઈ, વણજહ દૂરિ ગયાંઈ;
 અવસર ચુકો લોભિં પડિઉ, મિત્રી એમ પલાય. ૬૬

૧ હવિજવ. ૨ આહાર. ૩ નાથ. ૪ પહિલો.

ભોજન કરી કરાવીધ, સુખ દુખ સુંણી કહંતિ;
દીનધં દીનધં પ્રેમસ્યું, મિત્રી એમ પવધંત. ૬૭
તિણુધ કરણિં તિહાં વિપ્રને, સંતોષ્યા બહુ ભાતિ;
ખડગ લેધ નૃપ ચાલીઓ, આવ્યો છહાં ખંભાતિ. ૬૮

હાલ.

નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવધં-એ દેશી-રાગ-આશાઉરી.

ખંભ નયર નૃપ આવ્યો વેગધં, બધઠો પુણ્ય પ્રસાદિધરે;
દીઠો અહિમસ્તગિ ગંગેટો, નાચંતો બહુ નાદિધરે-ખં. ૬૯
એણુધવિવસરિમુનિહેમાચારજ, અરણુ ભોમિ તિહાં આવધરે;
અહિમસ્તગિ દીઠો ગંગુટો, સમલ સુકન મનિ ભાવધરે-ખં. ૭૦
ગાથું છમણું જોતાં દીઠો, કુમરનિરંદ સોભાગિરે;
તેણુધં પણિ હેમાચાર્ય દીઠા, વિનય કરી પગિ લાગીરે-ખં. ૭૧
સ્વામી હું પૃથ્વી રડવડીઓ, રાજ કરિં નવિ ચટ્ટીઉરે;
પુણ્ય હીન દુખ પાંખ્યો બહુલું, કર્મિં હું પણિ નડીઉરે-ખં. ૭૨
હેમ સરિ તવ હરખી બોલ્યા, નૃપ મનિ ચિંતા ટાલોરે;
અહિ મસ્તગિ દીઠો ગંગેટો, એણુ સુકને ભૂપાલોરે-ખં. ૭૩
સંવત એકાદસ નવાંણું, મહાવદિધં તુઝ કાજરે,
ચઉથિઆદિલનધપુષ્પનક્ષત્રધં, મધ્યાન માહિં રાજોરે-ખં. ૭૪
એણુવચને હરખ્યો નૃપહધધં, લાગો મુનિવર પાયોરે;
વચનપ્રમાણુ હસધં સહીતાહરે, તું સાચો ઋષિ રાયોરે-ખં. ૭૫
એણું અવસરિ તિહાંઉદયમંત્રી, આવ્યો વંદન કામિધરે;
કુંભારપાલ તવ પૂછધંચુરનધં, એ રહધ છં કુંણુ કામિરે-ખે. ૭૬

૧ વાધંત.

હેમ કહધં સુણિ કુંભરનિરંદો, એ જનશાસન ચંદોરે;
મરદેશધં શ્રીમાલી વંસિં, ઉદુ નામ વણિહોરે-ખં. ૭૭
ધૂત લેવા ચાલ્યો ચક્રમાસધં, ખેત્ર [આગલિ આવ્યોરે;
તિહાંએકંકુંણુખી સુકુનજ ભેદી, તેણું ઉદુ બોલાવ્યોરે-ખં. ૭૮
વણિગ વાત કહું એક સાચી, ઇહાં તુઝ ઋદ્ધિ ન મલસ્યેરે;
કરણાવતીએ ગૂજર દેસે, તિહાં તુઝ ભાગ્ય ફલસ્યેરે-ખં. ૭૯
ચ્યાર પુત્રસું તેપણિ આવ્યો, બાહડ, અંબડ, સોહલોરે,
ચઉથિ પુત્ર ચાહડ કહધં, કપટ રહીત તે ભોલોરે-ખં. ૮૦
ચ્યાર પુત્ર નધં સાથિં લેધ, આવ્યો ગૂર્જરમાહિરે;
મણિધરનધં માયધં એકદેવી, દીડી બધડી લાંહિરે-ખં. ૮૧
વણિગ વિચાર કરે જવ હધધં, તવ એક સુકની બોલધરે;
કધં રાગ કધ મુદ્રા થાસધં, નર નહી તુઝકો તોલેરે-ખં. ૮૨
સુકુનમી નધં તેપણિઆવ્યો, નૃપ જેસંગને મિલીઓરે;
મંત્રી મુદ્રા આપી તેહને, પુણ્યતર તસ ફલીઓરે-ખં. ૮૩
ઉદયન મંત્રી નામ ધરાવધં, તે વંદન ઇહાં આવ્યોરે;
નૃપ સમઝાવી કુંભરનિરંદને, ઉદયન હાથિ ભલાવ્યોરે-ખં. ૮૪

ફહા.

ઉદયન હાથિ ભલાવીઓ, કુંભરનિરંદ રાય; ૮૫
ભોજન ભક્તિ ભલી કરધે, રભગતિ કરધે તસ ઠાય.

હાલ.

પ્રણમું તુહ સીમંધરજી-એ દેશી.

એણુધ અવસરિ જેસંગનેજી, કીધું હૂતેરે જાણુ;
કુંભરનિરંદ ખંભાપતિમાંજી, મંત્રી ધરિ રહધ ઠાણુ.

૧ કુંભરનિરંદ ભલાવેયો, સોંખો ઉદય હાથિ. ૨ સેવ કરધ દિનરાતિ

નરેસર માતો સાચેરી વાત, તિહાં જઈ આસો જીવતોજ;
 આલસ તજી નરનાથ—એ અચલી. ૮૬
 કટક ચઢ્યાં જેસંગનાંજ, ચાલઈ તે દિનરતિ;
 કુંભારપાલને અલવાજ, વીંટી નયર ખંભાતિ-ન. ૮૭
 જાણુ હવું મંત્રી તણુછજ, તેડયો કુંભરનિરંદ;
 જા તું નાસી જીવતોજ, તુઝ આલેવા ફંદ-ન. ૮૮
 પડિઈ પાંનિ ચુતો દીઓજ, નાવ્યો તાહરઈરે કાંમિ,
 ૧કારણિ પડિછનવિ રાખીઓજ, તો હું પસુઆ ઠાંમ-ન. ૮૯
 કુંભર કહઈ મંત્રી સરજ, મ કરો ખોટીરે વાત;
 મુખિ કિરિયાતું તે દીછજ, જે રપોતાનો તાત-ન. ૯૦
 તાત સરીખો તું સહીજ, તિહુયણુપાલ નઈ ઠાંમિ;
 મુઝ નવિ રાખઈ મંદિરછજ, તે મુઝ હિત નઈ કાંમિ-ન. ૯૧
 તાહરા ગુણુ જગમાં ઘણુંજ, મુઝ હમડઈ ન સમાય;
 ધરતી કાગલ જે કરંજ, તુહઈ લખ્યા ન જય-ન. ૯૨
 તઈ મુઝ રાખ્યો જીવતોજ, કીધો પરઉપગાર;
 કાજ કરઈ ફૂલઈ નહીજ, નર ઉત્તમ આચાર-ન. ૯૩

કવિત્ત.

સોય પુરૂષ જગિ સાર, જાણુજ વિરલા લઘઈ;
 દાંન શીલ તપ સુર, વિવેક વિપ ઇત્રી વધઈ.
 આપ અવગુણુ આખિ, વિવિધ ગુણુ વિદ્યા કેરા;
 ઋદ્ય ન ધરતો ગેસ, બુદ્ધિકાંજ અનેરાં.
 ન ન માંન, ન ન લોભ, અવગુણુ, ગુણુપરજૂખલજણુહાર;
 કરી નામ ન ફૂલણાં, તે ઉવિરલા સંસાર. ૯૪

૧ વેલા પડછ. ૨ પોતાની માત. ૩ નર જગમાં તું સાર.

ફહા.

સાર પુરૂષ જગિ તું સહી, તઈ કીધું શુભ કાંમ;
 નિજ મુખિ તું કિમ ઉચરઈ, પોતાના ગુણુ આમ. ૯૫
 તું ગુણુવંત ગુણુ ભર્યો, તાહરે વચન પ્રમાણુ;
 તુઝ વચને નાસું સહી, નિજ રાખવા પ્રાણુ. ૯૬

ઠાલ-પાછલી.

મરણુતણો ભય મનિ ધરીજ, નાડો કુંભર નિરંદ;
 ગયો પોસાલઈ પાધરોજ, ૧રાખો હેમસૂરીંદ-ન. ૯૭
 નર પૂણ્યાદ્ય જાણી કરીજ, રાખઈ મુનિવર ત્યાંહિં;
 કુંભારપાલને ધાલીઓજ, રોગી ભુંહરામાંહિ-ન. ૯૮
 પુસ્તક ખડકયાં બારણેજ, બધકા હેમસુરિંદ;
 સેનાનિ તિહાં આવીઓજ, પૂછિઉં કુંભરનિરંદ-ન. ૯૯
 હેમસુરિ તવ ઈમ કહછજ, દીસેં નહી નર કિહાંઈ;
 જે તુહા સોધ્યો નવિ જડયોજ, તે ધાલ્યો આ માંહિ-ન. ૧૦૦
 સોધ્યો કુંભર નરેશ્વરજ, નવિ લાધો નર કિહાંઈ;
 સુર સુભટ ઝાંખા થીઓજ, ખિણુ ખેદ મનમાંહિ-ન. ૧
 સુર સુભટ પાછા વલ્યાજ, કાઢિઓ કુંભર નરેસ;
 તું ઉભો ઈહાં મમ રહછજ, નાસીજ પરદેસ-ન. ૨

ફહા.

પરદેસઈ પંથી ફર, તુંમનિ નહિ સહદેસ;
 સાત બોલ તજવા સહી, તું સણી તૃપ ઉપદેશ.

૧ બેડો. ૨ ભિંત.

ચઉપધ

તજે નગર જહાં વયરી ઘણાં, તજે વાઢ જહાં નહિ આપણાં;
તજે મુહુલ તે અતિજનરાં, તજી નેહ વિના દીકરા. ૧
તજે વૃક્ષ થયો જો ખીણ, તજે ધર્મ દયા જો હિણ;
રાય તજે પરનારી ભોગ, એ સાતિ તજવો સયોગ. ૨
આર ખોલ નવા સાંભણે, સહસ હાથ ગજથી વેગણે;
શત હાથિં હય તજવો નાય, શકટથી રહીયં પંચ હાથ. ૩
વયરી વિરલ વિખધર નાગ, તેહથી કીજઈ દેસહ ત્યાગ;
ઉભા રહી નવિ પિગઈ નીર, તું સુખ લહીઈ આપ શરીર. ૬

હાલ-પાછિલી.

એણે વચનેં નૃપ હરખીઓજ, નમિઓ મુનિવર પાય;
તંધ મુઝ રાખ્યો જીવતોજ, જૈનયતિ ઋષિરાય.
મુનિવર માનો સાચીરે વાત. ૭
રાખધ કાડીં કંથુઓજ, છોડધ કોડિરે પાસ;
તો કિમ દૂહવઈ નર તણઈજ, એ મુઝ નઈ વિશ્વાસ-સુ. ૮
આગઈ તુઝનઈ ધુરિ લગઈજ, પૂરવિં મુઝપરિ રમેમ;
ગુણ ઓસંકલ કિમ થસુંજ, એ દુખ સાલેં દેહ-સુ. ૯
હું રાવત તું મુનિવરજ, ફિરીધ જૂજૂધ દેસ;
કેહીપરી મલસું એકદાજ, કિમ તુઝ ભકિત કરેસ-સુ. ૧૦
અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યોજ, આવ્યો વટપદ ગાંભિ;
તેણઈયાંનકિ એકવાણિઓજ, કુટક સાયરીઓ નાંમ.
સણો નૃપ કરપી કહીન અપાર-અંચલી. ૧૧

કુમારપાલ નૃપ તિહાં ગયોજ, પૂછિલ ખાજમ પાડ;
ઈમજ ઈમજ મૂખિ તે કહઈજ, ઘૂણાવઈ નિલાડ-સુ. ૧૨
ટોલિ વચન અવણે સુણીજ, ખીજ્યો નૃપ મનમાંહિ;
ચિણુ તોલાવી તિહાં લીધજ, બધેડો હુંગમ ત્યાંહિં-સુ. ૧૩
ચિણુ ભખી પાંણી પીકંજ, ઉડિ ચાલ્યોરે રાય;
કિરપી કુટકજ વાંણીલજ, નૃપની કેડિ ધાય-સુ. ૧૪
પાલવ અહીનઈ રાખીઓજ, મુખથી ખોલધરે ગાલિ,
ધનવિણુ આવ્યો વુહુરવાજ, ધિગ જીવ્યું તુઝ બાલિ-સુ. ૧૫
કુમારપાલ નૃપ ઈમ કહઈજ, મ કરીશ શૈલ પુકાર;
હવડાં નાણું નવિ મલઈજ, દેસું તૂઝ નિરધાર. ૧૬
સમજાવ્યો સમજઈ નહિંજ, મેલ્યું માણસ તાંમ;
ચિણુ ૧તોલાવીનઈ ભખ્યાજ, હવડાં ન દિધ મુઝ દાંમ-સુ. ૧૭
ભૂપતિ કહઈ નર સાંભણોજ, મુઝ હુઓ સૂખડી પ્રેમ;
મધ પૂછી જોયું એહનઈજ, એ કહઈ ઈમજ ઈમ-સુ. ૧૮
મધ જાણ્યું ફાસ દીધજ, લીધા તામ ચિણાય;
એ વલતો ખાધા પછીજ, કીજઈ કોસો ઉપાય-સુ. ૧૯
લોકધ વાર્યો વાંણીઓજ, પણિ નવિ માંનધરે ખોલ;
ખીજ્યો કુમર નૃપેશ્વરજ, પાપી પાહણુ નિટાલ-સુ. ૨૦
વાર્યો ન રહધ વાંણીઓજ, તવ હુલ નૃપ દૂખ;
વજ પડોસરિ વાંણીઓજ, જેહમાં એહવા પુરપ-સુ. ૨૦

આઈ કહ્યતાં ન સાડોણ, નવિ મુંકઈ નિરધાર;
 ઘોઘ લાગઈ વાંણીઓણ, એહને એ ઉપચાર-સુ. ૨૧
 ગદ્યઈ ગ્રહી તવ નાંખીઓણ, પછઈ રહ્યો મતિમંદ;
 પુરજન લોકનાં દેખતાંણ, ચાલો કૂંમરનિરંદ-સુ. ૨૨

ફહા.

ચાલ્યો કુંમર નરેસરણ, કીધુ આપ વિચાર;
 દેણ સમું ભૂંડું નહિંણ, દેણુઈ દૂખ અપાર. ૨૩

કવિત્વ.

દેણુ તણો જગ દાસ, વાસ પણિ દેણુઈ મુંકઈ;
 દેણું દેહજ ખોઈ, દેણુથી ભોજન ચૂકઈ.
 દેણું દીન મુખ હોઈ, દેણુથી દીસઈ દુખીઓ;
 દેણુઈ ઉવટ વાટ, દેણુથી સુધ ન સુખીઓ;
 દેણુથી કાતિ પાંગલી, નરગ ગતિ નરખી કહી;
 નીચ ચોની અવતાર, છુટઈ પસુ પીછઈ વહી; ૨૪

ફહા.

પીઠ વહીનઈ છુટસ્યે, પરવસિ તેહની દેહ;
 તે ભોગવતાં દોહેહું, જીહાં દુખનો નહિ છેહ. ૨૫
 પરધન લેઈ એકનરા, કરતા અમૃત આહાર;
 પરભવ ભઈસા ખર થઈ, સિરિ વહઈસઈ બહુ ભાર. ૨૬
 શાલિ દાલિ ધૂત ઘોલથી, વિખ પાપાઈ તે ખાસ;
 પરધન પણિ નવિ રાખીઈ, દેણિ તણો જગિ દાસ. ૨૭

૧ પીધુ.

ધંમ ચિંતી નૃપ ચાલીઓ, કીધો યોગી રૂપ;
 ખડગ હાથિ લેઈ કરી, ભરઅચિ આગ્યો ભૂપ. ૨૮

હાલ.

રાંમ ભણુઈ હરિ ઉડીછએ. એ દેસી-રાગ રામગિરી.

ભરઅચિમાંહીરે આવીઓ, મલીઉ સુકુનનો જાંણુરે;
 વિનય કરી તસ પૂછીઉં, કહીઈ રાજ મંડાણુરે. ભ. ૨૯
 શ્રી મુનિસુવત દેહરઈ, અઈઠી તે કાલી દેવિરે;
 દોષ સખદ દેવી કરઈ, માલી સારઈ તતખેવરે. ભ. ૩૦
 ત્રિણિ સખદ કલસિં કર્યા, દંડ સખદ તે ચ્યારરે;
 વચન સુણિ કહઈસુંણુ હેવી, કહું તુઝ સુકન વિચારરે. ભ. ૩૧
 દોઈ સખદરે દીવઈ કીઆ, તેહનો એહ વિચારરે;
 હીંદુઅ સિરિ વહઈ આગન્યા, આંણુ ન ખડઈ રૂંમારરે. ભ. ૩૨
 ત્રિણિ સખદરે કલસીં કીઆ, તે ત્રિહુ ભુવનમાં નાંમરે;
 સ્વર્ગ નઈ મૃત્યુ પાતાલમાં, ગાય તાહરા શુણુ આમરે. ભ. ૩૩
 ચ્યાર સખદરે દંડઈ કીઓ, કહું તુઝ અર્થ તે આજરે;
 લાખ એદાદસ વાજ ભલા, હોસઈ ચિહુ ખંડિ રાજરે. ભ. ૩૪
 સખદ સુણી નૃપ સંચર્યો, ચાલ્યો કુંમરનિરંદરે;
 કુલાગ નગરમાં આવીઓ, સર્વાર્થ તિહાં યોગેંદ્રરે. ભ. ૩૫
 બિઈ કરજેડીરે નૃપ નમ્યો, યોગી કરઈ તે પાયરે;
 હું તુઝ પૂછુરે પંડિતા, કહીઈ રાજ તે ચાયરે. ભ. ૩૬
 યોગી રૂભણુઈ સુંણિ રાજ્યા, માહરઈ મંત્ર છઈ આજરે;
 એકદિઈ ઉબહુ માલનઈ, એક દિઈ દિવ્ય રાજરે. ભ. ૩૭

૧ કોય. ૨ કહઈ. ૩ ધન.

કુંભરનિરંદ એણીપરિ કહઈ, નહી મુઝ દાંમતું કામરે;
 મુઝ દિઈ ગુજર દેસડો, પાટણુ કેરૂં તે રાજરે. ભ. ૩૮
 તવ યોગી તસ સીખવઈ, મંત્ર આરાધન ત્યાંહીરે;
 કુંભરનિરંદ સીખી કરી, આઁયો સમસાંન માંહિરે. ભ. ૩૯
 કાલી ચઉદસી રાતડી, દીધું મૃતક એકરે;
 અગણિ કુંડ તેહનઈ દિઈ, આયુષ દિઈ અનેક. ભ. ૪૦
 વીર વકાર્યોરે આવીઓ, કોટા ખેતરપાલરે;
 તે છલી નૃપનઈ પાડવા, કરતો રૂપ વિકરાલરે. ભ. ૪૧
 તિહારઈ લખમી લીલાવતી, દેવી પરતગિ થાયરે;
 આજ થકી વર્ષ પાચમઈ, સહી તું ગૂજર રાયરે. ભ. ૪૨
 સોઘ શબ્દરે વીરઈ સુંણ્યા લાગો ભૂપતિ પાયરે;
 વિદ્યા સકલ તે સાધી કરી, ખેતલ થાંતક ગાઈરે. ભ. ૪૩

ફહા.

વીરે વલંતઈ ઈમિ કહિઉં, સાંભલિ કુંભર નિરંદ;
 રાજ કરે સપરિવારસું, જીમ તારામાંહિ ચંદ. ૪૪
 શયદ સુંણિ નૃપ નાચીઓ, ઉલટ અંગિ ન માય;
 અરયો હર્ષ હુઇ અસિપરિ, તો જીવ દુખીઓ ન થાય. ૪૫
 નારી નામિં હરખતો, ધાય ધનનઈ કામિ;
 આલસ ધણું અંગિ વલી, જીન પૂજા નઈ કામિ. ૪૬
 હાસ વિનોદ કરતાં સુંણી, જીવ ધરધ તિહાં કાંન;
 સૂત્ર સિદ્ધાન્ત સુંણતાં વલી, ન રહઈ ચોથું ધ્યાન. ૪૭
 રંભાશ્વ દેખી કરી, ફાટી આંખિઈ જોય;
 શ્રી નવકાર ગણતડાં, નયણેં નીદ્રા જોય. ૪૮

ભારીકરમી જીવડા, જીમ નારીતું ધ્યાન;
 તિમ કરઈ પરમેશ્વર તણું, પાંચઈ અમર વિમાન. ૪૯
 પર નિંદા કરતાં વલી, જીભઈ વાધઈ જોર;
 શ્રી જીનવર ગુણ ગાવતાં, આલસ અંગ અધોર. ૫૦

હાલ.

રાગ વસંત—નાહલો નીરગુણરે.

જીન તુઝ નાંમ નિધાંનરે, એ ધન કોઈ ન ખાય;
 દેહડી જલતાં સાથિં આવઈ, વિણુસી કિમઈ ન જાય. જ. ૫૧
 ચોરન ચોરઈ અગનિન જલધ ધૂરત કોઈ ન ધૂતારઈ;
 વાટિઈ વહઈતાં વિધન નથાય, ધૂતઈ કહી ન હારઈ. જ. ૫૨
 એ ધન ખાતાં કહીઈ ન ખુટઈ, વણુજ કરિ નવિ રહારઈ;
 દૂવસન પડતાં એનવિ વિણુસુઈ રસી ન લીઈ રાય. જ. ૫૩
 ચાડતાણું ઇહાં કહિઈ ન ચાલઈ, યોગી ધાત ન ધાલઈ;
 સુરનર કિંનર અસુર વિદ્યાધર, એ ધનસું નવિ ચાલઈ. જ. ૫૪
 એ ધનતું હેરૂં નવિ થાય, લુંટા સોય ન લૂંટાઈ;
 સાયરજલ પ્રભવઈ નઈ એહનેં, અનર્થ કોઈ ન ઉઠઈ. જ. ૫૫
 એ ધનથી પેલું ધન આવઈ, રાજ ઋદ્ધિ સૂચ ભોગ;
 કુમારપાલ નૃપ મનિ એણીપરિ ચિંતઈ, પૂણ્ય સકલ સંયોગ. જ. ૫૬

ફહા.

મોહ કર્મ મૂઝને ધણું, જીવ રહઈ નહી કામિ;
 તૃણા વાલો નરપતિ, રહીકું ગાંભો ગાંભિ. ૫૭
 અસું કહી નૃપ સંચર્યો, લીધું યોગી વેસ;
 ક્રાંતીપુરમાં આઁયો, કલ્યાણુકારક વલી દેસ. ૫૮

૧ જાઈ, ૨ હીડઈ.

ઢાલ.

રાંમ ભણું હરિ ઉકીધએ—એ દેશી.

ગુર વિના ગચ્છ નવિ જિન કલો, એ દેશી—રાગ આસાઉરી.

કથ્યાણકારક વલી દેસમાં આળ્યો કુમર નિરંદોરે;
કૌતુગ જૂઠું નૃપ રાજીઓ, ધરતો અતિહી આણુંદોરે. કૌ. ૫૯
સરિ વિણ પુરૂષ પડયો તિહાં, કામિની કરઈ (કાને) વિચારોરે;
એ સિરિ વેણી અતિવડી, કાંને કુંડલ સારોરે. કૌ. ૬૦
ડાઢી મોટી અતિધણી, એ છઈ પાંનનો ભોગીરે;
દંત અછઈ નર સોખલા, સુણીયો કૌતુગ યોગીરે. કૌ. ૬૧
યોગીઈ પૂછિઉં નારને, જાણ્યો કિમ વિચારોરે,
તે પણિ મર્મ પ્રકાસીઈ, તે તુલ્ય બુદ્ધિ અપારરે. કૌ. ૬૨
પહાલી કહઈ સુણો પંથીઆ, વેણી વાંસગ આકારરે;
ખધિઈ ઘાસ જ કુંડલા, તવ મંઈ જાણ્યો વિચારોરે. કૌ. ૬૩
ત્રીજી કહઈ ઋદય ઉજલું, ડાઢીનો આકારોરે;
ચુંનઈ ભર્યોજ અંગુડો, જાણ્યો પાનનો ભોગીરે. કૌ. ૬૪
પાંચમી કહઈ સુણો યોગીઆ, કહુ તુઝ વાત એકાંતોરે;
આંગલી ટચી નખ લોહી ભર્યા, તેણે નર સોખલા દતોરે. કૌ. ૬૫

દૂહા.

કૌતુગ દેખી હરખીઓ, આળ્યો સરોવર પાલી;
તિહાં એક દેવ ભુવન અછે, મસ્તગ પૂજ નિહાલી. ૬૬

૧ ખાનારરે.

ચઉપધ.

મસ્તગ પૂજ દેખી રાય, હઠડામાંહિં ૧ વિમાસણ થાય;
પૂજારાનઈ પૂજઈ રજસઈ, સિર પૂજ તે કારણ કિસઈ. ૬૭
પૂજઈ જોડ્યા તસ હાય, આગઈ એક મકરધ્વજ રાય;
તેણુઈ ખણાળ્યું સરોવર સાર, અમૃત સાગર નામ અપાર. ૬૮
સરોવર પાંણીઈ ભરીયું જસંઈ, કમલ અનોપમ પ્રગટીઉં તસઈ;
તેહમાં મસ્તગ જોડઈ સોય, એકઈ જૂડઈ છઈ સહુ કોઈ. ૬૯
વાત હવી મકરધ્વજ જહાં, બહુ પંડિત પણ બધા તિહાં;
ભૂપંઈ પૂછીઉં મન સંદેહ, કહુ મસ્તગ સું કહઈછઈ એહ. ૭૦
તવ પંડિત હુઆ અતિ બાલ, ઉત્તર તવિ દીધો ભૂપાલ;
હુંતા પંડિત અતિ વાચાલ, તવ મતિમૂઢ હુઆ સમકાલ. ૭૧

દૂહા.

સમકાલિં નવિ જોડ્યા, ઉત્તર ન થયો ત્યાંહિ.
અવસર આળ્યો જાલવે, તે થોડા જગમાંહિં. ૭૨
અવસર વાલન વાહીઓ, રોસ ન દીધો ધાઓ;
રોસ ગયો રસ વિસમ્યો, પછઈ ધાઉ ન થાઉ. ૭૩
કવિતા પંડિત જગિ ધણાં, યુઝવે નારિ બાલ;
પ્રાંહિ પંડિત તે નહિં, સમજાવઈ ભૂપાલ. ૭૪
ધરિ સૂરા રણિ પંડિતા, ગામ ગેમા ગોહિ. ૭૫
રાજ સભામાં જોડતાં, થરથર ધૂળે હોહિ. ૭૫
મુંહડઈ માંગ્યું જે દીઈ, નાપઈ રાખ્યો સરણુ;
પૂછ્યા ઉત્તર જે દીઈ, તે જગિ વિરલા ત્રણુ. ૭૬
પૂછીયો ઉત્તર નવિ થયો, પંડિત પંચ સહાઈ;
સાત જોડ પ્રાંહિ વલી, ખટકઈ હઠડામાંહિં. ૭૭

૧ અસંભવ, ૨ તસઈ.

ચઉપધ.

પુછ્યાનો ઉત્તર ૧ન થાય. ભોજન વેલા મૂખ્યો જામ; વાદ સમય ગાથા વિસરઈ, વ્યાખ્યાનની વ્યાધાતજ કરઈ. ૭૮
 ગાન કરતા ગણ બધાય, શુંદ્ર અર્થ મરડિઈ દૂખ થાય; સભામાંહિ ટુંકારો કરે, એ સાતે બોલ હમંઈ ખટકઈ. ૭૯
 ભૂપધં પુછિઉં જોહ વિચાર, પંડિતનં કહઈતાં હુમં વાર; સોય બોલ હમંઈ ખરખરઈ, પછઈ અવધિ ખટ મહિના કરઈ. ૮૦
 અવધિ આજ્ઞા લેઈ રાય, પંડિત ચાર પરદેસઈ જાય; આબ્યા નવકોટિ મરથલી, તિહાં એક પંડિત દોહો વલી. ૮૧
 સુંદર ડાઢી સુંદર વાંત, જાણું નાગરવેલી પાંત; ચંદ્ર દોહન કરઈ વિજ્ઞાન, નિજ ડાઢીતું રાખઈ માંત. ૮૨
 મુહુત ન રાખઈ ડાઢી તણું, તે મૂરિખ જગમાંહે ધણું; અસત વચન બોલે અજ્ઞાંત, ડાઢી નહિ તે કહું ઉપાન. ૮૩
 હાસ વિનોદ કૃતુહલ કરે, ભાંડ વચન મુખથી ઉચરે; સ્ત્રીની કથા કરઈ અતિધણી, ડાઢી નહિ તે કહું પુંજની. ૮૪
 સંવર નહી જસં ખાધાતણો, ક્રોધ, લોભ, કામ રસ ધણો; લંચા ભોજન આસ પરધરાં, ડાઢી નહી તે કહું ઝાંખરાં. ૮૫
 પુણ્ય પાપની ન લહઈ વાત, ન લહઈ શાસ્ત્રતણા અવદાત; વ્રત પાલઈ જો થાઈ મહું, તે ડાઢી કહીઈ સુપહું. ૮૬
 જીવ જતન નવા પરિહરી, જગમાં ડાઢી તેહની ખરી; કપટ નહી નર પરઉપગાર, તે ડાઢી જગમાંહિ સાર. ૮૭
 સાર પુરૂષ ડાઢી રૂપણિ સાર, દીકા પંડિત રૂપ અપાર; મયંદ વદન દેહ કંચનવાંત, વિદ્યાતણું તે દેતો દાંત. ૮૮

૧ નવિ. ૨ જગિ. ૩ ચંદ્ર.

અસ્યો પુરૂષ તે જાણી રસાર, પંડિત ગયા સોય ચિત્તિધાર; બાંભણ ચ્યાર તિહાં કરે જૂદાર, એકે યુદ્ધ કહિઓ વિચાર. ૮૯
 તવ તે પંડિત બોલ્યો આપ, હું નવિ જાણું જાણું આપ; આપ કનઈ જવ પંડિત જાય, પિતા દેખાડ્યો તેણું ધાય. ૯૦
 તિહાંપિણ પંડિત આબ્યા ધસી, તેણું પિતા દેખાડ્યો હસી; તેહને આવી પૂછઈ વાત, તેણે દેખાડ્યો ગરદો તાત. ૯૧
 તે પૂછિઓ તવ બોલ્યો આપ, ઉ સાંહમે વડવો નઈ આપ; તે કહનઈ નર ચ્યારે ગયા, પ્રશ્ન કરીનઈ ઉભા રહ્યા. ૯૨
 તે પંડિત તવ બોલ્યો અસુ, થોડી વાતનઈ ઓપુછો કિસુ; હું પણ ઉત્તર આપું સહી, થોડા દિવસ તુહો રહો ગહમગહી. ૯૩
 તુહો આબ્યા પરદેસજ થકી, ધન વિહણું થાઓ છો દૂખી; દિઉં યુદ્ધિ તે કર્યો સહી, સ્વાન ચ્યાર લિઓ હાથિં ગહી. ૯૪
 તે વેચો તુહા નગરી માંહે, બહુ ધન તેહનું આવઈ ત્યાંહિ; દયા કાળું મનિ આપું અસી, લોભી બાંભણ ઉડિઆ ધસી. ૯૫
 તેણે જઈ પાલ્યાં ચારધ સ્વાન, વેચી કરસું બહુજ નિધાંન; કહઈ કુતિરા બાંભણ ચ્યાર, આબ્યા પુછવા અર્થ વિચાર. ૯૬
 તે પંડિત તવ બોલ્યો હસી, તુહા ચ્યારે બાંભણ મતિ ખસી; અર્થ ભેદ નવિ સમજો અસુ, સહી મૂરિખ તુહાભણીઆ કિસુ. ૯૭
 સાસ્ત્ર અર્થ સમજો સુકુમાલ, સ્ત્રી રતિવંતી નઈ ચંડાલ; ગર્દભ દેવાઅર્ચક સ્વાંત, આભડતાં જ ઉપજઈ સ્નાંત. ૯૮
 તે કુતિરા વેલી બાંધ્યા પેટિ, એકઈ લોભઈ યુગ નેહિ; માયું અર્થ કહઈજઈ જોહ, મઈ તુહા મર્મ પ્રકાસ્યો એહ. ૯૯

૧ કરિ. ૨. પરવરી. ૩ કહો છો. ૪ બાંભણ નહીં. ૫ સુણજો. ૬ તમ્હો.

એણુ વચને નર સમઝયાતિહાં, લોભિ આય ઘટયાં નર સહી;
તૃણુ રહીત હુઆ નર જોડ, આલિલખી દીસમ સહી તેહ. ૧૦૦
અર્થ ખરો લાધો (જગ) ત્યાંહિ, હરખ્યા પડિત લઈગામાંહિ;
આવી રાયને કર્ષો જૂહાર, ભાખ્યો સખદ તણોજ વિચાર. ૧
તેણે વચને તૃપ હુઆ ખુશી, લુવન કરાવ્યું મન ઉલસી;
મસ્તગ પાહાણુતાણું તિહાંધરી, પૂજા તેહની ચાહુ કરી. ૨

ફહા.

કુંભર નિરંદ કથા સુંણી, હુઆ તે હમ્મ પ્રસન્ન;
સહી લોભમ જગ યુડીઓ, લોભ તજમ તે ધન્ય. ૩

ચઉપમ.

શાસ્ત્રઈ કલાઈઈ અંધા આઠ, પહમ્મો રયણી ન લહઈ વાટ;
તેહથી ભારે દિનઆંધલો, ત્રીજો રાત્રી દિવસ પાંગલો. ૪
ચઉથઉજનમ જગપો જે અંધ, માતી પાંચમો કહું નિરંધ;
છઠો કોંધી આંધો કહીઓ, જીણઈ પંચ કુપંચ નવિ લહો. ૫
કામાંધ કહો સાતમો, લોભી લોચણુ વિના આઠમો;
જેણુમ વંચ્યો સકલ સંસાર, ધિગ્ ધિગ્ લોભીનો અવતાર. ૬
લોભિં જગ પુર્વ પ્રીતિ, લોભઈ નાસઈ ગુણની રીતિ;
લોભઈન રહમ નાય નમ નીતિ, લોભ જગ ફૂલની રીતિ. ૭
લોભઈ નર સધલઈ હેલાય, લોભી વંચમ પુત્ર પિતાય;
ધર્મ દેવ ગુરુ કરઈ નિષેધ, ન લહમ તત્ત્વસું ભેદભેદ. ૮

ફહા.

તત્ત્વ રવાત જાણુમ નહીં, લોભી મયલું મન;
કુંભરપાલ એણીપરિં કહઈ, લોભ તજો તે ધન. ૯

૧ તણો. ૨ ભેદ.

અસું વિચારી ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં મલખાર;
કોલખ પાટણનો રાજીઓ, ભકિત કરેજ અપાર. ૧૦
જે સુપુરખ ઉત્તમ નરા, ચકઈ નહીજ લગાર;
મૂરખિ રયણી નવિ ઉલખઈ, જીમ કોયલ સહકાર. ૧૧
માન સરોવર હંસનમ, જાણી જમન ગુણવંત;
એ અઘઠાં ગુણુ વાંધસ્યમ, આદર જાણુ અવન. ૧૨
પુરખ કુપુરખ ન ઉલખમ, મૂરખિ જેહ ગમાર;
ભમરઈ જે ચંપો તજ્યો, ગુણુ નવિ રલલા લગાર. ૧૩
રાશિ નવિ દીઠો અંધલે, ગુણુ નવિ ગલીઆ ચંદ;
લૂલમ ધનુપ ન ખંચીઉ, જે પોતમ બલમંદ. ૧૪
મૂઠે નાદ ન જાણીઓ, બહઈરમ ન દીધો ચિત્ત;
ભીલી મુતાહલ તજમ, ગુણુવંત ન ગયો વિત્ત. ૧૫
ગુણુવંત કુંભરનિરંદ છે, દીઠઈ હર્ષ ન માય;
પેખી ભકિત કરે ધણી, કોલખ નગરનો રાય. ૧૬
કુંભરનિરંદ એણીપરિ કહમ, સુંણિ પૃથવિના નાય;
તમ મુઝ ભકિત કરિ ધણી, જીમ પોતાનો તાત. ૧૭
ખાપ તણો ગુણુ દીકરો, કિમ ઉસંકલ થાય;
ખંધિ કરી તીર્થ કરમ, તો હું રણીઉ રાય. ૧૮
તું મુઝ તાત થકી વડો, દુખમાં દીધું સુંખ;
ગુણુ ઓસંકલ કિમ થસું, તુઝ ગુણુ સોય અલખ. ૧૯
અસું કહી તૃપ ચાલીઓ, આવ્યો જીહાં ઉજેણિ;
તિહાં મહાકાલ પ્રસાદઅછંધ, જેવા લાગો તેણિ. ૨૦

૧ મતિ. ૨ ગયા. ૩ અસી.

ઢાલ

કુંગરીઆની-રાગ રામગિરી.

રાય પ્રાશાદમાં જ્ઞેયતાં, દીઠી સાપની ક્ષિણુરે;
અક્ષર લેખ પણિ તિહાં લખ્યો, કહિઉં અસ્યું તિહાં કહણુરે-રા. ૨૧
સંવત અચ્ચાર નવાંણુરે, હોસ્યે કુંમરનિરંદરે;
વિક્રમ નૃપ પરે તે સહી, સકલ લોક આણુદરે-રા. ૨૨
વાંચી રનિરખીય આલીઓ, આવ્યો ઉજ્જણિ માંહિરે;
વેશિર વિપ્ર પણિ તિહાં મળ્યો, મધ્યોરાત્રસજનનમહાંહિરે-રા. ૨૩
કુટુંબ પરિવાર ત્યાંહા મલી, ચાલ્યો ગુજ્જર ભૂપરે;
ગામ દેરાસરમાં આવિયો, દીકું જોગિઅ રૂપરે-રા. ૨૪
કુંમરનિરંદ જઇ તસ નમ્યો, પૂછ્યા ચ્યાર અવદાતરે;
સ્નાન નધં દાન જ્ઞાની, કહધ ધ્યાનની વાતરે-રા. ૨૫
સ્નાનનો અર્થ ઘટ નિર્મલો, દાની જીવકગારીરે;
જ્ઞાન તે જીવ નિર્લોભતા, ધ્યાન વિષય નિવારે-રા. ૨૬
વચન સુંણી નૃપ હરખીઓ, ભલા બોલ કહધ ચ્યારરે;
સોય પુરૂષ જગિ આદરધં, જોદનધં અલ્પ સંસારરે-રા. ૨૭
ખલુલ કરમી જગિ જીવડા, હણુધ પરતણા જંતરે;
લોભ વિષય નર રવિધુલા, હમધ કપટ અત્યંતરે-રા. ૨૮
ચ્યાર લોભધં ગતિ ચક્ર ભમધં, નહી મુક્તિનો પંથરે;
નાથ યોગીઅ સહી કહધ ખરં, હરખ્યો રાય અત્યંતરે-રા. ૨૯
અતિહિં પ્રસંસી સંચર્યો, આવ્યો ચિત્રોડ માંહિરે;
શાંતિ પ્રશાદમાં જઇ નમ્યો, રામચંદ્ર મુનિ ત્યાંહિરે-રા. ૩૦

૧ હરનિય હાલીયો. ૨ નેવલી.

બિ કરજોડી પુછીઉં, કહું નગરીની આદિરે;
પુર્વ કથા તે મુનિ કહે, બોલે મધુરકઈ સાદિરે-રા. ૩૧

હહા.

મધૂર વચન મુનિવર કહધ, સુંણિ ૧ પૃથ્વીના નાથ;
આગધ રધુવંસધ હવો, ચિત્રાંગદ નરનાથ; ૩૨
તિહારંધ એક યોગી આવીયો, વાધ વડુઓ તસ હાથિ;
અમૃત ફલ એક લેધ કરી, દીધું નૃપ નધ હાથિ. ૩૩

ઢાલ.

મુનિવર મારગિ ચાલતાં—એ દેશી.

નૃપ રંજ્યો તવ ઈંમ કહધ, સુંણિ યોગી નાથ;
કવણ વસ્તુ તુલ્ય આહીધં, કહો તે મુખવાત-નૃ. ૩૪
તવ યોગી મુખે ઈંમ કહધ, સુંણિ પૃથ્વીરાય;
વિદ્યા એક અધૂરડી, (તે) તુઝથી ૨ સધાય-નૃ. ૩૫
સૂરો રૂપિં રૂપો, ગુણ અતિ અભિરામ;
ખત્રીસ લક્ષણ નર વલી, થાય તેહથી કાંમ-નૃ. ૩૬

ચઉપધ.

ખત્રીસ લક્ષણ કહીધ જોહ, સુંણ્યો સહુ સભાપતિ તેહ;
હીઉં કપોલ નધં ત્રીજી મુખ, એ ત્રિણિ પુહુલા પાંમધ સુખ. ૩૭
નાભિ સત્વનધં ત્રીજો સાદ, ત્રિણિ ગંભીર લહધ જસવાદ;
કંઠ, પુહિ, ઉજ્જાનધ લિંગ, લધુથી નર પુજાધ અંગ. ૩૮

૧ સાંભલિ સુપુરૂષ વાત. ૨ થાય. ૩ જીવ.

અંગુલ, દંત, નખ, કેસ તન્મય, પંચ પાતલધી સુખ બહુ ૧આય;
 તન લોચન કર હીલે નાક, પાંચે લાંબે લહમ ધન લાખ. ૩૯
 નાસિક અધનન નરના નખ, કક્ષા રહીલે છડું સુખ;
 એ પટ ઉંચઈ અતિ સોભાય, દિન દિન ઉન્નતિ ઉચ્ચતિ થાય. ૪૦
 અધર આંખિ જીભા તાલવું, નર ચુંગની ઉપમ કવું;
 હાય, પાય તલિ રાતઈ વણિ, તે સિરિ છત્ર ધરાવઈ ત્રિણિ. ૪૧
 હાય હયેલી રગત અત્યંત, તે નર હુઈ અતિ ધનવંત;
 નીલી મધ્ય પીલી અસાર, જહુઈ લંપટ કર્મ મંસ આહાર. ૪૨
 હાય હયેલી કાલી હોય, વહજો પોહુયઈ દુર્ગતિ સોય;
 અંગુઠા તલિ વાયસ પાય, મૂલ રોગઈ તસ મરણુજ થાય. ૪૩
 સંલગન અંગુલી મિલી તે જોય, તે નર પ્રાંહિ કિરપી હોય;
 છિદ્ર સહિત નર જો આંગુલી, તે નર દાતા હુઈ વલી. ૪૪
 છત્ર દંડ સહિત આકાર, ચામર રેખા સોભઈ સાર;
 તે નર ચક્રિ થાઈ સહી, એ વાત સામુદ્રિક કહી. ૪૫
 હય, ગય, રથ, વૃષભ, પાલખી, એણી રેખાઈ નર હુઈ સુખી;
 આયુધ એક તણો આકાર, તે તર નવિ હારઈ નિરધાર. ૪૬
 ત્રાપો સાયર પ્રવહણુ હોય, રૂપ, સોવનનો ભોગી સોય;
 હલ, ઉખલ, મુપલ આકાર, તે નર કરસણનો વ્યાપાર. ૪૭
 મંદિર પુષ્પ તણી માલાય, એણે આકારિ રાજ થાય;
 હવે નર દંત તણો અધિકાર, સુંણુયો સામુદ્રિક વિચાર. ૪૮
 દંત સહિત આકાર જનમીઓ, કર્મ સત મહીનામાં જગીઓ,
 તે બાલિક કુલનો ખય કરે, બિંધ વરસઈ આવ્યા હૂપ હરઈ. ૪૯

૧ થાઇ. ૨ હુઈ. ૩ અધિકી. ૪ સોલંપટ કર્મ મંસ. ૫ પુષ્પ

સાત વરસ દશ વરસ મજારિ, પડી ઉગતઈ બહુ વિચાર;
 બત્રીસ પૂરા ઉગઈ જોય, તો તે નર સહી રાજ હોય. ૫૦
 જે નરનઈ હુઈ ત્રીસહ દંત, તે નરથાઈ લખમી વંત;
 અઠાવીસ દંતિ હુઈ સુખી, એકવીસ દંતિ નર હુઈ દૂખી. ૫૧
 એકવીસથી ઉગઈ જોયાય, તે તો નર અધમાધમ થાય;
 તિક્ષણ દાદા હુઈ જોહની, નખર પ્રગતિ હુઈ દોહની. ૫૨
 નાના કાલા વિરલા વલી, વિસમા દંત રલા નીકલી;
 અધમ જીવ સાંહામું નવિ જોઈ, તે નર ધર્મ વિહુણો હોય. ૫૩
 જોહના દંત અછઈ અતિહિં, અસુલ, ઉપમ તસ મુચકદ્દ કૂલ;
 સ્તિગ્ધ સુંગધ ડાહિ હુઈ જોહની, કાર્તિ ધણી હુઈ તેહની. ૫૪
 ખર, હાથીના સરિખાં દંત, તે નર ઉત્તમ નઈ ધનવંત;
 હરિ કૂર્મના સરીખી પુંદિ, લખમિ પાય પડઈ તસ ઉદિ. ૫૫
 કુંભ કોટિ અને વાટલી, તે રાજ હુઈ મહામલી;
 સૂક વાયસ જગલો નઈ મોર, અસી કોટિ નર દરિદ્ર અધોર. ૫૬
 જસ મુખચંદ્ર સરીખું હોય, તે નર પ્રાંહિ ધરમી ઝહોય;
 ઉંદિર, મૃગ સરીખું મુખ, તે પાપી નવી પામઈ સુખ. ૫૭
 જીભા કાલી નઈ સાંમલી, તે પાપીથી લખમી ટલી;
 જાડી જીભ અનઈ પાતલી, અસતી જાખી નઈ અતિમિલી. ૫૮
 રાતી રસના જોહનઈ હોઈ, ભોજન ભોગ લહઈ નર સોય;
 રાતઈ તાલૂઈ રાંણી વરઈ, પાકઈ તાલૂઈ કુલ કાય કરઈ. ૫૯
 પીલી તાલવિ રાય અત્યંત, ધોતઈ તાંબુઈ નર અલવંત;
 કાછય પીઠ સરિખા હોઈ નખ, તે નર પામઈ બહુ સુખ. ૬૦

૧ દંદ-દરિદ્ર. ૨ સરિસું. ૩ જોય. ૪ વાલી. ૫ કાલુ
 હોઈ તો કુલ ખપ કરઈ.

સુખા સરિખા જો નખ હોઈ, વાંકા લૂખા ધોલા સોય;
ચપટા નખ તે નહી નર ભલા, દૂખીઆ દીન ભમઈ એકલા. ૬૧
એક ધારિં નર રાગ થાઈ, બિઘ ધારિં ભોગી કહેવાય;
લઘુસંકાઈ જસં બહુ ધાર, તે દારીદ્રિ મ કરિ વિચાર. ૬૨
વીર્ય મીનગંધ તો સુખી, લખ સરિખઈ ગંધઈ દૂખી;
દુધ તથા મધુ સરીખો ગંધ, તેહને સ્ત્રીસુ અતિ પ્રતિબંધ. ૬૩
કંદર્પ કમલ ૧મદ સરીખોહોઈ, પૃથ્વી રાગ થાઈ સોય;
કંદર્પ હવન સરિખો હવઈ, ચતુરપાદપાણું ભોગવઈ. ૬૪
માંસ ગંધ તો હોઈ ચોર, લોહી ગંધ તો વ્યસન અધોર,
હસ્તીમદ ૨ સરીખો ગંધાઈ, ખારઈ વીર્યઈ દુખીઉ થાય. ૬૫
દુધ સરીખઈ વણિું રાય, કાલઈ વીર્યઈ યોગી થાય;
અધમ વીર્ય (તે) કડવું કહિઉં, સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ એ લહિઉં. ૬૬
વાધ સિંધ હસ્તીનું અંગ, તેહનઈ આકારિં જોહનું ત્રિંગ;
તે ભોગી યોગી નહિ કંદા, પાંચમ ઈંદ્રીનાં સુખ સદા. ૬૭
દુંકે લિંગઈ રાગ હોઈ, થૂલ લખ દારીદ્રી જોય;
લિંગ પાતલે અતિ સોભાગ, તે નર ઉપરિ નારી રાગ. ૬૮
અલતા પ્રવાલ ને રંગિં, રૂધિર હુઈ નર જોહને અગિ;
રભોગી હુઈ નર તેહ ધનાઢ્ય, સોય પુરપતું વડું નિલાડ. ૬૯
લોહી કમલ સરીખું હોઈ, બહુ કન્યા નર પરણિું સોય;
સ્વાન, ઉંટ, પાંડર શીઆલ, એણે રૂધિર નર દૂખ ચિરકાલ. ૭૦
વાંનર(વાઘ) સીંહસરીખીકાઠિ, તેહથી લખમી ચાલી ૪વહઈડી;
નીલ કંક, મૃગ, દાદુર પેટ, તે નર રાગ થાઈ પતેડિ. ૭૧

૧ મધ. ૨ વાસના. ૩ તે નર ભોગિને ધનાઢ્ય. ૪ વંદ.

૫ નેટી.

હહા.

સામુદ્રિક શાસ્ત્રઈ કલાં, એ લખણુ બત્રીસ;
વલી લક્ષણુ નીતિ શાસ્ત્રમાં, ભાખ્યા દોદસ વીસ. ૭૨
અકેકું સીહ, બગ તણું, ચરણાયુદ્ધનાં ચ્યાર;
પંચ લખણુ વાયસ તણાં, સ્વાંન તણાં ખટ્ટ સાર. ૭૩
ત્રિણિ ગુણુ ગર્દભ તણા, પ્રધાન પુરૂષના ચ્યાર;
એકેક ગુણુ આકે તણા, લીજઈ નર નિરધાર. ૭૪
હંસ, મોર, મૃગ, મીન, ૧માલી, કોત્ર કોક્તિ લોહકાર;
એકેક ગુણુક એહનો ગ્રહ, વાધઈ યુદ્ધિ અપાર. ૭૫

ચઉપઈ

સાહસીક ગુણુત્રિઈસીહડા તણો, એક ગુણુહવઈ બગલાનો સુંણો;
સંવરઈ ઈંદ્રી રહઈ એક ધ્યાન, એણી યુદ્ધિઈ નર મિલે નિધાન. ૭૬
ચર્ણાયુદ્ધના લિઈ ગુણુ ચાર, યુદ્ધ કરે નર થઈ હુંશિચાર;
જગે વહઈલો પોખમ સજન, ભોગ કરઈ બલ જોતું તન. ૭૭
છાંતો ભોગ ધીકાઈપણું, કાલે ધર કરતો આપણું;
અપરમાદી નવિ છેતરાય, પાંચે ગુણુ વાયસ લેવાય. ૭૮
ધણું જમઈ યોગઈ પણિસરઈ, સ્વાંમી ભક્તિ સદા રતે કરઈ;
સુનિદ્રા સજનને સર, સ્વાંન તણાં લખણુ ખટપૂર. ૭૯
ત્રિણિ ગુણુ ગર્દભના સાર, થાકો વહઈ વાંસઈ ભાર;
તાહિ તાપ મનમાં નવિ ધરઈ, સદા લગે સંતોષઈ ચરઈ. ૮૦

૧ મલી. ૨ પણ.

૬૬.

આર યુદ્ધિ પ્રધાનની, પરપંચી વાચાલ; ૮૧
 સર્વતણે સંતોષતો, પરમન લલ્લ તતકાલ.
 હંસે દૂધ જલથી પીઈ, જલ નધ તજઈ અપાર;
 તિમ અવયુણથી યુણ લીઈ, તે નર ઉત્તમ સાર. ૮૨
 મોર માન પગ જોઈ તજઈ, નર દેખી કરઈ ગ્યાન;
 યુણ લલ્લ અવયુણ ૧લવઈ, મુંડી મનિ અભિમાન, ૮૩
 વનમાં ચરતો નાસતો, ફિરી જૂઠું જીમ હણું;
 તિમ નર પાપ કરંતડાં, ફિરી વિચારઈ મળું. ૮૪
 મીન પરિં ચંચલ નરા, પોતા તણઈ વલી કાંમિ;
 આલસ મંદ તણી પરિં, બમસી ન રહઈ કાંમિ. ૮૫
 માલી મધ્ય રોપઈ સહી, ચંપાવું વનખંડ;
 ફરતાં બાકલ પુરપા, થોહર નધ એરંડ. ૮૬
 એણઈ દષ્ટાંતઈ નર વલી, હમઈ ધરઈ વિવેક;
 હીંદુ રતરક ભુંડા ભલા, સહુનઈ ન કરઈ એક. ૮૭
 કાલ તણી પરિં સણગીએ, સંકટ પડઈ પલાય;
 બિણમાં ઉભો ધહાં વલી, બિણ સો જોયણ જાય. ૮૮
 કાયલ પરિં મધુરો લવઈ, સકલ સભા મનિ સુહાય;
 વણ દીધો જસ તેહનો, દીપતો કીર્તિ ન માય. ૮૯
 કાયલ કિર્યો ધન સંયજ, કાજ કર્યો ધન તેહ;
 જીજીરસ વચને કરી, જગ આપણો કરેઅ. ૯૦
 એક દિન જીજી દંતમાં, બિહમાં હુંઓ કિલેસ;
 દંત કહઈ કરસું કિસું, જવ જસું પરદેશ. ૯૧

૧ લરઈ. ૨ અસર.

તુઝ વિણ સહી માહરઈ સરઈ, તૂઝ વિણ હું ન મરંત;
 બમડી ચાવું લાપસી, તાના લોલ કરંત. ૯૩
 દો દસ વીસે અગગલા, વયરી વયર ધરંત;
 જો વસિ ૧પડયો માહરે, કાપી આધ કરંત. ૯૪
 અમ્મો ચાવું યુગલું અમ્મો, અમ્મો ન કરં પ્રમાદ;
 તું કવણ બિચારી જીભડી, બમડી કરઈ સવાદ. ૯૫
 કું કું કરતી ફરસતી, ખાખાં લાડુ વાલ;
 દંત વિના તાહરા ચરયે, ગયચી રસરીખા ગાલ. ૯૬
 જીજી કહઈરે દંત તું, સીદ ચઢાવઈ રીસ;
 વચન ઉચસું અલો બોલસું, જજીણઈ પડસો બત્રીસ. ૯૭
 આજ ધડી દીન દોષમાં, માહરં કીધું જોય;
 વચન વિરોધ બોલી કરી, પૂજ કરાવું તોય. ૯૮
 બોલ્યા બત્રીસે આપડા, રહ્યા તે પદો કરજોડિ;
 માતા એહવૂં બોલજો, દંત ન આવે બોડિ. ૯૯
 બધે થકિ મુંકાવીઈ, અનઈ વલી પાડું પાસ;
 જો તઈ મીનતિ મુઝ કરી, તો તુઝ પુર આસ. ૧૦૦
 આંખા, રાયણ, શેલડી, દ્રાખ અનઈ, જંખીર;
 જીભઈ પસાઈ બીડલાં, બેકાં ચાવો વીર. ૧૦૧
 જીભ પસાઈ જગ સુખી, જીભઈ જયજયકાર;
 મધૂર વચન કોઠિલ લવે, તેણે વાહલો સહકાર. ૧૦૨
 તેણે કારણિ ૭નર એક તું, કાયલના યુણ આણિ;
 જગમાં વતું થાએસ વલી, યુણ સધલાની ખાણિ. ૧૦૩

૧ પડરયો અમ તણે. ૨ જોવા. ૩ એક. ૪ પડરયો દંત. ૫ બે.
 ૬ લાગે. ૭ મુખિ. ૮ તો જગમાં.

ભાગા કટકા લોહના, જીમ સાંધા લોહકાર;
ભાગ્યા મન જે મેલવધ; લખ્યણુ એહ અપાર. ૧૦૪
ખત્રીસ લક્ષણુ નરતણાં, વિવરી ભાપા જોય;
હવઈ લક્ષણુ કહું નારીનાં, સુપુરુષ સુણ્યો તેહ. ૧૦૫

ચઉપધ.

લાંચુ પોહોલું જેહનું નાક, તેહનું પોહુચુ સહુ અભિલાપ;
નાક અગ્ર જસ ટુંકું હોધ, દાસપણું પામધ સ્ત્રી સોધ. ૧
પીલી આંખિ નારી સદા દાસ, વલમલી રાંડઈ પ્રીક નહી પાસિ;
લાંચ નિલાડી સસરો પ્યાય, દેવર લાંચઈ પેટિ સમાય. ૨
લાંખી કહમઈ ખાઈ ધણી, ટુકે લટીએ સ્ત્રી અવગૂણી;
સ્વેત તાલૂઈ દાસી થાય, રાતઈ તાલૂઈ પરણે રાય. ૩
વદન વિરપ ન દીસધ સોમ, જસ જંધાઈ ઝાઝા રોમ;
કાય કેસ જે વાંકા હોય, નારી નર નધં ખાય સોય. ૪
હરણાંખી હરણાંની જનું, ઉદર કોટિ મૃગકેશ માન;
તે રાગની પત્ની થાય, તેહનો કાલ બહું સુખભરી જાય. ૫
ગરડ હંસ ચક્રી કોઢિલી, એહવેં સાદિં નારી ભલી;
લખ કણું નધ ભમર સુવકે, તે સ્ત્રી પાંમધ સુખ અસખ. ૬
ગાલે ખાડા ઉચા કેસ, રોમ વિના તન નહી લવલેસ;
ગોધ પંખીયા સરીખી આંખિ, નર સરખધ સાદિં મમ રાખિ. ૭
નિલવટ કાચું તિલક અપાર, પાંચ પુત્ર જણે તે સાર;
જીભા રાતી પુણ્યધ ધણધ, તે ધનવંતિ પુત્રહ જણે. ૮

૧ સ્ત્રીતણો.

૨ ધાય.

જેહની રસના અતિ ઉજલી, સોય સગાનધં નાખધં દલી;
કાલી જીભધં કનક નિષેધ, તે નારી કરધ વંસહ છેદ. ૯
ઉધત પિંડ ખર સરિખો નાદ, અથવા ઘોઘર જેહનો સાદ;
રોમ કઠિણ હુઈ જસ કાય, રાજ સુતા તો દાસી થાય. ૧૦
કાગ સરીખી જેહની જનું, ઝાભેં થણી છે તિલકજ માનું,
સુચ્ચર રોમી સ્ત્રી નહી સખી, તે રંડા નારી હુઈ દૂખી. ૧૧
જસ હસ્તીના સરીખી જંધ, તે સ્ત્રી પામઈ ભોગ સુરંગ,
કનક રોમ નાભિં ત્રિણિ રેખ, તે રાંણી સખ લલ્લ અનેક. ૧૨
ચૂલ પપોધર કંઠ સુકુમાલ, રોમ રહીત અને રૂપાલ;
તે સુખણી હુઈ સસારિ, નાંઈ વિરલધ દૂખણી નાર. ૧૩
હૃદય તિલક હું પુણ્યધ રતણે, નિણિ પુત્ર ચક્ર પુત્રી જણે;
મેખલા નાભિ દહ વાટકી, તે સ્ત્રી વપનધં પરણે વલી. ૧૪
લાંચુ પેટ નધ જાડી જંધ, ટુંકે લટીએ ટાલુ સંગ;
પદ પપોધર જે ઝાઝા કેસ, તે સ્ત્રી વિધવા બાલિ વેસ. ૧૫
અતિ ઉંચી અતિ નીચી નારિ, અતિ ગોરી અતિ કાલી વારિ;
અતિ જાડી નેં અતિ પાતલી, તે સ્ત્રી સુખ નવિ પાંમે વલિ. ૧૬
ગંધ મીન જમુંદર જસ્યો, કિય ગંધ ભૂડો હુઈ જસો;
વેસણુ કીંચ સરીખા ગંધ, તે નારી સ્થું કિસ્યો પ્રતિબંધ. ૧૭
ચંપક કુલ નોગો ગંધ ધરધં, તે નારી નરનધં વસિ કરધ;
ઉદર પાતલું હુઈટી દર, ઉતસ લખમી રહધ ભરપુર. ૧૮
પ્રસેવ રહીત તન યોગ વાલ, નેત્ર, ગાત્ર જસ દોષ વિશાલ;
નિદ્રા ભોજન અદ્ય કપાય, રાતી જીભધં રાંણી થાય. ૧૯

૧ પપોધર. ૨ ધણ. ૩ તે ધરિ.

માંકણ જૂ નસ અગિ રમધં, કાલી જલા ત્રપં ત્રપ કરધં;
 પીલી ૧આંખિં નારી કસી, પીલી આંખિધં સ્ત્રી રાખસી. ૨૦
 કાછળ પીઠ સરીખો ભગહોય, પુત્ર સુકોમલ પ્રસવે સોય;
 પીપલ પાંન સરીખું ભગહોય, સહુ સુખીઓ જહાં તેહનો પગ. ૨૧
 જેહને પગિ ધંજ અંકુસ સાર, મુસલ છત્ર ગદા આકાર;
 તે કંન્યા રાગને વરધં, જહાં ગવધં તિહાં લીલા કરધં. ૨૨
 જસ પગ ઉંચો જાડો હોધં, પુત્ર પવિત્ર જાણુધં સ્ત્રી સોધ;
 ચક્ર કલસને પદ્મ આકાર, તે સ્ત્રી પામે નૃપ ભરતાર. ૨૩
 ભૂમી ન લાગધં ટચી આંગુલી, તે વિભયારણિ હોધં વલી;
 લાંખી પુહુલી વિરલી હોધ, નારિ કુંઆરિ ચૂકધ સોય. ૨૪
 પગની પાંતી ઉંચી લહી, સોય નારી કુસીલણ કહી;
 મોટી હુધ તો માલન ખેદ, લાંખી હુધ તો પાંમર્ધ ખેદ. ૨૫

દ્વહા.

એ ઇસ્ત્રી લખણ કલાં, પહમલાં નરનાં જાણિ;
 તે લક્ષણ નૃપ તુઝ કહઉ, રકામ કરો ચિત્તિ આણિ. ૨૬
 દયા કાજી નૃપ હા કરધ, ઉડી ચાલ્યા દોય;
 યોગી રાય તણી કયા, સુપુરૂષ સુણ્યો સોય. ૨૭

હાલ.

મુનિવર મારગ ચાલતા-એ-દેસી.

નૃપ યોગી હુંગર ચઢ્યા, કાધું અગનિનો કુંડ;
 યોગી કહધં નૃપ ધહાં ફરે, હુધ વિદ્યા અખંડ-નૃ. ૨૮

૧ લાંખધ હોઠ કંન્યા કરી. ૨ કાજ

ભૂપતિ આપ વિચારીઉં, ધન અરથી એહ;
 પુરસા કારણ અગણિમાં, સહી મુ બલધં દેહ-નૃ. ૨૯
 હું બાલું જે એહનધં, તો એ પુરસો ૧હોધ;
 હું અરથી છઉં તુલ તણો, નો હોધ છત્ર વિણ સોય-નૃ. ૩૦
 રત્નપદ આંખ્યો ઓલખી, બોલધ કપટધ રાય;
 કુંડ કેપાછલિ હું તો ફરે, જે તું આગલિ ચાય-નૃ. ૩૧
 યોગી ફરધ તવ આગલિ, પાછલિ નર (વર) ભૂપ;
 મહિપતિ યોગી લેધ કરી, નાંખ્યો અગનિ ફૂપ-નૃ. ૩૨
 યોગી ટલી પુરસો થયો, આગ્યો રાયનધ હાથિ;
 લખમી કારણિ નર કરધ, પાતિગ ધન ધાત-નૃ. ૩૩

ચઉપધ.

લખમી લખણ હીણી ૪જોય, ઉંચ નીચ ધરિ પધી સોય;
 અસતી નારી બહુ ભરતાર, તેણુધ કીધા નર બહુ પખોઆર. ૩૪
 તુઝથી નર પાંમધ ગલધપાસ, તધ કીધા નર ૧પરધર દાસ;
 તેં ફેરવીઆ જન પરદેસ, પુત્ર પિતામાં કરધં કિલેસ. ૩૫
 મોટા નાંના તમ પણિ કર્યાં, સુપુરૂષ કુપુરૂષ બેહુ આદર્યા;
 લૂલા હુંટા કોઢી ઉવર્યા, ધણા પુરૂષના પ્રાણુજ હર્યા. ૩૬
 તુઝ દર્શન થયું ચોરી મન્ન, તધ રોલવીઆ પુરૂષ રતન;
 જેણુધં તાહરે બહુ કરીઉંજતન, તે નર જાતા ન લહધં અન્ન. ૩૭
 સાસ્ત્રે તું અનરથતું મૂલ, તધ નર કેતા મેલ્યા ધૂલિ;
 તુંહમં વંછધં લહિ અપાર, નગટી દેવી સરડો પૂગર. ૩૮

૧ ધાધ ૨ ભૂપધ ૩ પાખલિ. ૪ હોધ. ૫ ખોહાર, ૬ ધરિધ.
 ૭ કર્યાં.

દેખછછ અનરથની કોડિ, ધન કારણિ નૃપ પામ્યા ખોડિ;
તુલ્ય નરનર્ધ લાલચ ધણી, લલિ ન જૂઠું નર ધર્મિભણી. ૩૯
કવિ રાગિ પંડિત દાતાર, પ્રાંહિંએ રચિહું ઉપરિ ખાર;
કિરયી કાયર પાપી મૂર્ખ, તે ધરિ પદ્મસેવા તુઝ હર્ખ. ૪૦

હાલ.

લખમી તુઝ પુછું વસી, કિરયી ધરિ કાં ગર્ધ;
ચતુરાં દાતા સર જે, તિહાં તુઝ કાં ન સહાય. ૪૧
ચતુરાં ધરિ મૂઝ ઉસોઢિણી, દાતા દીધ પર ૪હાથિ;
સરા ધરિ રંગપણું, તેણું હું કરપી પહાથિ. ૪૨
અવસી ગતિ માહરી સહી, હું અનરથનું મૂલ;
છંડી તે છુટી ગયા, લોભી મલીયા ધૂલિ. ૪૩
લોભીયં યોગી કિમ મુઝો, નહી મુઝમાં કાંઈ સાર;
પ્રાંહિં લલિ આઘ્યા પછી, સાતે ઉપરિ ખાર. ૪૪
સ્ત્રી ધરિ મંત્રી સેજડી, વસ્ત્ર પાત્રને આહાર;
કવિ કહઈ ધન આઘ્યા પછી, સાતે ઉપરિ ખાર. ૪૫
એહ સરપ લલિ તણું, મુનિ કહઈ સંત વિચાર;
કુંભારપાલ નૃપ સાંભલો, આગલિ રયો અધિકાર. ૪૬

હાલ-પાછલી.

એ અધિકાર આગલિ થયો, લિધં પુરિસો રાય;
દુર્ગ કરે દુર્ગ ઉપરિ, જોઇ સુદર હાય. ૪૬

૧ બહુ. ૨ યોહો. ૩ સોફડી. ૪ હાથિ. ૫ સાથિ. ૬ ઉપર

પ્રગટ થયો ફૂટ દેવતા, એહનર્ધ કોટનો ઠાંમ;
ગઠ કરવા તુલ્ય દિલિ, જો રહઈ માહરું નાંમ. ૪૭
રાય કરે ગઠ રચડો, ઉઝો અભિરામ;
ભૂપ ધરઈ તિહાં તેહનું, ચિત્રકોટજ નાંમ. ૪૮
ચઉદ સહસ ગઠમાં વસઈ, કોટીધન સાર;
લાખેણા રહે તલહડીધ વસે, તસ અંત ન પાર. ૪૯
ઉઝો ગઠ રલીઆમણો, સુદર સોભઈ ઠાંમ;
અવર નગર તિહાં નેસડો, નદી વાટા નર્ધ નાંમ. ૫૦
અવર કુંગર રગઈ ઉપમાં, જાણે એ ઢેખાલ;
ચિત્રોડ ગઠ રલીઆમણો, ચિત્રાંગદ ભૂપાલ. ૫૧

ફહી.

પૂરવ કથા શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંભરનરંદ;
ગઠ ઉપરિ આવી ચઢીઓ, જોતાં અતિ આણુંદ. ૫૨
સુકોસલ વાધણીતણું, જીણું ઝાંમિ નિર્વાણ;
જીન મંદિર જૂહારી કરી, ચાલ્યો ચતુર સુગણ. ૫૩
આઘ્યો નૃપ ઉતાવલો, કનિકુળજ ન્યાહાં દેસ;
તિહાં તર આંખા તણું, નગરતણુજ નિવેસ. ૫૪

હાલ.

વંછિત પૂરણ મનોહર-એ દેશી. રાગ સામેરી.

કૌતુગ જોઈ તિહાંથી ગયો, કાશી દેસમાં આવીઓ;
ખોલાવીઓ નૃપનર્ધ તિહાં એક વાંણીધએ. ૫૫

૧ શોભઈ સુદરવાન. ૨ સી. ૩ ચાનકી.

એક દીઠ મન ઉલસઈ, હાથ વદન હરખાઈ હસઈ;
વંલી વિકસઈ લોચન દો પ્રેમઈ કરીએ. ૫૬

દેખી નર ઉપજઈ નેહો, હાથ શીતલ ટાટી દેહો;
સહી સનેહી જાણો પૂર્વભવ તણોએ. ૫૭

પૂર્વ સનેહ જાણ્યો તસઈ, કુમારપાલ દીરો જસઈ;
સનેહ રસિ મદનશેઠ રસેઈ ધરિ ગયોએ. ૫૮

ભોજન ભગતિ ભલી કરી, કનક ચાલ કરિગિઈ ભરી;
આગલિ ધરી વંલી વસ્તુ વિવિધ ભાતિનીએ. ૬૦

કુંમર નિરંદલ ચિત્ત કર્યો, ગૂઢા લેઈ નૃપ સંચર્યો;
બહુ કર્યો નગરીમાં નૃપ એકલોએ. ૬૦

કર્મયોગે કૌતલ થયો, મદનશેઠ મરણઈ ગયો;
દ્રવ્ય ગ્રહો નગરી ભૂપઈ તેહનોએ, ૬૧

રમત ગમત કંથા પહોંસિ, કુમારપાલ આવ્યો ધરિ;
બહુપરિ તાલાં દીસે આરણ્યએ. ૬૨

પુછઈ કુંમર તિહાં રહ્યો, મદન પુરપ આ કિહાં ગયો;
જન કહે મરણ થયો એતસ શેઠનોએ. ૬૩

શેઠ તણે સુત નહી જસે, ભૂપઈ ધન લીધું તસે;
કરણા રસિઈ રાય ૪ કુંમરનરેશ્વરએ. ૬૪

ધિગ્ ધિગ્ પાપી નૃપ અસ્યા, ફરઈ ભુજગ ભોગી જસ્યા;
નર કસ્યા પરદાખણ કારણિ સરજ્યાએ. ૬૫

વાઘ સિંધ વિપધર સહુ, તેહના મન મધલા બહુ;
ભાઈ સહુ તફલ મચ્છ જમ મનિકરીએ. ૬૬

૧ નરદ. ૨ ધરિ લઈ. ૩ એ. ૪ કુંમરનરેશ્વર ત્યાહાં રાહડ્યો.

વધદ મન મયલો યોગ, વંછઈ ધનવંતાં રોગ;
મૃતસોગ વંછે મૃદ મસાણીઆએ. ૬૭

નારદ વેદિ વંછે ધણી, દુર્ભિક્ષ વંછે કંણુધણી;
છલભણી જોતી ચાલઈ શાકિનીએ. ૬૮

દોષિ વંછઈ છિદ્રને, અસતી વધ ભરતારને;
તિમ મનિ નૃપ વંછઈ મૃત્ય નિરવંસીએ. ૬૯

દ્વહા.

વંસ નહી જસ પાછલિ, નૃપ વંછઈ તસ મરણ;
ધિગ્ ધિગ્ પાપી તે નરા, કરતા પરધન હરણ. ૭૦

પુણ્ય યોગ પામું વંલી, ગૂંજર દેસતું રાજ;
જેહનઈ સુત નહી પાછલિ, તે ધન નહી મુઝ કાજ. ૭૧

ઢાલ.

કંસારી મનમોહઈ એ દેસી-ઉલાલાની.

અસ્યું કહીઅ ચાલ્યો રાય, પાટલપુરમાંહિં જાય;
નૃપ ન રહઈ થિર ત્યાંહિં, આવ્યો રાજગૃહમાંહિં ૭૨

રજેયાં નગરી આરામો, જોયા શાલિભદ્ર કાંમો;
જઈ વધભાર ગિરિ ચઢીઓ, જિન (વર) પાએ એ પડીઓ. ૭૩

તિહાં થકી નૃપ ચાલ્યો, કામર દેસમાં માલ્યો;
રમતો ભમતો એ રાય, નાગપાટણમાંહિં જાઈ. ૭૪

નગર ભમઈ નૃપ આપો, રાજ્ય કરઈ તિહાં સાપો;
ક્રૌતુગ કુંમર નિરદો, આવ્યો જહાં બાલચંદો. ૭૫

૧ વંછઈ. ૨ જોઈ.

ભતિ તે ચર્મકારો, બોલ્યો વચન તે સારો;
નહી ધન લીધું એ રાય, વાણુહી પહરો એ પાય. ૭૬

હૃદી.

એણે વચને નૃપ હરખીઓ, મુઘા દિધ મુઝ દાન;
મધુર વચન મુખથી રહ્યું, અનર્થ આદર બહુ માન. ૭૭
દુલહી ગીતવતી સતી, કાણો અનંધ સુકુમાલ;
દુઝહો નાગ સમતા રસિ, માન રહિત ભૂપાલ. ૭૮
દુલહો નિરધન વિવહાર, સુધતપીઆ થોડા આહાર;
દુલહા તે જગિ જાણુજો, મધુર વચન દાતાર. ૭૯
દાતા ને મધુરો વલી, મધ દીઠો ચર્મકાર;
ગુણ લેધ ઉત્પ આલીઓ, આગલિ સુણિ અધિકાર. ૮૦

અઉપધ

કુમારપાલ નૃપ આલ્યો જસર્થ, અતિ અંબાવન દીઠું તસર્થ;
લેઈ હુંબ બધો તેણુધ કાય, કુમારપાલ તિહાં અંબા ખાય. ૮૧
અઢાર ભાર વનસ્પતિ માંહિ, અર્યો સવાદ ન દીસધ કિહા;
પંચવરણુ રસ અમૃત જસ્યો, જમતાં રોગ ન થાઇ કિસ્યો. ૮૨
ઘોલી અંબાડાખરીઓ ભરીઓ, અમૃત ધૃત માંહિ ભેલ્યો કર્યો;
મેલ્યાં દહધયરાં અર્થ હવર્ધ સર્થો, રસ જમતાં સહી કોહો ઠર્યો. ૮૩
કરધ સરડ ચાટધ આંશુલી, દેખી દાઢ દેવોની ગલી;
અંબ તેણો રસ ધમ્મિધ સોધ, જમતાં દીપ ન આપધ કોધ. ૮૪
પુણ્યઈ લહી આંબા કાતલી, પુણ્યઈ પોલી તે પાતલી;
પુણ્યઈ ધાર તે ધૃતની મિલી, ભવનો રોગ ગયો નીકલી. ૮૫

૧ રાય. ૨ વદે. ૩ નંધ સંચર્યો. ૪ ધીબી.

અંબતણા ગુણ કેતાં કહું, ફરસ કરતાં બહુ સુખ લહું;
સકલ વસ્તમાં આંબો સાર, દેખીતો સુંદર આકાર. ૮૬
પ્રેમલ જેહને પુહુવિ ન માય, તેણુઈ ગંધિઈ સુખ સાતા થાય;
પુરૂ તેણો કોયલ મનિ ધરધ, ખાતી બધી ટહુકા કરધ. ૮૭
પત્ર સકોમલ સહી કહધવાય, ધરિ ધરિ તોરણિ તે બધાય;
છાયા શીતલ સોય નિહારિ, ફલમ અંબ તે ઉણ્યા કાલિ. ૮૮
પવન લૂ અનંધ તડકો તાપ, તેણુઈ દિવસ મુખ કાઢમ આપ;
નદી નિવાણુ સકધ જેણિવાર, અમૃત રસ પત્ય અંબો પાય. ૮૯
જીણુ દિન થાકઈ મહીબી ગાય, તેણુઈ દિન રસ એ અંબો પાય;
હસમ કાલિ મોટા દાતાર, વૃક્ષ માંહિ આંબો રસહકાર. ૯૦
અંબ તણા ગુણ દીસઈ જસા, નર ઉત્તમ અંગિ આંણું તિસ્યાં;
તેહની કીરતિ જગિ વિસ્તરધ, સોય પુરૂપ સધલામાં સરઈ. ૯૧
અંબ જસ્યો શ્રેયાંસ કુમાર, જેણી વેલા કો નહીં દાતાર;
તેણીવેલા દિધધસૂરસ આહાર, પ્રતિ લાભ્યો તીર્થ કર સાર. ૯૨
હવડાં એક જગડુ દાતાર, પડિધ કાલિ થયો સહધકાર;
ત્રિણુ વરસ કર્યો (અત્ર) સગાલ, મારી ઠેલ્યો હૂત ફકાલ. ૯૩
જેણી વેલા હડબડીઆ રાય, અન્ન વરાંસઈ અંગુલ ખાય;
છત્રપતિ નર હુંતા જેહ, જગડુનર્થ ધરિ આબ્યા તેહ. ૯૪
લીજધ ધન નંધ દીજધ અંન, વણીગ કીજધ જીવ જતન;
જગડુ કહેં દિહિ અંન અંબાર, ઉ સાહમા કંણુના ઉભંડાર. ૯૫
કણુ કોહાર ઉઘાડ્યા જસઈ, લીખીત પત્ર તિહાં પગટયાતસઈ;
એ કણુ સધલો પુણ્યને કાજ, એહનો ધન મુઝ લેવા તાજ. ૯૬

૧ તવ દીધ સહકાર. ૨ તે સાર. ૩ કોહાર.

નરપતિ નર તવ કર્યો વિચાર, આઘ્યા જગદ્ કલ્પ તેણીવાર;
 આપો ૧૬૭ મમ કરો વિચાર, ગાદા રંક બલ નહીં લગાર. ૯૭
 આઠ સહસ મૂઢા તેણીવાર, લેધ ગયો વિસત્રદે રાય;
 સિંધ દેસનો રાય હમીર, બાર સહસ મૂઢા દિધ વીર. ૯૮
 ગંજણુવધી મોટો સુલતાન, એકવીસ સહસા મૂઢા દિધિંધાન;
 માલવપતિ નહીં સહસ અદાર, સાડ પરતાપ બનીસ હનર. ૯૯
 અવર અનેક પૃથવીના નાય, જગદ્ધર્ષ ઉડાવ્યા હાય;
 સંવત અચાર નહીં બારોતર, દિધીં દાન છલાં પનરોતરો. ૧૦૦
 અન્ન દુકાલ તે અતિ આકલો, ધૂન અચરણ માંહિં ભલ્યો;
 દૂધ દહીંમાંહિં ડબકાં ખાય, પાણી પૂર તણાયો જાય; ૧
 નાશે દુર્ભિક્ષ જાણ્યો જસર્ધ, સોહલા સુત નર ધાયો તસર્ધ;
 લેધ લાડુઆ આડો ફિરધ, રોટી મારિ અવલધર્યો કરે. ૨
 કિલાં જાય છો નાસી કરી, કરિ પ્રાકમ તું પાછો ફિરી;
 જવા ન દિધં તુઝનધ કિલાં, હું બાંધી તુઝ રાખું છલાં. ૩
 દાંતે તરણું લેધ દુકાલ, છોડિ છોડિ જગદ્ કૃપાલ;
 તેં ડમુઝને લજ્જાઓ ખરે, હવે નાવું છલાં પનરતરો. ૪
 અર્યો કોલ કરી નર્ધ ગયો, જગદ્ગુનો જસ મહિમા રહ્યો;
 શ્રીમાલી વંસે સિંહગાર, જનમ લગે કીધો પરઉપકાર. ૫
 અર્યા પુરપ ૪ નર હુઈ જોલ, અંબ સરીખાં કહીધ તેલ;
 અંબ તણો ગુણ બહુ લેવાય, ગુણ લેધ નૃપ આંખા ખાય. ૬
 એતલઈ તિલાં આંખો રખવાલ, ભરક દેધ મુખિ પદાંધી ગાલ;
 અરે ! મૂઢ કિમ આંખા ખાય ? બાંધી મસ્તગિ મુકું ધાય. ૭

૧ અન્ન. ૨ અવેર્યો કરઈ. ૩ તે મુજ લજ્જાઓ હાંક્યો ખરો.
 ૪ જગમાંહિ. ૫ બોલ્યો.

અણુખાંણિઈ જલ ઝીલેંજોલ, અણુખાંણિઈ ફલ ખાય તેલ;
 અણુમિલતઈ સંધાતિ જાય, મુખ દૂલવધ પૃથવીરાય. ૮
 કૃપ કંઠિ ઉંચળેં સૂઈ, લીંડતાં સાલમું નવિ જૂપ;
 અણુસમજ્યો બોલધમુખ્યચકી, એ સાતઈ નર થાઈ દૂખી. ૯
 અણુસમજ્યો બોલ્યો રખવાલ, કુમારપાલ સિરિ ઉડી જાં;
 લેધ પૂરપ હાથિં જાલીઓ, અંખા થડિ બાંધી ચાલીઓ. ૧૦
 જસ્યો અપરાધ તર્યો નર દંડ, અર્ય દોષ દુખ દિધ તે લંડ;
 બહુ અપરાધ દેખી નર સાર, થોડી રીસ ન ધરધ બહુખાર. ૧૧
 સાર પુરપ ૧૭૦૪રાત ભૂપાલ, માર્યો કુટિઓ નહીં રખવાલ;
 અંખાનઈ થડિ બાંધી કરી, કુમારપાલ ચાલ્યો પરવારિ. ૧૨
 આગલિ પુરપ મિલ્યો ગલધગલી, ત્રિયા વિયોગઈ યોગી થયો;
 વિનય કરી બોલ્યો તેણુઈ કાય, સુણિ સ્વાંમી તું પૃથ્વીરાય. ૧૩
 મુઝ ધરનારી પદમની જોલ, નગર ઘણીધ લીધી તેલ;
 તવ મનમાંહિ હુઓ ખિણુખેદ, રાતિ દિવસ હું ન લહું બેદ. ૧૪
 સ્ત્રી સ્ત્રી સરીખા હુંતિ ધમરિ, ભગતિ કરતી તેં બહુ પરિ;
 મુઝ વીસારી નવિ વીસરઈ, નીર કુંભ નિત લોચણ ભરઈ. ૧૫

દહા.

નિત ખૂર દૂખીઓ ફરે, જોડે તે ગાંમે ગાંભિ;
 ઝસીતાતણુધ વિયોગડે, કિમ રોયો જગિ રાંમ. ૧૬
 રામ રડતે વનિ રડું, રડ્યા તેલ મૃગસાય;
 રોયા તે વનનાં પંખિયાં, રોતા રણિ વિચાય. ૧૭

૧ ગુજ્જર. ૨ પૂરવ કથાય. ૩ સીતા વિચિત્રવેદ્યો રાવન, કેમ રોયો
 વનિરાનિ.

રામ રડય લખમણ પુત્રવે, ગેહૈલા રામ મ રોય;
 ગાંધ સીતા અમે લાવસું, લે લોટો મુખ ધોય ૧૮
 રાધવ રદન તમે મમ કરો, વનિ ગેહૈલા થાર્યો રામ;
 એ જેહવી લખિ આણુચું, તેહનું સીતા ધરચું નામ. ૧૯
 જલ જલ કમલ ન નીપજે, વનિ વનિ અગર ન હોય;
 ધરિ ધરિ સીતા ન સંપજે, વીર વિચારી જોય. ૨૦
 આભા મંડળ વીજલી, પર્વત મંડળ મોર;
 ધર મંડળ સુભારમ, મુખ મંડળ તંબોલ. ૨૧
 જસ ધરિ ઘોડી હાંસલી; આંખડીઆલી નારી;
 તે ધરિ સદા અનૂ આલહું, મુરખિ તેજ જ નિવારી. ૨૨
 એક નર મુખીઓ તે દુખી, જેહનમ નહિ ધરિ નારી;
 કરિ દીવો કલસજ કરી, કુંણ ઉભી રહ્યો ખારી. ૨૩
 તેણું કારણિ ૧કરમ રહું, અંન પાન કીચા તાણું;
 આગમ કિમ દોલો રડિઓ, નારી માર કાણું. ૨૪
 ઉમયા વાલી ધરાને, સીતા વાલી રામ;
 દોલા વલ્લહી મારણી, રાધવા વાલી સ્યામ. ૨૫
 તિમ મુઝ વાહલી પદમની, ચઢી પીહારઈ હાથિ;
 દિવસ દુખઈ કરી નીગમું, પણિ નવિ જાય રાતિ. ૨૬
 કનક તણી કચોલડી ભાગી પત્થર લગ્ગ;
 સચળ નિરચળ સુમરમ, અમી વટાલુ કગ. ૨૭
 એણું દુખીઈ યોગી થયો, જીવું તેણું આધાર;
 રુકમરનિરંદ આગલિયસઈ, તે ગઈ વાલઈ નારી. ૨૮

ચઉપધ.

કુમારપાલ થોડે દિન હસમ, તિહારમ બલ માહારં ચાલરયે;
 હવડાં હું યોગી થમ રહું, સુપુરપ વિણ હું કહનઈ કહું. ૨૨
 સુણી વાત ભૂપતિ ઉચરઈ, જેહની વાંછા તુપણિ કરઈ;
 તે મુઝ કુમરનિરંદહ નાંમ, પણિ કો પુહુતુ રાજ ન ગાંમ. ૨૩
 નાગો નાગાનઈ સું કરઈ, દુખીઈ દુખીઆ જૂરી મરઈ;
 તું યોગી નઈ હું ભીખાર, કેહીપરિ કર તાહરી સાર. ૨૪
 સુપુરપ જાણી તેં મુઝ કહિઉ, મુઝથી કાંમ ૧કિસું નવિ થયું;
 તું હું જગમાં પુરપ અસાર, યાચના ભંગ તણો કરનાર. ૨૫
 આસ કરી નર આવ્યા જેહ, વલમ નરાસ નર પાછો તેહ;
 સોય લાજ તેહનઈ નવિ કરી, લગ્ન સોય સાંઢમાનઈ સહી. ૨૬
 સરોવર જાણી નર બહુ ધર્યા, નીર ન પામ્યા પાછા ખર્યા;
 એણી વાતમ સર સોય ધિઃકાર, પુરપ તણુઈ નહી લાજ લગાર. ૨૭
 જે તરઅર સુભ કૂલ્યાં કૂલ્યાં, અરથી લોક તિહાં ઘણા મિલ્યા;
 ગઢિ ગલાવમ ન દીઈ સોય, લઘુતાપણું તે તરવર હોય. ૨૮
 જે ધનવંત આ લમ લે માલ, ચ્યાચક મિલમ તિહાં ગરઢાવાલ;
 કર ખચીઈ નમ કિરપી થાય, તો જસ મહિમા તેહનો જાય. ૨૯
 વિકટ કામ સૂરાનઈ કહિઉં, આલસપણિ જો તે નવિ થયું;
 સો પુરપ કાયરમાં સરઈ, સરપણું આલ્યું તસ વહી. ૩૦
 એણુઈ દ્રષ્ટાંતમ સુણિ નર ગુણી, તું દુખ રોયો મુઝ વૃપ ભણી;
 મઈ તુઝ કષ્ટ ન ભાંગઈ જોઈ, તો હું સુપુરપ સાનો હોઈ. ૩૧
 શાસ્ત્રીઈ વાત મનઈ છમ સહી, સોય કયા તઈ મુઝનમ કહી;
 તે વિવરી ભાખું બ્રાત, સુપુરપે બોલ તજેવા સાત. ૩૨

ધર ધરણીની મ કરિસ વાત, ધન ખોયાની મ કરિસ વાત;
 ધાત કર્યાની મ કરેસ ગૂજ, કહ્યતાં દૂખ ઉપજસે તુઝ. ૩૩
 માંન બ્રહ્મ કુંજ હાંમિ થયો, વાત કરતાં મહિમા ગયો;
 માંન મુહુત ન દીધું ક્યાંહિ, સુપુરૂષ જાણી રહે મનમાંહિ. ૩૪
 દરિદ્રપણાની મ કરીસ કથા, સોય વાત તું કરજે ગતા;
 જણી વાતથી અનરથ બહુ થાય, મ કરિસ કવિ તુઝ લાગે પાય. ૩૫
 રક્તીયક સુપુરૂષ આગણિ કહે, નિશ્ચયે કાંમ જો થાતું લહે;
 હાંમિ હાંમિ જો લવલવ કરે, તો તે નર મૂરખમાં સરે. ૩૬
 તું પંડિત નહી મૂર્ખમાંહિ, મનની વાત ન ભાખ્ય કિહાં;
 જોતાં જોતાં ભમતાં નેટ, સુપુરૂષ જાણી પામ્યો પેટ. ૩૭
 જો ભગવંતનું કીધું હસ્યઈ, ગૂજર દેસનું રાજ મુઝ થસ્યઈ;
 તો તુઝ દૂખનો આણું છેલ, જીમ સુખ પમિં તાહરી દેલ. ૩૮
 શુભ વચને સંતોખી તિહાં, જા સુપુરૂષ તુઝ મંદિર જીહાં;
 તાહરી વાત મુઝ નવિ વીસરઈ, જીહાં લગઈ જીવ કાયામાં ધરઈ. ૩૯
 અસ્યું કહીને ચાલ્યો જસે, શોક ઓસરીહો મિલીઓ તસઈ;
 કુંભારપાલ દીકો તેણઈ કાય, પદ્મ ઝલકઈ જીમણે પાય. ૪૦
 તાંમ સરહીઓ બોલ્યો ત્યાંહિ, આગઈ સ્વામી દધયલીમાંહિ;
 કુંભારપાલ પગિ પદ્મજ હતું, ઘણઈ કાલે થયું તવ છતું. ૪૧
 સહી તું કુંભારપાલ મહારાજ, થોડઈ દિવસ તુઝ ચાસ્યઈ રાજ;
 પંડિત જોતિધીએ મુખિ વાત, અઢાર દેસનો ચાહસ નાય. ૪૨
 સ્વાંમી તવ કરજે મુજ સાર, ફેરી કરતાં ગયો અવતાર;
 યોગીનીપરિ ધરિ ધરિ ભમું, ભૂખ્યો તરસ્યો રાતિ જીમું. ૪૩

વલી વાહણુઈ ઉડી સંચઈ, ખાંધઈ મોટો કોથલ ધર;
 મયલઈ વસ્ત્રઈ પૃથવી ભમું, ઉદર પુરણા એણીપરિ કરે. ૪૪
 મધુર વચન મુખથી બોલતો, આતમ અયમ તિહાં બોલતો;
 કુમારપાલ તવ કરઈ વિચાર, વિનયવંત એ પુરૂષ સુસાર. ૪૫
 વિનયે દેવ દેવી વસિ થાય, વિનયે નાગતણું વિખ બાય;
 વિનયે વાધ ગજ બલીઆજેહ, નીચા નમણા થાઈ તેહ. ૪૬
 વિનયે કરી ગુરૂ વિદ્યા દિધે, વિવિધ વસ્ત વિનયે પાંખીઈ;
 વિનયે વેદિ રણિ ન કરઈ સર, વિનયે ન મરઈ વીંછી અંકૂર. ૪૭
 વિનયવંત સરહીઓ જોહ, વચને ટાઢીક કરતો પદેહ;
 સખદ સંજીવતાં અતિ આણુંદ, હરખી બોલ્યો કુંભરનિરંદ. ૪૮
 અરે! પુરૂષ! ચિતા પરહરિ, રાખે તું મન નિશ્ચલ કરી;
 વિનય કર્યો તુઝ ફલસઈ નેટ, હું રાજ તું નગરી શોક. ૪૯
 અસું કહી નહ ચાલ્યો રાય, જાતાં પંથઈ ભૂખ્યો થાય;
 ધૂળે કાયા કરતો દૂખ, ત્રિણિ દિવસ નર વેઠઈ ભૂખ. ૫૦
 પેટે પાટો ખાંધી કરી, નગરમાંહિ ચાલ્યો પરવરી;
 તિહાં એક કલગણી સાંહમી મલી, કુમારપાલ દેખીનઈ ટલી. ૫૧
 પંડિત ભૂખનઈ સરિ નાંમ, લગ્નવી રમુંકયા તેહઈ કાંમ;
 કુંભારપાલ બોલ્યો ઉલસી, દિધે રોટી એક થઈ મનિખુસી. ૫૨
 તવ તે કલગણુ બોલી ચંગ, દીસઈ હાલી કોઈ જડંગ;
 ઉભો અંન માગઈ એણઈકાંમિ, હું જાઉં સુત ભોજન કાંમિ. ૫૩
 અવગુણ પુંઠિઈ જો ગુણ કરઈ, પર અરથઈ નર પોતઈ મરઈ;
 અધમજાતિ નર અભખ ન ખાય, પાપી કુલનઈ નહિ હિંસાય. ૫૪

સ્ત્રીઈ પ્રાર્થ્યો જે નવિ ચલે, નિરધન પરભોજનથી ટલે;
ભૂખ્યો રહીનઈ આપઈ આહાર સાતઈ મુકિતતણા ભજનાર. ૫૫
અધમપુરૂષ મૂરખમાંહિ તે સરે, હુંતે હાથ તે નવિ વાવરઈ;
અછતઈ શું આપઈ આહાર, લીધું દરિદ્ર કુલઈ સંચકાર. ૫૬
દીધા વિણ દારિદ્રી હોય, ભૂખઈ પાતિગ કરતો સોય;
પાપ પસાઈ નરગઈ જાય, મરી જીવ દારિદ્રી અવતરે. ૫૭
કરી પાપ વલી નરગઈ દિરઈ, પુનરપિ દારિદ્રી અવતરે;
દીધાવિણ નવિ પાંમઈ ખરે, જનમ મરણ નિચઈ કુલિકરે. ૫૮
દાન વિના નીચઈ કુલિંગઈ, કર્મ સંયોગઈ કલ્યાણિ થઈ;
આગલિ પણિ દીસઈ નિરધન, તે કિમ માગ્યું આપે અન્ન. ૫૯
હઈઈ વિચારઈ ગુજરરાય, ન દીધ સારી કરતા માય;
કાલ, ભાવ તિહાં મન વિશ્વાસ, લીધી રોટી ઝુંદી જાસ. ૬૦

હહા.

જાસ લેખનઈ આલીઓ, કીધો આપ વિચાર;
ભૂખ લેખણ નઈ માંગવું, ત્રિણિસરિ ધિકાર. ૬૧

ચઉપઈ.

માગ્યાં સમું નહિ માહું કોઈ, આતમ હૃદય વિચારી જોઈ;
માન બ્રજ નર માગીઈ થાય, સકલ લોકમાં મહિમા જાય. ૬૨
જીહાંલગઈ તપીઓ તિહાંલગઈ ગુણી, માગણ નવિ જાય પરભણી,
રૂપવંત રાગાંગી જેહ, માગી મુહુત ગુમાવઈ તેહ. ૬૩
ધરમી કરમી લગવંત, શીલવંત સત્યવાદી સંત;
ઉત્તમ કુલ આચારિ તિહાં, પરધરિ હાથ ન નીચો જીહાં. ૬૪

ભણ્યો ગણ્યો વિચક્ષણપણો, માગિઈ મુહુત ગયો કવિતણો;
વિનય વસ્ત્ર સું કિજે વડઈ, જે ન રહઈ પોતાને ઘડઈ. ૬૫
માન મુહુત તસ નાસી ગયું, વીસ વિસામાં કાંઈ નવિ રહિલું;
નીચા નમણો ને વાચાલ, વિજાંની સૂરા નઈ ગાલિ. ૬૬
વેચાવય નઈ પરઉપગાર, માંગ્યઈ ગુણ તે કીધા જાહાર;
યોગ્ય બોલો તિહાં પણિ ગમઈ, જે ભીખે ભોજન નવિ જમઈ. ૬૭
મંત્ર યંત્ર તંત્ર નઈ મૂલ, માગતાં ગુણ મલીઆ ધૂલિ;
નાંના મોટા ને સુરપતી, માગીઈ લઘુતા જે નરપતિ. ૬૮
સુપુરૂષ હઈ તે સુણ્યો વાત, દીજઈ પણિ નવિ ધરીઈ હાથ;
કુમારપાલ કહે સાચું કવું, ગૃહસ્થતણું ભુકું માગવું. ૬૯
મુકવિક્કહઈ મુણિ માહારા બ્રાત, મગ્યાની તું મ કરીસ વાત;
માગિઈ માન રહીત તે હોઈ, સજન સગાં નવિ માંનઈ કોઈ. ૭૦
નગર નહીં તું વગડઈ રહીઈ, સજન કનઈ માગણ નવિ જઈઈ;
મંદિર થી રૂંડો જુપડો, માગણ મમ જાઈસ દૂંકડો. ૭૧
શાલિ દાલિ સરહાં પકવાંન, તેહથી રૂકું કોહિલું ધાંન;
તજે પટોલા ખાસર ખાસ, પણિ મમ કર્યો પરની આસ. ૭૨
પલંગ, પછોડી પોઢણ પાટ, તેહથી રૂડી ત્રી ખાટ;
અથ તજ પાલા ચાલવું, પણિ જગમાં ભૂકું માંગવું. ૭૩
સુખીઆથી દુખીઓ તે સાર, ચંદનથી અંગિ સખરો હાર;
જીવ્યાથી તે મરણ સનાથ, પણિ રૂક દીજઈ નવિ તે હાથ. ૭૪
રંગિ રાતો તબોલહવાંન, તેહથી રૂડાં ઝુંદી પાંન;
વિષથી વિરૂં અમૃત જાણિ, માગી ન કરીસ ગુણની હાણિ. ૭૫

૧ નડિ જોડિ જે જન હાથ.

ગામ, ભઘસ, બહુ માગી જડી, તેહથી ભઘી નવિ બાંડી બોકડી;
 પશ્ચિ પોતાની લગ્ન રાખિ, દીન વચન મુખથી નવિ બાખિ. ૭૬
 કારણ પડ્ય જે રાખઈ લાગ, તે નર પાંમે પોદું રાજ;
 કવિયણ કહ્ય વિમાસિ જોઈ, માગ્યા સમુ ન માહું કોય, ૭૭
 અસ્થુ વિમાસી ચાલ્યો વલી, આગલિ જતાં જાનજ મિલી;
 કુંભારપાલ વિમાસઈ ત્યાંહિં, ચાલી આવ્યો જાનજ માંહિં. ૭૮
 કીધુ જાનવટી શેઠ જૂલાર, ઉભો તિહાં રહ્યો તેણીવાર;
 જમવા ઉનરી છહારે જાન, કુંભારપાલ તિહાં માંડ્યા કાંન. ૭૯
 કાછડ ભીડી નહ સજ થયો, વાંસો ચોસે મનિ ગહગહ્યો;
 સકલ પુરૂષ અધોસે નાય, કુંભારપાલ તિહાં ધૂધ પાય. ૮૦

હૂહા.

કંઈકી માણસ લાખ લહઈ, કમીક લાખ સવાય;
 કમીક માણસ કોડિ લહઈ, જળ વાગ્યો વાધ ક વાય ૮૧
 દેવ નચાવે જેણીપરિ, તિમ નાયે રક રાય;
 કુંભારપાલ નર સારીખા, પરના ધૂઈ પાય. ૮૨

કુંનઆં.

કિસદિન અગુણા અન કે ભો પરિ સૂચણા,
 કિસદિન દુર્જન સેતિ ગોઠ કે સજ્જન અગુણા;
 કુની હાંહાં ભાઈ દેવ નચાવે નાચી,
 સોઈ પરી નચણા. ૮૩

ચઉપઈ.

પાય પખાલઈ મનમાં આસ, મુઝને નહી મુકઈ નિરાસ;
 જાન વિહી તિહાં ભોજન કરઈ, કુંભારપાલ તિહાં પાણી ભરઈ. ૮૪

સકલ પુરૂષ જમીઆ તેણીવાર, ન કરી કુંભારપાલની સાર;
 મૂઠ મતિ નર નારી બાલ, ભૂખ્યો રાખ્યો નર ભૂપાલ. ૮૫
 આગમ હવો એક કિરપી શેઠ, છહાં છવ્યો તિહાં કીધી વેઠ;
 કિરપી સઘલામાંહિં સરઈ, સરોવર પાલ રસોઈ કરઈ. ૮૬

હાલ.

રાગ-ગોડી-રાગ વસંત.

એક	પંથી	રે, આવી સરોવર પાલિ જમતો;	
તેણે	અવસરિ	રે, લુંડી તિહાં આવ્યો સરોવર ભમતો. ૮૭	
નર	સાહમુ	રે, પહધુ કરી વિનય વિવેકઈ જૂઠ;	
નર	કિરપી	રે, તિહાં અંસ નૂનીપાઠ નિચુણાં સોઈ. ૮૮	
તવ	અધડો	રે, લુંડી પગ ઉંધા ધાલી;	
નર	ભૂગો	રે, તુહઈ તસ રાખ (ન) શેટી નાપી. ૮૯	
પછઈ	જોતો	રે, શેતો તે માગે પુછ હલાવી;	
પશ્ચિ	પાપી	રે, પુરૂષ તસ તુહઈ મહધર ન આવી. ૯૦	
તવ	લુંડી	રે, સૂતો તે પડતો પેટ દેખાડી;	
પશ્ચિ	રાંકડો	રે, શેટી નવિ નાંખઈ કડકો ફાડી. ૯૧	
તવ	ઉડીઓં	રે, આથો નર સાંદમો ચાલી આવે;	
પશ્ચિ	તોડે	રે, દુટ નવિ આપઈ અધડો ખાવઈ. ૯૨	
પછઈ	ફૂતો	રે, ભૂખ્યો પગ કણ હલાવઈ;	
તે	અધડો	રે, ઝાડઈ તસ કરણા નહીં મનમાંહિં. ૯૩	
તવ	લુંડી	રે, લાજ્યો મુંકી આસનઈ તિહાં સૂતો;	
તવ	વિરૂઓ	રે, ખીછ દેખાલ મારઈ વૂતો. ૯૪	

૧ વરવો.

તવ હુંડી રે, ચાલ્યો તે તિહાં પંથી નંધ રોધ;
તિમ જાનવી રે, જગમાં તે સરીખા દુષ્ટ જોધ. ૯૫

હોહા.

દુષ્ટી તે જગિ જાણીધ, મતિ હીણા નર મંદ;
વિવેક હીન જાણી કરી, ખીજો કુંભરનિરંદ. ૯૬
ચીર પીતાંબર પામરી, સાર પટોલા પટ;
સકલ વસ્ત દ્રવિં લહીધ, વિવેક ન લહીધ હટ. ૯૭
વિવેક કિરયો નરનંધ હીધ, જે પંડિત દાતાર;
વિવેક રશિખો નર જાં નહી, કિરપી અને ગમાર. ૯૮
ભક્તિ કરી મધં એહની, એણુધં મુજ ખખરિ ન લીધ;
વિવેક હીણ જાણી કરી, કુંભરધં કોધજ કીધ. ૯૯

ચઉપધ.

કુંભારપાલ ખીજો મનમાહિં, પૂછી જાતિ વણિગની સાંહિં;
જાણ્યા પુરપ મિલ્યા એ ઘાટ, જાંન વાંણીઆ જાતિ લાડ. ૧૦૦
કુંભારપાલ તિહાં કરધ વિચાર, કઠિણ કઠોર અદાતા અપાર;
સં સીખામણુ દીજધ આજ, કરે ભક્તિ જવ લહધસિં રાજ. ૧
અસ્થું વિચારી કુંભરનિરંદ, ભૂખઈ કાયા હુધ મંદ;
એણું અવસરિતપડ્યાવ્યોજાં, એક કૂડલીઓ દોડો જતિહાં. ૨
તેણુધ પુરપે માંડયું રાંધણું, કુંભર વિવેક કરે અતિધણું;
ધંધણુ પાણી આંણી દીધ, તપ નધ ભૂખ્યો જાણ્યો પધીધ. ૩

૧ હોહા. ૨ વિવેક ન કર્યો નર જાનવી. ૩ ઉભો. ૪ આળ્યો. ૫ હીધ.

રાંધ્યાં અંન ધીસું વિવેક, વણિગ વિવેક ન ચૂકઈ રેખ;
અંન પાંન ધૂત નધં શાલનું, ભૂપ તણુધ દીધું અતિ ધણું. ૪
જેણું દીધું તેણુધ દેવાય, નદી ખણિ જલ પ્રગટ થાય;
મોટા કુંગર મધ્ય મઝારિ, ખણુતાં દીપ ન લહીધં ચારિ. ૫
કૂડલીઓ જાતિ દાતાર, નદી સરિખો નર મહા સાર;
શાસ્ત્રસુણ્યાવિણુશુભમતિ જેહ, કર્મ યોગે પડઈ છેં તેહ. ૬

હાલ.

વિચરત વિચરત આવીઓ, પ્રણમું શ્રી મંધરજી-એ દેશી.

કર્મ યોગધં સહધજી પડઈ એ, આતમ નધ ગુણુ એહ;
દાન શીલ તપ ભાવનારે, પરઉપગારી તેહ આતમજી-
શુભ મતિ આણુરે. ૭
કાંધ કરજે તત્ત્વ વિચાર, મમ હારીસ નર અવતાર;
કાંધ કરજે પર ઉપકાર, નર ભવનું એ ફલ સાર-આ. ૮
વિનીતપણું સહધજઈ અછેરે, જીન પૂજની રેવ;
પર અવગુણુ નવિ ઉચરઈ, સુપુરપની કરો સેવ-આ. ૯
દયા ધણી જસ જીવમારે, દાખિણનું ગુણુ સાર;
અદ્ય કસાધ ઉપશમધ રે, સહધજી થોડો આહાર-આ. ૧૦
શાસ્ત્ર સમ્પદસહધજી રચધ રે, ઉપજધ આપ વિવેક;
સહધજી અમૃત બોલતો રે, કઠિણ વચન નહીં એક-આ. ૧૧
અદ્ય રાગ નર જેહનધં રે, સહધજી થોડો દેપ;
પ્રેમ ધરધ મનમાં ધણો રે, દેખી મુનિવર વેપ-આ. ૧૨
હાસ, વિનોદ, કુડા નહી રે, સહધજી થોડો ભોગ;
અદ્ય ગાંન માયા તસી રે, પ્રાંહિં થોડો સોગ-આ. ૧૩

સહમળ જૂઠું નવિ ગમનું રે, પ્રાહિં થોડો લોભ;
ભવ્ય જીવ જગમાં અસ્યાજી, સહમ જમ તેહની સોભ-આ. ૧૪
ગુર ઉપદેસ વિના વલી રે, કર્મ યોગમ ગુણ હોમ;
વિવિધ જાતિના પંખીઆ રે, પંચ વર્ણ તન જોય-આ. ૧૫
નીલકંઠ કુણુધં ચીતર્યો રે, કાગ કીઆ કુણુધ શાંભ;
સુપુરુષને શુક પંખીઆ રે, સહજે જપતાં રાંભ-આ. ૧૬
હસ્તી દંતુસલ કુણુધં ધણા રે, અધડ હુઆ કિમ ઉંટ;
દિવ્ય રૂપ નર એકનું રે, જનમ તણાં એક ટુંટ-આ. ૧૭
સીદણી જણિયું આચડું રે, જણતાં દીડો ૧સાપ;
તિહાં યકી અતિ ઉછાલ્યો રે, લીધું મસ્તગિ ભાગ-આ. ૧૮
તેહનમ કહો કુણુ શીખવે રે, સહમજતણા ગુણ દેહ;
અમૃત અંબ કંઠ આ કર્યારે, સહમજી હુઆ એહ-આ. ૧૯
સહમજી સુપુરુષ રૂઆડો રે, સહમજી નહીં વિસાન;
સહમજી મુખ મધૂર લવે રે, સહમજી દેતાં દાન-આ. ૨૦
સહમજી દાન સુપુરુષ દીધ રે, ફૂડલીઓ સીરાજ;
રાય પ્રશંસી અતિ ધણું રે, વણિગ વિવેકી આજ-આ. ૨૧

ચઉપધ.

આજ ફૂડલીઓ વડ દાતાર, કીધી કુમારપાલની સાર;
રાય કહમ તઈ દીધું મુદા, કહમ ઝોસકલ થાસ્યું કદા. ૨૨
જહારમ થાઉં હું ગૂજર ઘણી, તિહારમ તું આવે મુઝ ભણી;
તઈતું ભકિત કરી હો ઘણી, જાતિ જણાવે સહુ આપણી. ૨૩

ફહી.

અસ્યું કહી નૃપ સંચર્યો, થોડો દૂસમ કાલ;
એણુધ અવસરિ જેસંગદે, મરણ કરમ મૂપાલ. ૨૪

ચઉપધ

જેસંગ મરણ કરમ જેણીવાર, વેગમં તેજા મંત્રી ચ્યાર;
દૃષ્ય દેવ કાન્હડદે જેહ. સાંતુ સાજણુ તેજા તેહ. ૨૫
રાય કહમ સુણિ ૧મંત્રી વાત, મુઝ કંઠિધં તુહો વાહો હાથ;
કુમારપાલ ન દેવું રાજ, અસ્યું વચન ભાખમ મહારાજ. ૨૬
રાય વચન રાખેવા કાંમિ, કંઠિધં કર વાહમ તેણું કામિ;
તવ હરખ્યો જેસંગદેરાય, મરણ લહી નિજ થાંનકિ જાય. ૨૭
સગાં સજન મંત્રીજન મલી, મસાંણુ ભોમિ લેધ ગયા વલી;
અગર રૂકપૂર મુગધી સહમ, આણી વેગ લગાવી ચહમ. ૨૮

હાલ.

રાંમ ભણુધં હરિ ઉઠીધ—એ દેસી—રાગ રામગિરિ.

સોના વરણીરે ચહમં બલમ, રૂપાવરણી તે મુહ રે;
કુંકુમ વરણી રે દેહડી, અગનિ પરગલીઅ તેહરે. ૨૯
માંન મ કરસ્યોરે માનવી, કિસ્યો કાયાનો તે ગર્વરે;
સુરનર કિંનર રાજ્યા, અંતિ મૃતિકા સર્વરે-માં. ૩૦
જે સિરિ રચી રચી બાંધતા, સાલૂ સખરા તે પાગરે;
તે નર પોઢ્યારે પાધરઈ, ચાંચ દિધ સરિ કાગરે-માં. ૩૧

જે નર ગંજીરે ખોલતા, વાવરતા સુખમાં પાનરે;
 તે નર અગનિરે પોદીઆ, કાયા કાજલ વાનરે-માં. ૩૨
 ચીર પીતાંબર પહધરણી, કંઠિઈ કનકના તે હારરે;
 તે નર અંતિ માટી થયા, જોતાં કાંઈ નવિ સારરે-માં. ૩૩
 જે સિરિ છત્ર ધરાવતા, ચઢતા ગજવર ખંધિરે;
 તે નર અંતિરે લેધ ગયા, રહેહી દોરડાં બંધરે-માં. ૩૪
 ચલસાઈ સહસ અંતે ઉરી, પાયક છતુ તે ઢોડિરે;
 તે નર અંતિરે એકલા, સૂતા ચીવર ઝોઢિરે-માં. ૩૫
 જે જીલાં તે તિલાં રહ્યું, પાતિગ પુણ્ય બે સાથિરે;
 એક સરૂપજ દેહતું, પુણ્ય કરો નિજ હાથિરે-માં. ૩૬
 જેહસ હસી હસી ખોલતા, કરતા મોજનસારરે;
 તે નર કાલિ માટી થયા, ધડતા પાત્ર કુંભારે-માં. ૩૭
 અંધકવરણીરે દેહડી, કદલી કોમલ બંધરે;
 તે નર સૂતારે કાષ્ટમાં, પડધ ભડોભડી ડાંગરે-માં. ૩૮
 દેહ વિડંબણ નર સુંણી, મંકરિસ તૃષ્ણા તું લાખરે;
 જેસંગ સરિખારે રાજીઓ, બાલી કર્યો તિલાં રાખરે-માં. ૩૯

હાલ.

તે ગિર્યા ભાઈ ગિર્યા-એ દેસી. નંદનકું ત્રિસલા હુલરાવતી એ દેસી
 રાગ આશાહરી.

માહર માહર મ કરીસ કંતા! કંતા તું ચુલવંતારે;
 નાભિરાય કુલ ઋષભ જીવંદા, ચાલ્યા તે ભગવંતારે-મા. ૪૦
 એ અંચલી.

૧ તેહને. ૨ દેહડી.

ભરત નવાણુંભાઈ સાથિ, વાસુદેવ બલદેવારે;
 કાલિ સોય સમેટી ચાલ્યા, સુર કરતા જસ સેવારે-મા. ૪૧
 ભરત બિંભીવણ હરિ હણુ મતા, કરણ સરિખા કેતારે;
 પાંડવ પંચ કૌરવ સો સુતા, અંધર વલતા જેતારે-મા. ૪૨
 નલ કૂબેર નઈ રાય હરિચંદા, હડીઆ સો પણિ હાલ્યારે;
 રાવણ રામ સરિખા સૂરા, કાલિ તે પણિ ચાલ્યારે-મા. ૪૩
 દિશાનભદ્ર રાય વિક્રમ સરિખા, સકલ લોક સિરિ રાણારે;
 સગરતણા સુત સાઈ હનુરધ, સો પણિ ભુમિ સમાણારે-મા. ૪૪
 ગૂજર દેસ ધણી નરનાયક, સિદ્ધ નાંમ ધરાવધરે;
 પુણ્ય સ્થુપૂરધ આયસ તુટધ, તે નર માટી ચાવધ રે-મા. ૪૫

દેહડી.

મરણ હવું જેસંગદે, દેસે વાગી વાત;
 એક દિવસ શ્રવણે સુંણી, કુંભારપાત્ર નરનાય. ૪૬

હાલ.

રાગ-ધન્યાસી-ઉલાલાની.

રાય જીહારધ રંગમાં ખેડો, કર્ણ તે શબ્દ પછડો;
 પાટણિ નહિ કો રાય, પૂજા પાદુકા ચાય. ૪૭
 હડીઓ કુંભરનિરંદો, આબો હજોણી ધંદો;
 મિલીઓ બોશિર વિપ્રો, સજન કુંભાર મિત્રો. ૪૮
 સજન કુટુંબ લેઈ સાથિ, ચાલઈ દિવસ નઈ રાતિ;
 પુહુતો સિદ્ધપુરી માંહિ, કુટુંબ નઈ મુંકીક તાહિ. ૪૯

૧ ગરવ.

દહા.

સિદ્ધપુરીથી સંચર્યો, ૧ પાટણપુરમાં જાય;
કુમારપાલ નિરંદ નધ, સુકન અનોપમ થાય. ૫૦
વેશા વહધલી ને વારિ ઘટ, મદિરા માટી અંન;
એ પટ જે સાંઢમાં મિલધ, તો પામધ બહુ ધન. ૫૧
અગન પુષ્પ દીપક દહી, ધૃત શ્રીફલ આરીસ;
એ સાતધ સાંઢમાં મિલધ, તો ત્રિણિ છત્રહ શીપ. ૫૨
જીવ કરેવો ચીવરી, વાંનર હરણાં રતેહ;
કવિ અણુ કહધ નપનધ વલી, જીમણાં જાધ તેહ. ૫૩
સાંઢ સારસ નધ ખર તુરી, લાલી ડાવાં હુંતિ;
સુકવિ કવિમુખ ઇમં કહધ, અફલા વૃક્ષ ફલંતિ. ૫૪
શુકન વિચાર શાસ્ત્રિં ધણા, સુહણુધ સુપન અનંક,
પરઉપકાર કારણુધ, વિવરી કહું અશેપ. ૫૫

અઉપધ.

સુકવિ વિચાર સુપન તે કહધ, પહધલધપોહોરિ સુપનંતર લહધ;
તેહનું ફલ એક વરસધ હોય, બીજે પુહુર અઠમાસિં જોય. ૫૬
ત્રીજધપોહોરિ સુપન નર લહિઉં, તેહનું ફલ ત્રિહું માસે કહિઉં;
ચોથધ પોહોરિ સુપન જે થયું, એક માસિં તેહનું ફલ કહિઉં. ૫૭
સર ઉગમતિ વેલા લહું, દસ દિવસે તેહનું ફલ કહિઉં;
વાત પિત શ્વેપમજ સહી, સુપન હુધ તે લેખધ નહીં. ૫૮
વૃષભ, ગાય, પરવત નધ કરી, તર પ્રાસાદ ચક્રધ પરવરી;
રૂધ, મરધ, વિષ્ટા ચોપડે, અગમ્ય નિધાન પ્રગટ થધ જડે ૫૯

૧ આબો પાટણમાંહિ. ૨ જેહ.

રાજા, હસ્તી, ઘોડો, ગાય, વૃષભ કંચન જે દેખાય;
તેહને કુંટંબ તણી વૃદ્ધિ થાય, ૧ સુખ ભર કાલસદા તસ જાય. ૬૦
દધિ, તંબોલને વસ્ત્ર અમુલ, બફલ, જાધ, કંદુકનાં ફલ;
મોતી, કમલ, ચંદનધ સંખ, દીકધ લક્ષ્મી લહધ અસંખ્ય ૬૧
ક્ષીર વૃક્ષ ફલીઓ અતિ ભસો, તે ઉપરિ ચઢીઓ એકલો;
પછે વલી જગે નિદ્રા થકી, ધન પામધ તે થાધ સુખી. ૬૨
આંબો, બીલી, કોઠ નિધાન, ફલ ફલીઓ દેખધ શુભવાંન;
સોય પુરુષને વિદ્યા ફલે, ફલ્યાં દેખિ સકલ સુખ મિલે. ૬૩
પ્રાસાદ વિષય ખાવાનું કરધ, પછધ સમુદ્ર ભુજધ તરધ;
નિદ્રા મધ્ય અસ્થું દેખાય, દાસ ટલી તે રાજા થાય. ૬૪
કંચા, દીપ, ફલ, જા. ફલ, દીકધ પાંમધ મંત્ર અમુલ;
માનવ પગની માટી ખાય, સોવન પંચસદી લાભજ થાય. ૬૫
બાહુ મંસ ભખે નરકોય, સોવન સહસ લહધ નર સોય;
મસ્તગ તણી જે માટી ખાય, સોવન લાખ તસ પ્રગટ થાય. ૬૬
જા. ખડગ નધ વાણુહી જોય, સુપને લાખાં દેખધ સોય;
પંથ કરેવો તેહને થાય, દેસ વિદેસ તે જોતો જાય. ૬૭
પ્રવહણુ બધરી સાયર તરધ, દેખી સુયન ઉચાલો ભરધ;
પાછો વલધ તવ લાવધધન, તેહથી સુખ પામધ નિજ રતન. ૬૮
પજા સજા દેખધ નિજ દંત, તેહની લખમી સહી નાસંત;
પીડા ઉપજધ તેહને સહી, શાસ્ત્રિ વાત અસી સાંભલી. ૬૯
ભઈસા ઉટડી ઉપરિ ચઢી, દખણુ દસધ નર કરતો હડી;
થોડા કાલમાં વ્યાધી તસ થાય, મારધ કરડધ રસધ રાય. ૭૦

૧ સુખ ભરી કાલ તેહનો જાય. ૨ મન.

ખર ઉંટઈ અસવારજ થાય, ચટી સોય દખણ દસ જાય;
અરયું સુપન નર દેખઈ સોય, થોડા કાલિ તસ મરણુજ હોય. ૭૧

સરસ વસ્ત ને ધૃત તેલ, અંગ વિલેપન કરાવઇ છેલ;
તો તેહનઇ વલી વાંકું જોય, મરણુ લાલઈ નર નિશ્ચઈ સોય. ૭૨

રાતાં ચીવર પહધરી નારી, રક્ત વિલેપન હાથિ વિચારી;
કાલાં ચીવર કાલાં વિલેપ, સાંહમું મિલઇ કરઇ જમઘરિ ખેપ; ૭૩

ધોલાં વસ્ત્ર સ્ત્રી પહધરી કરી, શ્વેત વિલેપ હાથિઈ કરી;
સુપને સુંતાં દેખઈ અરયું, સઘલઇથી ધન આવઇ ધરયું. ૭૪

નિઘવસિ નર આખ્યો મિલિ, કોઇક પુરુષનઇ બાંધી વલી;
તેહનઈ પુત્રતણું ફલ જડઈ, પણિ તેહનઈ ઉંચલવું પડઈ. ૭૫

હાલ.

તે ગિર્યા ભાઈ તે ગિર્યા-એ દેસી-રાગ આશાકરી.

નંદનકું ત્રિશલા હલરાવતી-એ દેસી.

ધોલો સર્પ નઈ જીમણુઇ હાથિ, સુપનઇ ડસતો દેખઇરે;
દસમઈ દિવસ તે સહસ સોનૈયા, ગણિ લિઇ ૧૮૨ લેખઇરે. ૭૬

સુપન વિચાર સુંણો નર સહુઈ-આંકણી.

કોંચ પંખી નઇ કુરકુટી, સુપનઈ બાંધી જગઇરે;
સોય સુકલની પાંમઈ કંચા, કર્મ ભોગલી ભાંગઇરે-સુ. ૭૭

સર શશીનું મંડલ દેખઈ, લઇઈ લખ ન ભાયરે;
બાધિ રોગ તસ દૂરિ પલાઇ, દેહ કનકમય થાયરે-સુ. ૭૮

૧ નર.

વૃષભ, તુરંગ, ગજ, રથ સુપનઈ, તે ઉપરિ ચટી રોઇરે;
દસ દેસની લખમી આવી, સોય પુરુષ ધરિ જૂઠરે-સુ. ૭૯

સુપનઈ દધિકો દિધ આપનઈ, તો ધરિ અધિ ભરાઇરે;
ધરિ આવી કો ધૃતઈ નાહઇ, તસ ધરિ કંદલ થાઇરે-સુ. ૮૦

સુપનઇ દધિ ખાતાં જસવાઘઈ, જલો તણો ડંક વાઇરે;
વીંછી નાગ ડસ્યા તે રૂડા, ધન પામે પુણ્ય સાઇરે-સુ. ૮૧

સરોવરમાંહિ નર નિદ્રામાંહિ, ૧કમલપતિ ખીર ખાઇરે;
સોય સુપન જગમાંહિ મોહું, પૃથવીરાય થાયરે-સુ. ૮૨

સુપનવિચાર કહિઓમઈ માંડી, તેહમાં સુપન જે રવાઇરે;
સોયસુપન શ્રીકુંભરનિરંદ(ન)ઈ નિદ્રામાંહિ ૩સાઇરે-સુ. ૮૩

હાલ.

શુભ સુંકનઈ તપ આવીઓ, પમડો પાટણમાંહિ;
કૃષ્ણ દેવનઈ જમ મિલ્યો, ભગતી પ્રેમલ ત્યાંહિ. ૮૪

હાલ.

ભમરાની-રાગ ગોડી.

પ્રેમલદેવી પ્રેમસું મન ભમરારે, સુંકઇ જલ અંધોલ લાલ મન ભમરારે.
દૂર્ગા દેવી તેહમાં મ. ઝીલઈ કરઇ કલોલ લા. ૮૫

કુમારપાલ જોઇ કરી મ. બોલ્યો મધૂરી જવાણી લા.
જો સુઝ રાજ શુજરતણું મ. એ તું સુઝ મરિતગિનાય લા. ૮૬

દૂર્ગા ઉડી પ્રેમસું મ. બાધી ઉત્તમ અંગિ લા.
નાયઇ કૂદઇનઇ રમઇ મ. શબ્દ કરઇ મનિ રંગિ લા. ૮૭

૧ પત્ર. ૨ મીઠારે. ૩ દીઠારે. ૩ વાય.

તિહાં એક સુકુનજ પાકડી મ. બોલ્યા મધુરી વાંણી લા. ૮૮
 રાજ થાસઈ દિન સાતમઈ મ. તૃપ વહસ્યય તૂઝ આંણુ લા. ૮૯
 એણુઘવવસરિપાટણુવિષય મ. સુભટ મલી કરધ રાજ લા. ૯૦
 મંત્રી આપ વિચારતો મ. કોહોનધ દેસું રાજ લા. ૯૧
 એક રાવત તિહાં અતિભલો મ. જેસગનઈ કુલિ જેહ લા. ૯૨
 મંત્રી સહજ મિલી કરી મ. થાપ્યો રાજ તેહ લા. ૯૩
 સિંધાસણ બિઘસી કરી મ. બોલ્યો મૂરખ તાંમ લા. ૯૪
 રાજ તુલો મુઝ આપીઉ મ. કહો સું કીજધ કાંમ લા. ૯૫
 તવ મંત્રી મુખી બોલિઆ મ. કુટો તુંહો કપાલ લા. ૯૬
 સોંહ યાનિક બધો સહી મ. ન ટલી જાતિ શિઆલ લા. ૯૭
 તવ તેહનધ ઉઠાડીઓ મ. બીજો રાવત સાર લા. ૯૮
 તેહનધ રાજ બધસારીઓ મ. ભીતિ વિના સ્યો ભાર લા. ૯૯
 ગાત્ર ભંગ તે નર થયો મ. ત્રુટિ તેહનધ કહધડિ લા. ૧૦૦
 નીચું જૂઠ મનિ બીહેં મ. રાજ થકી ભલી હમડી લા. ૧૦૧
 નિસત્વ નર જવ જાણીઓ મ. તવ ઉઠાડધ વીર લા. ૧૦૨
 ગંગામાંહિં પખાલીધ મ. કેશ ન થાય હીર લા. ૧૦૩
 અન્ય સુભટ તેડી કરી મ. થાપ્યો ભલ ભૂપાલ લા. ૧૦૪
 તિલક વેલા તે બોલીઓ મ. રહો, લૂઈ આવું કપાલ લા. ૧૦૫
 ઉઠી નિસત અલગો રહઈ મ. નહી તુઝ રાજ સોભાગ લા. ૧૦૬
 માંન સરોવર ઝીલીઓ મ. કાગ ન થાઈ હંસ લા. ૧૦૭

દૂહા.

કાગ સરીખો નરપતિ, ઉઠાડ્યો તેણીવાર;
 મંત્રી પુરખ મિલી તિહાં, કરતાં બુદ્ધિ વિચાર.

અઉપધ.

મંત્રી આર તવ કરધ વિચાર, દીધા બોલનો કિર્યો વિચાર;
 કૃષ્ણદેવ કહઈ ઉપાય, જીમ આપણુપો બોલ ન જાઈ. ૯૯
 એક સિંહગારી તિહાં હાથણી, મહાત શિખામણુ દીધી ઘણી;
 કલસ હાથણી સૂઢિધ કરી, પાટણુ વન જાજો પરવરી. ૧૦૦
 જીમણઈ પાસેં કુંભરનિરંદ, ઢોલ્યો કલરા ધરી આણુંદ;
 એણીપરિ શિખવીઓ કુંતાર, પટો વજાવ્યો તેણીવાર. ૧
 કાત્રી સુભટ સહુ સજ થયો, રાજનઈ અરથિં આવિયો;
 કલસ હાથણી જસ ઢોલ સઈ, તે પૃથવીપતિ રાજ થસઈ. ૨
 અસી વાત હવી પુરમાંહિં, સુભટ લક્ષ્ય મિલ્યા તવ ત્યાંહિં;
 રાજ થકી ચાલી હાથણી, મુખ મરડી ન જૂઠ કધ ભણી. ૩
 કેતા નર આધું મુખ કરે, કેતા નર આડાં ઉતરઈ;
 કેતા ભૂમિથી ઉંચા રહઈ, કેતા કીર્તિ વચન મુખિ કહઈ. ૪
 કેતા નર મુખિ બોલધ ભાંડ, કેતા કહઈ કિહાં જાસ્યધ રાંડ;
 કેતા કહઈ એ કહઈ નઈ જૂઠ, કેતા કહઈ જઈ પડસ્યેં કૂધ. ૫
 લોક તણાં મુખ જેહવાં લોક, કરવા કૌતુગ મિલીઆ થોક;
 એક દોડઈ નર એક આરડધ, એક હાથણી નઈ પાયે પડઈ. ૬
 અનેક વચન નર મુખથી કહઈ, પણિ હાથણી નવિ ઉભિ રહઈ;
 શેઠ, સેનાપતિ, સાર્થવાહ, મુંડી હાથણી વનમાં જાઈ. ૭
 આવી કુંભરનિરંદહ જાહાં, કનક કલસ સરિ ઢોલઈ તિહાં;
 જ્ય જ્યકાર શબ્દ તિહા હોઈ, પુણ્ય કરઈ તે ન કરઈ કોઈ. ૮

ઠાલ.

પ્રણમું તુલ્લ સીમધરુ-એ-દેસી.

પુણ્યધં ગજરથ ઘોડલાંજ, પુણ્યધં પુત્ર વિનીત;
પુણ્યધં દીર્ઘ આક્રમુંજ, પુણ્યધં મહીપતિ મિત. ૯

સોભાગી પુણ્ય સમો નહીં કોઈ.
૧ શત્રુસાહમું નવિગ્નૂધ (સકે)જ, પ્રીતિ પુણ્યમું હોય;
સોભાગી ૦ આચલી. ૧૦

પુણ્યધં ભોજન દેવનાંજ, પુણ્યધં સુશીલી રે નારિ;
પુણ્યધં સુંખભરી છવીધજ, ગજ ગાજધ ધરઆરિ-સો. ૧૧

પુણ્યધં મહિર માલીઆજ, પુણ્યધં રૂપ ઉદાર;
પુણ્યધં કમલા ધરિ રમધજ, પુણ્યધં ભોગ સુસાર-સો. ૧૨

પુણ્યધં ચીવર અતિ ભલા, સુખ બહુ સિચ્ચારે સોય;
પુણ્યધં જી જી સહુ કરધજ, વચન ન ખંડધ કોય-સો. ૧૩

પુણ્યધં બંધવ બહુનડીજ, પુણ્યધં માત પિતાય;
પુણ્યધં સુર સેવા કરધજ, પુણ્યધં જસ બોલાય-સો. ૧૪

પુણ્યધં દેસ અઢારતુંજ, કુંભર નરેશ્વર રાજ;
પુણ્યધં પાટણ બધસિણુંજ, પુણ્યધં પામ્યું રાજ-સો. ૧૫

અઉપધ

પુણ્ય તે કુંભર નરેશ્વર ધણું, સાહચ્ય તે કૃષ્ણદેવહ તણું;
નીરભયું નવિગ્નૂધ વિણુ ધડધ, વાડિ વિના વેસો નવિ ચઢધ. ૧૬

ધનુષ વિના નવિ ચાલધ તીર, તરવર નવિ વાધધ વિણુ નીર;
પવન વિના નવિ ચાલધ વાંહણુ, કાયા તો જો માંહિં પરાંણુ. ૧૭

૩ સત્ કોડિ.

વિણુ નિસરણી કિમ ચઢાય, સુભટ સાહાય વિના ર્યો રાય;
આલ પુરૂષ જન ગરદો થાય, લાડી સાહાયધં ચાલ્યો જાય. ૧૮

સાહાય તણી છઈ મોટી વાત, કેસી ચઢધ પરદેસી હાય;
વાંમ સાહાય સંચામહ રાંમ, તો તેણુધ કાધું પુણ્યતું કામ. ૧૯

ચંડ કોસીઓ સુભગતિ વર્ષો, જો વીરધ સરિ હાયજ ધર્યો;
ગયો દેસ સધલો તો વલ્યો, જો પાંડવનધં કાહડ મલ્યો. ૨૦

હતુ આવ્યો રામ નઈ કાજ, કુંભરનિરંદ બનેવી સાચ;
કરધ દેસ અઢારતું રાજ, બધકો વયરીના મુખ ભાંજ. ૨૧

દહા.

વયરી મુખ ભંજ કરી, બધકો નૃપતિ રાજ;
મંત્રી શેઠ ૧ મિલી તિહાં, આવ્યાં ઉચ્છવ કાજ. ૨૨

ઠાલ.

ભમરાની રાગ ગોડી.

મંત્રી સહુ મિલી કરી મ. પ્રણમધં કુંભરનિરંદ-લા.
રાજ તિલક રકાઢધ સહી મ. દીપધં જીમ દિણુંદ-લા. ૨૩

સેક સેનાપતિ તિહાં મલી મ. વિનવીઓ મહારાજ-લા.
કહો ક્રેડીપરિ પાલર્યો મ. અઢાર દેસતું રાજ-લા. ૨૪

ઉંચો સાસ લેધ કરી મ. ઉડિઓ નૃપ તતકાલ-લા.
ખડગ બલિ ઉત્પહુ સહી મ. નવિ માનધ તતકાલ-લા. ૨૫

લખમી રકાહધ નવિ લખી મ. સૂર હુઈ તે ખાય-લા.
વસુધા વસિજી સુભટ નધ મ. ભૂજ બલિ હુઓ રાય-લા. ૨૬

૧ મલિ કરિ. ૨ કરધ. ૩ હું મહિપતિ. ૪ સાધારણુ એ છે,

સંવત અગ્યાર નવાંજીંધ મ. માગશિરધં મંડાણુ-લા.
કાલીચઉથધં થાયના મ. રાય અખંડજ આંણુ-લા. ૨૭

ફહા.

અખડ આગન્યા રાયની, માંનધ તે સહુ ક્રાય;
ગજ રય ઘોડાં લેધ કરી, ભૂપ તણું મુખ જોય. ૨૮
મણી મુક્તાફલ થાલ ભરી, વધાવધ નર-નારિ;
પાંચ શખદ વાજધ વલી, તોરણુ આંધ્યા બારિ. ૨૯
ધરિ ધરિ ગૂડી ઉછલી, ઉચ્છવ અધિકા થાય;
કુંભરનિરંદ કેસરી, લીલ કરધ મહારાય. ૩૦
રાજ કરતો ચિંતધ, હું ભમીઓ બહુ કાંભિ;
ગુણુ તેહના નવિ વિસરધ, જે આવ્યા મૂઝ કાંભિ. ૩૧
અવગુણુ પુંડિધ ગુણુ કરધ, તે વિરલા સંસાર;
ગુણુ કેડિધ ગુણુ કીજીધ, અવસરિ સોય સંભાર. ૩૨
ગુણુ કેડિધ ગુણુ નવિ કરધ, કૃતધન તેહનું નામ;
જે નર હુધ ગુણુ મચ્છરી, તે ન લહધ શુભ કાંમ. ૩૩
દાન દિધ નધ તપ તપધ, પૂજધ જીનવર પાય;
કવિયણુ કહધ ગુણુ મચ્છરી, મુકિત કિમધ ન જાય. ૩૪
કુંભારપાલ તપ ગુણુ ગ્રહી, જેહનો વંસ પવિત્ર;
ગુણુ ઓસંકલ કારણુધ, તેડયા પૂરવ મિત્ર. ૩૫

કવિત.

સ્વાન મસ્તક કાગ મંસા, ચહે પાપકો જેહ;
ચાંડાલ આલ્યો ચોહટધ, ભૂજી ઝીલ્યો તેહ.

૧ મુક્તાફલ ભરિ થાલમાં.

ભૂજી ઝીલ્યો તેહી કરધ મુદ્રા ઉછાલધ;
ગજ જમણું જૂધ ઋતધન જસ્યો ટાલે.
રણે નિહાલે નચુણુ પુરધ, અપવિત જેહનો મંસ;
કાજ ન દોધ સ્વાન મસ્તક કાગ મંસ. ૩૬

હાલ.

સાહેલડીની—રાગ રામગિરિ.

પૂરવમિત્રતિહાં તેડીઆ સાહેલડીઆં. પ્રથમ અલી કુંભાર-ગુણુવેલડીયા.
સાત સહાં ગાંમજ ભલાં સા. આપધ ભૂપ ઉદાર-ગુ. ૩૭
ભીમ હાલી બોલાવીઓ સા. રાખ્યો પોતધ પાસ-ગુ.
રક્ષા કરો મુઝ દેહની સા. ભોગવો ભોગ ઉલાસ-ગુ. ૩૮
જેણી પચીધ કરખો દીઓ સા. તાસ પસાય કીધ-ગુ.
તે પાસે તિલક કરાવ્યો સા. રંગાંમ ઘોલકું દીધ-ગુ. ૩૯
ચણ્યાકાજિ નર વલગીયો સા. વણિગ સોય પ્રસિદ્ધ-ગુ.
કૂટક ઉવણિગ વડોદર સા. રાજ થાપના કીધ-ગુ. ૪૦
ઉદયનનધ તેડી કરી સા. થાખો નિજ પ્રધાન-ગુ.
રાજ ઋદ્ધિ સહુ તાહર સા. મુજ અરથધ સેર ધાન-ગુ. ૪૧
સજન તણુધ સંતોખીઓ સા. આલ્યો ગઢ ચિત્રોડ-ગુ.
લાડ દેસ ભટ વોશિરિ સા. જકીધો મસ્તગિ મોડ-ગુ. ૪૨
હેમ સુરિ ચરણુ નમ્યો સા. લિઓ મુનિ પૃથવિરાજ-ગુ.
કેહીપરિ તુઝનધ પથસુ સા. ગુણુ ઓસંકલ આજ-ગુ. ૪૩
સર્વાર્થ યોગી ભલો સા. તેડયો પાટણુમાંલિ-ગુ.
સોવન મદી તેહની કરી સા. રાખ્યો વ્યાપસ લાંલિ-ગુ. ૪૪
૧ નારિ. ૨ નગર. ૩ શેઠ. ૪ આંધ્યો. ૫ થાઇસુ. ૬ લેધ.

ખેત્રપાલ લખમી તણી સા. મરતિ કરાવી દોય-ગુ.
 કોલંબપાટણનો જે ઘણી સા. બહુ સંતોખીઓ સોય-ગુ. ૪૫
 જેણેયોગીમુખિભાખિયા સા. ચતુર ખોલ વિચાર-ગુ.
 ડંડ ખપર દિધ કનકના સા. કંઠિ રચણનો હાર-ગુ. ૪૬
 રામચંદ્ર મુનિ તેડીઆ સા. નૃપ લાગો જમ પાય-ગુ.
 સોવન પુષ્પ વધાવીઆ સા. બહુ પ્રસંસો જ્ઞતાય-ગુ. ૪૭
 કાસી દેસનો વાંણીઓ મા. જેણે રાખ્યો ધરિ રાય-ગુ.
 સોલગાંમ તસ રસોંપીઆ સા. ગૂણુ ઝોસકલ થાય-ગુ. ૪૮
 બાલચંદ્ર તિહાં તેડીઓ સા. જાતિધ તે ચર્મકાર-ગુ.
 સામંતરાય તસ થાપીઓ સા. આખ્યા ગાંમ તસ બાર-ગુ. ૪૯
 સોય પુરૂષ સંભારીઓ સા. આંખાનો રખવાલ-ગુ.
 નિજ વન તાંમ ભલાવતો સા. સુખિં રગભાડઈ કાલ-ગુ. ૫૦
 ત્રિયા વિયોગી જે હતો સા. તે આઘ્યો તેણેઈ દારિ-ગુ.
 માસરવાસો બહુ કરી સા. સુંખી પદમની નારી-ગુ. ૫૧
 શેઠ સરહીઓ થાપીઓ સા. આખ્યા ગામ તસ બાર-ગુ.
 વધી લ્યાંહાં સંભારયું સા. થાપી કણબણ માય-ગુ. ૫૨
 વીસગાંમ વેગઈ કરી સા. કાંધુ તામ પસાય-ગુ.
 ધૃત કુડલીઓ હડીઓ સા. સીરાંજ તેહનું નામ-ગુ. ૫૩
 મુગટ બંધ તેહનઈ દ્યો સા. સુંખ્યા સોરઠ ગાંમ-ગુ.
 કૃષ્ણદેવ નમ પાએ નમ્યો સા. સુંખ્યો રાજનો ભાર-ગુ. ૫૪
 સકલ દેસ તુલ્કો ભોગવો સા. મમ પૂછો મૂઝ વિચાર-ગુ.
 પંચ સલાં ભરડા મિલ્યા સા. જેહમાં પૂરિઓ વાસ-ગુ. ૫૫

૧. ત્યાંહાં. ૨ નારિને.

તેહની વૃત્તિ વધારતો સા. રહઈવા મંદિર ખાસ-ગુ.
 ગુ. ૫૬
 ઉંદિર મરણુ જહાં થયુ સા. એક ભુવન તિહાં સાર-ગુ.
 તેહનું નામ તિહાં થાપીઈ સા. ઉંદરીઆ વિહાર-ગુ. ૫૭
 સુપન પાઠકી તિહાં તેડીઆ સા. જેણુ કરી રાજની વાત-ગુ.
 સોવન રનાન કરાવીઈ સા. ગરાસ ગાંમ તસ વાત-ગુ. ૫૮
 સિરવિણુ પુરૂષ તણિ કયા સા. જેણુ કહી પંચઈ નારી-ગુ.
 ગામ અકેક તેહનઈ દીઈ સા. વાત વિનોદ સંભારિ-ગુ. ૫૯
 સોય પૂજાર તેડીઓ સા. જેણુ કહી મસ્તગ વાત-ગુ.
 સોવન સહસ તેહનઈ દિઈ સા. કંચન ડુંગ્રવા સાત-ગુ. ૬૦
 જેણુઈ કરિઓ ગુણુ જેટલો સા. તસ સંભાર્યા ત્યાંહિં-ગુ.
 નૃપ સંતોષી જ્ઞાનુપરિ સા. જસ વાધ્યો જગમાંહિં-ગુ. ૬૧
 ભૂપલ દેવી, પટરાંણી સા. પરણી પદમની નારિ-ગુ.
 પદ્માવતિ સોલ કંન્યાસું સા. સા આણિ ધરિબારિ-ગુ. ૬૨
 અદ્ધાર દેસ પોતમ ભલા સા. હસ્તિ સહસ ઇચ્ચાર-ગુ.
 અચ્ચાર લાખ વાજી ભલા સા. રંથ પંચાસ હજાર-ગુ. ૬૩
 બહુતરિ નર બુદ્ધિ ભલી સા. સુરા સામંતરાય-ગુ.
 અદ્ધાર લાખ પાલા ભલા સા. આગલિથીઈ જાય-ગુ. ૬૪

ચઉપધ.

એટલું રાજા કુંભરનિરંદ, પ્રગટ ઉદય જામ ગગનિ દિણંદ;
 સખલ પ્રતાપી મોટો રાય, ચઢી તુરંગમ બાહિર જાય. ૬૫
 રંગઈ ભંગ હુઓ તિહાં રાય, કૃષ્ણદેવ હસ્યો તેણે ઠાય;
 મર્મ વચન મુખિ બોલ્યો આલ, કુંભારપાલ સરિ ઉઠી ઝાલ. ૬૬

૧ ચલાવે કામ.

રાખી તાંમ બનેવી લાજ, કિહાં કોયું દિન પહોંચું આજ;
અલગો તેડી કરસું કાજ, અર્યો વિચાર કર્યો મહારાજ. ૬૭
રાજભુવન નૃપ આગ્યો જસઈ, વેગ બનેવી તેડ્યો તસઈ;
વિનય કરી નઈ બોલ્યો રાય, વડો બનેવી આપજ હાય. ૬૮
એણુઈ હાંમિ અગ્યોયઈ મારિ, પણિ મમ હસસો સભા મઝારિ;
તુલ્લહસંતાં મુઝ વિણુચ્યઈકાજ, સુભટ કોય ન માનઈ લાજ. ૬૯
કર્મ મર્મ નઈ જન્મજ વાત, નવિ કહીઈ પૂર્વ અવદાત;
જીવતણી ગતિ નવિ લલઈવાય, સરીખા દિન નહીં રંકહ રાય. ૭૦

દહા.

સરિખા દિન સરિખા વચી, નોહઈ સુર, નર. ઈંદ્ર;
જહાં સંપદ તિહાં આપદા, ચટત પટત રવિચંદ. ૭૧
તરઅર સદા નહીં સરીખડાં, જો નહિ દોલતિ સાર;
જેહ ચઢઈ નર તે પડઈ, ન પડઈ પીસણહાર. ૭૨
જેણુઈ પથર સહાં ટાંકણાં, હેમ સયાં લોહ ધાય;
મુકુટ થઈ મસ્તગિ ચઢયા, જીન પ્રતિમા પૂજનય. ૭૩
જેણુઈ વચ્ચિં વેદન પસહી, તે પાંખો નૃપ અગ;
મુકતાદલ વોંધાવીઈ, તે પાંખ્યા સ્ત્રી સંગ. ૭૪
છિદ્ર લહી ચઢિઈ તાવડઈ, વડું ધરિઈ તસ નાંમ;
જસ તેહનો જગમાં ધણો, સમરઈ આખું ગાંમ. ૭૫
જેણુઈ આંધઈ ધુંસર ખમ્યાં, તો ઘોરી ગુણુ આમ;
નહીંતર પોરી સાંદીઆ, જસ હીણા નર નામ. ૭૬

૧ લહી.

એણુઈ દ્રદાંતઈ સમઝજો, મમ જો નૃપની આદિ;
એક સાહ નઈ ખીજો સેવડો, સું જોઈશ બેની આદિ. ૭૭
નદી નિરંદહ ઋષિ ફૂલ, મુકતાદલ કમલાણુ;
એતાં આદિ ન જોઈઈ, ગુણુ લીજઈ ગુરૂઆઈ. ૭૮
ગૂણુ લીજઈએ પંચના, સણુચો શાસ્ત્રજ ભાવ;
જીમ દીવો તિમ નરપતિ, બેહુનો એક સ્વભાવ. ૭૯
જેણુઈ ઉપાયો દીવડો, ન કરઈ તેહની સાર;
તઈ ચાખ્યો નૃપ મુઝ તણુઈ, મ કરીસ મુઝ પતીઆર. ૮૦
ડાકણિ પાસા જીમ કહો, લખમી યોવન પકાસ;
શાસ્ત્ર શસ્ત્ર પતીઆર ર્યો, ખિણુમાં વયરી યાય. ૮૧
નદી નખલો નરપતિ, નારી વચન વિલાસ;
નિર્ગુણુ નીલજ નીચનો, સો કીજઈ વિલાસ. ૮૨
નૃપ વારઈ બહુ પ્રેમસું, તું મમ લોપીસ લાજ;
ભગની કંત વડ નાતરઈ, મઈ સુધ્યું તુલ રાજ. ૮૩
દૂધે સિચ્યો લોંમડો, તોહ ન મીઠો યાય;
અહિનઈ અમૃત પાઈઈ, તો સહી વિષ નવી જાય. ૮૪
વાયાં ન રહઈ કૃષ્ણદેવ, સુચઈ પૂરવ ભાવ;
મુંકઈ નહીં સુર નર પશુ, આપ આપણો સભાવ. ૮૫
મધુરઈ વચને વારતાં, કરતો રકોટિલ વાત;
મુકવિ કહઈ નર સાંભલો, રાખ્યાં ન રહઈ સાત. ૮૬
કમલા, યોવન, લખાડ, કાલ, અતીસાર, ગજકચું;
પ્રાણી રાખ્યો નવિ રહઈ, ઝેનવ આવઈ જન મરણુ. ૮૭

૧ રાય. ૨. કુટલ. ૩ નર હે આખ્યું મણું.

રાખ્યો ન રહઈ કૃષ્ણ દેવ, તાંમ વિચારધ રાય;
ભાંડ ભીંસ દૂઝઈ તદા, જવ તે પાડુ ખાય. ૮૮

ચઉપધ.

અસું વિચારી નર ભૂપાલ, તેડયા નર નાવી તતકાલ;
અરે સેવકો કહું છું અહો, કૃષ્ણદેવ કલમ જયો તુહો. ૮૯
તેલ અગિ ચોલો જઈ સુર, હાડ સવે કર્યો ચક્રચૂર;
લેધ આગા આવ્યા તિહાં, કૃષ્ણદેવ ખનેવી જીહાં. ૯૦
વિનય કરીનઈ વલગા વાડ, રમરડી ભાંજ્યાં ડહાડગહાડ;
તેહની કાયા કોયલ કરધ, જમ જીવધ નર નવિ મરધ. ૯૧
કૃષ્ણદેવ કરધ મનિ શોક, જોયો જીજીકરો દોષ;
જેહની રસનાં લાંબી હસમ, તે નર નારિ દૂખીઆ થસધ. ૯૨
કમલપ્રભ આચાર્ય જેહ, તીર્થકર દલ મેલધ તેહ;
મરણુ લહી મુનિ ધૂગતિ જાધ, તેતો રસનાતણો પસાય. ૯૩
પૂરવભવિં શ્રીઝવેલ જીણુંદ, વૃષભ મુખિ પચિંતવતાં બધ;
લાગૂં પાપ જો ચોખું મન, વરસ દિવસ નવિ પાંખ્યા અન્ન. ૯૪
મરિઅચિ ભરતતણો સુતજેહ, અસત્ય વચન મુખિ બોલ્યો તેહ;
બહુ સંસાર વધાર્યો તિહાંઈ, જીવ ભમ્યો તસ ચક્રગતિ માંહિ. ૯૫
વિક્રમ રાગ સાહામું જોય, જીમધ બહુ દૂખ પાંખ્યો સોય;
શનીસર સાથિં સાહનઈલાવ્યો, થધ ચક્રરંગ દૂખકાં ભોગવ્યો. ૯૬

ફહા.

જવનમાં દાધાં રખડાં, ફલ્યા દીસધ કાંહધ;
કુવચન દાધાં ન દહાલધ, સાવધ હકડાંમાંહિ. ૯૭

૧ જ્યાહારે. ૨ ભરડી. ૩ હાડેહાડિ ૪ ધૂગતિ. ૫ ચિંતવિહિ.
૬ સ્યાનો. ૭ દવના. ૮ પક્ષવધ.

જન્મતણી જે પ્રીતડી, એક કુવચનઈ જાધ;
સવચન સોય ન વિસરધ, જમ સુપુરપ નિજ માય. ૯૮
સરગ નરગ મુખ જીભથી, જીભઈ નર મુખ હોય;
જીભા વસિ નહીં જેહની, તે દૂખીઆ ભવ દોય. ૯૯
કૃષ્ણદેવ દૂખીક થયો, ધૂમ વેરી સોય;
કુમારપાલને સહુ નમધ, આણુ ન ખડધ કોય. ૧૦૦
લખમી લીલા બહુ ધરી, તપ ન કરધ અન્યાય;
અકર નહીં જસ રંગાંમમાં, ડડ ન લીધ (ભા) રાય. ૧

હાલ.

પ્રણમું તુહા સીમધરજી—એ દેસી.

ડડ નહીં જસ રાજમાંજી, ડડ તે દેવલિ હોય;
બધ નહીં જસ ગાંમમાંજી, બધણુ ભૂપણુ સોય;
સુંણો નર ? સાચો કુમારનિરંદ, સુ.
અધિક પ્રતાપી શોભતોજી, જમ મગનિઅ દિલ્હિ-સુ. ૨
બધન બાલી કુંચુજી, બધન મસ્તગિ વેણિ;
બધન ધોટિક પેટનઈજી, પણિ નવિ બધન કેણિ-સુ. ૩
વંકાં લોકમાં નહીંજી, વંકા વહધલી કંભાણિ;
નાના નહિં મુખ લોકમાંજી, ના પર કરવા હાણિ-સુ. ૪
હરધ નહીં કો રકહધતુંજી, હરધ ત્રિયાપર ચિત્ત;
મારિ રાખદ નહીં ગાંમમાંજી, તે લોકકાર વદતિ-સુ. ૫

૧ રાજમાં. ૨ તેહતું.

મારિ શબ્દ ભૂઆ ધરીછ, કઇ દીસઇ રણુમાંહિ;
કુમારપાલનાં ગાંમમાંછ, મારિ શબ્દ નહીં કીડાંઈ-સુ. ૬
નગર લોક નપુંસકાછ, પરસ્ત્રી ગમનહ તાછ;
બહુ બોલા નર બહુ વસઇછ, રૂપગણુ બોલણુ કાછ-સુ. ૭
મુંગા વસઇ બહુ ગાંમમાંછ, પર અવગુણુ નધરે કામિ;
તસકર બહુ તસ ગાંમમાંછ, ગુણુ ચોરેવા ઝામિ-સુ. ૮

હહા.

ગુણુ બોલિઈ સહુ પરતણા, અવગુણુ નહી સંસારિ;
વસઇ લોક પુણ્યવત તિહાં, છિદ્ર રહિત નર નારિ. ૯

ચઉપઇ.

છિદ્ર રહિત વસઇ નર ત્યાંહિ, છિદ્ર અ છઈ માણુ મોતીમાંહિ;
દમન નહીં જસ નગર મઝારિ, ગજ અરિ દમન લહઈ તસ કારિ. ૧૦
ગ્રહો ન દીસઇ કો નર કિહાંઈ, રાહુ ગલઈ છઇ રવીને જતિહાંઈ;
અથવા ચંદ્ર ગ્રહણુ પણિ હોઇ, કઇ વર વહુકર ગ્રહણુઈ સોય. ૧૧
અસ્યું નગર તે પાટણુ કહું, ઈંદ્રપુરીથી અધિકું લહું;
રાજા કુમરનિરંદહ જહાં, આંવન હહાજસ પનગરસું તિહાં, ૧૨
હેમાચારજ સરિઆ જતિ, હેમ વ્યાકર્ણુ ધણા હરી મતિ;
હેમખિંઅ હરિ મૂરતિ ધણી, હા મુખિ દાનહ દેવા ભણી. ૧૩
હીમઇ બુદ્ધિ બહુજન વસઇ, અનઈ હસાવઇ આપણુ હસઇ;
હરીઆલીના બહુ કહઇ નાર, હડીઆ લોહ પતણા વહઇનાર. ૧૪
હાક્યા વહઈ એહવા નર ધણા, હાથી હયવરની નહીં મણા;
હથી યુધી હથીઆરહ ધણી, હીરા જતિ હુઈ અતિધણી. ૧૫

૧ રાજમાંછ. ૨ બોલઇ પરગણુ. ૩ કાજિ. ૪ સદિ. ૫ સમાહિ.

૬ રણિ.

હેમ અંસુ નઇહંસ નહિ મણા, હીરા જતિ પટોલા તણા;
હાથિ મોકલા પુર જન લોક, હરિ સરિઆ નર વસઇ અરોક. ૧૬
હેમાચારની વસ્ત અનેક, હાસ નરનઇ જહાં વિશેષ;
હેમંતિ રિતુના ભોગી સહુ, હુંસિ લોક વસઇ તિહા બહુ. ૧૭
હરી વંસી હરિઅડ બહુ વસઇ, હાલિ હીંદુ અતિ ઉલસઇ;
હુકતણાં જહાં બહુવહઇનાર, હાંટ હેસ્મી હરિ યપ સાર. ૧૮
હાલી હલ નવિ લાધઇ પાર, હડીમાર હડીઆ વરકાર;
હંસા હોલી હોલા હર્ણુ, કો નવિ ઉપાય તસ મરણુ. ૧૯
હરિ હંસ હોલાખ્યા જવ, તે સુખીઆ પવન ચરઇ સદૈવ;
હરખી હરિવંકી નારિ, હંસા ગમની પુરહ મઝારિ. ૨૦
હસ્ત વદન હય ગતિ હસ્તની, હંસહઇઈ હાલઈ ગતિ મનિ;
એ બાવન હહા પુરમાંહિ, બાવન વવા તે દૂરિં ત્યાંહિ. ૨૧
દિકલ વિટલ વાંકા નર જહાં, વિસન સાત નિવાર્થો તિહાં;
૧૬ વિરોધી નહીં પુરમાંહિ, વિપ્રીત ભાખી કાટયા તિહાંઈ. ૨૨
વયરી વિધન નહી વરૂં વાત, વંચક નર નહીં વિશ્વાસઘાત;
વહિ પાડા વધના કરનાર, તે પુરમાંહિ નહિં નિરધાર. ૨૩
વાસી ભોજન કો નવિ કરઇ, વયર વાંણી પુરજન પરિહરઈ;
વદા વદીઆ નરજો પણિ હતા, ભૂપઇ તે વાર્યા બોલતા. ૨૪
વિદ્યા વિરૂપના જે ધણી, ભૂપઇ તે નાંખ્યા અવગુણી;
વચન મુખા નવિ બોલઇ કોય, વાદ કૂવાદ રનવિ બોલઇ કોય. ૨૫
વાસના ભુંડી જે નર નારી, તે નવિ લાભઇ પુરહ મઝારિ;
વાત નહીં જહાં નંદા તણી, કાટીઆ વંકી મતિના ધણી. ૨૬

૧ વનચર. ૨ ત્યાંહાં નવિ હોય.

વિનીતા જે શીલધી ખસઈ, અસી નારી કો તિહાં નવિ વસઈ; ૨૭
 વલી વિભયારી નર નવિ મિલે, વરણી વરગ થકો નવિ ટલઈ.
 પ્રભવઈ નહીં વ્યંતર વ્યંતરી, જેણુ નગરઈ ન વસઈ વાઘરી; ૨૮
 વિપધર વીંછી સરિખા નરા, નગર થકી તે રહી આહરા.
 વારણી પાંન તણાં કરણહાર, વાર વાતના ભાંગનહાર; ૨૯
 વૃપ હરી નઈ વાઢિ જેહ, પાટણમાંડીથી કાઢયા તેહ.
 વણુજ કુવણુજ તિહાં નવિ હોય વિપ રીસઈ નવિ ખાત કોય; ૩૦
 વલી પુરૂષ જહાં નહીં વિલગણુ વિકલ નર પ્રાંહિં નહી ધણા.
 વચન વડાણું ખંડઈ જેહ, પુરથી રૂઢરી કીઆ નર તેહ; ૩૧
 વાધ્યું બોલઈ વાર્યાં નવિ રહઈ, અસ્યા પુરૂષ કાઢયા તિહાં સહઈ.
 વેર વરાડ નહી ધરિ આરિ, પ્રાંહિ થોડી વિધવા નારિ; ૩૨
 મુલિં મુંડી જહાં વાણુડી, સાત રોગ તે પૂરમાં નહી. ૩૨
 વાલો વેદ ન નહીં વલવાય, વર્ણુવરાધ્ય(નહી)વસિ રૂપન યાય; ૩૩
 વિષ્ટ કુંહાડઈ વાય કુવાય, હોય વસ્ત નહીં તેણુ ધાય.
 જોહ આવન વરયા વવા, સુંણુયો બોલ કહું રજે નવા; ૩૪
 કૂંભારપાલઈ વલી પરહયા, આવન લલ્લા પૂર આહિર કર્યા.
 લંઠે લખાડી લગ્ન રહીત, સંલંચક લંપટ લખણુ સહીત; ૩૫
 લોલુપ લુઠિ તણા ખાનાર, પુર આહિર કાઢયા તેણીવાર.
 લક્ષણહીણો લોભી લતખોર, લહેણું નાપઈ કહિણુ કહોર; ૩૬
 લોપઈ વચન રાયણું જેહ, પાટણમાં ન વસઈ તેહ;
 લુંણુ હરામ તણાં કરનાર, લસણુ કંદ તણા ખાનાર; ૩૭
 લઘુતાપણું નર પાંખ્યાં જેહ, લગ્નગ્યા નવિ લાગઈ તેહ.

૧ કાઢયા. ૨ તે. ૩ લંપટ લંચક લંછન સહિત.

લપોડસંખ લાસરીઆ હતા, લહણુઈ જૂહું જે બોલતા, ૩૮
 લાંખી જીભ અનઈ લાંપડા, સભા થકી કાઢયા આપડા.
 લોચન લુગડાં મયણું દોષ, રાય સભામાં નહી નર સોય; ૩૯
 લત લપડક અનઈ લાકડી, એ ત્રિણિ નઈ વેલા પડી.
 લક્ષ્મરપરની જહાં નહીં ખીલીક, લાલી લાવાં ન હણુઈ લીખ; ૪૦
 લેસ્યા જુહુંડીના નર નહી, લોભી લેણીઆ નાહા તહી.
 લિંગ રન લાંકઈ લહેણુઈ જમઈ, તે પાટણુપુરમાંહિં નવિ ભમઈ; ૪૧
 લોટાનાં નાણાં અનહીં તિલા, લૂખા પુરૂષ ન દીસઈ રૂઢિહાં.
 લેહનારા થોડા પુરૂષ જહાં, લૂખસ લિંધાતા તુજ તિહાં; ૪૨
 લાંધઈ લોટઈ નઈ નર. કોઈ, લૂખું ન જમઈ પુર જન સોઈ.
 લીધો બોલ ન મુંકઈ જેહ, લૂપઈ લાકી કાઢયા તેહ; ૪૩
 લાલો રાયદ નવિ જાણુઈ કોય, લુંડી સરીખા નર નહીં કોય.
 લડત ખોર લખ લખતા જેહ, પ્રાંહિં પાટણમાંહિં ન રહ્યા તેહ; ૪૪
 લાંકા, લેપડુ લકડકાડ, આવનમાં તે કહયા તિહાં લાડ.
 દૂહા.
 લાડ નહીં જસ દેસમાં, કાઢયાં કહીણુ કહોર; ૪૫
 પાલિ મધ્ય જઈ તે વસ્યાં, જહાં ઝાઝાં રહઈ ચોર.

હાલ.

ગિરિજા દેવી નઈ વીનવું—એ દેસી—રાગ—ગોડી.

સાંસો કીધો સામલીયા—એ દેસી.

તસ્કરમાંહિં નર તે રહ્યા રઈ, પછઈ ન રૂકાખો રાય; ૪૬
 મુપુરૂષ તે તાકઈ જરૂયો રઈ, તરૂયોન મુંકઈ ધાય.
 ભાંખઈ કૂંભર નરેશ્વરે—એ આંકણી.

૧ નર નારિ. ૨ દેખાડઈ ૩ નવિસાદિ. ૪ કહી. ૫ નર લાહાં ૬ કીધો.

આહુઅલિ તે તાકયો ધણુરંધ, પણિ નવિ હણીઉ બ્રાત;
 નિજ કુલ સાંહસું જોઈ કરીરંધ, દિધ સિરિ પોતઘ હાથ-ભાં. ૪૭
 ઉદાધ રાય આગઈ હવોરે, સખસો સોય સુખણુ;
 ચંડપ્રદોતન ડાંભીકરંધ, પણિ હણીઆ નવિ પ્રાણુ-ભાં. ૪૮
 અષ્ટાપદ ગિરિ ઉપરિરે, વણિ ચાંખ્યો પાય;
 રાવણુ રાય અકલાવીકરે, પણિ નવિ રાખ્યો તાહ-ભાં. ૪૯
 તિમ ઉતમ નર નરપતિરે. ઋદય વિચારઈ આપ.
 ઉદિર કુલનું સું મારવુરે, કોખો ફણિધર સાપ-ભાં. ૫૦
 રકદલીદલ વનનું બલ કિસુંરે, કોખો જીહાં કોહાર;
 ન ખમઈ નાલ તે કમલનુંરંધ; હસ્તી સુંદિ પ્રહાર-ભાં. ૫૧
 ફોફલ ઉપરિ સું કફરે, ગાદા ધણુ નો ધાય;
 સરોવર પાંણીઅ રેલતારે, કીટક કુલ રોલાય-ભા. ૫૨
 છાગ, શશા કુલ નવિ ખમઈરે, પંચાયણુની ફાલ;
 પરાલ પૂલ તે નવિ સહધરે, દાવાનલની જાલ-ભા. ૫૩
 કણુની જાતિમાં આકરોરે, ફણિ કોર ગુઆર;
 પણિ ઘંટા મનિ તે કિસ્યોરે, દલત ન લાગઈ વાર-ભા. ૫૪
 નર મરિખ નખલા સરિરે, સુંકઈ સખસો ધાય;
 કુભ પ્રહાર તે વજ્રનોરે, કરતાં ન રહે લાય-ભા. ૫૫

હહા.

સુખુદ્ધિ વિચારંધ નરપતિ, તેડયા નર નઈ નારિ;
 મારિ ડંડ નધ લાડનઈ, કાકયા દેસજ આહરિ. ૫૬
 દૂરિજન તે ડૂખીઆ કીઆ, સજન જકીધું સંતોષ;
 રાજ નિઃકંટક પાલતો, આણુ ન ખંડઈ કોઈ. ૫૭

૧ યાય. ૨ કદલી વનનું કોહાબલ. ૩ દૂરિ. ૪ કીયા.

હાલ.

લાલની-રાગ મહાર-ઉલાલાનો.

આણુ ન ખંડઈ નૃપની કોઈ, પાલઈ નિર્મલ રાજ લાલરે;
 એણુઅવસરિએકગાંધર્વઆખ્યો, જીહાં બધકો મહારાજ-લા. ૫૮
 તેણુમગધર્વએકરાગઆલાખ્યો, સાચો મેઘ મહાર-લા.
 ચિહું દસિથીતવ વીજ ચમકઈ, વૂહો મેઘ અપાર-લા. ૫૯
 વાત સુંણી તવ હેમાચારજ, આખ્યા નૃપ નઈ સંગિ-લા.
 સતમ સુરહ આલાખ્યોઅંગિ, કાળ ફલઈ મનિ રગિ-લા. ૬૦
 સ્વરનાભેદ કલધ નૃપ આગલિ, ઉપજવાના હાંમ-લા.
 પડગ રાગ પદ યાનકિં થાય, નામ કલધં અભિરામ-લા. ૬૧
 કંઠ ઉદર રસના નધ તાહું, મસ્તગ જીહું નાક-લા.
 રપડજનાદ ખટ યાંનકિઉપજે, હેમ સરિ મુખિ વાક-લા. ૬૨
 ઋષભ રાગ રિદયથી ઉપજઈ, નાક થકી ગંધાર-લા.
 મધ્યમનાંભિપંચમ ત્રિહું કામિ, કંઠ હૃદય સરિ સાર-લા. ૬૩
 સિંધું સોય નિલાડઈ નિરખો, સઘલધીઅ નિપાદ-લા.
 પડજ સ્વરંધ બોલધમુખિ મોરો, ઋષભ તે કુટ કુટ નાદ-લા. ૬૪
 રાજહંસ લવઈ ગંધાર, ઝગવાલકા મધ્યમ સાદ-લા.
 પંચમ કોકિલ સારસ જધૈવત, કીર નિપાદહ નાદ-લા. ૬૫
 પડગ સ્વરંધ બોલધમુખિ માદલ, ગોમહીપ ઋષભજ નાદ-લા.
 સંખ થકી ગંધાર ભલે રો, મધ્યમ ઝલરી પસાદ-લા. ૬૬
 પંચમ ગોહીઅસિં ડગર, મહાભેરીવ નિપાદ-લા.
 વાજસ્ર જાતિ કીકીઅ સાતક, ઉપજઈ સુંદર નાદ-લા. ૬૭

૧ આગઈ, ૨ ખટજ રાગ એણિ યાનકી. ૩ ચાનુક. ૪ સિંધવ. ૫ નાદ.

નાદિં મોહી રહ્યા નર નારી, પસુઆ પંખી જેહ;
જતો કાલ ન જાણુ છ દેવા, નાદિં લીણુ તેહ-લા. ૬૮
સુખીઆનઈ હુધ નાદ વિનોદી, દૂખીઆતું દૂખ જાય-લા.
સકલ પ્રાણીનઈ તે મનોહારી, કંદર્પ દૂત કહાય-લા. ૬૯
નવ નવ રસ ઉપાયો નાદ, રાગવશ્વમ જસ નામ-લા.
પંચમ વેદ કહું પશિ એહનઈ, પંથીનો વિસરાંમ-લા. ૭૦

હહા.

હહ હહ નાદ અપરમપાર, સુંણતાં રીઝા લાલ;
સરોવર મોહ્યા હસલા, મૃગદ ચરેતા ભાલિ. ૭૧
નાદ પીઅંતો જે મરઘ, તેહની કાં ફેધ માય;
વિસહર વેકા કરંડનઘ, મૃગદ મેરવા જાય. ૭૨
અરયો નાદ શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંમરનિરંદ;
એહ કરજોડી તપ વિનવે, ધન્ય તું હેમસુરિંદ. ૭૩
હેમ સુરિ તપ આગલિં, વાંચઘ શાસ્ત્ર અનેક;
એણુ અવસરિ પ્રદેશથી, આવ્યો નર તિહાં એક. ૭૪

હાલ.

સિંહતણી પરિ એકલો-એ દેશી, રાગ ગોડી તથા ધોરણી.

એક પુરૂષ તિહાં આવીઓએ, નામ્યું તપનઈ સીસ.
દેહર પાટણુ દેવકધરે, તિહાં સોમેશ્વર ઇસોરે, ૭૫
તપ અવધારિઘ, કીજઈ દેવલ સારોરે, આતમ તારીઈ-આંચલી.
ઇસ ભૂવન અતિ ખલભલ્યુરે, કહું તુંજ ગૂજર રાય;
જો ચિત્તિઆવઘ તુલ તણુધરે, તે ખિણુમાંલિં તે થાયોરે-ત. ૭૬
રાય લીધે તવ આખડીરે, વારી રાખ્યોરે હસ;
જવ એ દેહર નીપજધરે, તવ મુઝ આવું મંસોરે-ત. ૭૭

તપ વચને દેહરં થયુરે, ખાવા લાગોરે મંસ;
હેમ સુરિ તવ ખોલીઆરે, સાંભલિ રાય સુવસોરે-ત. ૭૮
જઘ જોધ તે ભૂવન નધરે, જહાં સોમેશ્વર ઇસ;
તિહાં લગઘ મંસ ન ખાધધરે, તપ મમ કર્યો કાંધ રીસોરે-ત. ૭૯
એણે વચને તપ હરખીઓરે, ચઢીક કુંમરનિરંદ;
વિનય કરી તવ નેડીઆરે, સાથિં હેમ સુરિંદ-ત. ૮૦
લિક સુખાસણ પાતખીરે, યમસો મુનિવરરાય;
હેમ કહઈ તપ જે જતીરે, તે ચાલિ નિજ પાયરે-ત. ૮૧
તુલો આગલિથી સંચરે, અલો જાસું ગિરિનાર;
શ્રી સેતુજય આવસુરે; ઇસ તણુધ દરખારોરે-ત. ૮૨
તપ ચાલ્યો પાટણુ ભણીરે, મુનિ સેતુજય જાયરે;
જહાં સોમેશ્વર દેહરં, તિહાં ખિધ એકલા થાયોરે-ત. ૮૩
એણુ અવસરિ દેવી ધણારઘ, બોલ્યા આલણુ એમ;
તુલ નમી તપ ઇશ્વર તણુધરે, નવિ નમઈ મુનિ હેમોરે-ત. ૮૪
ભૂપરભણુ સુંણો મુનિવરંઈ, તુલ નવિ માતોરે ઇસ;
એ જગિ મોટો દેવતારે, સઈ નવિ નાંમો (તહો) સીસોરે-ત. ૮૫
હેમ સુરિ મુખિ ઇમ કહધરે, હરિ, બ્રહ્મા, જીન, ઇસ;
જે સેવ્યો શિવપદ દિધરે, તાસ નમાવું હું સીસોરે-ત. ૮૬

હાલ.

પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા-એ દેશી-રાગ વિરાટ.

મુનિ વચને તપ હરખીક, બોલ્યો મુખિ તતખેવરે;
હેમ સુરિંદ સરીખો ગુર, ઇસ સરીખો મુઝ દેવરંઈ-મુ. ૮૭

૧ વારિરે. ૨ કહે.

એક ધૂઈ તસ નીરમાં, એક રાખધ અગિ મયલરધ;
 એક હાંકધ તન વસ્ત્ર સું, એક ઉઘાડા બધલરે-સુ. ૮૮
 એક ચરચધ તન કેશ નઈ, એક અંગિધ બહુ છારરે;
 નૃપ પૂછઈ હેમ સરિદનઈ, કહુ કહુ ધર્મ સારોરે-સુ. ૮૯
 હેમ કહઈ સુણો નરપતી, જે તુલ કહે મુખિ ધસરે;
 સોય ધર્મ તુંહો આદરે, જીમ તુલ હોઈ જગીસોરે-સુ. ૯૦

હાલ.

ભાવી પટાધર વીરનો-એ દેશી-રાગ ગોડી.

નૃપ પૂછધ સોમેશ્વર તણુધ, કુંણુ સાચો જગિ ધર્મ;
 ફાડું લિંગ શંકર તણું, પ્રગટયો ધશ પરમ-ન. ૯૧
 શ્રી શંકર તિહાં બોલીઉં, સાંભલી કુંભરનરંદ;
 ધર્મ ભલો નૃપ આદરે, જે કહઈ હેમસરિદ-ન. ૯૨
 એ ચોગી જગમાં ખર, જેહતું સાચું શીલ;
 શુદ્ધ ગુર ચરણ પસાઉલધ, લહી લખમી લીલ-ન. ૯૩
 એણે વચને નૃપ હરખીઓ, લાગો ગૂઝનધ પાય;
 જમન ધર્મ નૃપ ઓલખધ, સમકિત સાહમો થાય-ન. ૯૪
 લીધી ગુર કન્હધ આખડી, પરદારા નહીં નેહ;
 મંસ ભયું નહીં હુ વતી, જીહાં લગધ ધરીધ દેહ-ન. ૯૫

હાલ.

દેહ ધરં હું જીહાં લગધ, મંસ ન ખાવું સાંહ;
 હેમસરિ સું નરપતી, આવ્યો પાટણ માંહિં. ૯૬

૧ સદગુર.

હાલ.

એમ વિપરીતિ પદપતાં-એ દેસી.

નરપતિ નર તેડાવીઆ, ખટ દર્શણ ના નાચોરે;
 વાતોરે પૂછધ નૃપ તસ દેવનીએ. ૯૭
 એક કહે દેવ નારાયણ, ધસિ બ્રહ્મા નધં નમીધરે;
 ભમીધરે જીમ આરધ નવિ પ્રાણિમાંએ. ૯૮
 એક કહધ સસિ સર નધં, નિત હડી નધ પૂજોરે;
 દુજોરે દેવ ન નમીધ કો વલી એ. ૯૯
 હેમસરિ નધ પૂછીઓ, કહુ મુનિવર તુલ સાચું રધ;
 રાચુરે કુંણુ મરતિ દેખી કરીએ. ૧૦૦
 હેમ કહધ સુણો નરપતી, સોય દેવ નધં પૂજોરે;
 ખુઓ રે દોષ અઢાર જસ વેગલાએ. ૧
 ક્રોધ, માન, માયા, નહી, મરખપણું નહી જેહમાં રધ;
 તેહમાં રે મદ આક્રધ જે વેગલાએ. ૨
 લોભ નહી જસ દેવમાં, નહીં શોક નહી પ્રેમ રધ;
 તેમ રે રતિ અરતિ નિદ્રા નહીએ. ૩
 મિથ્યા મુખિ નવિ બોલવું, નવિ પ્રાણીનો કાતો રધ;
 વાતોરે ન કરધ જે ચોરી તણી એ. ૪
 હાસ વિનોદ ક્રીડા નહી, ભય મચ્છર ને ટાલે રધ;
 ગાલેરે દોષ અઢાર જે દેવના એ. ૫
 દેવ અસ્યો આરાધીધ, ગુર નિગ્રંથ સાચોરે;
 રાચો રે ધર્મ કહીઓ જે કેવલી એ. ૬
 જીવ દયા જસ ધર્મમાં, નહીં પ્રાણીનો કાતોરે;
 નાચો રે સોય ધર્મ તુલો આદરો એ. ૭

દૂહા.

વિપ્રધં પ્રેર્યો નરપતી, નવિ માંનધં મુનિ આંણુ;
ગકમડોલા બહુ કરધં, જમ જલ થોડધ વાહાંણુ. ૮

હાલ.

પાટ કુસુમની પૂજ પશ્પદ-એ-દેરી-રાગ-આસાડરી.

બૂપવચન નવિ માતે જહારધં, તવ કહધ મુનિ દ્રષ્ટાંતો;
ચ્યાર મિત્ર વસઈ કોશલાધં, સુંણિ તેહનો અવદાત. ૯
હો રાજ કુમતિ કદાચહ છાંડો, દીધ દ્રષ્ટ કરી તપ જૂહિ;
પુરવ રાગ મનિ ખંડો હો રાજ-એ આંચલી.

ચ્યાર મિત્ર ચાલ્યા ધન કારિણુ, દીઠી લોહની ખાંણિ;
પ્રબલ પોટલા તિહાંપણિઆંધ્યા, ૧૦
અનુકમિ ચાલ્યા તે આધા, દીઠી રૂપા (ની) ખાંણિ;
લોહ નાખી તેણુઈ રૂપ લીધું, એક કરધ તિહાં કાણિ-હો રા. ૧૧
અનુકમિ ચાલ્યા નર તિહાંથી, દીઠું કચન સારો;
રૂપ તજ તેણુઈ સોવન લીધું; લોહન તજધ લોહકારોરે-હો રા. ૧૨
તિહાં થકી નર ચાલ્યા ચ્યારધ, દીઠી રચણની રાસો;
કનક તજ તિણિઈ રતનજ લીધાં, લોહ કારધ લોહ પાસહો-હો રા. ૧૩
ત્રિણ મિત્ર નચ્યા તસ ઉપાએ, નાખી લોહ લે રતન;
કુમતિ કદાચહ રતન ન લીધાં, લોહતણું કરધ જતનહો-હો રા. ૧૪
અનુકમિ ધરિ આગ્યા ચ્યારધ, રતન ધણી હુઆ સુખીઆ;
લોહકાર હુઆ દારિદ્રી, કુમતિ કદાચહ હુખીઆહો-હો રા. ૧૫

૧ વૃષા કાલેરી તુ જાણિ. ૨ જ, ૩ ચરણે.

દૂહા.

કુમતિ કદાચહ જોહનધ, તે સુખીઆ કિમ થાય;
૧મદ મચ્છર મુંડી કરી, ૨સુમતી ભજો મહારાય. ૧૬

હાલ.

રાગ ધન્યાશ્રી. આવે આવે રિષભનો પુત્ર-એ દેરી.

એણે વચને તપ હરખીઆ એ, લાગો મુનિવર પાય;
કુમર તપ ગાધધ. ૧૭
મિંબ ભરાવે કનકમર્ધ એ, શાન્તિનાથ જનરાય-કું. ૧૭
નિજ દેહરાસરિ તેહ ઠવધ એ, તપ પુંજધ ત્રિણ કાલ-કું.
વાત સુંણિ તવ ખાંભણુઈ એ, ઉંદી મસ્તગ ઝાલ-કું. ૧૮
દેવઓધ તેણુધ તેડીહ એ, આગ્યો પાટણુમાહિ-કું.
બહુ બોલધ ખિરદાહલી એ, છાત્ર મિલ્યા ઉખહુ ત્યાંહ-કું. ૧૯
બહુ આડંબર આવીહ એ, કમલ નાલનો ડડ-કું.
કલી ૪પાંતની પાલખીધ એ, તાંતણુધ બધ અખડ-કું. ૨૦
આઠ વરસના છોકરા એ, ખાંધિ લિધ ચકડોલ-કું.
આગ્યો રાજ સભા વચિં એ, બોલધ વચન કલ્લોલ-કું. ૨૧
એક ભણુધ એ સુરપતિ એ, એક ભણુઈ ગોવિંદ-કું.
એક ભણુધ વિદ્યાધર એ, એક ભણુઈ રવિ ચંદ-કું. ૨૨
પવન સાધના તે લહધરે, ગારકિક મંત્ર અનેક-કું.
પિંગલ યોતિક તે ભણ્યો એ, વ્યાકર્ણ વલી વિશેષ-કું. ૨૩
સોવન સિદ્ધ વિદ્યા કનધ એ, સિદ્ધ સાર જસ મંત્ર-કું.
સેવ કરધ જસ નરપતી એ, પાય નમધ સુ પવિત-કું. ૨૪

૧ મચ્છર માન. ૨ સમતા. ૩ ધન, ૪ પત્ર.

ચરિત્ર

સુર નર નાયક પાય પડય, દેવઓધિ અભિમાનિઈ ચડય;
 પંચસહઈ પુસ્તક પોઠી ભરી, નગર સકલ જોણુઘ જોયું ફિરી. ૨૫
 ઉદરિ પાટો આંધી કરી, એક કરિં દુદાસો ધરી;
 નિસરણી લીધી એક હાથિ, બિરદાઉલી બોલય બહુ ભાતિ. ૨૬
 પેટ પાટાનું કારણ કહય, મુઝ વિદ્યા ઉદરિં નવિ રહય;
 રખે પેટ એ ફાટી જાય, ઇંમ મુખિ બોલય પંડિત રાય. ૨૭
 કુદાસો રજાઓ તે માટિ, છાંતો પંડિત પર્વત ધાટિ;
 સ્વર્ગ મૃત્યુ જાય પાતાલિ, કુદાલય કાઠું તતકાલ. ૨૮
 નિસરણીનો મહિમા અર્યો, કો પંડિત આકાસઈ વર્યો;
 તેહને ઝાલી આણી ઇલાં, ભૂચર લોક વસઈ છછલાં. ૨૯
 તે ચાલ્યો પંડિત ડોઝતો, મુખિ વાંણી એહવી બોલતો;
 રૂપકો પંડિત નગર મજારિ, પંડિત ધરિ મુકય જલ ચારિ. ૩૦
 ખડ ખાઉ ને પાંણી પીઉ, નહીં કરિ આવી ઉત્તર દીઉ;
 એમ કરતો આવ્યો દરબારિ, રાજાઈ કીધી મનોહારિ. ૩૧
 પંડિત કહય રે રાજા સુણો, તુઝ નગરીમાં વાદી ધણો;
 મુઝ સાથિં બોલય છછ કાય, તું પંડિત ઝસોધી નય જોય. ૩૨
 હું પહાડ તો પોઠી જાય, તે હારિ તો લાગય પાય;
 એણે વચને બહુ હરખ્યો રાય, હેમસુરિ તેડયા રતસ દાય. ૩૩
 ચાલ્યો મુનિવર તપ દરબારિ, આવી બેઠો સભાઈ મજારિ;
 કહું ? રાજા વાદી કુંણુ નાંમ, તે સાથિં બોલુ ચુણુઆમ. ૩૪

૧ તેણુઘ. ૨ કરિ. ૩ ફરતો. ૪ સાંઝીને જોય. ૫ હાર્યો.
 ૬ તેણુઘ.

રાય કહય ઝાઝા તે ભલા, તુહો મુનિવર દીસો એકલા;
 એકલોસાયર હાર્યો સહી, સોય કથા તિહાં વીવરી કહી. ૩૫
 એક ટીંટૂડી સાયર સંગિ, ઇંડાં પ્રસવય મન નય રંગિ;
 સહુદ્ર વેલી આવી તિહાં જસઈ, પંખી ઇંડાં તાંણ્યા તસઈ. ૩૬
 જામિયિ નક્ષત્ર ટીંટૂડી જણી, તેણુઘ બલ પ્રાકમ બહુ પંખિણી;
 ધરય રેણુકા સાયર મજારિ, સમુદ્ર જલ લેય નામે બાહરિ. ૩૭
 ચંચ દિધ સાગર જલમાંહિં, પગના પ્રહાર કરઈ બહુ તિહાં;
 કરી પોકાર મેલ્યા પંખીઆ, સારસ હંસ ટોલય તિહાં કીઆ, ૩૮
 બગલા વાયસનય કોફિલ મોર, ચડી ચાસ નય જીવ ચકોર;
 લાવાં તીતરનઈ ચીબરી, ગીધ પંખિણી રોસઈ ભરી. ૩૯
 આવ્યો ચુરડ તિહાં ધરી વિવેક, જાચારી જોયણુ પાંખ અતેક;
 તિણે પંખીઈ બહુ પર્વત ધરી, સાયર જલ નાંખ્યા તે ફિરી. ૪૦
 અકલાણો ઉદધી તિહાં જસઈ, વિપ્રરૂપ ધરિઈ તિહાં તસઈ;
 આવી નમીઉ પંખી પાય, ફૂણુ કારિણ દિઓ સાયર ધાય. ૪૧
 ચુરડ પંખીઉ બોલ્યો તિહાં, અલ પંખીના ઇંડાં કિહાં.
 આપો કહ કરસું સંચામ, તુહા સાયરનો ટાલું દામ. ૪૨
 ધુજ્યો સાયર જે ધનવંત, લાલ્યો ઇંડા પુરાં તંત;
 આપી પાછો વચ્ચો જસે, પુરુષ સોય પચાર્યો તસે. ૪૩

ફહા.

પુરુષ સોય પચારીઓ, સાયર તું ધનવંત;
 પંખી આગલિ હારતાં, લગ્ન હુઈ અત્યંત. ૪૪
 ન પંખીઉ સાયર ભણઈ, કુંગર તો ગરજોણુ;
 ધનહીણા પંખી આગલા, ફૂણુ ન ગંજ્યા કેણી. ૪૫

૧ તવ આવી તેહની માજણી.

ધણહીણા એ ૧૫ ખીઆ, પણિ બહુલો પરિવાર;
તું સમુદ્ર એકલો વહી, નવિ જીત્યો નિરધાર. ૪૬
એહ વચન સાપરતણું, ભાખધ કુંભરનિરંદહ;
એ સંન્યાસી બહુ મિલ્યા તુલ્ય એક હેમસરિદ. ૪૭
હેમ કહધ સાચું કહું; રબહુસું હારધ એક;
પણિ હું નહીં નૃપએકલો મુઝ પરિવાર અનેક. ૪૮
અરિહંતસિદ્ધમુનિકેવલી ગણધર, સંધ સુગ્ધણ;
ઉતે પરિવાર સહુ મુઝતણો, જેહની જગિવહધ્યાંણ. ૪૯
તું પણિ ધર્મરાગ્યાજીધ, તત્વતણો ૪૮ જાંણ;
સાચ પખધ તું નરપતી, તુઝથી વચન પ્રમાણ. ૫૦

ચઉપધ.

વચન પ્રમાણ નપ તુઝથી થાય, દે ૫આદેશ પૃથવીના રાય;
તવ રાગ મુખિ બોલ્યો નાદ, બિંહું પંડિતમાં લાગો વાદ. ૫૧
કવિત કાવ્ય મુખિ બોલધ છંદ, ગાહા ગીત નધ ગુણપદ બંધ;
સિલોક સુભાષિત સમસ્યા વાદ, બિહુંમાં કહધનાં ન ઘટધ સાદ. ૫૨
પિગલ વિદ્યા નધ વ્યાકર્ણ, યોતિપ કેરા બોલધ ચર્ણ;
હરિઆલી મુખિ કહધ ગાનતા, બિહુ નવિ દીસધ કો ભાનતા. ૫૩
વેદ તણી કાંડી તે ભણુધ, રાજસભા તે સધલી સુંણુધ;
તર્ક શાસ્ત્રની કરતા વાત, પણિ નવિકો ભાગી નધ જાત. ૫૪
બોલધ પંડિત જીમ સરસ્વતી, એક સંન્યાસી નધ એક પતી;
વચનવાદ બેહુ નવિ હારીઆ, કુંભરનિરંદહ તવ વારીઆ. ૫૫

૧ જે. ૨ બહુ આગલિ. ૩ તે પરિવાર સર્વ માહરો. ૪ જગિ
૫ આગન્યા.

વચનવાદ ન કરસ્યો સહી, સમસ્યા અર્થ પૂછો ગંહગહી;
પૂછ્યાનો પડ ઉત્તર હોય, સહી પંડિત નર સાચો હોય. ૫૬

ફહા.

સંન્યાસી ઉવાચ:—

તૂરીઆં તેજ નધ નદીઅ જલ, પુરૂપ હી વાચા સાર;
સ્ત્રીતું મંડણ આભરણ, ગલધ સંકલ્યોજ હાર. ૫૭

હેમ ૧કવિત.

કિસો ગલ સંકલહાર, નારી જે હોય નીલજ;
કિસ્યો તુરિકા તેજ, રહે ચામડી વજ;
કિસ્યો નદીકા નીર વલી ઉન્હાલે સુકે,
કિસ્યો પુરૂપ કો બોલ બોલ્યા નહી ચૂકધ;

નધતૂરીઅ તેજ નિત્રી અસજ, સલિલ વાહો સૂકણો;
હેમ ન માનધ તેહ નર, જે પુરૂપહી વાચા ચૂકણો. ૫૮

ફહા.

રથોગી ઉવાચ:—

મુનિઆ મંડણ કટ્ટો, પૃથવી મંડણ પુરૂપ;
પુરૂપા મંડણ લક્ષ્મી, વચન સોય સંહ હર્ષ. ૫૯

કવિત.

હેમવાણી:—

કિસ્યો હર્ષ નર ઉર, જે હું આતમ નહુ રંબ્યો;
કિસ્યો કાયાકો કબ, કોધ તન ચિતધિ મંબ્યો.

૧ ઉવાચ. ૨ સંન્યાસી.

કિર્યો પૃથવીઈં પુરપ, કુંભતિય નઈં વિજ્ઞાની;
કિર્યો નર મંડણુ દ્રવ્ય, કૃપણુ ગુણુ નહીય નર દાંની.
ન ન કાયા કટ ન ન નર મંડણુ, કરપી ધરિ ધસો ધન;
હેમ કહઈ ર્યો વચન સાર, જોહું ન રંજ્યો મન. ૬૦

ફહા.

સંન્યાસી ઉવાચ:—

ધર પુત્રે રણુ બંધવે, કરવું મંડણુ દાંન;
દેવબોધિ પંડિત ભણુધ, સુકૃત સાર સ્નાન. ૬૧

કવિત.

હેમવાચ:—

કિસું સાર સનાંન, હીઈં જે મયલ ન છંડઈ;
કિર્યો તે પુત્ર કપુત્ર, કીર્તિ જે કુલની રંખંડઈ.
કિર્યો રણુમાંહિ ભ્રાત, જોહું દીસો બલગાત;
કિર્યો કર મંડણુ દાંન, પોખઈ જોહું કુપાત.
ન ન સ્નાન ન ન બંધવ, પુત્ર કપુત્ર નહિ ધરિ ભલો;
કરિ કુપાત્રહ દાંનથી, દૂરગતિ રંખેલઈ એકલો. ૬૨

ચઉપધ.

પંડિતઉવાચ:—

ગિરધુ પુત્ર કહીજઈ જેહ, તા વાહન ભક્ષ કહીઈ તેહ;
તાસ ભક્ષણુ નામ જે કહઈ, તેહનું વાહન જે જગિ લહઈ. ૬૩
તેહનું વાહનું સું વલી હોય, ઉત્પત્તિ તાસ વિચારીં જોય;
તા વાહન ભક્ષ કેરો તાત, તાસ બંધન રિપુ જગિ વિખ્યાત. ૬૪

૧ છંડઈ. ૨ જઈ.

તેહના બાંધ્યા જે જગિ લહઈ, તાસ તણો સવાંમી ફૂંણુ કહઈ;
તેહનું વાહન અતિ બલવત, તેણુધ આણ્યો જગિ જેહનો અંત ૬૫
તેહનઈ બાંધ્યા જે વસિ કરઈ, તે વહઈલો મુગતિ સંચરઈ;
જન્મ મરણુ જરા નહી છૂંદાં, કવિ કહઈ તે સુખ પાંમઈ કિહાં. ૬૬
એહનો અર્થ—કંદર્પ.

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

શ્વેલીમુખ વાહન વાહન જેહ, તેહનું વાહન કહીઈ તેહ;
તેહનો રંખેટો તેહનું પુત્ર, કંવણુ સોય દીઈ મૂઝ ઉત. ૬૭
તેહનું ભખણુ તાસ સુતાય, રંતેહનો પુત્ર બલીઈ કહઈવાય;
કહુ કવિ તે સાથિ ઉપજઈ, સોવસિ કીધઈ શુભ ગતિભજઈ. ૬૮
અર્થ—ઉમન વસિ કરવું.

ચઉપધ

૪યોગી ઉવાચ:—

સુરપતિ વાહન કેરો સત, તાસ સામિની કેરો પુત્ર;
તાસ પિતા મસ્તગિ જે રહઈ, ફૂંણુથી સોય કંલકજ લહઈ. ૬૯
તાસ રિપુનો ઠામજ રહઈ, તાસ મરીનઈ ફૂંણુ જગિ રહઈ;
તેહનો કુંણુ જાલઈ જગિ ભાર, તાસ રિપુ ઠાકુર કિરતાર; ૭૦
તેહની નારી સાથિં નેહ, જાહુ દૂખ પામે નર તેહ.
જે નર તેહથી અલગો રહઈ, કોણુથી સોય કંલકિજ કેહ; ૭૧
દેવ બોધિ કહઈ તે સુખ લહઈ, લખમીછંડે તે સુખીયો હોઈ.
એહનો અર્થ—દ્રવ્ય છાંડવું.

૧ વાહન. ૨ તાસ. ૩ મનિ વસિ કરઈ તે સુખી યાઈ.
૪ પંડિતોવાચ. ૫ સામાનિક. ૬ કેહે.

ચક્રપદ.

હેમવાણી:—

વારિ પુત્ર તેહનું સુત જેહ, તાસ પુત્ર અતિ બલીઉ તેહ;
 તેહનું ભખણ તાસ બાલિકા, તરીઈ તેહના કંતજ થકા. ૭૨
 તેહનો પુત્ર તે રૂપ સુસાર, તેહના અંત તણો કરનાર;
 તેહના આભરણુતણું મુખિ જોઈ, તેહનો પુત્ર અતિ બલિયો હોઈ. ૭૩
 તેહનો સ્વાંમી તસ રિપુ કલો, કવણ બોલ કલંકજ લલો;
 સોય વસ્ત નર જો આદરઈ, ધન છાંડઈ તુહઈ નવિ તરઈ. ૭૪
 અર્થ—પરસ્ત્રીગમન કરતો ન તરઈ.

ફહા.

૧યોગી:—

રૂપ, શાસ્ત્ર, સાહસીક પાણું, એ ત્રિણિ રત્ન અપાર;
 દેવબોધિ રમેણીપરિં ભણુઈ, ચક્રપદ મંત્રી સાર. ૭૫

કવિત્ત.

હેમવાણી:—

કિસો નર મંત્રી સાર, કારણિ જે કાંમિ નાબ્યો;
 કિસો રૂપ ગુણ હીણ, વદઈ કુવચન બોલાવ્યો. ૭૬
 કિસું તે શાસ્ત્ર વખાણુ, ચક્રિં તે મુરખિ હાથઈ;
 કિસો સાહસીક નર, ચોર દિધ ખાતર જઈ રાતિ.
 ન ન રૂપ ન ન શાસ્ત્ર, ન ન સાહસિક મંઈ નમનજો;
 હેમ કહેં ર્યો મિત્ર, પડિઈ કામ ઉચ્ચગો રહો. ૭૭

૧ ભસએહ. ૨ સંન્યાસી ઉવાચ. ૩ પંડિત. ૪ આવીયો

ફહા.

પંડિત ઉવાચ:—

પાલી, ખયડું, પશેણો, ચક્રપદ વનનો મોર;
 અર્થ કરઈ તે પંડિયા, નહીં તરિ ભાખ્યો ઢોર. ૭૮
 પાલી કાં ચાલઈ પદમની, ખેડું બહુતિ સુપુરિ;
 પ્રાણી પ્રીતિ ન કીજઈ, મોરો ચિત્ત વિલુધો ધરિ. ૭૯

ફહા.

પંડિત ઉવાચ:—

સરોવર સાંહમિ સંચરી, નીર ભર્યું જેણીવાર;
 વેણી દંડ આગલિ કીઉ, પુઠિઈ નાખ્યો હાર. ૮૦

ફહા.

હેમવાણી:—

સરોવર બધા હંસલા, મુતાહલ તસ આહાર;
 મોતી માલ ચિંણા ભણી, પુઠઈ નાખ્યો હાર. ૮૧
 ભુજંગ વરાંસઈ પંખિણી, રખિઈ લિધ મુખિ વેણી;
 પડવા રનાગી પદમની, આગલિ આંણી તેણી. ૮૨

ફહા.

પંડિત ઉવાચ:—

૪ એ તાંઈ ગર્ભ છિત્ત.

હેમવાણી:—

બાલપણઈ જે બાપડા, યોવનનઈ ધનહીણ;
 પીઆરઈ સાસઈ જે સસઈ, એ તાંઈ ગર્ભછિત્ત. ૮૩

૧ પરાઈ. ૨ લાગિ પ્રમદા. ૩ ગર્ભકાં ન ગલઈ.

પંડિત ઉવાચ:—

તે મેં કહિ ન દીઠ;

ફહા.

હેમવાણી:—

ચારે દસ્યે જોઇ સહી, જોયું જાંયુ પીઠ;
પર નંધા જે પરહરે, તે મેં કહી ન દીઠ. ૮૪

ફહા.

સંન્યાસી ઉવાચ:—

તેણુમં તું કાહુ કરેસ,

ફહા.

હેમવાણી:—

સાઠે વરસે ૧આલિકો, ૨આલી કિમ પરણેસ;
તે તરણી ૩ઉંઆહઠઉ, તેણુમં તું કાહુ કરેસ. ૮૫

ફહા.

સંન્યાસી ઉવાચ:—

વામસરાહવા લુન્ગમ હરી, નિશિદિન લખઇ એક બાલ;
લિખી લિખ મિટઇ વિરહિણી, કારણુ કહઇ સુકુમાલ. ૮૬

ફહા.

હેમવાણી:—

કાગલ લિખ્યો એણુમં કારણુઇ, પીઉની શુદ્ધ કહાંત;
કામલ કંઠે ઝડપ્યા ભણી, લિખી લિખી સોચ મિટંત. ૮૭

૧ આલિકો. ૨ આલિકા. ૩ તુ આહુઉ.

ચંદ ગણે વા રાહ લખ્યો, કાંમ વધતો જાંણી,
નિજમુખગલતો ૧ચિંતકરી, રાય ભુસો નિજ પાંણી. ૮૮
પવન ભણેવા અહિ લખ્યો, વાઈ તે કામ વિકાર;
વેણી લુન્ગમ ભર્યા ભણી, અહી રૂગો તેણીવાર. ૮૯
સીંહ લખ્યો એણુમં કારણુઇ, નિજ દ્રસ કરેવા કાંમ;
કટિ સીંહઈસાચિં ભર્યા ભણી, લિખી મિટયો હરિ ઠામ. ૯૦

પંડિત કવિત.

ઠાલ.

મનોહર હીરજીનો, રાગ પરજીઓ; હરિયાલી.

એક નર નારી નતી નીપામ, રંગે રાધ ધરિ જામ;
તે નારીનો સંગ કરવાને, ભોગીને સુહાય;
નર સહુ સાંભલોરે, જસમતિ હોય અતિ સારિ;
જલ યલી ઉપની જાણી, જગ વિખ્યાતા નારી-નર. ૯૦
સગા સગામાં જે નર વડતા, જસ એગઠા નવિ બાજે;
તે નારી તસ મંદિર આવે, તેહનો ઝગડો ભાંજે-નર. ૯૧
ઈંદ્રો એક અછે તસ પોતે, પીડ કરમ પર જાંતો;
સકલ સભાનર સણુજે સદ્ગમ, પાપી તેહનો કંતો-નર. ૯૨
દેવબોધ કહે તે સુણ્યો, નાણા વણી નવિ ચાલે;
મુનિવરે તે મારી કાઢી, ગેહી મંદિર જમ મહાલે-નર. ૯૩

ચઉપઈ.

આદિઅખ્યર વણિ કંચન પરિખ, મધ્ય વિના ભૂઆ ધરિ નિરખ્ય;
અંત અખ્યર વણિ રાખે ભૂર, તે અખલા મુનિવરથી દૂરિ;
અરથ—કાકરી (કાંસકા).

૧ જાણી.

પંતિ ઉવાચ.

હરિયાલી કવિત્ત.

૧૫.—કવિત્ત:—

આઠ ચરણ ચાલંત, ચિહ્ન ખટ લો (સ્વા)ન ખટકણું;
ત્રિણિ નાક નિર્ધાર, ત્રિમુખ જૂજૂધ વર્ણિ;
ચાર ભૂજ એક પૂંછ, નખ દશ, વીસધ આર;
યુગમ ઉપરિ જાણિ, અધિક નહીં નિરંધાર;
દંત રચિહું ઉપરિ ચિંતવ્યો, અર્થ અરયો તે કુંણુ ઉકલધ;
દેવબોધ કહધ બોલયો, પંડિત અર્થ બિરદ પોહું વહધ. ૯૪

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

કંન્યા કારણ જોધધ જેહ, એક રથધ જોતરીધ તેહ.
બિહું નામ હરીઆલી હોધ, અવર અર્થ ન(હિ) દૂજો કોધ. ૯૫
વરધોડો.

હરિઆલી કવિત્ત.

૪થેળી:—

એક અચેતન પુરૂષ, નામ દો અક્ષર કહીધ;
કાયા તુ તસ એક, સીસ કધ કોડે લહીધ;
પાયો ગયો પાતાલ, ઉંચ ગગનિં જઈ અડધઉં;
પર ઉપગારાં કાજ, સર ગજ સાચિં ભડીઉં;
હારધ નહીં જો સરિ ધણી, વદન જીહાં વિકસધ નહીં,
કવિ દેવબોધ કહધ ગુણીઅણો, એહનો અર્થ લાભધ કહી. ૯૬

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ દંત ચોરાસી આવતુ. ૩ કરધ. ૪ પંડિતોવાચ.

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

હાર સંકસાં પહધરધ જેહ, સુપુરૂષનઈ નાંખિ જધ તેહ;
સકલ કાયાનું અંધાણુ, તેણુધ નામિં એ અર્થ સુખાંણુ. ૯૭
અર્થ—કોટ.

૧૫થિત કવિત્ત.

ચાર પુરૂષ બિધ નારિ, યુગમ વહંદલાં જાણો;
આઠ મિલધ એક પુરૂષ, માંનધ રક તસ રાંણો;
વિણુ પરણુધ તસ નારી; નારિ સું નેહ ન મંડધ;
પુત્રી નહીં તસ પુત્ર, વિષય તો વેગથી છાંડધ;
સીસ ચાર સોહાંમણાં, ઉતપતિ થલ નઈ નીરથી;
દેવબોધ ઈમ ઉચરધ, પંડિત અર્થ કહુ કથી. ૯૮

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

આદિપ્યરવિણુ ચંડીમુખિ રહોધ, મધ્ય પ્યરવિણુ ઘોડારિં ઇજેય;
અંત વિના મંડપ તલિ સહી, એણું અરથિં હરીઆલી કહી, ૯૯
અરથ—મંચક. (ચકલી)

ચઉપધ.

સન્યાસી ઉવાચ:—

ચૈત્ર માસિ હીંડઈ ચમકતી, નવિ અડકધ તસ યોગી જતી,
ગાજઈ અંબર વરસધ મેહ, તેહ નારીસું ઉપજધ સનેહ. ૧૦૦

૧ સન્યાસી ઉવાચ. ૨ જોય. ૩ હોય.

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

આદિપ્યર વિણ સહુકો જમઈ, મધ્ય પ્યર વિણ ઝાઝી ગમઈ;
અંત અપ્યરવિણ કો મમ કરો, તે અપ્પા ધર્મિ પરિહરો. ૧
અર્થ—પાવડી.

ચઉપધ.

સન્યાસી ઉવાચ:—

સિરિ ઉપનિ કરી જઈ વસી, કૃષ્ણ જલઈ ઝીલઈ ઉલસી;
મૂખવિણ જામા દીસઈ દોય, તેહનું કરિઉં ન લોપઈ કોય. ૨
પડિતજન નઈ આવિઈ કાંમી, તેહના માર્યા નાવઈ કાંમિ;
નપુંસકની નારી ચઈ, ઉતપતિ તેહની લોહઈ સહી. ૩

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

આદિપ્યર વિણ હરિની કયા, મધ્ય પ્યર વિણ લેવું મિથ્યા;
અંતપ્યર વિણ મસ્તિગ જોઈ, તુઝ હરીઆલી ૧એહજ જોય. ૪
અર્થ—લેખણ.

ચઉપધ.

સન્યાસી ઉવાચ:—

કૃણ સુખીઉ કૃણ દુખીઉ દીણ. કૃણ ઉત્તમ કુંણ જાતિ હીણ;
દેવભોષ કહઈ જો તુહા લહુ, પૂછીઆનું પડુતર કહો. ૫

૧ અર્થજ હોય.

ચઉપધ.

હેમવાણી:—

સુખીઉ તે જે સમતાવંત, દુખીઉ તે જે દીણ કરંત;
ઉત્તમ તે જે સાચું ગમઈ, હીણ જાતિ તે જે પરનઈ દમઈ. ૬
પૂછ્યાનો પડુતર કરઈ, હેમ વચન ૧સહુકો સદહઈ;
દેવભોષ તિહાં ઝાંખો થાય, એણુઈ અવસરિતિહાં બોલ્યો રાય. ૭
કાંઈક વિદ્યા ખીજ રમું, દેવભોષ ઉઠિઉ અભિનવો;
સ્વાંમી ગારડ વિદ્યા રમો, જો હારં તો પોડી ગમું. ૮
તિણુઈતિહાં વિદ્યા કીધી અસી, ઉઠિર મોટા આવ્યા ધસી;
હેમઈ ઉઠાડ્યા તિહાં સાપ, મંત્ર તણો તિહાં કીધું જાપ. ૯
તવ પડિત તેડ્યા બિનોલ, રાજ સભામાં થયો કલ્લોલ,
હેમઈ તેડાવ્યા માંજર, નાહ નોલ નવિ કરિઓ પ્રહાર. ૧૦
પડિતનું મુખ ઝાંખું થયું, ફેકટ માન સભામાં લલું;
લવઈમુનિવરનઈ કિમ જાપસું, દેવભોષ : વિમાસઈ અસુ. ૧૧
વિગર ચિંત નર હુઓ જાંમ, કંમારપાલ નૃપ બોલ્યો તાંમ;
સ્વાંમી તું વાહણે આવ્યો, રાજ સભામાં પ્રગટ થયો. ૧૨

ફહી.

એણે વચને પડિત વલ્યો,	આવ્યો	જવ	પરભાતિ;
ધર્મ કયા કહઈ નૃપતણુઈ,	રંજ્યો		પૃથ્વીનાથ. ૧૩
સેવ ધર્મ વખાણીઓ,	દેવ	વખાણ્યો	ધસિ;
ગુર સંસારી બંભણા,	તીર્થ	ગંગા	નીર. ૧૪

૧ સાચું.

ગંગા ઝીલું હરિ નમું, જમું તો અહા નાંમ;
અસ્યા વચન પંડિત કહઈ, સભા વિસરજી તાંમ. ૧૫

હાલ.

વાસુ પૂજ્ય જન પુણ્ય પ્રકાશ્યો-એ-દેસી-રાગ-આશાહરી.

સભાવિસરજી સહુ કો વલીઆ, નૃપ તેડછ દેવબોધો;
વાત વિનોદ કરતાં આવ્યા, દેહરાસરિ બહુ યોધો. ૧૬

કુંભારપાલ શુભ સ્નાન કરી નછે, પૂજ્ય હરિ પ્રતિભાંધ;
શાંતીનાથની પ્રતિમા પાસઈ, પ્રણમી લાગો પાય. ૧૭

દેવ બોધ સંન્યાસી તિહારઈ, ખીજી બોલ્યો તાંમ;
ચંપાવન વચ્ચે સ્યો ધતુરો, જન પ્રતિમા કુંજી કાંમિ. ૧૮

આદિ ધરમ સૈવ એ તાહરં, ધર્મવર તાહરો દેવ;
શાલિ દાલિ ધૃત છાંડી રાગ, ધઈસ તણી સી ટેવ. ૧૯

માતાનું થન પાંન તજી નઈ, વિરહી નઈ કુણ ધાવધ;
મણિ મુક્તાફલ હાર તજીકો, કાફરડા ૧કો ધાલધ. ૨૦

ગંગા નીર તજી કો રાગ, વંડું નીર કાં ખીજઈ;
ઉંચ પુરપની સંગતિ મુંકી, નીચ તણી કાં કીજઈ. ૨૧

તરૂંચર અંબ તણાં ફલ મુંકી, આક તણાં કુંજી લાવધ;
શીલવતીનું સંગ તજીકો, ગણિકા નઈ ધરિ જાંવધ. ૨૨

અસ્વ અનોપમ આથો કેલી, રાસભ કોઇ પદ્માંજી;
સૈવ ર્ધર્મ તજી કો રાગ, જન ધર્મ કો આણુઈ. ૨૩

૧ ધરિ લાવધ, ૨ દેવ. ૩ બિંબ ધરિ,

ફહા.

જૈન ધર્મ જન બિંબ નઈ, બિહુંકરિ આધા ઠેલિ;
હરિહર વિપ્રા ગંગાજલ, શૈવ ધર્મ મ મેહેલિ. ૨૪

હાલ.

રાગ-ધન્યાસી-દેખો પુણ્ય પ્રધાન-એ-દેસી.

કહિઈ ન માનઈ રાય, તવ દેવા પ્રરતગિ થાય;
હરિ, હર, અહા જેહ, ત્રોહે મુખિ તે બોલીઆએ. ૨૫

સાંભલિ કુંભરનિરંદ, પૂરવ ધર્મ ન છંડીએ;
જગમાં તત્વ વિચાર, હરિ હર અહા જાહવીએ. ૨૬

પ્રીત બાંધધ જવ દેવ, પિતરીઆ સાતધ આવીઆએ;
મુખિ કહઈ કુંભરનિરંદ, અવર ધર્મ તું મમ કરઈ એ. ૨૭

દુર્ગતિથી ઉધાર, એણુધ ધર્મ અલ્પનધ થયોએ;
મ કરિસ ખીજો એય, જો હુધ અહા કુણ તણો એ. ૨૮

અસું કહી કુલ સાત, દેવ સંધાતિ ઉત્પત્ત્યા એ;
જૂપ તણુઈ ચિંતાય, તેડયો ઉદયન વાંણીઓ એ. ૨૯

ફહા.

તેડયો ઉદયન વાંણીઓ, કહી તસ પૂર્વ કથાય;
મંત્રી કહધ ચિંતા કરી, જો સિરિ મુનિવર રાય. ૩૦

જધ જણાવ્યું સુરિનઈ, ભાખ્યો સહુ અવદાત
મુનિવર કહધ ઈહાં આણુયો, જવ હુધ પ્રભાત. ૩૧

હાલ.

રાગ મહાર. ચતુર ચંદ્રાનની એ દેસી.

હુગીઓ સુર સોહામણો, હુકં ૧૮૫ પ્રભાતરે;
 ઉદયન કુંભરનિરંદસું, નિજ ગુર કંહધ જાતરે. ૩૨
 કુંભરનિરંદસ કસરી, જોડવો ગગનિ દિણ્દરે;
 બહુ પરિવારસું પરિવરો, રંગણે પુનિમ ચંદરે-કું. ૩૩
 ગુર વંદન કરી નૃપ કવધ, સુણધ ધર્મ કથાયરે;
 મુનિ કરધ પવનની સાધના, રિઝવવા નિજ રાયરે-કું. ૩૪
 ગાદી સાત આસણુ તલધ, બહોડો તિહાં ઋપિરાયરે;
 ગુર થયા અંતરીક આસણુધ, નૃપનધ કૌતુગ થાયરે-કું. ૩૫
 મધૂર વચન દીધ દેસના, કરજો જીવ દયાયરે;
 જંતુ હરે નૃપ પરતણા, સુખી તે નવિ થાયરે-કું. ૩૬
 દેવ અર્યોઅ આરાધીધ, નહીં કાંમ કપાયરે;
 ગુર નિચથ નધ સેવીએ, જીમ ભવનાં દૂખ જાયરે-કું. ૩૭
 કુચુર, કુદેવ, કુધમનો, નવિ કાજીધ સંગરે;
 સુરખિ માંનીએ કિમ તરધ, જોહનધ એહસું રંગરે-કું. ૩૮

કવિત.

દેખ્યા દેવ અનેક, સોય પણિ લંપટ લોભી;
 હાથિ કરધ હથિઆર, સુભટનધ હણધ સુખોભી;
 રગત મસનો આહાર, ભોગ ભઈસાનો માગધ;
 દેખીપેખી ફૂપિ પડધ, પુરુષ જે પાએ લાગધ;

૧ જવ. ૨ જોડવો.

તવ વાત યુઝધ નહીં, દેવ સહુકો કહધ;
 હેમ કહધરે સુરખિ ઘણા, દેવ ન કો સાચો ૧૬૬ધ. ૩૯
 આક, ધતૂરીઓ, અગથીઓ, પૂજ પાતરી ચઢાવધ;
 રંડમાલા ગલમાંહિ, ધસ તવ ખુસીઉ થાવધ;
 ઋદ્ધિ પોટલા રાખ, બધલ એક ખાંડો ખાંડઉ;
 ધરિ ધરિ માંગે ભીખ, કહું દેવ કમ માંડો ?;
 ભોલો ભોલો સહુકો કહધ, ભોલો તે સાચે સહી;
 હેમ કહધ નધ દેવ, દેવપણું ચાલ્યું વહી. ૪૦
 વ્યાધયર્મ પાયરધ, હાથિં ડમર વળવધ;
 આગધ ૩૫ અપાર, ઉર ભભૂત લગાવધ;
 પૂરધ સીંગી નાદ, સીસ બહુ જટા વધારધ;
 મસ્તકિ રાખે ગંગ, ધ્યાન ચિત્ત ઉનસું લાવે;
 નામ ધરાવે દેવતા, કરણિતા એહવિ કરધ;
 હેમ કહધ એ દેવ નધ, પૂજત હી કહો કિમ તરધ. ૪૧
 ધસ ન પૂજ્યો દેવ, ભીખ રજોણુ ધરિ ધરિ માગી;
 જોર આગધ નાચિ, હુઆ સો બડા અભાગી;
 અશીમ ઓર વજનાગ, ભંગ બહુ ખાવધ ભંગી;
 જોગી કહાવધ આપ, પૂજવધ લોક કુલિંગી;
 કાંમ જલાયા જગી કહધ, ત્રિયા વિના નહીં એકલો;
 હેમ કહધ રે નૃપતિ, ધધર દેવ તે નહીં ભલો. ૪૨

ફહી.

ભલો નહીં એ દેવતા, તારધ નહીં નૃપ તોય;
 અગનિ હરિજધ અગ્નિકા, જગમાં જૂઠું જોય. ૪૩

૧ કહિ. ૨ રજો ઉમિયા પગિ માગિ. ૩ સુથ.

વિવિધ પ્રકારનાં પૂતલાં, નાંમ ધરાવઘ દેવ;
ગુણવિણુ ગહેલા માનવી, સું કરતા તસ સેવ. ૪૪

કવિત્ત.

દેવ અગનને ધસ હરિ ઉચ્છગે નારી,
ઉમયા ઇચ્છે મંસ હાથિ ખડગ મુખિ મારી;
પાણી તીરથ જાસ અગ્નમાર તેજ ધર્મ;
ગુરુ સંયોગી જાસ નામ કલાવે બ્રહ્મ;
પાત્ર કાગા, પુંછ પૂજે સિસ નમાવે સાપને;
મુનિ હેમકહેરે નરપતિ કેહિપરિ તારે આપને.

ફહા.

તારઈ નહીં નર તિહાં લગઈ, ન કરઈ તત્ત્વ વિચાર;
સુદ્ધ દેવ ગૂરુ ધર્મ વિણુ, કો નવિ પામઈ પાર. ૪૫
રાગ રહિત તે દેવતા, એપરિચી ગુરુ સાર;
બહુ દયા જાસ ધર્મમાં, એ ત્રિણુષ્ઠ તત્ત્વ અપાર. ૪૬
એણે વચને નૃપ હરખીલ, રંછ રાજ સભાઈ;
ગુરુ વ્યાખ્યાન કરી તિહાં, વેગઈ તેડયો રાય. ૪૭

હાલ.

બટાઉની-રાગ ગોડી.

રાધ તણઈ તેડી કરીરે, ગુરુ બધસઈ નિજ ધ્યાન;
ચલવીસ તીર્થ કરે, નૃપ દેખઈ સોવન વાંનરે;
તેતો ઉચ્ચા મેર સમાન રે, હેમમુનિ નમોરે. ૪૮
સુંણઈ ઘંટાનાદ સુંકાનિ રે, મુનિ બધડો જહાં ધ્યાનરે;
શ્રી જીન પૂજા કારણઈ રે, નૃપનાં કુલ એકવીસ;
ચંદન ચરચઈ પાઉલઈ રે.—હેં ૪૯

૧ પરિચલ રહિત.

જીન નઈ નામઈ સીસરે, મુખિ દેતા(અતિ) આસીસ રે;
નૃપ! જીવયો કોડિ વરીસરે, કઈ શુદ્ધ ધર્મની આસ રે;
જીન નાંમિં હુધ જગીસરે.—હેં ૫૦

નરગ મધી અહો નીકલ્યારે, શ્રી જીન ધર્મ પસાય;
વારધુ મોટા રાયરે, તાહરા પુરવજ સુખીયા યાયરે.

તેતો જૈન ધરમ મહેમાયરે હેં ૫૧

ચલવિસે જીન પ્રતિમારે, બોલે મધુરી વાણી;
જૈન ધર્મ નઈ જે તજરે, બીજઈ ધર્મિ જામરે,

તે લહઈસ્યઈ યોગતિ ખાંણિરે હેં ૫૨

તેહનંદ્યાભાવિપરભવિ હાંણીરે, ભજ જૈન ધર્મ ચિંતિ આંણી.
રાગ મનિ હરખ્યો ઘણુરે, લાગો ગુરુ નઈ પાય,

શુભમતિ સાચી આંણીરે,—હેં ૫૩

બારવત મુઝ થાપીઈ રે, ઇમ ખુઝયો નરવર રાયરે,
સહુ કુમતિ કદાગ્રહ જાયરે, હવઈ મતિ મયલી નવિ યાયરે,
વ્રત ધર્મ દિઈ મુનિરાયરે, હેં ૫૪

ફહા.

દાંત શીલ તપ ભાવના, નૃપ આદરેતો જોય;
શ્રી ગુરુ વચન સુંણી કરી, ધરમ વાસીત હોય. ૫૫
એક દિવસ વ્યાખ્યાનમાં, ચાલ્યો વ્રત વિચાર;
શુદ્ધો આવક તે કહું, જે પાલઈ વ્રત આર. ૫૬
કુમારપાલ નઈ ગુરુ કહિ, ત્રિક અંગિ વ્રત આર;
સમકિત સુધુ આરાધીઈ, આવકનાં વ્રત આર. ૫૭

દાહ.

પ્રણમું તુલ સીમંધરું એ દેશી.

પહધિં વ્રત ઈમ પાલીધળ, ત્રસનો ન કીજધરે ધાત;
 આરંભધે જયણા કહીળ, ઈમ બોલ્યા જગનાથ. ૫૮
 મુંજો નપ ધર્મ દયાધરે હોય, આંકણી;
 દયા વિના ન વધીળ, મૃગતિ પહોતા ન કોય-સું. ૫૯
 કૃમીવાલાદિક કીડલાંળ, કાયા જીવ અનેક;
 અનુક પાઈ કાઢતાંળ, દોષ ન લાગધ રેખ-સું. ૬૦
 જીવ દયા જગિ પાલતાંળ, છુટો ગજ અવતાર;
 પર ભવિ નર ભવ રાજઓળ, થયો તે મેઘકુમાર. ૬૧
 પરદેહી નઈ પીડતાંળ, આપ સુખી કિમ થાય;
 જીવ કાલકસર મારતાંળ, સત્તમ નરગિ જાય-સું. ૬૨
 બિજુ વ્રત ઈમ પાલીધળ, મૃયા મ બોલેરે વાય;
 નારદ સરગિ સંચરોળ, જો મુખિ બોલ્યો સાય-સું. ૬૩
 કુમરનિરંદહ સાંભલોળ, મૃયા સમું નહી પાપ;
 ઉચેજો પર્વતરાય વસુળ, પાંખો સોય સંતાપ-સું. ૬૪
 શેઠ પુત્ર નઈ કારણિંળ, ભાખી કૂડીરે સાખ;
 પતિ ખોઈ પાણી ગયુંરે, જે ઉપરાજ્યું લાંખ-સું. ૬૫
 ત્રિજુ વ્રત ઈમ પાલધળ, જીમ આવક જીનદાસ;
 સોવન કહા સહધળ લહીળ, તરકર ભયા નિરાસ-સું. ૬૬
 અથવા વંચક શેકનધળ, મુંજુયો સોય કથાય;
 જસ અપજસ તે પાંખીળ, મુંજિ પૃથ્વીના રાય-સું. ૬૭

છહ લોકઈ દુખ પાંમસધળ, જે રૂદરસ્યધ પર ધન;
 લોહખર જગિ ચોરટોળ, કિમ દુખ પાંખો તન-સું. ૬૮
 ચક્રિયું વ્રત ઈમ પાલીધળ, જીમ કપાડીરે પુરપ;
 ચંદ જોધ ચિત્ત વાલીકળ, પાંખો સુખ અતિ સરસ-સું. ૬૯
 હેમ કહધ સુખ તે લહધળ, જે જગિ પાલધરે શીત;
 વંકચૂલ તણીપરિંળ; તે નર પાનધ લીલ-સું. ૭૦
 વિપય વિડળ્યો રાવણોળ; ખોયા વસા નરવીસ;
 ખોયું રાજ લકાતણુળ, ખોયાં સધલાં સીસ-સું. ૭૧
 પંચમ વ્રત ઈમ પાલતાંળ, જીમ પેચડદેરે શાહ;
 માલવ દેસ મંત્રી થયોળ. લોભિ ન પડ્યો લાંહ-સું. ૭૨
 હેમ કહધ નપ સાંભલોળ, ધન સંચિધ દુખ હોધ;
 મમ્મણ નદિ નધ સાગરાંળ; કિમ દુખ પાંખો સોય-સું. ૭૩
 છડું વ્રત ઈમ પાલીધળ, દસિનું કીજધરે માંન;
 કાકજંધ રાગ મિલ્યોળ, રાખ્યું ચોખું ધ્યાન-સું. ૭૪
 માંન વડે દુખ પાંખીઓળ, દેખો કોણીરે રાય;
 ચુકા આરણુઈ તે બલ્યોળ, છડી નરગિ જાય-સું. ૭૫
 સત્તમ વ્રત ઈમ પાલીધળ, જીમ જગિ રાજરે ધર્મ;
 પુરવભવિ રોગી હતોળ. અગડ લેધ દહધ કર્મ-સું. ૭૬
 યુગલ હુઆં જો નારકીળ, કરતા ભખ્ય અભખ્ય;
 મુંજ પડ્યો જુરધ બહુળ, વારધ પોતધ રોખ્ય-સું. ૭૭
 અનરચડંડ તે ટાલીધળ, રાખો રસનારે રહાહ;
 સરસેન મહાસેનળ, સૂણ્યો પુર્વ કથાય-સું. ૭૮

કહિણુવચન મુખિં ખોલતાંજ, મહસેન જીભધરે રોગ;
 મધુરવચન મુખિ ભાખતાંજ, સૂરસેન શુભ ભોગ-સુ. ૭૯

નુંસું વ્રત ઇંમ પાલતાંજ, સામાયક વ્રત સાર;
 પરભવિ દૂખણી ડોકરીજ, નૃપ કુંમર નિરધાર-સુ. ૮૦

સામાયક વ્રત બીજથીજ, પસર્યું પુણ્ય અપાર;
 સંયમ લેઈ મુગતિં ગઈજ, છુટી સ્ત્રી અવતાર-સુ. ૮૧

સામાયક વ્રત નંદતાંજ, પાંખો ગજ અવતાર;
 મુધનશેઠ વિવહારીઓજ, મિથ્યા ધર્મ અસાર-સુ. ૮૨

દેસાવગાસિં વ્રત ભલુંજ, પાલક તે જગિ સાર;
 સુમિત્ર રહ્યા જગિ જીવતોજ, ફલીઈ વ્રત અપાર-સુ. ૮૩

પ્રતિહારઈ દૂખ પાંખીઈજ, જો નહી વ્રત પચખાણુ;
 સુમિત્ર દામિ તે મુઓજ, ખિણુમાં ખોયા પ્રાણુ-સુ. ૮૪

પૌપધ્રવ્રત અચારમુંજ, પાલક સાગરચંદ;
 નભસેન સરિ બાંલતાજ, હમડક અતિ આણુંદ-સુ. ૮૫

શ્રાવકચૂલણી પિતા કહિઓજ, પૌપધ વ્રત નો ધાર;
 અલ્પ દોષ મૂંણી કહીજ, લિધ આલોચણુ સાર-સુ. ૮૬

વ્રત વિના દુખ પાંખીઈજ, શ્રેણિક નહીં પચખાણુ;
 પૌપધ એક અગિં નહીંજ, તેણુક મુખ ન લહક પ્રાણુ-સુ. ૮૭

બારમું વ્રત ઇંમ પાલીઈજ, કીજક અતિયિ સંવિભાગ;
 ધનશેઠ સુખીઓ થયોજ, મુગતિં પાંખો ભાગ-સુ. ૮૮

નર સંગમ ગોવાલીઓજ, દીધું મુનિવર દાંન;
 શાક્ષિભદ્ર નર તે થયોજ, પાંખો બહુજ નિધાન-સુ. ૮૯

દાંન તણે ગુણે વેલીજ, સુખ પાંખો નયસાર;
 પરભવિ અરિહાં તે થયોજ, પાંખો ભવ જલ પાર-સુ. ૯૦

પ્રેમઈ ધૃત વિહરાવીઈજ, ધન ધન તે દાતાર;
 ઋષભતણો જીવ તે હવોજ, મિથ્યાત્વી ધનસાર-સુ. ૯૧

દ્વિધા વિના નવિ પાંખીઈજ, જીમ દુમક અવતાર;
 વાસી રાજગૃહી તણોજ, ભમતાં ન લલ્લો આહાર-સુ. ૯૨

ફહા

એણુક દ્રષ્ટાંતઈ જાણુયો, ધન સંચીઈ દુખ હોય;
 દીધા વિન નવિ પાંખીઈ, હૃદય વિચારી જોય. ૯૩

ચક્રપથ.

પુણ્ય વિના નવિ પાંખક કોઈ, નર ! દીધાનું ફલ તું જોય;
 એક નર બધ સધ પાલખી, એક ઉપાડી થાઈ દૂખી. ૯૪

એકનક હાથી હયવર હારિ; એકનક એક એક છાણું બારિ;
 એક નરનઈ મંદિર માલીઆ, એક ઝુંપડીઈ સો જાલીઆં. ૯૫

એકનક નારી દીસક ઘણી, એક નર નારી વિના રેવણી;
 એક નર ભોજન અમૃત આહાર, એકનક ઘઈસિ તણો વિચાર. ૯૬

એકનક પલંગ પછેડી પાટ, એકનક ન મલક તુટી ખાટ;
 એકનક પહરણિ ૧૫ટોલાં, એક નરનક ન મલક કાંમલા. ૯૭

એક નારી ગલિ મોતી હાર, એકનઈ ચીડીયા નહીં નિરધાર;
 દીધાના ફલ જોયો વલી, મૂલદેવ ધરિ સંપદ મિલી. ૯૮

એક રાજ એક મૂલી વહઈ, દત્ત વિહણાં ઈંમ(સુખ)દુખ સહઈ;
 પગિ દાઝઈનઈ માંચઈબલઈ, રાતિ દિવસ પર મંદિર રલઈ. ૯૯

દહા.

પુણ્ય વિના પર ધરિ રહે, દત્ત વિના દુખ હોય;
તેણુક કારણિ નર સાંભલો, કૃપી મ થાર્યો કોય. ૧૦૦
કૃપી તો ધન મેલીધ, જો કલિ મરણુ ન હોય;
લખમી બાંધી પોટલધ, સરજે ન પુહુતો કોય. ૧
કાયર ખાંડું કૃપણુ ધન, કડુઆંધ લીંચ ફલાધ;
વાંઝિ અસ્ત્રી નધ રાંત ફર્યો, એ પંચ જૂરી મૂઆંધ. ૨
કૃપી ધરિ માંગણુ ગયો, જાણું આવી ધાડિ;
ખીલકધ નિર્ગુણુ નાસંતા, મુહું તે માંથું ફાડી. ૩
યાચક જન કીર્તિ કરધ, કિરપી વાગધ બાંણુ;
હાકધ તિહાં હેમતિ હુધ, આસણુ ગયા પરાંણુ. ૪
વાંઝિણી પુત્ર પ્રસવધ નહીં, સાંઠ સરધ નહીં નાય;
તિમ કિરપી અવતારમાં, ઉચો ન કરધ હાય. ૫
કરપી કાં તું જનમીઓ, જણ્યો તો જીવ્યો કાંય;
કુલ કીરતિ કડકા કરી, મુઓ સો જીવંતાય. ૬
તુરી પલાણુતાં પરખીધ, અસ્ત્રી પરખીધ અનાથી;
જનતિ જીમ પરખીધ, કૃપી બોલ સુ સાત. ૭

ચઉપધ.

ધરિ આવધકો રમખ્યત ભાટ, તવ તેહનધ દેખાડધ હાટ;
હાટિધ આવધ રમખ્યત ભાટ, તવ તસ ધરિ દેખાડધ સોય. ૮
પર ધરિ પ્રીસણુ ધૂજે હાય, પુણ્યતણી તે ભાંજધ વાત;
ભોગલ ભીડી દિધ આરણુ, ધરિ લાવધ ભુડું સાકાણુ. ૯

૧ જનતિજ ભાટ. ૪ જાચક. ૩ જાચક હોય.

અધડો વાત કરધ દુલલી, સધલામાં ગુલધાંણી ગુલી;
સાત બોલધ કૃપણુ ઉલખાય, કવિઆણુ કહધ મમ દરિસણુ થાય. ૧૦

દહા.

દરિસણુ ભુંડું કૃપણાં, ભુંડું તે કિરપી ધાંમ;
ભુંડું તે કિરપી આંગણુ, જહાં પુણ્યનું નહીં નાંમ. ૧૧

ચઉપધ.

પુણ્યનું નામ ન દીસધ કિહાં, કરપી નરના પગલાં જહાં;
પેટ ભરી નવિ ખાધ પ્રાંહિ, દુબલ માણુસ તસ ધરિમાંહિ. ૧૨
કિરપીધરિ નિજ નારી ખડી, જાણે બલ વિહુણી બોકડી;
અગ તે, કુંડણિ સરીખીહોધ, કુંડણિ રૂપ બિલાડી જોય. ૧૩
માંગરી મૂપક પ્રમાંણુ, ઉદિર કાય ગરોલી જાણી;
કિરપી ધરિ ગરોલી અસી, ભૂખી ભમરી હુધ જસી. ૧૪
ભમરી માખી નધ અનુસારિ, માંખી માંકણુ જસી વિચાર;
માંકણુ જીવ સરીખો હોધ, છપગી લીખ સરીખી રજોધ. ૧૫
એ કિરપી ધરિ ચરિત્ર વિચાર, ઉકૃપણુપણું મુકો નરનારિ;
દાતા ગુણુ આંજો ભલ સહુ, દાંનિધ પદવી પાંખ્યાં બહુ. ૧૬

હાલ.

આવધ આવધ ઋષભનો પુત્ર-એ દેસી.

દાંનિધ નવ નિધિ પાંમધએ, રાજ ઋધિ સુખભોગ તો;
દાંન વખાણીધએ-
દાંનિ ૩૫ સોહાંમણો એ, દાંનિ સકલ સંયોગતો-દાં. ૧૭

૧ સોડણિ. ૨ હોધ. ૩ ગુણુ.

દાંનિ રંજ્ય દેવતા એ, દાંનિં સુરતરે આર તો-દાં.
 દાંનિં ધ પૂજ્ય પાંખીય એ, દાંન વડું સંસારિ તો-દાં. ૧૮
 દાનઈ હયવર હાથીયા એ, મુખિએનું મુનિવર કોડિતો-દાં.
 ઉડી ઉલગ કેઈ કરઈ એ, ઉભા બિધ કરંનેડિ તો-દાં. ૧૯
 અભયદાંન સુપાત્રથી એ, નિશ્ચય મોક્ષ વહંત તો-દાં.
 ઉચિત અનુકંપા કીર્તિ થકીએ, જન કહઈ ભોગ લહંત તો-દાં. ૨૦
 અનંત તીર્થકર જે હુવા એ, તેણુ મુખિ ભાખ્યું દાંન તો-દાં.
 જેણુ ધરમિ દાંન વારીડ્યે, ત્યાહાં નહી તેજને વાન તો-દા. ૨૧

ફહા.

દાંન દેઈ અજૂઆલીઈ, એ વ્રત છેહયું સાર;
 કુંસારપાલ નૃપ સાંભલોએ, શ્રાવકનાં વ્રત આર. ૨૨

ઢાલ.

છોડી સીમંધરસામીયા-એ દેસી રાગ પ્રભાત.

શ્રેણિક પરિં જન પુજ્ય, ભગતિ ગુરૂતણીરે નૃપ કૃષ્ણની પરિતુ
 ધર્મ વિષય જમ કામદેવ, શ્રેયાંસની પરિં દાંન દીજઈ ધરિતો. ૨૩
 ખુઝિ તું કુંમર નરેશ્વર, તુઝ સમો નૃપ છઈ કુંણ આજતો
 લીલા લક્ષ્મી લહી કરી, કરો ધર્મનું વલી અદ્ભુત કાજતો-ખુ. ૨૪
 શેઠ સદર્શણ તણી પરિં, પાલો નિર્મલુરે તુલ્લો સાયલું શીલતો;
 તપ આરાધો ધનાપરિં, જમ આભવિરે પરભવલ્લો બહુ લીલતો-ખુ. ૨૫
 ભરતતણી પરિં ભાવના; લૂખાઈરે જમ પુંડરીક રાયતો,
 ફરગડૂ પરિં આર્ણીઈ; સમતારસરે અતિ અંગિ ઉછાહ તો-ખુ. ૨૬

૧ દાનિ સકલ સધ્ય હોઈતુ.

ધર્મ એ યુગલ જે જન કલા, મુનિવર તણોરે વલી દસ પ્રકાર તો;
 શ્રાવક ધર્મ પ્રકાશીઉ, અંગિ ધરોરે નૃપ વ્રત જે આરતો-ખુ. ૨૭

ફહા.

ગૂરૂ વચને નૃપ હરખીઉ, અંગિ ધરઈ વ્રત આર;
 સમકિત સ્યું આરાધતું ચૂકઈ નહીં નીરધાર. ૨૮
 શ્રી મુનિ હેમસુરિંદ મુખિ, નૃપ કીધું પચ્ચખાણ;
 દીપ પરમાણિઈ જે લિખ્યાં, તે સધયું પરમાણ. ૨૯
 ત્રિણિ તત્વ આરાહીઈ, શ્રીદેવ ગુરૂ નઈ ધર્મ;
 સમકિત સુંધું રાખીઈ, જમલહીઈ શિવ સમ્મ. ૩૦
 દેવ શ્રી અરિહંત છઈ, દોષ અદારઈ દૂરિ;
 ચિહ્ન પ્રકારઈ સદહઈતાં, અષ્ટ કર્મ કરઈ ચૂર. ૩૧
 નાંભિઈ જિન પહઈલું નમું, ભાવ જિના ભગવંત;
 દ્રવ્ય જિન ચઉથી થાપના, સહું સેવું એક ચિત. ૩૨
 લખધિ અઠ્યાવિસનો ધણી, વાંણી ગુણ પાંત્રિસ;
 સમોસરણિ બધકા પ્રભુ, જગત નમાવઈ સીસ. ૩૩
 અતિશય ચઉતીસ જન તણાં, રંગિ દિધ ઉપદેશ;
 વયર વિરોધ સમાવતા, યાલઈ રસયલ કિલેશ. ૩૪

દેવ અરિહંત અસ્યો નમું, ગુરૂ વંદુ નિઝંથ;
 ગુણ જત્રીસઈ શોભતા, મુનિવર ઝહે માહંત. ૩૫
 પાંચ ઇંદ્રી વસિ કરઈ, નવ વિધ બંભ સાર;
 આર કપાય પરિહરઈ, મહાવ્રત પંચ ધાર. ૩૬

૧ મમ. ૨ સકલ. ૩ તે.

રાય કહધ ગુર માહર, શ્રી મુનિ હેમસરિંદઃ
કુમત તિસિન નધ ટાલવા, ઉદયો પુનિમ ચંદ્ર ૩૭
શૈવ સંન્યાસી બંભણા, ભટ પંડિતની જોડિ;
હેમ સરિ મુનિ આગણિ, રહ્યા મુ અિકરજોડિ. ૩૮
મયગલનો મદ તિહાં ગલધ, જહાં નવિ જગ્યો સીંહ;
અંધકાર બલ તિહાં લગધ, જહાં નવિ ઉગ્યો દીહ. ૩૯
ભટ બંભણા મદ તિહાં લગધ, ન મલ્યો જૈન સુલતાન;
હેમ તથુ મુખ દેખતાં, વાદી મેહલ્યું માંણ. ૪૦
રાય કહધ ગુર માહરો, સકલ લોક સિણુગાર;
હેમ સરિ મુઝ મસ્તગિં, અવર નહીં નિરધાર. ૪૧
ધર્મ કહિઓ જે કેવલી, તે મોરધ મનિ સતિ;
દયા મલ આજા ભલી, હું સેવું એક ચિતિ. ૪૨
તત્વ ત્રિણિ આરાહીધ, શ્રી દેવ ગુર નધ ધર્મ;
અતત્વ ત્રિણિ પરિહરં, સમજો આવક મર્મ. ૪૩

ચઉપધ

કુગુર કુદેવ કુધર્મ વિચાર, એ ત્રિણિ જગમાંહિ અસાર;
હરિ હર વિપ્રા મિથ્યા ધર્મ, એ મધં જાંડયા સમજી મર્મ. ૪૪
ધર્મ કુર્મ હેતિ પરિહરં, મુગતિ કાજ તસ નવિ આદર;
મિથ્યાત મનથી દુરિં કરં, ચિહું બેદે કરી તે પરિહરં. ૪૫
લોકીક ગુર નધ લોકિક દેવ, માંનીનધ નવિ કીજધ સેવ;
શ્રી દેવ ગુર લોકીક તે કહીધ, માંન ધમ્મીતિહાં નવિ જધધ. ૪૬

૧ એ તત્વ ત્રેણ્યે આદરં.

એ ચ્યારધ મિથ્યાતજ હોધ, મિથ્યા ધર્મ મ કર્યો કોધ;
મિથ્યા ધર્મ કરતાં વલી, મુગિત નારી ન લહધ નિર્મલી. ૪૭
એણે બેદે સમકિત ઉચરી, બાર વ્રતની દીપજ કરી;
વ્રત બાર કહું તુલ દિરી, સુંચ્યો સહુ ચિત યોખું કરી. ૪૮
પહધુ વ્રત તે પ્રાણાતિપાત, તસ જીવની ન કરં ધાત;
આરંભધ તો જયણા કહી, પ્રથમ વ્રત ઈમ પાલું સહી. ૪૯
કૃમીવાલાદિક કીડા જેહ, શરીરમાથી કાઢધ તેહ;
આપધ અર્થ અનુકંપા જેહ, કરં ઉપગાર મનિ રજાણીતેહ. ૫૦
પાંચ અતિ ચાર દૂરિ ઉકરીકં, જને ચાલધતો સહી પરિહર;
વાટ વસઇ રીસઇ ધા કર્યો, ગાઢધ બંધનધ પસુ આદર્યો. ૫૧
અતિધણો જે ભારજ ભર્યો, કર્યું કંબલ જે છેદન કર્યો;
ભાત પાંણીનો કહીક વિછેદ, પતેહનઇ ઉપજધ અધિકો છેદ. ૫૨

દૂહા.

ખેદ ન ઉપાધ વલી, જમ કહધ શ્રી જનરાજ;
જીવ દયાનઇ કારણિં, ગુર કહધ એક કથાય. ૫૩

ચઉપધ.

ગુર માંડી કહધ એક કથાય, અમરપુરિ સુગ્રીવલ રાય;
વિમલા તસ પટરાંણી સાર, અમરસિંધ કુખિ અવતાર. ૫૪
શુભ લગનિ તે જગ્યો પુત્ર, વાધ્યું પિતાતાણું ધરસત્ર;
અનુકમિં યોવન વય હુઓ, રમતાં રાય રેવાડી ગયો. ૫૫

૧ આપ અર્થ અનુકંપા કાજે. ૨ દાજે. ૩ પરિહર. ૪ એ નિશ્ચયે મનમાંહિ કર. ૫ તેકને ઉપાયો બહુ ખેદ. ૬ ભાખે.

દીડો છાગ એક બાંભણ હાથિ, તે ત્રાડી બોલ્યો બહુભાતિ;
 ૧અમરસિંહઈ તેડ્યો તેહ, કુંણ અરયધ લેછ નાથ એહ. ૫૬
 તવ બોલ્યો બાંભણ ડોકરો, મધંતા યગન આરંબ્યો ખરો,
 તેણુઈ કારણિ મારી બોકડો, અમરપુરી સુર થાસ્યધ વડો. ૫૭
 મુઝનધ પુણ્યથાસ્યધ અતિધણું, કહિઉં ન ભાધ ૨પુણ્ય તસતાણું;
 તેણુધ કારણિ મધં માંડ્યો યાગ, એ પણિ સુખીઓ થાસધ છાગ. ૫૮
 અમરસિંહ કહી મ કરિ કુકર્મ, જીવ હણતાં નો હોધ ધર્મ;
 અગનિમાંહિ કો નાંખધ ત્રિણ, વિધાનર વાધધ બહુ વર્ણ. ૫૯
 લોહીધં ખરડ્યા જીમ કર પાય, તે રગતી ઉજલ કિમ થાય;
 સમુદ્ર મધ્ય કો નાંખધ ખાર, સહી નવિ મીઠો હુઈ લગાર. ૬૦
 પાપિં જીવ સંસારધં ફિરધ, પાપ કરધ જીવ કેહીપરિ તરધ;
 જીવ હણતાં ને હુધ ધર્મ, તો પાતકનું કેહું કર્મ. ૬૧
 જૂહું બોલધં ને જ્યકાર, તો કુંણ પાપિં હુધ અસાર;
 ચોરી કરતો સુખીઓ થાય, તો કુંણ પાપિંધ દુખ સહધ કાય. ૬૨
 પરસ્ત્રી ગમનિંધ કીર્તિ ફિરધ, કુંણ પાપિં અપજસ વિસ્તરધ;
 જીવ હણતાં ને સુખ હોઈ, તો દુખીઉ નવિ દીસધ કોઇ ૬૩
 ઇમ ઉપદેશ દિધ નપ જસધ, એક મુનિવર તિહાંઆળ્યો તસધં;
 નપ પૂજધ કહો વુલ નપિરાય, જીવ હણિધ કો સુખીઓ થાય. ૬૪
 તવ ઉપદેશ દિધ નપિરાય, જહધરિ ભખતો ન માતો થાય;
 કાલવધ પધડો ને નવિ કલધ, અગનિદૂંડમાંહિ નવિ બલધ. ૬૫
 નીલ કુંડમાં કીજધ વાસ, ને નવિ લાગઈ કાલો પાસ;
 બાલધ આંખિ ખણીઅતિધણું, તે જન તુટધ લોચનતાણું. ૬૬

સીંહ સાથિં ઝુઝધ ૧મુગલો, સાપણિ સરિ નાયધ સડલો;
 કંટક સેજે ને ઉંધાય, તો જીવ હણતો સુખીઓ થાય. ૬૭
 મહંણીસ પ્રાણી મ કરીસ પાપ, આગધ એ તુઝ બોકડ બાપ;
 પૂર્વિ યગન કર્યા એણે બહુ, તે અવદાત કહું તૂઝ સહુ. ૬૮
 સાહમું લલિત સરોવર જેહ, તુઝ તાતેં ખણાણું તેહ;
 કુંડ ખણી વૃક્ષ રોખો તાય, છાગતણાં તિહાં બાંધ્યા પાય. ૬૯
 તેણુધ પાપિં થયો એ છાગ, તધં મહી આણ્યો કરવા યાગ;
 પુર્વ કથા મુનિ ભાખધ જસધં, જાતિ રમરણુલહધખિન તસધં. ૭૦
 વાત ન માંનધ બાંભણ અજાંણુ, તવ મુનિવર ભાખધ ધંધાણુ;
 તુઝ ધરમાં ધન ડાટિઉં જેહ, જા દેખાડઈ બોકડ એહ. ૭૧
 લોભી બંભ રલીઆત થયો, છાગ તણુધ ધરિ લધ ગયો;
 જાનિ બોકડો બુદ્ધિ અપાર, સોવન કદા દેખાડી સાર. ૭૨
 બાંભણુ સાચી માંની વત, એહહી માહરો પુરવ તાત;
 આવી મુનિનઈ લાગો પાય, સંયમ લેધનધ મુગતિં જાય. ૭૩
 અણુસણુ તાંમ કરે બોકડો, દેવલોકિ હુઓ સુર વડો;
 અમરસિંહ પુણ્ય પોતધ બ્રહ્મ, આલ્યો તે પ્રદેશે વહી. ૭૪
 જોગી એક મિલ્યો સિદ્ધનાથ, કૂંમરતણો તેણુધ અલ્યો હાથ;
 કાઠી ખડગ મારેવા રહ્યો, છાગદેવ તવ પ્રગટ થયો. ૭૫
 તેણું ચોગીનું કીધું કામ, કુંમરતણુધ રાખ્યો અભિરામ;
 અનુકમિ તે પાખ્યો રાજ, જીવદયા રકર્યો મહારાજ. ૭૬
 મેરૂપ્રભ હાથી અવતાર, શરો એક રાખ્યો તિરધાર;
 પુણ્ય રૂપા ફલ્યો સહકાર, શ્રેણિક ધરિ થયો મેધ કૂંમાર. ૭૭

આગધ હુઓ એક મેઘરથ રાય, તેણુમ રાખી પારેવા કાય;
 દેવતાઈ તસ સાચો કહિઓ, થઇ તીર્થ કર મુગતિ ગયો. ૭૮
 મુનિવર મેતારય મોટો કહ્યો, પરકાળું તેણુમ પરિસો સહ્યો;
 દયાવંત ૧૭ન નેમકુંભાર, પ્રાણિ કાળ તજ્યો સંસાર. ૭૯
 તેણુમ કારણિ નૃપ કીજમ મયા, જૈન ધર્મમાં સાચી દયા;
 એણે વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, પાપી જન વાર્યા તિહાં સહુ. ૮૦
 આહોડી, માછી, ખાટકી, પાપ થતાં જોહના ધર થકી;
 તેડી તે રાખ્યા ચાકરી, જીવદયા તેણુમ આદરી. ૮૧
 નદી કૂપ સરોવર વાવ, તિહાં મેહલ્યાં ગદ્ગદ્યાં બંધાય;
 અણુગલ પાણીનાં બહુ પાપ, સાંપિ શાસ્ત્રમ કહિઓ રવિચાર. ૮૨
 સાત ગાંમ બાલિધ સંતાપ, વરસ દિવસ માછીનું પાપ;
 અણુગલ પાણી એક દિન પીધ, એટલુ પાતિગ અગિં લીધ. ૮૩
 તેણે કારણ નૃપ વારે બહુ, પુરજન લોક તિહાં તેડ્યા સહુ;
 નૃપ કહે જન વંછઈ સુખ સોય, જીવ ધાત મમ કરજો કોય. ૮૪
 જીવદયા તે સાચો ધર્મ, કોય ન કરસ્યો પાતિગ કર્મ;
 રાખો જીવ પાલોજ અમારિ, પડો ફિરઈ નીત દેશ મઝારિ. ૮૫
 વાજ સુંદર લાખ અગ્યાર, ગાય ભેંસ અસીહચ હમ્મર;
 એક સહઈનઈ એકસો કરી, ગલ્યાં વારિ પીધ તે ફિરી. ૮૬
 અસી દયા વરતઈ જગમાંહિ, જીવ ન મારઈ કો નર કિહાંધ;
 રાય તણા નર નિતિ ફિરધ, જીવ તણી તે રખ્યા કરધ. ૮૭
 એણુમ અવસરિ મેવાહ દેશ, તિહાં એક નગરતણુમ નિવેસ;
 વસઈ વિવહારી ગાંમ મઝારિ, માયું જૂઠું ધરની નારિ. ૮૮

નારિ કાંધી કૂડી વાત, કાઢી જૂ મારી તિહાં ધાત;
 દાંકયું ન રહઈ પાતિગ કર્મ, દાંકયું ન રહઈ વલી અધર્મ. ૮૯
 દાંકયો ન રહઈ કોઠ કપાય, લસણુ ભખ્યું તે સહી ગંધાય;
 દાંકયું ન રહઈ મંદિરાપાન, દાંકયું ન રહઈ વલી વિજાન. ૯૦
 અતીસાર વ્યસની નઈ ચાડ, દાંકયો ન રહઈ વલી લખાડ;
 દાંકયું ખય રહઈ ન વિસરધ, ખુણુમ એકો ખુખું કરધ. ૯૧
 અગિ અજીરણુ નાહનું બાલ, છાતો નહીં બોલઈ તતકાલ;
 દાંકયું ન રહઈ પાતિગ મંદ, વાત ગધ જીહાં કુંભરનિરંદ. ૯૨
 કુંભારપાલ કોપિ ધડધડ્યો, જાણે અગનિ ૧ બહુ ધૂત પડ્યો;
 કંણુ પાપી જૂ મારધ જોહ, બાંધી વેગઈ આણો તેહ. ૯૩
 ખીજ રાય દોડાન્યા દાસ, બાંધી શાહ આણે નૃપ પાસ;
 કુંભારપાલઈ દોઠો રજસઈ, ધિગધિગ રાય કરધ તિહાં તસઈ. ૯૪
 રે? પાપી? કિમ માર્યો જત, વણિગ તવ બોલ્યો દુર દાંત.
 ફોકટ કોધ કરંસુ રાય? હણુમ સોય મુઝ કરડઈ ખાય. ૯૫
 રાય કહઈ તું કરડે હણુઈ, હું મારં અન્યા અવચુણુઈ;
 તો તું મુઝ કરે નહીં દોષ, પ્રાણી ઉતજી તું મ કરિસ રોષ. ૯૬
 તેડ્યા વેગઈ તિહાં તલાર, ઉતાવળા મ લાયો વાર;
 આ વણિગ ના હણુયો પ્રાણ, જીમ કો અવર નખંડઈ આણ. ૯૭
 બાંધી શેઠ નઈ ચાલ્યા જસઈ, મંત્રી મહઈતા બોલ્યા તસઈ;
 સ્વામી તું કીડી નવિ હણુઈ, નર મારેવું કિ મુખિ ભણુઈ. ૯૮
 ભોમિપડિં ધન કરંનવિ કરધ, તે નર ચોરી કેહીપરિ કરધ;
 નવ ચોવન પરણી પરિહરધ, તે નર પર મંદિર કિમ ફરધ. ૯૯

લવણ શાકથી અલગો રેરહ, કંદ મૂલ તે કેહીપરિ રેકરહ;
 જે નવિ દ્વલવધ કીડી જત, તે કિમ માનવનઈ મારંત. ૧૦૦
 કૃપાવંત થાજે દીપતો, શેર તણુષ તે રાખ્યો જીવતો;
 બહુવિવહારી કહઈ મુખિજસઈ. કુંભારપાલ નૃપ બોલ્યો તસઈ. ૧
 મારંતો તો પાછો ફિરહ, જે જન મદિર મોહુ કરહ;
 વિવહારી નથે જઈ તિહાં કહ્યું, રાય વચન તેણુષ સદહ્યું. ૨
 મુકયો વિવહારી ગયો ગાંભિ, ભુવન કરાવ્યું તેણુષ ગાંભિ;
 જન મૂરતિ માંડી અભિરામ, જૂક વિહાર ધરાવ્યું નામ. ૩

દહા.

શ્રીજનભુવન કરાવીઉં, છૂટો હસ્યા આપ;
 કુંભારપાલનાં રાજમાં, કો ન કરહ વલી પાપ. ૪

હાલ.

અરણિ મુનિવર રાજ્યો-એ દેસી-રાગ-ધવરાડી.

પાપ ન કરહ કો નગરમાં, ન કરહ જીવની ધાતરે;
 અનુકમિ તિહાં આવીઆ, પાપ દિવસ ન રાતરે.

તુટક.

નવરાતિ પર્વે પ્રમલ નાણી, પૂજારા આવ્યા સહી;
 નર હાય જોડી, માંન મોડી, અર્ચક બોલહ ગહગહી;
 સ્વામી દેવ્યા ભોગ માંમિ, કટેશ્વરી નાંમિ લહું;
 મહીપ બેકડ જેહ સખ્યા, તેહ તુલ માંડી કહું. ૫

૧ થાય. ૨ ખાય.

હાલ.

સાત સદાઈ દિન સાતમે, આઠમઘ આઠ સદાધરે;
 નવમઘ દિન નવસઘ લહું, રાય વિમાસઈ (તું) કાંધરે;

તુટક.

કાંધ વિમાસઘ ટૂંમર ભૂપતિ, મહિપ મોટા આપીધ;
 દેવી ભોજન ભોગ દેધ, રાજ અવિચલ થાપીઈ;
 અસ્થ અરચકહિ તિહાં બોલ્યા, ભૂપ મનિ ભાવઈ નહીં;
 રાય ઉત્તર દિધ પાછો, ભરડકનઈ પોતે તહિં. ૬

હાલ.

કુંભરતિરંદહ બોલીઓ, સુંણી ભરડા મુઝ વાતરે;
 જેન ધર્મ મુજ ચિત્ત વસ્યો, ન કરે કીટક ધાતરે;

તુટક.

ધાત ન કરે જે કીટક, મહિપ મોટા કિમ દિહું,
 કાંધ ભરડા ભરમ ભૂલો, સમજવી પોતઈ હીઉં,
 જે ચાહધ અગ્ન પાડા, જીવતાં તુલ દીજીધ;
 સમજાવિ અરચક દેવી તાહરી; પ્રાણુધાત નવિ કીજીધ. ૭

હાલ.

મહીપ ન આપધ નરપતી, ખીજ દેવીઆ તાંમરે;
 આવી વેગધ ઉતાવલી, જહાં નૃપ રાયા કાંમરે;

તુટક.

કામ સુવા નૃપતિ કેરો, દેવી તિહાં બોલધ અસી;
 મહીપ માહરા આપિ રાજ, અવર વાત કહઈ કરી;

જોહધ ખીજસ તુહધ દેધસ, મોહરા મહીપ રહધ કંહી;
અનેક રાગ ધહાં હુઆ, પૂગ કો ભાંજધ નહીં. ૮

હાલ.

વિનય કરી નૃપ બોલીઓ, સાંભલિ નગરીની દેવીરે;
બોજન ભકિત તુઝ બહુ કરે, લાહુ સાકર સેવરે;

ત્રુટક.

સેવ સાકર તુહો લીજધ, પ્રાણુધાત ન કીજધ;
ધર્મ જાણી પશુઅ પાડા, મારેવા કિમ દીજધ;
જીવતા જો તુહો રાખો, મહીપ તુહ આપું સહી;
મારવા મુઝનીમ દેવ્યા, જીવ જત કશા કહીં. ૯

હાલ.

કોપી તાંમ દેવાંગના, પરિસો કાધો પ્રતિફલરે;
નયન કરી તિહાં રાતડા, મસ્તગ માર્યું ત્રિશૂલરે;

ત્રુટક.

ત્રિશૂલ માર્યું જામ મસ્તગ, તાંમ નૃપ કોઢી થયો;
અગિ વેદન વેગ વાધી, દેહ વાંત સધસો ગયો;
નૃપ મનિ થયો જાખો; દેહચિંતા નવિ કરધ;
જેન ધર્મ હું નવો પામ્યો, રખે અપજસ વિસ્તરધ. ૧૦

હાલ.

ચિંતાતુર નૃપ તિહાં યધ, ઉદયન તેડીક તાંમરે;
ભૂપ કહધ સુણો અધવા, જો તું દેવીનું કાંમ;

ત્રુટક.

કાંમ જો તું દેવી કરે, ત્રિશૂલ તાકી મારીધ;
અગિ વેદન કાય કોઢી, અનધ શીશ વડારીધ;
તેહ ચિંતા નહીં મંત્રી, ચિંતા મુઝ ધર્મજ તણી;
રખે દેશ વાત વાગધ, પતિ જામ સો આપણી. ૧૧

હાલ.

મંત્રી તાંમ વિચારીધ, આવ્યા શ્રી ગુર પાસરે;
વાત સકલરે માંડી કહી, ગુર બોલ્યા ઉલાસરે;

ત્રુટક.

ઉલાસ આંણી ગુર બોલ્યા, ચિંતા મંત્રી મમ કરો;
મંત્ર જલ આ તુહો લેધ, નૃપ તણાં મુખમાં ધરો;
સકલ અગિ નીર છાંટો, પાસ નામ મનમાં જપો;
કષ્ટ કોઢ જોણે દૂરિ રનાસે, પૂર્વ કર્મ તિહાં ખપો. ૧૨.

હાલ.

મંત્રી જલ લેધ કરી, છાંટયું રાયનું અંગરે;
વેદન રોગ દૂરિ ગયો, દેહ યધ કુંકુમ રંગરે;

ત્રુટક.

દેહ કુંકુમ રંગ જોહનો, ભૂપ મનિ ઉદર થયો;
બહુ સેન લેધ રાય ચઢીઓ, ગુર તણું પાસે ગયો;
રહો વાંદી જસિં ઉભો, નારિ એક રોતી સુણધ;
અતિ મધુર વચને રાય પૂછધ, હેમ સૂરિ મુનિવર તણધ. ૧૩

હાલ.

ચુર સાંતી તિહાં બોલીઆ, સાંભલિ ચાલુક રાયરે;
જે તુલ રાતિ દેવાંગના, માર્યો મસ્તગ ધાયરે;

તુટક.

ધાય મસ્તગિ સમલ માર્યો, વેદન આંગિ વાધી ધણુ;
તેહ દેવી ધહાં બાંધી, પાપ ભોગવે આપણું;
નપ કહધ ચુર તુલેા મુનિવર, દયા આણી છોડીધ;
દેવાંગના દૂખ કાય દીજધ, તરણ કાટ ન મોડીધ. ૧૪

હાલ.

ચુર કહધ નપ સુણિ રાજઆ, મુંકધ મંસનો આહારરે;
હક ન કરધ મુઝસુ વલી, કરધ વલી જીવની સારરે;

તુટક.

સાર કરધ જો જીવ કરી, દેસ અદારમાંહિં કરધ;
જેહ છાંતો જીવ મારધ, તેહનધ પ્રગટ કરધ;
તોહ દેવી એહ છૂટધ, તિહાં લગી બાંધી રહધ;
કુંભારપાલ તિહાં વેગ ઉડી, દેવી નધ સુપરિં કહધ. ૧૫

હાલ.

દેવી કહધ સુણિ નરપતી, હું કહું મુખિ મારિરધ;
દેશ અદારમાંહિં ફિરધ, વરતાવું અમારિરધ;

તુટક.

અમારિ વરતી દેસમાંહિં, જીવ કો મરધ નહીં;
જેહ પ્રાણી હણુધ છાંતો, સીખ હું દેહ તહીં;

૧ તુલસુ.

સ્યો રાગ તસી પ્રગ, દેવી પણિ તેહવી થધ;
હેમ વચને ૧ દેવી છુટી, ફિરધ મહિઅલિ ગહગહી. ૧૬

દહા.

મહિઅલિ દેવિ નિત ફિરધ, કરતી જીવજ સાર;
શ્રી ચુર ચરણ પસાકલે, વરત્યો જેજેકાર. ૧૭

તેમજો વાચાલકો. જેણુધ કુલિ એક ન હોય;
કંઠા હીણી વાડિ જીમ, રપગ ચંપઈ ઉસહુ કોય. ૧૮

એકજ સરજ ઉગીઓ, સુપુરપ હેમસુરિંદ;
કુંભતિ તિમિરનઈ યાલવા, ૪ઉગ્યો પુનિમચંદ. ૧૯

ઋષભ કહે જન સો જસ્યો, સરગ મૃત્ય પાતાલિ;
હેમસુરિંદહ સારિખા, દૂલહા દૂસમ કાલ. ૨૦

કલિકાલઈ નર બિ હવા, એકતો હેમસુરિંદ;
બીજો ઋષિરાગ કલો, મોટો કુંભરનિરંદ. ૨૧

કુંભારપાલથી ચુર વડો, જેણુધ પ્રતિબોધો રાય;
માછી મેહલ્યા વાગરી, કો જગિ જીવ ન સાહધ. ૨૨

આહેડી વનિ નવિ ફિરધ, સુખે ચરઈ મૃગ, ગાય;
માછી મીન ન પરભવધ, સુચુર હેમ પસાય. ૨૩

અગ્ન મહીધી મહીધ ધણા, વૃષભ તુરંગમ ગાય;
પંખી કહધ પચિરંજીવ્યો, હેમસુરિ (મુનિ) રાય. ૨૪

સસલા સહેલા સૂકરા, હેમતણા ગુણુ આય;
જલચર થલચર પખીઆ, પ્રણુમધ ૭જગચુર પાય. ૨૫

૧ તેહ. ૨ જેમ ૩ જણુ. ૪ ઉદ્યો. ૫ સુરિંદહ
૬ મુનિવર.

યત્તયર પસુઆં જન નામઈ, પંખી મુનિવર આંણુ;
 નીરજીવ તૃપનઈ નમઈ, એણુમ રાખ્યા અહ ૧પરાણુ. ૨૬
 ઋષભદેવ આગઈ હવા, તિહાં તે કીડ ઉપકાર;
 ગુર ઉપદેશ દેધ રહ્યા, રાય કરી અહ સાર. ૨૭
 અનેક પુરુષ આગઈ હવા, અભયદાન દાતાર;
 તે નર અહો દીઠા નહીં, દીઠો તૃપ નિરધાર. ૨૮
 કશ્યાસાગર બહુ હવા, અસ્યો નહીં એણુમ કાંમિ;
 પરતગિ દિધ તે દેવતા, તૃપ આગ્યો અહ કાંમિ. ૨૯
 મેઘકુંભર આગે હવો, જંતુ ઉગાર્યો એક;
 કુંભરનિરંદ જગમાં વડો, રાખ્યા જંતુ અનેક. ૩૦
 વીર જિજ્ઞંસ જહાં વિચરતો, જીવ ન મરે તેણે કાંમિ;
 કુંભરનરંદ ઉગારતો, રાખ્યા જીવ અનેરધ ગામિ. ૩૧
 એક દિવસ નેમઈ વલી, મુંકાવ્યા મૃગ આલ;
 કુંભરનિરંદ જગમાં વડો, સદા કરધ સંભાલ. ૩૨
 મેઘરથ રાઈ રાખીઓ, એક પારેવો જંત;
 કુંભરનિરંદ સરીખા કિહાં, રાખ્યા જીવ અનંત. ૩૩
 અમરસિંધ આગઈ હવો, અજ એક ઉગારેસ;
 કુંભરનિરંદ જીવજ પડો, ફરઈ અદારજ દેસ. ૩૪
 હરિઅલ માછી યમીનની, કરતો સાર સંભાલ,
 કુંભરનિરંદ જગમાં વડો, સકલ જંતુ પ્રતિપાલ. ૩૫
 તેણે કારણુ જલ જીવ કહધ, આધિકો કુંભરનિરંદ;
 વનિ જાણુ મુનિહેમનઈ, ન લાહુ ઋષભજીવંદ. ૩૬

યત્તયર કહે જનવર વડો, જેણે કલિઓ કશ્યા ધર્મ;
 પંખી કહધ મુઝ ગુર વડો, જેણે સમજાવ્યો મર્મ. ૩૭
 પંખી વાદજ યાત્રવા, તિહાં બોલ્યો કવિરાજ;
 કરઈ કરાવઈ અનુમોદતાં, લાભ સરીખો થાય. ૩૮
 ૧આંબો રોખો તે ભલો, રીચ્યો તે ગુણવંત;
 ફલહ ચખાવધ તેહ ગુણી, ત્રિણુ નર માલંત. ૩૯
 એણે વચને પંખી હસ્યા, લાગા કવિઅણુ પાય;
 શ્રી જન હેમ નરપતિતણા, નિત્ય પસુઆં ગુણુ ગાય. ૪૦
 કીર્તિ જગમાં વિસ્તરી, કુમારપાલ ગુણવંત;
 અદાર દેસમાંહિ વલી, ન હણુમ પ્રાણી જંત. ૪૧

હાલ.

પકારથ રાય વીત શોકાપુરી રાજઓ-એ દેશી-રાગ-મારણી.

જીવ ન મારે કોમ વલી દેશ અદારમારે;
 વાધી પુણ્ય દયાય;
 જીવ જંત હણુમ કો પરદેશમારે;
 તે દૂખ સઅલુ રાય-રયડો નરપતીરે-આંકણી.
 કાસી દેસમાં વાણારસી નગરી ભલીરે;
 તૃપ પુગલ જયચંદ;
 જોયણ સાતસઈ રાજ્ય કરઈ નર ચિહુ પાંસેરે;
 જેહવો ગગનિ દિણંદ. ૩. ૪૨

ચ્યાર સહઈ ગયવર ગાજધ આરણુધરે;
 સાકિ લાખ રસદાણુ;

ત્રીસ લાખ જસ પાલા આગલિ ઉલગૂરે,

આર રસત નિસાંણુ—૩.

૪૩

ગંગ જમુના (રૂપિ) જેહને લોકડીરે;
તેણે પુગલ નાંમ,

નીર વિના વૃપતિ નવિ ચાલી શકશે;

સેન સખલ અભિરાંમ—૩.

૪૪

તેણુમ રાજી નિત્ય પાપ હુમ તિહા અતિધણુરે;
જીવ ધાત નહીં પાર,

વાત સુંણી તિહાં કુંમરનિરંદહ તેહનીરે;

કરતો હીમ વીચાર—૩.

૪૫

ચતુર ચીતારો તેડી પટ લખાવીઓરે,
સરગ નરગ આલેખ.

પુણ્ય કરમ (તે) નર દીસઈ સરગિ સંચર્યોરે,

પાપી નરગ વિશેષ—૩.

૪૬

૩૫ લખાવ્યું માંહિ જયચંદ રાયનુંરે,
આગલિ કુંમરનિરંદ,

બધકર જેડી ભાખમ જયચંદ ભૂપનઇરે,

રાખિ જીવ ગોવિંદ—૩.

૪૭

યુગલ કોડિ સોનધઆ સાંદિ ભરી ધયોરે;
વાજ દોય હમર;

રત્ન અમૂલિક કીધું રાય ભેટણુરે;

સુપરિ લખ્યો જૂહાર—૩.

૪૮

ફહા.

જૂહાર લખ્યો જયચંદનઈ, ભેટિ કરિહં બહુ ધન;

વિનય વચન સુંણી રાયનાં, ભૂપતિ હુઓ પ્રસંન; ૪૯

હાલ.

રાગ કેદારો-અતિ દુખ દેખી-એ દેશી.

પ્રસન્ન-અર્થ નૃપ બોલીઓ, સાંભલો મંત્રી વાત;
હું મુરખિ રાગ લોલપી, તેણુમ કર્યો પ્રાણીનો ધાત. ૫૦

મંત્રિને કહધસાચો કુંમરનિરંદ, જાણે ઉગ્યો પુનિમચંદ;
જેણુમ કીધું જંતુ આણુંદ, જેણુમ ટાલ્યો મૃગ, મચ્છ ફંદ-મં. ૫૧

કુંમર વૃપનઈ દરિસણુઈ, હું તર્યો જયચંદ આપ;
પ્રતિબોધ રૂં પામીસ વલી, નવિ કરે રે જગમાંહિ પાપ-મં. ૫૨

તેડીઆ માછી વાધરી, ખાટકી પાપી જેહ;
પરજંતુ નઈ જે પીડતાં, વૃપઈ વાર્યો રે દેસમાં તેહ-મં. ૫૩

મછ જાલ પાસા બાલીઆરે, બાલીઆ પાતિગ હાંમ;
જીવ જંત કો મારમ નહીં, પટોવળવધરેજીહાં વૃપ રંધાંમ-મં. ૫૪

ફહા.

અમાર પટો વાગઈ નિતિ, નવિ મોડમ તરડાલી;
કુંમારપાલ પ્રતિબોધથી, જયચંદ થયો કૃપાલ. ૫૫

કૃપા રૂપિણી સ્ત્રી વર્યો, જ્ઞાન પુરંગ પદ્માણુ;
આચાર રૂપ છત્ર ધરી, વરતાવઈ નપ આણુ. ૫૬

પંચ પ્રકાર સગાય રૂપ, વાગધ નિત વાજીર;
ચઉદ રાજમાં જીવ જે, તે નૃપ નર્મ સહુ મિત્ર; ૫૭
જીવ જત પંખી પસુ, ન હણુધ સોય સુમળુ;
તે સ્વલ્પ કુંભરનરિન્દન, જીમ પ્રોતાના પ્રાણુ. ૫૮

અક્રિપધ.

પ્રાણુ ન હણુધ કો કલકતણો, દયા ધર્મ દીપ્યો અતિથણો;
કુંભારપાલ મોટો માહત, અઢાર દેશ ઉગાર્યા જંત. ૫૯
ફૂંછીક ગૂજર માત્રવો, માફ દેસ જસ પોતધ હવો;
સોરક સિધુ કુંકણ કરી, સપાદલક્ષ વસધ પરવરી, ૬૦
ફૂંછીક લોટ અનંધ ભંભેર, સકલ દેશ જેણુધ કીધું જેર;
કચ્છ જનકધર નર્મ મેવાડ, જેણુધ થાનિક એનહી પાપ ધાડ. ૬૧
દોષક દેશ જસધ અમીર, સકલ લોક ગલી ખીર્ષી નીર;
અઢાર દેશ એ પોતાતણુધ, જીવ જંત કો તિહાં નવિ હણુધ; ૬૨
ચઉદ દેસ અનેરા પજલાં, જીવ જંત કો ન હણુધ તિહાં.
ધન આપી મત્રી બલ કરી, જીવ ધાત કયા પરિહરી; ૬૩
એમ વિસ્તરી દેસદયાય, મારિ શયદ જો મુખિં કલકવાય.
તો ઉપવાસ રાગ આદરધ, ફૂંછું જોલે આગિત કરધ; ૬૪
એક દિવસ નૃપ કુંભરહ જેહ, કાઉસગ ધ્યાનંધ ઉભો તેહ.
મંકોડો વલગો નિજ પાય, ઉમેડયો અલગો નવિ થાય; ૬૫
કરણસાગર કુંભરનિરદ, સમતારસ સીતલ જીમયંદ;
અતિ અનુકંપા આણિય દયા, રમે દૂખ પામધ પરકાય. ૬૬

૧ છે. ૨ વહાલો નૃ પ. ૩ પાપીગાદ. ૪ અભિરામ. ૫ ત્યાહાં.

૬ જુકધ.

અસ્યું વિમાસધ આતમ સાખિ, જીમતિમ પર પ્રાણિનધ રાખિ;
તન ધન પ્રાણુ તેહ શુભ ખાજી, ને આજ્યું નૃપતિનધ કાજી. ૬૭
પરકાજી હુગ્યો વહ્નમાન, ભૂજંગ ડસંતાં ચોખું ધ્યાન;
સુકોસલ નિજ તાતહ કાજી, જેણુધ નિજ પ્રાણુ કર્યા તાજી. ૬૮
મુનિ મેતારજ આગે હવો, પરકાજો તે મુનિવર મુગ્યો;
મેઘરથ રાગપત્તનિ જોય, પર અરથે કાયા દે સોય. ૬૯
સંધ કુંભાર આજ્યા પરકામિ, ગજ ત્રોહોપાએ રહ્યો કામ;
વિક્રમ પરદુખ ભંજણુ કહ્યો, તો તસ જગમાં નાંમજ રહ્યો. ૭૦
વાંમણુ મિત્ર પદુપરિં થયો, મુનિસુવત પરકાજી ગયો.
હું પરકાજી આવું આજ, આપું મકોડાનંધ ખાજ. ૭૧
દેહધર્મ તો એહવો અછઈ, અંતિંધ કાયા વિણુસધ પડધ;
સડણુ પડણુ વિદ્રસણુ પણુ, જરા રોગતણુ દુખ ધણુ. ૭૨
સનતકુંભાર સરીખા જેહ, રસાત રોગ ખિણુ પગટયા તેહ;
યંપા નગરી નૃપ શ્રીપાલ, કોઢી દેહ થયો તતકાલ. ૭૩
ઉદાધ રાજઋષિનંધ જોધ, સમલ રોગ તસ અંગિ હોઈ;
પુંડરીક રાગ ને કહ્યો, ખિણુમાં દેહ તસ વિણુસી ગયો. ૭૪
અસ્યું વિમાસી પૃથ્વીરાય, શસ્ત્રે તિહાં છેઘોં નિજ પાય;
ચમ મંસ મકોડા મુખિ. ભૂપધ અલગો મુક્યો સુખિ. ૭૫
અસી દયા નર કુંભરનિરદ, કિસું વખાણુધ કવિ મતિમંદ;
એક જીમાણુ કહ્યો નમય, દયારૂપ ધડયો એ રાય. ૭૬

ફૂંછી.

દયા રૂપે રાગ ઉદયો, મુખિ ન કલકતો મારિ;
પહધહુ વ્રતધમ પાલતો, ખીજધ મૃપા નિવારી. ૭૭

૧ જેણુધ. ૨ શોલ. ૩ થયો.

ચઉપધ.

ખીજીય વ્રત જુહું પરિહરય, પંચ મૃષાની અગડજ કરય;
કન્યાલી ભોમાલી ગાય, કુહું કિમય ન બોલય રાય. ૭૮
કૂડી સાખી ન દેઉ ખરી, ધર્મ કાજું મધ જયણા કરી;
થાપણુમોસો સોય નિષેધ, તે નવિ રાખઈ જાણું વેદ. ૭૯
પંચ અતિચાર તણ ભૂપાલ, સહસાકાર ન દીજય આલ;
પરના મર્મ પ્રકાસી દીધ, સ્વદારામંત્ર ભેદ ન કીધ. ૮૦
ચઉપધ જુહું ૧તે ઉપદેસ, દૂરા લેખ લખ્યા પરદેસ;
એ અતિચાર ટાલય સહી, ન ટલય તો તસ જયણા કહી. ૮૧

હહા.

શ્રીજીનવર મુખિં ઈમ કહઈ. મૃપા સમું નહીં પાપ;
વ્રત ત્રિજય ચોરી તજો, વાર આતમ આપ. ૮૨

ચઉપધ.

ત્રીજીય ચૂલ અદત્તાદાન, તેણય થાનક નૃપ ચોખું ધ્યાન;
વાટપાહું નવિ આતર દીઉં, ગાંઠિ છોડી નય નવિ લીઉં. ૮૩
દાંણુ તણું નવિ માંનજ કહીઉં, સોય વચન રતે મીઠય રહું;
પંચય ભોમિ પડયું લાભીય, નિશ્ચય તે ઓધન નવિ રાખીય. ૮૪
મંદિર હાટ અનઈ મહીમાંહિં, બહુ લખમી જો દીસય તિહાં;
સોય ધન પુણ્ય થાંનક કરું, પરતી લક્ષ્મી હું નવિ હરું. ૮૫
પાંચ અતિચાર એહના કહું, ચોર તણું આણ્યું નવિ ગ્રહું;
ન દીઉં સંચલ ચોરહ તણય, વસ્તુ ભેલ નહી લાભજ ધણય. ૮૬

લોક વિરહ તે ન કરું પાપ, કૂડાં તોલ નય કૂડાં માપ;
પાંચ અતિચાર એ ટાલીઈ, જો ચાલય તો શુદ્ધ પાલીઈ. ૮૭

હહા.

શુદ્ધ વ્રત નૃપ પાલતો, ન લિઈ પરનું ધન;
કારણ પડિય જોણય રાખીઉં, ચિર પોતાનું મન. ૮૮

ચઉપધ.

કિમ મન રાખય નર મહારાજ, સકલચરિત્ર મુખિકહયસું આજ;
સુંણ્યો સહુ નર પુરુષ રતન, કુમારપાલ કિમ રાખઈ મન. ૮૯
પાટણમાંહિં વસય નર એક, બાર વ્રત તસ બલ વિવેક;
કુબેરદત્ત વિવહારી નાંમ, જોહના જગિ બોલય ગુણગ્રાંમ. ૯૦
લોભઈ સોય ગયો પરગાંમિ, વાંહણ પંચ સઈ ભરીઆ દામ;
રત દ્રિપ ભણી તે પશ્યો, ચઉદ કોડિ ધન લેય વશ્યો. ૯૧
સાયર વચિ એક હુંગર દીક, તે વચિ વાટય વાહાણ પધક;
આગલિ પંચ ન દીસે ક્યાહાં, ચિંતાતુર હુઓ માલમ ત્યાહાં. ૯૨
માલમ શેક નર સહુ મિલઈ, વાહ્યાં વાહણ પાછાં નવિ વલય;
કુબેરદત્ત તિહાં એણીપરિં કહય, કોઈક ભેદ કિસો ધહાં લહય. ૯૩
એણુ અવસરિએક હોડીમાંહિં; બધસી પુરુષ નય આબ્યોતાંહ;
કીધુ શેક તણુયજ નૂહાર, મનરંગિ બોલ્યા તેણીવાર. ૯૪
પંચશૃંગ નામા એક દ્વીપ, તિહાં સતસાગર રાય અજય;
તેણુ સગર્ભા મૃગલી હણી, લાગું બાંણ મૃગ્યાલિક ભણી. ૯૫
દીકા પ્રાણ મૃગલીના ગયા, સતસાગર નૃપ આવી દયા;
ધિગ્ ધિગ્ રાગનો અવતાર, પાપ કર્મ નિત કરય અપાર. ૯૬

તપનઈ નરગ કહિલે તે સહી, અસ્યા પાપ છુટય કહુ કંહી;
 બીહનો તપ પરલોકલ ભણી, અગડ કરી જીવ હણ્યા તણી. ૯૭
 નગરીમાંહિ વળગ્યો પટો, જીવ મ હણ્યો નાનો વડો;
 દયા કાજ પરચિંતા કરમ, તપ શુક પરીપમ ફેરવમ. ૯૮
 જાણ્યા પંચસઈ ખોળ્યાંવાહણ, સતસાગર તપ કીધું જાણ; તોણઈ ભૂપઈ મુઝનઈ મોકલ્યો,
 વાહણવટી આવી તુલ મિલ્યો. ૯૯
 વાંહણ પંચસઈ પહમવાં જોહ, તુલો નવા નવિ દીસ્યો તેહ;
 મિલ્યા વાહણ છાં એકલગર, કાદેવા હવઈ કહું ઉપચાર. ૧૦૦
 સોય પુરૂષ બોલ્યો મનરંગિ, કો એક ચઢઈ આ ડૂંગર શૃંગિ;
 દેવ જીવન એક મોડું તિહાં, જોડિ દમામાં છમ તે માંહિ. ૧
 સોય અજવય ગાઢઈ ધાય, ભારંડ પંખી તેણઈ ઠાય;
 તે ઉડમ ભયંકર થમ, તેણઈ પવનઈ રતે ચાલમ વહી; ૨
 પણિ ગદિયાં વાતપડિજીરિમાં, જોહ ચડમ તેરહમ એણઈ ઠાંમિ;
 તુલો શેઠ મુખિ ભાખો જોહ, એણઈ ચાંતક નર જામ તેહ. ૩
 શેઠ કહઈ નર સુણજો તુલો, મુખિ આદેશ ન દેસું અલો;
 મઈ ઉચરીઆં છઈ વ્રત આર, કિમ બોલું મુખિ વચન અસાર. ૪
 કીડી કંથુઓ ન કહું હણો, સરખો જીવજાજી સર્વજ તુંજીતણો;
 કહઈનઈ કહું કહું કહું છાં જાણ, મિતવા અજજો પુત્ર પિતાય. ૫
 કંથુનઈ ચાલમ એણઈ ઠાંમિ, હું પોતે જાણસ એણઈ ઠાંમિ;
 નાં નાં કહઈતાં ચાલ્યો શેઠ, જામકો તિહાં જીવ પ્રતિમા ભેટિ. ૬
 સાગારી અણસણ ઉચરી, આર સરણ મનમાંહિ ધરી;
 ગાઢ વાહાં ત્રંચ નિશાણ, ભારંડ પંખી પડ્યું ભંગાણ. ૭

૧ દેસઈ ફરમ. ૨ નહ. ૩ એક.

ઉડ્યા ભારંડ પંખી સહુ, તેણી પંખઈ પહુંઓ પવનજાળહું.
 તેણઈ રૂપ નઈનહિ પાછા વધ્યા, અણહલવાડઈ પાટણ પડ્યા. ૮
 આવ્યાં વાહણ ભરઅચિભણી, નાલિ ભરી તિહાં મુકી ગણી;
 ધાયા લોક નગરના ઝંઘણા, વાહણવટી તિહાં મલીઆ ધણા. ૯
 દીકા મહિતા દીકા લેકા, દીકા ખલાસીઓના ચોક;
 દીકાં કરિઆણું બહુમાંહિ, પણિ એક શેઠ ન દીસઈ ક્યાંહિ. ૧૦
 પૂજીલોક મહમતા સરિનાંમિ, શેઠ તુલાર કહુ કંથુ ઠાંમ;
 એક કહઈ શેઠ આગલિ હસઈ, એક કહઈ પાછલિ આવસઈ. ૧૧
 એક કહઈ ન લહું અવદાત, જાણું પેટ ભર્યાની વાત.
 એકકહઈસાહીવચનવાહણિ, એક કહઈ ધૂય મુખ પાંણિ; ૧૨
 કહઈતું વચન મિલમનહીં જીમ, વામનદેવ મંત્રી કહઈ તાંમ;
 શેઠ તેણી ગાંત નવિ સમજાય, તો અવસઈ જો હોસઈ આય. ૧૩
 ચાલી વાત ગમ પાટણમાંહિ, ચિંતાતુર પહુંડ સહુકો ત્યાંહ;
 મિલ્યા પુરૂષ જો વડવા ચાલ, તપ નઈ વિનવીઉ તતકાલ. ૧૪
 સ્વાંમી તુલો આવો તસ ઘમરિ, દ્રવ્ય તેણી કાંઈ કીજઈ મહરિ;
 પજઈસહુ આરણકારણ ભણી, કુમારપાલ વલતું ઉચરઈ. ૧૫
 અસ્યું વચન તપ બોલ્યો તહીં, પરતું ધન મુઝ કલપઈ નહી;
 એહની લખમી તે પણિ ખાય, જે નર એહનો પુત્ર પિતાય. ૧૬
 દુર્જન બોલ્યા નર તેણઈ ઠાય, તેણઈ તિહાં ભંભેયો રાય;
 વીસ કોડિ સોનઈઆ જોહ, કંથુ કારણિ તપ મુકો તેહ, ૧૭
 તપ એ મોટો કુબેરદત્ત, જોહનઈ પોતઈ ઝાઝું ચિત્ત;
 વાહણ પંચસઈ આવ્યા ધણાં, પુઠિ ન દીસઈ કિહાં. ૧૮

૧ નહ. ૨ વામ, ૩ જોહ. ૪ ને ભેટયા તેહ. ૫ હહ.

હયવર હાથી હીરા બહુ, ભૂપતિ ધન લીજી તે સહુ; ૧૯
રાજા મનસુ કયો વિચાર, વિવહારી ધન લેતાં સી વાર.
જેહનઈ પાછલિ નહીં કો પુત્ર, તેહનું રા લીધ ધરસુત;
આગઈ સિદ્ધરાજ જેસગ જેહ, અપુત્રીઆ ધન લેતો તેહ. ૨૦
કુંભારપાલ(તવ)બોલ્યો ૧હસી, અરો ૨મુખી! તુમ મતિકાં ખસી;
પાપિં લોયણુ ગયા પિતાય, તો સુત સું તસ સરીખો થાય. ૨૧
કર્મિં તાંત હવો કોહિઓ, તો સું વંછઈ તસ લોહીઓ;
જેહ પિતા હત્યારો હોઈ, પુત્ર પંથ આદરસ્યઈ સોય? ૨૨
કાલગસરિઓ કહીઈ જેહ, મરિય પંચસઈ હણુતો તેહ;
સોય મરિનઈ નરગિં ગયો; સુત તેહનો તે શ્રાવક થયો. ૨૩
જૂહા બોલો જેહનો બાપ, સુત સાચો તે કહે પાપ;
લોહ ખરો તરકરમાં શરે, રોહણીઓ ચોરી પરિહરઈ. ૨૪
રાવણુ લંપટ સુત કિમ ભયો, નમિ રાય રહ્યો એકલો;
ચંદ્રકંઠુ તો રીસાલ, તેહનો સુતજે અતિ સુકમાલ. ૨૫
તીર્થંકર ચક્રી વૃષ જેહ, ઋદ્ધિ રમણી ભુક્તા હુઆ તેહ;
નેમિં કામ હણ્યો મનિ હડી, કહુ કાર્તિ વાધી કઈ ધટી. ૨૬
એણે દ્રષ્ટાંતઈ સમઝયો નરા, આદરો બોલ હુઈ તે ખરા;
પરધન લેવાની તજ વાત, બાલ પ્રાણુ કરઈ કુણુ ધાત. ૨૭
જે નર હરઈ અભિંતર પ્રાણુ, તે તો પાપી મૂઢ અમાણુ,
સોય થકી ભારે નર તેહ, બાલ પ્રાણુ હરઈ નર જેહ. ૨૮
અભિંતર પ્રાણુ હણીનઈ તેમજો, અવરાં દ્રખ તેહનઈ નઈ જૂઓ;
બાલ પ્રાણુ પાપી તે હરઈ, સકલ કૃદંબનઈ દુખીઓ કરઈ. ૨૯

૧ હસિ. ૨ પુરૂષ.

તેણુ કારણિ નવિ લીકેં ધન, ત્રીજા વ્રતનું કર જતન;
અસ્યું વચન વૃષભાખાજ નસઈ, મંત્રી મહર્ષતા ૧અઘડા તસઈ. ૩૦
સ્વામી તુલો મ લેસ્યો વધરિ, પણિ આવો વૃષ તેહનઈ ધરિ.
તસ મંદિર દેહરાસર સાર, જૂહારી સફલ કુરો અવતાર. ૩૧
એણે વચને ચઢીઓ વૃષ તિલાં, આજો વિવહારી ધર જહાં;
પમકો નપ મંદિરમાં ધસી, ગુણુશ્રી દેખી બોલ્યો હસી. ૩૨
બહનની મુઝ તું માતા કામિ, તાહરં ધન ૨વૃષ નાવઈ કામિ;
તું મનિ ચિંતા કરજે તાજ, પરનું ધન મુઝ નાવઈ કાજ. ૩૩
એણે વચને ગુણુશ્રી તે કીરી, વિવિધ વસ્ત લેઈ આગલિ ધરી;
રાય કહઈ મુઝ નહીં કો કામ, દેખાડો દેહરાસર કામ. ૩૪
ગુણુશ્રી માતા આગલિ થઈ, દેહરાસર દેખાડયું સહી;
જોતા વૃષતિ હર્ષ અપાર, દોડો ઈંદ્રભુવન આકાર ૩૫
રત્ન જડિત સોવનમય થંભ, પાંચિદાર તિલાં મણિમય ધિંબ;
મોતી માલા ઝમ્મડુ ઝુંમખા, જાણે આંણ્યા સરગહ થકાં. ૩૬
દેખી તે હરખ્યો મનિરાય, ૪એઈવંદન કીધું તેણુ કામ;
મનમાં ચિંત્યું એણુ સંસાર, ધન વિવહારી એ નરનાર. ૩૭
કાંઈક જીવ્યું માહરં ધન્ય, જે મુઝ નગરઈ અસ્યાં રતન;
એ વિવહારી પુણ્યઈ કરી, પાટણિ કાર્તિ બહુ વિસ્તરી. ૩૮
જેહનઈ ધરિ જિનપ્રતિમા અસી, દેહરાસર હરખઈ રહ્યો હસી;
સોવન ધરિ મણિમય માલીઆં, ભમરી ગોખ જડિત જાલીઆ. ૩૯
નાગ તણી શાલા તિલાં સહી, અસ્વ તણી પાયગ પણિ કહી;
રથશાલા રમવાના કામ, પોપધશાલા અતિ અભિરામ. ૪૦

૧ બોલ્યો. ૨ જુજણુ. ૩ જાણિ. ૪ ચેત્ય.

તે દેખી નૃપ હરખમ જસઈ, લિખીત દીપ તિહાં દીડી તસઈ; ૪૧
 વાંચમ કુમારપાલ ઉલસી, નિરખી દીપ હુઓ નર ખુસી.
 ૫૮ કોડિ સોવન નિધાન, આઠ સહસ તુલ રૂપા માન;
 દશ હજાર મણિ રતનની જાતિ, બિ સહસ દૂલ ઘૃતતિલ ભાતિ. ૪
 કુંભી ચોસઠિ મણુનું માંન, બિઈ સહસ ખાંડી રાખમ ધાન;
 સોલે કુંભે ખારી એક, માંન થકી નવિ ચૂકમ રેખ. ૪૩
 વાજ સુંદર સહસ પચાસ, કરી હજાર તિહાં બાંધ્યા ખાસ;
 અસી સહસ જસ પોતે ગાય, મંદિર મોટા પંચ સહાય. ૪૪
 પંચસઈ હજ નમ પંચસઈ હાટ, વાહણ પંચસઈ વહઈ જલવાટ;
 શકટ પાંચસઈ ચાલમ વહી, એ ધન સહુ પોતાનું સહી. ૪૫
 વાંચી દીપનમ ઉડિઓ જસઈ, ગુણુશ્રી રોતી દીડી તસઈ;
 તસ ખોલાવમ પાટણનો રાય, દૂંણુ કારાણિ તું ખૂરમ માંય. ૪૬
 સ્વામી પુત્ર તણી ગતિ એહ, ખિણખિણ સાલમ મુત સસનેહ;
 તેણઈ મરણુ લલું જે આજ, તો મુઝ જીવ્યાનું સું કાજ. ૪૭
 આપઘાત કરચું હવઈ રાય, પુત્ર તણો વિરહ ખમ્યો ન જાય;
 અનપાંન ન રચમ આજ, મોટાં દૂખ એ જગમાં સાત. ૪૮
 પહલિા દુખતણી સુંણિ વાત, ઉદરિં ઉપનો ચાલ્યો તાત;
 જણુતાં મુઈ જેહની માય, એ દુખ ખીણું સહી કહમવાય. ૪૯
 ત્રિણું દૂખ જે નિર્ધનપણું, ચક્રિયું દુખ જે પરવસિપણું;
 પાંચમું છઈ જગિ મોટું દૂખ; નર નરધન નઈ ઝાઝી ભુખ; ૫૦
 છઠું દુખ જે મુંણુયો સરમ, નર પ્રામીનમ મહિલા મરમ;
 સાતમું દૂખ મુંણુયો સહુકાય, અંતિ પુત્ર મરણુ જસ હોય. ૫૧

સ્વામી એ દૂખ જોણુમ સંસાર, ખિણખિણુ સાલમ હમ્યા મઝારિ
 ગુણુશ્રી કહમ તે મુઝ દુખ આજ, પુત્ર સનેહ સાલમ મહારાજ. ૫૨
 રાય કહમ સુંણિ ગુણુશ્રીમાત, તુઝનમ એ દૂણુમ ભાખી વાત;
 તેહને તેડગો આણું કામિ, વિણુ સમઝે રમ કુંણુ કામિ. ૫૩
 વામદેવ તેડી તેણીવાર, ભૂપઈ પુછિલું સકલ વિચાર;
 તેણઈ વાત તિહાં માંડી કરી, દૂમારપાલ નૃપ સુંણુયો સહી. ૫૪
 રત્નકીપથી વલીઆ જસઈ, વાહણુ ડુંગર ખોલ્યા તસઈ;
 નવાં પંચસઈ પહલતાં તિહાં, અનપાંન ખૂટાં તે માંહિં. ૫૫
 તે દુખીઆ નર દીકા જસઈ, કુમેરદત્ત બોલ્યો તિહાં તસઈ;
 આપણુ ખાજમ નીર અપાર, એ ભૂખ્યાં કિમ લીજમ આહાર. ૫૬
 ૫૨ ભૂખ્યાં જે જમીમ આપ, એ જગમાંહિં મોટું પાપ;
 આપો અંન અનમ સુખડી, પ્રથમ બાધો પુણ્યની પુડી. ૫૭
 આપ્યું અંન સુખી સહુ થાય, પુણ્યઈ તિહાં એક લલું ઉપાય;
 નૌ નવિ ચાલઈ આધાં જસઈ, શેકમ ડુંગર રેદીકો તસઈ. ૫૮
 વાહા ત્રાંબ ઢોલ વાચાલ, ભારડ પંખી ઉડ્યા સમકાલ;
 તેણઈ પવનઈ નૌ ચાલ્યા વહી, સહુકો ખેમઈ આવ્યા સહી. ૫૯
 અનપાંન વિના તિહાં શેક, કેહીપરિંધ તે જીવસ્યઈ નેરિ;
 અસી વાત જવ મંત્રી કહી, કુમારપાલ બોલ્યો ગહમગહી. ૬૦
 જસપુણ્યઈ તર્પાં વાહણુ હજાર, તેણમ કીધી બહુ માનવ સાર;
 ઝતેહનું દુખ મમ કરો લગાર, તે જીવમ છઈ સહી નિરધાર. ૬૧

ફહા.

તે જીવમ છઈ શુભપરિં, તેહનઈ ન વાય ઉવાય;
 પ્રાંહિં તે જગિ સાતનું, વચન તે સાચું થાય. ૬૨

રામ તખીઓ ગુરુ સતી, દેવ સુપુરુષ બાલ;
 કવિઓ કહ્યું એ સાતનું, વચન ફલમ્ તતકાલ. ૬૩
 રાય વચન સાચું થયું, આવ્યું એક વિમાન;
 પુકુમેરહત નધ સ્ત્રી તિહાં, માંહિ તે બહુજ નિધાન. ૬૪
 આવી મિલીઓ રાય નધ, હરખ્યો પુરજન લોક;
 ગુણુશ્રી કમલાવહુઅસું, નાદો સજન શોક. ૬૫
 નહિ દેખી નૃપ હરખીઓ, બહુ પ્રસંસક રાય;
 એણુધ અવસરિ હવઈ શેકનઈ, પૂછઈ પૂર્વ કથાય. ૬૬

હાલ.

આજ હવું સુવિહાણુ-એ દેશી.

શેક કહ્યું સુણિ રાય !, પૂજા થી જનની કરીએ;
 નામ :જયુ' અરિહંત, પવત વન જોયું ફરીએ. ૬૭
 એણુધ અવસરિ એક કુંડ, દીકો તવ નીરધ ભર્યો એ;
 કૌતગ કારણિ માંહિ, જવ જોવા નઈ ઉતર્યો એ. ૬૮
 દીડી બારી એક, કિયાડી માંહિ પલો એ;
 દીસધ નગર નિવેસ, પુરુષ તિહાં નવિ મલ્યો એ. ૬૯
 આલ્યો રાજદુઆર, સપ્તમ ભુમિં જવ ગયો એ;
 દીડી કન્યા એક, બોલાવી ઉભો રહ્યો એ. ૭૦
 કુંમર કહ્યું સુણો સ્વામી, તિલકાપુરનો રાજાઓ એ;
 પાતાલકેતુ નૃપ નામ, જસ મહિમા જગિ ગાજીઓ એ. ૭૧
 કરમિં હુઓ મતિહીણુ, મંસ લોલયી તે થયો એ;
 માણસ મારધ તાંમ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૨

૧ સ્ત્રીસું તિહાં.

સ્વામી સુણિ અવદાન, પૂર્વ કથા તુમને કહું એ;
 એક દિવસ એક જીવ, આંણ્યો નૃપ આગલિ હહું એ. ૭૩
 મંસ ભખેવા કાજ, રાત્રણીઆ કરિ તે દીવં એ;
 પુછઈ વારોવાર, મારિ મંસ નીપાછડં એ. ૭૪
 કર્મયોગ તે જીવ, માંજરી લેધ ગઈ એ;
 જોયો ન દીસધ જંત, રસોદધાર ચિંતા થઈ એ. ૭૫
 તેણુધ ભય નૃપનો આણિ, મૃત બાલિક લેધ આવીઓ એ;
 અગનિ યોગ તે માંસ, વિવિધપરિ નીપાછડં એ. ૭૬
 ભૂપતિ ભોજન કાજ, આવી બધો તિહાં જસઈ એ;
 પ્રથમ આણ્યું માંસ, થાલીમાંહિં મુકયું તસઈ એ. ૭૭
 ખાવા લાગ્યો જંમ, સ્વાદ હવો તવ અતિધણો એ;
 પ્રસંસીઉ અ સુપકાર, પુછધ વૃતાંત તેહ તણોએ એ. ૭૮
 માંડી કહીજ કથાય, સ્વાદ લંપટી તે થયો એ;
 આણિ એકેકું બાલ, દયા ધર્મ નૃપનો ગયો એ. ૭૯

ફહા.

દયા ધર્મ નહીં તેહમાં, રસના લંપટ જેહ;
 જહા કારણિ નર રહ્યા, સુંણ્યો નર કહું તેહ. ૮૦

ચહિપઈ.

કુંડરીક સંયમનો ધણી. જીભધ ટેલ્યો દુર્ગતિ ભણી;
 મંગાચાર્ય ગચ્છનો ધણી, તેણુધ ગતિ પાંખી વ્યંતર તણી. ૮૧
 માસ ખમણ મુનિ જીભઈદમ્યો લાડુ લાડુ કરતો ભખ્યો;
 આપાદભૂત રસનાઈ કરી, ધરી રૂપ નાટકિણી વરી. ૮૨
 તિમ જીમ પરવસિ હુઓ રાય, માગી મારી માણસ ખાય;
 પુરજન લોક ગયા ઉચ્ચી, હું પુત્રી છું તેહની વલી. ૮૩

હવડાં તે ધહાં આવસ્યધ, નાસી જા તુઝનધે મારસ્યધ;
 જો મૂઝ પરણુધ રાખું સહી, કુંભારપાલ ! મધં હા મુખિ કહી ૮૪
 સાંત્યો પુષ્ક ઢેરમાં જસધં, આવ્યો રાખસ રાજ તસધં;
 પુત્રીનધં કહધં આણુધં હાય, કોયક નર કાયા ગંધાય. ૮૫
 પુત્રીકહધં સુંણિ મુઝ પિતાય, તુઝઆગલિ કુંભારકધં એણુધાયા;
 એક કુંભર વર જોધધ તેહ, ખાવા ભણી નર ન મલધ તેહ. ૮૬
 રાય કહધ સુણિ પુત્રી કહું, સોંધ્યો વર હું કિહાં નવિ લહું;
 તધં કુંભુ જણ્યો આણું તેહ, પુત્રી વર તસ ન ભણુ દેહ. ૮૭
 સમ ખાતો નર દોઠો જસધં, મુઝ નધં પ્રગટ કીધો તસધં;
 પુત્રી પરણાવધે નરનાય, કુંભરદત્ત ન મુકું હાય. ૮૮
 ૧તો ભૂજ મુંકું એહનો આજ, મસં નીમ કરો મહારાજ;
 પુત્રીકહધં સુંણિ મુઝ પિતાય, ખાધધં જીવ તુપતો નવિ થાય. ૮૯

દૂહા.

ખાધધં જીવ તુપતો નહીં, રાય વિચારી જોય;
 મેર સરીખા અનંત ઢગ, અન રખવરાવ્યા સોય. ૯૦
 ભમતાં જીવ અનંત ભવ, સ્તન્ય પાંત કીઆ માય;
 અસંખ્ય સાયર જલ ચકી, તે પણિ અધિકું થાય. ૯૧
 એમ ગતિ ચાર ભમંતડા, જીવે કીધો આદાર;
 તોહે ભુખ્યો પ્રાણિયો, સમતા નહીં લગાર. ૯૨
 શ્રવણુ નેત્ર મુખ નાસિકા, કટિ કાયા નધ હાય;
 પુત્રી કહધ પિતા સુંણો, એ નિર્લજ જગિ સાત. ૯૩

૧ જો. ૨ ખપાવ્યાં.

ચઉપધ.

સાતધ નીલજ સરીખા સદા, પોખે તુપતિ ન પાંમધ કદા;
 મુંકધ માંત ખિણુ ભૂખ્યાં યદા, કાયા પ્રેમ ધરધ તુપ મુઘા. ૯૪
 આગધ પાપ કર્યા તુહો બહુ, કરો અગડ છમ છૂટો સહુ;
 પુત્રી વચ્ચે વલીઓ રાય, મસં અગડ કીધિ તેણુધ હાય. ૯૫
 પુરજનસોક ૧સહુ આવી વસ્યો, રાજ રાજ કરધ ઉલસ્યો;
 પુત્રીવર નધં તેડી કરી, વિમલ વિમાન દીધું ધન ભરી. ૯૬
 સોય વિમાનધ બધસી કરી, તુઝ પુણ્યધ આવ્યો પરવરી;
 રાય કહધ વિવહારી ભયો, તું સાંહસીક અનધ ગુણુનિયો. ૯૭
 તુઝ આવિધ હુઓ જ્યજ્યકાર, કરો સકલ કુટુંબની સાર;
 હું આવ્યો જૂહારવા દેવ, તુઝ રવિવહારી વડો વિવેક. ૯૮
 બહુ પ્રસંસી તેણુધ હાય, કુંભારપાલ નિજ મંદિર જાય;
 કારણુઆણુધનુપમનિનવિચલ્યો, વ્રત લેધ તુપ સાચો પધ્યો. ૯૯

દૂહા.

શુદ્ધ વ્રત તુપ પાલતું, ન લિધ પરતું ધન;
 વ્રત ચોથું ૪તુપ પાલતો, કરતો શીલ જતન. ૧૦૦

ચઉપધ.

મહાવ્રત કેરો ટાલધ દોષ, પરદારાનો ૪તુપ સંતોષ;
 વિધવા નારીતું પચ્ચખાણુ, પશુઆં ભોગ ન વંછધ જાણિ. ૧
 વિનીતા જેહ કુંભારી હોય, ભોગ ન વંછધ ૫તુપતિ સોય;
 વિનીતા પરણી આજન સહી, અવર દોષ તે ૬લાગધ નહીં. ૨

૧ ત્યાહાં. ૨ દીકરે હું હરખ્યો હેવ. ૩ અગિ આદરે.
 ૪ મુજ. ૫ નરપતિ. ૬ લગડી.

રૂપાણવા કહીધ રતેહ, કુંભારપાલધ છંડી તેહ;
 આર. માસ નૃપ શીલજ ધરધ, અગ્રહ પર્વ તિથિ પરિહરધ. ૩
 મનિ ચૂકધ આવધ ઉપવાસ; વચનિ ચૂકધ આંખલિ તાસ;
 કાયા ચૂકધ નીવી કરધ, દિવસઈ બ્રહ્મચર્ય મનિ ધરધ. ૪
 પાંચ અતિચાર એહના ધારિ, વિધવા વેશ્યા કુલાંગના નારિ;
 હાસ વિનાહ કીડા નવિ કરધ, કુંભારપાલ નૃપતિ પરિહરધ. ૫
 એશીપરિ પાત્રધ રચોખુ શીલ જેહવું નિર્મલ ગંગ સલીલ;
 મન વચન કાયા જસ સાર; કારણ પડિધ ન ભજ્યો વિકાર. ૬
 જે પટરાંણી આહઈ કહી, કર્મે તે દેવાંગત થઈ;
 મંત્રી સહુ બોલ્યા ગહમગીહી, કુંભારપાલ નૃપ પરણો સહી. ૭
 સ્ત્રીવિણ રાજનહધ નર નાથ, તેણુધ કારણિ ગ્રહો કંન્યા હાથ;
 કુંભારપાલ કહધ રહું એકસો, વ્રત ખંડ્યાથી વિખ તે ભસો. ૮

ફહા.

કુંભારપાલ નૃપ ઈમ કહધ સાંભલિ મંત્રી વાત;
 શીલ ન ખંડું હું સહી, મુઝ સિરિ યરનો હાથ. ૯
 અગડ ગ્રહો જે યર કંહધ, તે હું પાલું સાર;
 વ્રત લેધનધ ખંડતો, નરગ લહું અવતાર. ૧૦
 સુપુરૂષ વચન સાચું સહી, જૂઠું કહઈ ન હોય;
 મઈ વ્રત આગિ આદ્યું, સહી ન છંડું સોય. ૧૧

ચઉપધ.

સોય વચન નવિ ચુકું સહી, જે વ્રત લીધું સરિ ગહમગીહી;
 કિમઈ ન ખંડું તે નિરધાર, રાખું ઉત્તમ ફલ આચાર. ૧૨

૧ જેહ. ૨ નિર્મલ.

સુપુરૂષ નરની સાચી વાત, નો હધ જુડી હુઈ સાચ;
 ભાતિ પટરાંણ રસોહધ લીહ, વચન થકી નવિ ચૂકધ સહી. ૧૩
 શેષનાગ સરિ લીધું ભાર, તે નવિ છંડઈ સહી નિરધાર;
 સૂર્ય ઉસહુ અન્નૂઆલું કરધ, કુલ લગઈ પૃથવી ફિરધ. ૧૪
 ઇસઈ નાગ ગલધ જે ધરિઓ, તોતેહનઈ અલગો નવિ કરિઓ;
 સુપુરૂષ નર સાચું આદરઈ, તેણી વાટઈ નવિ પાછો ફિરઈ. ૧૫
 દિસાનમદ્ર રાજ જગિ જેહ, વચન પ્રમાણ કરધ નર તેહ;
 શાસિભદ્ર ધનઈ આદ્યું, વિષમ ઈકાજ તે સધલું કર્યું. ૧૬
 શિવકુંભાર નવિ શીલઈ રહ્યો, કદિઓ બોલ તેણુધ નિર્વહ્યો;
 જંબુસ્વામિ સાહમું નવિ જોય, વચન નકી નવિ ચૂકધ સોય. ૧૭
 કાંઈક હું તેહની પાંતિનો, પણિ કો નહીં કાયર સાથનો;
 સીહડો તે નવિ થાધ શીઆલ, મંત્રી ! મુખિ મમ બોલો આલ. ૧૮

ફહા.

અર્યાં વચન ભૂપતિ કહધ, ન ચલ્યો નૃપતિ આપ;
 શીલવ્રત આગિ ધરી, યાલું પૂરવ પાપ. ૧૯
 સોવન તણી કરી પૂતલી, પટરાંણી તસ નાંમ;
 થાપી રાજભુવન જસઈ, વ્રત રાખું અભિરામ. ૨૦
 પાંચઈ ઈદ્રી વસી કર, આરાધઈ જન આંણ;
 આગિ ધરધ વ્રત પાંચમું, જે પરિચહ પરિમાણ. ૨૧

ચઉપધ

પાંચમધ વ્રત ચોખું ધ્યાન, સકલ વસ્તનું કીજધ માન;
 નવ વિધ પરિમહનું પરમાણ, અગડ ન ખંડધ તે જગિ જાણ. ૨૨

૧ લોહઈ. ૨ ચુક. ૩ સહે. ૪ કામ તેણે. ૫ નરપતિ.

હવઈ કહું નપ ઋદ્ધિનું માન, પટ કોટી સોવન - નિધાન; ૨૩
 અઘટ કોડિ રૂપિયા લહું, અવર ઋદ્ધિ પશ્વિ પોતઈ કહું.
 મણિ દશ સહસ તુલા તે માન, બીજાં કોડિ બદ્ધ નિધાન; ૨૪
 પાંચ લાખ વાજ નસ ભલા, એક સહસ હાથી ગુણ નિલા.
 રથ રૂડા નસ સોલ હગર, મિસહસ કુંભ ધત તેલહ સાર; ૨૫
 મિહ સહસ ખાંડી પોતઇ ધાન, હલ હગર સખ્યા તસ માન.
 મંદિર પાંસસે પાંચસઈ હાટ, સકટ પંચસઇ સુંદર ધાટ; ૨૬
 સભા પંચસઈ વાહન સાર, સખ્યા તેહની પાંચ હગર.
 રઘસી હગર દૂઝય નસ ગાય, સકલ સેનની કહું સખ્યાય; ૨૭
 અગ્યાર સહસ હાથી ગાજતાં, પંચાસ સહસ તિહાં રથ વાજતાં
 અગ્યાર લાખ વાજ વિસ્તાર, પાલા પુરૂષ તિહાં લાખ અદાર; ૨૮
 સહસ કંટની સખ્યા જોય, કુંભારપાલનઇ પોતઇ હોય.
 ઈમ નીજ ધનની સખ્યા કરી, પાતક દ્રવ્ય મુંકયો પરિહરી; ૨૯
 ઈમ રાગ બહુ ધરઇ વિવેક, શ્રીગુર કહઇ કથા તિહાં એક.
 અલ્પ સંસારી જે નર હોય, ભવ્ય જીવનું લક્ષણ જોય; ૩૦
 મુગતિતણી અભિલાષા કરઈ, તે નર લોભ તણઇ પરિહરઈ.
 લોભઈ લાગા લક્ષણ જઈ, અતિ લોભઇ નર દૂખીઓ થાઇ; ૩૧
 આર પુરૂષની સુણયો વાત, અતિ લોભનો કહું અવદાત.
 તે આરઇ ધન કારણિ ગયા, કર્મયોગ તે તરસ્યા થયા; ૩૨
 વલ્મીક એક દેખઈ તસ કામ, સહી સરાડઈ ચદસ્યઇ કામ.
 શિખર આર વલ્મીકનઇ પાસ, તે દીકાં જવ મન ઉલાસ; ૩૩
 એક કહઇ એ ભાંગે વલી, પીઠ નીર રનર નિર્મલ ગલી

૧ પાંચ. ૨ ઇસિ. ૩ એ.

શિખર એક ભાંજ્યું જેટલઈ, જલ મીઠું પ્રગટિલું તેતલઇ; ૩૪
 પીધું નીર પોટલીઆ ભર્યા, બીજા શિખર ઉપરિ રતવ કર્યા.
 યુગલશિખર તિહાં ભાંજ્યું રંગાય, કનકતણી તિહાં પ્રગટિ ખાંણ; ૩૫
 તૃણા તવ વાધિ અતિ ઘણી, ત્રીજું શિખર જોયું તેણુઇ ખણી.
 દીકી રતન તણી જવ રાસિ, આર પુરૂષ હરખ્યા ઉલાસ; ૩૬
 ચક્રી શિખર હવે ભાંગે સહી, અસુ વચન મુખિ બોલ્યા રતહી.
 ચક્રો કહઇ મુઝ સુણયો વાત, અતિ તૃણા કીજઇ નવિ ભ્રાત; ૩૭
 પુણ્યઈ પાંખ્યા છે અતિઘણું, તે મન થીર રાખો આપણું.
 ત્રિણિપુરૂષ તિહાં બોલ્યા અસુ, ચક્રો તું નવિ જાણુઇ કિસું; ૩૮
 જે તુઝનઈ ધન વાહનું નહીં, તે પસું કાજ રહો તુ આંહિ.
 ચક્રો તવ ધન હીંડયો ચક્રી, સોય ઉવચન વન દેવઇ લહી; ૩૯
 તેહનઇ ઉપાડી મુકીઓ, પોતાનઇ મંદિર દૂકીઓ.
 ત્રિણિપુરૂષ હવે વનમાં રહ્યા, મહા લોભી તે સધલા ૧૦ કહ્યા; ૪૦
 તેણઇ ત્રિણે તિહાં કીધું એહ, ચક્રી શિખર ભાંજઇ ૧૧ તિહાં તેહ
 શિખર વેદ ભાંજઇ જેટલઇ, વિખધર પ્રગટ થયો તેટલઇ; ૪૧
 આલિ ભસ્મ કર્યા તેણઇ કામિ, ત્રિણિ પુરૂષતા જમનઇ ૧૨ કામિ.
 લોભ રહિત નર હુંતો જેહ; દોષ ભવિં સુંખ પાંખો તેહ; ૪૨
 તે પણિ દીસઈ તે સાથનો, અસ્યો પરણાંમ તુહઈ નાથનો.
 સહી તું સુ ભગતિનો ભજનાર, તેણઇ તુઝનઈ નહી લોભ લગારિ; ૪૩
 અસ્યાં વચન ગુરનાં સાંભલી, બહુ પરિચલ તપ મુકઇ વલી.

૧ જઈ. ૨ જમ. ૩ તિહાં. ૪ રહી. ૫ રથે. ૬ છે.

૭ વાત. ૮ દેવ. ૯ જે. ૧૦ થયા. ૧૧ તક. ૧૨ ગામિ

પંચ અતિસાર છંદો પેલે, ધન ધાન નધ રમંદિર જેલે;
સોનું રૂપ સાતે ધાત, દુષ્ટ ચક્રપદની જે ગતિ. ૪૪

ફહા.

પંચ અતિચાર પરિહર, આરાધન વ્રત સાર;
છડું વ્રત અંગિ ધરઈ, જીમ પાંમઈ ભવપાર, ૪૫

ચક્રપદ

છડું વ્રત નૃપ પાલન આજ, ચિત્તુદસિ માંન કરઈ મહારાજ;
પાંચ અતિચાર ટાલઈ જેલે, ઉંચા નીચાં ત્રીચા તેલ, ૪૬
હવઈ સાતમું વ્રત વિચાર, ભોગ પ્રભોગ નાંમઈ સંભારિ;
કુમારપાલ પાલઈ ગદમગડી, ચક્ર નીમ સંભારઈ સહી. ૪૭
સચિત એક જે નીલાં પાંન, બીડા આહતણું તે માંન;
દ્રવ્ય આઠ લિધ ધરી વિવેક, આતુરભાસ વિગય ધૃત એક. ૪૮
સદા લિધ એકાસણ આહાર, નિશા સમય કરવો ચક્રવિહાર;
નીલાં પાંન ચક્રભાસઈ નહીં, અભક્ષ દોષ ન લાગઈ કહીં, ૪૯
એક દિવસ નૃપ કુંભરનિરંદ, ભોજન ભુંજઈ નરનો દંદ;
ઘેવર મીઠાં કરતો આતાર, મંસ સાંભર્યું તેણીવાર. ૫૦
પશ્ચાતાપ કરઈ નરનાથ ચિંત, જાણઈ પાડું મુખના દંત;
અરુચો અવિચાર અવલોકીકરી, ગુરૂ પાસઈ આગ્યો પરવરી. ૫૧
નિજ ગુરૂ આગલિ કહી કથાય, હેમસરિ કલધ સાંભલિ રાય;
દંત ઉપરિ તે કરઈ ક્રોધ, ન સૂણ્યો જેણિં ગુરૂનો બોધ. ૫૨
નંદિએણુ નધ ધમિલ જેલે, દંડ પ્રદારી નર કહીઈ તેલ;
આરામ નંદન સાંહમું જેલે, જાણઈ ભક્ષણ ન કરતા સોય. ૫૩
૧ ધીર. ૨ ખેમસો ચીર. ૩ અંગઈ, ૪ આપવાત ન કરતા સોય.

તેલનઈ સુગર મિલ્યા જોઅંતિ, તેતો અઈકા ઉંચી પંતિ;
તું પ્રતિબોધ સુંણો નૃપ આપ, જીન પ્રાસાદ કરે જય પાપ. ૫૪
તુજ મુખમાં બત્રીસંદ દંત, તેતાં ભુવન કરઈજ અત્યંત;
શ્રીજીન પ્રતિમા માંડી કરી, ધૂઓ પાપ આલસ પરિહરી. ૫૫
બત્રીસ થડો બાંધઈ પ્રાસાદ, ધજ તોરણ તિહાં ઘંટા નાદ;
સાત હાથ પ્રવાલા તણી, કાધી પ્રતિમા ત્રિભુવન ઘણી. ૫૬
દોય ઘોલા દોય કાલા રંગિ, બિ રાતા બિધ નીલઈ અંગિ;
કંચણ વરણ સોલ જીણુંદ, કરઈ બિંબ તિહાં કુંભરનિરંદ. ૫૭
પાપભીર એહવો નિરીસ, અનંતકાય મુકયાં બત્રીસ;
સદોષ વસ્ત વધી બીજી જેલે, કુંભારપાલ મુકી તેલ. ૫૮

હાલ.

પર્વતમાંહિ વડો મેર હોઈ-એ દેશી.

રાગ દેશાખ.

પાંચ અતિચાર એહના ટાલઈ, અચિત હામ તે સચિત નિહાલઈ;
અચિત વસ્ત સચિત પ્રતિબદ્ધ, એ ટાલઈ નૃપ જાણી અશુદ્ધ. ૫૯
ઉપક દુષક તુજ આપઈ કહીઈ, ભક્ષ કરતાં સુખ કિમ લહીઈ;
આલા ઉબી પુષ્પ ન ખાય, પાપકીડ પરિ પ્રેમ ન રલાઈ, ૬૦
બાલુ અસરિઈ તે નવિકીજઈ, ઉદય વિના સુખિ અન ન દીજઈ;
એણીપરિ નૃપ રાખઈ આચાર, રાજી કરતાં પ્રતિ સંસાર. ૬૧

ફહા.

વપ્રતિ સંસારી નૃપ કહિઓ, પાલન વ્રત સુસાર;
કર્મોદાન પનર તજઈ, ધન ધન નૃપ અવતાર. ૬૨

અક્રિપદ.

કર્માદાન તણો વિસ્તાર, અગત્ય અનોપમ રાખાં સાર;
વનપાટા તે વૃષ નવિ કરધ, પાતિગ ધન સઘલું પરિહરધ. ૬૩
લોહું લ્યાલા ઇંટો જેહ, અગનિ કર્મ નવિ કરતો તેહ;
સાડી કર્મનો જે આપાર, વહધણિ ગાડલાં નહીં નિરધાર. ૬૪
ભાડી કર્મ ગાડલાં વહધલી, ભાડા હેતુ ન જોવું વહધલ;
ફોડી કર્મ કહીધ જેહ, સરોવર કુચા ન ખણાવધ તેહ. ૬૫
પુણ્ય કાળ તો જયણા કહી, દંત વાણિજ તે છડું સાધી;
દંત ચરમ નષ્ટ નખલા જેહ, કસ્તુરી મણિ કહીધ તેહ. ૬૬
મોતી પોષ સાઆગારિ જધ, ચરમ ન લિધ વૃષ નિશ્ચઈ સહી;
લાખ વાણિજ્ય તે કાંઓ નિષેધ, લાખ ધાવડી મહડાં છેદ. ૬૭
સાથ સાખ સોમલખાર, વડી વહનાગ નહીં વ્યાપાર;
મીડું તેલ અરણેટો ગથી, તેલના દાંણુ વૃષ મુંકઈ વડી. ૬૮
રસ વાણિજ્ય તે કહું અસુદ્ધ, માંખણ ચીડ ને ત્રીજે મધ;
કેસ વાણિજ્યનું ન કરધ કર્મ, વૃષ પાલધ શુદ્ધ શ્રાવક ધર્મ. ૬૯
દુપદ અક્રિપદ લામજ કાળ, સોય કર્મ વૃષ કરતો તાળ;
વિસ વાણિજ્યનો નહીં વ્યાપાર, લોહાનાં ન કરધ હથીયાર. ૭૦
યંત્ર પીલણુ ધરટી ઉખલા, ઘાણી કોલૂ નઈ મુંસલા;
એ ન કરધ વૃષ પુણ્યનઈકાંમિ, શાસ્ત્ર ભાવ રાખધ સહુ કાંમિ. ૭૧
નાલ છેલું ન કરધ કર્મ, જે મનિ જાણઈ સુધો ધર્મ;
દંવ દેવાનું વૃષ પચ્ચખાણુ, જમતિમ રાખધ પરનાં પ્રાણ. ૭૨
ફૂઆ, તલાવ, દ્રહ વાગ્યો જેહ, તે ન ગલાવધ ઉત્તમ દેહ;
અસતી પોખ તજધ નિરધાર, રસુક સ્વાંન તજઈ મહારાજ. ૭૩

૧ લેતો ખયલ. ૨ નહિં સુક સ્વાનને માંગર.

ફહા.

કર્મ પતર વૃષ પરિહરધ, ઘરધ સુધર્મ વિચાર;
અજીમ વ્રત અંગિ ધરધ, સફલ કરધ અવતાર. ૭૪

હાલ.

તું ચઢીઓ ધણુ માન ગજે-એ દેસી-રાગ ધનાશ્રી.

વ્રત આડમું ઈમ પાલતો એ, ટાલઈ અનર્થડંડ તો;
ખેલા નાટિક પેખાણું એ, નવિ જૂઈ પાખંડ તો. ૭૫
વાધ છાલી નવિ ખેલતો એ, વૃષ મન વારધ આપ તો;
સેત્રુંજ બાજ સોગડાં એ, તહીં વૃષ તેહનું પાપ તો. ૭૬
વૃષ નવિ ખેલધ જૂવડું એ, ન કરઈ ચુણની હાણિતો તો;
વૃષ નલ દવદંતી પાંડવા એ, દૂતઈ દૂખીઆ જાણી તો. ૭૭
રાજકથા નઈ સ્ત્રી કથા એ, ભક્ત કથાનો ત્યાગ તો;
દેસ કથા વૃષ જે કરધ એ ૭૮
હીચોલે નવિ હીચતો એ, જલઈ ઝીલધ સું હોય તો;
પાપ કરતાં પ્રાણીઓ એ, મોક્ષ ન પહોતો કાય તો. ૭૯
ભીંસા ઘેટા બોકડા એ, કુકટ નધ માંગર તો;
મલ્લ વડતા નવિ જોવતો એ; એ પેખે સુર સાર તો. ૮૦
ચોર સતી નધ બાલતા એ, વૃષ નવિ જોવા જાય તો;
મન મયજું એણુધ થાંકધ એ, અશુભ કર્મ બંધાય તો. ૮૧
ચિહું ભેદે અનર્થડંડ, ટાલઈ જાણી અસાર તો;
આર્ત ધ્યાન નધ રૂદ્ર ધ્યાન, પાપોપદેસ હથીયાર તો. ૮૨
માટી કણુહ કપાસીઆ એ, નીલ કુલિ જલ જેહ તો;
કાજ વિના નવિ ચાંપતો એ, કુંમરનિરંદહ તેહ તો. ૮૩

જલ તકર ધી તેલના એ, ભાજન ભાવિં ઢંકિ તો;
ઉઘાડા નવિં મુંકતો એ, જીવ પડધ અસંખ્ય તો. ૮૪
સડા સાલહી પોપટા એ, પંજર ન રાખધ રાય તો;
બંધન સહનઈ દોહલું એ, સુખ સહુ નઈ જ સુહાય તો, ૮૫
પાંચ અતીયાર ટાલતો એ, કંદર્પ રાગ કુંભાખિ તો.
કાય કુચિષ્ઠ પાપોપગરણ, ભોગધ બહુ અભિલાખ તો; ૮૬

હૃદા.

એ વ્રત ભાંખ્યું આઠમું, તુંમું સોય નિધાન;
સામાયિક વ્રત પાલીધ, રાખી ચોખું ધ્યાન. ૮૭

હાલ.

કાજ સીધાં સકલ હવધ સાર-એ દેસી-રાગ-સામેરી.

સામાયક વ્રત તૃપ પાલધ, કીધા કઠિણ કર્મ રૂઢિઠાં ગાલધ;
નિત્ય સામાયક ખિ કરતો, મુખ્ય નીમ વ્રત રૂપ ધરતો. ૮૮
એહના પાંચ અતીયાર આખધ, મન વચન કાયા ચિર રાખધ;
જેણુધ આરત રૂઢિ ધ્યાન ધ્યાયો, તેણુધ મુગતિ નહુ પાયો. ૮૯
અણુ પૂનઈ આઘો ચાલધ, મુખિ ઉઘાડધ જોલ ચાલધ;
એમ અંગી અતીયાર આવધ, પરભવિ જતાં નવિ કાવધ. ૯૦

હૃદા.

પરભવિ જતાં તે મુખી, જે વ્રત પાલધ સાંર;
કારણ પણુધ તૃપ નવિ ચલ્યો, સુંણ્યો તે અધિકાર. ૯૧

અઉપધ.

એક દિવસ સાકંભરી રાય, પૂરણ નામિં તે કહધવાય;
કુંભારપાલ ભગિનિ ભરતાર, તેહનધ ગજરથ અથ અપાર. ૯૨

૧ નૃપ. ૨ મણિ. ૩ એક અવસરિ.

તે બધો નિજ નારી સંગિ, સારિ પાસા રમતો મન રગિ;
લેધ સોગડી દેતો દાય, કહધ મુંડાસરિ મારો ધાય. ૯૩
ત્રિણિવાર શખધ ધમ કહો, નિજ નારીઈ નવિ સાંસલો;
નારિ વાર્યો નિજ ભરતાર, કઠિણ વચન મમ બોલ્ય અસાર. ૯૪
માહરી લાજ ન રાખધ તોય, કુંભારપાલ સાંહમું તું જોય;
મારિ નિવારી તેણુધ રાય, તું કિમ મુનિવર સરિ દિધ ધાય. ૯૫
કહધું હુધ તે મુજનધ કહો, પણિ લાંખી જીભધ મમ વહો;
શ્રી શુરદેવ નધ ત્રીજો ધર્મ, નંદા કરતાં પાતમ કર્મ. ૯૬
નારી વચને ખીજ્યો રાય, પાટૂ પ્રહાર કર્યો તેણુધ કાય;
જા તુઝ બંધનઈ કહધ નારિ, હુંસિ મ રાખીસ હધઆ મઝારિ. ૯૭

હૃદા.

હુંસિ મ રાખીસ કામની, કહધ જધ બંધવ વાત;
વેગ ચઢાવી લાવજો, દેખાડું મુજ ને હાય. ૯૮
નારી કહધ સુંણિ કંત તું, ત્રિણધ અવગુણ કામ;
સોજધ જડો કીટ પંખ, ત્રીજું તુઝ અભિમાન; ૯૯
શક્તિ વિના નર કેટલા, માંન કરધ બહુ પધરિ;
રણ પંડિત દીસધ ઘણા, સરપાણું નિજ ઘધરિ. ૧૦૦

કવિત.

તારા તુલ્ય જલ તિહાં લગધ, જહાં નવિ ઉગ્યો ચંદ;
મયગલ મદ્યલ તિહાં લગધ, જાં સીદ કરધ ગતિ મંદ. ૧
અગનિજાલ જલ તિહાં લગધ, ધનધ જહાં નીર ન નાંચ્યો;
સુમતિ-જલ તિહાં લગધ, સુગર ચરણ ન પાંચ્યો.

૧ માર.

મણિધર મદ્યેલ તિહાં લગઈ, ગુરુ ન ઉડિઓ જહાં લવી;
ભરતાર નૃપ અલ તિહાં લગઈ, જહાં કુમર ભેટિ પુર નહવી. ૨

ફહા.

કુમારપાલ બલીઓ બહુ, તઈ નવિ ચાલઈ ત્યાંહિ;
વચન વાદ સાનઈ કરઈ, માંન તજે મન માંહિ. ૩

હાલ.

મનોહર હીરજીરે-એ દેસી-રાગ પરજીઓ.

મૂર્ખ માંન ન કરસ્યો કોઈ, એ દ્રષ્ટાંતજ નેઈ;
રાવણ સરીખો સીસ ગમાવઈ, લંકા નગરી ખોઈ. ૪

નર સહુ સાંભલોરે—

માંન મ કરસ્યો ભાઈ, શ્રેષ્ઠ માન કીડં મૃગ હણતાં,
તો લહી દુરગતિ ખાઈ. નરં આંચલી.

ભીમસેનભડ બલીઓ જગમાં, બ્રાત યુધિષ્ઠિર જેહાં;
કુંભ કણું સરિ તું બલમાંહિ, પુણ્ય લાગો તેહા-નર. ૫

કાણી રાજા અતિ અભિમાની, માંન થઈ નવિ ખસીઓ;
ગૂઢા ખારણુ તે નર બલીઓ, જઈ નરગાદિક વસીઓ-ન. ૬

જરાસિંધુ પણિ કૃષ્ણાર્જુન માર્યો, ચમરેદો સુર હાર્યો;
શનતકુમારનઈ રોગઈ પીડયો, કંત રહઈ તું વાર્યો-ન. ૭

ફહા.

એણે વચને નૃપ ખીજ્યો, ચઢીઓ સખલ કપાય;
નારી પગની વાણહી, સીખ કરી દિઈ રાય. ૮

જસ ધરિ એટી લાડકી, ધરિ કામિનીકેરી સીખ;
આવણુ વિતઈ હલ કરઈ, એ ત્રિણુષ્ઠ માગઈ ભીખ. ૯

ધિગ્ નારિના વચનઈ. ધિગ્ તે કુંભરનિરંદ;
ધિગ્ તે શ્રી જનધર્મનઈ, ધિગ્ તે હેમચરિંદ. ૧૦

૧ પણ.

એણે વચને રાણી તપી, ચાલી પીહરિ ઉડી;
ભૂપતણુ મુખિ ઇંમ કણું, જામ કઠારું પુઠિ. ૧૧

ચઉપદ.

અસ્યું કહીનઈ ચાલી જસઈ, આહણુ એક બોલાવ્યો તસઈ,
રે! જોસી! પાટણુમાં જઈ, જાણુ કરો રાગનઈ સહી. ૧૨

લેઈ આજા રાણી તણી, ચાલ્યો આહણુ પાટણુ ભણી;
દીઠા લોક તિહાં અદભૂત, પાટણુ આગ્યો આહણુ દૂત. ૧૩

મોટી ઝાઝી મુઠિ હીણુ, કાલા રંગઈ કાયા ખીણુ;
મોટું માથું હીણુ નિલાડ, વંક વદન નઈ ગાથે ખાડ. ૧૪

રાસભ દંત અનઈ હોઠાલ, આંખિ ગલઈ મુખિ ચૂઠ લાલ;
સુંદર નાક જાણે કેડકું, અણુભ ગલઈ તે માંહિં થકું. ૧૫

કુંકી કોટિં લાંબો નસો, જાણે પરજતનો વાદલો;
હાથ પાયની સોભા ઘણી, જાણે ગાડાની પીજણી. ૧૬

કહઈ કોઈ સરીખો લાંક, વાંસો જાણે વાંહણી વાંક;
પહારી ખૂલડું નઈ સંચર્યો, જાણે ધૂલિ કોથલ ભર્યો. ૧૭

કટિ ચુંથો બાંધી હોડીઓ, જામ કોડી ચાપડ બીડીઓ;
રૂપહીણુ દીસઈ વિકરાલ, એકવડો જે ગુણુ મુખિ વાચાલ. ૧૮

ફાંડું ઘોતીઉ સાંધું બહુ ભાતિ, જાણું કરવતું લીધું હાથિ;
મસ્તગ ફાલ ફરકઈ ચોટલી, પાછલિ આટાની પોટલી. ૧૯

એ આહણુનું અસ્યું સ્વરૂપ, પોલિં પછડો દરિદ્ર રૂપ;
લઈ વિચારઈ ઉભો રહી, કોઈક પુરૂષ નઈ પૂછું સહી. ૨૦

અસ્યું કહી ભટ ચાલ્યો નીમ, બાંભણુ એક મલ્યો નર તાંમ;
પૂછી વાત તેહનઈ સરિ નાંખિ, કુંભારપાલ મલચઈ કુંણુ હામિ. ૨૧

કુંભારપાલ બાંહણુ નઈ વચર, બોલતો નવિ આંખુ મહઈર;
તિહુણુપાલ સુત જીવન મૂઓ, જે બાંભણુનો વચરી હુઓ. ૨૨

કશિયુવચન મુખિ બોલ્યોજસઈ, દૂતઈ દુખ વીસાર્યો તસઈ;
રે! બાંભણુ! કહું સાંભલિવાત, પૂરાં કહીઈ ન થાય સાત. ૯

હહા.

સાગર વિપ્રા ડાકિણિ જુઆ, અગનિ જમ (જગિ) રાય;
કવિ કહઈ સાત અધૂરડાં, પૂરા કિમઈ ન થાય. ૧૦

ચઉપઈ.

અસું કહી ચાલ્યો બાંભણો, હડી માર દોડો અણુભણો;
જમ પૂછઈ બાંભણુ તસ વાત, કિહાં મલસ્યઈ પાટણુનો નાય. ૧૧

ખીજ બોલ્યો તે નર તાંમ, કુંભારપાત્ર તુઝ કિસું કાંમ;
તું ભીખારી હેર જસ્યો, રાય સરીખો સંબંધ કિસ્યો. ૧૨

ઉઘડતો નર બોલ્યો બોલ, પંડિત પરખ્યો ખરો નિટાલ;
પરીઉઠું પૂછું હું કુંણુભાતિ, જમ જણાવઈ એહની જાતિ. ૧૩

હડી માર ફડીઓ બિલાડ, જગનઈ ભુંડું વંછઈ ચાડ;
વેદ મસાણી બંદીવાન, એ સાતઈનું મયલું ધ્યાન- ૧૪

અસ્યુ કહી નર આઘો પલ્યો, એક નરઆગલિ અર્યંક મિલ્યો;
રાય ખબરિ પૂછી નર જસઈ, આઘો આભડીસ બોલ્યો તસઈ. ૧૫

ખીજ દૂત કહઈ રે!, દુષ્ટ!, ખાય અસું બોલે પાપિષ્ટ;
બાંભણુ નઈ નંદઈ કુણુ કામિ, આભડ છેડિના કહું તુઝ હાંમ. ૧૬

પુત્રી વિકરો પરચી રંગ, પરભાતિ પાપીનો સંગ;
મૂરખ દેવ તણું ધન ખાય, જીવ હણી નઈ ઉદરિ ભરાય. ૧૭

પર નિંધા કરતો નર જેહ, પર ભોજનઈ તમા તેહ;
કવિ કહઈ સો કુંભઈ નાહઈ, સાત આભડછેટિ કહી ન જાય. ૧૮

અસ્યુ કહી ભટ ચાલ્યો જાય, પંડિત ભેટિ હુષ તસ હાય;
પૂછી વાત તસ રાગ તણી, તેણુઈ નાંખ્યો બાંભણુ અવગુણી. ૧૯

દૂત કહઈ કેણે કારણ વઢઈ, રખે ગલે કો માહરઈ પડઈ;
વિનય કરતાં વાંકો નમઈ, યાચક યાચક નઈ નવિ ગમઈ. ૨૦

પાટો પંડિત લુડી જેહ, હાટ પડોસી કહીઈ તેહ;
મીઠો મલ્લ અનઈ માંગણું, સાત અદેખા કાનં સુણ્યા. ૨૧

અસું કહી ચાલ્યો વાચાલ, આગલિ એક મલ્યો નર બાલ;
પૂછિઈ કિહાં મલસ્યઈ ભૂપાલ, તે નર બોલ્યો આલ પંપાલ. ૨૨

કાંખો દૂત હુઓ મનમાંલિં, નિર્મલ યુદ્ધિ વિચારે તિહાં;
હું ન લહુ સહિ ખેતર કાલ, પરવેદન સું જાણુઈ બાલ. ૨૩

રાગ બાલિક વિપ્રા ચોર, જમરો જગમાં પાડઈ સોર;
અગનિ પારધી કવિયણુ કહઈ, પરવેદન સાતઈ નવિ લહઈ. ૨૪

અસું કહી નર ચાલ્યો જસઈ, સૂતો નર એક દોડો તસઈ;
જઈ જગાડ્યો લાગી પાય, કહઈ કિહાં મલસ્યઈ પાટણુરાય. ૨૫

તે દારિદ્રી જાતિ કપાડ, લેઈ કુદલો ઉડિઈ ઘાડ;
આવિ દેખાડું પાટણુ ધણી, રાય ગયો છઈ ઇંધણુ ભણી. ૨૬

બાંભણુ કહઈ મુઝ લાયું પાપ, ઉદિર બીલથી પ્રગટિઓ સાપ;
સૂ સૂરે નર સહી એકલો, તું કપાડી સુતો ભલો. ૨૭

વાધ સિંધ ચિતર કુતિરા, માર્ગરીનઈ પાપી નરા;
ભૂજંગભખઈ ઉદિર એકલા, એ સાતઈ નર સૂતા ભલા. ૨૮

અસું કહી નર આઘો જાય, અમલી એક મિલ્યો તસ હાય;
પૂછી ખબરી રાગની જસઈ, નાંખી ચરમનઈ બોલ્યો તસઈ. ૨૯

રે! બાંભણુ! મુઝ દીધી ગાલિ, આહાંહણું તુજનઈ દેખાલ;
મારઈ પણિ માર્યું નવિ જાય, બાંભણુ તવ બોલ્યો તસ હાય. ૩૦

શક્તિ વિના જાહુ કરતો રીસ, સુપુરનઈ નવિ નાંમઈ સીસ;
દાંન વિહુંણો વંછઈ માંન, વિધા વિણુ કરતો અભિમાંન. ૩૧

અણુતેડયો નહ આધો જન્ય, ઘણા પુરુષના અવગુણ ગાય;
 પાપ તણુધ કામિં જે કયા, ઋષભ કહ્યું તસ સાતઘ જટા. ૩૨
 તે પુરુષનઈ નિબ્રાંછિ કરી, ચાલ્યો બાંભણુ તે પરવરી;
 બાધો નર દોહો એકસો, જાતિ શુદ્ધ વિવહારી ભક્ષો. ૩૩
 ગયો દૂત વિવહારી પાસ, બોલાવ્યો મનનઘ ઉલાસ;
 મુદ્ધુ વાત તુલ્ય સુપુરુષ ભણી, કિહાં મિલસ્યઘ મુઝ પાટણુધણી. ૩૪
 વિવહારી બોલ્યો ગુણવંત, સાંહમો રાજભુવનનો પંથ;
 એણીવાટઈ મિલસ્યઘ તુઝ રાય. તુલ્ય દેખી મુઝ કૌતુક થાય. ૩૫
 તું વાચાલ અનઈ વિકરાલ, અર્થ ભેદ જાણઈ સકુમાલ;
 ખોડિ નહીં જસ જોતાં રૂપ, એક અણુણુ આણુ રૂપ. ૩૬
 સેઠ વચન સુંણી ભટ ત્યાંહિ, ખીજ્યો નહિં નર હઘડામાંહિં;
 ભણું કહ્યું વિવહારી પુત્ર. રહવઈ કહું તુઝ છેલ્લેયો ઉત્ર. ૩૭
 રૂપ, રંગ નહ કવિયણુપણુ, નવિ પાંમઘ ધન ખરચઘ ઘણુ;
 સુર મોહો સુરો કિમ થાય, નિયપણુ નર ઋદ્ધિ ન જાય. ૩૮
 દ્રવિં ન મન્નઈ યોવન જાણુ, નવિ દીસઘ કિહાં બલની ખાંણિ;
 અમરમણીની મોટી વાત. ધનઘ ન લલઘ એ વિખ્યાત. ૩૯
 અસું કહી ભટ ચાલ્યો જન્ય, ચાલ્યો ઘર છાંડાં કુ મરહ રાય;
 દરબારી બોલાવ્યો તિહાં, કુમારપાલ મિલસ્યઘ મુઝ કિહાં, ૪૦
 દરબારી બોલ્યો તિહાં હસી, તૃપ્તુ વાત કરસો કરસી;
 રૂપ રહીત નહ કાયા ખીણુ. કિમ મલસ્યો તુલ્યો રૂપિંહીણુ. ૪૧
 વૈશ વૈદ નહ માગણુ જોડ. કારકુન કરાંણી તેહ;
 દલાલ લસકરી દૂત અસુલ, વસ્ત્ર વિના નવિ પાંમઘ મૂલ. ૪૨

કુમારપાલ રાજાના રાસનો પ્રથમ ખંડ સંપૂર્ણ

૧. કવિયણુ. ૨. સુંણિ તુલ્ય ભાણુ એહતુઉત્ર.

શ્રી વીતારાગાય નમઃ

શેઠ દેવચંદ લાલસાર્થ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે,

સંઘવી ઋષભદાસ કવિકૃત,

શ્રી કુમારપાલ રાજનો રાસ.

ખંડ ૨ જો.

કુહા

પહંધું માણસ દીસણું, બીજું માણસ વુંણ
ત્રીજું માણસ બોલકું, ^૧અવર પોસાર્ધ કુંણ ૪૩
બાંબણ કહ્યું પ્રતિહાર નંધ, રૂપિં કાહુ કરેસ
મેલવિ કુંભરનિરંદ નધ, પૂછિઉં કિતર દેસ. ૩૫

ચઉપધ

આહણ ભાટ પંડિત પ્રધાન, વીણાથી ઉપજ્ય અતિગાન;
દૂત કાર મુખ તિખાં હોય, વસ્ત્ર વિના ઋદ્ધિ પાંમધ સોય ૩૬
અસ્યાં વચન ભાંખધ ભટરાય, દરબારી રસીઆયત યાય;
બેટાડયો આહણ નરરાય, ભાખી દૂતધ પૂર્વ કયાય ૩૭
સ્વાંભી સાંહમો પૂરણરાય, બોલ્યાં વચન કહ્યાં નવિ જાય
શ્રી દેવચંદ નંધ ત્રીજો ધર્મ, નંધા કરતો નાણુધ સરમ ૩૮
દેવલદેવી ભગની જસઈ, વિનય કરી નૃપ વાર્યો તસઈ
પાટૂ પ્રહાર કરધ તેણુધ ઠાય, પડી ભોમી હુધ મૂર્ઝાય ૩૯
તે રીસાની આવધ દહાં, કુંભારપાલ તુલ્ય બધા જહાં
ઉઠો ચઢો મમ કરો વિચાર, સૂર છતધ એ સો અંધકાર ૪૦

સીહ છતઈ મૃગ સસા સીઆલ, બોલઈ બરફઈ મુંકઈ ફાલ
એણી વાતઈ હુધ સીહનઈલાજ, કુંભર નિરંદ ચઢો મહારાજ ૪૧
ભગની વાત સુંણી ભૂપાલ, કુંભરનિરંદ ચઢિં સમકાલ;
હય ગય રથ પાયક પરવર્યો, ભેટયો ભગની પ્રેમઈ ભર્યો. ૪૨

હાલ

રાગ-માણી-સુકાશીરે મુજ ઘરનારિ એ દેશી.

કુંભારપાલ તણી તે ભગની, આવી પાટણ માંહિં રે;
ભૂપતિ આગતિ નિજ દુઃખ રોધ, રોતી ન રહઈ ત્યાંહિં રે. ૪૩
અવધારો રે બંધવ વાત, એણુઈ મુઝ નીર ઉતાર્યું રે;
જો ઝાલી આંખું તો જીત્યું, નહીં તરિ આપણુ હાર્યું રે અ. ૪૪
ચુરનઈ ગાલિ સુણી તૃપ ખીજ્યો, પ્રયાણ ભંભા વજગવી રે;
અગ્યાર લાખ લેધ દલ રાજ, વીંટી સાકંબરી આવી રે અ. ૪૫
અગ્યાર સહઈ સાંચિં ગજ ધુમઈ, રથ પાલા નહીં પારોરે;
નાસિ ગોલા ઢીકલીક લેધ, કરતા માર અપારો રે અ. ૪૬
જાણુ હવું રાજનઈ જીહારઈ, સજ કર્યા રજપૂતો રે;
કટક જોવા કારણિ તેડયા, મોકલીઆ તિહાં દૂતો રે અ. ૪૭
દૂતઈ કટક નિહાલ્યુ ત્યાંહિં, પુંજણીક પલાંણું રે;
નીર ગલી વાવરઈ વિવેકઈ, જીવ જતન નિસાંણું રે અ. ૪૮
દૂતઈ સીસ ધુંણાવ્યું ત્યાંહિં, કુંભર નિરંદઈ નિરખઈ રે;
તેડી રાય પૂછઈ તસ પ્રેમઈ, હાસ કરઈ કિમ હરખઈ રે અ. ૪૯
દૂતઈ વાત કહી મુખિં માંડી, સાંભલિ કુંભર નિરંદો રે;
પુંજ પાય પદહાંણું ઈવતો, કિમ હણુચઈ અંગિ ઇદો રે. અ. ૫૦
કુંભરપાલ તૃપ એણીપરિ બોલઈ, ન હણું વિણુ અપરાધી રે;
જીવનંત કીટક જે કંથુ, તિણું નવિ આંજુ વિરાધી રે અ. ૫૧

મિત્ર તણું હું ચંદ સમાણો, શત્રુનઈ સૂર સરીખોરે;
માહરં બલ દેખાડું તુલનઈ, સુમતિ કરી તુલો નિરખો રે અ. ૫૨
કુંભારપાલ તિહાં દેખાડઈ, સાત ઠઠા અણાનઈ રે;
સાંગિતણુ પ્રહારઈ પરોઈ, ગગનિ સોય ભમાવઈ રે અ. ૫૩

હુહા.

ચમત્કાર તે પાંખીઆ, વલ્યા તે પાછા દૂત;
પૂરણુરાયનઈ જઈ કંથું, વયરી દલ અદ્ભુત; ૫૪

ચઉચઈ.

વાત સુણી તેડયા વડવીર, કાજ કરેવા કુણુ છઈ ધીર,
લાખ સોવન તસ કરં પસાય, જે જઈ મારઈ પાટણુરાય. ૫૫
એણાઈ અવસરિ તૃપ માલી જેહ, પૂરણુરાય સું બોલ્યો તેહ;
સ્વામી એ છઈ થોડું કાજ, માઈ કુંભરનિરંદઈ આજ. ૫૬
કરી જૂહાર નર ચલ્યો સહી, છુરિકા એક છાની પાણિ ઝહી
ચાલી આગ્યો કટક મઝારિ, છલવા છલ જૂઈ તેણુઈ કારિ. ૫૭
અણુઈ અવસરિ તૃપ કુંભર જેહ, અગડ અસી નર રાખઈ તેહ;
જતા જીવનંદિર જેણુઈ ગામિ, પૂજા ભગતિ કરઈ તેણુ ઈમિ. ૫૮
આવ્યું દેવલ ઋષભ જીણાંદ, પૂજણુ ચાલ્યો કુંભરનિરંદ;
જીવ મંદિર જઈ બંધો જસઈ, ધાયક માલી પંઠો તસઈ. ૫૯
કુંભારપાલ પૂજનઈ કામી, પૂજ લિધ તૃપ તેણુઈ ઈમિ;
પૂજઈ જીવ પ્રતિમા મનિરંગિ, આણી ઉલટ અધિકુ અગિ. ૬૦
એણુઈ અવસરિ તૃપમાલી જેહ, જઈ ગમારઈ પંઠો તેહ;
તૃપ મારેવા કરઈ ઉપાય, પણિ નવિ દિધુ જાય ધાય. ૬૧
બાંભણુ બંગની ન લહઈ વાત, કૃપી ન સમજઈ ઉંચો હાય;
અંધ નજાણુઈ ગર્દભ ગાય, માલી ન સમજઈ દેવો ધાય. ૬૨

શાંધાં મુંધાં મારધ જસઠ, મંત્રીધ નર દીડો તસઠ;
 બેલાવ્યો માલી તેણુધ કામિં, અડકા ઉભો તું કુંણ કામિ. ૬૩
 હાક્યો માલી તવ લહધ ભયો, ઉદયન તવ તસ હાથિં ગ્રહો;
 બેલી નર તિહાં બેયું જસઠ, પાલી પ્રગટ હુધ તે તસઠ. ૬૪
 યષ્ટિ મુષ્ટિ માર્યો સિરિ ખાંધિ, તાંજી આઘ્યો અવલયખાંધિ;
 ઉદયન બણુધ નર સાયું કહધ, કદાચિ જમ જવતો રહધ. ૬૫
 તવ માલી બેલ્યો સરિનાંમ, આઘ્યો નૃપ મારેવા કામિ;
 પૂરણુરાય મોડલીઓ રહી, પાપ કરેવા આઘ્યો વહી. ૬૬
 બાખધ માલી સાચી વાત, અનુકંપા આવી નરનાય;
 છોડાવીઓ નર માલી તેણુધ, એ કાયર મુજનંધ શું હણધ. ૬૭
 જવલગધ પુણ્ય પ્રતાપજ હોધ, તવલગધ સાંહસું ન જૂઠું કોધ;
 પૂર્વ પુણ્ય જહારધ ખૂટસયધ, તિહારધ બેટા વયરી થસધ. ૬૮
 તેણુધ કારણિ નર કહું છું અહો, માલીનધ મવાયો તુહો;
 શીહડો સોય સુભટ નધં હણુધ; નવિ કરડધ સોહ લાકડ તેણુધ. ૬૯
 કરણાસાગર કુમરનિરંદ, છોડી મૂક્યો માલી મંદ;
 દેધ દમામ ચઢિઓ રાય, સાકંજરીંધ છુટયા જાય. ૭૦

દુહા

જધ સાકંજરી દૂધીઓ, પાકવીઓ નિજ દૂત
 નૃપ પૂરણુ રણિ આવયો, કરસું યુદ્ધ અદ્ભુત ૭૧

હાલ

રાગ આસાઉરી સિંધુઓ

અદ્ભુત નાંણી ખીલક ન આણી, ચઢીઓ પૂરણુ રાય
 વાગાં વાજધ અંખર ગાજધ, બેહુ દલ બેલાં થાય ૭૨
 બાંબા ભેરી વંક નેરિ, વાજધ ત્રંજ નિસાણો,
 બેલધ કાલલી અતિ વિકરાલી, કાયર પડીઆ પ્રાણો ૭૩

નાલિ^૧ હવાધ મુંકધ ધાધ, ચંદ્ર આણુની જોડ્યો
 કાયર કંપધ કામિની જંપધ, કહધ મુઝ સકટ છોડો ૭૪
 ગુરજહ ગુપતી મારધ છપતી, નાંખધ તોખર વીરો
 બાંણુ વિછૂટધ આંગાં તૂટપ, વેદિ કરધ વડવોરો ૭૫
 નિજ જીવરખી ટોપી તોપી, હસીધ મલધ રણિ બાલધ;
 સાંહમા ચાતધ ધા બહુ ધાતધ, લીલી ભોમી ન હાતધ ૭૬
 સલધ સગધ પઠસધ ધાધ મનમુંકી રણુ જૂઠધ;
 બેહુનર મલીઆ બેહુદલ મલીઆ, રખેહધ ઝમાણુ ન સૂઝધ; ૭૭
 અર્જુનદે ઉકિઓ મેહલમ મુંડિઓ, હાથે લાલ કમણ્યો;
 રણુથી ટલવા પાછા વલવા, પૂરણુરાયની આંખો ૭૮
 વીરમદે વઢતો અંગિ અડતો, કહધ રણિ રાખું નાંમો;
 લખદલ લાકું લુંણુજ ખાકું, તે કિમ કરં હરામો ૭૯
 વેળે વાયેલો હાથે ભાસો, અણુહાણોક જાય;
 સ્વામી કારણિ ચડિઓ આરણુ, ન ગણુધ રંક નધ રાય ૮૦
 ઇસરદે આવધ રણુ અંપાવધ, ન કરધ આતમ સારો;
 રણિ નવિ ટલીધ કહો કિમ વલીધ, મરવું એકજ વારો ૮૧
 રણુમાં વઢતો અતિ આરડતો, નાંમિધ દુહો દુહો
 પુંકિ ન દીજધ હરાંમ ન કીજધ, કુમારપાતવુ લુંણો ૮૨
 ભીમ ન બાંજધ રણુમાં ગાજધ, ન ધરધ નારી નેહો
 બહુપરિ વઢીધ રણુમાં પડીકે, કુંકુવરણી દેહો ૮૩
 ખિત્રી પાત્રા અતિ વિકરાત્રા, કો નવિ જાધ ભાગી;
 કુમરનિરંદહ પૂરણુગવંદહ, લોહ કડાકડી લાગી ૮૪
 પાત્રધ પાત્રા જૂઠધ જાત્રા, અસરી અસ્ર અતેક
 ગયવરધ ગયવર રથદે રથ ભડતા, અપાય યુદ્ધ નહિ રેખો. ૮૫

દૂહા.

અપત્ય યુદ્ધ નવિ દો કરમ, બિહુ રણિ ઝૂઝઈ રાય;
એણધ અવસરિ નૃપ પૂરણો, ચિંતામાં ચિંતા થાય. ૮૧
અપત્ય યુદ્ધ કર્યા વિના, કિમ વરિ શ્રાસ્થમ રાય;
બુદ્ધિ અસી પરિ દેલવું, જીમ નૃપ નાડો જાય. ૮૭
જીમ છલ બોલું જૂવરમ, તિમ પણિ રણિ સંગ્રામ;
કાંચક કપટ કર્યા વિના, નવિ જીવું એણધ હામિ. ૮૮
પૂરણ ત્રિચારી આર મન, લીલાં કનક રતન;
કુમારપાતના સુમટ નઈ, વહઈચી આપે ધન. ૮૯
કાંમણ મોહણ વસિકરણ, સેહે કાજ સમરય;
જેણે દીઠે મુનિવર ચલે, તરણી પસારે હતય. ૯૦
સોવન ધન સુમટઈ લીઆં, ન કરમ ઉંચો હાય;
સેન મિઈ ચિંતું દેખિ કરે, ચિંતા થઇ નરનાય. ૯૧
નૃપ દુખિઓ દેખી કરી, બોલ્યો સામલ માહાત;
સુર મિછ ચિંતું દેખિ કરી, ચિંતા સી નરનાય. ૯૨
જહાં લગમ હું ઉમે આહી, જહાં લગમ કલિપંચાયણ;
જહાં લગમ હું સેવક અણું, તિહાં લગમ ચિંતા મ આણિ. ૯૩
ત્રિણ ત્રિભુવન નમ ત્રિણિ જણ, જીપીસું એક એક;
સુર થઇ સંહમો થયો, ચિંતા મ કરો રેખ. ૯૪
અમો થોડા રિપુ ધણા, કાયર ઇમ ચિંતેય;
એકહ સૂર્ય ઉગતાં, તારા કોડિ છયેય. ૯૫
સુર સુમટ નર પંચ જણ, કાયર સો પંચાસ;
આવી પડયું સરિ આપણુમ, મુંકિ પીઆરી આસ. ૯૬
સિદ્ધ ન જીમ ચંદ બલ, ન જીમ ધરની રિદ્ધ;
એકમે લાખામંજે, જાડાં સાહસ તિહાં સિદ્ધ. ૯૭

વાળાં વાગો જણ મિલો, જણાવો અપાણ;
મુઝ દીકધ જો ડગ ભરઈ, તો જણણી અપ્રમાણ. ૯૮
સીદ્ધ કહઈ હું વનિ વસું, મુઝ છેડીઉ પરિમાણ;
અવરિં ભગાં હું ધણી, મુઝ ભગાં નહીં હાણ. ૯૯
સિદ્ધા મોટિ આખડી, પર માર્યો ન ખાય;
પેહેલિ ત્રપે ન ચૂકિયે, ભાગ્યા કોડિ ન થાય. ૧૦૦
એહ સમાવ સીદ્ધા તણો, સુરતણો ગુણ એહ;
હિલગીર દલ દેખી કરી, હિષ્ઠ સુહરખાઇ તોહ. ૧
ચંદ તણ મુખ દેખતાં, વાધે ઉદધિ નીર;
સખલ સેન નર દેખતાં, બહુ વાધે બલવીર. ૨

સ્તોક.

વિદેસે વિદ્યા મંત્રો, ધરે મંત્રો સુમારયા;
સંગ્રામે ભુજ મંત્રો, અંત કાલે જિનનામ. ૩
અંત સમય અરિહંત સરણ, રણનમ સમઘ ભૂખય;
દોલ દમાંમાં વાગતઈ, સર હુમ ઉચ્છાહ. ૪
રણિ વાગમ સરણાઇઆં, પાખરમ કેકાણ;
સરા ધરિં વધામણાં, કાચર પડીઆ પ્રાણ. ૫
દેખીતા ડુંગર જસ્યા, કાંમિ કાયર થાય;
પડમ ઉગમણી બુખડી, તો આથમણા જાય. ૬
કાયર મલિયા કોડિ, કોડિ ખત્રિ આણો;
ખાઈ નમ ખાંધ વધારતા, વઢયાની વાત ન જાણે.
હગણ ધરે હચિયાર, વાટમાં વાંકા ચાલે;
રહામા મલે કો સર, વદન તે વાડિમાં ધાલે.
સોહી દીઠે ચઢે ચીતલી, મસ્તગી પુખતો દાવો ધરે.
બડતા ભડે ભંગાણ, માર્યા પહેલા તે મરે. ૭

માર્ગ પહેલા તે મરે, ખોડે વડાનું નામ;
પડે કામિ કાયર થિયો, વદન ઉગ્યો તેણે સ્યામ. ૮
એક પતિ નહ બીજું પ્રાણમું, રાખ સકષ્ત તિહાં રાખિ;
જે ઉતયાં અધપાયકષ્, વલતું ન ચઢ્ય લાખિ. ૯
તેણું કારણ સામલ કહ્ય, સાંભલિ કુંભરનિરંદ;
તાહરો જસ જગિમાં ઘણો. તું મમ પાડેસ મંદ. ૧૦
સુર થજે તું સિંહચરિ, હીડું તે કરજે હાથિ;
આપણું નહી બાળવું, રાજ દીડું જગનાથ ૧૧
કુમારપાલ મમ ચિંતિ કરી, ચિંત્યું કિંપિ ન હોય;
જેણું તુજ રાજ સમર્પિયું, ચિંતા કરસ્યમ સોય. ૧૨

ચઉપધ

એવે વચને ભૂપતિ ચિતિ કર્યો, સાહસીક ગુણ અંગિ આશ્યો;
આગમ્ સીક અનમ પાખર્યો, મયગલ માતો નમ મદ ભયો. ૧૩
તીખું ખડગ અનમ વિખધાર, અગનિ યોગ મલ્યું ધૂન સાર.
આગમ સુર કુંભરનરનાથ, વલી વકારત સામલ માહાન. ૧૪
કુમારપાલ સુરાનનિ ચઢ્યો, કલિ પંચાયણ નમ થાયડયો;
સામલ માહાન પ્રસંસી કરી, નાગ ચલાગ્યો જહાં નૃપ અરી ૧૫
નૃપમ્ આવનો દીઠો જસમ્, પૂરણ પાછો ખસીઓ તસમ્
કુંભારપાલ જૂઠું ચિહું પામમ્, પૂરણરાય ન દીસમ્ અસિમ્. ૧૬
એણમ્ અવસરે થયો સંધ્યાકાલ, પડિકમણું માંડમ્ ભૂપાલ;
મન વચન કાયા થીર કરી, મુકમ્ સયલ કસાય પરિહરી. ૧૭
સુમ ધ્યાનમ્ નર ચઢ્યો જસમ્ પૂરણરાય રણિ ધસિઓ તસમ્;
સખલો તિહાં માંડયો સંગ્રામ, કુંભારપાલ મુકવા માંમ. ૧૮
કરમ સોર નમ્ રણમાં ફિરમ્, કુંભારપાલના નર ઉસરમ્;
રાય વિના દલ ઝાંખું થાય, ચિંતાનુર હુઆ માંહોમાંહિ. ૧૯

સુમટ ખોલ દેખમ્ તસ હાય, તુલમ્ ધ્યાન ન ચૂકમ્ રાય;
મરતિ તણીપરી હમ્ થિર થમ્, કિમ મુંકમ્ વ્રત અંગિ યદિ. ૨૦
કિમ સુપુરુષ જીવમ્ હેલીઓ, કિમ સાકર થામ્ એલીઓ;
કિમ મુગપતિ રણિ નાડો જાય, કિમ લીધું વ્રત મુંકમ્ રાય. ૨૧
કિમ પૃથવિ હાત્રમ્ જગિ મેર, કિમ દીપકથી હુમ્ અધેર
કિમ સોનું અગનિથી બલમ્, કુંભારપાલ વ્રતમ્ કિમ ચત્રમ્ ૨૨

દુહા

લીધું વ્રત નવિ મુકીઉં, નિજ મન રાખ્યું કામિ
પડિકમણું પુરું કરી, ઉઠિઓ યુદ્ધ કામિ ૨૩

ચઉપધ

જમ્ વકાર્યો નૃપ પુરણ, સજ થાજે તુજ આન્યું મરણ
મુંકે પહમ્લો મુઝ સિરિ ધાય, પાઝલિ ચોડી કરું હું રાય ૨૪
મુઝ તુજ વચર અછમ્ એણમ્ કામિ, સુમટમનાવમ્ કહમ્ કામિ;
ઉતરી હેઠો થાએ સજ્જ, અવર પુરુષ સું નહી મુઝ કજ્જ ૨૫
એક ચિતમ્ દીઠો જવ રાય, પુરણ વિમાસમ્ તેણમ્ હારિ;
તેણો દૂત જે સખસો સાદ, તેણમ્ તિહાં મુંકયો સિંહનાદ ૨૬
તેણમ્ નાદિ ગજ ભાગો જસમ્, બુદ્ધિ વિમાસમ્ ભૂપતિ તસમ્
કમરઅધ તિહાં છોડી કરી, કાંને ધાલ્યો લોચો કરી ૨૭
તવ હાથી હુઓ હુંશીઆર, મારમ્ દાંને સુઢિ પ્રહાર;
ચાલ્યો ગજવર આગ્યો ત્યાંહિં, પૂરણરાયનો મયગલ જહાં ૨૮
ભૂપમ્ ભૂપ મિલ્યા જેટલમ્, કુંભર સજ થયો તેટલમ્
હાથી ઉપરથી ઉઠકંત, પૂરણરાય સોર પડીઓ દુરદાંત ૨૯
કુંભરનરિંદમ્ ૨ યસ્યો પૂરણ, જમ સીંહમ્ સખલમ્ દુગ્ધલ હર્ષ;
તેણીપરી ઝાલ્યો રાજ નિહાં, બાંધી ધાલ્યો પાંજરમાંહિ ૩૦

ધૂન વિહુણા લાડુ જેવો, વેણિ વિના સણુગારોજ;
તિમ મન વિહુણું કરચી તેડવું, કરો ન લાડું પારોજ. ૫૨
પુરુષાતન વિણ પુરુષ ન શોભે, તિમ મન વિહુણો ધર્મજ;
મૂરખ મન વિણ કાયા કષ્ટ, તે નવિ સમઝ મર્મજ. ૫૩
દાન, શીલ, તપ, ભાવન, પૂજ, મુન શુદ્ધિ જે કીજઈજ;
પરમ પુરુષ કહય સુંણ્યો લોગા, મુગતિપૂરી ગઢ લીજઈજ. ૫૪

હુહા

મુંગતિપુરી ગઢ લીજઈ, કીજઈ ધર્મ સુસાર;
પરવસિ પીડયા દુઃખ ખમઈ, લેખઈ નહીંજ લગાર. ૫૫
પરવસિ પણુઈ વેદન ખમઈ, તેહનો સોમો ભાગ;
આતમ સાખિ જે ખમઈ, લહઈ મુગતિ ભાગ. ૫૬
પ્રાંહિ કુત્ર જગિ જીવડા, સહઈજ ન કરઈ ધર્મ;
પરવસિ પીડયો દુખ ખમઈ, આવઈ ઉદય જમ કર્મ. ૫૭
પરવસિ પીડયો નરપતી, નવિ ચાલઈ કાંઈ પરાણ;
કુમારપાલ તપનાં ખમઈ, વચન રુપિઆં બાણ. ૫૮
બોલાવ્યો બોલઈ નહીં, લાજ્યો હમડા માંહિં;
ગતિ, મતિ, બ્રહ્મ, પ્રાક્રમ ગયું, નાડી બુદ્ધિ સુ ત્યાંહિં. ૫૯

હાલ

રાગ આશાઉરી સિંહુઓ—રજિ અમણિનો, એ દેશી
બુદ્ધિ ગઈ પરદત્તિ ચઢ્યો, કિન છૂટય રાય;
જીમ પુંડિલી કાઢતા, સ્ત્રી કરઈ ઉભાય. ૬૦
જાણી વત જૂપઈ જસઈ, બોલ્યો તપાલ;
જીમ ધણીની કાઢતા, ચાસ્યઈ દેશમાં ગ.કિ. ૬૧
પુત્ર કપુત્ર જે હું, તે ખમતું માય;
પીપલથી નર જે પડઈ, નવિ દીજઈ ધાય. ૬૨

બુદ્ધિ જઈ સિરિ બાલજો, તો કો નીર ન કાઢઈ;
ગ્યવરી રત્ન ગણુઆ જો, તો કો પેટ ન ફાડઈ. ૬૩
કંચન દુહવ્યો કસ ચઢઈ, ખંડી જીમ ચોલ;
અગર દહતો ગુણ કરઈ, જીમ પાન તંબોલ. ૬૪
છોલી છુંદી છુંબરી, કીધી કટકા કોડી;
તુહઈ મીઠી સેલડી, જેહની નહીં જેડી. ૬૫
ચંદન ઘાઠો પરિમલઈ, દુર્ગંધ ન બોલઈ;
બેહુ પરિ વેધ્યો વસંતઈ, તુહઈ મધુરં બોલઈ. ૬૬
એહ સભાવ ઉત્તમ તણો, સુંણિ બહઈની બાય;
અન્યાઈ તો તુંહઈ આપણો, કીજઈ કિમ પેટ ધાય. ૬૭
બંધવ વચન સુંણી બહઈનિ, થઈ શાંતિ સુખણ;
બોલયું વચનજ પાલવા, કરં કાંઈ ઇલાણ. ૬૮
ડગલાં પુંડિઈ જીભી કરી, જાણે જીમ કાઢી;
રાજ્ય તે પાછું આપીડં. ચઢિઓ સરહ નમાડી. ૬૯

હુહા.

સરિહ નમાડી સો ગયો, ન કરઈ ફિરી જવાય;
પુરણુરાઈ નિવારીઉં, દેસ સકલમાં પાપ. ૭૦
શ્રીજીનની આજ્ઞા વહઈ, નાંમઈ મુનિવર સીસ;
જૈનધર્મ દેખી કરી, ન કરઈ રાજ્ય રીસ. ૭૧
એમ દેશે આજ્ઞા ફરઈ, ધન્ય તું કુંભરનિરંદ;
સામાયકવત પાલતાં, ન થયો રાજ્ય મંદ. ૭૨
ચાર સામાયક ચિંત્યો, સમકિત શુદ્ધ વલી જેહ,
દેસવત ત્રીજો કહું, સર્વ વિરતિ જાગિ જેહ. ૭૩

ત્રિણિ સામાયક નૃપ ધરધ, પહધણું સમકિત સાર;
જન ગુરુ ધર્મદ કારણિ, મરણ કીઓ ખુઆર. ૭૪
શ્રુત સામાયિક સાયવધ, ગુણ બત્રીસ પ્રકાશ;
સોવન અક્ષર ગુરુ તણા, ગ્રન્થ લિખાવધ ખાસ. ૭૫
દેસ વૃત્તિ ત્રીજી કહું, સામાયક શુભ જાણી;
વ્રત બાર અંગિ ધરધ, સરિ વહધ જનવર આંણુ. ૭૬
આંણુ વહધ અરિહંતની, કારણુ પણુધ ન ચલંતિ;
રણિપડિકમણું તે નૃપ કરધ, નવિ મનિ તેઅ ખલંત. ૭૭
ત્રિણિ સામાયક નૃપ ધરધ, ચક્રધર્મ ભાવન ભાવિ;
નુંમું વ્રત નૃપ ઇમ વહધ, લિધ દશમાનો લાભ. ૭૮
ચઉપધ.

દેશાવગાસિક દશમું વ્રત, પાલધરાય દેહ કરધ પવિત્ર;
લેધ વ્રત નૃપ નવિ ખંડતો, તિહાં અતિયાર પંચ છંડતો. ૧
ઉત્તમ કુલને! એ આચાર, નીમી ભૂમિકા નર નિરધાર;
તિહાંથી વસ્ત અણુવાધ નહીં, ઇહાંથી નવિ મોકલતો નહીં. ૨
રૂપ દેખાડી પોતાતણું, સાદ કરધ અતિ ત્રાડધ ધણું;
નાંખી કાંકર થાધ છતો, તે નર કૂપિ પડતો દેખતો. ૩
દુહા.

ઉંડધ કૂપિ તે પડધ, જે કરતાં વ્રત ભંગ;
ભવિ ભવિ દુખીયા તે ભમધ, દુલહો સુર ગુરુ સંત. ૪
દોષ સકલ વર્જીત ભણું, વ્રત દશમું જે સાર;
કારણુ પડિધ નૃપ નવિ ચલ્યો, સુંણ્યો તે અધિકાર. ૫

ચઉપધ.

અગડ અસી ગુરુકનર્ધ ઉચરધ, ચક્રમાસધ નવિ કટકધ કરધ;
વાંત હુધ પરદેસધ જસધ, મુગલ ગજની આળ્યો તસધ. ૧

સખલ સેન લેધ નિજ હાથિ, ગજ, રથ, થોડા બહુ સંઘાતિ;
આંકસ બાજી લેધ કરી, વીંટી મુગલ પાટણુ પુરી. ૨
આળ્યા મુગલ જાણ્યા જસધ, દરવાજા લેધ બીડ્યા તસધ.
ચિંતાતુર હુઆ જન લોક, પાટણુમાંહિ રહ્યા સહી ફેક. ૩
એક કહધ નર છાંડી જધધ, એક કહધ નર માંડી રહીધ;
એક કહધ કાંધ ચાધસ્યધ, એક કહધ ભાગી જાઅસ્યપધ. ૪
એક કહધ એનિસ્તરાય, એક કહધ નૃપ ચઢીસ ન જાધ;
એક કહધ નૃપ નાસધ આજ, એક કહધ નૃપ ખિત્રીસી લાજ. ૫
આગધ નાસ રાવતણુ જેહ, રણ સંગ્રામિં ભાગો તેહ;
પંથી લોક તસ પૂછધ તિહાં, લેધ ડાહી નર નાસધ કિહાં. ૬
બહુ જાળ્યા હવધ સું જાવસ્યો, કુલની રીતિ ૨ તે કિમ ખંડસ્યો;
સોય કહધ સુંણ્યો નર સાર, નાસંતાં મુઝ ગયો અવતાર. ૭
જનમ લગધ નાહાની દેવ, તું આ ડાહી પામ્યો દેવ;
કાલી રહી એ ધોળા થધ, સોય અપસાય નાહાનો સહી. ૮
અસ્યાં વચન બાખધ પુર લોક, ન મલધ ઇધણુ પાણી થોક;
શોકાતુર હુઆ નર જસધ, કુમારપાલ વીનવીઉ તસધ. ૯
ભૂપતિ કહધ વિવહારી સુંણો, નીમ ગલો સંગ્રામહ તણો
લીધું વ્રત નવિ કરું અસુધ, ચ્યાર માસ નવિ કીજધ યુધ. ૧૦
અસ્યું વચન નરનાયધ કહું, મહાજન તિહાં ચિંતાતુર થયું;
જધ વીનવીઉ ઉદયન તણુધ, કસું કરેવું અખ આપણુધ. ૧૧
ઉદયન કહધ મન નિશ્ચલ કરો, ચિંતા દુઃખ મનથી પરિહરો;
જેણુધ દીધું છધ પાટણુરાજ, તે ચિંતા કરસ્યધ સહી આજ. ૧૨
અસું કહી ચાલ્યો વાણીઓ, યુદ્ધો બોલ હીધ આણીઉ;
ઉદયન મંત્રી મનિ ઉલાસિ, પુહુતા હેમાચારય ૪ પાસ. ૧૩

ગુરુ વંદી બધોડો તસદાય, સ્વામી કરવો કિસ્યો ઉપાય;
 પાટણ વીટિકું મુંગલ ફિરી, ભૂપઈ વઢવા અંગન કરી ૧૪
 ધીરજ લોકતાણું નવિ રહઈ, જઈ તે કુંભરનિરંદક કહઈ;
 નૃપતિ તો અગડતો ધણી, ન વઢઈ તે સંગ્રામહ ભણી ૧૫
 તે માટઈ મયા કર આજ, જીમ રહઈ કુંભાપલની લાજ;
 વૃક્ષ સરિખો ગુરુ માથઈ છતાં, હીણપણું ^૧ હોરચઈ ગંજતા ૧૬
 અરયાં વચન મુંણીઆં મુનિ હેમ, કુમારપાલ પરિ સખસો પ્રેમ;
 જનશાસન સોભા નઈ કાજ, તેડી દેવી તિહાં ગુરુજી ૧૭
 ચક્રેસ્વરી આવી તેણી ઠાર, પ્રેમઈ ગુરુનઈ લાગઈપાય;
 દેવી કહઈ તેડી કુંણુ કામિ, હેમસરિ બોલ્યા તેણુઈ કામિ ૧૮
 વારવાર કહું તુજ ધણું, સંકટ ટાલો પાટણુતણું;
 યુદ્ધ અગડ છઈ નર મહારાજ, રાખો જનશાસનની લાજ ૧૯
 ગુરુ વચને દેવી સજ્જ થઈ, નિસિમર મુંગલ દલમાં ગઈ;
 આવી જહાં બધોડો સુલતાન, નિદ્રા દેઈ દીધું વિજ્ઞાન. ૨૦
 સોવન ઢોલીઓ લેઈ કરી, મુંગલનઈ રચાલ્યો ઉપહારી;
 જઈ મુંકયો ગજણુવઈ તિહાં, કુંભારપાલ નર સુતો જહાં. ૨૧
 ગ્રહ ઉગમતે સ જગ્યો જસઈ, પાસઈ કોય ન દીડો તસઈ;
 ચેખઈ ખિત્રિનો પરિવાર, અસુર હીઈ તવ કરઈ વિચાર. ૨૨
 બડા બખત ભૂપતિકા સહી, ઉનકી બાત ન જઈ કહી;
 કો એક દેવ ફરિસ્તા એહ, એ કોઈનો હઈ આદમ દેહ. ૨૩
 અજબ બાત હુઈ દુની માંહિં, અસી ઠોરિ હું આયા કયાંહિં;
 અબ મઈ જાણુ પાઉં કિહાં, જનકા કબજી ગયા મઈ સહી. ૨૪
 છોડઈગા નહીં મુજકું આજ, વચર પાતશાહ હોંદુરાજ;
 ભીંમઈ જનકું છોડ્યા બહુલ, એ મુઝકું દિધગા સહી મોહોત. ૨૫

અસું વિચાર કરઈ નર જસઈ, કુંભારપાલ બોલાવઈ તસઈ;
 સાંમતિ રે મુંગલ સુલતાન, હઈ મ કરિ તું મયલું ધ્યાન ૨૬
 તે તું હઈ મુઝ ચલિક વસ, બાંધ્યાને હણું નહીં જે હંસ;
 જો મુઝ સરણુ આવ્યો મીર, તુ તું માહરો સહી વડવીર ૨૭
 અરયાં વચન નૃપ ભાંખઈ ત્યાંહ, ખુસી હુઓ મુંગલ મનમાંહિં;
 હું આવ્યો વઢવા નૃપ ભણી, એણુઈ મુઝ કરમતિ રાખી ધણી ૨૮
 સહી એ રાજ જાતિ સુજાતિ, પોત વિના નવિ દીપઈ માતિ;
 અવગણુ પુંદિઈ તો ગુણુ કરઈ, જે સુપુરૂષ નર હુઈ સરઈ ૨૯
 અસુનું વચન મુંગલ ઉચ્ચરઈ, કુમારપાલસું મૈત્રી કરઈ;
 કટક લેઈ નર પાછો ફિરઈ, પોતઈ દેશ ભણી સંચરઈ ૩૦
 કુંભારપાલનો ગુણુ ચિતિ ધરી, દેસમાંહિં અમારિજ કરી;
 જીવદયા જગમાં વિસ્તરિ, ગર્જનીખાંન થયો સંવરી; ૩૧
 અનેક જીવ ઉગરીઆ જેહ, કુંભારપાલનો મહિમા તેહ;
 એમ વ્રત દશમું અંગિં ધરઈ, કારણ પડિઈ નવિ ભંગજ કરઈ ૩૨
 અગ્યારમાં વ્રત અંગિં ધરઈ, પર્વ તિથિં નૃપ પોસો કરઈ;
 ચાર આહાર પચ્યખે નિરધાર, રાત્રે નિદ્રા નહિં લગાર ૩૩
 નિજ ગુરુનઈ વિસામણુ કરઈ, મુનિવ્રત નૃપ મુખિ આદરઈ;
 કામિં ગુરુસુ બોલઈ રાય, ભણઈ ગુણુઈ કે કરઈ સમાય ૩૪
 પાંચ અતિચાર અંગિં ટાલી, સંચારાની ભોમી સંભાલી;
 ઠંડિલ પડિલેહી વાવરઈ, નૃપ હુંતો બહુવિધિ આદરઈ ૩૫
 પરઠવતો નૃપ જહાં માતરં, પ્રથમ દ્રષ્ટિં જોઈ અરં;
 આણુજાણુહ જસસગો કહી, પરઠવતો જયણુઈ સહી ૩૬
 વાર ત્રિણુ કહેતો વોસરે, નિસહિ આવસહિ ઉચરે;
 કાલવેલા નૃપ વાંદઈ દેવ, પોસાની નૃપ કરતો સેવ ૩૭
 પૃથવી પાણી તેહ વાય, વનસ્પતિ છડી ત્રસ કાય;

સંઘટ તેહનું ટાલધ રાય, પાલધ પોસો નિજ મન હાય ૩૭
 દિવસધ નિદ્રા નહોં તપ તણધ, સંચારા પોરિસિ નિતિ^૧ બણધ;
 અવધિયં સંચારધ નહિ જોદ, મિચ્છાદુક્રંડ નાવધ તેહ ૩૮
 પોપધ રાય સચારો કરધ, પારિ વહિલો નવિ સાંચરધ;
 ભોજનની નવિ ચિંતાં કરધ, તપ હુંતો ઋષિનિ પરિ કરધ ૩૯
 પારી તપ જહારધ સંચરધ, વ્રતી શ્રાવકનઈ ચિતિ ધરધ;
 ધણા પુરુષસું તપ પારણું, એહજ ન્યાય અંતરવારણું. ૪૦

હુણે

એણીપરિં તપ પોપધ ધરધ, વ્રત સવલમાં સાર
 હવધ વ્રત બોલું^૨ ખારમું, ઉત્તમનો આચાર—૧

દાસ

રાંમ બણધ હરિહીયએ —દેશી રાગ રામગ્રી.

ખારમું વ્રત ઈમ પાલતો, દેતો મુનિવર દાન રે;
 પાત્ર પોખીરે ભોજન કરધ, હમડધ બોણું ધ્યાન રે. આ. ૧
 અતિથિ સંવિભાગ સુસાયવધ, દેતો જે મુનિ હાય રે;
 તે પણિ અહાર પોતઈ લીધ, પુણ્ય કરધ બહુ ભાતિ રે. આ. ૨
 સાધુ ભલો અનઈ સાધવી, શ્રાવક શ્રાવિકા સોય રે;
 સંધ સકલનઈ રે પોપતાં, પદવી તીર્થંકર હોધ રે. આ. ૩
 એક દિન કુમર નરેવર, આગ્યો વંદન કામિ રે;
 ગુરૂ સિરિ ખાસર બોલીઈ, તપ^૩ લાગ્યો તેણધ કામિ રે. આ. ૪
 વિનય કરિ તપ બોલીઓ, સાંભલો હેમસર્સદ રે;
 જે તુમ ખાસર બોલીઈ, લગ્ન કુમરનિરંદ રે. આ. ૫

૧ તપ. ૨ બાણ. ૩ લગ્નકુમારનિરંદરે.

હેમ કહધ સુણો નરપતિ, હું ગયો ગોચરી કામિ રે;
 દુષ્પણ શ્રાવક સુભમતિ, પાપ નમધ તેણધ કામિ રે. આ. ૬
 ભાવ સહિત નર બોલીઓ, આગ્યો મંદિરમાહિં રે;
 લાજધરિ મુઝ આપીકં, ચીવર ખાસર ત્યાંહિં રે. આ. ૭
 મુનિવર સોય મમતા નહોં, કુણ ખાસર કુણ ચીર રે;
 ભાવ વડો જગમા વડવીર, ભાવિ રાખડી ખીર રે. આ. ૮
 તેહતા હરખનંધ કારણધ, બોલું ખાસર નિત્ય રે;
 તે ધન્ય શ્રાવક છત્રીકં, અછતર્ષ વિક્રમાદિત્ય રે. આ. ૯
 જે નર બહુ ધન પાંખીઆ, સમઝયાં શાસ્ત્રનો મર્મ રે;
 તે નવિ લખમીય વ્યય કરધ, તો સું સમજીઆ ધર્મ રે. આ. ૧૦
 આજ વડા તુણો નરપતિ, ન કરો સામીની સાર રે;
 દિનકર તિમિર ન નિગમધ, કુંણ ટાલધ અંધકાર રે. આ. ૧૧
 ખાસર દેખીઅ લાજ્યા, તો મુનિ માનો વચન રે;
 જે કુલ નિરધન શ્રાવકાં, તેહ ધરિ થાપીઈ ધન રે. આ. ૧૨
 એણે વચને તપ હરખિઓ, લાગો મુનિવર પાયરે;
 ચૂક પડી તુલ્લ દાસનંઈ, તે ખમજો ઋષિરાયરે. આ. ૧૩
 શ્રીગુરૂ વંદીઅ તપ વળ્યો, આગ્યો આપણુ ધધરીરે;
 બહુ ધન શ્રાવક આપીઆં, વણજ કરો બહુ પધરીરે. આ. ૧૪
 મિહુતરિ લાખ સોવન ટકા, મેલ્યા શ્રાવક ડંડરે;
 પોપ કરધ બહુ પુરુષનો, પાલધ વ્રત અખંડરે. આ. ૧૫
 એહવા જે^૧ સાંદમી આપણાં, સીદાતા વડી હોધરે;
 સહસ દીનાર દેધ કરી, તપ તેહનું મુખ જોયરે. આ. ૧૬
 કોડિ સોવન ધન વ્યય કરધ, શ્રાવક ભહિત નધ કામિરે;
 સાતધ ખેત્ર સંતોપતો, ધન વાગ્યાં શુભ કામિરે. આ. ૧૭

૧ જોનરસામી આપણા.

હાલ.

અરુ ગીતારથ મારગ બેતાં એક મુનિવેશિ દીદો એ દેશી રાગ-આશાવરી

સિંધુઉ રાગ વરાડી

પાંચ અતિયાર એહના બાખ્યા, તે ટાલો નરનારિ;
આહાર અસુઝતો દેતાં મુનિવર, દોષ કહ્યું સુવિચાર^૧;
હો ભાવિકા પાંચ અતિયાર ટાલો-આંચલી ૧
અણુદેવા બુદ્ધિ કારણિ કિરપી, આહાર અસુઝતુ કીધું;
ભવિ ભવિ દુખિઓ તે નર ચાઇ કર નવિ ઉચો કીધું હો. ૨
આહાર અસુઝતું છપ્પણિ આગધ, તે મમ સુઝતું સારો
અંગિ અતિયાર આવધ ભાઇ, પંડિત આપ વિચારો હો. ૩
વસ્ત હુંતી નર પોતા કેરી, તે કિમ પારકી કીધી;
પારકી દેડી આપણી આખી, ભાખી મુનિવર દીધી હો. ૪
મધુકરી કાલ થયો નર છહાં. તવ જઇ પુણ્ણ પછડો;
અંગિ અતિયાર તેહનધ આવધ, પ્રગટ થઇ નધ^૨ બધો હો. ૫
અસુર કરી આયો મુનિ તેણ, જવ ગયો આહારનો કાલ;
જે નર કરધ ચરિત્ર નિતું એહવા, એહનધ પાપ વિશાલ હો. ૬
સાધમિક રીઠાતા જાણી, ન કરી તેહની સાર;
સી લખમી તસ મંદીર માંહિ, ન કરધ તત્તવ વિચાર હો. ૭
દીન ઉધાર ન કીધું જેણુધ, તે સુકા સંસાર;
અતિ ઉંડા ધન ધરણો^૩ ધરતાં જઇસ નરગ મઝાર હો. ૮

હુહા.

પંચ અતિયાર એ કહ્યા, ટાલધ તે નરનાય;
વ્રત આરધ અંગિ ધરધ, ન કરધ પાતગ વાત. ૧

૧ સંસારી. ૨ નવિ. ૩ ભોમધરીને.

હાલ.

મંગલાવતી વિજય વિરાજત એ દેશી રાગ માલવ ઝોડી.

આરવત આદરધ અંગિ, ઉચ્છવ મહોચ્છવ અતિહિં મંગાણ;
સમકિત શુદ્ધ ઉચરીહિં વચને, કુંમર નિરંદરહ ચતુર સુગણ. બા-૧
મણિમુકતાફલ ચાલ ભરીનધ, વધાળો (મુનિ) હેમસરીંદ;
સંધ ભકિત કીધી મનિ રંગિ, દાનિઈ વરસધ કુંમરનિરંદ. બા-૨
જયજયકાર હુઓ જગમાંહિં, ઉદ્યોતતણો સુખિ વલી જેમ;
શૈવતણાં મુખમંદ ધણેરાં, અમાવાશ્યા રયણી જેમ. બા-૩
ધરિ ધરિ તોરણિ મંગલમાલા, જૈન ધર્મ દીપધ અભિરાંમ;
ચક્રક વંસે કુંમરનિરંદહ, રાજઋષિ ધરાવધ અભિરાંમ.^૧ બા-૪

હુહા.

રાજ ઋષિ નાંમજ હવું, હરખ હુઆ નરનાય;
જૈન ધર્મ દીપાવવા, કરધ સો કોડિ ઉપાય. ૧
કુંમરનિરંદ મુખિઈમ કહધ, જૈન ધર્મ જગિ સાર;
જે જનધર્મ નંધા કરધ, તજધ તે પરિવાર. ૨

ચઉપધ.

તજધ માતા મુકી મહધરિ, જેહનધ જનવચનસું વચર;
તજધ તાત ન લાધવાર, જૈન ધર્મ જે કરધ અસાર. ૧
તજધ બંધવ જે પણિ સગો, જૈન ધર્મથી જે ઉમગો;
તજધ ભગિની મુંકી માંમ, જેહનધ ન રચધ જનવર નાંમ. ૨
તજધ પુત્ર પોતાનો જાણિ, જૈન ધર્મની કરતો હાણિ;
તજધ પાપી પુત્ર વર્ગ, રાય કહધ જમ લહધ સર્ગ. ૩

(૧) નામ.

કુહા.

સરગ લહીઈ શુભ પરિ, ન કરમ મિથ્યા સંગ;
 જૈન યતી શ્રાવક તણુઈ, દેખી ઉપજઈ રંગ. ૪
 સેવ કરમ શ્રાવક તણી, શ્રાવક પણિ ધરી દાસ;
 સજન તે શ્રાવક બસો, જહા શ્રાવક તિહાં વાસ. ૫
 સારથી પણિ શ્રાવક બસો, શ્રાવક બસો અપાર;
 પંચિ પણિ શ્રાવક બસો, ખોલઈ તત્ત્વ વિચાર. ૬
 કુંભરનિરંદ એણીપરિ બણુઈ, શ્રાવક સમો ન કોઈ;
 તેણુઈ કારણેં નિજ રાજમાં, જૈન કીઆ નર સોઈ. ૭
 જૈન જૈન સહુકો જપઈ, ન હણુઈ જંતુપરાંણ;
 રાજ નિઃકંટક પાવતો, કોઈ ન ખંડઈ આંણ. ૮
 એણુઈ અવસર સોરઠ મધ્યે, રાય સમર દૂરદાંત;
 આણુ ન માનઈ ભૂપની,^૧ ખીજ્યો તૃપ એકાંતિ. ૯
 ઉદયનનંદ તેડી કરી, તૃપતિ દિમ આદેસ;
 સોરઠ દેસ ચાલો તુલો, જીપો સમર નરેશ. ૧૦

કાલ.

ઘોરીની મુખ બોલ્યો મુનિવર, એ દેશી રાગ ધન્યાશ્રી.

જીપેના કાજ સમર નરેશ્વર રાય
 ચઢી ઉદયન સોરઠ દેશમાં ગય
 બહુ સેના સંઘાતિઈ હયગયરથ નહીં પારો
 ગડઈ ત્રંબ નિશાણુ, ચઢીઆ બહુ અસવારો; ૧
 દલ પાલીતાંણુઈ, કટક કરઈ મેલ્હાણુ;
 • તિહાં ઉદયન ચઢીઓ, સેનુંજ સોય મુગણુ;

૧ રાયનિ.

જન દેખી હરખ્યો રહ્યો, તે મસ્તગિ નાંમિ
 દેઈ પ્રદક્ષણા એઈ,^૧ વંદન તસ કાર ૨
 ચઢીઓ જવ ધ્યાની,^૨ નયણે નિરખ્યઈ ત્યાંહિ;
 ઉંદિર એક દીવો, ચાલ્યો લેખ ખીલ માંહિ;
 તે ભરડઈ દીડો, જઈ મુકાવઈ તેહ;
 તવ ઉદયન ચિંતઈ, અનરથ સમસો એહો. ૩
 જો અર્ચક ના આવતો, હું ચૂકતો ધ્યાન;
 જો ધ્યાન ન છંડું^૨ તો, લાગઈ દેવ વિમાન;
 જો ધિગ ધિગ મુઝનઈ, મુકીં તીર્થ સારો.
 સી લખમી તેહની, જોણુઈ^૩ ન કીધું ઉધારો; ૪
 શ્રી જનવર ભાખ્યું, ન કરઈ તેહ વિચારો;
 પુણ્ય અણગુણું જો કરતાં જીરણુ ઉધારો
 ઇમ આતમ નિંદિ અગડ કરઈ તિહાં ચ્યારો
 અલ્લત્રત એકાશણુ શિયા પાંન પરિહારો ૫
 જહાં લગિ ભુવન કરાવું તિહાં લગઈ એ મુઝનીમો
 ઇમ કહી નઈ ઉદયન ચાંપઈ સમરજ સીમો
 રણુતૂર ગમવઈ ઠમકઈ ઢોલ દમાંમો
 તૃપ સમર સંઘાતિ લાંગો લોહ સંગ્રામો ૬
 તિહાં ગૂર્જર ગુપતિ છુટઈ તોઅર^૪ તીરો
 બિહુ દલ જૂઝઈ ભાજઈ નહીં વડવિરો
 કાયર તિહાં કંપઈ પાછે પગલે ચાલઈ
 સર રણુમાં ધસીધસી સામા ધા ધાલઈ ૭
 જીયો ઉદયન સમરરાય તિહાં હાર્યો

૧ ચૈત્યવંદન તેણે કામ. ૨ બહુ. ૩ ન કરે જીરણુ ઉધારો. ૪ તોમર.

તેડી તસ બેટા તેહનઇ રાજ બિસાર્યો
 આંણુ કુંભરનિરંદો કરધ^૧ તે સોરઠ માંહિં
 જીવજંત વલી કર્યો, કોઇ ન મારઇ ત્યાંહિં
 ઈમ મંત્રી મોટું કીધું રાયનું કામ
 જસ પડે વળગ્યો રણમાં રાખ્યું નામો
 વધી ઉદયન પાછો અગિં અછે બહુ ધાય
 તેણુધ ચિંતાતુર મંત્રી થયો મનમાંહિં
 મુંઝમ નિસાસો ઉદયન મંત્રી ત્યાંહિં
 પૂછિઉં તસ સુમટે ફૂણ ચિંતા મનમાંહિં
 ઝૂઝયા નઇ ખુઝયા તુમો કર્યો બહુ કાંમો
 મરવું સહી સહુકા શોક તણો કુણ કાંમો
 તવ ઉદયન બોલ્યા મણ્યુ બીહક નહીં વીરો
 મુઝ મનિ એ દુઃખ છંધ ચ્યાર સલ્ય સરીરો
 ઉધાર અપૂરવ ગિરિ ગિરનારિ પાજો
 અંબડ ડંડ નાયક મુનિ નીજાંમણાં કાજ્યો

૮

૯

૧૦

૧૧

દુહા

મુનિ દર્શન મુઝનઇ નહીં તેણુધકારણિ દુઃખ થાય
 નિસુણી મુનિ આરાધના સો સુભગતિ કિમગ્ય
 આંલમરણ આગઇ કીઆ જીવ અનંતી વાર
 મુનિદર્શણ વિણુ નવિતર્યો ન લલો એ ભવ પાર
 તેણુધ કારણિ ચિંતા બહુ ઝુરું હમઆ મઝારિ
 અંત કાલિ મુનિવર નહીં જીવ રલધ સંસારિ

૧

૨

અઉપધ

અસીવાત ઉદયન જવ કહી, સુમટ સહુ બોલ્યા ગઢગઢી;
 રવામી ચિંતા મધર કાદ્ય, સુર સકલ સુણી એણીપરિ વદધ. ૧
 રવામી શ્રીસેતુજ ઉદ્ધાર, પાજ બંધાવું ગિરિ ગિરનારિ;
 ડંડ નાયક અંબડ વિખ્યાત, ત્રિણિ બોલ બાહદો હાથિ. ૨
 આરધના ઋષિ ચાહો તુહો, તે મુનિવર નઇ આણું અહો;
 જોતો ઋષિ નવિલા ભઇ જસઇ, વડ પુરખ એક આણ્યો તસઇ. ૩
 તેહનઇ પહિરાવ્યો મુનિ વેશ, ધર્મકથા તેણુધ કહી અનેક;
 ધર્યા ભાષા સુમિતિજ સાર, જાણે મુનિવર શુદ્ધ આચાર. ૪
 સોય પુરખ નઇ આણ્યો તિહાં, ઉદયન મંત્રી ખમડા જહાં;
 મુનિ દર્શણ દીકું જસઇ, મંત્રી ઉદયન હરખ્યો તસઇ. ૫
 જે કરજોડી લાગ્યો પાય, તુહો ભલે આવ્યા^૧ ઋષિરાય;
 પાપતાપ, દૂખ નાકાં આજ, તઈં સાર્યું દૂખ^૨ માહર કાજ ૬
 એમ ઉદયન સુખશાતા લહઇ, મુનિવર ધર્મકથા તિહાં કહઇ;
 ઉદયન આલોધ નિજ પાપ, ખમત ખામણા કરતો આપ. ૭
 લાખ ચૌરાશી ચોનિં જોહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
 કોઇક જીવ ઉપરિ કીધી રિસ, તાસ ખમાવું નામી સીસ. ૮
 રાજકાજ પણિ મયલાં હોય, લોભિં પાપ કર્યો જે કાય;
 સકલ જીવસં મુજ ખામણું, પાપ આલોધ તિહાં આપણું. ૯
 ગજ રથ ઘોડા વાડી વન, ગામ નગર પુર પાટણુ ધન્ય,
 ચ્યાર આહાર મુખિ છંડઇ અન્ન, વોસરાવધ પોતાવું તન્ન. ૧૦
 દાદસ વ્રત આલોધ કરી, ચ્યાર સરણા મનમાંહે ધરી;
 સમકિત શુદ્ધ કર્યું તિહાં શીરી, મંત્રી પુહુતો દેવની પુરી. ૧૧

(૧) મલીયા. (૨) રસિ.

મંત્રી સ્વર્ગ પ્રહુતો નસઈ, લંકા પુરૂષ વિમાસઘ તસઈ;
 દેખો વેશ તણો મહિમાય, ઉદયન સરીખો નમીક પાય. ૧૨
 જોણુષ વેપઈ પૂજણો બહુ, જોણુષ વેપઈ મુઝ નમીક સહુ;
 સોય વેપ જો મુઝ જોય, તો મુઝ સરિખો મઠ ન કોય. ૧૩
 ગર્દભ પાંચો જો જવ હરી, નવિ ખાઇતો મૂર્ખસિરી;
 દારિદ્રી કરિ ચઢિયું રતન, મહા મૂર્ખ જો ન કરઈ જતન. ૧૪
 મરદેસઈ લઘું ગંગાનીર, નવિ પીધું નવિ ધોયું શરીર;
 સોય પુરૂષ મૂર્ખમાં કેલો, જલ પાંખો જો તરયો રલો. ૧૫
 જોણુષ દ્રવ્યંતઘ સમઝો સહુ, વંદગ પુરૂષ લખાઈ બહુ;
 હીણુજાતિ શુભ નહીં આચાર, કરમિ પાંચો ચારિત્ર સાર. ૧૬
 જો રાખું તો પંડિતપણું, નાચ્યો ખુલો કરમિ ધણું;
 અરયો વેપ પાંચો નહીં કદા, આવ વિના લંધું તે મુદા. ૧૭
 મન વિહુણો મઈ એહ રયો વેપ, હવે હું આણું હઠઈ વિવેક
 તો હું જોડિ એલાચી વલી, વંસ ફરસત હુક કેવલી ૧૮
 અપાઠ ભૂત વધારઈ વાંન, નારિક કરતાં પાંચુર જ્ઞાન;
 પુરૂષ કેસરી પ્રભવો સ્વામિ, ચોરી કરત રઘું મન કાંમિ. ૧૯
 એ તરીઆ સંસારહ થકા, હું તેહના પગતી રેણુકા;
 તેહના નામ મહિમા થકા, રાખું ચારિત્ર થાકું સુખી. ૨૦
 તેણુષ તિહાં ચારિત્ર રાખ્યું ઠાય, તે તો વેપ તણો મહિમાય;
 સમજે ઉપદેશ માલા મર્મ, વેપ વિવેકી રાખઈ ધર્મ. ૨૧
 વેપ વડો જગમાં કહમવાય, પાપ કરતો નર શંકાય;
 કુમારગિ પડતુ રાખઈ રક્ષી, વેપ વડો નર કહઈ કેવલી. ૨૨
 સોય વેપ આવ્યો બહુ કામિ, લંકા નરનઈ રાખિઉ કાંમિ;
 જન રંજવાનઈ પહઈયો વેપ, વેસ ઉપાય વડો વિવેક. ૨૩

(૧) સંયમ. ૨ ઉપાય. ૩ તણુ જુએ કામ.

જોણુષ વેપઈ આગઈ બહુ તર્પા, ઘડ લોકઈ જસ કીરતિ વર્પા;
 પરભોઈ સુખ પાંખા બહુ, રાય સંપતિ નઈ જોયો સહુ. ૨૪
 પૂર્વ ભવિં ભીખારી જીવ, માંગી ખાય સોય સદીવ;
 દુર્ભિક્ષકાલ હુક તિહાં તસઈ, ભમતાં આહાર નવિપાંમઘજસઈ ૨૫
 જોણુષ અવસરિ દીકા બહુ જતી, વણિગ આહાર આપતસ અતી;
 ભીખારી નઈ ઠેલઈ પરાં, જમ હાંકાજઈ કલિ કુતિરાં. ૨૬
 એક દિવસ મુનિ વહઈરી કરી, પોશાલઈ^૧ ચાલ્યા પરચરી;
 સંપ્રતિરાય તણો જો જીવ, મુનિ આગલિ જઈ કરતો રીવ. ૨૭
 સ્વાંભી ભૂખ ખમી નવિ જાય, ઘો કટકો જમ આહાર થાય;
 મુનિવર કહઈ અલો આપું નહીં, શ્રી જનવર અલો વાર્યા અહીં. ૨૮
 દેતાં લોક ધણા મુઝ ભિક્ષક, લેવા તણી તસ સંખ્યા ટલઈ;
 સંયદ પણિ અલો દરવો થાય, જ્ઞતો મુનિ આચારહ જાય. ૨૯
 તેણુષ કારણિ નવિ દેસ્યું અલો, ગૃહરથ ધરિ માંગી ખાઉ દુલો;
 અસ્યું કહીનઈ મુનિવર જાય, જીવ ભીખારી કેડિં થાય. ૩૦
 મુનિ પોશાલઈ પછડો જસઈ, દુમક આરણિ બધડો તસઈ;
 ઋપિ આલોષ તિહાં ગોચરી, વિધિ વિનંતી બહુર પરિ કરી. ૩૧
 સ્વાંભી બાહિર ભીખારી એક, માગઈ અન બહુ ધરી વિવેક;
 આજ્ઞાવિણુ દીધું નવિ જાય, પણિ કંઈણુ અલ સખલી થાય. ૩૨
 શિષ્ય સાચિ ગુરુ બોલ્યો ત્યાંહ, દુમક તણુષ દુલો તેડો અદીં;
 ભીખારીનઈ તેડી કરી, ગુરૂ પૂછઈ મન કંઈરાધરી. ૩૩
 કહઈ ભીખારી તુમ સું કાજ, દુમક કહઈ સાંમલિ ઋપિરાય;
 હું ભુખ્યો તું દીધું મુઝ અન્ન, ભૂખી દુમક પ્રાણી તન્ન. ૩૪
 સુંણિ વચન બોલ્યા ઋપિરાય, જો અલ સરીખું તું પણિ થાય;
 તુ તુઝનઈ અહમો આપું આહાર, શાલિ દાલિ રોટી ધૂત સાર. ૩૫

૧ પોશાલ ભણિ. ૨ ગુરૂનઈ. ૩ બહુ.

કહઈ ભીખારી કિર્યો વિચાર, થાક વેગ મ લાક વાર;
કરવું હુઈ તે સુઝનઈ કરો, પણિ એક દાંતનઈ ઠાસિ ભરો. ૩૬
અસ્યું વચન નર બોલ્યો જસઈ, વેગઈ લોચ કર્યો તિહાં તસઈ;
શાલિ દાલિ સરહાં પકવાંન, આપઈ આહાર દેઈ બહુમાન. ૩૭
સરસ આહાર લીધું શુભપરિં, વેદનતાંમ હુઈ ઉદરિં;
મિલ્યા યતી વિવહારી સહુ, આપઈ વેષઈ કીજઈ સહુ ૩૮
કટુક વચન મુખિ જે ભાખતા, ગલઈ ગ્રહીનઈ નર નાખતા;
તે વિવહારી આવી ત્યાંહ, ચોક્ષઈ પાય હરખઈ મનમાંહિં. ૩૯

હુહા.

મનમાંહિં બહુ હરખાતા, નવ દીક્ષિત મુનિરાય;
ભગતિ ધણી તસ દેખતાં, મુનિ બોલ્યો તસ ઠામ. ૧

હાલ

રાગ રામગિરિ-વીરમધુરી વાંણી બોલઈ, એ દેશી.

દુમક મધુરં વચન ભાખઈ, નર ભક્તિ નિહાલી;
અસ્યું ચરિત સુકૃત પાખઈ, કિમ સકું પાલી. દુ. ૧
હઈઈ હરખ્યો દુમક મુનિવર, વેપ સહીઅ વાર;
છહ લોક ફલ જેહના અનંતા, પરભવિ સોય તાર. દુ. ૨
પ્રખલ પુણ્ય જે નહીં પોતઈ, ઉદય વેપ કિહાંથી;
અસ્યઈ ધ્યાનઈ ધર્મધ્યાનો, કાલ કરઈ તિહાંથી દુ. ૩
ચાલીકિ એઅ વિગતિ પાલી, થયો કુણાલ પુતો;
અશોકશ્રી નૃપ સોય વહુઈ, સોંપ્યું રાજ સંતો દુ. ૪
રાય સંપ્રતિ નાંમ ધરીકિં. જનમ જનત રાજ;
સવા કોડી જન મિંચ ભરિઆ, સવા લાખ પ્રાસાદ તાજ દુ. ૫

એહ ચારિત વેપ મહિમા, લંઠ પુરૂષ ભાખઈ;
લાજ આંણી વેપ વખાણી, ચારિત સોય રાખઈ. દુ. ૧

હુહા.

તેણઈ તિહાં વેપજ રાખીકિં પાથો શુદ્ધ આચાર;
ગુર હાથિં દીક્ષા ગ્રહી? સફલ કર્યો અવતાર. ૧
ઉદયનથી નર તે તર્યો, તેણઈ કરી ઉદયન સાર;
જનશાસન ગંભીર છઈ, અનેક નય વિચાર. ૨

ચઉપઈ.

અનેક નય જન શાસનમાંહિં, ઉદયન મંત્રી તરીકે ત્યાંહ;
સુભગતિ મંત્રી પાચ્યો જસઈ, કાયા દહન કરી તિહાં તસઈ. ૧
અગ્નિ દેહ સંસ્કારી કરો, સુમટ સહુ ચાલ્યા પરવરી;
આબ્યા તે નર પાટણમાંહિં, કુંભારપાલ નર બપકો જહાં. ૨
આવી નૃપનઈ નાંમ્યું સીસ, કાજ તુલાર કીધું ધંસ;
સમરરાય અક્ષો માર્યો સહી, તુલનામિં અક્ષ શોભા થઈ. ૩
પણિ એક શોક હુક મન માંહિં, ઉદયન મરણ લથું જે ત્યાંહિં;
ભૂપ કહઈ તેહનો સ્યો સોગ, જે આરાધિત ગયો પરલોક. ૪

હુહા.

ઉદયન આરાધી ગયો? કીધું સરગઈ વાસ;
જેહની કીરતિ જગિ રહી, પુણ્ય ગયું રહ્યો વાસ. ૧
જ્યા તે જગિ જાણીઈ, જેણઈ જાણ્યા પરલોક.
તેણઈ કારણિં મંત્રીતણો, કાઈ મ કરસ્યો સોગ. ૨

ઢાલ.

રાગ-કેદારી-આશાઢરી રતનસાર કુમારનો એ દેશી.

સુભટ સદુ સમજીનઢ વલીઆ, આઢ્યા યાહડ પાસિરે;
 પૂર્વ કથા તેણુઢ કહી માંડીનઢ, મનહ તપઢ ઉઢારસીરે, ૧
 ચ્યાર અગડ હુંતિ ધદ્યનનઢ, તે તુલો અંગિઢ લીજઢરે;
 ઓ સેતરૂંજય ઉદાર કરાતી, આખડી સોય કીજઢરે ૨
 ગિરિ ગિરિનારિ પાજ બંધાવો, ડંડ નાયક નિજ બ્રાતોરે;
 તાત વચન તુમ વેગ કરીનઢ, હોયો આપ સનાયોરે. ૩
 જે હુઢ પુત્ર સપુત્ર સુકુતનો, તાત વચન તે પાલઢરે;
 જનમ્યા સોય ગુણિજન લેખઢ, વંસતણુઢ અબુઆલઢરે. ૪
 ઋષમનઢ^૨ કુલિ ભરત ભેઢેરો, દસરથ નઢં કુલિ રાંભોરે;
 પાંડુનઢં કુલિ પાંડવ સરિખા, જેણુઢ કુલિ રાખ્યું નાંભોરે. ૫
 કીરતિધર વઢ કુલિ સુંકાશઢ, સિદ્ધાર્થ કુલિ વીરો રે;
 વસુરાજ કુલિ કૃષ્ણ સરિખા, તસ કુલિ ઢંઢણુ ધીરો રે. ૬
 ત્રિભુવન પાલ તણુઢ કુલિ દીવો, જીવો કુંમર નિરદો રે;
 ચાચા શેઠ તણુઢ કુલિ દિનકર, નામિં હેમસરીદો રે. ૭
 ઐણિકની આઝા સરિ વહતો, બેટો અભય કુંમારો રે;
 પદમરાય તણી મતિ રાખી, શિવકુંમાર નર સારો રે. ૮
 કુણાલ તણુઢ કુલિ સંપ્રતિ રાજ, સમુદ્ર વિજય કુલિ નીમો રે;
 અશ્વસેત કુલિ પાસકુંમારહ, વંસ દીપાવ્યો કુમો રે. ૯
 ગાભદ્રનઢ કુલિ શાલિભદ્ર સરિખા, જેણુઢ અબૂઆલ્યો વંસો રે;
 સોય સરીખા ચાજો યાહડ, ઉદ્યનનઢ કુલિ હંસો રે. ૧૦

૧ ગણિજો. (૨) તણુઢ

હુહા.

હંસ સારખા યઢ કરી, રાખો ઉદ્યન નાંમ;
 શ્રી સેત્રુંજય તીથર^૧ નઢં, ભુવન કરાવો^૨ તાંમ. ૧

ઢાલ

રાગ કેદાર ગોડી પારધયાનો એદેશી

એણે વચને નર હરખીઆરે, યાહડ મંત્રી જેહ
 લેઈ નૃપની^૩ આગનારે, સેત્રુંજ ચાલ્યા તેહ
 મંત્રીરવર સહી કરતો કામ ઉદાર, જેણુઢ કીધું ગિરિ ઉદાર આંચલી.
 તે તો જૈન શિશોમણિ સાર, મંત્રીરવર સહી કરતો કામ ઉદાર
 શ્રી સેત્રુંજય ઉપરિ ચઢીરે, તિહાં પૂજ્યા આદિનાથ;
 પ્રાસાદ પાયો મંડાવીઉરે, વાન હવી વિખ્યાત મં. ૧
 દેસ દેસના વિવહારીઆરે, પોહોતા સેત્રુંજય શુંગિ;
 અંજડ આગલિ આવીઆરે, તે બોલ્યા મનરંગિ મં. ૧
 મંત્રી જગમાં તુ તયોરે, નિજ સ્વામીનઢ તારિ;
 પુણ્ય કામિ^૪ ધન અલ્લ લીઉરે, જીમ તિમ અલ્લનઢ તારિ મં. ૩

અઉપઢ

અસ્યાં વચન વિવહારી કહઢ, વાગમટ હમડઢ ગહગહી;
 કાગલ વેગ અણાવઢ તિહાં, નાંમ લિખઢ મંત્રી તેમાંહિ ૧
 એણુઢ અવસરિ દીમાણા તણો, ભીમ કુટેલીઓ આવક સુંણો;
 તે આલ્યો પૂજનઢ કાંમિ, પધસીન સકઢ તેણુઢ કાંમિ ૨

(૧)જણ (૨)કરો અભિરામ ૩ નરપતિની ૪ કાચ

ચંપાતો નર દીઠો જસઠં, વાગભટઠં બોલાવ્યો તસઠં
 સુભટઠં તિહાં તેડી આણીક, પાસઠ યદસાર્થો વાણીઓ ૩
 મંત્રી પૂછી માંડી નામ, પુણ્ય કાળ નર આપઠ દાંમ;
 એણુઠ અવસરિ ભીમા મનિ થાય, બોલઠ પાણિ બોલ્યું નવ જાય; ૪
 વાગભટ બુદ્ધિસાગર કયા, તેણુઠ ભીમનો ભાવજ લલો;
 બોલાવ્યો તવ પ્રેમઠ કરી, કુડલીક બોલ્યો તિહાં શીરી ૫
 સ્વામી મુઝ સુણિં કર્મ કથાય, પુણ્ય વિના ભવ માહરં જાય
 વસું દીમાણું જહાં છઠ ત્રાંમ, ભીમ કુડલીક માહરં નાંમ. ૬
 દ્રવ્ય દિણ પોતઠ નહીં કર્મ, માયા માહારઠ છઠ પદ્મ દ્રુમ;
 ધૃત વેયું પરદેસઠ કરં, ઉદર પૂરણા એણિપરિ કરં ૭
 મવી તુણિ માગ્યો સિંહુગાર, હોડવું^૨ પાણું નધ માયઠભાર;
 ભુઠં સુવું નધ ધરમાં સાપ, એ સહી^૩ પેસા ભવનું પાપ ૮
 એ સાતઠ દૂખ ભીમા તણુઠ, સેત્રુંજો પામ્યો પુણ્ય ધણુઠ;
 ધૃત વેયતાં વાભજ હુઉં, જડયા દ્રુમ અનઠ એક રૂઠ ૯
 એક રૂઓ માલીકરિ ધરિ, પૂણ્ય લેઠ મઠ પૂજ કરી;
 વલી મુઝ હર્ષ^૪ દુઉ એણુઠ કાંમિ, સાત રૂઆલીજઠ પુણ્ય કાંમિ ૧૦
 તવ મંત્રી મનિ હરખ્યો ધણું, દેખીં ધેર્ય વાણિગ તણું;
 એહનઠ જન ઉપરિ બહુ પ્રેમ, કોષ ન કરતો રીસઠ એમ ૧૧
 મારો તો પદ્મ દ્રુમહ તણી, પુણ્ય કાજઠ આપઠ આપણો
 એહવો શ્રાવક જગમાં જેહ, દેવઠ નિર્ધન કીયું તેહ ૧૨
 દેવ અટારં અવણું કરઠ, નદી નીર સાયરમાં ધરઠ;
 સરોવર સુકાં દીસઠ ધણું, અવલ^૫ લક્ષણ દીસઠ ધણું ૧૩

(૧) તેણે. (૨) પગઆણાણે પાલો સિરહાર (૩) એ સાતે પૂર-
 વના માપ (૪) ભાવ (૫) અવલો લેખ તે દેવહ તણા.

જે પુણ્યવંત અનઠ દાતાર, શ્રાવક ભીમો જગમાં સાર;
 અરયું પુરપ નધ નિર્ધનપણું, દેખી મંત્રીનઠ દૂખ ધણું. ૧૪
 સહી ભગવંતનું કાધું હસઠ, થોડેદિવસે ભીમ સુખીક થસઠ;
 નિર્લોભી પુણ્ય ઉપરિ રાગ, પ્રાહિં તે ન હુઠ^૧ નિર્માણ. ૧૫
 નમી વિનમી વિદાધર જોય, એક ચિંતઠ^૨ હુઆ નર દોષ;
 પૂજઠ ઋષભદેવના પાય, દેહી ઋદ્ધિ બોલઠ તસ કાય. ૧૬
 ઋષભ સુખી સંકમિ કરી, ધરણેન્દ્ર દેવ બોલ્યો પરવરી;
 સહસ અડતાલીસ વિદાદીઠ; નમી વિનમી હરખીનઠ લીધ. ૧૭
 ભગતિ કરી તો નિષ્ફલ ન હોષ, પુણ્યતણું ફલ પ્રગટ જોષ;
 ભીમો ભગતિ કરઠ જન તણી, એ ધરિ લક્ષ્મી દીસઠ ધણી ૧૮
 અરયું વિમાસઠ મંત્રો જાંમ, ભીમ વાણીઓ બોલ્યો તાંમ;
 પુણ્ય કાજઠ લીક સાતઠ દ્રામ, હું જામસ હવઠ જહાં^૩ ત્રાંમ ૧૯
 એક ચિંત નર દીઠો જસઠં, શિરનામું માડયું તિહાં તસઠં
 અવર પુરપ પૂછઠ તસ કાંમિ, સિરનામું માડયું કુંણ કામિ ૨૦
 મંત્રી કહઠ વિવહારી સુણો, એ સામી સખરો આપણો;
 પુણ્યકાળ ધરસતર દીઠં, તેણુઠ કારણિ સરિ નામું કાઠં ૨૧
 એણે વચને નર હરખ્યા સહુ, સ્વામી ભીમ પ્રસંસો બહુ
 વિનય ધણો બાહડદે કરઠ, સોવનપંચસહઠ આગલિધરઠ; ૨૨
 કાલ ભાવ જૂઠ તહાં ભીમ, સોવન લેવા ખાધી નીમ;
 ભીમ પ્રસંસો^૪ પાછો વલ્યો, સજન કુટુંબનઠ આવી મળ્યો ૨૩
 પણિ હઠડામાં ચિંતા ધણી, નારિ અ છઠ ધરમાં વઢણી;
 તેહથી ભીમો ખીહઠ બહુ, તે આગલિ હારઠ નર સહુ ૨૪
 અતિ^૫ કાલી અનઠ વાચાલ, ફિરી જવાજ દીઠ તતકાલ;
 પ્રાહિં રહઠ તે રીસઠ ભરી, અડક્યા માંહિંથી બોલઠ ફિરી. ૨૫

૧, દુર્ભાગ્ય. ૨, મુજ. ૩, વખાણ્યો. ૪, આકલિ.

હુહા.

અણુબોલવી બોલતી, વચિમા કરરતી વાત;
પ્રાંહિ બહુ બોલાવતી, જગમાં ભૂંડા^૧ સાત ૧

અઉપધ.

નારી શિષ્ય સેવક દીકરો, કાપિ બોલ્યાનો લીધ અભિમહો;
છિદ્રસહિત નિર્ધન સાતમધ બહુ બોલે કહધનઈ નવિ ગમધ. ૧

બહુ બોલી ભીમાની નારી, ભીમો બીહધ હમઆ મઝારિ;
પુણ્યકાળ^૨ ધનખરચ્યા મઠિ દ્રામ, નારીનહીં રાખઈ મુક માંમ. ૨

અસું વિમાસધ બોલધ બીહઈ, વિનવી વાત ધાલઈ સ્ત્રી હમધ;
મઈ જધ જૂહાર્યો સેતુન સ્વાંગી, વ્રતમાયા દીધું પુણ્યકામિ. ૩

ભાગી ચિંતા મનમાં હતી, નારી કુલંક થઈ ગુણવતી;
તેણી પ્રસંસો નિજ ભરતાર, બહું કરિઈ પુણ્ય કાધું સાર. ૪

સખલું પુણ્ય નંધ સખલું પાપ, પરતગિ ફલ પામધ નર આપ;
સાતધ દ્રામ પૂજા ફલ જેહ, પરગતિ પુણ્ય ફલ્યું નર તેહ. ૫

તુંઆતણે બીલો જાજરો, ભાગી નીસરીહ બાહિરો
બોમિ બણી બધસાર્યો ફિરી, પુણ્યઈ લખમી પ્રગટ કરી ૬

કલસ એક પ્રગટયો તિંહાસાર, માંહિ સોવન ચ્યાર હમર;
ભીમો તે ધન હાથિ ન સાહિ, સોવન લધ નધ સેતુન જાધ, ૭

ગયો ભીમ બાહડેદે છાં, સોવન કલસ ધર્યો તિંહાં
સ્વાંગી એ ધન નાવધ કાંમિ, એ ધન ખરચો પુણ્યનઈ કામિ ૮

તવ બાહડ મનિ કરધ વિચાર, એહનઈ અલ્પ અછધ સંસાર
લાધું ધન ધરમાં નવિ ધરધ, કો ઉત્તમ નર દીસધ સરધ ૯

૧. હાઈ. ૨. જન. ૩. હુઈઈ.

હુહા.

ઉત્તમ નર જગિ એ સહી, રાખધ વિવહારી વદ
મંત્રી કહધ નર સાંભયો, જગમાં અચરિજ અહુ ૧

અઉપધ

સરપિં સમતા સત્ય જૂવાર, મધપાંતી^૧ નધ તત્ત્વવિચાર
વિષય સમતા સ્ત્રીનધ વિષય, દયા ધર્મ નઈ મંસહ લખઈ ૧

સરપણું નપુંશક તણુધ, અસંભમ કાગ પવિત્રહ પણુધ
વિવહાર શુદ્ધિ નિર્ધન ધરિઆરિ, એ અચરિજ જગિ આઠ વિચાર ૨

અચરિજ વાત ભીમાની ધણી, જેણુધ લખમી નરણુ સરિખીગણી
બહુ પ્રસંસી ભીમા તણુધ, મધુરે વચને મંત્રી ભણુધ ૩

સુંણો ભીમ બાખધ પ્રધાંન, કિમ લીજધ નહીં તમહ નિધાંન
એ તુલ્લ હાથિ ચદીઈ એહ, કરો સોય સુખ પાંમઈ દેહ ૪

વધી મંત્રી બેંલ્યો કર જોડિ, એ ધન લેતાં નહીં તલ બોડિ
બાહડનધ મનિં એ ઇછાય, જીમતિમ ભીમો સુખિક થાય ૫

તેણુધ કારણિ દૂહવી નધ કહધ, ભીમા લવલવ કરતો રહધ
લીકં નિધાંન જાઉ તલ ધધરિ, બાઉ પુણ્ય કર બહુપધરિ ૬

હુહા.

ચાંપી વચન મંત્રી કહધ, હિતયુદ્ધિ હમધ અપાર
કડવું બોલી કારણિ, ઉત્તમ કરધ ઉપકાર ૧

પર ઉપગારી વૈદ જે, દિધ મુખિ ઉપડ બલ
રોગ દોષ દૂરિં કરધ, કરધ દેહ નિસલ્લ ૨

તિમ કડવું નર કારણિ, બોલી કામ કરેહ;
ઉત્તમ નર કવિઆણુ કહધ, લીંચ સરિખા તેહ. ૩

૧. મહિસ.

કવિત્ત

મુખિ કડવા ગુણવંત, તાસતા લીંબ પટંતરિ;
શીતલ ગુણ સહધ મન્ય, પત્ર દિન્નં નહીં અંતર;
દ્રામતણે સુલતાન, લખણ અંગ ^૧ છત્રીસહ;
લીંબ વડો લઘુરાય, તાસતુ ^૨ હોય બત્રીસહ;
અગનિ દાઝિ ના ^૩ ચિંવરધ, ફલકુલ છાયા સહધ ગુણ પેરધ
કવિ ચણ ^૪ કહધજે સંપસેય તાસ વિપ નિર્ણય કરધ ^૫

દુહા

નરણ કરધ તે વિપતણી, દુખ દેધ નિજ પ્રાણ
પર ઉપગારી તું સહી, સખણે લીંબ સુખણ ^૧
લીંબ સરિખો વાગમટ, કરતો પર ઉપગાર
ભીમતણધ મુખિ ઇમ કહધ, લિધ ધન મકરિ વિચાર ^૨

ચઉપધ.

મ કરિ વિચાર ભીમા વાણીઆ, પુણ્યધં સોનઠઆ આંણીઆ.
માનિ વચન મુઝ સ્વામીતણું, વારવાર શું કહીધ ધણું ^૧
ભીમ ન લિધ ^૫ નવિ બોલધત્યાંહ, આપ વિચારધ હધડા મોહિ;
અદત્તાન તું મુજ પચ્યાખણ, વ્રત ન ખડું જહાં ધટિપરાંણ ^૨
અસું વિચાર કરધ મનમાંહિ, પ્રગટ યો કવડયક્ષ તોહિ;
ભીમા એ ધન તાંહરં સહી, ખાઉ ખરયો મન ગહધગહી ^૩
સુરવચને ભીમે હુકિ ખુસી, વાત હધધ ખાહડનધ વસી;
મંત્રી નંધં પ્રસંસી કરી, જનપૂજ ધરિ આવ્યો ફિરી ^૪
સુખી હુકિ નર શ્રાવક ભીમ, પાલધ વ્રત નવિ ખંડધનીમ;
ધન ખાય ખરયધ પુણ્ય કરધ, સેત્રુંજ નામ ઋદ્યમાં ધરધ ^૫

(૧) બમીસ (૨) ગુણ (૩) તોચિર કરે (૪) રૂપસ (૫) તવ

દુહા.

મનિ શુદ્ધિ સેત્રુંજ ચદધ, જન પૂજધ ત્રિણિ કાલ;
ભીમતણી પરિ તે સુખી, સુણયો સહુ વૃધ્ધ બાલ ^૧
સુકવિ કહધ જગિ તે મલા, જેણુ જગિ પોખ્યાં પાત્ર;
ધન્ય જીયું નર તેહનું, કીધું સેત્રુંજ યાત્ર ^૨
શ્રીજન કહધ તીરથ વડું, શ્રી સેત્રુંજો સાર;
ગણધર મુનિવર પંડા, એણુધ ગિરિ પાંખ્યા પાર ^૩
સર્પકુડ જધ ભીમમાં, જે નવિ નાલા નીર;
શ્રીજન કહધ નર જાણ્યો, મયલાં તાસ સરીર ^૪
ગૌતમ સરિખો ગુરુ વલી, ઋષભ સરિખો દેવ;
સેત્રુંજ સરિખો ગિરિવલી, પુણ્યધ લહધ સેવ; ^૪
પુણ્યધ બહુ ધન પાંખીઉં, નવિ કીધુ ઉદ્ધાર
સેત્રુંજ ગિરિ નવિ ફરસીક, તેણુધ હાર્યો મતુ અવતાર ^૫
પુણ્ય જાણી મંત્રી તિહાં, ખાહડદે ગુણવંત
ભુવન નીંપાયું જન તણું, ઉંચુ સોય અત્યંત ^૬

ચઉપધ

દેહરધ કામ ચલાવી કરી, મંત્રી આવ્યો પાટણ બણી;
ભુવન નીપાયું પુરં જસધ, વધામણી લેધ આવ્યા તસધ ^૧
હરખ્યો મંત્રી મનહ જગીસ, સોવન જમ આપી બત્રીસ;
ખીજધ દિવસ વધામણી વલી, પડિ પ્રાસાદ તે ભૂમિં ઢલી ^૨
મનિ વિખવાદ અનધ વલી હર્પ, વધામણી પહધરાવ્યો પુરપ;
ચૌસકિ જમ તે સોના તણી, આપધ નર તિહાં વધામણિ ^૩
કીધું ભુવન પડયું તે દુખ, જવંતાં પડયું તે સુખ;
હવધ બુદ્ધિ હું કરું વિશાલ જમ જનમંદિર રહધ ચિરકાલ ^૪

એહવું આપ વિભાસી કરી, મંત્રી તિહાં ચાલ્યો પરવરી;
 આપ્યા શ્રી સેત્રુંજે જીહાં, સુભ સિલાટ તેડાવ્યા તિહાં; ૫
 પૂછધ મંત્રી સુંણિ સિલાટ, એ પ્રાશાદ પડ્યો ર્યા મારિ;
 કારીગર કહધ સુંણિ પ્રધાન. પચનધ પડીકું દેવ વિમાન ૬
 હવધ ચઢ્યારો કરો પ્રાશાદ, ઈંદ્ર પુરી સું કરતો વાદ;
 પશ્ચિ એક દોપ અછધ પ્રધાન, પાછલિ જનમ નહીં સંતાન ૭
 મંત્રી કહધ સાંભલી સિલાટ, કરિ પ્રાસાદ સુંદર યુભ ધાટ;
 કરિ ચઢ્યારો ચઉં વટવાટ, જે દેખાડધ શિવપુર વાટ ૮
 પુત્રી પુત્ર કહ્યાં તિં જેહ, સાથિં કાય ન આવધ તેહ;
 કર્મ પોતિ જો લુંડા હોય, તો તે નામ પિતાનું ખોય ૯
 સરિધ્યો પુત્ર જો સું કીધ, પિતા તણે મસ્તગિ ધા દીધ;
 ચરિત્ર જુઓ સુરીપુર કુમાર, તેણે તાત માર્યો નિરધાર ૧૦
 હદે સલાટ વિચારો આપ, કંસે દુખિયો કીધો ખાપ;
 કાણિ રાગ સામુ જોય, જીવિત સોય પિતાનું ખોય ૧૧
 કો કહધનો નહીં સંસારિ, પરદેસી નધ મારધ નારિ;
 કેતા તુઝ ભાખું અવદાત, મણિરથ રાધં માર્યો બ્રાત ૧૨
 કનકકેતુ મારધ નિજ બાલ, સુભદ્રાનધં દિધ સાસુ આલ;
 રાગ સંખ પૃથિવિનો નાથ, કલાવતીના કાપ્યા હોય ૧૩
 તેણુધ કારણિ કારીગર જોય, કલિમાં કોકહધનું નવિ હોય;
 કહધના બેટા કહધની વહુ, આપ સવારથ મિલીકું સહુ ૧૪
 પુત્ર કુટુંબ સહુ મિથ્યાવાદ, કીજધ ચઢ્યારો પ્રાસાદ;
 વેગઈં જીવન કરાવ્યું ત્યાંહ, ઋષભદેવ ખેસાયાં માંહિ. ૧૫
 સંવત બાર અનધ અચાર, શનિવારઈ કીધું વિસ્તાર;
 દંડ કલસ ધન તોરણ જેહ, હેમ સૂરિ પ્રતિષ્ઠેય તેહ. ૧૬

(૧) કરિ. (૨) પુત્ર સુતાનો નહિં ઉગાટ.

ચઢવીસ વાડી ચઢવીસ ગાંમ, પૂજા કાજ ખરચધ દાંમ;
 તલહરીઈં જીહા સુભ દાંમ, ગામ વસાવ્યું બાહડપુર નાંમ. ૧૭
 તિહાં એક ત્રિભુવનપાલ વિહાર, પાર્શ્વનાથ ચાપ્યા તિહાં સાર;
 જગમાં વર્ત્યો જયજયકાર, ધન ધન બાહડદે અવતાર; ૧૮
 પુણ્યકાજ કરી તેણુધ કારિ, મંત્રી ચાલ્યો ગઢ ગિરિનારિ.
 ત્રિણ ઉપવાસ આરાધી દેવ, અંબાધ આતી તતખેવ. ૧૯
 બોલ્યો મંત્રી લાગી પાય, પાજ કરેવા છધ ધમ્મચાય;
 દેવી કહધ ચિંતા કરિ તાજિ, નાખું ત્યોખા તિહાં કફં પાજ. ૨૦
 દેવી વચન હવું જેતલઈં, શાલવૃષ્ટ હુઈં તેતલઈં;
 મંત્રી મૃદુર્ત લેઈં સાર, પાજ કરાવધ અતિહિં ઉદાર. ૨૧
 દોષ કોડિ સતાણું લાખ, સોવનટંકા ખરચ્યા હર્ષ;
 ધન ધન બહાડદે અવતાર, ઉતાર્યો ઉદયન સિર બાર. ૨૨
 પુત્ર જણ્યાનું એ પરિમાણ, જેણુધવહી તાતની સરિઆણ;
 પિતા તણુધ ઉસંકલ યધ, પાટણિઆલ્યો તે ગહધ ગહી. ૨૩

ઢાલ

પાટણિ મંત્રી આવીહ, કીધો રાય જૂહાર;
 ડંડ નાયક અંબડ કીકિ, હુઉ તે જયજયકાર.

ઢાલ

સુનંદીની ધનધન સેત્રુંજે ગિરિવર, એ દેશી

રાગ-ગોડી—રાગ-ધનાશ્રી.

જયજયકાર હુઉ સહી, ત્યાંહા અંબડવિચારઈંઆપ હો;
 તાત ઉસંકલ યધ કરી, ધોયું પૂરવ પાપ હો, ૧

ધન ધન પુત્ર સુપુત્ર^૧હો, રાખ્યું ઉદયન નાંમ હો;
 તાત કલ્યાણક કારણે, ભુવન કર્યું અભિરામ હો. ધ. ૨
 અંબડ ભૂપનઈ કહી કરી, ભરઅયિમાંહિં નય હો;
 શ્રીમુનિ સુવત દેહરઈ, આળ્યો અતિ ઉચ્છાય હો. ધ. ૩
 શ્રીજીન મંદિર દીપતું, સમલીઆ વિહાર હો;
 નાંમ અર્યું કુણુ કારણિ, સુણુયો સહુ વિચાર હો. ધ. ૪
 સમલી એણુઈ થાંનક બહી તરઅર ડાલી હો;
 બાણુ આહેડી સાંધિઈ, પંખ હણી તતકાલ હો. ધ. ૫
 સુપુરપ શ્રાવક(મુનિ) તિહાં મિલ્યો, દીધુ તવ નવકાર હો;
 સોય મરિ થઈ બાલિકા, સિંહલ નૃપ ધરિ અવતાર હો. ધ. ૬
 શ્રીનવકાર સુણી લહી, ભતિ સમરણુ સારહો
 તેણુઈ પ્રાસાદ કરાવીડ, સંમલીઆ વિહાર હો. ધ. ૭
 તે જીનમંદિર ભજરૂં, દેખી અંબડ ત્યાંદિ હો
 પાયો વેગ મંડાવીડ, ઇચ્છા અતિ મનમાંહિ હો. ધ. ૮
 કોપી દેવી નર્મદા મેલી પાયા સાંધિ હો
 પુરૂષ પદમાં લઈ ચાંપીઆ, બોદ્યા બાકરી બાંધિ હો. ધ. ૯
 મંત્રી મનિ બીહનો નહીં, કામ ચલાવ્યું તાંમ હો,
 પ્રગટ થઈ દેવાંગના, નર બોલઈ ગુણુ આમ હો. ધ. ૧૦
 સાહસીક તું શીલઈ બસો, અંબડ તું ગુણુવંત હો
 કરિ પ્રાસાદ સુહામણો, મન સુદ્ધ અત્યંત હો. ધ. ૧૧
 બલિ બાકુલ ઉછાલીઆ, લગન બહું શુભ વાર હો
 શ્રીજીન ભુવન કરાવીઈ, ઉંચું હાય અદાર હો. ધ. ૧૨
 સંવત બાર વીસો તરઈ, સંમલીઆ વિહાર હો;
 શ્રી મુનિ સુવત થાંપીઆ^૨ આવઈ સંધ ઉદાર હો. ધ. ૧૩

કુંભરનિરંદહ આવીડ, આળ્યા હેમ સરિંદ હો
 બિંબ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કરી, થાંપી મૂરતિ ચંદ હો. ધ. ૧૪
 અંબડ કરતો આરતી, ઉતરાવઈ કુંભરનિરંદ હો;
 બિહુતરિ નૃપ ચામર ધરઈ, જીમ જીન આગલિ ઇંદ્ર હો. ધ. ૧૫
 અંબડ દાનિ વરસતો, આપઈ અસ્વ રતન હો
 આરતી વેણા આપીઆં, બત્રીસ લાખ સોવન હો. ધ. ૧૬
 અંબડ હર્ષ હર્ષ ધણો, ચઢીક દેવલ શ્રુંગ હો;
 ડંડ ધજ તલિ આવીડ, નાચ્યો મનનઈ રંગિ હો. ધ. ૧૭
 શિર ઉધાઈ નાયતાં, છલીક અંબડ ત્યાંદ હો
 કોપી દેવી સિંધવા, જે ચિર ભરઅયિ માંહિ હો. ધ. ૧૮
 ભણ્યું હેમાચારજી ચ્યાલ્યો અંત્રીક નય હો
 આળ્યા દેવી દેહરઈ, કાઉસગ્ગ રહઈતસ હાય હો. ધ. ૧૯
 નવિ માંતી દેવી સિંધવા, ઉડ્યો ચેલો તામ હો;
 ઉખલિ ચાવલ ખાંડતો, ધૂજઈ દેવલ કામ હો. ધ. ૨૦
 તોહઈ ન માનઈ સિંધવા, માર્યો ખીજ ધાય હો,
 દેવી મૂરતિ ચર થરી, તોહઈ ન વારી ભઈ હો. ધ. ૨૧
 મંત્રી ભપ જપાવીઈ, માર્યો ત્રીજો ધાય હો;
 આવી ચક્રસહિ યોગની, લાગી મુનિવર પાય હો. ધ. ૨૨

અઉપઈ.

પાય નમી મુનિવર નઈ દેવિ, ચક્રસહિ યોગની આવી ખેવ
 ચિકટ નામ હું તેહનાં લહું, તે સધલાં તુલ્ય વિવરી કહું ૧
 તારા ત્રિપુરા નઈ તોતલા, તુલ્ય તારણુ નઈ મહઈખલા
 હીગોલી દેવી હરિસિદ્ધ, એકલવિરા તે પ્રસિદ્ધ ૨
 ચાંમુંડી ચંડી^૧ ચંડિકા, ખપરીઈ ખાધા સાટિકા

દૈત સંધારણુ દુર્ગા જેહ, સિંધવાહની આવી તેહ ૩
 ઓળઈ દેવી ખોડીઆર, તેડી આવી તેણુધ દારિ
 વહધરિધ નધ વાધેસ્વરી, માહોંમાંહિ તે રોસઈમરી ૪
 અંબે અંબાધ આકલી, કાલી મહાકાલી સાંકલી
 સિંધવા નધ આવી સચિ આવી, માતર માતંગી નઈ લાવી ૫
 કમખાદેવી નધ કામરા, હાથ દેખાડયા હેમઈ ખરા
 જગદંબા નધ જવાલા મુખી, ધનુષધરી દેવી સરવખખી ૬
 દેવી ભવાંતી નધ ભદ્રિકા, ગોરી માતા નધ અંબિકા
 માતીદેવી અનધ મદમરી, વલી વડુંચી ઉભી કરી ૭
 ગહધલી બહધચરી પદમાવતી, આવી તિહાં મુનિહેમહ જતી
 આસાપુરી આવી કાલિકા, મોટાબોલ બોલધ મુખિ ચકા ૮
 રહાપુરી દેવી દુબલી, આવી ટોલામાંહિ બલી
 ગિરમદેવી નધ ચોરવાડિ, તિલાવની કહધ બુંબ મ પાડિ ૯
 બાલા ભયરવી નધ ઉરવસી, કાલાંતી આવી તિહાં ધસી
 બોરસિદ્ધ અનધ વીરસિદ્ધિ, ગોધઆસધજ જગમાં પ્રસિદ્ધ ૧૦
 ચારણુ સુધિ નધ ઉંમયા જેહ, નર્મદા નાગિલ દેવી તેહ
 સરવાંણી મહાદેવી સાર, બાંધી ચઉસઠિ કરધ પોકાર ૧૧

દુહા.

બાંધિ ચઉસઠિ યોગની, મોડી માગધ મીન
 છોડી છોડી હેમ સરિંદ, વચન વદઈ મુખિ દીન ૧૨

દાસ.

ધનધન સેતુંજ ગિરિધર એહેસી ચુનડીનો-રાગ-ગોડી-રાગ-ધનાશ્રી
 દીન મુખી દિધ આંશુલી, લાગી મુનિનધ પાય હો
 કહણુ કરં હું તુલતણું, છોડો અહા ઋષિરાય હો; દી ૧
 હેમ કહઈ સુંચિ સિંધવા, છલીઉ અંબડ કાંધ હો;

સુકૃત વિધન કરંતડાં, તાહરો નહીં મેહેમાય હો દી ૨
 બોલી તાંય દેવાંગના, એ માહરો અપરાધ હો
 હું અંબડ નીકી કરીં, ન કરં તુલસું વાદ હો દી ૩
 છોડી તામ દેવાંગના, લાગી મુનીવર પાય હો
 હેમ પ્રસંચો અતિ ધણું, તું સાચો ઋષિરાય હો દી ૪
 મુનિવર નામ=હિમાચકી, દેવી હુધ સંતુષ્ટ હો
 અંબડ વિધન નિવારીઉં. કાધી પુષ્પની વૃષ્ટિ હો દી ૫

દુહા.

પુષ્પ વૃષ્ટિ પ્રેમઈ કરી, નમી મુદેવી ત્યાંહ;
 અંબડ હેમ સરિંદ ગુર, આગ્યા પાટણુમાંહી ૧
 શ્રીગુરુ પાટણુમાં રહધ, લાખધ ધર્મ કથાય
 વલી વ્યાખ્યાન સુંણાઈ સદા, ચઉલક વંસી રાય ૨

અઉપધ

એક દિવસ કહઈ હેમ સરિંદ, પ્રેમઈ સુંણાચો^૧ કુંમરનિરંદ;
 સોલ સસા ધરિ લહધ તોય, જો પૂરવર સંચિત પુણ્યહોય ૧
 સુદયુર સેવા સુકુલે જન્મ, સંધની ભગતિ સદહણુધર્મ,
 સુદ્રવ્ય સેતુંજ કરી યાત્ર, પુણ્યઈ લહીધ મુનિ સુપાત્ર ૨
 સાત ખેત્ર તણું પોખતું, સત્ય વચન મુખથી લાખવું;
 સમતા કુંડમાં હિં ઝિલવું, તેહનઈ સુભગતિ વહધલાં જવું ૩
 સમાધિ સરીર સુંણવું સિદ્ધાંત, સમકિત શીલ રાખધ એકાંતિ
 સાસિક^૩ ગુણુ તે પુણ્યઈ રાય, પુણ્યઈ સંધપતિ તિલક ધરાય ૪
 સોલ સસા ઈમ વિવરી કલા, પૂર્વ પુણ્ય નર તેણુધ લલા;
 સોલ સસામાં સંધવી સરધ, તિલક ધરી સિર યાત્રા ધરધ ૫

(૧) ઈ (૨) પૂરણ.

આવકમાંહિં પ્રતધર વડધ, તે મુંનિવર નમં પાએ પડધ;
 મુનિ નમધ આચાર્ય પાય, આચારજ અરિહંતનધ ધ્યાય ૬
 અરિહંત સિંદ્ધતણુધ નિત્ય નમધ, સંધનઈસંધવીના ગુણુ ગમધ
 તે સંધ તિલક સહી પુણ્યધ થાય, પુણ્યઈ શ્રી સેતુંજ્ય જાય ૭
 અન્ય તીરથ સેવધ ખટમાસ, જેતું પુણ્ય નોહધ નર તાસ;
 શ્રી સેતુંજ્ય એક ખિણુ રહધ, તેહયકી પુણ્ય અધિકું લહધ ૮
 નંદીસરવર યાત્રા જાય, તેહતું પુણ્ય મધં કલું નજાય;
 તેહથી યુગમ ગણું પુણ્ય હોય, કુંડલ દ્વીપ જન નયણે જોય ૯
 ત્રિ ગુણું પ્રણ્ય હુઈ તતખેવ, રચક દ્વીપના જુહારઈ દેવ;
 ગજદંતી જે યાત્રા જાય, પુણ્ય ચક્ર ગુણું તેહનધ થાય ૧૦
 તેહથી યુગમ ગણું પુણ્ય થસધ, જંપુ વૃક્ષધ યાત્રા જસધ;
 તેહથી છગણું સુકૃત મંડ, દેવ જુહારધ ઘાતદીખંડ ૧૧
 ખાવીસગણું પુણ્ય તેહનધ સહી, પૂખરદ્વીપ પ્રણામધ ગહધગહી;
 તેહથી સાત ગણું પુણ્ય સોય, મેર શિખર જન જુહારધ સોય; ૧૨
 સમેત શિખર નર જે પણિ જાય, સહસ ગણું પુણ્ય તેહનધ થાય;
 અંજન દ્વીપ જુહારધ જેહ, લાખગણું પુણ્ય લહસ્યધ તેહ ૧૩
 દશ લાખ તિહાંથી ગુણુ વિસ્તાર, જુહારધ અષ્ટાપદ ગિરિનારિ;
 તિહાંથી ટ્રાડિગણું પુણ્ય માંન, સેતુંજ નાંમ સુણતાં કાંનિ ૧૪

હુહા

સેતુંજ નામ સુણાંતડાં, હમડધ હર્ષ અપાર;
 સકલ તીર્થ માંહિ વલી, શ્રી સિદ્ધાયક સાર ૧

હાલ

રાગ—રામગિરિ રામભણુધ હરિ ઉઠીધ—એ દેશી.

જગમાં તીર્થ છધ ધણાં, તેમાં સેતુંજે સાર રે
 પાંખ્યા ભાવિજન પારે, નિવારી તિહાં ગતિ ચારે;

(૧) હસધ.

પુહોતો મોક્ષ દુવારે, સેતુંજ સેવોરે ભાવિજના એ આંચલી ૧
 જે જન છહરી પાલતા, સેતરંજ વંદન જાયરે;
 નદી સેતરંજમાં નાહધરે, પોહાં પાપ ધોવાયરે;
 એમ ઘટ નિર્મલ થાય રે. સે. ૨
 સમકિત શીતરે રાખતો, પગિ ચાલતાં તે જાય રે
 એકલ આહાર કહાયરે, ભોમિ સંચારી તે થાય રે.
 સચિત પરિહારિ થાય રે. સે. ૩
 સેતરંજ વધાવો રે કારણિ, હોયો અતિ ઉજમાલરે.
 દેધ પ્રદક્ષિણા માલ રે, કર્મ ખપધ તતકાલરે,
 પોતધ પુણ્ય વિશાલરે. સે. ૪
 સૂર્ય કુંડ જધ ભીમમાં, નાહધ નિર્મલ નીરરે.
 નહીં તસ રોગ સરીરે, જસ ગુણુ અતિહિં ગંભીરરે,
 ભાખધ આદિલ વીરરે. સે. ૫
 પસુ પ્રસુખ જે પંખીઆ, જલચર જવડા જેહરે;
 સેવધ સેતુંજે તેહરે, દુખીઆ નહીં તસુ દેહરે
 ત્રીજધ ભવિસિદ્ધ તેહરે. સે. ૬
 સાત છકુ બિધ અકુમળ, ગણુધ વલી લાખ નોકરરે,
 સેવધ સેતુંજે સાર રે, તેહનધ દોય અવતારરે;
 તે નિશ્ચઈ નિર્દારરે. સે. ૭
 પાંચ ભારત મહાવિદેહમાં, ઐરવત પંચધ તું જોયરે,
 તીર્થ અર્યોઅ ન કોયરે, ભરતઈ પેખી સોયરે;
 દીઠધ ત્રિભુવન મોહધરે. સે. ૮

હુહા.

ભાવિજન વંદો ભાવચુ, જપો તે ગિરિવર નાંમ;
 આગધ સંધપતિ બહુ હવા, સુણિ તેહના ગુણુ આમ. ૧

ઋષભ વચન ભરતથી સુંધિ, કીડ તે ઉત્તમ કામ;
સોવન પ્રાસાદ કરાવીડ, રાખ્યું જગમાં નામ. ૨
નાંમતે જગમાં રાખીડ, પુહુતી મનની આસ;
ભરત ગયો કીર્તિ રહી, પુષ્ક ગયા જીમ વાસ. ૩
સેત્રુંજય સંઘવી જવ હવઈ. ભૂપતિ ભરતનિરંદ;
તાસ કીર્તિ જગમાં રહી, જહાં રવિ તારાયંદ. ૪

દાહ.

રાગ—આશાઉરી. ગુરગીતા રથ મારગ નેતા.—એ દેશી.

ભરત સમય સંઘ આવે સારો, કોડી નવાંજી નિરખો;
લાખ ન્યવારી સદમ ચક્રાસી, નરપતિ દેખી નિરખો.
હો ભવિષ્યં સેતરંજ, ગિરિવર સારો;
નદી સેતરંજ સૂરજ કંઠ, નાહી ઋષભ ગૃહારો. ભ૦ ૧
આદિતજસા તે ભરતહ પાટિ, મહાજસા તે ખીજઈ;
અતિ બહીડ નરખો લોગા, અતિબલ પાટિ ત્રિજઈ. ભ૦ ૨
અક્ષિભદ્ર ચક્રધર પાટિ પેખો, પંચમ તે અક્ષિવીર્ય;
કીર્તિવીર્ય અનંદ જલવીર્ય, જેહનું સખનું ધીર્યહો ભ૦ ૩
એ સાતઠ નર નરપતિ સરીખા, સુર સરીખા જોડી;
ભરત અનંદ એ સાતઠ વચિમાં; પૂર્વ ગયા હઈ કોડી, ભ૦ ૪
દંડવીર્ય હવો અઠમેપાટિ, તેણુઈ ઉદારજ કાધુ;
ભરત તણી પરિ સંઘવી સાચો, જગમાં બહુજસ લાધોહો. ભ૦ ૫
ધંદ્રધ સોય પ્રસંસ્યો જગમાં, ઋષભ વંસ અજૂ આલ્યો;
પાપ તિમર તે તેહનાં નાથં, સેત્રુંજ નયણે નિહાલ્યો ભ. ૬
ઋષભપુત્ર તણુઈ એ પાટિ, સિર સેત્રુંજય નાંમઈ;
ભુવન આરિસા માંહિ કેવલ, ભરત તણી પરિ પાંમઈ ભ. ૭

હુહા.

ભરતતણી પરિ પાંમીડ, ઉજલ કેવલ ગ્યાન
યુગ્મ ઉદાર કરાવીડ, અરચ્યું બહુજ નિધાન ૧

ચક્રધર

તિહાર પછી ત્રિજો ઉદાર, ધસાનેંદ્ર કરમ અપાર
મહેંદ્ર દેવઈ જગિ જસ લીડ. ઉદાર ચક્રધર તે ૧ પણી કોડ ૧
અક્ષેંદ્ર હુહ જગિ જેહ, ઉદાર પંચમો કરતો તેહ
ચમરેંદ્રે છૂટો ધંદાર, સગર ચક્રવર્તિ સતમસાર ૨
પંચાસ કોડિ પંચાણું લાખ, સહસ પંચોતરિ ઉપરિ ભાખ
એતલા ભૂપતિ સંઘવી થયા, સગર ચક્રવર્તિ વારઈ કહ્યા ૩
ત્રીસ લાખ દશ લાખહ કોડિ, કીઆ ઉદાર સગરની જોડી
રતન કનકમય કીધાં બિંબ, રોપી ૨ રાય કોરતિનો થંબ ૪
પછઈ ૩ ધંદ્ર વ્યંતરનો જેહ, ભુવન આડમું કરતો તેહ;
ચંદ્રજસા જગિ મોટો રાય, નુંમો ઉદાર કર્યો તેણે કાય ૫
ચક્રધર રાજઈ કીધ, ઉદાર દશમો તિહાં પ્રસિદ્ધ;
અગ્યારમો ઉદારહ રામ, યાવચંદ્ર તેણુઈ રાખ્યું નામ ૬

હુહા.

નામ તે જગમાં રાખીડ, રાય યુધિષ્ઠિર જેહ
ભીમ અર્જુન નકુલ સહદેવ, સેતરંજ પોહોતા તેહ ૧
ભુવન નીંધાયું તેણુઈ કાટમઈ, લેપમઈ ઉદાર ૪ ત્યાંહ;
દ્વાદસ ઉદાર કરાવીડ, જસ રહો જગમાંહિ ૨
દીક્ષા ગ્રહી સેતરંજ ચઢ્યા, લણું તે નિર્મલ ગ્યાન
પાંડવ પાંચ મુગતિ ગયા, કરતા સેતરંજ ધ્યાન ૩

(૧) તેણે તિહાં કર્યો (૨) યાપી ગયા (૩) હવે (૪) પ્રતિમા.

ચઉપધ

પાંડવ વીર વયિ વરસ ગયા, સંખ્યા સહસ ચઉરાસી રહ્યા;
 વર્ષ ચ્યારસઘ સિતરિ જાય, વીર પછી હુકુ વિક્રમ રાય ૧
 એકસો આઠે વરસ ઠેઠિ, વિક્રમીથી હુકુ જવડ સેઠ;
 ઉધાર તેરમે તેણુધં તિહાં કર્યો, જન થાપી (જમ) ભવસાયર તર્યો ૨
 જવડ પાંડવ વયિમાં કહ્યા, પંચવીસ કોડિતિહાં નરપતિ લહ્યા;
 લાંખ પંચાણુ ઉપરિ ભયા, સહસ પંચોત્તરિ સંધવી થયા. ૩
 સંવત આરનધ ચઉદોતરધ, મંત્રી બાહડદે તિહાં કરધ;
 ઉદ્ધાર ચઉદસમે અતિહિં વિશાલ, બહુ નીપાપાં તીર્થમાલ. ૪
 બાર બ્યારસીધ સંધપતિ કહ્યો, જનમંદિર કરસ્યધ ગહ ગહ્યો;
 અદાર લાખ કોડિ ઓગણુચ્યાલ, હેમટંકા ખરચધ વસ્તપાલ ૫
 એકત્રીસ કોડિનધ છત્રીસ લાખ, અર્ધુદાયલ ગિરિનારિં ભાખ;
 વસ્તપાલનાં કરણી લાંખ, સવાલાખ ભરાવ્યાં યિંખ. ૬
 સંવત તેરનધ એકોતરધ, સા સમરો લખમી વ્યયં કરધ;
 ઉદ્ધાર પનરમે પરચંડ, કરિ કલસ ધન ૧ ઇંડ ૭

દુહા.

કલસ ધન ડંડા ભલો, કરસ્યધ અતિ ઉછાય;
 જવડ સમરા વયિ વલી, કહું સંધપતિ સંખ્યાય. ૮

દાલ.

રાગ-સારંગ-મગધ દેસકો રાજરાજેશ્વર એ દેશી.

સાહ જવડ નઈ સંધવી સમરો, એણુધ કીધું ઉદ્ધાર;
 તે વયિ સંધવિ સહસ ચઉરાસી, ત્રિણિ લાખ સમકિત ધાર હો. ૧
 નૃપતિ સેત્રુંજય સંધવિ સાર, શ્રી સિદ્ધાયલ નયણું નિરખ્યો;
 નહિં પસુઆં અવતાર હો, એ અંચલી. ૨

૧. સુભ.

સતર સહસ સંધવી ભાવસાર, ખત્રી શોલ હજર;
 પંનર સહસ વિપ્ર વખાણુ, એણુધ ગિરિ પાખ્યા પાર હો. ન. ૩
 બાર સહસ કુંટબિક સંધવી, નેહ સહસ લેક્યા કણુખી;
 પાંચસઘ પીસતાલીસ સંધવી, નાતિ કંસાર ગણાવી હો. ન. ૪
 ભરત સમરાવયિ સંધવિ અસંખ્યા, તે કેવલી સહુ જણુધ
 એ તીર્થ મહિમા અતિ મોટા, કિમ જહમરથ વખાણુધ હો. ન. ૫
 પનર સત્યાસી પાત સાહ બાધર, દેસધ નર વણિગ બહુમાંન
 સાહ કરમે ઉદ્ધાર કરાવધ, ખરચધ બહુઅ નિધાંન હો. ન. ૬
 જે પુણ્યવંતા વલી નર હોસ્યધ, તે સેત્રુંજ ગિરિ જવધ
 પુણ્ય કામિ ધન ખરચ્યું જેણુધ, સોય સંધાતિ આવધ હો. ન. ૭
 દાન ન દીધું શીલ ન પાલ્યું, નવિ પોખ્યા વલી પાત્ર
 તે નર રાનિ રોયા તુલો જાણો, કીધી ન સેત્રુંજય યાત્ર હો. ન. ૮
 જન પ્રમાદ ન કીધું, પૂજ્યા નહોં જગનાથ
 સેત્રુંગિરિ જેણુધ નયણુ ન નિરખ્યો, દીધી બાવલ બાય હો ન. ૯
 દીન ઉધાર ન કીધું જેણુધ, ન લલો શાસ્ત્ર વિચાર;
 ગિરિ સેત્રુંજય જે નવિ ચઢીઆ, આલિં ગયો અવતાર હો ન. ૧૦
 જનમ સદ્ધ કીધું નર જેણુધ, લખમી મારગ થાપી
 સેત્રુંજય જધ પ્રાસાદ કરાવ્યો, તસ કીર્તિ જગિ વ્યાપી હો ન. ૧૧
 કીરતિ કરણિ તેહની સાચી, જે ભવદુખથી તરીઆ
 સેત્રુંજ નામિં બહુ નર સિદ્ધા, મુગતિ મારગ સંચરીઆ હો ન. ૧૨

દુહા.

મુગતિ તણુધ પંચઈ લહ્યા, પાંખ્યું કેવલ જ્ઞાન;
 સિદ્ધ અનંત આગધ હવા, કરતા સેત્રુંજ ધ્યાન ૧

૧ બહાદુર.

હાલ

રાગ-ધન્યાસી મુનિવર મારગ ચાલતા એ દેશી.

શ્રી સેતુંજ ગુણ ગાઇય, ગાતાં હર્ષ અપાર
 સિદ્ધ અનંતા ધર્માં હવા, પાંચ્યા ભવ પાર ૧
 ધન ધન સેતુંજ ગિરવર, ધન ધન ઋષભ જીવંદ
 પુંડરીક ગિરિવર રાજી, દીકર અતિ આશંદધ. ૨
 ચૈત્રિ પુનિમ દિન વલી, ઋષભ ગણધાર
 મુગતિ ગયા પાંચ કોડિસું, ટાલી કર્મ વિકારધ. ૩
 કાતી પુનિમ દિન વલી, કાલીડ નર્મ વાલીખીલ
 મુગતિ ગયા દસ કોડિસું, જેહના નિર્મલ શીલધ. ૪
 કાગુણ સુદિ દસમી દિનધ, પ્રહુતી મનની આસ
 નમી વિનમી દોય કોડિસું, કાંધુ મુગતિમાં વાસધ. ૫
 ઋષભધકી જે કેવલી, અસંખ્યાતા પાટ
 મુગતિ સવાયે સિદ્ધિ ગયા, દુજી નહીં વાટધ. ૬
 ઋષભ વસિ બહુ નરપતી, ધણે ચારિત્ર લીધા;
 શ્રી સેતુંજ આવી કરી, તિહાં^૧ અચુસણ કીધાધ. ૭
 રામ ભરત બેહુ બંધવા, લીધું સંયમ ભાર
 મુગતિ ગયા ત્રિણિ કોડિસું, તસ નહીં અવતારધ. ૮
 નારદ એકાણું લાખસું, શ્રી સેતુંજ શ્રંગિ
 મુગતિ ગયા મુનિવર નમું, મનનધ વલી રંગિધ. ૯
 સાંમ પ્રદુમ્ન સુત કૃષ્ણના, બેહુ સંયમધારી.
 આઠ કોડિ સાઠી સાધસું, હુઆ મુગતિ દ્વારી. ધ૦ ૧૦
 પાંચધ પાંડવ નર ભદ્રા, ઇંદ્રી દમ કીધુ
 ઋષિ વીસ કોડિસું સંચર્યો, મુગતિ ગઠ લીધું. ધ૦ ૧૧

૧ ગણે.

ઋષિ ચાવચ્યો મુનિપતિ, સંયમ સુખ લીધું
 સહસ મુનિ પરિવારસું, સેતુંજ ગિરિ સીતો. ધ૦ ૧૨
 સૂક તાપસ સંયમ લીધે, સહસ મુનિવર સાથિ
 શ્રી સેતુંજય મુગતિ ગયા, વંદુ પ્રમાતિ. ધ૦ ૧૩
 સેલગ સરિ રૂઝડો, સેતુંજ ગિરિ ચઢીદ
 પંચસય સું પરિવર્યો, મુગતિ જઈ અડીકું. ધ૦ ૧૪
 એ મુનિવર મુગતિ ગયા, કુંજ કહધ તસપાર
 વલી જસ્યધ એણુધ તિરથિં. સેતુંજ ગિરિ સાર. ધ૦ ૧૫

હુહા.

સાર તીર્થ જગમાં ધણા, તેહમાં સેતુંજ સાર
 હેમ કહધ વૃપતિ સુંણો, પૂન્યધ લહીધ ભવપાર. ૧
 ગુરૂ વચ્ચે વૃપ હરખીક, જીમ જગિ ભરત નરેસ;
 તિમ બૂપતિ આણુંદીક, સેતુંજ યાત્રા કરેસ. ૨
 તન ધન યોવન કારિમું, જતા ન લાગધ વાર
 તેણુધ કારણિ સેતુંજ જઈ, સફલ કરે અવતાર. ૩

હાલ.

ભમરાની રાગ-ગોડી.

કુમારપાલ નર કેસરી-મનભમરા, સેતુંજય સંધરી થાય. લાલ ભમરા.
 બહુ ઋષિ પરિવા સું, મ. શ્રી સિદ્ધાયત્ર જય લા. ૧
 નાગ પીઠ દેવલ કન્યા, મ. માંહિં જીન પ્રતિમા. લા.
 કેસર ચંદન લેઈ કરી, મ. પૂજધ ચક્રલક રાય. લા. ૨
 વાગ ભટાદિક સારિખા, મ. માંહિં મંત્રી ચઢવીસ લા.
 દેહરાસર દેવ પૂજતા, મ. નાંમધ જીનઈ સીસ લા. ૩

અઘાર સહસ વિવહારિઆ મ. શ્રી જીન દેવલ સાથિ લા. ૪
 ચંદન પુષ્પ લેધ કરી મ. જીન પૂજ્ય નિજ હાથિ લા. ૪
 નગરશેઠનો દીકરો મ. આમડદે સંધમાંહિ લા. ૫
 સોવનટંકા લહધણું કરધ મ. ગાંમ આત્રક ધરિ જહાં લા. ૫
 ખટ ભાપા ચક્રી કલા મ. નામિં નરેદેપાલ લા. ૫
 વસ્તપાલ સુત સંધમાં મ. કવિ દાતા કૃપાલ લા. ૬
 કપરદિનાંમ મંડારીયા મ. સંધ ભગતિ કરધ સોય લા. ૬
 અન્ય દૂઅલ તસ આગલિં મ. ભૂખ્યો ન જાય કોય લા. ૭
 પ્રહિલાદ લાંણો નરપતી મ. માંહિં છાડો સેઠ લા. ૮
 સોય લાડૂ નિજ કરિ ધરી મ. કરતો સાંમિ ભેટિ લા. ૮
 પ્રતાપ મલ્લ પુંઠિધ લીહ મ. કુંભારપાલ ઘે પુત્ર લા. ૯
 ચઢવા હય ગિરિ રથ દીધ મ. કુંણ વયરિ કુંણ મિત્ર લા. ૯
 નગરશેઠ સાથિં બહુ મ. પટ દર્શણ વેષધાર લા. ૧૦
 કુંભારપાલ નિત તેહની મ. બહુ પરિ કરતો સાર લા. ૧૦
 સોલસ સહસ જોડી ગડધ મ. ભુંગલ ભેરી અનેક લા. ૧૧
 પંચ શબ્દ વેણા બહુ મ. તંતી તાલ વિશેષ લા. ૧૧
 અગ્યાર સહસ હાથી ભલા મ. અંજન ગિરિની જોડી લા. ૧૨
 રત્ન જડિત અંબાડીઆં મ. મોતી માલા કોડિ લા. ૧૨
 અગ્યારે લાખ હય રેપતા મ. હંસ પરિ ઠવતા પાય લા. ૧૩
 પંચ વર્ણુ વાજી સહી મ. ધૃત ગોલ દલીદો ખાય લા. ૧૩
 અઘાર લાખ પાલા સહી મ. રથ પંચાસ હજાર લા. ૧૪
 નૃપમ સોવન મધ સીંગડા મ. નેવરનો ઝમકાર લા. ૧૪
 વાંકી વચ્છની પુંછડી મ. વાંકી વહધલી વિશેષ લા. ૧૫
 વાંકા રથના વાવટા મ. ધન ગુડીઅ અનેક લા. ૧૫
 વાંકી પુરપની પાધડી મા. વાંકી સીંગણિ હાથિ લા. ૧૬
 વાંકી સુંછના માનવી મ. કુંભારપાલ નંધ સાથિ લા. ૧૬

વલી વાંકાજ નિફેરીહ મ. ઠાંક દમામાં ડંડ લા. ૧૭
 વાંકી વલીઅ વળવતા મ. ઉઠધ શબ્દ અખંડ લા. ૧૭
 વાંકે નયણે નર બહુ મ. વાંકા ખપૂઆ અંજિ લા. ૧૮
 વાંકી પાલખીમાં વલી મ. બધકા મનનધ રંગિ લા. ૧૮
 અંબર ધન નૃપ આગલિ મ. અષ્ટ સહસ તસ માંનિ લા. ૧૯
 હીરસોવન મણિ રૂપમધ મ. સુંદર સોમિતવાન લા. ૧૯

હુહા.

વાંન ભયો નૃપસંધનો, મિત્રીઆ પુરુષ અનેક;
 બહુ વ્યાપારી સંધમાં, દગો નહોં તિહાં રેખ. ૧
 દીપે જમ દીણુંદ;
 પટરાણી પુંકે સહી, દીઠે અતિ આણુંદ. ૨

હાલ.

ત્રિપટીનો.

જવહરરી શોની વાણિગ મિલીઆ, નાંણાવડી દોસી ફેફલીઆ;
 વલી વણુઝારા પલીઆહો, ભવિકા. ૧
 ફડીઆ સાથરીઆ પરતાગી, ભદ્ર ધણા તે ખાય માગી;
 મેહર વણુગ દિધ જગીહો. ભ. ૨
 ગાંધી વૈદ ધણા સુગંધી, અનેક નરનંધ લિધ ખંધી,
 એક વેચધ અનધ રંધી હો. ભ. ૩
 સંધમાં સાથ સખલ પણિ થાય, અશ્વ અનેક ગજરથ ચોરાધ;
 બહુ વ્યાપારજ થાય હો, ભ. ૪
 ખયડાંમાં જનધ હથીઆર, શાલૂ ચીર પટાલાં સાર;
 વણિગ કરધ વ્યાપાર હો. ભ. ૫

માલી તખોલી મણીહાર, કંસારા જડીઆ સોનાર;
સંધમાં બહુ સુતાર હો. ભ. ૬
કંદોષ કણુખી કુંભાર, નાટકીઆ નાટિકીણી સાર;
મોતી તણો નહોં પાર હો. ભ. ૭

હુહા

અનેક નર નૃપ સંધમાં, કહધ તો ન લહુ પાર;
પટરાંણી પુઠિંઈ સહી, જોહના રૂપ અપાર. ૧

ઢાલ

રાગ—હુંમેની.

ભૂપલદેવી નૃપ ત્રીયા, અંગ વિભૂષણ સોલ;
પહધરણી ચંપા ચુંનડી, કાયા કુંકુમ રોલરે.
નૃપ આવ્યો કુમર નિરંદ, જોણધટાર્યો મૃગમચ્છકંદમે;
કીધું સકલ લોક આણુંદ બે, નિવાર્યો દેશ સકલમાંહિ દંદમે ત. ૧
ચંદ મુખી મૃગ લોચણી, નિજ નવલા સિણુંગાર
ઉરિ ઘણી કટિ પાતલી, લાવણ્યનો નહીં પાર બે ત. ૨
વેણી વાસગ છપીક, હંસ હરાવ્યો ચાલિ
નાગ નગોદર ખીટલધ, કાંનિ જબૂકધ ઝાલિ બે ત. ૩
ભમર ભમધ જીમ મધુકરા, અધર પ્રવાલા રંગરે
દંત જરયા દાડિમ કુલિ, અલરિ મોડધ અંગ બે ત. ૪
નાશક સૂડા ચંચડી, કનક કચોલા ગાલિ રે
તલક કરી મુખ શોભતું, અર્ધ ચંદ જસ ભાલ બે ત. ૫
ચોવન અંબો મોરીક, કંઠ કોચલ ટહુકાર રે
વસંત માસ કીડા કરધ, કંઠિ કુશમના હાર બે ત. ૬

(૧) ટહુક.

કમલ નાલ જસી બાહુંડી, કરિ કંકણની માલરે
કરતલ જસ ફૂલડાં, અંચલ નખ સુકુમાલ બે ત. ૭
કનક કુંભ પયોધરા, રંગિં શોભધ રંભરે
ઉપમ જંધા તુઝ કહું, જાણો કદલી થંબ બે ત. ૮
ચિત્રાલંકી કામિની, નાભિ કમલ ગંભીર રે
કંચુક ૧ ચુરણી ચુંનડી, શીલધ ગંગનીર બે ત. ૯
પદ પંકજનું જોડણું, ઉઠણિ આછા ધાટરે
હાસ વિનોદ કીડા કરધ, કામિની આંખિ વાટ બે ત. ૧૦
ચરણે નેઉર વાજતાં, કટિમેખલ ખલકંતી રે
ચાલી રે ગિરિવર રમેટવા, જીહાંહવાસિદ્ધ અનંત બે ત. ૧૧
બિહુતરિ સાંમત રાયની, પુઠિં સુંદર નારિરે
અધિક રૂપ રંભા થકી, અસી નહીં સુરખાર બે ત. ૧૨

હુહા.

સુરધરિ નારિ અસી નહીં, ઇહાંનાં રૂપ અપાર
વેપ બનાવધ જૂજૂઆ, પંચવર્ણ સિણુંગાર ૧
નીલા પીલા ઉજલા, રાતા વેપ અત્યંત
પંચ વર્ણ કા પહધરતી, ગોરી સાંમ શોભંત ૨

અઉપધ.

ગોરી નારિનધ સાંમ ચુંનડી, કાલી કરતુરી તનિ અડિ;
કાલી ભમર ભમરાનધવાંનિ, દંત અરિપટ રતન સમાનિ ૧
કીકી કાજલ વેણી શાંમ, શાંમ ગોઢણો અતિ અભિરાંમ;
કાલા કંચુક ચૂડા શ્યાંમ, ગજ બધી ઉલાલધ દામ. ૨

(૧) ચરણ (૨) ફરસવા.

કેતી વેપ પીસો આદરમ્, કેસરતિલક નિજ બાલઈ કરઈ,
 પીસા પિતાંબર પહરણિ સાર, કંઠ બનાવમ્ ચંપકહાર. ૩
 પીસાં નેવર પીલી ઝાલી, જાણ્યું સૂરજ ઉગ્યો ગાલિ;
 પીસા ચૂડા કંચન તણાં, પીસા કંચુક રલીઆમણા. ૪
 કેતી રાતો વેપ અપાર, તારા રતનતણા ગલિ હાર;
 રાતું તિલક રાતો તંબોલ, રાતી દેહ જીમ કુંકુમ રોલ. ૫
 રાતી જીભા રાતા દંત, રાતા અધર શોભમ્ અત્યંત;
 રાતા નખનમ્ રાતા પાય, રાતા મનિ સેત્રુંજય જાય. ૬
 રાતા કંચુક રાતાં ચીર, રાતા ચણી સોહમ્ સરીર;
 રાતા કમલ કરમાંહિંધરી, જીન પૂજવા ચાલી સુંદરી. ૭
 નીલવરણ કરતી સિંજુગાર, દમણા મરઆના તાલહાર;
 નીલાં વદની વડાંગરપાન, નીલા કંચુકના વલી વાંન. ૮
 નીલા ચણી નીલાં ચીર, હાથિં ચુડલા વદનિઈ વીર;
 નીલીપાગિતણા ગલિ હાર, હઈકઈ સેત્રુંજય ગિરિનાર. ૯
 કેતી નારિ ઉજલ સિંજુગાર, ઉજલ ફૂલ નઈ રંકડિહાર;
 ઉજલ કંચુક ઉજલ ચીર, પંચવરણ તિહાં ભરીઆં હીર. ૧૦
 ઉજલ મોતિ કેરા હાર, ઉજલ નેવરનાં ઝમકાર;
 ઉજલ ચંદન ચરચમ્ અંગિ, ચાલી અમલા સેત્રુંજ શૃંગિ. ૧૧
 સુંદરનારિ સરિખા સિંજુગાર, રૂપતણા મદ કરમ્ અપાર;
 ગોરી ન ગમમ્ સાંમલી, હાસ વિનોદ કરમ્ તિહાંવલી. ૧૨
 ગોરી કહમ્ સુંણિ કાલી નારિ, તું બધી રહમ્ તાહરામ્ હામિ;
 કરમિં કાયા કાલી કરી, તું સું બોલઈ સાંહમી ફિરી. ૧૩
 કાલી કહમ્ સુંણિ ગોરી સહી, કાલા ગજ ગાજમ્ ગહમ્ ગહી;
 કાલા ધન ગાજમ્ સહુ સરિં, કોચન સોભા કાજલિ કરી. ૧૪

(૧) પેહેરણુ વલી પીતાંબર સાર, (૨) ગલે.

કાલા કાન નઈ કાલા નેમ, કાલા પાસ પરિ સહુને પ્રેમ;
 શ્રી મુનિસુવત નઈ મહિનાય, સામલવણું સખલા પૂજત. ૧૫
 કીકી નયણાં વેણી જેહ, કાલમ્ વરણિં સોભમ્ તેહ;
 અરિષ્ટ રતન બહુ કાલાં હોય, કાલાં જલ યમુનાનાં જોય. ૧૬
 કાલી કરતૂરી અંગિ ઠવમ્, કાલી કોયલ મધુરં લવમ્;
 કાલાં મરી જગિ કહીમ્ જેહ, ઘોલા કપૂર નઈ રાખમ્ તેહ. ૧૭
 ધુલા બગલા બગલી ભમમ્, ધુલા ભૂતીઆ નર નવિ ગમમ્;
 ધુલાં માણસ રોગઈ થાય, ગોરપણાને સ્થો મહિમાય. ૧૮
 એણે વચને ગોરી કલકલી, બધી રહમ્ ભુંડી સાંમલી;
 લિહાલા સરિખું તાહરં રૂપ, સરસું વાદ કરમ્ સું ફૂપ. ૧૯
 રૂપ વિના કરતી અભિમાન, કાલા કાગ નઈ કુણુ દિધ માન;
 બધી રહમ્ તું તાહરમ્ કાય, તું ગોરીનો નખ ન પોસાય. ૨૦
 ગોરં અછમ્ ગંગાનું નીર, ગોરં સુવિધિનાય સરીર;
 શ્રીચંદ્રપ્રભુ ગોરા સહી, જેહની કીરતી જગમાં રહી. ૨૧
 ગોરા હંસ નઈ ગોરા ચંદ, ગોરા ગજ રાજય ગયંદ;
 ગોરાં મૃગ જીમણાં ઉતર્યા, સુકન ભલા નર આવમ્ ભર્યા. ૨૨
 ઉજલ ચમર કમલ ગજ દંત, ઉજલ મોતિ અતિ સોભંત;
 પુષ્ક કપૂર દક્ષણાવર્ત સંખ, જે લખમી આપમ્ અસંખ. ૨૩
 રૂપ ચંદન ચીવર જેહ, ઉજલ સુનો દિધ રંગ તેહ;
 દુધ દહી ધૂત ઉજલ સાર, જીમતાં દેહ દીપમ્ નિરધાર. ૨૪

કવિત

ધીઈ વાધમ્ વાન. કાનપણિ સરઆ થાય;
 આખિ વાધમ્ તેજ, ખરજને ખોડો જાધ;
 જરા ન વ્યાપમ્ અંગ, ટંગ તન ધાત ન ધૂનમ્;

૧ યુગયુગ. ૨ ધરિ.

કાયા નહીં કટિ ભંગ, અર્થ આગલિથી સૂઝ; ૧
ભુખનું મંડણુ ધૃતસહી, હાકયો હીંડછ દેતો હડી;
ધૃત વિહુણા નર જેહ, બાણો સૂકા લાકડી.

દુહા.

લકડ સરિખા તે નરા, જે નવિ પાંમધ ધીઅ; ૧
ધૃત જીમતાં બલીઆ બહુ; જસા પંચાયણુ સીહ.
એક અક્ષર પશિ બલ બહુ, જો છછ ઉજલ વાંન;
તેણુધ કારણિ ગારી કહધ, કાલી તજો શુંમાન. ૨
કાલી ગારી નારિમાં, હોય તે વાદ વિવાદ;
વારધ ગરદી શ્રાવિકા, કાલી મધુરો સાદ. ૩

ચઉપધ

મધુરો સાદ રૂપદે તણો, વારધ વાદ મ કરસ્યો ધણો; ૧
સી કાલી નધ સી ગોરડી, પુણ્ય કરધ તે જગમાં વડી.
સખલ રૂપ સખલો સિંહુગાર, દાન તપ શીલ પામધ છાહાર; ૨
તેહનું રૂપ જગમાંહિ સાર, જે સ્ત્રી કરતી પર ઉપગાર.
કાંન કોટી સિંહુગાર્યા સહુ, અંગિ આભણું પદ્મધ્યાં બહુ; ૩
દાંન પુણ્ય નવિ કરધ લગાર, બારભૂત તેહનો સિંહુગાર.
સો સિંહુગાર પ્રસંસા કરી, તેહનું રૂપ જગમાંહિ ખરું; ૪
સાત દદા જેહના ધટમાંહિ, શ્રાવિકા કહધ સિરિનામું ત્યાંહિ.
દયા દાન દમ દેહનો દોપ, દોલતિ ભતિ ન કરધ પ્રશોક; ૫
દૂખ ભંજન પ્રેમધ પારકું, દીવ્ય વચન બોલધ મુખિ ધકું.
દુર્જન ઉપરિ ન કરધ રીસ, તે સ્ત્રી પાંમધ સખલ જગીસ; ૬
એ અંગિધ ધરતી સાત દદા, રૂપવતી તસ લાખું સદા.

રૂપ બહુ તુલો નર નારિ, ચાલી શ્રીસેત્રુંજ ગિરિનારિ; ૭
અતિ પુણ્યવતી સખલી^૧ તુલો, તુલનથી સીખ દઉ છું અલો.
એણે વેચને હરખધ સહુ નારિ, ખમધ ખમાવધ તેણુધ ઠારિ;
પાછી પ્રીતિ કરધ અતિ ધણી, અખલા ચાલી સેત્રુંજ ભણી.

દુહા

સેત્રુંજ ગિરિ ભણી સંચરી, હધડધ હર્ષ અપાર; ૧
ગજ રથ ઘોડા પાલખી, વાહણુ સોય સુસાર.

ઢાલ

પ્રણમું શ્રીમંદરૂં એ દેશી.

ચતુરા બહુ ચક્રોલમાળ, બહુ સેનવાલીરે નારિ; ૧
રચિ બધડી બહુ પ્રેમદાળ, શોભધ હયવર હારિ.
સંધવિ સાચો કુંભર નિરંદ. આંકણી.
પાલખીધ બહુ પ્રેમદાળ, મુખ તંબોલ પાન; ૨
બધડી નારિ અંબાડીધળ, હધડધ સેત્રુંજ ધ્યાન. સં.
કરહા ઝીકાવધ કામિનીળ, હધડધ હર્ષ ન માય;
સંધ અનોપમ^૨ રાયનોળ, શ્રીસેત્રુંજય જાય. સં. ૩
ખિરદાવલી બોલે બહુજ, યાયક બહુ^૩ હજાર;
વૈદ વિવેકી તિહાં ધણાળ, કુદિતણાં ભંડાર. સં. ૪
રાંધણિઆ બહુ સંધમાંળ, રસોધ નીપાયરે સાર;
ભોજન શાક ભલાં કરદળ, જીમતાં રવાદ અપાર સં. ૫

દુહા

સાચો કુંભર નરેસવર, જેહમાં સખલ વિવેક; ૧
ભોજન કરધ બહુ પુરૂષ સું, પ્રીસધ વસ્ત અનેક

લાલ.

લાલની રાગ સામેરી રાગ મહાર.

કુંભારપાત્ર ભોજન તિહાં કરતો, બહુ પુરૂષ સંધાતિ લાલરે; ૧
 ખાખાં લાડૂ મરમી માંડી, ભોજનની બહુ માતિ લાલરે.
 આવો શ્રી સેતુન ગિરિવર વંદન નર્મએ, જહાં શ્રીઋષભ જણુંદલાલરે
 પૂજી પ્રણમી પાય પખાલો, ભાષણ કુંભર નિરંદ લાલરે ૨
 પયડાં ઘેમર અનમ પતાસાં, સેવ સુંદલી ખાસ લાલરે;
 ખાંડમીદો સકરપાર, જમતા અતિ ઉદાસ લાલરે. ૩
 દ્રાખ બદામ અનમ ચારોલી, શ્રીફલસાર અખોડ લાલરે;
 નિમજાં પરતા અનર્ધ ખલ્લમાં, ખાતાં પુલુચં કોડ લાલરે. ૪
 તનમની કોલાપાક જલેખી, ખીર ખાંડ ધૂત સાર લાલરે
 કેલાંતણી કાતલીક પ્રીસમ, જમતાં હર્ષ અપાર લાલરે. ૫
 અંબતણા રસ ઘોલી સુંકમ, ઘલ ધલ ધીની ધાર લાલરે;
 ઉપરિ પાતલિ પોલી પ્રીસમ, ભોજન ભગતિ અપાર લાલરે ૬
 શાલિ દાલિ નમ દૂરકપૂર, શાક સુગંધી જ્યાંદ લાલરે;
 ખડખૂઆં નમ બહુ ત્રોસડીઆં, ફલદ મતીરાં ત્યાંદ લાલરે ૭
 ભોજનની તે સખ સખમ, ઉપરિ ફેફલપાન લાલરે;
 કુંભારપાલનું ભોજન કરતાં, વાંધ્યા દેહના વાન લાલરે. ૮

દુહા

વાન વંધ્યા નિજ દેહના. ભોજન ભક્તિ અપાર;
 સખલ સખમ સંધમાં, કહઈ તો ન લહું પાર. ૧

લાલ

આખ્યાનની દેશી રાગ-ધનાસી રાગ વિરાદી તથા આશાઉરી

બહુ દીવડીઆ દીવી ધરતા, ટાલમ તિમિર અંધારો;
 ગંગન ભોમ કરતા અજૂઆલુ, જગમાં જોતી અપાર. ૧

બહુ વણિક વ્યપારી સાંચિં, વેચમ વસ્ત અનેકો;
 વસ્ત વિવિધનમ ધી ગુલ આપમ, દગાનો નહીં તિહાં રેખો. ૨
 શેઠ સાર્થવાદ પંડિત પોદા, પુરૂષ તણો નહીં પાર;
 માગણુ જન મિલીઆ તિહાં બહુલા, ખોલમ જય જય કારો. ૩
 સગા સજન બહુ મંત્રી મિલીઆ, પુત્રી સુત પરિવારો;
 કુંભર નરિંદ તે પુંડિ લીધું, ચિત કોડ અતિ ઉદારો. ૪

દુહા.

બહુ ઋદ્ધિ લેઈ સંચર્યો, બહુ વિવહારી માતિ;
 કુખેરદત્ત સરિખા વલી, કુમારપાલ નમ સાચિં. ૧

અઉપમ.

સાચિં ધવલ ધનો ધરમસી, પાંચો પેથો નમ પદમસી;
 સરો સવજી નમ સંધરાજ, કરે પુણ્યતણાં તે કાજ. ૧
 સંધ સદ્દહ વચ્છસાદ શ્રીમલ, ભોજો ભાખર ભીમો ભલ્લ;
 હીરો હરખો નમ હરપાલ, તેણુ પદમરાગ્યા ગરદા બાલ. ૨
 દેવો દુહો નમ અંધવ જોહ, શાકરપર્વ મંડાવમ તેહ;
 અમજી આખો અંધવ હોય, મોદક હાટ મંડાવમ તેહ. ૩
 જોખો ખેનો નમ ખીમસી, હાય વાવરમ હમડમ હસી;
 ભાદો ભૂપતિ નમ ભીમસી, જલપોટલીઆ આપમ ધસી. ૪
 સારિંગ સવસી નમ શ્રીપાલ, જન પ્રતિમા પ્રજાં ત્રિણપાલ;
 સાહ ભાણો લખમો લાહ લીધ, કેલાં સેવડી વહંધયિ દીધ. ૫
 ચાવર થેરો થોભણુ સાર, પાત્ર મુનિ નમ આપમ આહાર;
 જાવડ ભાવડ ખેહુ વડા, દુધ દહીના રેડમ ધડા. ૬
 ઘણા પુરૂષ સંધમાંહિં અરયા, પુણ્ય કાઠ સેતરંજય ધરયા;
 છદરી પાલમ નર દાતાય, વણુ દીધમ કટકો નવિ ખાય. ૭

૧ પુત્ર સુતા, ૨ સજન સહુ પરિવારો, ૩ દોઈ, ૪ આપે દુધ દહિના ધડા.

ખાધઈ પેટ ભરાંસું હોય, હુપુરૂપ અસું : વિચારઈ જોય;
સિદ્ધમેત્ર આ વાટજ ભણું, થોડું દીધું હોય પુણ્ય ધણું. ૮
અતેક પુરૂષ એહવા દાતાર, પુણ્યકાળ મઈ કહ્યા વિચાર;
ધણી શ્રાવિકા સંધમાં સહી, નામ નિધ ચ્યાર કહું ગહમગહી. ૯
પુહુતી પુચીયાઈ પાંખડી, નીલા દાતણી આખડી;
ચાંપકદે ચતુરાઈ ભલી, ન કરઈ ભોજન તે એકલી. ૧૦
વીરમતી વિમલાદે સતી, છતઈ યોગ પાલઈ ચાલતી;
ગુણશ્રી બહુ કમલાશ્રી જેહ, સચિત વસ્ત ન ખાધ તેહ. ૧૧
કોડમદે કનકાદે જોય, ચક્રદ નીમ સંભરાઈ સોય;

૧૨

ઈમ સ્ત્રીપુરૂષ ધણા સંધમાંહિં, હયવર હાથી બોલ્યાં જ્યાંહ;
અસ્યો સંધ તે ચાલ્યો સહી, ગાઉ પાંચ તે હોંડઈ વહી. ૧૩
રાતિઈ સંધ ન ચાલઈ કદા, જીવ જતન નૃપ કરતો સદા;
પંથી ફલ ચુટી નવિખાય, જયણા કરતા જત્રા જાય. ૧૪
જયણા વિણ જીવ નકહઈ ધર્મ, જયણા કરતો ધોઈ કર્મ;
જહાં જયણા તિહાં ધર્મ વિશેષ, અસંયમ કરતા ફલ નહોં રેખ. ૧૫
દાંન શીલ તપ ભાવનમાંહિં, જીવનર જયણા ભાખી ત્યાંહ;
પોસો પડિકમણું રસજન્ય, જયણાઈ કરતા ફલ થાય. ૧૬
જતિ ધરમમાં જયણા કહી, જીવજંત ઉગારે સહી;
પદદેતાં ભણતાં સદહે, રખે જીવ દુખ મુજથી લહે. ૧૭
ઉદંતાં ખસતાં વધી, મુનિવર રાખઈ મતિ નિર્મલી;
સંચારઈ જયણાઈ સોય, ધુંસર પ્રમાણિઈ પંથઈ જોય. ૧૮
ઉભો રહઈ ઋષિ જયણા કરઈ, મધુર વચન મુખથી ઉચરઈ
જીવજંતાં નવિ બોલઈ જેહ, ઋષભ કહે ઋષિ સાચો તેહ. ૧૯
એણીપરિ જયણા કરતો યતી, તેહ નઈ પાપ ન લાગઈ રતી;
તિમ શ્રાવક જયણાઈ ધર્મ, જયણા કરતો શ્રાવક પરમ ૧૯

(૧) સોવન ધને વરસે તેહ (૨) પૂજય.

પરમ પુરૂષ નર મલીઆ જહાં, અસંયમપણું ન કરતા તિહાં;
જીવ જંત જોઈ પગ ભરઈ, સેતરંજય સંધાતિ સંચરઈ ૨૦
જે નર સાહમું આવઈ સોય, વિવિધ વસ્ત નર દીનઈ સોય;
વેદ મુદ્રિકા રેવેય સફાર, ભૂપતિ ભગતિ કરઈ અપાર ૨૧
બિહુપરિ દાંન દિધ નર ત્યાંહ, સંધ આવ્યો ધધૂકા માંહિ;
નગર આખઈ લહઈણું કરઈ, ચાલમાંહિ સોનઈઈ ધરઈ ૨૨
ઝાલકા વિહાર કર્યું છઈ જહાં, વલિય ચમારડી આવ્યા તિહાં;
તિહાં નિધ પર્વત મોટા સહી, દોષ પ્રાસાદ કર્યા ગહમગહી ૨૩
ઋષભ ભુવન તે સોહામણું, બીજું પાસ જીજેસર તણું;
અસ્યાં ભુવન કીધાં તિહાં દોષ, સેતરંજ આલી આવ્યાં સોઈ ૨૪
ભરત તણીપરિ બહુ ઋદ્ધિ જોઈ, કહઈતા પાર ન પામઈ કોઈ;
મંદીતા મંત્રી બહુ પરિવાર, ધન ધન રાયતણો અવતાર. ૨૫
સંધપતિ તિલક કરાવ્યું ભાવિ, ઉત્તમ કુલની રાખી ચાલી;
બહુ પુણ્ય જાણી સંધવી થયો, શ્રીસેતુજય ચાલી ગયો. ૨૬
દોડો સેતુજો જવ દૃષ્ટિ, સોવન પુરૂષ કર્યાં તિહાં વૃષ્ટિ;
નરપતિ મનિ તિહાં હરખ્યો ધણું, દીડું રૂપ જવ રવામિતણું. ૨૭
મણિ મોતિ ભરિઆ બહુ થાલ, સેતરંજ વધાવઈ નર ભૂપાલ;
ત્રિણુ પ્રદક્ષિણા દઈ તિહાં રાય, હઈડઈ હઈ ધણેરો થાય. ૨૮

હુહા.

હઈ ધણો હઈડઈ ધરી, નાહો નદી સુ નીર;
સૂર્યકુંડ અંધોલીક, નિર્મલ તાસ શરીર. ૧
નદી સેતરંજ તિહા ભલી, તેણુ નીરઈ જે નાહ;
સકલ રોગનઈ ખય કરઈ, દેહ કનકમય થાય. ૨
ગુણ અનંત ગિરિવરતણા, કહઈ તે રૂપમ જીજંદ;
હેમવચન શ્રવણે સુંણી, હરખ્યો કુંભર નિરંદ. ૩

(૧) ભોજનસાર (૨) ધરાવ્યું (૩) જા. (૪) મુખિ

આણુલો નૃપ અતિધણું ગિરિવર કરમ નાંભિ;
પાય નમી જીવર તણા, પૂજ કરમ તસ કાંભિ. ૪
કેસર ચંદન લેધ કરી, અગર ધૂપ કપૂર;
દીપક સુંદર સાથીઓ, કરતા પાતક ચૂર. ૫
કમલો દમણો મરવો કેતકી, કમલ સુગંધી કુલ;
ચંપક મધ મોગર, પૂજ કરમ બહુ મૂલ. ૬
કુંભર નિરંદ હરખ્યો ધણું, સેતરંજય કરમ નાંભિ;
સતર ભેદ પૂજ કરી, ચેધવંદન તસ કાંભિ. ૭

ચઉપધ

ચેધવંદન તસ રાજ કરમ રસના હેમ પવિત્ર કરમ;
ધનપાલ પંચાસિકા તિહાં ગુણુઈ કુંભારપાલ નૃપ અણુ સુંણુધ. ૮
મિથંકરજોડી પૃથવીરાય હેમસુરિનઈ લાગઈ પાય;
કવિ ધનપાલ પંડિત અરં પણિ કાંધક પોતધ સ્તુતિ કરં. ૯
હેમ કહધ સુણો કુંભરનિરંદ એહનઈ ઉપનો અતિ આણુંદ
ભગતિરાગ પોપઈ એણુધ અરયો મઈ પોણ્યોનવિ જાયધ તરયો ૧૦
દીપા તણુધ સી પર્વત તોડિ કિહાં, કુડી કિહાં કનકહ ચક્રોડિ
કિહાં આંખો કિહાં તરવર આકડો મૃતિકા કુંભ કિહાંકનકહ ઘડો ૧૧
કિહાં ચંદન કિહાં સુકો ધાસ નૃપની હોડિ કરમ નહિ દાસ
કિહાં ખાસર કિહાં ચંપક ચીર જીમ પાંણી નઈ નગમધખીર ૧૨
જીમ મચગલ નઈ ન મલધ મૃગો ન મલધ મૃગપતિનધ જીમસો
ન મલધ કીડી પર્વતકાય ન મલધ રંક અનધ વલીધ રાય. ૧૩
ન મલધ ખજૂર નઈ વલી સૂર ન મલધ વાહો ગંગાપૂર
ન મલધ નિર્ધન નઈ ધનવંત ન મલધ નિગુણુ નધ ગુણુવંત ૧૪
ન મલધ શશિહર નઈ સીપ, ન મલધ જીમ દિનકર નધ દીપ
ન મલધ કિરપી નઈ દાતાર, ન મલધ મણિકા મોતીહાર ૧૫

(૧) શર. (૨) ભોડિ

કિહાં પીતલ નધ કહુ કિહાં હેમ, કિહાં હરિહર નઈ જીનવર દેવ;
કિહાં મુનિહેમ કિહાં ધનપાલ, તેહની બુદ્ધિ જગિ અતિ વિશાલ. ૧૬
એહનઈ જીન ઉગરિ બહુરાગ, જીમ જગજનઈ મુગતિજ માંગ;
જીમ ગૌતમ નઈ વાહલો વીર, જીમ હંસ નઈ મોતિ હંસા ખીર. ૧૭
જીમ કાયલ વાહલો સહકાર, જીમ ચાતુક વાહલો જલધાર;
હેમ કહઈ સુંણિ કુંભરનિરંદ, તિમધનપાલ નઈ અપભ્રંશ જીણુંદ. ૧૮
તેણુઈ કારણિ સુંણિ પૃથવીરાય, બરાબરી એહની નવિ થાય;
ભગતિરાગ એહનઈજ વિશાલ, કવિ મોટો જગમાં ધનપાલ. ૧૯

કુંભારપાલકહઈ જસગુણુધણા, તે ગુણુ બોલધ અવરાં તણા;
જે ગુણુહીણુ પ્રાંહિ હોય, પર કીરતિ ન કરમ સોય. ૨૦
પરના ગુણુ અહી હેમસુરિંદ, પોતાના ગુણુ પાડધ મંદ;
સાકર કહધ હું મીડી નહીં, પણિ તે છાની ન રહધ કહીં. ૨૧
ચંદન ઉણુપણું જો ભજઈ, તોહઈ લોક તેહનઈ નવિ તજઈ;
અમૃત કહધ મુઝમાં કડુઆસ, તોહઈ લોક ન છડઈ તાસ. ૨૨
તિમ મુનિ હેમ સુરિંદહ જતી, મુખ કહધ મુજમાં ગુણુ નથી;
ગિર્યા એહના એહ સભાવ, વરસઈ જલ નિચો થધ આભ. ૨૩
એણે વચને જાણ્યો મહામતિ, હેમ સમો નહિં દુજો જતિ;
પરતગિ જ્યું ચાલી સરસતિ, જેહમાં દોષ ન દેખઈ રતિ. ૨૪

ફહા.

દોષ ન દેખું જસ રતી, હું ગાઈ નર સોય;
હેમસુરિ સરિષો જતી, જગિ ન દીસઈ કાય. ૨૫

૧ ધન.

હાલ.

રાગ ચંદ્રાવળી-રાગ આસાહરી-કેદાર ગોડી-સિંધુઓ.

સો સુત ત્રીસલાદેવી સતીનો-એ દેસી.

શ્રી સત્તુન્ય સમો તીર્થ નકોષ ઈંદ્ર સમો સુર કો નંવિ હોધ;
 ભોગિમાં ચક્રવર્તિ જગિ જોધ, ઐરાવલ્લ હાથી જગિ જોધ. ૨૬
 ખીર સમુદ્ર સાગરમાંહિ સારો, ઉત્તમ જગિ એ રામજ વારો;
 મુસમ મુસમાં સખરો આરો, સીતવતી જગિ સીત સંભારો. ૨૭
 અનુનસમ જગિકો નહીં બાણી, ગંગાજલ સમ કો નહીં પાણી;
 સ્ત્રી કુલમાં મરદેવ્યા રાણી, પથરમાંહિ જીમ હીરા ખાણી. ૨૮
 અશ્વ અનોપમ રવિના બાણી, રપસુઆમાંહિ જીમસિંહ વખાણી;
 મહિષીસમકો નહીં દુઝાણી, હેમ ટંકાસમ કો નહિ નાંણી. ૨૯
 દિશાનભદ્રસમ કો નહીં માંની, શાંતિનાથ સમ કો નહીં દાંની;
 શાંતિભદ્રસમ કો નહીં ભોગી, હેમસુરિંદ્રસમ કો નહીં યોગી. ૩૦

દૂહા.

હેમ સમો મુનિવર નહી, બાખઈ કુંભરનિરંદ;
 હેમ કહધ હું નહીં ભક્ષો, ભક્ષો તે રૂપભજિણંદ. ૩૧
 જસ પદ પુણ્ય પસાઉલધ, સેતુનગિરિ હુલસાર;
 રાયણ રૂપતલધ સમોસ્યો, પુરવ નવાણું વાર. ૩૨

ચઉપધ.

તેજુધ કારણિ એ રાયણ માંન, અકુમ એક કરધ શુભ ધ્યાન;
 ક્ષીર વૃક્ષ નઈ પુનઃ જોલ, રસની કુંપી પામધ તેલ. ૩૩
 તે રાયણની પુગ કરી, ગિરિ દરસો ચિહ્ન પાસ ફિરી;
 આવી જુદાર્યા ઋષભ જીણંદ, જન પુનઃ તિહાં કુંભરનિરંદ. ૩૪

૧ સરિખો. ૨ જનિમાં.

નવધ રત્ન નવ અંગિ ધરધ, એકજ ધન સોવનમય કરધ;
 ચામર જન મોતીનાં સહી, સિરિ ઉપરિ ધરતો ગહગહધ. ૩૫
 કનક રૂપ મણિ થાલહ કરી, માંહિ બહુ મુગતાફલ ભરી;
 શ્રીજન આગણિ મુકધ સહી, ગીતગાન કરધ ઉભો રહી. ૩૬
 એમ જન પૂજા કરતો જસધ, ચારણ એક તિહાં બોલ્યો તસધ;
 એક પુણ્યધ જન પૂજધ જોલ, શિવ પદવી ફલ પામધ તેલ. ૩૭

પરજીયા દૂહા.

એકલ કુલહ માટિ, દીધ જિનવર સિવપુરસુહો;
 એહી કરે કુસટ બપુ, મોલમ જિનવર તણી. ૩૮
 જિન ન જીવિત વિતવાસ, મન જીવિત માનવ તણાં;
 ચદનને ચિત ધાર, અડદે કુંચી મોક્ષલધ. ૩૯
 અર્યો દેવ અરિહત, રાગ દેવ નહી રિદધ;
 ઘાતા જું મહોટો દેવ, કુલે ફેરો ટાલતો. ૪૦
 રૂડો ઋષભ જિણુંદ, રૂચકો કુંભર નરેસર;
 પૂજા કરે બહુ પરિ, પુણ્ય ભવે પરમેસ્વર. ૪૧
 એક આદીશ્વર દેવ, દૂજો કુંભર નરેશ્વર;
 અવર ન જાણું કોય, જમ જાણું નર તેલ. ૪૨
 આજ થકી અંતરાય, કર્મ કહિણ કડકું થયું;
 દીકધ નરપતિ દેવ, પુણ્યભાર પ્રગટિહ સહી. ૪૩

હાલ.

રૂપક-રાગ-આસાહરી-રાગ-મહાર કડખો.

(સકલ સોરકો, બંધ છોડી કરી-એ દેશી)

પેખો પ્રગટ પ્રતાપ નર કુંભરનિરંદનો, વયરીઆં માંન તે વેજેગાલધ;
 જગતજનકહધજીવેજીકુંભરનરૂપતિ, છોરપરિજનુનધજનપાલધ-પે. ૪૪

જગતીયૌતિ નર કુમારભૂપાલની, દાનમૂઝધમિદ પામ્ય પરખ્યો;
કરતઆસાન બહુ ચાલ જગિ ચાલતાં, નગરસહુદેશનોલોકહરખ્યો-પે. ૪૫
સુકવિ સહુ બણુદ દેવમુનિ પશુગણુદ, અવરનરજ્યેયતાં નજરિનાવદ;
ત્રીલીઆ ગંગજળ વાવિ સર દેવતાં, તેણીઆહતતે કિમઆવદ-પે. ૪૬
હંસમનિહરખીઆ માનમુખદેખતદ, સર સંઆમિ દેખિ રાયદ;
સુકવિકવિહરખિદ કુમરવપ ભેટતદ, અવરપુરપાજઠકુણ્યાયદ-પે. ૪૭

ફહા.

કુમરનિરંદ તું કેસરી, જાણી યામ્યો દેવ;
સોમવદન દેખિ કરી, વદન નિહાલ્યું હેવ. ૪૮
તું દીપક તું દિનમણી, તું સાયર તું વીર;
કલ્પદ્રુમ જાણી કરી, કિમ જન્યું કરીર. ૪૯

કવિત.

મિત્રદ જો ગંગા નીર, તો અવર નીર કાં પીજદ;
મિત્રદ મિત્ર અતિ ઉચં, નીચ સંગ કાં કીજદ;
મિત્રદ અમ પાખર્યો, તો પાય કુણ પાલો દોડદ;
મિત્રદ સાલુમીર, તો અગિ કુંણ ખાસર ઉઠદ;
મિત્રદ છાયા કલ્પદ્રુમ, લીંચ તલદ સાહાનદ જઈદ;
સુ કવિ કહદ નર કોય, મંદીર છોડી કો મદીઈ રહદ. ૫૦

મલે સરોવર નીરતો કૂપ, બરણ કોણ જાઈ;
જો મલે સાલિહ દાલિ તો, કુણ કોદરા ખાઈ.
જો મલે કુમરનિરંદ તો, અવરકોણ જઈ મગાઈ;
જો મલે મિત્ર અરિહંત તો, કોણ અવર પાય લગાઈ.
જો મલે પડિત જાણુ તો, મૂરખકી સંગ કો કરઈ;
જોટા કુમરનિરંદ તો, મૂરખ તે મગાણુ કરઈ. ૫૧

ફહા.

ફરે પુરપ પર મંદિરે, ભૂપ ન ભેટ્યો જ્યાંહાં;
કુમરનિરંદ ભેટયા પછી, હસ્ત ન આડ્યો ક્યાહાં. ૫૨

મહિપદ.

અસ્યાં વચન મુખિ લોલકજસદ, નવ લખ ટંકા દીધા તસદ;
ચારણુહરખીકહદ સુણિનરનાથ, મઈ આખ્યો તુઝ જમણો હાથ. ૫૩
અસું કહીનદ ચારણુ જાય, માલા ઉગટણુ અવસરિ યાય;
વિધવિધ પુરપમલીઆ તેણીવાર, વાગમટ જોડ્યો રજયકાર. ૫૪
ચાર લાખ સોવન દીડં સહી, અષ્ટલખ રાગ રહો કહી;
વાગમટ આપું કહઈ હું સોલ, સુરનર કરતા કીર્તિ કંઠોલ. ૫૫
ખિદ કરજોડિ જોલક ધસ, સોવન લાખ દીડં બગીસ;
ત્રાવક એક બાંખે કર જોડિ, દિડં સોવન હું સવાકોડિ. ૫૬
રાગઈ તે તેડ્યો સહી, મુખ જોડિ હઠકઈ ગહકગહી;
મહુઆનો વાસી કહકવાય, હાસ પિતા ધાર માતાય. ૫૭
તેહનો પુત્ર જગદુશા એહ, જેહને ધર્મ ઉપરિ બહુ નેહ;
તેહનદ માલા દીધી ત્યાંહ, તેણે ધાલિ માતા ગલિં માંહિ. ૫૮
જનની રામ નહિં તીરથકોઈ, સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાલઈ જોઈ;
જેણુઈ માંની પોતાનદ માંય, સકલ તીર્થ ધરિ બઈં યાય. ૫૯
જેણી માતાઈ ઉદરિં ધર્યો, મલમૂત્ર ધોઈ ચોખો કર્યો;
તે માતાના પૂજઈ પાય, ગુણ ઉસંકલ કિમઈ ન યાય. ૬૦
સોવન બરાબરિ તોલઈ જોય, ખંધિ ધરી કરઈ તીરથ સોય;
ઈદ્રમાસ પહરિવઈ માય, ગુણ ઉસંકલ કિમઈ ન યાય. ૬૧

૧ તિહાં સહી. ૨ ગહગહી.

પગ ધોઈને પાંચી પીઈ, અમૃત કવલમાતાના મુખિં દીઈ;
 દેવ ચીવર પહરાવધ નેય, ગુણ ઉસંકલ તુલે ન હોઈ. ૬૨
 તેણુધ કારણિ સા જગડૂ જેહ, માલા હાથ કરઈ નર તેહ;
 મોડું તીરથ જાણી ત્યાંહ, માલાધરી માતા ગલામાંહિ. ૬૩
 રતન એક દીધું ગહમંગલી, સવાકોડિ તસ મૂલજ સડી;
 તે દેખી નૃપ હરખ્યો બહુ, એ પુણ્ય હેમસૂરિંદજ સહુ. ૬૪
 અસું કહી નૃપ લાગો પાય, તું ગુર પામ્યો પુણ્ય પસાય;
 શ્રીસેતુને સુધો શ્રેય, શ્રીગુર પુણ્યથી પામ્યો એહ. ૬૫
 જૈનધર્મ વિણ પૃથ્વીરાય, તેહથી ન સરઈ એકુ કાજ;
 અરિહંત વિના અણુણું ઘણું, સું કાજજ ચક્રવર્તિપણું. ૬૬

હાલ.

દેખો સુહડા પુણ્ય વિચારી-એ દેશી-રાગ શ્રીરાગ.
 ચક્રીકુલ નહિય અભોગ, સરજી સીદ સુર સયોગ;
 શેઠ સેનાપતિ સચી અનુમાન, જૈનધર્મ વિણન ભજતાં ભોગ-ચ. ૬૭
 ન ભજાં ભોગ ભૂપતિ કુલ કેરો, ખિત્રી કુલ તણી નહી પાંતી;
 દાસપણું દેજે ધર જૈનાં, વરિ અષસારી નીચરી પાંતી-ચ. ૬૮
 દેવ તણું કુલ ન ગમઇ દીડુંધ, ચતુરપણું તે કિસુંચ કરેવ;
 દરિદ્રપણુનવિ દેખઈ દુખીઆ, જે જન પામ્યો જનવર દેવ-ચ. ૬૯
 ઈંદ્રતણી કો આપઈ પદવી, મણિમયલા પાંમઈ ધનકોડિ;
 રાય કહઇ કો ઋદ્ધિ મ રાચો, જૈન ધર્મ વિણ મોટિ ખોડિ-ચ. ૭૦

હૃદા.

અભોગ નહી ચક્રી તણો, પાંખો અનંતી વાર;
 જૈન ધર્મ પામ્યા વડી, ધન તે સાહુ અવતાર. ૭૧

૧ મેહેલા. ૨ વિધા.

ચઉપધ.

અસ્યાં વચન રાગના સુંણી, બોલ્યો સકલ મુનિનો ધણી;
 ધન ધન રે તું કુંભરનિરંદ, ભાવિ પૂજ્ય ઋષભ જીણંદ. ૭૨
 ધન્ય કુલ તિહુયણપાલહતાણું, જે તું પાંખો જૈનહ પાણું;
 એમ પ્રસંસી પ્રણમે ગુર નરનાથ, કુમારપાલ સિરે દીધો હાથ. ૭૩
 પ્રેમઈ કરી કર કવીક જસઈ, ચારણ એક નિહાં બોલ્યો તસઈ;
 સાંભલિ ? કહું પૃથવીના નાથ, જગમાં એ અસંભવ વાત. ૭૪

હૃદા.

મેઘ રૂપ કાણું ધરી, દીધતો ઉજલ નીર;
 પસુ ગાય તૂણાં ચરઈ, આપઈ અમૃત ખીર. ૭૫
 કસ્તુરી કાલી હસી, જાપતી માહઈ શંભિ;
 અસંભવ એહેપરિમલબહુ, આવઈ રવણાને કામિ. ૭૬
 મુત્તાહલ જે જમ વસ્યું, કુંજર તણે કપાલિ;
 નર નારી નરપતિ ખુસી, તેહનું રૂપ નિહાલિ. ૭૭
 જલ ઉપજે રજલ તાંતૂઓ, વલગઈ કુંજર પાય;
 વારણવહી તિહાં નવિ સકઈ, એહ અસંભવ યાય. ૭૮
 તિમ મુનિહેમસૂરિંદ ગુર, જેહ નમાવ્યા પાય;
 એહ અસંભવ મુઝ સડી, તિહાં ગતિ ઉચી યાય. ૭૯
 હેમ ? તુહારા કર નમું, જહાં અનંતિ ઋદ્ધિ;
 જેહ ચંપ્યા હેઠઈ મુહિં, તિહાં ઉપરે સિદ્ધ. ૮૦
 ગુણ અનંત ગુર હેમ તણા, મુઝ મુખિ રસના એક;
 વિવિધ વસ્ત પ્રીત્યા વિના, શોભઈ નહી વિવેક. ૮૧

૧ બાહુ. ૨ જીવ.

સર્ગ મૃત્યુ પાતાલમાં, દેસ વિદેસહ માંહિ;
હેમ સુરિ સરિખા જનિ, જગહ નહી દીસછ ક્યાંહિ. ૮૨
જે નિકલંક શીલછ ભયો, ગુણ અંગિ કંઈ કોડિ;
અવર પુરુષ જોયા ધણા, દીસે અકેકિ ખોડિ. ૮૩
ખોડિ વિના નર કો નહી, આણું તુલ્ય દુરાય;
પૂર્વ પુરુષ દેખ્યા બહુ, દોષ અછે તે માંહિ. ૮૪

ચઉપધ

સુકરાચાર્ય સુરચર જેહ, પણિ આંખિ નર કાંણો તેહ;
ભાતુ ઘસાણો ગદ્યો મયંક, હેમ તુલાઇ કિમ હુઈ રંક. ૮૫
બંભ અપૂજ્ય બંધ્યો બલિરાજ, અમૃત વહંદલ રૂપિં થાય;
મેરઅદાતા ઈંદ્ર અજાણુ, અરણ્યક વાગા કંદર્પ આણુ. ૮૬
સાયર મંચાણો કાલો હરિ, મસ્તગિ ક્રાંતિ મરમ કેશરી;
રાવણુ બલીઉ ન રહ્યો ધડઈ, સેપ સુવિષ તું વિહુનઈ નડઈ. ૮૭
અધડ રાહ વલી વિકલ ધસ, ચંદ્રદ્રનઈ જાત્રી રીસ;
બ્રહ્મકુમાર તે ભાજઈ વડઈ, તે ન કરં મુનિ હેમજ ધડઈ. ૮૮
રહનેમઈ કરી કૂડી વાત, લોભી ભરતે ન લલ્લો બ્રાત;
લોભી રૂપટ આપાઠ આહાર, આદ્રકુમાર માંડિં વ્યાપાર. ૮૯
કાલીનાગણિ નચાણું સહી, પાંડવ પ્રગટયા હાના સહી;
દિસાનભદ્રને સખલુ માંન, પ્રસનચંદ્ર કીકે મયલું ધ્યાન. ૯૦
નાંદિષેણુ નિઆણું કરઈ, કુંડરીક સંયમથી દિરઈ;
ધનો પંચાર્યો સંયમ વરઈ, તહારી તોડિતો કો નવિ કરઈ. ૯૧
સનતકુમારને આંગિ રોગ, સેલગ સુરિ મુનિ મુંડ્યો યોગ;
નાંદિષેણુ નહી તાહરી જોડિ, વ્રત બંડ્યો એ મોટી ખોડિ. ૯૨

૧ મુનિ. ૨ આપાદોત્તર કપટે આહાર.

બાહુબલી વિંટયો વેલડી, ક્યવનો રહ્યો પરધરિ પડી;
ઠંડણુ નલહઈ વંછિઓ આહાર, ગયંમુકુમાર સિરિં અંગાર. ૯૩
સુરમુખ ઉનો આલછ સહુ, નલરાજ કુવસની બહુ;
ભીમ ભયો રસોઇ કરી, હરિચંદઈ જલગાગરી ભરી. ૯૪
મજહઈ નવિ આવ્યો મલિ, જે નિજ મસ્તગિ ધાલઈ ધૂલિ;
ચમરેદો ભાગો તે દર, હેમ સમોવડિ કોહીપરિ કરં. ૯૫

ફહી.

હેમ સમો મુનિવર નહી, જેણુ પ્રતિ બોધ્યો રાય;
જલચર ચલચર જીવના, તઈ કીધી રક્ષાય. ૯૬
પંખી નઈ પ્રભવઈ નહી, જેહનઈ મસ્તગિ હેમ;
ચારણુ કહઈ તુલ્ય દર્શણુઈ, મુકને હુઓ પ્રેમ. ૯૭
દરિદ્ર દાસ ભાગી ગયા, વલી ઉચ્છ દેહી વાંન;
હેમ સુરિ મુખ દેખતાં, પાંખ્યો નવઈ નિધાન. ૯૮
ચારણુ વચન તૃપ સાંભલી, હરખ્યો હમડામાંહિ;
હેમસુરિ કરી હુંછણું, નવ લખ દીધાં લાંહિ. ૯૯

ઠાલ ચંદ્રાઉલાની.

નવ લક્ષ આપી રોકડારે, વલીઓ કુંમરનિરંદો;
તરચર ચીર પહધરાવીઆરે, હમડઈ અતિ આણુંદો;
હમડઈ અતિ આણુંદો સુખાણું, ઠાંભિ ઠાંભિ મુકઈ સોવન નાણું;
પુષ્પ ઉછાલે ભાવના ભાવે, સુદ્રવ્ય ધન સુખેત્રઈ વાનઈ,
જી ઋષભજીજી. ૧૦૦

ગિરિ ઉપરિ સંધવી ચઢ્યોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાંહિ;
હેમાચારજ તૃપ તણારે, એ પદ પાંમવા ક્યાં હો.

એ પદ પાંમવા કિહાં કહુ સાચું, તેણે હરખઈ હું હુંગર નચ્યું,
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જહાં (મહા) પુરપતણો વિવહારો,

જ ઋષભ જીજીરે.

૧

શેત્રુંજનનું દુકે પાંચમુરે, નામિં ગઢ ગિરનારો;
કુમારપાલ સંઘ સંચયોરે, સાથિં બહુ ટુનર નારો;
સાથિ બહુ નર નારિસુ કહીછ, ગામિં ગામિંજન પૂજતાં જામછ;
શ્રી ગિરિનારિ સૃંગિ આવછ, થાલ ભરીજી મોતી વધાવછ;

જ ઋષભ જીજીરે.

૨

ગિરિ ઉપરિ સંઘવી ચઢયોરે, હાલ્યો પર્વત ત્યાહો;
હેમાચારજ નૃપ તણારે, એ પદ પાંમવા ક્યાંહો;
એ પદ પાંમવા કિહાં કહુ સાચું, તેણુછ હરખઈ હુંગર નાચું;
તીર્થ ગામ નગર તે સારો, જહાં મહા પુરૂષ તણો વિવહારો;

જ ઋષભ જીજીરે.

૩

અસું વચન ગુરુનું સુણીરે, ચઢીઓ કુંભરનરિંદો;
ત્રિણિ પ્રદક્ષિણ દેઈ કરીરે, જૂહાર્યા નેમ જીજીદો,
જૂહાર્યા નેમજીજીદ સુસિધ્યો, ચંદન પુષ્પ લેછ પૂજ કીધો,
અગરારૂપ નછ આરતી સારી, જન પૂજ કરે નર (ને) નારી,

જ ઋષભ જીજીરે.

૪

હહા.

નરનારી પૂજ કરછ, હરખે કુંભરનરિંદ;
નૃપ હલટ દેખી કરી, ભાખઈ હેમસુરિંદ.

૫

ચઉપધ.

શ્રીગુરુવચન અસું તિહાં બકયું, તેણુ મયકસિરિ નામજ લખ્યું;
તેણુ પૃથવી પવિત્ર કરી, તેહનઈ પાપ નમઈ તે હરિ.

૬

વસુધાતું મંડળ તે સહી, ખરી સંપદા તેહની કહી;
જગમાં જીવ્યા તે પરિભાણ, સંઘપતિ નિવ્રત ધરાવે જાણ.

૭

શ્રી સેત્રુંજન જૂહારે નૃપ, તે તું શ્રીગિરિનારઈ માનિ;
પંચમ દુકે સેત્રુંજનનું સાર, પંચમ ગતિ આપછ ગિરિનારિ.

૮

પેહેલે આરે ગિરિ કેવાસ, ખીજા ઉજ્જયંત નામ પ્રકાસ;
ત્રીજે રૈવત નામ વિચાર, ચોથે સરણ પંચમ ગિરનાર.

૯

છઠ્ઠ આરઈ સુણિ અભિરામ, નંદભદ્ર ગિરિ હોસ્યે નાંમ;
ઐંગિરિ વર્ણવહિવ કેતો કર, કેહીપરિ સાચર જૂજઈ તર;

૧૦

અસ્થાંવચન નિજગુરૂનાં સુણિ, બોલ્યો તવ પૃથવીનો ઘણી;
સ્વામી પ્રતિમા વજ્રહ દેહ, પકવણ પુરૂષઈ ભરાવી એહ.

૧૧

ગુરુકહાવ્યતીત ચઢવીસીજસેં, સાગર તીર્થંકર ત્રીજો તસેં;
ઉજ્જેણી નરવાહન રાય, સમોસર્યા સાગર તેણુઈ ધાય.

૧૨

રામ વંદન આગ્યો જસેં, બાર પરખદા ખેડી તસેં;
સભા કેવલી રંગણી જામ, કરજોડી નૃપ બોલ્યો તાંમ.

૧૩

સ્વામી કેવલ કહીછ હસઈ, સાગર ઉજ્જેણીસર બોલ્યા તસેં;
બાવીસમો શ્રીજીનવર નેમ, તુઝ પંચમગતિ હોસઈ ખેમ.

૧૪

રાખરદેશના જીનની સુણી, લહી વેદના ચિહુગતિ તણી;
અતિવચરગઈ પૂરો રાય, સંચમ લેછ સુરલોકિં જાય.

૧૫

બ્રહ્મદેવલોકિં ઇંદ્રજ થયો, જહાં સાગરદસ આઉખો;
પૂરવ પુણ્ય સંભારી કરી, શ્રીજીન વચન હઈઆમાંકિંધરી.

૧૬

વજ્ર રત્ન તિહાં આંણી કરી, નેમનાથની પ્રતિમા ભરી;
નિજ દેહરાસર તે પણિ ધરી, નિત પૂજા આલસ પરિહરી.

૧૭

ધણોકાલતિહાં એણીપરિજાય, ઈંદ્ર આઉખું પૂરં યાય;
તિહારઈ નિજમનિકર્યાં વિચાર, જગમાં મોટો ગિરિ ગિરિનારિ.

૧૮

૧ કોણે. ૨ જોઈ. ૩ જીજીરે.

ત્રિણિ કથ્યાણક જનના હસઈ, દીક્ષા કેવલ મુગતિ જસઈ;
એહવું દેવ વિચારી કરી, ગિરિ ઉપરિ આવ્યો પરવરી. ૧૯
ભોમિ માંહિં પ્રાસાદ અપાર, ત્રિણિ ગમારા કીધા સાર;
રૂપાતણું તે દેહરૂં કરઈ, ત્રિણિ પ્રતિમા તેણુમધાંનકિ ધરઈ. ૨૦
એક બિંબ રત્નમય કરું, બીજું બિંબ તિહાં મણિમય ધરું;
ત્રીજું બિંબ સોવનમય સાર, કરઈ થાપના સુર તેણીવાર. ૨૧
એક તિહાં કંચણ મલાંણું કરે, વજ્ર બિંબ તે માંહિં ધરઈ;
પૂજ પ્રણુમી દૃવલીડ હવઈ, આયુ પુહુચઈ સુર તિહાં ચવઈ. ૨૨
બહુ સંસારમાંહિં તે ભમ્યો, સુખભરિ કાલ ધણો નીગમ્યો;
નેમ તીર્થ કર પ્રગટ થાય, તિહારઈ તે હુઉ પૃથવીરાય. ૨૩
પક્ષી મહાપક્ષી જે દેસ, સીતસાર નગરીજ નિવેસ;
પુણ્યસાર નૃપ એહવે નામિ, નેમનાથ આવ્યા તેણુમ ઠામિ. ૨૪
પુણ્યસાર નૃપ વંદન ગયો, બિ કરનેડી ઉભો રહ્યો;
સુદેશના જનની સુણી, આવક થયો મિથ્યા અવગુણી. ૨૫
નેમઈ તિહાં પૂર્વભવ કહ્યો, તવ રાજ ગિરિનારિ ગયો;
બહુપરિ જનની પૂજ કરી, નૃપ આવ્યો નગરીમાં ફિરી. ૨૬
પૂર્વ ભવ દુષ્ઠ કાંને સુણી, સુતનઈ કીધો નગરી ધણી;
દીક્ષા બહુ મંડાણઈ વરી, મુગતિ ગયો મલ ખેર કરી. ૨૭
પુણ્યસાર નૃપ મુગતિ જાય, લેખ બિંબ એક તિહાં મંડાઈ;
નેમતણું નિર્વાણ જ થાય, નવસેનવ વરસ ઉપરિ જાય. ૨૮
તિહારૂં કારભેર દેસહ થકો, રત્ન નામ આવક ઉલખ્યો;
યાત્રા કરવા આવ્યો ત્યાંહ, નેમનાથ જન બધા ન્યાંહ. ૨૯
હરખી બહુજલ કરઈ પખાલ, લેખ બિંબ તિહાં રચયું વિસરાલ;
ખિણુ ખેદ હુઓ મનમાંહિં, સાઠ ઉપવાસ કરે તેણુમ ઠાહિ. ૩૦

૧ જળ. ૨ હવું.

પ્રતિગ અંબિકા તિહારૂં થઈ, ગુહા વાત આવકનઈ કહી;
કથન મલાંણુમાંહિં પ્રતિમાય, તે બધસારૂં તેણુમ ઠાય. ૩૧
દેવી વચને આવક રત્ન, વજ્ર બિંબ માંડયું કરી જાત;
એ પ્રતિમાનો મહિમા બહુ, તે ત્રિહું ભુવને જાણુમ સહુ. ૩૨

હહા.

ત્રિહુંભુવને ગુણ વિસ્તર્યા, નેમનાથ ગુણવંત;
પૂજ શિવસુખ પાંમીઈ, પેખ્યઈ સુખ અનંત. ૩૩
શાસનમાંહિં એ કહું, અન્ય શાસ્ત્ર ઓ વાત;
કૃષ્ણ બલિ તો જીવીઈ, આરાધી નેમનાથ. ૩૪

હાલ.

રીધીતું વૈયાવચ કરે એ-દેસી-રાગ ધનાશ્રી.

અસુંઅ સુણી નૃપ હરખીડએ, પૂજ્યા નેમ જણુંદ તો;
રંગિ હું ભણુંએ.

ઈંદ્રમાલા લેખ હગટઘ એ, મનિધરિ અતિહિઆણુંદ તો-રં.
જગડસાહ તે માલા લીધએ, દેઈ નૃપ કોડિ સવાય તો-રં.
કુંભરનરિંદ ઇમ કહધ એ, ધન ધન હો તુઝ માય તો-રં. ૩૫
ચામર છત્ર ધન તોરણ એ, કમકમય કરઈ નૃપ આપતો-રં.
શ્રીજન ભગતિ ભાવિ કરીએ, ધોધઆ પૂરવ પાપ તો-રં. ૩૬
ગજરથ અશ્વ આપ્યા ધણુએ, બીજી કનકની કોડિ તો-રં.
સકલ પાજ ભાગા ભણી એ, કરે ત્યાંહાં પત્યર જોડિ તો-રં. ૩૭
શ્રી સંધ ભગતિ કીધી ધણીએ, આપીઆ ભૂપણ ચીર તો-રં.
શ્રીગુર પાઉલઈ જઈ નમ્યોએ, નિર્મલ કીધ સરીર તો-રં. ૩૮
યાત્રા કરી નૃપ સંચર્યો એ, ચાલીહ ચઉલક રાય તો-રં.
પાટણિ દેવકમ આવીહ એ, શ્રીચંદ્ર પ્રભુ તસ ઠાય તો-રં. ૩૯

પૂજી પ્રણમી નૃપ લીધ એ, હાથમાં તે ઇંદ્રમાલ તો-રં.
 રત્ન દીધું સવાકોડિનું એ, જગદુલીધ(માલ) તનદાલ તો-રં. ૪૦
 અચરિત્ત પેખિ નૃપ નિહાં એ, પૂછીકે જગદૂ તાંમ તો-રં.
 સાંમાન વાંણીઓ તું સહી એ, તુઝ કિમ એવડા દામ તો-રં. ૪૧
 જગદુ કહઈ સુંણી રાજ્યા એ, પ્રાગવંસી હંસરાજ તો-રં.
 રત્ન પાંચ હતાં તે કહ્યું એ, ત્રિણુ તે પુણ્યનંદ કાજ તો-રં. ૪૨
 સંધનો સંચતસ નવિ મયો એ, રત્ન દીધાં મુઝ તાત તો-રં.
 ત્રિણિખરચ્યાં પુણ્ય કારણિએ, યુગલ રહ્યા મુઝ હાથ તો-રં. ૪૩
 રત્ન અમલક મિં ભલાંએ, જે મુઝ વિણુજનંદ કાજ તો-રં.
 તે લીકે હું તુલ્લ રીપીકે એ, નવનિધિ તાહરંદ નાંમ તો-રં. ૪૪
 જગત્ ભૂપણુ નૃપ લહી એ, મુકિયા રત્ન મિ હાથિ તો-રં.
 કુંભરનિરંદ દ ત્યાં નમીએ, અદી કોડિ આપી હાથ તો-રં. ૪૫

દુહા.

અદી કોડિ આપી રોકડા, બહુજ પ્રસંર્યો ત્યાંહ;
 તીરથયાત્રા સુપરિ કરી, આઘ્યા પાટણુ માંહિં. ૪૬

ચઉપદ્ય.

પાટણુમાંહિં નૃપમાન્યો જસઈ, નગર ભવું સિણુગારું તસઈ;
 રચના ગઠ દરવાજઈ ધણી, ઉપમ નગરી લંકા તણી. ૪૭
 ધન તોરણુ બાંધ્યા વિશાલ, બાંધ્યા કનક તણાં બહુ થાલ;
 ઉપરિ વાજે ભુંગલ બેર, સિણુગારી સુંદર હરસેણ. ૪૮
 ગાજનંદ ગયવર બહુચ સર્વાણુ, વાજે દોલ ગડગડમચ નિશાણુ;
 બહુ આડંબર આવઈ રાય, મંત્રી મહમતા સાહમા જાય. ૪૯
 મુંકી બેટિ નમાવઈ સીસ, પુર ન લોક દિધ આસીસ;
 ધન ઉજાલઈ આવઈ રાય, નારી જોવા આવિ થાય. ૫૦

ધસી નારી ચૂકઈ સિંચુગાર, કાંતે કાજલ પાએ હાર;
 ગલઈ ઝાલી કંચૂક કરિ ચલો, કેતી હાથ આરિસો ચલો. ૫૧
 કેતી કટિથી રંગ્યો સાડયો, નાક ઉપરિ શ્રીધો ચાંદલો;
 કેતી બાલ ત્રણોડઈ ધસે, નૃપ નંદ જોવા ઝમન ઉલસઈ. ૫૨
 કેતી કંચૂક પહરિ સરીર, પણિ નહીં હેડે ચરણાચીર;
 કેતી કરિ ઝાલ્યું પહરિણું, કેતી મુંકઈ તિહાં રાંધણું. ૫૩
 એક નારિ ઉડી સમકાલિ, કહઈડિ ઘાલ્યું પરતું બાલ;
 એક નારી નરનંદ પ્રીસતી, દોડી તે અઘવચિં મુંકતિ. ૫૪
 ઇંમ નારી નૃપ જોવા કામિ, મિલી પ્રમદા ઠામો ઠામિ;
 અનેક પુરૂષ મિથ્યા વદ્ધ બાલ, આઘ્યા કુંભરનરિંદ ભૂપાલ. ૫૫
 પછડો સ્વામિ નગર મજારિ, મોતિ વંધાવઈ નરનંદ નારી;
 નૃપ જૂઠું ચિહું પાસે ફિરી, સતોષે શુભ વચને કરી. ૫૬
 મહોત દીધ બહુ પ્રજા તણઈ, બધસો બધસો નૃપ મુખિ ભણઈ;
 એણીપરિ કુંભરનિરંદ છડાં, આવી અમરો પાટણુમાંહિં. ૫૭

દુહા.

પાટણુમાંહિં નૃપ આવીયો, હુઓ તે જ્યજ્યકાર,
 અનુકમિં તિહાં આવીયાં, અઘ્યાનિદક દિનસાર. ૫૮

ચઉપદ્ય.

સાર દિવસ તિહાં આઘ્યા જસે, અકાષ મહોત્સવ કરતાં તસે;
 ઉતરાધ્યનની વૃત્તિ કહઈ, મિ યાત્રા તે શાસ્વન લહઈ. ૫૯
 ચૈત્ર માસ અઘ્યમ દિન કહ્યા, આઠ દિવસ અસોમાં લહ્યા;
 એણે દિવસે સરથેય આદરઈ, નંદીસર સુર મહોત્સવ કરઈ. ૬૦

૧ રહ્યો. ૨ વિષ્યો. ૩ અતિ.

કુમારપાલ તિલુયાણાપ્રાસાદ, આગ્યો ત્રંગગડતે નાદિ;
 બિહુંતરિ સામંત પુઠિ સહી, સંધ સહિત નૃપ આગ્યો વહિ. ૬૧
 જન પુજા આલસ પરીહરઈ, સતર ભેદ જન પુજ કરઈ;
 અગર ધૂપ ચંદન આભરણ, પુષ્પ ચઢાવ્યાં પંચઈ વર્ણ. ૬૨
 નાયક વાઈ ગાઘ ગીત, શ્રાવક કુલની રાખઈ રીત;
 હિસવ મહોત્સવ કરતો રાય, એણિપરિ આઠ દિવસને જાય. ૬૩
 જન પુજ નૃપ સુંકૃત ભરઈ, કનકતણે રથ મોટો કરઈ;
 ધજ તોરણ નેં ચામર છત્ર, કનક કલસ તિહાં કર્યા પવિત્ર. ૬૪
 ત્રેવિસમો જન ત્રિભુવનધણી, પ્રતિમા થાપિ પાસહતણી;
 ચૈત્ર સદિ અષ્ટમદિન જસઈ, પુહર પાછિલો થાઈ તસઈ. ૬૫
 વાજત્ર કોડિ સંધાતિ વત્રી, સંધ સફલ નૃપ મંત્રી મિલી;
 પુષ્પ વૃષ્ટિ કરતા નરનારિ, ગજરથ આવઈ નૃપ દરઆરિ. ૬૬
 નૃપ પુજઈ હાઈ હરખ ધરેં, શ્રીજન આગલિ નાટિક કરેં;
 વાંહણઈ સીંહ દુઆરઈ જાય, મંડપતલિ ગજરથ થિર થાય. ૬૭
 તિહાં નૃપ પુજા પાસ જીણુંદ, આરતી ઉતારઈ કુમરનિરંદ;
 તિહાંથી રથ તે આગ્યો જાય, નાયઈ નારી ગંધર્વ ગાય. ૬૮
 ચોહોટઈ ચોહોટઈ મંડપજહાં, રથ ઉભો રાખઈ ખણ તિહાં;
 કોડિ પુરપસું રથ પરવયો, નગર ચક્રાસી ચોહોટઈ દિયો. ૬૯
 ચોહોટઈ ભૂમિ કરિજ પવિત્ર, હાટઈ લિખીઆં સુંદર ચિત્ર;
 ધજ તોરણ તિહાં બાંધ્યા સહી, ઈંદ્રપુરીની ઉપમ કહી. ૭૦
 અસું નગર સિણુગાર્યુ જીવાં, ગજરથ યાત્રા થાઈ તિહાં;
 ઈંમ જન મહોત્સવ કરતા રાય, પુણ્ય કરતાં દાડા જાય. ૭૧
 ત્રિણિ યાત્રા શાસ્વતી કહી, અષ્ટાદિક રથયાત્રા સહી;
 તીર્થયાત્રા (ત્રીજી) કહીજ નેહ, કુમારપાલઈ કીધી તેહ. ૭૨

ફહી.

સકલ કામ કુમાર કર્યા, રાખ્યું જગમાં નામ
 નીત સેવા કરઈ ગુરતણી, મુખિ બોલઈ ગુણગામ. ૭૩
 ગુણ ગાય નિજ ગુરતણા સુણઈ વખાણજ સાર;
 વીરચરિત્ર તિહાં વાંચતાં આગ્યો એઈ અધિકાર. ૭૪

હાલ.

રાગ આશાહરી—રાગ સિંધવો

અધિકાર એઈતણોઅ જોય, તિહાં બોલઈ જનવર વીર સોય;
 તિહાં પુછઈ અભયકુમારસાર, સ્વામીકહોપ્રતિમાતણોઅ વિચાર. ૭૫
 શ્રીજીવીત સ્વામીનું બિંબ નેહ, કેતોક કાલ પૂજસઈ તેહ;
 જનવીર કહઈ સુણિ કહુઅ નેહ, ધણો કાલવલી પૂજાંખાંમઈતેહ. ૭૬
 આગલિ હોસઈ કુમારપાલ, તે પ્રતિમા પૂજસઈ ત્રિણ કાલ;
 અસું વચન કહેં મુનિહેમરાય, નૃપ કુમરનરિંદહ ખુસીઅ થાય. ૭૭

ફહી.

ખુશી થયો જહુ નરપતિ, વીરઈ કીધી સાર;
 નિજ જીવઈ હુ અગ્યો, સફલ થયો અવતાર. ૭૮

ચઉપધ.

સફલ થયો માહરો અવતાર, વીરઈ કીધી માહરી સાર;
 રસનાઈ ચઢીઓ મુઝ નાંમ, તો સહી સધલાં સીધાં કાંમ. ૭૯
 તવ હરખી બોલ્યો નૃપ તિહાં, સ્વામી કહું જન પ્રતિમા કીહાં;
 ગુર કહઈ વીભાપાટણ જસઈ, જીવીત સ્વામીની મરતિ તસઈ. ૮૦

૧ મુનિવર ૨ નર ૩ શ્રીજનજીવઈ.

ગાંમ ઠાંમિ થિતિ પૂછી કરી, ભૂપદ તિહાં પ્રતિગાં ઉદરી; ૮૧
 બહુપરિ પૂજા કરીધી ધણી, આગ્યા સ્વાંમી પાટણુ ભણી.
 વાજત્ર કોડિ વગ્નડયાં ત્યાંહ, આંણી પ્રતિમા પાટણુ માંહિ; ૮૨
 નિજધરિ રત્ન દેહરાસર કરી, જીવીત સ્વાંમીપ્રતિમાતિહાં ધરી.
 આર હગ્ગર ભલાં જે ગામ, તેહનો જે વલી આવધ દાંમ; ૮૩
 તે જનપૂજા કામિં સહી, તે ધન ખીજઈ થાનકિં નહી.
 ચીવર ચોખાં આંગિધ ધરી, ભૂપણુ ફૂલઈ શોભા કરી; ૮૪
 કેસર ચંદન અગર સુધૂપ, શ્રેણિકપરિં જન પૂજા ભૂપ.
 જન દેખી હરખદ બહુભાતિં, રત્ન ચક્રીકં દારિદ્રી હાથિં; ૮૫
 યુડતાં જમ જડીકં વહાણુ, કિમ આનંદ લહધ તસ પ્રાણુ.
 જમ લૂંકયો લહધ અમૃતકુંડ, ભૂખ્યાં ભોજન ખીરહ ખંડ; ૮૬
 તિમ પ્રતિમા દેખી ઉલસઈ, જન મૂર્તિજન સરીખી વસઈ.
 નિત ઉડી તપ પૂજા કરઈ, શ્રીજન ધ્યાન હધઆમાં ધરઈ; ૮૭
 પાંચ નમુથાણુ નરપતિ^૧ કહી, દિનપ્રતિ જન વંદધ સહી.
 બિહુતરિ સામંત રાગ વલી, વડ વિવહારી સાથિં મિલી; ૮૮
 હસ્તી ખંધિઈ બધસી રાય, નિતિ ત્રિહુયણુ પ્રાસાદિં જાય.
 ધરિ આવી જનપૂજા કરઈ, નિવેદયાલ લેખ આગલિ ધરઈ; ૮૯
 સાંજ સમય જન પૂજઈ સહી, દીપધૂપ કરતો ગહધ ગહી.
 એક દિવસ તપ કુમર નરિંદ, પૂજેવા શ્રીવીરજીવંદ; ૯૦
 વણુ વાયરું પટોલું જેહ, કુમારપાલધ માગ્યું તેહ.
 વેગઈ સેવક બોલ્યો તહીં, પટકૂલ^૨અહિં અંગોગતનહીં, ૯૧
 અબેરા નગરીનો રાય, પહધરીપટકૂલ ચિહ્નદસિં જાય.
 કુમારપાલ પૂજન^૩ કામિં, હૂત મોકલ્યો તેણે ગાંમિ; ૯૨
 ભલી ભેટિ દીધી તસ હાથિં, કાગલ લેખ લીખ્યો બહુ ભાંતિ.

૧ ભૂપતિ ૨ પટોલુ.

હૂતઈ જમ વિનવીઓ રાય, બિધ કરજેડિ લાંગો પાય; ૯૩
 કુમારપાલ મોટો અદ્ભુત, સ્વાંમી હું તસકેરો હૂત.
 તેણઈ ઇલા જનપૂજને કામિં, મુઝ મોકલીઓ એણઈ ઠાંમિ; ૯૪
 આલો પટોલું અણુવાવરું, વિવિધ ભાતિ નધ હીરઈ ભરું.
 તવ નરપતિ નર બોલ્યો તાંહ, જે અરથી તે આવે આંહ; ૯૫
 તઈ ફેરવીક કવણુ વિશેષ, તુઝ પટકૂલ ન આપું એક.
 જ તું મારગિ તાહરધ વહો, મુખ લેખ શું ઉભો રહો; ૯૬
 માનવ્રષ્ટ કરી કાઢિઉ જસઈ, હીતકારણિં કવિ બોલ્યો તસઈ.
 દાંણી ડાંગીઓ માગણુ ચાડ, સારથી નધ હૂલવધ તે ધાડ; ૯૭
 દરવાની રાગનો દાસ, હૂલવી ગુણુ નવિ કહીકિ તાસ.
 હાકયો હડસેલ્યો જે હૂત, વલ્યો હૂત^૧ થયો ભયરવ ભૂત; ૯૮
 આલ્યો કુમરનિરંદહ જહાં, અતિ કકલતો બોલ્યો તિહાં.
 સ્વામી એ રાગ દુરદાંત, તુલનધ જલ દીપું નવિ પાંતિ; ૯૯
 ફેકટ શોભા ખોવા કાજ, મુઝ મોકલીક એહનધ રાજ.
 સુંણિ વચન ખીજ્યો તિહાંરાય, બાહડદે તેડયો તસ ઠાય; ૧૦૦
 લેધ કટક જાઉં તેણુ ઠાંમિ, કરે રાય વસધ જેણઈ ગાંમિ.
 એક હગ્ગરનઈ સહઈ ચ્યાર, રૂંટઈ પુરૂષ ચઢ્યા તેણીવાર; ૧
 હય ગય રથ સુર અનેરા બહુ, યુધ કારણુ નર આલ્યા સહ.
 વીટિકં બજેરાનો કોટ, કરેરાય પરિં દેવા દોટ; ૨
 પડ્યું કટક તિહાં જાનું ડસહી, વલ્યું સેન રાગનધ ગ્રહી.
 સોવન કોડિ તિહાં લાગુ હાથિં, અગ્યાર સલાં વાજ બહુભાતિ; ૩
 ભલા સાલવી સાત હગ્ગર, કબજા કરઈ મંત્રી તેણીવાર.
 બાહડદે તિહાં ચઢીક ગયંદ, ફેરી આગન્યા કુમરનિરંદ; ૪
 પાડયો કોટનધ ઘટિં દલ્યો, હલ ગાધધિધ ધાલી વલ્યો.

૧ પુરૂષ ૨ પુરૂષ ૩ રહી.

આળ્યો કુમરનિરંદહ જહાં, ચરણે શિય નમાવેં તિહાં;
કરરાય નમ ધાલ્યો પાય, કુમારપાલ હરખ્યો તેણુધ ઠાય. ૫
રાજધંટ દીધું તસ નામ, મંત્રીની વાધી બહુ માંનર;
નૃપનર્ધ નવિ દૂહલ્યો લવલેશ, આળ્યો સવાલાખ તસ દેશ. ૬
કુમારપાલ કહે સાંભલિ રાય, જીવતણી કરજે રક્ષાય;
ટાલેબ કર અનર્ધ અન્યાય, છોરપરિ પાલે પ્રગ્નય. ૭
મુઝ અપરાધ ખમે નરનાથ; તુઝનધન ધટે એવડી વાત;
શ્રીજનપૂજા કેરઈ કાજ, દૂત મોકલ્યો તાહરઈ રાજ. ૮
તઈ હેલ્યો મુઝ સખલો દૂત, તુઝનઈ ન ધટે ખત્રિપુત;
પુણ્યતણી એ હુંતિ વાત, હરખઈ કાજ કરી જમ નાથ. ૯
એણે વચને નૃપ લાજ્યો ધણુ, અતિ એણું બાવઈ આપણુ;
હું મરખિ નર્ધ હું અજ્ઞાન, પુણ્ય ઠામિં કીધું અભિમાન. ૧૦
જસ્યું કયું હું પાંખ્યો તસ્યું, મુખ લેમ હું ઓણું કીસું;
માહરા કરણી સારં વલી, તુઝવિણુ ખીજો નાંખઈ દલી. ૧૧
તાહરા ગુણનો પાર નવિ લહું તાહરં વચન સરિ ઉપરિ વહું;
તો અવગુણુ પુઠિં ગુણ હોય, અવર પુરપ ડસ સહુ કોય. ૧૨
ઠહિમઈ ન જાંઝ પૂરવ વાત, હુંસા ઉપરિ મારમ લાત;
વરચિ વિપઈ જો શું કયું, માર્યો મંત્રી તો ચિત્ત ઠ્યું. ૧૩
સરીઈ સમતા નાંણી માહિ, વરચિને મરાળ્યો ત્યાંહિં;
અસ્યો ન દીસઈ જમમાં તેહ, પાછું વચરં ન લાવઈ જેહ. ૧૪
દીપાંચન તાપસ દ્યો એક, તેણું નરનારી દલાં અનેક;
નારદ મુહુત તણો વલી કામિ, કુપદીને મુંડી પરગામિ. ૧૫
કોણીધ કુવચન બોલ્યું ક્યાંહિં ખિણુખિણુ સાલઈ હમડામાંહિં;
વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠ ચઢીઈ માંન, સીસું ટોલ્યું સેવક કાંનિ. ૧૬

૧ તવ ૨ માંજ ૩ હવે ૪ હદે.

માગી વસ્ત જો ન દીઈ કોઈ, તિહાં વિખવાદ ધણેરું હોઈ;
કોણીનઈ ન દીહ ગજહાર, હલ્લ વિહલ્લનો ટોલ્યો કાર. ૧૭
ઈમ અતેરા ધ્રાંત જોય, કલિમાં સાંખી ન રહે કોય;
સમરય હુઈ તો વાલઈ તદા, શક્તિ વિના કર્મ બાંધઈ તદા. ૧૮
પડિપાંન ચૂનો સહુ દીધ, જમ સ્વાદ તે સહુકો લીઈ,
ખંચઈ હાથ પડંતઈ દાય, તે નર નહી જે ન દીઈ ધાય. ૧૯
તવલગઈ મુનિવર તવ વધરાગ, જહાં લગઈ જલવા નપડઈ લાગ;
તવલગઈ સતાનઈ તવલગઈ સતી, એકકામિં મિલ્યાં જહાં નથી. ૨૦
સમતાશીલ નીરહી દાતાર, માયા લોભ જસ નહી લગાર;
માંન રહીત નર જે કહઈવાય, કામ પડઈ સહુ બાણ્યા જાય. ૨૧

દહા.

કામ પડિ જે કેસરી, ફડ નહીં મનમાંહિં;
શક્તિ છતીઈ જે ખમઈ, સીસ નમાવું ત્યાંહ. ૨૨

ઢાલ.

રાગ—મલહાર

(વીરમાતા પ્રતિ કારણિ એદેશી તથા કાયા વાડી કારમી એ દેશી)
સીસ નમાવું તેહનઈ, ગુણ તેહના ગાસું;
શક્તિ છતી નર જે ખમ્યા, નિજકર્મ અહીઆસું—સી. ૨૩
નયું રધુવંસી રામનઈ, માની કેકઈ માત;
દેશવટો મનિ નવિ ધરીએ, ગુણ એહ વિખ્યાત—સી. ૨૪
ત્રેવીસમે તીર્થકર, સમતારસ ભરીઓ;
કમઝ જીવપર સો (દયા) કરઈ, રોપ તિહાં નવિ ધરીઓ—સી. ૨૫

બ્રાતર્થ બ્રાત કઠાવીકિ, જૂકિ રાય સુમિત્રો;
 તેણુઈ નિજ બંધવ રાખીઆ, જે જન્મતા શત્રુ. ૨૬
 શ્રવણે ખીસા જીન ખમઈ, જેણુઈ મેર નયાઓ;
 શકતી છતા નવિ ફેરવી, સમતારસ (જો) નાઓ-સી. ૨૭
 ચક્રીયકી બલ બહુગુણ, બાહુબલિ માંહિ;
 ભરત સરિ મુઠિ મુકતાં, આંણુઈ સમતા રમાંહિ. ૨૮
 પગ પૂંજુ પુડરીકનાં, કહણુ બ્રાત કીધું;
 ચારિત્ર લેધ રાજ તિહાં, કંડરીક નઈ દીધું-સી. ૨૯
 શનત કુંભારનઈ નિત નમું, તપ કરી તન ગાળ્યો;
 શકતી છતી નર તેહમાં, પણિ રોગ ન ટાલ્યાં-સી. ૩૦
 બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનઈ નમું, જેણુઈ વિપ્ર વધાર્યો;
 પંથિ ન આપ્યો સાયુઓ, અવગુણુ તે નવિ ધાર્યો-સી. ૩૧
 તેહની પાંતિનો તું સહી, તપ ચકલક વંસી;
 દેસ દેઈ મુઝ તું માહરો, મુખિ ઘણુંજ પ્રસંસી-સી. ૩૨

ફહા.

સીસ નમાતું તુઝ સહી, સમર તાહર નાંમ;
 હું સેવક તું હાકુરો, જીમ ઉહનુમાન નઈ રાંમ. ૩૩
 પદ્મોત્તર તે વિમલબોધ, બિહુંવચિ વાધિ પ્રીતિ;
 તેણુઈ ન્યાયી તુમસું વલી, રાખું નરની રીતિ. ૩૪
 મુઝનઈ બોલ તુહો કલા, તે રાખું મનમાંહિ;
 આણુ ફિરધ તુહા દાસની, જીવ ઉગાર લાંહ. ૩૫
 અવર અન્યા ટાલું સહી, છોર પરિ પાણુ પ્રજાય;
 તે પુણ્ય સધલું તુહ તણુઈ, કુંભરનિરંદહ રાય. ૩૬

૧ આઓ. ૨ ત્યાહાં. ૩ હનુઓ.

અસું કહી તપ સંચર્યો, આઓ જહાં બંબેર;
 જીવનંત ઉગારવા, ફેરવ્યો દેશ હંદેર. ૩૭
 અન્યાય અકર ટાલ્યો સહી, દેસ નગર નિજ નાંમ;
 જગત્ર જન સુખીઆ કીઆ, કુંભારપાલ નઈ નાંમ. ૩૮
 કુંભારપાલ નિરંદનો, મંત્રી બાહડ જેહ;
 પૂરવિ બંબેરા થકી, લાઓ સાલવી તેહ. ૩૯

ચઉપઈ.

હવઈ સાલવી સાત હગ્ગરિ, પાટણુ વાસ્યા તેણીવાર;
 વણુઈ પટોલાં તિહાં તતખેવ, તે પહઈરઈ પૂજઈ તપ દેવ. ૪૦
 એમ જીનવરની પૂજા કરઈ, અરિહંત નાંમ ઋદ્યમાં ધરઈ;
 નિત રાખે નિજ ગુરતું ધ્યાન, વિધિ કરી સંજીવો આપ્યાન. ૪૧
 એક દિવસ તપ સભા મઝાર, પંડિત નર બધા તસ રહાય;
 પૂજઈ ગુર નઈ થઈ પ્રસન્ન, કહું સ્વાંમી આજકુંણુ તિથિ દિન. ૪૨
 સહસાકાર ગુર બોલ્યાં સહી, અજીઝ અમાંસનઈ પુનિમકહી;
 તવ બ્રાહ્મણુ બોલ્યા તિહાં હસી, કહોનઈ બુદ્ધિ નહી ગુર જસી. ૪૩
 જગ માંજે જે આજ અમાંસ, હેમઈ ભાખીઈ પુનિમ તાસ;
 કાલા કાગને ઉજલ કહઈ, મૂરખ તે સાયું સદહઈ. ૪૪
 ફિકર હુકિ તવ કુંભરનિરંદ, હાકી બોલ્યો હેમ સરિંદ;
 પંડિત વાદ કરોછો કાંઈ, અમાંસ પુનિમ રાતિ જણુઈ. ૪૫
 હવઈ વચન વિચારી તહીં, બાંભણુ તો મુઝ હેલઈ સહી;
 જીનશાસન નઈ એ હેલસ્યઈ, તવ જગમાંહિ ઉડાહ થસઈ. ૪૬
 તેણે કારણું મુનિ કરઈ ઉપાય, તેડી દેવી તેણુઈ કાય;
 વાત સકલ તસ માંડી કહી, તવ બોલી દેવી ગહઈગી. ૪૭

૧ કારિ. ૨ અમાવાસ્યા.

મ કરીસ ચિંતા તું ઋષિરાય, પુનિમ થાપવા કરું ઉપાય;
 બ્રાહ્મણ બટની પતિ જીમળય, જ્યજ્ઞકાર જનશાસન થાય. ૪૮
 અસું કહીને આવી રાતિ, ઉગ્યો ચંદ તારા બહુભાતિ;
 દેવી કુંડલણુ પસાય, ખાર જોયણુ અજૂઆણું થાય. ૪૯
 પેખી તારા ઉજલ ચંદ, હઘડઘ હરખ્યો કુંભરનિરંદ;
 બાંભણીઆ મુખ કરતા મંદ, સકલ લોકે હુઓ આણુંદ. ૫૦
 જસ વાધ્યો જનશાસન તણો, મહિમા સખલ હુઓ ગુર તણો;
 ઘણા લોક કહઈ જૂઠા બ્રહ્મ, સાચો તે જનશાસન ધર્મ. ૫૧
 જલ્યો વાદ હુઓ પ્રભાત, હેમાચાર્ય જોડઈ હાથ;
 શ્રીસંઘ સાથિં ખમાવે સહી, મૃપા આજ મઘ પૂનિમે કહી. ૫૨
 જનશાસન રાખેવા લાજ, જૂહું હું મુખિ જોલ્યો આજ;
 તે તુલ ખામું સંઘ મુજાણુ, જિમરહઈ(ધિર)જનવરનીઆણુ. ૫૩

ફહા.

આણું ન ખંડઈ જનતણી, પાપભીર મુનિ હેમ;
 દયા ધર્મ દીપાવતો, જનશાસન પરિ પ્રેમ ૫૪
 શાસન દયા નઈ કારણિ, કપહીક કહઈ અસત્ય;
 મનમાંહિં સાચું સદ્દહઈ, નિર્મલ રાખઈ મતિ. ૫૫

હાલ.

રાગ-માલવ ગોટા.

નરા તસ નમો, સરલ મનિ સાગ સોટો,
 ન જોલઈ મુખિ જોટો,
 જીવ એહવા જોકો, મુગતિ ગામિં તિકા,
 તેહનઈ નહી જગિ પાંપ મોટો, તેહના પાયની રજહ લોટો-ન. ૫૬

સુપુરપ તે સહી, ન સુગ મનમાં નહી;
 પાપ કરતો મનમાં સંકાય;
 સંસાર ખીહતો રહઈ, દોષ નિજ મુખિ કહઈ,
 તે નર મુગતિમાં કાં ન જાય-ન. ૫૭
 નારિસું નિત રમઈ, કામ વિરસ્યો ગમઈ,
 જીવ હણુતો સખલ ધૂજઈ,
 પાપ પરિચહ ધણો, મેલતાં નવિ ખીહઈ,
 સોય ભવિગણુય ખૂઝઈ, તેહનઈ મુગતિનો સેર સૂઝઈ-ન. ૫૮
 કાંમ પુણ્યનું કરઈ, નિઘંસપણું આદરઈ,
 જતનસું ઉપગરણું ન રાખિ,
 વરત મયલાં કરઈ, સંકે મનિ નવિ ધરઈ,
 સોય(કિમ)મુગતિનોમાગ્યાખઈ, જતા રહ્યા જીવ પાપઈ-ન. ૫૯

ફહા.

સાગપરિં મન સરલ બહુ, સ્વાંમી હેમ સરિંદ;
 પુનિમ થાપી કારણિ, મનિધરી આણુંદ. ૬૦
 મિછા દુકકડ દેઈ કરી, હુઘઉ મુનિવર નિકલંક;
 સોય પુરપ હલૂઓ સહી, દોષ કામ ધરઈ સંક. ૬૧
 સુપુરપ જાણી નૃપ ભણે, સુણિં તું મુનિવર હેમ;
 જૈન (ધર્મ) ઉપરિ શૈવને, દોષ ધણો તે કેમ. ૬૨

હાલ.

રાગ-આશાઉરી-પાંડવ પાંચ પ્રગટ થયા એ-દેશી.

રાગ-વિરાડી તથા રા-સામેરી.

હેમ કહઈ નૃપ સાંભલોએ, એક દિન ઋષભજીણુંદ રે;
 નયરી અયોધ્યા નઈ વનિ, સમોસયા ગુણુવંત રે-હે. ૬૩

વનપાલધી જઈ વિનવ્યો, સ્વાંભી ભરત નિરંદ રે;
સાઢિયાર કોડિ ધન, દેતો અતિહી આણુંદ રે-હે. ૬૪
પંચસહ્યાં શુભ સકટમાં, મોઢક ભરી સાર રે;
બહુ પરિવારસું પરિવર્યો, વંદન તેણી વાર રે-હે. ૬૫
વિધિ વંદણ કરઈ રાજ્યો, અભિગમણ દસહ પ્રકાર રે;
ભરત નરેશ્વર સાયવઈ, ચૂકઈ નહીઅ લગાર રે-હે. ૬૬

ચરિત્ર

આચાર રાખઈ મનિ ઉલ્લાસ, સચિત વસ્ત ન રાખઈ પાસ;
અચિત આભણું નઈ શુભ વસ્ત્ર, તે નૃપ રાખે અતિહી પવિત્ર. ૬૭
મન એકાંત અલગું નહી કીહાં, એક સાટિક ઉત્ત્રાસણ તિહાં;
કર જોડઈ જન દેખઈ જસઈ, જત્ર ખડગવાણહી નહીતસઈ. ૬૮
મુકુટ ચામર સુંકઈ સહી રાધ, ત્રિણિ પ્રદક્ષિણ દિધ તેણે કાય;
શ્રીજનવરના વંદઈ પાય, ઈંદ્ર પાસઈ જઈ બધંસઈ રાય. ૬૯
સ્વાંભી ધર્મ કહઈ એકમના, દાંન શિલ તપ નઈ ભાવના;
એ બિહુ બોલિ તરઈ નરનારિ, દાંન વહું એણું સસારિ. ૭૦
દાંનિં મુનિવરનો ધર્મ રહઈ, દાંનિં તપીઆ બહુ સુખ લહઈ;
દાંનિં સાસન દીપઈ સહી, ઘણા પુણ્ય કરઈ ગહઈગહી. ૭૧
દાંનિં જ્ઞાનતણી વૃદ્ધિ હોય, દાતાસુખ સાંહસું સહુ જોય;
મુનિ સુખની કુચી દાતાર, દાતા વિણ પડઈ ચ્યાર હગ્ગર. ૭૨
પંચ સહ્યાં તાપસ જે કહ્યાં, દાતા વિણ તે તરસ્યા રહ્યા;
વરસ^૧ એક કર્યા આદિનાથ, જે ન કર્યો કુંણમ ઉચો હાથ. ૭૩
ઋષભ કહઈ સુંણિ ભરતવિચાર, વસુધાતું આભણું નર સાર;
નરતું આભણું જેહ નિધાંન, ધનતું આભણું જે જગિ દાંન. ૭૪

૧ તરસ એક પૂરો આચાર, વસ્ત્રધાન આભણું સુસાર.

દાનતાણું આભણું સુપાત્ર, સાલિભદ્ર સુકોમલ ગાત્ર;
મૂલદેવ ધનો ધનસાર, દાંનિં તે સુખ પામ્યાં સાર. ૭૫
જો સાગર જગિ કૃપી થયો, તે સુખ લેછ નીચો ગયો;
જો જલધર વરસીદિ તતખેવ, તો સહુ મસ્તગિ ગાજે તેહ. ૭૬
તેણું કરણિં પુણ્યસાધા સાર, દાંન દીઉ નર જીમ જલધાર;
દાંનિં લજ્યા દાનિં માંન, દાન વિના^૧ પસુઆં અજાંન. ૭૭
વસ્ત્ર અનોપમ પહઈરઈ સાર, હાથિ મુદ્ધિકા વેપ સફાર;
રઅતિઆહારનિતિ મેવા ખાય, દાંન વિહુણી કીર્તિ જાય. ૭૮

ફહા.

દાન વિના કીરતિ નહીં, વેલિ વિના જીમ પાંન;
તે મૂરખ ફેકઈ કરઈ, દીધા વિણ અભિમાંન. ૭૯

કવિત.

સીહ મોટીમનુ ન્યાય, અનેકનઈ એકજો ગંજઈ;
ઉદધિ મોટીમ ન્યાય, દરિદ્ર દેશનાં ભંજઈ;
મેર મોટીમનુ ન્યાય, જહાં જન ઉત્સવ થાય;
મહિપતિ મોટીમ ન્યાય, જગત્ર જન લાગઈ પાય;
પાછકા કોઈ ખરચઈ નહી, લહઈણુ થાલી ઉમોટિ ધરઈ;
કવિ ઋષભ એણીપરિં ઉચરઈ, તે નર મોટીમ કાં કરઈ. ૮૦
હરિ મોટીમ તો ન્યાય, દીધું જેણે દૈત્ય વિગર્યો;
રાધવ મોટીમ ન્યાય, સાયર જેણે પત્યર તાર્યો;
પાંડવ મોટીમન્યાય, ચલ્ય ન હૂતે હાર્યો;
પ્રેમે આધા ઠેલતા, દાનકાજિ નાકા ફરઈ;
ગુણ અંગે નહીં એ, તે નર મોટીમ કાં કરઈ. ૮૧

૧ રહિત ૨ અમૃત ૩ પેહેલિ.

દૂહા.

મોટિમ ખરી નર તેહની, વણ દીધધ નવિ ખાય;
યાચક જન પંખી પરુ, ભૂખ્યો કોઇ ન જાય. ૮૨
પાત્ર મુનિનઈ પોખીધ, સુખ દીજઈ પરદેહ;
ઋષભદેવ કહધ નૃપ સુંણો, જીવ્યાનું ફલ એહ. ૮૩

ચરિત્ર.

એણે વચને હરખ્યો ભરતરાય, કરજોડિ જોલ્યો તસ કાય;
સ્વાંમી પધારો માહરધ ધધરિ, અનપાંન દીઉં બહુ પયરિ. ૮૪
ઋષભ કહધ સુંણિ ચક્રીભરત, તાહારા આહારતણો નહી અર્થ;
રાજપિંડ મુઠ નાવધ કામિ, નૃપ ધન ખર્યો ખીજધ કામિ. ૮૫
એણે વચને હુઉ ખિણુ ખેદ, વેગે જોલ્યો ઇંદ્ર સુદેવ;
ભરત? ભગતિ સ્વાંમીની કરો, સુકૃત તણો ભંડારહ ભરો. ૮૬
હરિ વચને નૃપ હરખ્યો બહુ, શ્રાવકજન મેલ્યા નર સહુ;
ભાવ ભગતિ કરઈ રામોકાંમિ, ગયાં નુહુતરાં ગાંમો ગાંમિ. ૮૭
કોડિબદ્ધ શ્રાવક તિહાં મીલ્યા, અનેક પુરૂષ ઉતિહાં ખીજભલ્યા;
રાંધણીઆ થાકાં રાંધતાં, પુહુંચી ન સકે જનર પ્રીસતા. ૮૮
ભોજન લાલચી જગમાં બહુ, વૃદ્ધ્યાલ નર ધાધ સહુ;
ઠેલા ઠેલી કરધ અતિ ધણી, વદધ ચાલ ડાખરીઆ ભણી. ૮૯
ઝૂંટી લિઈ આખલ પાટલો, મનિં લાજધ શ્રાવક જે ભણો;
ઈહાં જમવાનો નહી આચાર, એ ભોજનથી ખીચ સુસાર. ૯૦
એમ જમતાં નર લજ જાય, ઈમ જમતાં લાલચીઉં થાય;
એમ જમતાં હુધ લોલપીપણું, ઈમ જમતાં હેલાધ ધણું. ૯૧
ઈમ જમતાં નૃપ રહઈ ધર્મ, ઈમ જમતાં નર ભાંજે ભર્મ;
ઈમ જમતાં અંગિઆલસ થાય, નર રલવાની આહઈ જાય. ૯૨

૧ ભરત. ૨ તેણે, ૩ માંહિ. ૪ તે. ૫ નર. ૬ આય.

સંપુરૂષ અસું વિભાસઈ ત્યાંહ, જીમતા લાજધ હઈડામાંહ;
ભોજન લાલચી થાધ ખુશી, માંગઈ ઝૂંટી ઉડી લીધ ધસી. ૯૩
દિહાડી દિહાડી નર બહુ ધણા, જીમવા પુરૂષ મિથ્યા બહુગુણા;
લોક લાલચી ભોજન સાર, જીમવા લખકધ ડાઢ અપાર. ૯૪
રસ લોલપી ધાધ નીતિ ઉડી, જીમ માંખી મધપૂડા પુડિ;
વનકેડિ જીમ બહુ વાંનરાં, જીમ સુંતધ ખેતઈ ઉંદિરા. ૯૫
જાણું જાણુધ વલગા કીડ, જીમ હરિત ખેતધ વલગા તીડ;
ખાતા કો પાણું નવિ જૂધ, ભરિ પેટ ધરિ આવી સૂધ. ૯૬
ઈમ અણુતેડયા જીમવા ધસઈ, દાન કાજી નર પાછા ખસઈ;
મોટાખોલ ખોલધ મોહીઆ, સોય મરી હોસઈ પોહીઆ. ૯૭
ગુણ વિણુ ગર્વ ધરઈ મનમાંહિં, કોડી એક ન ખર્યે ક્યાંહિં;
પ્રગટ દીસધ પેટભરા, સોય મરી થાસઈ કૃતિરા. ૯૮
દાંન શીલ તપ નધ ઉપગાર, ન લહધ શાસ્ત્રતણોજ વિચાર;
આપ પ્રસંસી જીમવા જાય, મરી પુરૂષ રનધ ભઈસા થાય. ૯૯
પરધર ભોજન કાંનિ સુંણી, અંગિ સાતા ઉપજઈ ધણી;
જાંડધ જમધ કરઈ અન્યાય, મરી પુરૂષ તે ગઈભ થાય. ૧૦૦
જે લૂખાં ઇંદ્રી વસી કરે, હરખે તિહાં આવેનહિં નુહુતરે;
લોભ રહિત નર લાગો પાય, તેહનો જસજગતમાં ઉકહઈવાય. ૧
કાયા કરણુ લોચન નધ નાક, એહના જીતણુ હારા લાખ;
જે નર જીવાનધ વસિ કરઈ, સોય પુરૂષ સધલામાં સિરઈ. ૨
સંસ્કૃતરસ તવ લગઈ ભાવિ, જવલગઈ મીકાં નિસુંણ્યાં કાવ્ય;
કાવ્યતણુ રસ તિહારઈ ગયો, ગીત નાય રસ પ્રગટ થયો. ૩
જગીત નાય રસ તિહારઈ ભંગ, જવ ન દીડું નારીનું અંગ;
ઋષભ કહઈ રંભા રસ ગલ્યો, ભૂખ્યાં ભોજન જીહારધ મિથ્યા. ૪

૧ એ હરખે ૨ તે ૩ જોલાય. ૪ તાન માન રસ તિહાર ધમિંગ.

જેહનઘ દોષ વિષય અતિ વડૂઆ, બોલે ખામ ધૂત લાડુઆ; ૫
અનંતમેર થકી બહુ ધાંત, ખાધે નવિ લહે ન સાન;
તેણુઈ કારણિ નર પંડિત તેહ, રસના વસિં રાખઈ નર જેહ, ૬
ખાઈ ખારઈ ન ધરઈ ખેદ, વલી સુંણ્યો ભોજનના ભેદ.

ફહા.

મનમાં ઇચ્છા નવિ ધરઈ, મહોતે પરિ ધરિ જાય; ૭
લોક વિવહાર રાખી જમઈ, રભાવિં નિર્મલ થાય.
જસ તેહનો જગમાં વાધઈ, તે નરને નહી દોષ; ૮
જમતાં હર્ષ ધરી નહીં, નહી મનિ ઇન્દી પોષ.
એ વિધિ શ્રાવક નમ રસહી, પાલઈ તે નર સાર; ૯
શાસ્ત્ર અનુસારિં વલી કહું, સુપુરૂષ બોલ વિચાર

અઉપધ.

ત્રીજઈ તેડઈ જમવા જાય, પેટભરી તિંહા અંન ન ખાય; ૧૦
સધલી વસ્ત સખર નવિ લીધ, નવિ છાંડઈ નવિ પાછી દીધ.
સાદ કરઈ નવિ ત્રાડઈ તહી, ભોજન ભગતિ વખોડઈ નહી; ૧૧
ઋષભ કહઈ ત્રત અંગિ ધરઈ, તે નર જમતાં તારઈ તરઈ.

ફહા.

એણીવિધ શ્રાવક જે જમઈ, તે ઝનર મોહું પાત્ર; ૧૨
તપ જપ કિરીઆ આદરઈ, ભણુઈ ભણાવઈ શાસ્ત્ર.
પ્રાંહિં પુરૂષ અસ્યાં વલી, જગમાંહી થોડી જાણુ ૧૩
શ્રાવક સહુ સરિ રેખર, ગુણુ સધજાની ખાણુ
આગમ અર્થ ઉડા લહી, ન કહઈ પરના દોષ ૧૪
ધન્ય જીવ્યું જગિ તેહનું, કરઈ અસ્યાનો પોષ

૧ તે ધટ નિર્મલ થાય. ૨ કહી. ૩ તે પણ શ્રવને ચિન્તે ગમે.

તેણુઈ કારણિ ભરતેસર, મેલિં પાત્ર અનેક; ૧૫
મેલનણિ પરિ વરસતો, કર નવિ ખંચે રેખ; ૧૫
વૃક્ષ ફલઈ જમ પંખીઆ, આવી મિલઈ બહુ ભાતિ, ૧૬
તિમ ભરતેસર આંગણુઈ, ભોજન હુઈ પરભાતિ
જમતાં ચાલસ નવિ કરઈ, દેતો ન ખંચઈ હાથ; ૧૭
રાંધણીઆ થાકા સહી, તેણુઈ વિનવીઉ નાય

અઉપધ.

નાથ તેણું વીનવીઉ જસઈ, સ્વામી પુરૂષ મિલ્યા બહુ અહિં; ૧૮
શ્રાવક ભેલા લોક અનેક, એમ જમતા ન રહઈ વિવેક
વિવેક વિના નવિ સોભઈ પુણ્ય, વિવેક વિના નવિ શોભઈ ગુણ ૧૯
વિવેક વિના તપ કિરીઆ કરી, વિવેક વિના વિશુ સાડઈ સહી
વિવેક વિના નવિ શોભઈ ધ્યાન, વિવેક વિના નવિ શોભઈ જ્ઞાન; ૨૦
વિવેક વિના ભયું નહીં દાંત, વિવેક વિના નવિ શોભઈ ગાંન
તેણુઈ કારણિ તપ કરી વિવેક, જમ કો નિતી ન લોપઈ રેખ; ૨૧
નીતિ વિના નવિ શોભઈ રાજ, નિતિ વિના સુધર્મઈ કાજ
નિતી વિના ધર શોભા કરી, નિતી વિના પતિ જાઈ ખસી; ૨૨
નિતી વિના કસું નહીં સાર, નિતી વિના સી જમણુવાર
તેણુઈ ભરતેસર કરે ઉપાય, જમ શ્રાવક અલગા ઉલખાય; ૨૩
સુંણિ વચન ભરતેસર રાય, ધસી નીતિ કરઈ તેણુઈ હાય
શ્રાવક સમકિત ધારી જેહ, વલા વતધર કહોઈ તેહ; ૨૪
ભોજન કારણુ રાખ્યા સોય, તે ભેલા દુગ્ધ નહીં કોય
ઉલખ્યા કારણિ તસહાય, રત્ન કાંગણી કર લોંબ રાય; ૨૫
રેખા ત્રિણિ નર હઈઈ કરઈ, સમકિત દ્રષ્ટિ સો પણિસરિ
જે ત્રત અંગે જેતાં ધરઈ, તેહ નઈ તેતી રેખા કરઈ; ૨૬
સુપરિ ભગતિ કરઈ નરનારિ, ચીવર ભુપાણુ દીધ તસહાય

કાલઘ ભરત ગયો પરલોક, આદિજસા હુઆ પુણ્ય યોગ;
 તેણિ ભગતિ કરધ નર સાર, કંઠે ઠૂવ્યા સોનાના તાર ૨૭
 આઠપાટ અનુક્રમઈ ગયા, તવ દોરા સુતરના થયા;
 કાસે તિથંકર વિરહ થાય, જનનવદ્ધ વચિ મુનિવર ગયા. ૨૮
 કાસે શ્રાવક સધલાજ થયા, ત્રત છંડી ધરમાંડી રહ્યા;
 કંન્યાદાન પ્રકાશ્યઈ સહી, નિશિ ભોજન કરતા ગહગહી. ૨૯
 સનાંન શ્રાદ્ધ સંવત્સરી જેહ, ઉખલ મુપલ ૧કહીધ તેહ;
 અનરથ ધણા પ્રકાશ્યધ બહુ, કાસે શ્રાવક વંદા સહુ. ૩૦
 રશ્મી શ્રેયાંસજન પ્રકટયાં જસઈ, સુધો ધર્મ પ્રકાશ્યો તસઈ;
 મિથ્યા શ્રેય તેણુધ કર્યો નિષેધ, તેણે આદાણુ મુનિ ઉપરિ ખેધ, ૩૧
 જે જે પૂછઈ કુંભરનિરંદ, પડઉત્તર દીધ હેમસૂરિંદ;
 શુદ્ધ વાત ગુરુમુખથી સુંણી, અતિ હરખ્યો પાટણુનો ધણી. ૩૨

ફહા.

કુંભર નરેશ્વર ધમ કહઈ, તું ગુરુ અતિગુણવંત;
 તસું વચન મુખથી કહઈ, જેહવું જન ભગવંત. ૩૨
 એમ ગુરુ ઉપરિ આસતા, ગુરુતું વચન પ્રમાણુ;
 જે પુછે મુનિ તે જસ્યું, (ઉત્તર દીધ તેહને તસ્યું.) ૩૪
 એક દિન એકે પુછીઉં, એહા મુનિવર ન્યાંહ;
 કોહો ગુરુ જાનિ છે કર્યું, મુજ કર મુકિ માંહિ. ૩૫
 હેમ કહે તુજ હાથમાં, હરડે છે નિરધાર;
 સોય કહઈ કો કારણુઈ, મુનિ બોલ્યો તેણીવાર. ૩૬
 હય આખ્યો છે હેમાધને, તેણે એ રાતો સાધ;
 સોય કહે હરખિઓ, નામ તમારે આદિ. ૩૭

૧ દાનહ. ૨ શ્રી શીતલ જન.

એક સમય વ્યાખ્યાનમાં, ગુરુ કહઈ મુખિ હાય;
 દેવબોધ કર તિહાં ધસે, તપ બાખ્ય મુનિ કાંઈ. ૩૮
 ગુરુ કહઈ પાટણિ દેવક્રમ, શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વામી;
 દીપક વાટિ ઉંદરી ગ્રહી, ચાલ્યો ક્રૌતગ કાંમિ. ૩૯
 તેણીયોતિં બહુ પરજણ્યો, ચંદ્રઉ તે ત્યાંહ;
 તેણુ કારણિ તપ જાણ્યો, મુખિ બાપુ હાય હાય. ૪૦
 સોય ચંદ્રઉ ઉલગ્યો, દેવબોધ નિજ હાથિ;
 તેણુ કારણિ ધહાં કર ધસ્યા, સુંણિ ચક્રલક નરનાથ. ૪૧
 જ્ઞાનવંત ગુરુ જાણિ કરી, હરખ્યો કુંભર નરિંદ
 સત્યવચન મુનિ તું કહે, જસું નર વીરજીણુદ. ૪૨
 ક્રૌતગ કારણિ તપ તિહાં, જોવરાચું નિજ ધમરિ;
 શુદ્ધવાત જાણી કરી, તપ હરખ્યો બહુપયરિ. ૪૩

ચઉપઈ.

જ્ઞાનવંત ગુરુ જાણ્યા જસઈ, મનિ અનુકંપા આવી તસેં;
 રણુરહીત સહુકોને કરે, સોવનસિદ્ધ વિદ્યા કરિ ધરે, ૪૪
 અસુ વિમાસી આવ્યો તિહાં, હેમાચાર્ય બમકા જહાં;
 સોવન સિદ્ધિ પૂછી વિદાય, હેમ કહિ સુંણિ પૃથવીરાય. ૪૫
 દેવચંદ ગુરુ માહરો જેહ, તુઝનંધ વિદ્યા દેસઈ તેહ;
 મુનિવચને ગુરુ તેડ્યા ત્યાંહ, વેગે આવ્યા પાટણુ માંહિ. ૪૬
 તપ સાંહમઈ જાય જસઈ, ગુરુ પોશાલધ આવ્યા તસઈ;
 કુંભારપાલ તિહાં વંદન ગયો, સુવિધિ શ્લોક સાંભલવા રહ્યો. ૪૭
 સભા સકલ વિસરજી જસેં, કુંભારપાલ તપ બોલ્યો તસેં;
 સ્વામી સોવન વિદ્યા દીગ્યો, ઝાલરધર સરીખો કહ્યો. ૪૮

અસુવચન તપ બોલ્યો જસઘ, હેમસરિ મુખિ ૧ બોલ્યા તસઘ; ૪૯
 સ્વાંમી વિદ્યા છઠ્ઠી પુલ્ક સાર, આપો સોય કરો ઉપગાર.
 પૂરવે વેલિ ક્યાડી પાસિ, તે પુલ્કો નિરખો મન ઉઘાસ; ૫૦
 ગુરૂ પરીક્ષા નઈ કાજ ત્યાહ. લેવરાવી શ્રાવક કર માંહ.
 ત્રાંયા સાથિં વેલો ધસ્યો, સોવન રહ્યો તે સોલો જસ્યો; ૫૧
 સોય ઓપધિ તપ નહ કહું, એથી અનરથ કાંઈ મમ લહું.
 અસુ વચન ગુરૂ સુણીઈ જસે, દેવચંદ મુનિ ખીજ્યા તસે; ૫૨
 ગુરૂ વાત મુનિ બાખી રહ્યો, કાયા કુંભ અરાખરિ થયો.
 હેમ સરીખો મુનિવર જેહ, ગંભીરપણું નવિ આંખુલ તેહ; ૫૩
 તો કુણ ખીજો નર સોભાગ, એ વિદ્યાનો નહી કુંણ લાગ.
 એ વિદ્યા અનરથનુ મૂલ, એહથી સંયમ થાઇ ધૂલ; ૫૪
 જે અરિતનો અરથિ હોય, સાવધ વચન ન ભાખઇ ઉઘાય.

હાલ.

રામ ભણુહ ઉડીઈ એ દેશી રાગ રામગીરી

સાવધ વચન મુનિ નવી કહઇ, નવિ કહઈ મંત્ર નહ મૂલરે; ૫૫
 ઓપધ વેવધ બાખઇ નહ, તો જરહઇ સંયમ મૂલરે. સાં
 જીવ છકાયરે રાખતો, ન કરઇ હિંસાની વાતરે; ૫૬
 મંત્ર તંત્ર મુનિ નરી કહઈ, તસ મુનિ કહઇ જગનાયરે. સાં
 નવવિધ પરિચહ પરિચહ, કારણ પણુઈ પરિહાર રે; ૫૭
 પંથ અસ્યોનર પડિપજે, ને કહ્યા સંયમ ધારરે. સાં
 જેણુઈ પનિજવર પરિહાર, ન કરઇ પરવર સાર રે; ૫૮
 યોતિક નિમિત્ત તે નવિ કરઈ, જે સુંધો અણુગાર રે. સાં

૧ બાખે. ૨ થયો. ૩ સોય. ૪ હોઇ. ૫ મંદિર. ૬ તસ મુનિ કહિઈજ સારરે.

સરીર શોભા મુનિ નવિ કરઈ, નવિ વંછઇ શુભ આહાર રે; ૫૯
 સાતાગારવ તે પરિહરઇ, કંડઇ કામવિકાર રે. સાં
 પ્રમાદ પાંગરે પરિહરે, રાખે કરિઆસુ રંગરે, ૬૦
 વલી વયાવય અપકરઈ, કરતો રેહે ગુરૂ સંગરે. સાં
 જે સમુદાણી રે ભિક્ષા કરઈ, દોષ અઘતાલીસ દૂરિરે; ૬૧
 જે તપ સંયમ ઉપશમી, ન પડ્યા સંસાર પૂરિ રે. સાં
 જે અરસરે ભિક્ષાલીઈ, છઠ વિગય તણો આહાર રે; ૬૨
 નહી તપ સંયમ ઉજમી, દુરગતિ ભજન હાર રે. સાં
 મૃયા મુખથી બોલઈ નહી, અદત્તતણું પચ્ચખાણુરે; ૬૩
 શીલ ધરઇ નવ વાડિસુ, નવિ ખડે જીન આંખુરે. સાં
 જે અભિક્ષાધીરે મોક્ષનો, તેણીઈ સંયમ ધ્યાન રે; ૬૪
 મંત્ર સુકન મુનિ જે કહે, તે ખોઇ નિજ માંન રે. સાં
 માસ ખમણુને રે પારણે, મુનિ આવે ધરિઆરિ રે, ૬૫
 નિમિત્ત કહે નર દયાભણી, હરખી ભીમની નારિ રે. સાં

હાલ.

ભીમનારિ હરખી ધણું, અનર્થ હુઓ તસ ધઈરિ; ૬૬
 પંચ જણા મરણિં ગયાં, સુંણ્યો સોય સુપઈરિ. સાં

હાલ.

ગુરૂઆણુ વીરજ ગાઇસું ત્રિભોવનનાથ, એદેશી રાગ વિરાડી તથા ધન્યાશ્રી

નગર રાજઝહી કેરો વાસી, ભીમ ભલો નરસાર; ૬૭
 તવ તે ક્ષત્રિયાય સંધાતિ, કટકઇ ગયો વરસ બાર.
 મુગતિ પંથનહી પામો નિશ્ચે, શુચિ દેસ્યે સૂરલાત; ૬૮
 મોટામુનિ મુકો મૂલમંત્રની વાત-એ-આંકણી

ભીમ સુભટ નવિ આવઈ પાછો, ધરિ જોઈછું અનપાન;
 સ્ત્રી કુલવંતી ગહુ સીદાય, પશ્ચિ નવિ મુકુંધ માન-મો. ૬૮
 એણુમ અવસરિ મુનિ આવ્યો આગણિ, મુખિદીધ ધર્મ લાભ
 ઉડી અંબલા મુખિ દૂખ ભાંખે, નયન ચૂંધ જીમ આભ-મો. ૬૯
 સ્વાંભી તું સુપુરૂષમાં સારો, કહો કિમ મિત્રસ્થઈ કંત;
 વરસ આર ગયા વંહી વચિમાં, સાલઈ દૂખ અત્યંત-મો. ૭૦
 અતિ કરુણારસ દરિઓ મુનિવર, દૂખ ભંજે તસ ત્યાંય;
 વાંહણુઈ કંત મિત્રમંસહી તોહરો, મંધરીસ દૂખ મનમાંહિ-મો. ૭૧
 એણે વચને બોલી તિહાં અંબલા, તું જગિ પુરૂષ રતન;
 તુઝ વચને મિત્રસ્થઈ મુજેસ્વામી, તુઝ દેઈ લેઈ અન-મો. ૭૨
 હરખી અંબલા બેડી ઉતરઈ જપમ મુનિવરતણું નાંમ;
 વાંહણુમ કંત મિત્રો નિજનારી ઉત્સવ હુઆ અતિ તાંમ મો. ૭૩
 ઉણુ કાલિ દાયાનેલ દાધો ૧ જગિપાઈ ધનધાર;
 તિમ અંબલા હમંઓમાં હરખી આલીંગ્યો ભરતાર-મો. ૭૪
 અત્ર ઉદક નિપાયાં સખરાં ફિરી ફિરી જૂઠ ભીમનારિ;
 એણુમ અવસર દીડો મુનિતપીઓ તેડી આવી ધરિઆરિ-મો. ૭૫
 અનઉદક દાધાં મુનિ હરખિ ઉત્તર આંગિ ન માય;
 વિપરિત વાત વસિ ભીમામનિ, ચહિ સખલ કપાય-મો. ૭૬
 કહઈ સાચું કહઈ માઈ તુઝનઈ, તુઝ મુનિવર સી પ્રીતિ,
 નારી કહઈ તુઝ નિમિત્ત પ્રકાશુ, તેણે કંત રાખી રીતિ-મો. ૭૭
 ભીમ કહઈ તો માનું અંબલા, મુનિવર કેઈ જાન;
 કહઈ ઘોડી પ્રસવઈ સુ બાલિક, ભાખમ તિલકનું માન-મો. ૭૮
 મુનિ કહે એ જણુમ વછેરો, તિલક ભસાં તસ પાંચ,
 ઉડી ભીમ વિહારઈ ઘોડી, નવિ આંણુઈ ખલખંચ-મો. ૭૯

મિથ્યું વચન મુનિવરનું જીહારે, ખત્રીઅ લાજ્યો તાંમ;
 ધિગધિગ મુઝ જીવ્યા મસ્તગ કાધું કસાઈનું કાંમ; મો. ૮૦
 દેખી તે મનિ અંબલા લાજ, ધિગ ધિગ મુઝ અવતાર;
 મુઝ માટઈ ગિં હત્યા હુઈ દૂખ ધરિ ગતે વાહઈ ધાર-મો. ૮૧
 સોય સરપ દેખી અમલાનું ભીમ હમઈ દૂખ થાત;
 હત્યા દોષ હુઈ મુઝ મસ્તગિ, વલી ધર ધરણીનો ધાત-મો. ૮૨
 ધરણિ વિણુ ધર સૂત્ર નસોભઈ ધરતણું મંડણુ નારિ;
 ધરણી વિણુ કાઈ પરહણુ આવી ન ચઢઈ આરિ-મો. ૮૩
 ધરજગ વાધઈ ધરણીથી ધરણી ધર સિણુગાર;
 ધરણી વિણુ નર લલઈ કોડી ગૃહી ધર્મ ન રહઈઆચાર-મો. ૮૪
 તેણુઈ કારણિ ભડભીમ વીચારઈ ગૃહી ધર્મ મંડણુ નારિ;
 તે અંબલા પરલોકિ પુહુતી, ધિગ નર જીવ્યું સંસાર-મો. ૮૫
 બાલપણુમ જસ માતા મરણું, ગોવન કાલિં નિજનારી;
 અતે પુત્ર મરણુ હુઈ જોહને, ત્રિણિ દૂખવડાંચ વિચારી-મો. ૮૬
 એહવાં દૂખ દેખી કુણુ જીવઈ, જીવ્યા મસ્તગ લાત;
 અતિવધરાગ ભીમ ભરાયું, કરઈ નિજ પ્રાણુનો ધાત-મો. ૮૭
 એમઅનરથ દેખમુનિતપીઓ, મરણુ ગયાં જણુ ચ્યાર;
 ઋપિ ધિકાર કરઈ નિજ જીવિત, પચમ્યા વેદ આહાર-મો. ૮૮
 પંચ જીવ પરલોકિ પુહુત. ભાખમ સરિ દેવચંદ
 તેણુહુ સાવધ (નિમિત્ત) નભાણું સાંભલિ કુંમરનિરંદ-મો. ૮૯
 શુદ્ધ મુનિ આતમ ગવેષી, ન કરઈ ગૃહસ્થનો સંગ;
 જીવો પરિચય નિહાં હુઈ અવના, રચાય વલી સંયમ ભંગ-મો. ૯૦

દ્વિતી.

યોડો પરિચો વલી, અહરથ તણો તું વારિ;
 ચંડપ્રદોતન ક્રિમ કંગો, વાર્તિંગ ઋપિ સંભારિ ૯૧
 અસું વિચારી આપ તિહાં, સૂરિ શ્રીદેવચંદ;
 મધુર વચન મુખથી કહઈ, સુણિ તું કુંભરનિરંદ, ૯૨
 સકલ ઋદ્ધિ પુણ્યઈ લહી, નહી તુઝ ઉણિમ રાય;
 સોવન સિધ્ધ અછડી સહી, જહાં પુણ્યરૂપીયા ૧માય, ૯૩
 એણે વચને તૃપ હરખીઆ, વંદ્યા મુનિવર પાય;
 હવઈ સંબંધ લૂતાતણો, સુણ્યો સહુ સમુદાય, ૯૪

ચતુર્થ

એણે અવસરિ રચણીય ઇન્સઈ, લૂતાદેવી આવી તસઈ;
 રોગતણી અદ્રષ્ટા નેહ, તૃપ આગલિંમુણિ મોલી તેહ ૯૫
 હું પયસીસ તાહરા તનમાંહિ, તુઝ કુલિ રાગ હુઆ મહાંઈ
 તેહને પૂર્વિ અરયો સરાપ, લૂતાદેવી કરઈ ઉપધાત ૯૬
 અસું કહી નઈ દેવી જાય, કુંભારપાલ ચિંતાતુર થાય;
 તેડ્યાં હેમસરીશ્વર તણઈ આપદ કથા તિહાં રાગ ભણઈ ૯૭
 હેમ કહઈ તૃપ કીજઈ ધર્મ, જીમ દૂરઈ હુમ વેદની કર્મ;
 જીન પૂજે દો રસુપાત્રઈ દાંન મનમાં રાખો અરિહંત ધ્યાન ૯૮
 અસું વચન ભાંખે ગુરુપાય વાહણે લૂતા પ્રગટ થાય;
 રાઈ નેચડો દોડો અગિ, તૃપ વેદન વાધી બહુ ભંગિ ૯૯
 આપદ વેપદ બહુ તિહાંકરઈ, કો વેદન તૃપની નવિ હરઈ;
 તવ તેડાગ્યા ગુરુ ગુણવંત, વેગઈ આવ્યા મુનિ મહંત ૧૦૦

૧ ગાય. ૨ સુપરે.

ગુર કહઈ કોઈક કરો ઉપાય, જીમ રાગનો રોગ પલાય;
 મંત્રી કહઈ સુણિ મોટા જતી, તુલ ટાલી કો ખીન્ને નથી. ૧
 નાંમ તુમારઈ વાર થસઈ, સકલ આપદ નાસી જસઈ;
 તું ગુર ગાજે મુનિવર જહાં, ભૂત ભેરવ દૂખ નાવઈ નિહાં, ૨
 હેમ કહઈ સુણિ મંત્રિ આજ, પાંચેણિ જે ગરુડ મહારાજ;
 તેહનઈ આપ દગવછઈ એહ, એહ રોગઈ નર વણુચઈ દેહ. ૩
 તેણઈ કારણિ નરપતિનું રાજ, હેમ કહઈ મુઝ આપો આજ;
 જીમ રાગનું વિધન પલાય, સકલ લોક સહુ સુખીઉ થાય. ૪
 ભૂપ કહઈ સુણિ મુનિવર રાય, તુઝ નવિ મારે માહરઈ ડાય;
 જે મુઝ કરમિ આવ્યું દુખ, તે તુઝ પુણ્યઈ થાસઈ સુખ. ૫
 આસાતના ગુરૂની નવિ કરે, અવજા કીધી ચિદુગનિ રમમું;
 અસું વચન તૃપ ભાંખે ત્યાંહ, ચિંતાતુર હુઉ મનમાંહિં. ૬
 વિગર ચિંત હુઉ નર જસે, તૃપ ચાંનિક મુનિ જમડો તસે;
 રાય તણી વ્યથા જે હતી, તે લાગી મુનિ હેમજ જતિ. ૭
 તૃપ ચિંતાતુર હુઉ જસે, ગુર કહે કહોલું આણો તસે;
 ફલ એક મોટું આંણ્યું ત્યાંદ, મંત્ર બલિ મુનિ પછડો માંહિં. ૮
 રોગ તણી અદ્રષ્ટા નેહ, કોહલામાંહિં ધાલી તેહ;
 તે રહી માંહિ મુનિ નીસરે, કાટું કહોલું દૂપિં ધરઈ. ૯
 નાઈ દેવી ગઈ પૂર બહારઈ, હરખ્યા સહુ રસુરજન નરનારિ;
 કુંભારપાલ તિહાં બધડો રાજ, રોગ અદ્રષ્ટા ગઈ ઉતે ભાજ. ૧૦

દ્વિતી.

દેવી તિહાં ભાગી ગઈ, મલિમા મુનિવર હેમ;
 કુંભારપાલ તૃપ ઉપરિ, પૂરવઈ ગુરનઈ પ્રેમ. ૧૧

૧ ફર. ૨ પાટણિ. ૩ ત્યાહાં.

ત્રેમ ધણો જનધર્મ પરદા, તેણે જાણે નૃપ કામિ;
અથ દોષ પુણ્ય ધણુ, જનશાસનનદી કામિ. ૧૨
તુંયા તનમાં સંયથો, મુનિવર શાસન કામિ;
હી ગાય આવી પડી, સંકર દેહરમ કામિ, ૧૩
ખપરા આચાર્ય હવો, આગ્યો શેવહ રાય;
વિપ્ર હણી જવાડીઆ, જનશાસનનદી કાંચ. ૧૪
અનેક પુરુષ આગે હવા, જનશાસનનદી કામિ;
૧૭મ મુનિવર હેમે વલી, શાસન રાખ્યું કામિ, ૧૫
કુંભારપાત્ર ઉગારીઓ, જન શિરોમણિ રાય;
શાસન દીપે એહથી, તેણે મુનિ કરમ ઉપાય. ૧૬
મંત્રણે દેવી ગઈ, રાજ કરમ નૃપ સાર;
યોગ શાસ્ત્ર તિહાં વાંચતાં, આગ્યો સ્ત્રી અધિકાર. ૧૭

ચઉપધ.

એક દિન મુનિ હેમ સુરિંદ, આગણિં જાણે કુંભરનિરંદ;
યોગ શાસ્ત્ર વાંચે તેણીવાર, માંદિં આગ્યો અર્યો અધિકાર. ૧૮
સાયરનીર મળ્યાં પણિ ગય, નદી વેલૂકા સંખ્યા થાય;
મેઝ પર્વત ત્રાજૂદ તોલાય, નારિ ચરિત્ર તે નવિ સમગ્ગય. ૧૯
હેમ કદમ સ્ત્રીચરિત્ર કથાય, સાંમત્રિ કુંભરનિરંદ રાય,
સીંહપુરી નગરી સીંધરવસઈ, નારિ નાગિલા ધરણી તસઈ. ૨૦
ધરણુ પુત્ર તેહનઈ અભિનયો, તેહન નગરિ તસ વિવાહ હવો;
પ્રીય કરનારી શીતવતી, પુત્રી શ્રીદેવી તસ સતી. ૨૧
તે સુંદર સુધી આવિદા, શ્રી જનધર્મ તણી ભાવિદા;
ધરણુ વર્યોંધન ખરચી બહુ, પણિ નવિ આઝક સાસુ વહુ. ૨૨

સાસુ ભુડી જે નાગિલા, કલિ કંદલ કરતી બહુલા;
કું કુંકાર કરી નઈ ધાય, આપણિની પરિં સખત કપાય. ૨૩
કુંડણિની પરિ લખતખ કરઈ, સકરી ક્રમ્મ સયલે દેરવે;
કુડી ધસિમ પરિં બડબડઈ, વહુઅરને સિરિ ટાકર ઘડે. ૨૪
શીરંગમુ નવિ પ્રીસઈ સરઈ, ધુત વાહડી નીચી નવિ કરઈ;
માયું પાણી તે નવિ પાય, કરખી સઘવાની તે માય. ૨૫
સાઠ સતી સુધી રાખરી; શક્તિ વ્યંતર હુધ જરી;
લક્ષ્મીની તે લહુડી બહેણુ, તે નવિ ચાલે કહોને કહણુ. ૨૬
એક દિવસ પોતાનો ધણી. પાડિ મુદ્રિકા તેહન ભણી;
લાંધી વહુને તેણુ ત્યાં, લેઈ મુંકી એક તાકામાંદિં. ૨૭
સસરો તવ સોધઈ મુદ્રિકા, આદિરથી બોલી બાલીકા;
સ્વામી મુદ્રા લાંધી અહો, સસરા વીંટી લીજે તુહો. ૨૮
આગે મુદ્રિકા વહુ જેણીવાર; હી સાસુ કરમ પોકાર;
અહ ધરનાં માણસ ધન ગ્રહેં, ચોરતાં ધરમાંસુ રહે. ૨૯
સાસુ ઈમ બોલી સંખણી, સુતને રીસ ચઢાવી ધણી;
તેણુ મારી નિજ નારી ત્યાં, વાગી ભાગલ માંથા માંદિં. ૩૦
બોમિ પડીતિહાં ધરણુ નારિ, ઉપાડી ગયા પીહરિ મઝારિ;
પુત્રી વારઈ માત પિતાય, મમ કરને તુહો કલેશ કપાય. ૩૧
સાસુ ઉપરિ મ કરો શેખ, એ મુઝ કર્મ તણો છધ દોષ;
પૂરવિ એહ વિરાધી ધણુ, કાધુ કર્મ ભોગવું આપણુ. ૩૨
કાધાં કર્મ ન છૂટકોઈ, કર્મિં નવનઈ વીતું બેય;
હરિયંદ મુંકી નિજ પુરી, તારા લોચન સાથિ ધરી. ૩૩
મુગાવતી નઈ ગરઈ હરી, ચંદન આઝા સાથિ ધરી;
અચ્છકારી કરમિં નહી, શ્રેણિક નઈ સરિ નાડી પડી. ૩૪

કરમિં અરણ્ય હુકિ પાંગ્રો, પ્રલદત ૧રાજાં આંધ્રો; ૩૫
 અધક તણી ઉતારધ ખાલ, હરિ ખોધ ઋદ્ધિ રમણી માલ.
 કરમિં ખાલ ગજસુકમાલ, સિરિ વાધણિ સુકોસલિ કાલ;
 કર્મ ભોગવે સહુકે આપ, પુત્રીઈ સમઝાવે આપ. ૩૬
 માત પિતામનિ બહુદ્રમ ધરે, પુત્રી ઉપરિ રખાહુ મોહ કરે;
 રહન કરધ વિલપધ બહુ બાતિ, દુખીઆં તે જૂરધ દિન રાતિ. ૩૭
 ઈંદ્ર ચંદ્ર અનઈ નાગેંદ્ર, પર્વત તરૂંચર મોટા મંદ્ર;
 આયુ તૂટતઈ તે પણિ ગયા, તે કહધના રાખ્યા નવિ રલા. ૩૮
 આયુ ખૂટતઈ પુત્રી જેહ, મરણ લહઈ આરાધી તેહ;
 શુભગતિની ભજનારી થધ, પણિસાસુની ઉપતિ તિહાં ગધ. ૩૯
 ફટ ફટ લોક કરધ જગમાંહિં, બેટા પણિ હેલાણો ત્યાંહ;
 પુત્રી તાસ ન દીધ કોઈ, પરણાવ્યો પરદેસધ સોય. ૪૦
 ગજપુર નયર અનોપમ વરધ, વિપુલ ચોતિ કરે પણુ તસધ;
 ગવરી નારી ઉમયા દીકરી, તે કન્યા ધરણુ વરી. ૪૧
 ધરિ લાગ્યો તે પોતા તણે, તે કેહેને નવિ માને ગણે;
 સાસુ સાહમી બોલઈ ગાલિ, ટાકર મારે સિરહ કપાલિ. ૪૨
 સાસુ કહધ વહુ પાંડો દસો, વાસીદું નઈ પાંણી ગસો;
 વલતી વહુચર બોલધ આપ, સકલ કામ કરઈ તુલ આપ. ૪૩
 બોલંતી મૂઠઈ વાચાલ, વાધણિની પરિ દેતી કાલ;
 અણુદીકાં વધી બોલધ આલ, સાપણિ સાસુ કરી સીચાલ. ૪૪
 ગાંઠી સાસુ અતિ વઢકણી, પણિ તે ખીહધ વહુચર બણી;
 ઉંમયાઈ નાગિણિને દમી, વિણહ પંધારી કીધી સમી. ૪૫
 ઈમ કરતઈ દિન કેતા જય, સાસુ સસરે પાછાં યાય;
 ઉંમયા ધરિ રમઈ એકલી, ભગતિ કરધ ભરતારહ બસી. ૪૬

૧ અતિ. ૨ અતિ. ૩ પતિ ત્યાં.

મન રંજધ ભરતારહ તણું; પણિ શીયલનરાખઈ (તે)આપણું;
 અવર પુરપસું રંગિધ રમધ, જીમ પોતાના મનમાં ગમઈ. ૪૭
 એક દિવસ ઉમયા ભરતાર, સોમદેવ આવક નરસાર;
 તેહ સું મિત્રી રાખઈ ઘણી, સકલ વાત કહધ પોતાતણી. ૪૮
 સ્વામી મુઝધરિ નારિ એક, સખલભગતિ મુઝ કરઈ ૧વિવેક;
 મુઝસું રાખઈ સખલો પ્રેમ, ચક્રો ચક્રી પંખી જેમ. ૪૯

દૂહા.

ચક્રીપરિ મુઝ કામની, મુઝસું રાખઈ નેહ;
 શીલવતી સુંદરી ભલી, બહું ગુણવંતી તેહ. ૫૦
 સોમદેવ આવક ભણઈ, મિત્ર સુંણો મુઝવાત
 રામા રંગિઈ જે રાયસ્થે, તે નર ધસસે હાય. ૫૧
 સીંહણી નાગણી ડાકણી, અગન નીર વિષ ખાસ;
 સોમદેવ કહધ નારિનો, નવિ કીજધ વિસવાસ. ૫૨
 નવિ માંનધ તો આજતું જઈ કિહજે નારિ;
 હું રચાલેસ કાંમિ કંહી, તું રહે મુહુલ મઝારિ. ૫૩
 સોય વચન ત્રવણે સુંણી, કીધી તેહવી પધરિ;
 હું ચાલું પરદેસઝધ, તું રહજે નિજ ધધરિ. ૫૪
 કાંમિની કહધ કંત સુંણો, તુઝ વિણ મુઝ ન સુહાય;
 નીર વિના જીમ પોયણી, ખિણ કરમાઈ જાય. ૫૫
 નાંહણુ ધોયણુ વિલેવણું, પાંન ફૂલ નઈ હાર;
 તું ચાલધ પરદેસઝધ, હું ન કરું સિણુગાર. ૫૬
 ગીતગાન કરતું નહીં, કાજલ સોય નિવારિ;
 મધુઝમીઠુ નવિ જમું, ન જાઉં વનહુ મઝારિ. ૫૭

૧ વિશેષ. ૨ જાણસ. ૩ રહે જે ધર.

પરધરિ ફરતું મુજ નહીં, નહીં લિંગીનો સંગ;
ચિત્ર ન જોવું મેં સહી, ફેફલ નહીંજ લવિંગ. ૫૮
ચંદ્રકાંતિ અગિં નહીં, નહીં ચંદન નહીં વાય;
તપ જપ કિરીયા પુણ્ય ફરું, અછદી રહું એક દામ. ૫૯
માયાવચન મયલી કહઈ, સાંચું માંને કંત;
પ્રીઉ પરખ્યાનઈ કારણિ, મિત્રી ધરિ આવંત. ૬૦
નિશાસમય નર દો તિહાં, આવ્યા છલ જોવાય;
ખાંહિર ૧આવઈ કાંમિની, નર પછડો ધરમાંહિ. ૬૧
છાંનો સોય છપી રહ્યો, નવિ જાણઈ ધરનારિ;
રણુધીર સુત કોટવાલ નો, આવ્યો ૨મોહલ મઝારિ. ૬૨

હાલ.

રાગ ગોડી—આસાહરી સિંધવો—સાંસો કાધો સામગ્રીયા—એ દેશી—
વાસુપૂજ્ય જિન પુત્ય પ્રકાસો એ દેશી

ભુવન મઝારિ આવ્યો ખત્રિ, કરતી સચલ સંગમ;
સોલસિણગારકરઈ ૩નિજઅગિ, નિર્મલ નીરે નાહી ભુ.એઆંચલી ૬૩
ભોજન ભગતિ કરે નરં ફેરી, વિવિધ સૂખડી પ્રીસમ;
શાલિ દાલિ અહુ શાક નીપાઈ, જમતાં હમડું હીસમ-ભુ. ૬૪
અનુકમિ તે જડિત દોલીઓ, ભરીઓ રેશમ દોરી;
મસરૂ લાલ તણીજ તલાઇ, સેન્ય સમારમ ગોરી-ભુ. ૬૫
વિવિધ વર્ણુ તણાં ઉસીસાં, ચંદરવા અહુ ભાતિ;
પંચવર્ણુ તણાં ગાલમસરાં, જાતી ન જાણઈ રાતિ-ભુ. ૬૬
વિવિધ પુષ્પ હવ્યાં તિહાં સેન્યમ, અગર મુગંધી ધૂપ;
કાંમિનર ૪ કામી એ કાધું, જાણું પડયા કૂપ-ભુ. ૬૭

૧ નિકળી. ૨ ભુવન. ૩ સર્વ. ૪ કાળ્યેએ.

ખત્રીસા મો દીપક કીધા, ચિત્ર તણી શોભાએ;
થાલ કલશ આરીસા ફિરતા, જાણું હરિસિયાય-ભુ. ૬૮
ભર પુરપછું ઉંમયા લુખધી, કરતી ભોગ વિલાસ;
નિજ ૧અરતારતે નયણેનિરખઈ, કહઈ એ ધિગ ધરવાસ-ભુ. ૬૯
અસૂ વિમારતિનઇ તિહાં દોખ્યો, ફરું નરનારિ પ્રહાર,
નારી હત્યા કરતાં નહીં રહમ, ઉત્તમ કુલ આચાર-ભુ. ૭૦
અસૂ વિમાસી નઈ સજથાય, જવ ઉંધ્યો તે જર;
મલકંદલે ધા મુકંધો તેહને, મરણુ લહ્યો તેણી વાર-ભુ. ૭૧
પરનારીસૂં પ્રીતિ નિવારો, જો સુખ વણે દેહ;
એણે અસનેં દૂખ પામ્યાદેવા, અિરૂ વહંતા જોહ-ભુ. ૭૨

ફહો.

અિરૂ વહમ અસની અહુ, ખત્રી જે રણુધીર;
અહુ દુખ પાંખ્યો તે વલી, ખોયું સીસ સરીર ૭૩
એણુમ અવસરિ ઉંમયા તિહાં, જાગી સહસાકાર,
પુરપ ન દોસઈ પાસકો, માર્યો દીસે જર, ૭૪
તવ ઉપાડી નીકલી, નાંખ્યો કૂપ મઝારિ,
હેમ કહે નારીતણાં, અકલ ચરિત્ર સસાર ૭૫
રવિ શશિ તારાહનો લકીઈ તેહ વિચાર;
પણિ અસ્ત્રીના ચરિત્રનો, કો નવિ ૨ પાંમઇ માર. ૭૬
ઉંમયા નારી ચરિત્રે જુડ, સ્યો સ્યો ફરે ઉંમયા
ખીરખાંડ (ઘત) ભરી લાહુલાં, થાલ ભરી ઉ જાય, ૭૭

અઉપમ.

ઉજાંણી ઉંમયા તિહાં જાય, ફેડિં ધરણુ નિજ માંદિ થાય;
તે ચાલી સમસાન મઝારિ, ભૂત પ્રેત તિહાં શાકિની ૩સારિ. ૭૮

૧ અતિ આડંબર લીલ કરંતા. ૨ કાલિ. ૩ નારિ.

દેવ દાંનવને બહુ વ્યંતરા. ઝોટોંગ વીર વેતાલજ નરા;
 કહેથી ન ખીધ ઉંમયા નારી, પુહુતી કુંગર ગદા મઝારિ, ૭૯
 માંહી ખેડી ચક્રસડી યોગિની, કીડા કરધં બહધન્યો એકમનિ;
 ડંડ પ્રણામ ઉંમયા તિહાં કરધ, થાલ બરું લેધ આગલિ ધરધ, ૮૦
 હરખી બહધન્યો બોલીતાંમ, ઉંમયા તાહરં સીધું કામ;
 ઉંમયા કહધ મુઝ કાંમ નવિથયો, મર પુરપ મુઝ મરણિં ગયો, ૮૧
 તેણે કારણે મુઝ કૃપા કરો, ચક્રસડી યોગની દૂખ મુઝહરો,
 તર ઉતપન દીધ વિદ્યા માય, જોહથી વનવૃક્ષ ચાલ્યો ગય, ૮૨
 તેણે તરુઅર હુ બહસી કરં, વિવિધ પુરપસું કીડા કરં,
 હું કહધની મારી નવિ મરં, વિદ્યા બલે નરના પેમદહરં, ૮૩
 બોલી વિકટ ખપરા જોહ, મહાબલિ મુઝનમ માંગ્યું દેહ,
 તવ ઉંમયા બોલી તેણી વાર, જ બલિ દેસું મુઝ ભરતાર, ૮૪
 પણિ એક અંજન આપો માય, જીમ માહરો માંટિ વસિ થાય;
 તુઝનઈ બલિ હું આણી દેસ, બોલ્યું વચન તે કિંમ ચૂકેસ, ૮૫
 આપ્યું, અંજન વિદ્યાવલી, તરુઅર ઉપરિ બહસી પલી;
 નિજ ભરતાર પણિ પાછો વડ્યો, દેખી ચરિત્ર મનમાં પરજલ્યો, ૮૬
 પાછાં ધરિ આવ્યા નરનારિ, ધરણુ વિચારધ મનહ મઝારિ,
 ગયો મિત્ર સોમનઈ પાસ, પૂરવ વાત કહી મનિ ઉલાસ, ૮૭
 સોમમિત્ર નઈ કહધ હું તુઝકહુ, એણુધ ધરિ વાસ સહી નવિરહું
 જો વિશ્વાસ કર એ તણો, તો મસ્તગ બોડે આપણો, ૮૮
 સોમ કહધ તુઝ કહું ઉપાય, ધરમાં ધન મુંકી મમ ગય;
 ચંચલ નારિ ધરિ એકલી, મદ્ધિપૂરણુ રહે કિમ બલી. ૮૯
 ગકણો નઈજીમ રાવત્રી ચઢી, કોરેલી નઈ લીંબઈ અડી;
 જીમવિપનધસાપણિ મુખપડયો, કોહી ધધસ ને કીડો ચડયો. ૯૦

જેમ કરસો નીલીતો પાસ, ધુરત થયો જેમ તરકરદાસ;
 તિમ એ આગઈ ચંચલ નારિ, તું (મુકી) બાધધન મુહુલ મઝારિ; ૯૧
 એણી વાતધ અનરથ બહુ કરધ, તાહરમ પણિધન વિણુનવિશરમ;
 ૯૩

ફહા.

ધન વિણુ તાહરધ નવિ સરધ, પડિત આપ વિમાંસ;
 ચક્ર વિદ્યાનો ધણી, માગધ મૂરખ પાસ, ૯૪

કવિત.

ચક્રધ વિદ્યા સાથિ. હાથ મૂરખ નધ ઉદ્ધ;
 વરસધ હુઓ વૃદ્ધ, આલની ઉલગ દ્રોણ;
 રૂપે હુમ સરપ, કરપને ખધે ચઢાવઈ;
 જોહનાં કલ અતિ ઉંચ, નિચ નઈ સીસ નમાવધ;
 પૂજનિક સઘલી નાતિતો, પાય પડઈ પાપી તણે,
 છઈ દાસ સહુ લલિ તણા, ધન વિણુ સહુ અવગણે. ૯૫

મઉપધ.

એહવું દ્રવ્ય તણું અંધાણ. સાંભલિ મિત્ર ધરણ : સુગાણ;
 તેણુધ કારણિ ધન લીકિધર ધકો, મિત્ર તુલો જીમ થાક સુખી. ૯૬
 સોમ તણીબુદ્ધિ હધધ ધરધ, ધન લીધું ધરથી બુદ્ધિ કરી;
 ચાલ્યો ધરણુ પંચિ તે પડ્યો, મિદ્ધ પુરપ એક વાંટિ મિલ્યો. ૯૭
 વેગઈ ધરણુ પેલાગ્યો તસપાય, બાખી સઘલી પૂર્વ કથાય;
 સ્વામી કર્મ કીચાં મેં કોડિ, બિહત્યાનાં પાતગ છોડિ. ૯૮
 મિદ્ધ પુરપ બોલ્યો તવ ત્યાંદ, હું ચિંતાતુર છું મનમાંલિ;
 સોવન સિદ્ધ મંત્ર ઉપાય, ધન વિણુ તે રન ફલધ વિદાય. ૯૯

ધરણુ કહ્યું સ્વામી ધન લીકે, વક્ષી મુઝ કાંગે અતેરે દીકે;
 સિદ્ધ પુરૂષ હરખો અનિદ્રણુ, ઘેર્યે બહુ એ ધરણુક તાણુ. ૧૦૦
 ધન નવિ લીકું ધરણુ લગાર, દીધી વિદ્યા એક અપાર;
 અતીત અનાગત નર્મ વર્તમાન, આખું ત્રિણુ કાલનું માન. ૧
 ચરણે ધરણુ નમી સંચર્ય, બહાવનમાં એકલો દ્રિરત;
 કલ્પદ્રુમ તણાઈ મુનિવર એક, બધો દોડો યતિ વિશેષ. ૨
 આવર્ષ વેગઈ નમી તતકાલ, સ્વામી હું મૂરખમતિ બાલ;
 મિં હત્યા માથા અલવતી, તે પાતગ છોડ્યો જતિ. ૩
 મુનિવર કહઈ જયો શ્રીનવકાર, જૈન ધર્મ આરાધો સાર;
 શ્રીસેતુન્ય તીર્થ જઈ, પાપ ધૂકે જન આગલિ રહી. ૪
 વચન અનોપમ કાનિં સુંણી, ચાહ્યો નર સેતુન્ય ભણી;
 દ્રુમ્યો ગિરિવર જૂદાર્યા દેવ, પિ હત્યાના પાતગ છોડ. ૫
 શ્રીજનધર્મ આરાધઈ સાર, વદનિં જઈ શ્રીનવકાર;
 વિદ્યા શક્તિ અછઈ તસ થણી, પણિ નવિ જઈ નિજ ધરભણી. ૬
 ઉંમયાથી બીહું નર ધણુ, નાત્રીથી બહુ પામ્યા મરણુ;
 મુજ રાય પરદેશી જેહ, નારિ માર્યા નર વક્ષી તેહ. ૭
 રાય ભરતરીને ભોલ્યો, જમદગન તાપસ રોલ્યો;
 સ્ત્રીની વાત નં જઈ કહી, ચંડ પ્રદોતન ડાંખ્યો સહી. ૮
 અસું વિચારી ધરણુક તિહાં, ન ગયો નિજ ધરિ નારી જહાં;
 સ્ત્રી ચરિતો ન લહે પાર, હેમ કહ્યું સુંણિ રાય વિચાર. ૯
 અસું વચન ભાળઈ મુનિરાય, કુંભારપાલ મનિ સંકા થાય;
 ગુર નહ પૂછઈ એકિમ મિલઈ, ક્રીડી કુંજર કહીપરિ ગલઈ. ૧૦
 નૃપ નહ સમજાવ્યો તેણીવાર, મહેસરી તેડી તેણીવાર;
 ગુર કહ્યું દેવી પધરી કરી ભલ, કાહું કુંભારપાલનું સલ. ૧૧

૧ છુટો તતખેવ.

દેવી કહ્યું હુંણિ હેમસરિં, વિધન શાંભ છઈ કુંભરનિરંદ;
 ગુર કહ્યું કાંઈક કરવું સોય, સંકા રહીત જમ રાગ હોઈ. ૧૨
 ચક્રેશ્વરી બોલી તવ ત્યાંહ, આજ થતી અકલ્પાગાંહિ;
 પાટણુ નયર વિલાસરી. એક, મરણુ થઈ તસ એહવો લેખ. ૧૩
 તિહાં પ્રતિબોધસ્થઈ એ રાય, અવર નહી બીજો કીસ્થો ઉપાય;
 અસું કહીને દેવી જાય, આઠ દિવસ અનુકમિં થાય. ૧૪
 પાટણુનયર વિલાસરી જેહ, કરમિં મરણુ લહઈ નર તેહ;
 પૂંડી નારી થાઈ સતી, વેગઈ વિનવીઉ નરપતિ. ૧૫
 રાય કહ્યું થયો સંધ્યાકાલ, મમ બાલ્યો અબલા બાલ;
 વાલણુક હું આવેસરાહીત્યાંહ, સતી નારી હસઈ વક્ષી જહાં. ૧૬
 અસું કહી ચાહ્યા નર તેહ, કહ્યવા આખ્યા હુંતા જેહ;
 નિશા મધ્ય સમઈ જવ થાય, લેઈ ખડગ નઈ રાગ જમ. ૧૭
 આખો વેગઈ રાગ તિહાં, સતી બસેવા બધી જહાં;
 એણે અવસરિ તિહાં સુંણીઓનાહ, જણે કો સુર કિન્નર સાહ. ૧૮
 નાદિં મોહ્યા નરનઈ નારિ, નાદ વડો એણઈ સંસાર;
 નાદિં દૂખીઆ દૂખ નિગમઈ, નાદિં નાગણી કીડારમઈ. ૧૯
 નાદ સુર બહુ થંભ્યા રહઈ, નાદિં લીણા મૃગ દૂખ વહઈ;
 આર્યો નાદ સુંણ્યો જવ કાનિ, ઉડી સતી વિદ્વિજ હુઈ ગાનિ. ૨૦
 ચાલી સોય સુંણી નહ નાદ, આગલિ મસ્તિરનો પ્રાસાદ;
 તેહમાં પંચુલ બધો ગાય, તેણઈ નાદિં ડોલે બલાય. ૨૧
 સતી જઈ બેડી તસ પાસ, નાદ સુંણઈ મનનઈ ઉલ્લાસ;
 રાઈ મોહી વિદ્વિજ થઈ, પંચુલ નહ પ્રારથ્યો સહી. ૨૨
 તેણે કારણિ નર વરજો નાદ, સહજ ઋષિ નવિ કાહઈ સાદ;
 શીલવંત નરનારી જેહ, થણો આલાપ કરઈ ન તેહ. ૨૩

શાસ્ત્ર માંહિં ક્યું છે જોય, કોઈક ગાલીઓ નિર્ધન હોય; ૨૪
 કોઈક મૂરખિ નર દંતાલ, કોઈક કાણો નર સુકમાલ.
 કોઈક ગીતવતી હુઈ સતી, તેણી નાદિં ન બેઠઈ જતી; ૨૫
 અભયારી નર સ્ત્રી અવગુણી,
 પંચુલ જો સતીઈ સુંણીકે નાદ, તો કામિં કીધું ઉન્માદ; ૨૬
 પંચુલ નઈ પ્રાર્થના કરી, સ્વામી રહઈ મુઝ અંગિધરી.
 પંચુલ કહઈ સાંભલી સુકલીણ, રૂપ હીણને કાયા ખીણ; ૨૭
 મુઝ સાથિં તુઝ કિરયો સનેહ, માહરં કામ નહી સહી એહ.
 દીન વચન ભાખ્ય સ્ત્રી ત્યાંહ, દસ અંગુલી દીધ મુખમાંહ; ૨૮
 સ્વામી સતી વચન મમ કેલી, કદળપણું હમ્યાનું મેદિદ.
 રણુ સંઆમિં પાલા ધસમ, સીદ દેખી નવિ પાછા ખસઈ; ૨૯
 પણિ તેણે કામ નવિજલ્યોગ્ય, સ્ત્રી આગલિ તે છાલી થાય.
 પંચ અગનિ નર સાધઈ જેહ, કરવતિ કાયા કષ્ટઈ દેહ; ૩૦
 મરનાગ પૂજ કરઈ નર વલી, સ્ત્રી સંગિઈ તે જાઈ ગલી.
 અનાપના લીમ આરઈ માસ, જે નરનો વનમાંહિં વાસ; ૩૧
 માહતાપીઓ અમદિનેજમઈ, તે પણિ નારી વચને રગમઈ.
 નારી વચને ચૂકો પંચુ, સતીઈ આપ વિટાડ્યું અંગ; ૩૨
 કરી કરમ નમ આવી તિહાં, નિજ ભરતારનું સખ છાં.
 સતી ચરિત્ર સધલું જે થયું, સોય સકલ રાગઈ લયું; ૩૩
 એણઈ અવસરિ દૂઢ પ્રભાત, સમસાનઈ આવ્યો નરનાથ.
 ગિમ કરજોડિ વારમ નારી, કાંતુ પમસમ અગનિ મઝારિ; ૩૪
 મમઅલિં આમ રહઈ જીવતી, તુઝ ચરણે હુ લાગું સતી.
 કુંભારપાલ તપ વારઈ આપ, નિજ હતાનું મોટું પાપ; ૩૫
 પાંપિં જીવ ન હોમ સુખી, ચિહું ગતિ માંહિં તેકિરક દૂખી.

૧ નર. ૨ નજો.

સતી કહઈ સાંભલી નરસાર, મુઝનઈ પ્રેમ ધણો ભરતાર; ૩૬
 માહરમ મિલવું તેહનઈ સહી, સું કહું હું ઈહાં રહી.
 રાય કહઈ સાંભલિરે સતી, તુઝનઈ કિમ મિલસયે તે પતી. ૩૭
 આચરણ તાહરાં તેહમાં ફેર, તો કિમ જસયો એકઈ સે
 જીવ કર્મ જીમ જૂજૂ કરઈ, લાખ ચઉરાસી ચોનિ ફરઈ; ૩૮
 કુંણ કેહને મિલમ છઈ ત્યાંહ, સતી વિચારો હઈગામાંહ.
 સતી કહઈ સાંભલિ નરનાથ, ન જ્યાંત્યાંની તું મકરિસ વાત; ૩૯
 સહી બલેવું સતીઈ આજ, દીધ આદેશ મુઝનઈ માહારાજ.
 ક્યું ન માનઈ અપલા જસઈ, તપ એકાંતે તેડી તસઈ; ૪૦
 કાં ચૂકઈ છઈ આ ભવલીલ, હું જાણું છું તાહરં શીલ.
 રચણી વાત ગમ વિસરી, નિજ નરનઈ મુઝી નીસરી; ૪૧
 જઈ કીધો પંચુનો સંગ, સતી શીલ કરેઈ તિહાં ભંગ.
 અસ્યું વચન ભાખઈનર જસેં, સતી પોકારી ઉડી તસેં; ૪૨
 અરે લોક જૂઓ સંસારિ, ચંદન થકી વરસેં અંગાર.
 સાયરમાંહિંથી ઉડી ઝાલ, સીરણી જાઈ જુડણ બાલ; ૪૩
 ચંદનથી ઉઠઈ દુર્ગંધી, દેખતાં હુઈ નર અંધ.
 સાર સુગંધ હુઈ છઈ હાંગ, સસલાનઈ સિરિ રાસઈ સીંગ; ૪૪
 સોના ઉપરિ લાગમ શાંમ, જહયર પ્રગટિઈ અમૃત કાંમિ.
 જે કહઈવાય પૃથવી(નો) નાથ, સોય કરઈ પાતગની વાત; ૪૫
 મુઝને કહઈ ધરનારિ થાય, કિરયું કઈં જે રૂપથીરાય.
 નીમ કીઉ તપ અણહ વિચારી, કર્મ મૂઝ આકેં નારી; ૪૬
 પટરાંણી વિણ કિમ રહઈવાય, તેણે કારણિ પ્રાર્થના રાય.
 ઈમ રાગ નઈ હેલી ત્યાંહ, સતી ઝંપાંવઈ અગનિ માંહિં; ૪૭
 રાપતણું મુખ ઝાંખુ થયું, લોક માંહિં તપ પાંણી ગયું.

૧ વલવાની. પાટણ.

વાત હુધ નર દારોદારિ, લાજ્યો ભૂપતિ નાવધ આર;
હઠધિ વિચારઈ હેમસરિસ, હુઓ કલંકી કુંભરનિરંદ. ૪૮
સકલ લોક દેખતાં આજ, કલંક રહીત કર્યો મહારાજ;
જીમ એ ધર્મ થકી નવિ જનક, કીર્તિકલા જીમ વાધધ રાય. ૪૯
હેમઈ તેડયો કુંભરનિરંદ, વેગઈ ગયો જહાં હેમસરિંદ.
બિધ કરજોડિ લાગો પાય, વેગઈ તિહાં બોલ્યા ઝગિરાય. ૫૦
કાં રાજ મનિ શંકા ગાઠ, હેમ વચન જૂઠું કમ સહી;
રાય કલક હું મરિખ મંદ, ક્યું ન માન્યું હેમસરિંદ. ૫૧
ધાયા દિવસની મેલી લાજ, તે મઈ જોધ સધલી આજ;
ચરિત્ત નીર પાછું જીવયું, જે તુઝ વચન હમઈ નવિ ધ્યું. ૫૨
તેં ભાખ્યું તે સાચું સોય, રસ્તી ચરિત ન જૂઠઈ ધાય;
જે જૂઠઈ તો યોગી હોધ, કમ માહરીપરિ મહિમા જોધ. ૫૩
એહ વચન ભૂપતિનાં સુણી, પ્રજા ઉતેડી પાણુનળી;
અચ્યું વચન કલક હેમસરિંદ, દોષ રહીત જીમ કુંભરનિરંદ. ૫૪
જેહ મતી અગનિમાં બલી, તે પંચુલસું ચકી વલી;
સોય સરપ રાજઈ લજું, દયા કાજું તસ જાનું ક્યું. ૫૫
ભવં ક્યું રાજધ જસઈ, નારી પોદારી હી તસઈ;
કૂડ કલંક દીધું પાપણી, દોસ રહીત જીમ પાણુ ધણી. ૫૬
પુરજન લોકા માનો નહી, તો પંચુલ નઈ તેજો જાણી;
એણે વચને હરખ્યા નરનારિ, પંચુલ આંખો તેણું કારિ. ૫૭
સકલ લોક દેખતાં અસઈ, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસઈ;
તુઝ પૂર્વ પાતગ નવિ છેહ, તો આણુંઈમવિ પંચુલ દેહ. ૫૮
આ ભવિ જૂઠું બોલીસજોય, તો આગલિં દૂખ તુઝનેં દોષ;
તેણુધ કારણિ સત્ય બોલે આપ, મૃપા કલક તું પૃથ્વી પાપ. ૫૯

૧ સરિંદ. ૨ અસતી. ૩ મેલિ, ૪ સહી.

પૂછી વાત તવ પંચુલ કાંધી, પરાંણી પાતગ લાણું સહી;
સતી તણો મઈ કીધો સંગ, પરવસિ પણુઈ વિગાળું અંગ. ૬૦
પંચુલવચન સુંણ્યા તિહાં મલા, નીકલી તયાં હઠઆનાં સહ;
રાય પ્રસંસો લોકે ત્યાં, કીર્તિ પસરી ત્રિભુવન માંડ. ૬૧
જ્ઞાનવંત ગુરુ ગણી કરી, અંગ તણું આસરા પરદરિ;
પ્રેમઈ પૂછધ ગુરુને વાત, કહો સ્વામી પૂરવ અવદાન. ૬૨
પૂરવભવિ કહો હું સ્થો હનો, કુંણુકલઈ આગલિ ધારસિ જનો;
કુંણુ કારણિ જેસંગચું વચર, ઉદયન હેમ ધરે કિમ મહેર. ૬૩
પાંચ બોલ એ પૂછ્યાં જસં, હેમાચાર્ય બોલ્યા તસેં;
તીરથી ચક્રસહિ વરસેં કહો, જગુસ્વામી તવ મુગતિ ગયો. ૬૪
દસ વાનાં તે સાચિં ગયાં, હેમસરિ તે વિવરી કહા;
પહઈયું મનપર્યયજ્ઞાન, ધીમું પરમ જે અવધિ જ્ઞાન. ૬૫
ત્રીજી પુલાક કાળિ જે ગાઠ, ચક્રયું આહારક સરી તે સહી;
પાંચમી કાપકેણી તે ગાઠ, છડી ઉપશમજી તે નહી. ૬૬
સાતમો જે જનકરૂપ નિર્ધ, આદમો કહું સંયમનો ભેદ;
પરિહાર વિશુદ્ધ શુદ્ધ સંપરાય, યથાખ્યાત ચરિત કહું વિદાય. ૬૭
તુમું નર નહી કેવલજ્ઞાન, દશમઈ વારી મોદા પ્રધાન;
એ દશ જગુ જ્ઞાતઈ ગયાં, અલ્પ જ્ઞાન તે હવડાં રહ્યાં. ૬૮
પણિ મઈ કરવું તાહડું કાંમ, આખ્યો સિદ્ધપુરી જહાં ગાંમ;
નહી સરથની તીરઈ રહી, સુરિમંત આરાધધ સહી. ૬૯
અહમ તપ કીધો તિહાં જસઈ, ત્રિભુવનસ્વામીની આંખે તસઈ;
દેવ અદ્રીભવ તિહાં કહઈ, તેણુંઈ વચને રતવ મુનિવરલકઈ. ૭૦

હહા.

તેણુધ વચને મુનિવર કહે, બાખધ પૂરવ ભવ વાત;
દેશ મેવાડગાંધિ હનો, સુણી પૃથ્વીના નાથ. ૭૧

૧ નિધાન. ૨ ત્યાહાં.

ઠાલ.

રામ ભણું હરિ ઉડીધ-એ દેશી- રાગ રામગીરી.
 દેશ મેવાડ માંહિં વસે, જયપુર નગર સુસાર રે;
 જય કેસી નૃપ તિહાં ભવો, અન્યાનહિં અલગારે-દે-એઆંચલી ૭૨
 નૃપ જ્યકેશી તણું કુલિ, હુઉ એક નરવીર બાહુ રે;
 સાતઠ વ્યસન સેવતો, તેહને કાઢ્ય ભૂપાલ રે-દે. ૭૩
 આલ્યો નરવીર એકલો, આલ્યો મેવાડ સંધિ રે;
 થાધ પલિપતિ પાદરયાહ, લૂટઈ ઝગડઈ કરઈ બંધે-દે. ૭૪
 એક દિન માલવ દેશનો, જતો સારથ વાહરે;
 બહુ ઋદ્ધિ લેઈરે આવીયો, લૂંટિ નરવીર જય રે-દે. ૭૫
 દૂહવ્યોખીજ્યોરે રૂપઈભર્યો, આલ્યો માલવ માંહિં રે;
 નૃપ સંતોષીરે રૂપઈપરિ, ધાયો નરવીર જ્યાંહ રે-દે. ૭૬
 પક્ષી વીંટયોરે વાંણીઈ, ઝનાસી નરવીર રાય રે;
 નારિ સગભારે હાથિં ચઢી, માર્યો તેહને ધાય રે-દે. ૭૭

ફહા.

ધાય હીઉ નૃપ નારી નઈ, ગિ હત્યા સમકાંલિં;
 નારિ સગભા મૂઠ તિહાં, અને વલી ઉદરિધ બાલ. ૭૮

અઉપઈ.

બાલિક સ્ત્રી હણીનઈ લાંહ, આલ્યો વણિગ માલવમાંહિં;
 વાત સકલ કહી નૃપનંદ જસઈ, નગરધણી તિહાં ખીજ્યો તસઈ. ૭૯
 પાપી તઈ બિહુ હત્યા કરી, તું ભઈસિ દુર્ગતિમાં રૂદ્રિ;
 તાહરેં મુખ જોવા અગ્રાહ, તું મ રહઈજે માહરઈ રાજિ. ૮૦
 દેશ બાહિર કઢાવ્યો જસઈ, પુરજન લોકે હેલ્યો તસઈ;
 વયરાગઈ તવ તાપસ થયો, કટ કરઈ નર વનમાં રહ્યો. ૮૧

૧ દસ લીંહ. ૨ નાહી. ૩ મરી.

કાલે મરણ સારથપતિ થાય, તપબલિં હુઉ જેસગ રાય;
 હત્યા માટઈ નર વાંઝીઓ, જેસંગદે હુઉ જ્યતીઉ. ૮૨
 પસુઆં પખી માંણસ તણુમ, જે નર બાલિક તેહનાં હણઈ;
 વલી વિગોગ કરઈ નરનારિ, નુ હઈ છોર તે ધરિઆરિ. ૮૩
 જો હઈ તો જીવઈ નહી, પાપઈ સાતા નો હઈ કહી;
 તેણઈ કારણિં નર જેતોઆપ, જેસંગ વાંઝીઉ પૂર્વ પાપ. ૮૪
 હવઈ કહું નરવીર કથાય, વાટિં મુનિ મેલાપક થાય;
 યશોભદ્ર સરિ કહઈ કથાય, ધર્મ વિના ભવ આલિં જાય. ૮૫
 દયા દાન દમ પરઉપગાર, રીલ વિના નર રયો અવતાર;
 પૂજા પરમપુરુષનું નામ, નિસુખ્યા ઇસતણાં ગુણગાર. ૮૬
 વચનસાર વિનય નહી જહાં, ઉપશમ નહીં આખા ભવમાંહિં;
 રુદ્ધયુર સંગ કિમઈનવિથયો, અયલપરિ તેહનો ભવ ગયો. ૮૭

ફહા.

બચલ કહઈ સંજો મુનિવર, મુઝમાં ગુણ બિધ આર;
 નિરુણુ જમલો મગ કરો, તાણું વિપમ સુભાર. ૮૮

કવિત.

વિપમ ભાર જેતરી, સકલ પૃથવી પણિ જોડું;
 શાલિ દાલિ જવ જ્યારી, નીપાઈ અન્ન ધરિ રેડું;
 રાજ ઝઋદ્ધિ સિણુગાર, ઘેરી ઉપમાજ અગિઈ;
 ઈસ ચહઈ મુઝ પીઠ, જગત જસ પાપે લાગઈ;
 વિવાહ વાજન જાન જતાં, મુઝ વિણુ દિહાં ચાલે નહીં;
 નિયાનરનંદ તોલિ, યશોભદ્ર આણો જનહીં. ૮૯

ફહા.

ત્રયમ વગન શ્રવણું સુંણી, ગુર કહઈ વચન કહું ખરું;
 ગુણ અગિઈ નહી એક, તે નર પાનણુ કૃતિરો. ૯૦

૧ વરી. ૨ સદ. ૩ રથ. ૪ કહી. ૫ કહીધ.

કવિતા.

સ્વાંન કહઈ હું સાર, પડત પાંતડા જાયું;
કરે વકાર્યો વેદી, પાછો કિમઈ ન ભાયું;
મણુ માઠેરો આહાર, કપીઅક કુલીઈ સાર;
ન કરે લુણુ હરામ, બોલતો કિમઈ ન હાર;
વિષય વિકલ નીતિ નહીં, બિહુ નહીં નિસ એકસો;
સરિ સુણો નર નિગુણુથી, સ્વાંન કહઈ જગિ હું ભલો. ૯૧

ફહા.

સ્વાંન વચન શ્રવણે સુણી, ગુર કહઈ વચન સુધક;
ગુણુ હીણા નર તે તસ્યા, જેવા મૂરખ મહિપ. ૯૨

કવિતા.

જલપાઉં જગમાંહિ, ત્રીગ્યાસરિ માર ઉતાર;
ગજ સાથિં કરે વેદી, દેત કુલ કહીયા અહાર;
સુર વાહન હું સાર, સગનો ઘાટ ઘડાઈ;
કૂપ કુંપલિ સાર, ચૂઆ તિહાં અંખર ભરાઈ;
જલથી બિહુ નહીં કદા, જેણુઈ કારણિ મહીપજ ખભણઈ;
સરિ સુણો ભીસો ભણુઈ, ફાગટ કાં મુઝ અવગુણુઈ. ૯૩

ફહા.

મહિપ વચન શ્રવણે સુણી, ગુર કહઈ બોલ કહું ખરા;
ગુણુ હીણા નર જેહ, તે નર જાણો વાંતરાં. ૯૪

કવિતા.

વાનર કહઈ હું વીર, ફાલ (ફલ) કિમઈ ન ચૂકું;
હમઈ ન પાંડ હારિ, નિપમ ઉવદવાઈં ફૂકું.

૧ હણુ. ૨ મહિપ. કહે મુનિવર સુણો. ૩ વડ કામ જઈ.

જનની સું નહી સંગ, સનેહ ઘણા સગાંચું સાંહિં;
નર આકાર બોલખું, લકે ગદ લીઓ સુમાંહિં;
રામદાસ જગમાં જતી, પૂજતો પરતગિ ઘણી;
સુણો રગુરુ વાંતર ભણુઈ, મકરિ જોડિ નિર્ણુ તણી ૯૫

ફહા.

વાંતર વચન શ્રવણે સુણી, રગુર કહઈ મ કરો વાહ;
નિર્ણુ જમલા મુઝ કીઆ, તે મુઝ બહુ અપરાધ. ૯૬
જગમાં કો અસ્યો નહીં, તોડું નિર્ણુ જોડિ;
તેણુઈ કારણિ અવગુણુ તણ, આણો ગુણુની દોડિ. ૯૭
નરવીર કહઈ ગુર સાંભલો, હું ગુણુહીણુ અસાર;
દાંત સીલ તપ ભાવના, નિઃફલ ગયો અવતાર. ૯૮
જીવ હિંસા કીધી ઘણી, મૃયા તણું મુઝ પાપ;
ચોરી પરદારા સહી, મંસ ભખ્યા મઈ આપ. ૯૯
જનમ લગઈ પાપી સહી, ન લહું પુણ્યની વાત;
યશોભદ્ર ગુર કહે તુમે, વ્યસન નિવારો સાત. ૧૦૦

અઉપધ.

સાત જણુચરના નરવલી રહ્યા, તે કવિતાઈ વિવરી કહ્યા;
પર્વત પ્રાય સરીખા જેહ, બહુહર્મ ઉનર કહીઈ તેહ. ૧
પર્વત શિખર સરીખા એક, તિહાં વરસાત વરસઈજ અનેક;
પણિ અંકુર નહી લવલેસ, જીમ ટાલિ નવિ ફૂટઈ કેસ. ૨
તિમ નર પત્યર સરીખા હોઈ, બહુ ઉપદેશ સુણુઈ જો સોય;
પુણ્યની વાત હઈઈ નવિધરઈ, દાંતશીલ તપ ખાવના કરઈ. ૩
મુંભણુ શેઠના સાથી જેહ, જહાં જીવ્યા તિહાં કટઈ દેહ;
સુણી સુણીને ફૂટાં કાંત, તે નર કહીઈ ન દેતાં દાંત; ૪

૧ મુનિવર. ૨ મુનિ. ૩ જીવ. ૪ નર. ૫ નવિ આદરઈ.

કુંડરિગ રાગ નરગિ જોય, જ્ઞાત વચન નવિ માનઘ સોય.
 પવંત શિખર સરીખા એહ, નહીં ઉપદેશને યોગ્યહ તેહ. ૫
 એક નર ઉખર ભૂમિં જસ્યા, મેઘ ઘણા વર્ષોનોહધ તસ્યા;
 ગુર ઉપદેશ તે ઝાઝા દીધી. મહા કષ્ટઈ એક ૧ અગગજલીઈ. ૬
 જીમ મુનિવરને મિત્રીઓ ચોર, દેઈ રહેસના કીઓ સમદોર;
 તસકર કહધ પચ્ચખાણહ બહુ, ગુરમઈ નવિ ખાવું ગાડુનું. ૭
 એક જેહવી ભૂમિ મર થતી, તીહાં મેઘ જોધધ વલી વલી;
 તુચ્છ વરસાતઈ તિહાં દુકાલ, સદા વૃષ્ટ હોધ તેા સુગાલ. ૮
 તિમનરનઈ ગુરજહાંરધમિલધ, તિહારઈ ધર્મ મારગ સાંભલઈ;
 ખિણુ એક યતિ વિરહ થાય, ધર્મ તણી મતિ તિહારે જાય. ૯
 કુલ વાલૂઓ સંયમથી ચલ્યો, જો અંતિં ગુર તસ નવિમલ્યો;
 મરી સોય દુર્ગતિમાં ગયો, ભૂમિ મરથલી સરિખો થયો. ૧૦
 ખીજો પુરુષ હુઓ અલભદ્ર, બહુ ઉપદેશ દીધી નર ઈંદ્ર;
 સુર વચને નર સમજ્યો તેહ, તેણે જીમ સંયમ લીધો ત્યાંહ. ૧૧
 હવધ કહું ચક્રિયક દ્રષ્ટાંત, સુંણિ તું સોય કરી એકાંત;
 એક પુરુષની પરગતિ અસી, ભૂમિ ચિટોત્તર હુધ જસી. ૧૨
 એક મેઘ વરસઈ જેટલઈ, પૃથવી સરસ થાઈ તેતલેં;
 અનુકમિ હુધ ધન દસ નિસ, ફલઈ અન્ન ઉતિહાં હુધ જગિસ. ૧૩
 પૃથવી સરીખો નર વલી હોઈ, મેઘ સરીખો ગુર ૪ પણિ જોય;
 વાંણી તે જલ સરીખી જાણી, સુંણુતા હુધ ગુણુની ખાણી. ૧૪
 એકવાર સુંણી જો રહ્યો, વલતો તે ગુર ઉપદેસ નવિ લહ્યો;
 સોય ધર્મથી પાછો પડઈ, જીમ ચિટોત્તર જણું ધડઈ. ૧૫
 ધહાં સંભારો અભયકુમાર, સુંણી દેશનાં બહુ નરનારિ;
 ઋદ્ધિ રમણી તેણુધ પરિહરી, વીર હાથિં તેણુધ દીક્ષા વરિ. ૧૬

૧ અગગ. ૨ ઉપદેસ. ૩ તવ. ૪ તું.

કાહાનમ ધરતી સરીખા એક, થોડે મેઘઈ અન્ન અતેક;
 તિમ થોડે ઉપદેશધ બહુ, અર્થ ભેદ નર સમજધ સહુ. ૧૭
 ઉદાધ ધરિ જીમ પદમાવતી, સંયમ ધારધ સીલધ સતી,
 તેણુમસમજાવ્યો નિજ ભરતા, ઉદાધ રાગઋષિ લલધ પાર. ૧૮
 એકનર સરોવર ધરતી જસ્યો, મુનિ મિલઈ પુણ્ય કરધ ઉવસ્યો;
 ન મલધ તિહારધ લીધી કુવાટ, જગવિણુ સર ધરતી જઈ ફાટ. ૧૯
 સરોવર સરીખા ચ્યાર હજાર, ઋષભ સાથિં લીધ સંયમ ભાર;
 આદિનાથ તણો વિરહ થાય, તવ તે સંયમ મુકિ જાય. ૨૦
 એક પુરુષ ધરતી માલવો, થોટધ મેઘધ સુગાલ હવો;
 તિમનરનઈ હુઈ એક ઉપદેશ, ન કરઈ પાતિગતો લવલેશ. ૨૧
 માલવ ધરતી સરિખા જોધ, જાણુ મેઘ મુનિશ્વર સોય;
 પ્રભવ સ્વામી શ્રેણિક મહારાય, એક વચને સમજ્યા તેણુધ ઠાય. ૨૨
 નેમવાંણી અતિ સોહામણી, પુન્યસાર રાગઈ સુંણી;
 ઋદ્ધિ રમણી મુક્યો પરિવાર, મુગતિ ગયો લેધ સંયમ ભાર. ૨૩
 કેસી ગણુધર કહઈ કથાય, કિમ સમજ્યો પરદેશી રાય;
 યસોભદ્રની વાંણી સુંણી, તિમ નરવીર હુઓ નરગુણી. ૨૪
 વ્યસન સાત નિવાર્યાં ત્યાંહ, સ્વામી જીવન મારું કિહા;
 મદિરા માંસ નધ પરનારિ, એહના પાપ ઘણા સંસારિ. ૨૫
 ન કઈ ચોરી નહીં સુઝ દ્યુત, પાડું નીમ જો ક્ષત્રિ પુત્ર;
 વેશ્યા ગમન હું ન કઈ રાય, કરી અગડ નધ જીવીયા પાય. ૨૬
 ધર્મ ગ્રહી નર ચાલ્યો જાય, તિતંગદેશ નવલખો કહધવાય;
 એક સિત્તા નગરી તિહાં ગાંમ, વસધ વાંણીઓ આઠરનામ. ૨૭

હહા.

આઠર કીર્તિ અતિધણી, માગ્યાં ન કહધ નાય;
 અનપાંન ચીવર દીધ, મૂખ્યો કોય ન જાય. ૨૮

ઐહ પપા જસ મંદિરમ્, પુણ્ય પ્રસાદ પાંત;
 પવિત્ર પુજા પ્રવ્રવધન, પાથરણાં પ્રધાન. ૨૯
 પરમવચન પરભાવના, પૌપધ પરઉપગાર,
 પડિકકમણુ પચ્ચખાણુ તિહાં, પોપધ પાત્ર અપાર. ૩૦
 અસ્યો આદર નર વાંણીઓ, મેઘપરિં દિધિ દાંન;
 નરવીર લાછ તિહાં ગયો, માગણુ મરણુ સમાન; ૩૧

કવિત.

માગણુ મરણુ સમાન, સોયપણુ સુપુરપ કેરમ્;
 તુણા કલમ જમ માંગમ, લાજ તસ પાછો ફેરમ.
 ફિરી મંડમ પગ પ્રાણુ, નાકમુખ નિયું ધાલમ;
 હમઉં હાથ હડગડમ, જમની યુગતિ ન ચાલમ.
 શ્રવણુ સોય સંસમ પડમ, કવણુ રાખદ હોસમ કહી;
 મન ચિંત્યુ મનમાંહિં, દેસમ કમ દેસમ નહી. ૩૨

હહા.

એહવું ૧માહું માગવું, ભુડી તે પરની આસ;
 માગણુથી નર તે ભલો, જેહનમ સરિ સંડાસ. ૩૩
 માગણુ જો મયગલ ચહમ, સોવન ક્યોલો લથ;
 માંગ્યાં જો મોતિ જડમ, તોહમ જન્મ અક્યત્ય. ૩૪
 તેણુઈ કારણિ નરવીર તિહાં, કાધો સુદ્ધ વિચાર;
 સેવા કરું આદર તણી, વિવહાર સુંદિ લીડું આહાર. ૩૫
 અસું વિચારી આવીઓ, ઉદર ભરેવા કામિ;
 ગલગલ સાહિં બોલીઓ, વિનય વચન તસ કામિ. ૩૬
 સ્વાંમી મુઝને રાખસ્યો, તુલન ધરિ કરસું કામ;
 રક્ષા કરું તુમ દેહની, ન કરું લુણુ હરામ. ૩૭

આદર આવક સુભમતિ, આવી કૃષ્ણાસાર;
 નરવીરને સુપરિં કરિ, તેડયો તેણીવાર. ૩૮
 ભોજન ભગતિ કાધી ભલી, પૂછી પૂરવ વાત;
 નરવીર ઈમ માંડી કલો, વિતક સહુ અવદાત. ૩૯
 આદર કલઈ સુંણિ વીર તું, રહમ ૧અદ્વારઈ ધધરિ;
 ભોજન ભગતિ નમ લૂગડાં, દેસું મોઈ સુપધરિ. ૪૦
 કુંભર રહો ધરિ તેહનમ, કરતો કારજ સર્વ;
 એણુમ અવસરિતિહાં આવીઉં, વડું પજૂસણુ પર્વ. ૪૧

અઉપધ.

પવે પજૂસણુ આવ્યું સાર, સાહ આદર સુત સુંદર ચ્યાર;
 નારી જગદા વહુઅરો જેહ, ફરી ઉપવાસ નમ બધી તેહ. ૪૨
 એણુમ અવસરિ નરવીરહ જેહ, કાજ કરી ધરિ આવ્યો તેહ;
 મંદિર કામ ન દીસે તસઈ, ઉપાસરમ નર આવ્યો જસમ. ૪૩
 ઉંચું નિચું થમને જૂઈ, અદાર આવક દીડો સોય;
 દ્રષ્ટિ કરી વહુ ઉપરિ જસે, તે બડબડતી ઉડી તસે. ૪૪
 હાલી ન લહમ પુણ્ય નમ પાપ, પાંધમ પીધમ સુખીઓ આપ;
 ઉત્તમ દિવસ પજૂસણુ આજ, હાલી પેટ ભર્યાસું કાજ. ૪૫
 જેહ પજૂસણુ પર્વ વિસાલ, ગોદાં પાપ કરમ વિસરાલ;
 જેણુઈ દિન કષ્પસત્ર એ સાર, આડવાર સુંણતાં નહીં અવતાર. ૪૬
 અસું પજૂસણુ પુણ્ય ભંડાર, સકલપર્વ માંહિં રતે સાર;
 જમ પાંખીમાં ઉત્તમ હંસ, કુલમાંહિં જેમ ઋષભ વંસ, ૪૭
 જમ પાંણીમાં ગંગા નીર, જમ વસ્ત્રમાં ચાડ ચીર;
 જમ વાંનરમાં વડ હનુમંત, ખિમાવંતમાં જણુ ભગવંત. ૪૮

તિમ એ સકલ પર્વમાં કહું, પર્વ પળૂસણ મોહું લહું;
 એણું દિવસે લીધ આહાર, સો લાલી નર વડા ગુમાર. ૪૯
 અસ્યાં વચન તિહાં વહું કહી, નરવીરને તવ તેડ્યો સહી;
 ચાલિ દિવં સિરામણ તુઝ, ધર્મ અક્ષર જામ હઈ મુઝ. ૫૦
 ક્રોધ કરંતી દીડી જસે, શેઠાણી બોલાવી તસે;
 કુણ કારણિ ખીજો છો તુહો, આજ આહાર ન લેસું અહો. ૫૧
 તવ શેઠાણી કહમ સુણિ દાસ, પરાંણી ન કરાવું ઉપવાસ;
 જાંણુ મસરો માહરો જામ, મુઝ ઉપરિ બહુ ખીજાં તામ. ૫૨
 નરવીર કહે સુણી માહરી માય, કર અપવાસ હું મનકંઠાય;
 તમ ઉપરિ કોણ ખીજો આજ, તમો કરો જામ ધર્મહ કાજ. ૫૩
 હું તુઝ સાથિ આવું સહિ, ગુર મુખ નીમ કરું ગહમગહી;
 નરવીર આવ્યો સમા મઝારી, શેઠા બોલાવ્યો તેણુ ઠારી. ૫૪
 નરવીર તું આવ્યો કુણ કાંમિ, વિનય કરી બોલ્યો તસ હામિ;
 સાંમી આજ પળૂસણ ખાસ, મુઝનંધ પચ્યાખાવો ઉપવાસ. ૫૫
 એક ચિંતઈ દીડો જવ દાસ, ગુર કહમ પચ્યાખાવું ઉપવાસ;
 યશોભદ્ર ગુર મુખે પચ્યાખાંણ, કરી ઉપવાસ સુંણમજ વખાંણ. ૫૬
 એણીપરિ દિવસ ગયો દિનરાંતિ, પારી શેઠ આવ્યો પ્રભાતિ;
 નરવીરનમ લીધો સંગાતિ, ભોજન ભગતિ કરમ બહુભાતિ. ૫૭
 આજ ન કરમ દાતણનીર, તવ વેગમ બોલ્યો નરવીર;
 સ્વાંમી તુહો ન કરું પારણ, કારણ સોય કહો તુહ તણ. ૫૮
 આહર કહમ સુંણિ નરવીરવાત, હું પુણસ આવી જગનાથ;
 તિવાર પાંછી હું લેસ આહાર, તું ભોજન કરિ મ કરિ વિચાર. ૫૯
 કુંભર કહમ સુંણ સ્વાંમીવાત, સેવક જમઈ કીમ ભૂખ્યા નાથ;
 જામ સુકુલીણી શામા જેહ, નર ભૂખ્યા સ્ત્રી ન જમમ તેહ. ૬૦

જે એથો ગુરનો ગુણસાર, નિજ ગુર પહીસો નકરઈ આહાર;
 પુત્ર સપુત્ર જે પશિ હોય, પિતા પહીસો ન જમમ સોય. ૬૧
 તું સ્વાંમી હું તાહરો દાસ, તુહ પહીસો કીમ લેઉં આસ;
 તુહો પધારો જન પૂજવા, મુઝનંધ 'હર્ષ' સાથિ આવવા. ૬૨
 અસ્યાં વચન તે બોલ્યો જસઈ, શેઠ સાથિ લીધો તસઈ;
 કેસર ચંદન અગર સુગંધી, આવ્યો તે જન મંદીર વહી. ૬૩
 નિસહી શેઠ કહી તિહાં સાર, કહી પચમ જાંમ જનનું દાર;
 નિસહી એક કહમ મધ્ય કાંમિ, નિસહી એક ચેષવંદન કાંમિ. ૬૪
 મોનચહી જન પૂજ કરઈ, પુજ લેમ નઈ છામો ભરઈ;
 નરવીરને સીખાંમણ દીઈ, જન પૂજો તુમો હરખિ હઈ. ૬૫
 કેસર ચંદન અગર કપૂર, પૂજ પાતિગ કીમજ દૂર;
 દમનો મરજો ચંપક જાય, કુસમ લેમ પૂજો જનરાય. ૬૬
 કુંભર વાત વિચારી અસી, પરદ્રવિં એ પૂજ કરી;
 ગાંડિ ન છૂટઈ પોતાતણી, તો કીર્તિ સું વાધમ ધણી. ૬૭
 પરદ્રવિં કરતાં બહુકાંમ, પશિ તેણમ કાંમ ન રહમ માંમ;
 એક પાયકો પોતાતણો, અરચમ તો જસ હમ ધણો. ૬૮
 વડી વાત કરમ વાગરી, છોડઈ નહી એક નર નાંસરી;
 પરદ્રવિં હમ મોટીઆર, ન વધમ શોભા એક લગાર. ૬૯
 અસું વિમારી તિહાં નરવીર, પૂજ નિર્મલ કરિઉં સરીર;
 કોડી પાંચ અજાં વાવડ, ફલ લેમનમ પૂજ કર. ૭૦
 બાઈ માલણી હુગું જાંમ, નરવીર વેગમ આવ્યો તિહાં;
 કુડી પાંચ દીધી તસ હાથિ, પુજ અહાર લીધા શુભ જાતિ. ૭૧
 આવી પૂજ્યા અજાત જાણું, નરવીર હમમ અતિ આણું;
 શેઠ સેવક જન પૂજ કરી, આવ્યા નિજ મંદિર પરવરી. ૭૨

ભોજન કાળ બધસાં સાહ, નરવીર બધસાર્યો શુભ દાહ;
 સાકર દૂધ કરંબો સુમ સાલિ, સાહ મીઠાવધ નરવીર થાલિ. ૭૩
 ભક્તી જલેખી સાકર જસી, બહુ ગારી તિલાં પ્રીસધ હસી;
 સેવ સુંદારી નધ સાંકલ્લી, ધૃત થીણું નધ સાકર ભક્તી. ૭૪
 પિંડા પાપડ સાકર તણાં, વક્તી પતાસા લાડૂ ઘણા;
 દૂધપાક દસ નધ હેસ્મી, બહુ સુકુલીણી પ્રીસધ નમી. ૭૫
 ખીર ખાંડ ધૃત પ્રીસધ વક્તી, ઉપરિ પોક્તી તે પાતલ્લી;
 ધૃત ખરડી કેલાં કાતલ્લી, સખરી સાકર માંહી ભક્તી. ૭૬
 પ્રીસધ મેવા જે જે સાર, કામ બદામ અખોડ અપાર,
 શ્રીફલ સીધાં ચારખી, ચારોક્તી આંણી તિલાં નવી. ૭૭
 સાલિદાલિ નધ સાદ અનેક, દધી માખણ સું સખલ વિવેક;
 આખ્યા ફેફલ પાંન વલીંગ, ભોજન ભગતિ કરમ મનિરંગ. ૭૮

હુહા.

ભક્તિ કરી નરવીરની, દીધું મુનિવર દાંન;
 પોતધ પણિ ભોજન ક્યું, આરોગી મુખિ પાંન. ૭૯
 એણીપરિ જે નર દેહ જમઈ, તેલનુ ભોજન નામ;
 દીધા વિણ તે ઝાખ્યું, ભોજન ન કહધ તાંમ. ૮૦
 ભોજન ભગતિ વિવરી કહી, પુણ્યઈ ભોજન સાર;
 હવલ સુપુરપ સહુ સાંભલો, ઝાખ્યા તણાં વિચાર. ૮૧

કવિત્ત.

ચોલા ખરડી તેલ, સાક વિણ નિતધ સારધ,
 પ્રીસધ ભુંડી નારિ, પેટ ફેલો ક્રેષપરિ દારધ.
 ઉપરિ પ્રીસધ ઘઘસ, હાસ પણિ પ્રીસધ પાણી;
 સિંધવ નહી જસરાખ, કરી કહું કર્મની કાંણી.
 આહાર અદાધ સેરનો, સેર સવા દોહલો મિલધ;
 દત્તહીણુ નર ઝાખ્યા, ભોજન એદનધ કુંણુ કહધ. ૮૨

ભોજન એહનધ નવિ કહું, એ સહિ ઝાખ્યું જાંણી;
 વલી ચાર બોલજ કહું, પાપિં લહધ નિર્ધાણ. ૮૩
 અપકવલ બાલણુ જવ જમણા, ચેલકડાં બહુ આઈ;
 દીપે દીપે ધર ચૂધ, ચ્યારધ પાપ ફલાઈ. ૮૪
 ફૂચ્યા બોલી કામિની, લેવો નિરસ આહાર;
 ભાર વહીનધ જીવનું, એ ત્રિણિ દુઃખ અપાર. ૮૫
 ત્રિણુ દુઃખ જગમાં વડાં, ખીજા દુઃખ અનેક;
 પર ઉપકારજ કારણિં, વિવરી કહુંજ વિશેષ. ૮૬

ચઉપધ.

પહધનું દુખ પાડોસી ચાડ, ખીજું દુખ ધરિ વિખતું ઝાડ;
 ત્રિણું દુખ જે નિત સહધ માર, ચઉથું દુખ જે ન જરિ આહાર. ૮૭
 પાંચમું દુખ પાલા ચાલવું, છઠું દુખ નિતિં માગવું;
 કવિ કહધ માંચધ માંકણુ બહુ, એ સાતાધ દુખ સુંણ્યો સહુ. ૮૮
 પહધનું દુખ જે પરની આસ, ખીજું દુખ જે ઝોછધ વાસ;
 ત્રીજું દુખ જે બહુ રણિ ચઢઈ, ચઉથું દુખ જે વહુ વસિ પડઈ. ૮૯
 પાંચમું દુખ જે ન ટલઈ રોગ, વાંછયો ન મલધ જેહને ભોગ;
 કવિઆણુ કહધ નિત ખાઈ નીગ, એ દુખ સાતાધ દહઈ સરીર. ૯૦
 અધ પુરપ નધ આંગણિં ફૂધ, નાહનો બાલ નધ મા તસ મૂધ.
 પડયા દાંત સોપારી ધુંડિ, આસણુ ગુંમડું ચઢવું કંડિ. ૯૧
 ધર નાંહા વચિ ખીજો જડયો, નિર્ધન આટધ બહુજલિ પડયો.
 લૂખું ભોજન ટાહું થાય, સાતાધ દુખ મોટા કહવાય. ૯૨

હુહા.

એ દુખ પાપિં પાંમીઈ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ.
 રૂપ કાંતિ ધન કામની, પુત્ર સજન સયોગ. ૯૩

છાસ જામદેઝાં છાંહડી, છઠ રીતિ ભોગ ભલાય.
છોર છતિ ધરિ છયલ ત્રિય, પુણ્યઈ સાત છઠાય; ૯૪
ગોધૂમ ગોરસ ગોલરસ, ગોખઈ ગોરી ગાંન.
ઋષભ કહઈ ગજ આરણ્ય એ સુખ સ્વર્ગ સંમાન, ૯૫
સાત ગંગા પૂણ્યઈ લહઈ, પુણ્યઈ ભોજન ભોગ.
પુણ્યઈ ઈંદ્રી પરવડાં, પુણ્યઈ પતનું નહીં રોગ; ૯૬

અઉપધ.

પહંધુ સુખ જે મતિ નર્પા, બીજું સુખ જે ધરિ દીકરા;
ત્રીજું સુખ જે રણવણ વરા, ચઉથું સુખ જે પોતઘ ધર. ૯૭
પાંચમું સુખ જે ભગતિ નારિ, છઠું સુખ જે જોડું આરિ;
સાતમું સુખ જે અંગણિ જૂત, પુણ્યઈ એ લહઈ ધરસૂત. ૯૮
પહંધુ સુખ જે નજદઈ ગામિ, બીજું સુખ જે વસઈ ઠાંમિ;
ત્રીજું સુખ જે માનઈ ભૂપ, ચઉથું સુખ જે રૂપ સરૂપ. ૯૯
પાંચમું સુખ ધજાઈ રમઈ, છઠું સુખ વેલાઈ જમઈ;
કવિ કહઈ સાતમું સુખ એગમઈ, સકલ લોક ધરિ આવી નમઈ. ૧૦૦

ફૂલ.

એણી પરિ સુખ બહુ ભોગવાઈ, સાર આઠર ધનવંત;
ભોજન ભોજી ઉડીઓ, દેહ કાંતિ દીપંત. ૧
એણઈ અવસારિ નરવીર તિહાં, ભોજન કીધું જામ;
સરસ આહાર યોગઈ કરી, જીવ ચૂંથાઈ તાંમ. ૨

અઉપધ.

જીવ ચૂંથાવા લાગો જસઈ, સાહ આઠર પાસે ગયો તસઈ;
ઓપધ બેપધ નહ ઉપચાર, અનેક તેલ આણ્યા તેણી વાર. ૩

૧. તન નિરોગ

વૈદ વિવેકી લહઈ વિચાર, જાંણુ પુરૂષ તેડ્યા તેણી વાર;
વિવિધ ઓપધ કરઈ તિહાં ભલાં, સાહ ઓલાસઈ પગના તલાં. ૪
તવ નરવીરઈ કયો વિચાર, ધન્ય ધન્ય જનનધરમ જગિસાર;
એકે ઉપવાસ જીન પૂજા કરી, તેણઈ કારણિ સહુ પૂજઈ ફિરી. ૫
પણિ મહારઈ પોતઈ પુણ્ય નહી, તો હું ધર્મ આરાધું કહીં;
શ્રીજીન શ્રેય તણોજ પસાય, સાહ સરિખો મુજ ચંપઈ પાય. ૬
નરવીર નિર્મલ ચોખું ધ્યાન, શ્રીજીન વચને ધરતો કાંન;
કીધાં ચારઈ મોટાં સરણ, શુભ ધ્યાને સેવક કરઈ મરણ. ૭
એહજ જાંજૂદિપ મઝાર, ભરત ક્ષેત્ર દધિલી વિચાર;
તિહુયણ પાલ કાશ્મેરી નારી, નરવીર ઉપનો ઉદરિ મઝારિ. ૮
નામ હવું તસ કુંભરનિરંદ, પ્રતાપી જીમ ગગને દિણંદ,
જીન પૂજ્યા લેખ પુષ્ક અઢાર, અઢાર દેશ પાખ્યો તેણઈ સાર. ૯
શ્રીજીન ધર્મ પ્રેસંસા કરી, તેણે શુભશ્રેય તું પાંખ્યો ફરી;
એ રાજા તુલ પૂરવ કથાય, અઢાર મરીનઈ ઉદયન થાય. ૧૦
યશોભદ્ર હુઆ હેમસરિંદ, આગલિં વ્યંતર કુંભરનિરંદ;
તિહાંથી આ ભારત ક્ષેત્ર મઝારિ, ભદ્રલપુર નગર તિહાં વિચારિ. ૧૧
રાજા સતાનંદ તિહાં સહી, ધરણી ધારણી દેવી કહી,
તેહનો સુતતે સતબલિ નાંમ, કુંભારપાલ ઉત્તમ ગુણુ ઠાંમ. ૧૨
રાજ કરઈસો મન ઉલ્લાસ, પદ્મનાભ તિથઈ કર પાસ;
દીક્ષા લેઈ ગણુધર ચાઇસ્યો, થોડા કાલગા મુગતિ જસ્યો. ૧૩

ફૂલ.

મુગતિ જસ્યો નર તુલ સહી, લહી અનંતી ઋહિ;
અષ્ટ કર્મનઈ ખય કરી, હોસ્યો મુગતિ સિદ્ધ. ૧૪

ઢાલ.

ધલગારે-એ દેશી-રાગ સોરઠ.

સિદ્ધ ગતિરે નરપતિરે, તુલ્ય હોસ્થાન નિરધાર; રોગ સોગ ભય આપદા, કુગતિ નહીંજ લગાર-આં. ૧૫
 સાહિબ સેવક સોય નહીં, નહીં કો મારણ હાર; યદ્યહાં દેલી નવિ લીધ, કો કદનો નહીં ઠાર-સિ. ૧૬
 રાય તણો ભય તિહાં નહીં, નહીં અગનિ જ્વમજ્જેર; વાધ સિંહ વીંછી નહીં, નહીં સર્પ તણો તિહાં સોર-સિ. ૧૭
 ડાંસ મસા માખી નહીં, નહીં ભૂપક નહીં તીડ; અનંત સુખ(સિંહજે)અવનંદ, નહીં વેદન નહીં પીડ-સિ. ૧૮
 સાસ ખાસ ખસ તિહાં નહીં, નહીં જલધર રોગ; ભૂખ તરસ ભય તિહાં નહીં, રનહી નરનારિ વિયોગ-સિ. ૧૯
 જનમ જરા મરવું નહીં, અજરામર તેણુ ઠાંભિ; ટાઢ તાપ જલ તિહાં નહીં, ડાંડ નહિ તેણુ ઠાંભિ. ૨૦
 પુછી ધુઓ જીજીઓ, નહીં દેવાલું દાંણુ; ચાડ ધાડ ધર તિહાં નહીં, નહીં તૃપ કેરી આંણુ-સિ. ૨૧
 સત્રુ મિત્ર સો તિહાં નહીં, નહીં તિહાં રાગ નમ દ્રેપ; કોધ માન માયા નહીં, નહીં નરનારિ નિસેસ-સિ. ૨૨
 અનંત જ્ઞાન સિદ્ધ નમ સહી, સિદ્ધનમ સુખ અનંત; અનંત દર્શન દીપવું, અનંત વીર્ય સિદ્ધ જત-સિ. ૨૩

દ્વહા.

અસી મુગતિ નગરી ભલી, જેહનઈ નહીં કો જોડી; નર વરણી કો નવિ સકઈ, જો મુખ જીજી કોડી. ૨૪

૧ ચોર ૨ નહીં સજ્જનનો સોગ.

ઉપમ ટંકાં તેહની નડી, આંણુ મોક્ષ ધૂરાય; જીમ વનિ વસતો ભીલકું, સર્માઈ કહું ન જાય. ૨૫

ઢાલ.

રાગ-કેદર ગોડી તથા પારધિયાનો-ભોજન ધોવર ભીમનંદરે-એ દેશી.
 ભીલ પુરંદર વનિ વસધરે, કરતો વન ફલ આહાર; પહધરણિ ખાખર પાનડારે, નલહધવસ્ત્રવિચાર-ભી.એઆંચલી. ૨૬
 પાસે પોતે નમ ધરિનારિ, ગાહુ બાલક છે તેણે ઠારિ; એણુઈ અવસરિ એક નરપતિરે, પોહોતો વનહ મઝારિ-ભી. ૨૭
 અશ્વ કુલદાણુ લેઈ ગયોરે. જહાં ભીમો નરનારિ.
 ભી. ૨૮
 તૃપ તૃપાતુર તિહાં થયોરે, ભોમિ પડ્યો હુધ લહધરિ; દેખધ ભીમ પુલંદરે, તેહનઈ આવી મહધરિ-ભી. ૨૯
 લેઈ વન ચૂંટિ આંચલોરે, મુકંચો તૃપ મુખ માંહિ; સજગ હુંઓ તૃપ રાજીઓરે, બોલ્યો તૃપ મુખ ત્યાંહ ભી. ૩૦
 તઈ વનરાગ સહી દીઉરે, મુકનઈ અવિત દાંન; ગુણુ ઓસંકલ કારણુધરે, તુઝ દેહીવાલું વાંન-ભી. ૩૧
 અસુ વચન મુખિભાંખતારે, આબ્યો તૃપ પરિવાર; ભીલ યદ્યસાર્યો પાલખીધરે, તૃપ વલીઓ તેણુઈ ઠાંમ-ભી. ૩૨
 તૃપ નિજ મંદિર આવીઓરે, આણ્યા તેજ સુગંધ; ભીલ પુરૂષ નવરાવીઓરે, આંધ્યા બાબૂઅંધ-ભી. ૩૩
 પહધરણિ ચિર પિતાંચરે, પહધરણિ સાલૂ સાર; મુકટ કુંડલ નમ મુદ્રિકારે, જાણે ઈંદ્ર અવતાર-ભી. ૩૪
 ભોજન કાજી ભીમશેરે, યદ્યસાર્યો નિજ પાસ; વિવિધ જાતિનાં સુખડીરે, મુકંઈ કપૂરઈ વાસ ભી. ૩૫
 ખીર ખાંડ ધૂત લાપસીરે, સાક તણી ગાહુ જાતિ; વિવિધ પાક તિહાં પ્રીસતારે, ભોજનની ગાહુ જાતિ-ભી. ૩૬

વલી વડાં નાગર ખીડલારે, માંદિ સુધ્ધ કપૂર; ૩૭
 સોનવ એજ પૂઠોરે, ઉગ્યો ન જાણુઈ સૂર-ભી. ૩૭
 એણીપરિ કાઢ ગયો ઘણોરે, એક દિન પૂછ્યો રાય; ૩૮
 સાંભી નેકમ તે કહુરે, જે મનમાં ધણાય-ભી. ૩૮
 તામ પુલિંદર બોલીઓરે, ન રચ્ય રહ્યું એણુઈ ઠાંભિ; ૩૯
 તિહાં મુઝ મુઝા નરપતિરે, જહાં મુઝ ભીલની નારિ-ભી. ૩૯
 જે જીવ વિખમાં ઉપનોરે, ન ગમ્ય અમૃત કુંડ; ૪૦
 માખી ચંદન પરહધરે, સ્વાંત તજઈ ખીરખંડ-ભી. ૪૦
 કનક તણુજી જીમ પંજરધરે, સુખ નવિ માંતે કાગ; ૪૧
 તિમ મુઝને ઇહાં નવિ રચ્યરે, મુઝ મનિ વસતાં રાગ-ભી. ૪૧
 ભીલ વચન ભૂપઈ સુંણીરે, મુઝ્યો વનહ મઝારિ; ૪૨
 બહુપરિ હરખ્યો ભીલોરે, મેટિ હુધ ધરનારિ-ભી. ૪૨
 સજન કુટુંબનઈ જમમિથોરે, પૂછઈ પૂરવ વાત; ૪૩
 દિવસ આટલા કિહાં રહ્યોરે, બાખો મોય અવદાત-ભી. ૪૩
 હું રહ્યો ભૂપજીવન સહીરે, વવિધ વસ્ત્ર મુંજ ત્યાંહ; ૪૪
 તેહની ઓપમ સી કહુરે, જે નહી આ વનમાંહી-ભી. ૪૪
 ભૂપજી ચીવર મંદિર શુરે, ખાજમની જે વાત; ૪૫
 બહુપરિ પુજે ભીલોરે, કહી ન સકે અવદાત-ભી. ૪૫
 હેમ કહ્યું સુંણો નરપતિરે, જે પણિ અનુભવિ વાત; ૪૬
 સોય ભીલ કહી નવી સકધરે, નગરી સુખ અવદાત-પુ. ૪૬
 સુખ અનંત વૃષ મુગનિનારે, નવિ અનુભવિયા તેહ; ૪૭
 કેવલ જ્ઞાન વિના વલીરે, કોઈપરિ ભાખું તેહ ભી. ૪૭

દ્વિહા.

કોઈપરિ ભાખું તે વલી, મુગતિ સિદ્ધા સુખ સાર; ૪૮
 યોજન લાખ પરનાયની, ચડ તણો આકાર-ભી. ૪૮

આક યોજન વચિ સહિ, છોહડ્યો માખી પંખ; ૪૯
 અજુન સોના સારીખી, સુખ અનંત અસંખ-ભી. ૪૯
 સિધ્ધ શિલા નગરી વલી, જોયણ ચોવીસમે ભાગ; ૫૦
 હેમ કહઈ નરપતિ સુંણો, તિહાં રહ્યો સિધ્ધ નિરાગ-ભી. ૫૦
 તેજ પૂજમઈ થઈ રહઈ, સિદ્ધ જીવ અરપ; ૫૧
 લોક અલોકલાણું વલી, જાણુઈ સકલ સરૂપ-ભી. ૫૧
 ચઉદરાજ નગરી તણું, નાટિક જ્ઞાનઈ જોય; ૫૨
 પાપ પુણ્ય જન જે કરઈ, સિદ્ધ અગમ નહી સોય-ભી. ૫૨
 એહ સરૂપ સિદ્ધજ તણું, હું પણિ થાઈસ સિદ્ધ; ૫૩
 હેમ કહઈ વૃપતિ સુંણો, તિહાં અનંતિ ઋદ્ધ-ભી. ૫૩

ચઉપમ.

શ્રીગુર વચન સુંણી તિહાં રાય, ચઉકસ વાત કરઈ તસ હાય; ૫૪
 એકસલા નગરી જઈ જહાં, નિજ સેવક મોકલીઈ તિહાં. ૫૪
 આઠર ધરિ ગયો તે સહી, તેણુઈ મંદિર એક દાસી રહી; ૫૫
 ચિરદેવી જઈ તેહનું નાંમ, પૂરવ વાત નર પૂછ્યો તાંમ. ૫૫
 દાસી કહઈ સુંણિ સુપુરૂપ વાત, આઠર હુઓ નર જગિ વિખ્યાત; ૫૬
 ચ્યાંર પુત્ર તેહનઈ પણિ સહી, જૈન ધર્મ કરતા ગહધગહી. ૫૬
 બહુ ઋદ્ધિ તેહનઈ બહુપરિવાર, એક નરતીર ધરિ સેવક સાર; ૫૭
 તેણુઈ ઉપવાસ જન પૂજા કરી, કર્મ યોગ ગયો તે મરી. ૫૭
 કાલે શેક શેકાણી જેહ, ગયા પરલોક આરાધી તેહ; ૫૮
 ચ્યાંર પુત્ર સુંદર જે હતા, કાલે સોય હુઆ નર ગતા. ૫૮
 વહુઅરો ચાર હતી યુથવતી, તે પરલોગઈ પોહોતી સતી; ૫૯
 હુખની વાત કહું સું ધણી, હું જીવું ભૂડી પાપણી. ૫૯
 પ્રાંહિં નર ઉત્તમ જગિ જેહ, અહ્ય આઉખઈ જાઈ તેહ; ૬૦
 ખટ મહીના જીવઈ કેસરી, કાલા કાગ ન જાઈ મરી. ૬૦

તાડ સિરિ કો ન દીધ ધાય, કેલિ તણું પટ મહીના આય;
 ઈંદ્ર રૂપ નર ચાલ્યા વહી. હું પુણ્યહીણી જીવું સહી. ૬૧
 જેતી વાત ગુર હેમઘ કહી, તેતી તે દાસી મુખિ લહી;
 આગ્યો સેવક વેગઘ વહી, કહી કથા નૃપ આગલિ રહી. ૬૨
 અતિ હરખ્યો નરકુંભરનિરંદ, સખલ પ્રસંસ્યો હેમસરિંદ;
 કલિકાલિ સર્વજ્ઞ નામજ થયો, નહીં જનપણિ જનસરિખો કહ્યો. ૬૩

ફહા.

જન સરિખું ગુઝ તઈ કહ્યું, મુઝમનિ નહીં સદેહ;
 હીત જાણી પૂછું વહી, સકા યાચો તેહ. ૬૪

ચઉપધ.

કુંભ ઉંઘઘ કુંભ નર જગતા, સંસાર વેલી ફેલા વાવતા;
 વિષ અમૃત કહો ગહનનો ભેદ, કવણુ નરગ ધરી ૧૭મેદ. ૬૫
 ગુર કહઘ મરખિ નિત ઉંઘતાં, પડિત વિવંકવંત જગતા;
 સંસાર વેલી માવેજીત તેહ, જેહનઘ નહીં તૃપ્ણાનો છેહ. ૬૬
 વિષ ખાય પર નિંદા કરઈ, પડિત વચન તે અમૃત સરઈ;
 ગહન ચરિત્ર તે અખલા તણું, નરગ સોય જે પરવસિ પાણું. ૬૭
 કુંભ અંધો કુંભ સૂરો લહું, ગુરતા પાણું તે કોહને કહું;
 લઘુતા દાન મંત્ર કુંભ કહીઈ, બહીરે પુરૂષ તે કહઘનઈ કહીઈ. ૬૮
 ગુણુ વિના રાગધરઈ તે અંધ, તેહનઘ ભાખ્યો પાતગ બંધ;
 સ્ત્રી વચને નવિ વિધ્યો જેહ, સૂર સુભટ નર કહીઈ તેહ, ૬૯
 ગુરપણું તસ વાઘઘ સિરઈ, જેનર પ્રાર્થના નવિ કરઈ;
 લઘુતાં પણું યાયતાં હોય, દેહ દાંન મ વંછો કોય. ૭૦
 પાપ કરતો રાખઈ જેહ, પરમ મિત્ર નર કહીઈ તેહ;
 હીત શિક્ષા સંજીવો કરઘતઘ કાળિ, તે નરનઘ નૃપ બહીરો જાણુ. ૭૧

૧ વિવેક

કુંભ અધમ કુંભ મુગો વહી, ચપલ કસું નિશિ જીમ વીજલી;
 કુંભજ જગજીવો નધ વસિ કર્યો, કુંભ પ્રસંસ્યો સાર કુંભ સર્થો. ૭૨
 અધમ સોય વ્રત લેઘ ચલઈ, મુગો તે જે અવસરિ ખલઈ;
 ચપુલ કહું દુર્જનની પ્રીતિ, ખિમાવંત રહ્યો જગ જીત. ૭૩
 પ્રીય સત્ય વચને જગ વસિ થાય, અદ્ય-ઋદ્ધિ દાતાર મવાય;
 દીધ દાંન પ્રીય વચન અપાર, તે નર કહીઈ સાર સંસાર. ૭૪

ફહા.

સાર વચન ગુરનાં સુંણી, હરખ્યો કુંભરનિરંદ;
 બધ કરજોડી નૃપ નમ્યો, ૧૬ન્ય તું હેમસરિંદ. ૭૫
 તું ગુર મુઝ તાતજ સહી, તું બંધવ તું સ્વામી;
 તું પરમેશ્વર દેવ તું, તું આગ્યો મુઝ કાંમી. ૭૬
 આગઈ રહ્યો હું જીવતો, તે સહી તુલ પસાય;
 સકલ વાત તુઝથી લહી, ફેલા કાંમ ધર્મ કથાય. ૭૭

ઢાલ.

રાગ-માલવી ગોડા-સુરસુંદર કહઈ સરિનાંમિ--એ દેશી.

ગુર ૧૬કહઘ ધર્મ કથાય, જીવ મુગતિં કેહીપરિ જાય;
 તવ બોલ્યા મુનિ હેમસરિંદ, સાંભલિ તું કુંભરનિરંદ. ૭૮
 જન પૂજઈ જે ત્રિણિ કાલ, આગલિ મુકંઘ નિવેદ થાલ;
 જે એઘ વેયાવચ્ય કરસ્યઈ, તે આતમ આપ ઉધરસઈ. ૭૯
 સાધુ વંદન દેતાં દાંતો, મહી લહીઈ કેવલજાનો;
 સમકિત સાથિ બહુ રંગો, સુર વચને તેહ ન ભંગો. ૮૦
 સિદ્ધાંતતણું વહી સુંણુવું, ભણુવું નિત જ્ઞાન સુચણુવું;
 સુભ ભાવના અંગિ ધરતાં, નહીં વાર તે મુગતિ જતાં; ૮૧
 ચ્યાર ભાવના ભાખી જેહો, નૃપ હઠકઈ રાખો તેહો;
 મેત્રી પરમેદહ સોય, કરણા મધ્યસ્થ વહી જોય. ૮૨

૧ ધનધન હેમ ૨ ભાખો સોય.

ચઉપધં.

આર ભાવના એ તુમ કહી, અર્થ એહનો સુંણ્યો સહી; ૮૩
 પાપ કરી મમ હોળ્યો દુખી, જગ સુકાઇ થાઇ સુખી. ૮૩
 ગુણવંતના ગુણ ગ્રહવા ભઇ, પ્રભોદ અરથ તો એહવો સહી; ૮૪
 કરુણા બોલ ન કરએ સુદ્ધ, દીન ઉપરિ ઉપગારજી પુદ્ધ. ૮૪
 કરર કર્મ તણા કરણુહાર, શ્રીદેવ ગુરના નિંદન હાર; ૮૫
 તેહનઇ ઉવેખી સુકવા, તે નરસાંસ્ત્રી મધ્યમ હવા. ૮૫
 એણીપરિ આરાધઈ જનધર્મ, તે નર ઘોષ આઠમ કર્મ; ૮૬
 સુંણીવચનહરખ્યો મનમાંહિં, વિવિધ પુણ્ય કરઇ નૃપ તિહાં. ૮૬
 સાત ખેત્ર નૃપ પોષઈ સહી, ચઉદસહઇ જીવન કરઇ ગહઇગહી; ૮૭
 જન્મ દિક્ષા જ્ઞાન નિર્વાણ, તિહાં પ્રાસાદ કરઇ નૃપ જાણ. ૮૭
 જીર્ણ પ્રાસાદ તણી કરઈ સાર, સોલસહસ જૂતા ઉદ્ધાર; ૮૮
 સંપ્રતિ રાયતણી પરિ કરઈ, દેવલનાંમિ આતમ ઉધ્ધરઇ. ૮૮
 પંચવિસંતી ઉચો અરયો, નેમિ પ્રાસાદ કરઈ ઉલસ્યો; ૮૯
 નીલરત્નમઇ માંહિં બિંબ, થાપી રોખ્યો કીર્તિ થંભ. ૮૯
 બિહુતરિ જનાજી ફિરતું કરઇ, તિહુયણુ વિહારતસનામજ ધરઇ; ૯૦
 તારંગાનો દુર્ગ છઈ જહાં, એક પ્રાસાદ કરાવ્યો તિહાં. ૯૦
 ચઉવીસ હાથ ઉચોજ અચંબ, એકસોએક આંગુલનું બિંબ; ૯૧
 અજીતનાથ થાપ્યા ભગવંત, જસ સુખ દીઠમ સુખ અનંત. ૯૧
 આવી નૃપ ત્રંજાવતી માંહિં, હેમાચાર્ય દીક્ષા જહાં; ૯૨
 અલંગ વસહી પોલિ વિશેષ, વીર પ્રાસાદ કર્યો તિહાં એક. ૯૨
 રત્નબિંબ તિહાં થાપી સાર, હેમપાદુકા (ત્યાં) કરઇ અપાર; ૯૩
 પુસ્તગ તણો કરઇ ભંડાર, કીધું રાય સફલ અવતાર. ૯૩
 ત્રિહસઠિ શિલાકા પુરપ પવિત્ર, નિત સાંભલવા કરઇ ચરિત્ર; ૯૪
 અંચ સંખ્યા સહસ જગત્રીસ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ઈસ. ૯૪

તે પોથી ગજ મસ્તગિ ધરી, બિહુતરિ સામંત આગલિ ધરી; ૯૫
 સંધ ચતુર્વિધસું પરવરી, સુંણઇ સાસ્ત્ર મનિ ચોખું કરી. ૯૫
 અગ્યાર અંગ નઇ આર ઉપાંગ, સોવન અક્ષર લિખાવઇ ચંગ; ૯૬
 યોગ શાસ્ત્રના આર પ્રકાસ, વીસ વીતરાગ તવનના ખાસ. ૯૬
 બત્રીસ પ્રકાસ સોવનમઇ કરી, ભૂપઈ પોથી હાથે ધરી; ૯૭
 નિત્ય ગુણવા ભૂપિં નિરધાર, આલસ નહીં નર એક લગાર. ૯૭
 સોવન કરમલ નિત્ય હાથે ધરઈ, તેણઈ લેઇ ગુરની પૂજા કરઈ; ૯૮
 વરસઈ એકદા સંધવી થાય, યાત્રા કરઈ પાટણનો રાય. ૯૮
 લક્ષ ભોજ એક માસિં ફરઇ, સુકૃત ભંડાર તે પોતઇ ભરઇ; ૯૯
 શ્રાવક કોડિ તે સમકિત ધણી, વરસઇ ભગતિ કરઈ તેહતણી. ૯૯
 વલી દુર્જલની ચિંતા કરઈ, વિવિધ સૂખડીઉરા ભરઈ; ૧૦૦
 સત્રાકાર મંડાવે સાર, રાંધ્યાં કોરા આપઇ આહાર. ૧૦૦
 પાખી આઠમનાં પારણાં, ધરિધરિ તેડાં જાય ધણાં; ૧
 માંન મુહુત બહુ આદર કરી, તેડયા શ્રાવક ધરિધરિ ફિરી. ૧
 આદર મુહુતઈ નર બહુ મિલઇ, મુહુતઇ માંનિ ધર્મે ભલઇ; ૨
 મુહુતઈ ફેફલ મુહુતઈ પાંન, મુહુત વિના સું ભોજન દાંન. ૨
 માંન મુહુત વિના દીઇ દાંન, તેહથી ન લહઇ મોક્ષ પ્રધાન; ૩
 આદર વિના દીઇ અભિનવ શેઠ, મોક્ષ પંથ નવિ પાંખ્યો નેઠ. ૩
 મુહુત તણી જગિ મોટી વાત, શ્રેયાંસ ધરિ આવ્યા આદિનાથ; ૪
 સાંહમો જઇ સરિનાંમી કરી, દેઇ દાંન તેણે સદગતિ ફેરી. ૪
 નીચા નમણો એ દાનસાર, મોહોતે મુનિવર ધૃત સોસાર; ૫
 દેઇ દાન તીર્થ કર થયો, તેહનો જસ જગ માંહિ રહ્યો. ૫
 મોહોતે દાન દીઇ નર સાર, પાંખ્યો તીર્થ કર અવતાર; ૬
 વિનય કરી પ્રતિલાભ્યા વીર, ચંદનખાલા પાંખી તીર. ૬

મોટા માસખમણનો ધણી, આવ્યો સંગમના ધરભણી;
હરખ્યો ઉડી આપઈ ખીર, સાલિભદ્ર હુઓ સંગમ વીર. ૭
રંગિં વહધરાવધ રથકાર, મરણુ લહી લહઈ સુર અવતાર;
તેણુધ કારણિ મમ ચૂકો રેખ, કિસું દાંન જો નહીં વિવેક. ૮
મૂરખિ દાંન દીધે નર બહુ, વિવેક વિના વિણુસાહેં સહુ;
ધરિ આવ્યા નવિ આદર કરધ, વિનય વચન મુખિ નવિ ઉચરધ. ૯
અભિમાનિં વિણુસાડઈ કાંમ, પાત્ર કુપાત્ર ન જાણઈ નાંમ;
કુંણુ તપીઓ કુંણુ દાંની ગુણી, સરિખા ચંદન મૂલાપણિ. ૧૦
અંતર નહી તેહનધ મનિ રેખ, કરતા ભક્તિ પણિનહીજ વિવેક;
કુંણુ આવ્યો કુંણુ નાવ્યો ભધ, દેઈ તુંહતરં વિસારઈ સહી ૧૧
વીસારધ સખલો સંતાપ, ખિણુ ખિણુ પ્રતિ બાંધધ પાપ;
વચરતણું વહી કારણુ હવું, મૂર્ખ વીસારઈ તેડવું. ૧૨
પહેલો મૂરખ પરધન હરઈ, બીજો તે પરનિંધા કરઈ;
ત્રિજો કલહ લગાવધ ધણો, ચઉથઉ પરદ્રેપી અવગુણો. ૧૩
પાંચમો વંચધ માય નધ બાપ, વિશ્વાસઘાતિ મોટું પાપ;
ઋષભ કલહ તે મુરખિ હવા, દેઈ તુંતરં નાવધ તેડવા. ૧૪

ફહા.

મૂરખ નાવધ તેડવા, ન કરે પૂરવ વિચાર;
ત્રણિક સરિખો રાણ્યો, બહુપરિ થયો ખુચાર. ૧૫

હાલ.

રાગ-રામગિરિ-પાટ કુશનની પૂજ પશ્પઈ—એ દેશી.

નૃપ સુમંગલ વનિ સંચરીયો, તાપસ તિહાં તુંતરીઓ;
ધરિ આવી નિજકામિરે લાગો, પરિવ્રાજક વિસરીઓ.
હોરાજન મૂરખપણું તુઝ મોટો, નર તુંતરીઉ નવિ તેડયો;
બાંધ્યો પાતિગ પોટો, હો રાજન.—એ. આંકણી. ૧૬

તાપસ તાંમ તિહાં સમતાઆંણી, વારી રાખ્યો પ્રાણી;
બીજુમાસખમણુ તિહાંપચ્યાવ્યું, તપતી વૃદ્ધિ તે જાણી-હો. ૧૭
સાંકઈ ભૂપતિ નઈ સાંભરીયું, સહી તાપસ વીસરીઓ;
ધ્યાયો નૃપ જધ પાપ ખમવાઈ, વિનય વિવેક બહુ કરીકિ-હો. ૧૮
મુઝ અવગુણુ હઈડઈ મમ ધરો, સ્વાંમી ધરિ પધારો;
તાપસકહઈ તપની વૃદ્ધિ કીધી, માસિં પારણ મોરે-હો. ૧૯
તવભૂપતિકહઈ સાંભલિ સ્વાંમિ, તુલો છો શુભશતિ ગાંમી;
હવઈતુલપારણુ મુઝ ધરિ હોસ્પઈ, તુંતરં હું સરિનાંમી-હો. ૨૦
માસખમણુ પારણુ દિનજહારઈ, તાપસ વીસર્યો તિહારઈ;
ત્રીજુમાસખમણુ તેણુધપચ્યાવ્યું, તપની વૃદ્ધિ હુઈ માહરધ-હો. ૨૧
ભોજન કાલ વોલી જવગ્મઈ, તવ સાંભરીયું રાય;
પશ્ચાતાપ કરઈ નૃપ લાજઈ, પણિ અનુહાણો ધાઇ-હો. ૨૨
સ્વાંમી હું સખલો અપરાધી, તાહરી ખબરી ન લીધી;
આગઈ મઈ અન્યાબહુ કીધો, પાપ ગયું મુને વાધી-હો. ૨૩
સ્વાંમી હું ચિતલ જામ પાંણી, વાંણી અમીઅ સમાંણી;
હવઈ મુઝ મંદિર વેગ પધારો, તપકરી કાય કોમલાંણી-હો. ૨૪
તાપસ કહઈ ત્રિવિધે કરી લીધું, માસખમણુ મઈ ત્રિજુ
તુંલ પારણુ મુઝ ધરિ કરવું, સું કહીઈ તુમ બીજુ-હો. ૨૫
અસું કહી નૃપ નગરિ પોહોતો, પારણુ વેલા સૂતો,
તવતાપસ ધમધમીઓ કોઘઈ, એ નહી ક્ષત્રી પૂતો-હો. ૨૬
તવ તાપસ હુઓ સખલ કપાઈ, નૃપ કરઈ મુઝસું ઠગાઈ;
જો માહરા તપતું ફલ હુઈ, તો નૃપને દુખદાઈ-હો. ૨૭
ઈમ નીઆણું કીધું જહારઈ, રાજન આવ્યો તિહારઈ;
સ્વામી તુલ મ શ્રાપો મુઝનધ, ભોજન કરો ધરિ માહરધ-હો. ૨૮

તાપસ કહ્યો મમ બોલીસ બાલી, નહીંતરી નાંખીસ બાલી;
મંઘ તુઝ ઉપરિકીધું નિઆણું, તપ રહ્યજે સંભાલી-હો. ૨૯
સુંણીવચનભૂપતિ ધરિ વલીઓ, અતિ મનમાં કલંકલીઓ-હો.
કાલે રાય તાપસ મૃત્યુ પાંખો, દેવ તણો ભવ ફલીઓ-હો. ૩૦
ભૂપતિ જવ ઐશ્વિક તપ થાય, તાપસ હુઉ કોણી રાય;
રાણીચિલણાંકુખિં અવતરીઓ, પૂર્વ પાપ પસાય-હો. ૩૧
ઉદરિં બાલ વધ્યો નર જીહારેં, ડોહલો ઉપનો તિહારેં
નિજ ભરતાર હધ્યાની માટી, ખાધી જોઈઈ માહરધ-હો. ૩૨

ફહો.

ચિલણા કુખિ અવતર્યો, ઐશ્વિક તણઈ સંયોગ;
રતિવંતી અમલા જસેં, તવ વિલસંતિ ભોગ. ૩૩
ભોગ વિચાર વિવરી કહું, કહું ને ગર્ભ વિચાર;
રતિવંતી અમલા તણો, કહ્ય સઈ કવિય વિચાર. ૩૪

ઢાલ.

રાગ-ગોડી-એણીપરિં રાજ કરંત-એ દેશી.

જે રતિવંતી નારિરે, એતાં પરિહરઈ;
બીજઈ વસ્ત્રે અડકઈ નહીં એ. ૩૫
હીંડઈ નહીં તે નારીરે, સંધ્યા રાતિ સમય;
નક્ષત્ર માલા નવિ જૂઠ એ. ૩૬
રાત ન કરે આહારરે, પુરૂ તે પરિહરઈ;
આંખો અંજન નવિ કરઈ એ, ૩૭
વલી વિલેપણુ વારિરે, દંત ધાવન નહીં;
સ્નાન શુદ્ધ તેહનઈ એ. ૩૮
ન કરઈ પુષ્ટો આહારરે, દર્પણુ નવિ નરખઈ;
ધાતુને પાત્રઈ નવિ જમઈ એ. ૩૯

માટી કાળ પાપાણુરે, ભોજન તેહનાં;
ભોજન સોય તેહમાં કરઈ એ. ૪૦
ચઉથય દિન એકાંતરે, સ્નાન મંજન કરઈ;
અવર પુરૂષ નઈ નવિ જૂઠ એ. ૪૧
ચુંદર કરી સિણુગારરે, નિજનર નિરખતી;
ગર્ભ અનોપમ ઉપજઈ એ. ૪૨
સોલ દિવસનો કાલરે, સ્ત્રી રહ્ય રતીવંતી;
પછઈ ગર્ભ ન ઉપજઈ એ. ૪૩
ચઉથઈ વાસર ગર્ભરે, જે પણુ ઉપજે;
અશુભ અલ્પ તસ આઉપુ એ. ૪૪
પટ અઠમ દશ ખારરે, ચઉદસ સોલમઈ;
બાલ અનોપમ ઉપજે એ. ૪૫
પોહોર પછી મધ્ય માંહિરે, ભોગ ભજઈ સહી;
સમ દિવસઈ સુત ઉપજઈ એ. ૪૬
વિષમ દિન એકી જાંણીરે, ભોગ તવ નવિ ભજઈ;
તીર્થઈ પુત્રી ઉપજઈ એ. ૪૭
દિવસ નહી સંભોગરે, ગર્ભ નયલો હોઈ;
મારગ પણિ તેહનો નહી એ. ૪૮
સ્ત્રી રતિવંતી જાંણીરે, ખાર વરસ પછી;
પ્રસવે પંચાવન લગાઈ એ. ૪૯
સોલ વરસની નારીરે, પુરૂષ પંચવીસનો;
તેહનો સુત ચુંદર હુઈ એ. ૫૦
નાસિક જામણી જાંણીરે, વહઈતી જવ હુઈ;
ભોગઈ સુત ચુંદર હુઈ એ. ૫૧

ઠાણો ભોગ વિલાસરે, નક્ષત્ર જવ રેવતી;
આત્ર જનમ મૂલિં રહેસેં એ. ૫૨
નરતું વીર્ય વિશેષરે, તો સંત ઉપજઈ;
રગત ઘણાં પુત્રી કહી એ. ૫૩
સોણિત શુક્ર સમ ભાગીરે, તેહથી નીપજઈ;
આત્ર નપુંસક ઉપજઈ એ. ૫૪

હાલ.

આત્ર નપુંસક ઉપજઈ, શોણિત શુક્ર સમ ભાગિ;
ગર્ભ વિચાર શ્રવણેં સુણી, આંણ્યો મનિ વચરાગે. ૫૫

ચઉપઈ.

ગર્ભ તણો વહી કહું વિચાર, ઉપજવાનો હામ અસાર;
શોણિત શુક્ર તણુઈ સંયોગ, ઉદરિં ઉપનો કરતઈ ભોગ. ૫૬
રગત માંસ અતે અધકાર, ગર્ભ તણુઈ રહેવાનો ઠાર;
પાપિં પડીઉ પરવસિં જંત, આતમ ભોગવઈ દુખ અનંત. ૫૭
કલીલ દિવસે સાતમે થયો, સાતે પુદ્ગુદ થઈનઈ રહ્યો;
મંસ પિંડ મહીનઈ અધાય, પલ પોણા પાકે જનરાય. ૫૮
બીજઈ માસિ પેસી જેવડો, ગીજઈ માસિં કાંઈક કહ્યો વડો;
માયુધરે મન ડોહલા જસ્યા, દુખઈ જીવ ઉપના હુઈ તસ્યા. ૫૯
ચઉપઈ માસિ બાલિક વિસ્તરે, માય તણા અંગ મોટાં કરે;
ડાખઈ સ્ત્રી જીમણુઈ નર જોઈ, વચિં વસઈ કહીયહુઈ જોઈ. ૬૦
પાંચમઈ પાંચ અંકુરા જોય, બીજ પગના બીજ કરના હોઈ;
મસ્તગ તણો અંકુરો એક, તેણેં યાનિક નહીં કરીયો વિવેક. ૬૧
પ્રાંણી પીત અતે લોહી ધરઈ, દિન દિન કાયા પોઠી કરઈ,
કર્મ સંયોગે તે તિહાંથી મરઈ, કાચ જીવ નરગિં આવતરઈ. ૬૨

૧ હોઈ એ.

સતમ માસિં પેસી પાંચસઈ, સિરા નાડી હોઈ સાતસઈ,
નવસઈ નાડી તે ધમણી કરઈ, અઉક કોડિ રોમરાય વિસ્તરઈ. ૬૩
સર્વે શરીર પુરં હોઈ તસ્યઈ, માસ આઠમો થાઈ જસ્યઈ,
ઉંઘઈ માથઈ ઉદરિં રહિં, નરગતણા દુખ તિહાંપણિ સહઈ. ૬૪
અઉક કોડિ સોય તાતી કરીઈ, સુર વિંઘઈ બહુ પ્રાક્રમ કરી;
આઠ ગણું દુખ તેહથી હોઈ, ગર્ભ તણી વેદન સહુ કોય. ૬૫
મા સુખિણી તો તુજ સુખ હોય, મા પોઠઈ તો બાલક સોય;
એણીપરિં જીવઉદરમાંહિ રહઈ, પરવસિ પડીઓ કોહનઈ કહઈ. ૬૬
નવ મહીના દિન સાઠાં સાત, માત ઉદરિં તું રહ્યો અનાથ;
તિહાં મલમૂતમાંહિં તું વસ્યો, નારક નરગમાંહિં હોઈ જસ્યો. ૬૭
કોઈક કમ વિકટનો ધણી, ગર્ભમાંહિં થોઈરે વણી;
એકિં ડીલે બધ બવ કરઈ, ચોવીસ વરસ ઉદરમાંહિં દિરઈ. ૬૮
જઘન્યતો અંતર મૂહરત સાર, ભવસ્થિતિ ભાખ્યાં વરસ બાર,
કાચ સ્થિતિ વરસ રહઈ ચોવીસ, માંતવ ગર્ભની સ્થિતિ કહીઈસ, ૬૯
તીર્થંચ ગર્ભ એચારજ કહઈ, જઘન્યતો અંતર મૂહરત રહઈ;
ઉતકૃષ્ટું તો વરસ રહઈ આઠ, પસઈ લેહિં અધનથી વાટ. ૭૦
મેઘ તણો ગર્ભ કેતો રહઈ, જઘન્યતો અંતર મૂહરત કહઈ;
ઉતકૃષ્ટું તો રહઈ ષટ માસ, દોહિલો કહઈ ગર્ભાવાસ. ૭૧
તે માટઈ કહો તત્વ વિચાર, જન્મતણું દુખ અછઈ અપાર.
ઉદર થકી વેદન સોગુણી, અથવા સહસ્સગુણી પણિ સુંણી; ૭૨
કોડી ગુણી ઝાઝરી જોય, જણતાં વેદન ભાખી સોય.
ઘણા જીવ પ્રસવતાં મરઈ, જન્મ તણા દુખ સહુમાં સિરઈ; ૭૩
કોયક જીવનિં કર્મ અનંત, પાપી કાઢ્યા દીસઈ જંત;
કોયક ગલઈ છઈ ગર્ભ થકી, ભમતાં જીવ દુખા ઈમ દુખી. ૭૪

૧ એસે.

એહવાં ગર્ભતાણાં દુખ જાણી, ઉત્તમ નર ચેત્યા નિર્વાણી;
જાજુ કુંભરધરિ આઠે નારિ, પરણી તે ન રહો સંસારિ. ૭૫
નેમિનાથ નવિ પરણ્યા નારિ, ગર્ભ તણાં દુખ ક્યાં અપાર;
દેખી ચેત્યો મેઘ કુમાર, આઠ નારિ અંતે તજી ઉદાર. ૭૬
ગયસુકુમાર ઢંઢણુ કુમાર, શાલિભદ્ર ધનો અણુગાર;
ચિહ્ન ગતિનાં દુખ ગિંતી કરી, છંડી ભોગ જેણે દીક્ષા વરી. ૭૭
સહસ્સ નારી મુંકઈ હનુમંત, રામચંદ્ર સરિખા ગુણવંત;
નંદિણેણુ સરિખા નર જેહ, પંચ સલા સ્ત્રી છંડઈ તેહ. ૭૮
સનતકુમાર મન રાખઈ ઠારિ, ચોસહ સહસ્સ જેણું મુંકી નારિ;
અધિકો તે અવતિ સુકુમાલ, ખત્રીસ નારી મુંકી સમકાલ. ૭૯
દંદ્રજીત પિત્રીવણુ રાય, છંડી ભોગ તે મુગતિં જાય;
રાવણુ લખમણુ વિપય ભમઈ, મરી દોય તે દુરગતિ ભમઈ. ૮૦
ભમતાં યોની લલમ નવનરી, તાપસનિ માનવગતિ હરી;
ચિલણુ કુખઈ લીધો અવતાર, દિનદિન વાઘઈ ગમ અપાર. ૮૧
ત્રિણુ માસ ઉદરિ હુઆનમ, ડોહોલો ઉપનો અમલા તાંમ;
શ્રેણિકના દિઆનું માંસ, ખાતાં પોહોયમ મનની આસ. ૮૨
ચિલણુ અતિદુખ્યત્રહુનસ્યઈ, અભય કુમાર તેડ્યો તસ્યઈ;
વિનય કરી કહમ શ્રેણીકરાય, વેગઈ દુખ ભંજે તુમ માય. ૮૩
અભય કુમાર મુદ્ધિનો મંડાર, મંસ અણુવ્યું તેણીવાર;
ભૂપતિ હિઈઈ આંધ્યું તેહ, તેડી ચિલણુ રાંણી તેહ. ૮૪
હુરીકા એક દીપ્તી કરમાહિં, કાપી ખાવા લાગી લાંહિં;
નિજમનિ ડોહલો પુરો કરી, સુત જન્મ્યો અતિરૂપહ સિરી. ૮૫
અશોકચંદ્ર દીધું તસ નામ, ચિલણુ પુત્ર નખાવઈ તાંમ;
શ્રેણીકે દીડો તેણીવાર, લીધો અશોકચંદ્ર કુમાર. ૮૬

આવીંચાય રાણીને કહઈ, સુત નાખતાં કરકમ વહઈ;
ચિલણુ કહઈ નહીપુત્ર એસાર, ડોહલો ઉપનો અતિહી અસાર. ૮૭
જનમ જાતિ ન મુકે જેહ, સહી નરવેદી નહઈ તેહ;
આગલિ અનજમઈ કિમભાખ, પહઈલઈ કોલીએ આવી માખ. ૮૮
કહ્યો કનક ખીજ અંકુર, વાંધ્યો મીડો નહીં ધતુર;
ઉપજતો પાવક ખાલતો, કિમ સિતલ હોસ્યઈ વાધતો. ૮૯
તિમ એ પુત્ર કપુત્ર વિચારિ, જેણુ દુખ દીધું ઉદર મઝારિ;
આગલિ સુખ સુંદીઈ ભૂપાલ, તેણુ કારણિ મિં નાખ્યો ખાલ. ૯૦
રાજ કહઈ મમ બોલિં અસાર, ઉગતો તૂરો ૧સહકાર;
પૂર્ણ કહ્યો તવ મીડો હોય, સુત સહકાર સરિખો જ્ઞેય. ૯૧
ધર્યું કહી પાલઈ ભૂપાલ, ખિણુખિણુ રૂઠ સુત સુકુમાલ;
કુકડઈ હાથિ ડસીઓ વલી, તેણિ પાડી સુતની આંગલી. ૯૨
ઓપઈ ભેખજ કરઈ અનેક, પણિ તે રોતો ન રહઈ રેખ;
મોટું મોહકર્મ જગિ વલી, શ્રેણિક સુખમાં લિઈ અંચુલી. ૯૩
અનુકંમિં સુત વેદન ગઈ, દિનદિન સત વાઘઈ પણિ સહી;
યોવનવય આવ્યો તે જસ્યઈ, રાજસુતા પરણાવી તસ્યઈ. ૯૪
કુકડઈ અંચુલી કરડી જેણુ, કોણી નામ ધરાવ્યું તેણુ;
રાજમદે તે માતો ફિરે, હિઈ વિચાર તે અવલો કરે. ૯૫
૪૬ કાલ હુઓ મુજતાત, રાજ્ય તજ્યાની ન કરઈ વાત;
હું લોટો સુત મોટા ખહુ, રાજ્ય ઋદ્ધિ તે લેસ્યે સહુ. ૯૬
કોણી કુપુત્ર વિચારઈ આપ, એ મુજ રાજ્ય ન આપઈ ખાપ;
એક દિવસ છોછે છલ લહી, શ્રેણીકરાયનઈ આંધ્યો સહી. ૯૭
લેઈ ઘાલ્યો કકપંજરમાંહિં, નાડિ પાંચસઈ મારઈ ત્યાંહિં;
લીધું રાજ્યતાણું ધરસૂત, જગમાંહિં કોણી હુઓ કપુત્ર. ૯૮

ધર્યાપુત્ર ધરિ જન્મયા થકી, જેનર વાંઝીયા તે બહુ સુખી;
 કુપુત્ર જુઝા સિરિ ધિક્કાર, જે સુત કરધ પિતાનઈ પ્રહાર. ૯૯
 ધર્યાપુત્ર જન્મયાસ્યઈ કાણું, એકવીસ કુલની યોઈ લાજ;
 તસ જીવ્યાથી મરણ સનાથ, જે પાપી હુખ દેતો તાત. ૧૦૦
 હુખદાઈ કોણી કલહવાય, એકદીન ભોજન કરતો રાય;
 લઘુશકા નિજ બાલિક કરઈ, ભોજન થાત તિહા છાંઈ ભરઈ. ૧
 આલક ચરિત્ર તે દેખી કરી, જીમધરાય બહુ હરખજ ધરી;
 તવ બોલી પોતાની માય, સાંભલિ સુત કહુ પૂરવ કથાય. ૨
 તું મુઝ ઉદરિ આંબો જસ્યઈ, વણીમાંસનો ડોહલો હુઓ તસ્યઈ;
 જવજનમ્યો તવ હિમવિચારી, મિં નાંખ્યો તુઝને ધરબારિ. ૩
 તુઝને દેખધ તાહરો તાત, મંદિરમાં લેધ આંબો નાથ;
 મુઝને બહુપર ઠાકો દીઓ, તુઝને પ્રેમકરી પાલીઓ. ૪
 તુઝ ઉકરકધ નાંખ્યો બ્યાંહિં, કુકડો અંચુલિ કરડે ત્યાંહિં;
 તે પાકીનઈ પડ વહધં, ધરધં તાતમુખિ રેતો રહધં. ૫
 સ્વામીનઈ મનિ સુગ ન થાય, ધમિ ઉછેર્યો કોણીરાય;
 દેખી નિજ સુતનું માતરં, તું હરખઈ તો હુસ્યું કરં. ૬
 માત વચનઈમ સુણી અપાર, કહધં મુઝ જીવિતસિરિં ધિક્કાર;
 એણીપરિ મુઝ ઉછેર્યો આપ, તે કહપંજરિ ઘાલ્યો આપ. ૭
 પડભરી ચાટી આંચુલી, તેલને નામી મારં વલી;
 સહી હું દુરગતિનો ભજનાર, અધમ યોનિ દોસ્યધ અવતાર. ૮
 હું પાપી હું જગમાંહિં હુધ, શ્રેણિક તાતને દીધું કષ્ટ;
 ખિત્રી કુલની યોઈ લાજ, સહી ધિક્કાર પડો મુઝરાજ. ૯
 રાજઝહિ સહુ એહની સહી, ઉડ્યો રાય અસ્યુમુખિં કહી;
 લેધ કોહારને ચાલ્યો વહી, ભાંજ પંજર કાહું જધ. ૧૦

શ્રેણિકરાય દિન પહિલો જસે, પૂરવ મિત્ર એક તેડ્યો તસે;
 કર્મકથા તસ માંડી કહી, નાડો માર ખમાધ નહી. ૧૧
 તેણુઈવિપ આણીદીધ પ્રધાન, જાણ્યું તે દીકં જીવિતદાન,
 રાયતણું હુખ હધડઈ ધરી, તાલવિખ દિલં છાંનું કરી. ૧૨
 જવકોણી દોહો આવતો, તવ શ્રેણિક હધઈ ધુજતો;
 એ સહી મુઝ મારે કોહાર, ખમ્યો ન જનધ એવડો પ્રહાર. ૧૩
 તેણુઈકારિણિ શ્રેણિક વપ તિહાં, તાલવિખ દીધું મુખમાંહિં;
 મગધદેશ વપ મરણિં ગયો, પહિલી નરગિ નારકી થયો. ૧૪
 ભૂપતિ પંજર ભાંગી કરી, શ્રેણિક તાત કાઢ્યો કરિધરી;
 બોલાવ્યો નવિ બોલિં જસે, કોણીરાય હુખ ધરતો તસે. ૧૫
 પશ્ચાત્તાપ કરધ વપ આપ, પિતા હણ્યાનું મોહું પાપ;
 મિં કીધું મોહું કુકર્મ, ક્ષત્રીય કુલનો ખાંચો ધર્મ. ૧૬
 અસ્યું કહઈ રોઈ હુખ ધરઈ, શ્રેણિકરાય નર મુઓ સિરે;
 સુંણી દ્રષ્ટાંત વિચારો ખરં, કારણ તે તાપસ નોતરં. ૧૭
 તેણુકારણુઈ પૃથવીનો રાય, વિવેક નચૂકધ એકું કાહિં;
 વિનય ઘણો બહુ આદર કરી, તેજા સાંહમી ધરિધરિ ફિરી. ૧૮
 વલી હુખલની ચિંતા કરઈ, ભૂખ્યો કોઈ ન જનધ સિરઈ,
 શત્રુકાર મહાવઈ સાર, રાંધ્યો કોરો આપધ આહાર. ૧૯

ફહી.

આહાર અન્ન આંપધ સહી, ભૂખ્યો કોઈ ન જનધ;
 પૂરોધર્મ આરાધતાં, ચ્યાર નાંમ વપ થાય. ૨૦

ચહુપધ.

વિચારયતુરમુખિ પહેલુંનાંમ, રાજઝહિ બીજું અભિરાંમ;
 જીવિતાદાનિં વપ ખિરદ વહઈ, જીવતવાહન સહુકો કહધ. ૨૧

એવડું બિરદ લહધનૃપ જસેં, ઘણા દિવસ વેલી ગયા તસેં;
 આહડદે અંબડદે જેહ, કાલઈ સર્ગ પહુતા તેહ. ૨૨
 ત્રિહું બોલમ હુઓવૃપ વૃહ, તપ તેજેં નેં વયેં પ્રસિદ્ધ;
 ચિંતાનુર હુઓ નરનાથ, શ્રીગુરનેં કહઈ સુણો મુઝ વાત, ૨૩
 પુણ્યઈ ત્રઝસરિખો ગુર લહો, પણિં મુઝકમેં સુતનવિ થયો;
 તેણેં ચિંતા અતિહુધ આજ, કહો સ્વામી કુંબુ ભુગતા રાંજ. ૨૪
 શ્રીગુર વચન કહઈ મુખિમલ્લ, પુત્રીનો સુત પ્રતાપમલ્લ;
 રાજયોગિ દીસેં છઈ તેહ, જેહસ્યૂં તાહરેં સખલ સ્નેહ ૨૫
 અસી વાત મુખિ હેમેં કહી, બાલચંદ્ર ચેલેં તે લહી;
 અન્યપાલનિં જમ કહઈ તેહ, કુમારપાત્ર ભત્રીજે જેહ. ૨૬
 એહું થયા તિહાં એકઈ ચિત્ત, ગજભેદ તવ થયો અત્યંત;
 હેમપણિં હુઓ રામચંદ્ર, અન્યપાત્ર પખિં બાલચંદ્ર. ૨૭
 દિનદિન વયર વધતું જય, બાલચંદ્ર ડંસિ મનમાંહિં;
 છલ જૂંઈ મુખિં કસૂઓ લવેં, ગુરુપરિ જૂંડુ ચિંતવેં. ૨૮
 ભાંગ્યું મન ગુરચેલા તણું, આવક વ્યગ્ર થયા અતિધણું;
 સંપ વિના ગચ્છકિમંચાલસયેં, જહાંસંપ તિહાં શ્રેય થાયસેં. ૨૯
 સંપ વિના એ સ્યુંં ધરહાટ, સંપવિના નવિ શોભમ વાટ;
 સંપવિના નવિ ચાલછે રાજ, સંપ વિના વિણસઈ શુભ કાજ. ૩૦
 સંપ વિના સ્યો બંધવતાત, સંપવિના સી ભગિની માત;
 સંપ વિનાનો સ્યો ગુરશિષ્ય, બિણુબિણુ પાતગ બંધ લક્ષ્ય. ૩૧
 જો સંપ નહીં કોરવ પાંડવ, તો તેહનાં કુલનાં ખય હવા;
 રાવણ દંદ બિભીષણ સાથિં, બોયું રાજ્ય ગમ લંકા હાથિં. ૩૨
 કોણી લંકાવિદલ સ્યુંં વિદલ, જમ કંસો ગોવિંદનઈ નડઈ;
 સંપવિના શ્રેય નહોત કદા, ગુરચેલા ચડ્યડતા સદા. ૩૩

હહા.

ગુર ચેલો નીતિં ચડ્યડઈ, એહુમાં નહોતો નેહ;
 બાલચંદ્ર છલ જોઅતો, શિષ્ય કુશિષ્ય હુઓ તેહ. ૩૪
 આગિં શિષ્ય કુશિષ્ય બહુ, જેમો પંચ સલાય;
 ગર્ગ્યાચાર્ય તણા દીખીઆ, અવચુણ બહુ તસમાંહિં. ૩૫
 બોલાવ્યો બોલે નહીં, કહું ન માંને કોય;
 મધૂરે વચનેં માગતાં, ઝડકી ધામ સોય. ૩૬
 ગુર કહક ખપ પાંણી તણો, મુઝ પંચિં દેવા કાપ;
 શિષ્ય કહમ સહી આત્મામાં, પાંણી દીઈ તુલ બાપ. ૩૭
 વલી વિનય કરી ગુર કહઈ, લાવો રોટી ભાત;
 વજનું શિષ્ય મુખિં ઇમ બણે, નિંત ખાધાની વાત. ૩૮
 સંવલા શિષ્ય સરિખા સહી, હુંકો તે તેર હાથ;
 ગુર સાહમા બોલમ ધસી, બધલિ જસ્યા વિણનાથ. ૩૯
 મિલ્યા કુશિષ્ય એ પંચ સહે, જમ પાપી ગોસાલ;
 સ્વામી વીર જણુંદનેં, જેણેં કોધો પરમલ. ૪૦
 બાલચંદ્ર તેહવો સહી, મિલીઓ પાપ પસાય;
 હેમસરિંદ ગુર જીવતાં, ગજ ભેદ બહુ થાય. ૪૧
 છલ જૂંઈ છાનો ફિરઈ, બસ્યાની મતિમંદ;
 એણેં અવસરિતિહાં બોલીઓ, સ્વામી કુંમરનિરંદ. ૪૨

હાલ.

ચઉપધ.

બોલ્યો સ્વામી કુંમરનિરંદ, વેગે તેડ્યો હેમસરિંદ;
 યથા ગોગિં પુણ્ય કીધું સહી, એક હુંલ મનમાંહિં રહી. ૪૩
 મોટા બિંબ પ્રતિષ્ઠા કાજ, તેહની મચ્છા થમ મુઝ આજ;
 વેગિં સ્વામી પ્રતિષ્ઠો બિંબ, ધર્મ કાજ મ કરો વિલંબ. ૪૪

મહુરત સાર ગ્રહી તવ ત્યાહિં, ઉછવ માંડયો પાટણ માંહિં;
 કનક રતનમણિ રૂપા તણા, મિંચ ભરાવ્યા ભૂપિં ઘણાં. ૪૫
 પીતલ કાળ અને પાપાણુ, કાંધા મિંચ તે માન પ્રમાણુ;
 મિંચ પ્રતિષ્ઠા કરતો સાર, કનક કોડિ વધ કરમ અપાર. ૪૬
 સંધ ચતુર્વિધ જગમાં સાર, ભૂપતિ ભગનિ કર્દજ અપાર;
 વેદ મુદ્રિકા શાસ્ત્ર સાર, ચીર પટોલાં ન લહે પાર. ૪૭
 પાટ સાવટું નિં ઘાટડી, દાઈ કમાય અનિ પાઘડી;
 દાનિં વરસઈ જીમ જલધાર, ભોજનભગનિ તિહાં કરમ અપાર. ૪૮
 એણીપરિં લખમીનો વ્યય કરે, મોટા મંડપ ધાલ્યા સિરઈ;
 દીપક તોરણ દીપઈ બહુ, ચિત્ર ચંદ્રઆ નિરખઈ સહુ. ૪૯
 પવિત્ર પીઠિકા તિહાં એક કરી. જીન પ્રતિમા તે ઉપરિ ધરી;
 સનાત મહેજવ શ્રાવક કરઈ, સુકૃત ભંડાર તે પોતે ભરઈ. ૫૦
 અંજન વેલા મહુર્ત જસે, અદાર આચાર્ય એકા તસે;
 બાલચંદ્ર ઘડી ઉપરિ કળ્યો, અજયપાત્ર તિહાં આવી લળ્યો. ૫૧
 બાલચંદ્રને પૂછ્યું અસ્યું, ઘડી ઉપરિ તુમ બધકો કર્યું;
 એવો કલક જેકે મહુરત કાત્ર, જીમ જયકાર હોઈ વૃદ્ધ બાલ. ૫૨
 ને હોઈ મહુર્તનો ભંગ, તો ખંડાઈ પ્રતિમા અંગ;
 દુષ્પ પાંમઈ નર કમરનિરંદ, ચિરંજીવ નહીં હેમસૂરિંદ. ૫૩
 અસ્યું વચન જવ એસ કલું, અજયપાત્ર નવિ જામ સલું;
 એ કરજેડી એલ્યો અસ્યું, બાલચંદ્ર વિમાસઈ કર્યું. ૫૪
 મુનિવર આજ કલું મુઝમાનિં, તુઝની થાપું હેમસમાનિં;
 મહુર્ત ભંગ ને તું સહી કરમ, કમારપાલ તો વંગો મરમ. ૫૫
 સુણી વચન તવ મનિકંધીકરી, ચારિં બ્રહ્મા ચુરથી ફરી;
 હેમઈ પૂછ્યો મહુરત કાત્ર, તવ તિહાં ખાટું બોલ્યો બાલ. ૫૬

સ્વામી મહુર્ત વેલા થઈ, અંજન હેમ કરે ગહગહી;
 પ્રતિમા સકલ પ્રતિષ્ઠા જસે, ભીમ વાંણીઓ આવ્યો તસે. ૫૭
 હાથિં પ્રતિમા પીતલ તણી, ધાયો વેગે નિજ ચુર ભણી;
 સ્વામી મિંચ પ્રતિષ્ઠા કરો, રોગ શોક જીમ જાઈ પરો. ૫૮
 હેમસરિ બોલ્યા ગહગહી. શ્રાવક મહુર્ત વેલા ગઈ;
 એણે વચને ભીમો થયો દીન, ધીંગ ધીંગ માનવ હું પુનિં દીન. ૫૯
 પૂણ્ય હીણો ખેતી કરઈ, બલદમરે સુકવણું પડે;
 પુણ્યહીણ ભોજન શુભજીમઈ, કે નજરઈ કે પાછું વમઈ. ૬૦
 નિકું પુણ્યહીણો નર સહી, મનની ઇચ્છા મનમાં રહી;
 ભલા મનોરથ સહુને ગમે, પુણ્ય વિના મનમાં સમે. ૬૧

કવિત.

મન જાણુંઈ મયગઢઈ ચહું, હયવર પાય પરહું;
 પોહું પલંગ પાલખી, અમૃત આહારતો ભખું.
 સ્ત્રી આવી લાગું કંઠિ, મોહોલિં માહિં કરે વાસ;
 ઉચ્ચ વસ્ત્ર તે અંગે, ચંદન આહરમાસ.
 પૂણ્ય તો પોતે નહી આતમ તો મંચઈ ધણું;
 કવિ ઋષભ કલકકિંમ પામીઈ, ૧ પુણ્યહીણ પોતાતણું. ૬૨

કવિત.

મન જાણુંઈ મહીલા વરે, નરપતિ થઈ નવખંડિ;
 રીસ જન ચમરહ ચ્યાર, ચહું તો ચંચલ સંદિ.
 કુસુમ બોહોલા સિસિ, નાટક નીતિ નીરખી જઈ,
 આય વંછિં અતિ ઘણો, સહઈ વસ્ત્ર મોહલિ મેલિ જઈ
 પુછી કાજ સહુકો કરઈ, મુરખ મન ચિતિ ધણું;
 ભીમ કહે કીમ પામીઈ, પૂણ્ય નહીં પોતાતણું. ૬૩

ફહા.

પુણ્યવંતા નર તે સહી, મનોરથ રંગમ ફલંત;
 પુણ્યહીણ પ્રાહિં વહી, વાંચ્યાં તે ન મિલંત. ૬૪
 મનમાં ઈછા બહુ કરઈ, કરી ન શકે શુભ કાંમ;
 સુપુરુષ કાજ સધલાં કરઈ, રાખેં મુખની માંમ. ૬૫
 દાંન શીલ તપ ભાવનાં, કાધાં કાંચન બિંબ;
 શ્રીચત્ર ભવન કરી ગયા, રહ્યા તે કારતિ થાંમ. ૬૬

કવિત.

પ્રથમ પોદા બિંબ, ભલઈ ભાવ ભરાવ્યાં;
 ઉતુંગ હંચ પ્રાસાદ, છન ઉજવ કાજ કરાવ્યાં;
 સેત્રુંજગિરિ તિરથ જઈ, દાંન સુપાત્ર દીનો;
 દીન ખીન ઓલખી, અન્ન ઉવારી કીનો;
 સત્ય શીલ તપ તપ્પો, પુણ્યશીલ પ્રભાવના;
 ભીમ કહે નર તે સહી, આદી વયરી ધાનના. ૬૭

ફહા.

ધાન તણાં વયરી સહી, ભીમ કહઈ મુખિં આપ;
 સુકૃત સોય કીધું નહી, ઉદર ભયું કરી પાપ. ૬૮
 મુનિવર મુખિં એ તું સુણ્યું, જેહતું જાવક નાંમ;
 કર્મ યોગિં નિધન હુઓ, તોહું કરમ્મ દો કાંમ. ૬૯
 પ્રતિમા પીતલ કાટની, સોય અંશુટ પ્રમાણ;
 દેવલ સોય કર એકતુ, આવક સોય સુખાંશુ. ૭૦
 અસ્થું વચન શ્રવણે સુણી, લીધી પ્રતિમા એક;
 આળ્યો અંજન કારણિં, પણિ શિર ઉંચો લેખ. ૭૧

ચઉપદ.

અસ્થાંવચન નર ભાખઈજસિં, ગુરને કરણા આવી તસેં;
 દેખો આવકનો અતિરાગ, આલસ કર્યાનો નહિં લાગ ૭૨
 અસ્થું વિચારી હઠડા માંહિં, હેમે ચેશે તેડયો ત્યાંહિં;
 મૂહુર્ત ળાયા છઠ કાંઈ છતી, બોલ્યો આલચંદ્ર તવ યતિ. ૭૩
 સ્વામી હવડાં મૂહુર્ત સાર, કહતાં ચૂકો પહિલીવાર;
 હેમે નિરખી જોયું જસેં, ભદ્રા મુખિં મરત પડ્યું તસેં. ૭૪
 હાથ ધસઈ મુનિ બેઠાં ત્યાંહિં, ખિણ ખેદ હુઓ મનમાંહિં;
 દુસમન ચેશે મઈ નવિ લલો, સાપ થઈ નઈ સાંભો રહ્યા. ૭૫
 અગ્નીસાપ જલ સ્ત્રી હથીઆર, મ કરો ચોર તણો પતીઆર;
 દુસમનથી ખીહતો નવિ રહેં, તે દુખ જગમાં સધલું લહે. ૭૬
 દુસમન ચેશે માહરો જેહ, ધર્મ મિત્ર કરી જાણ્યો તેહ;
 વયરીનો આંણ્યો વિશ્વાસ, પાડ્યો મુઝ માંડી મુગ પાસ. ૭૭
 હું જગમાં મોટો નિરખુદ્ધ, માંગરીઅ ભલાયું દુધ;
 વન ભલાવ્યું જો વાંનરાં, તે માનવ જગિ મૂરખ ખરાં. ૭૮
 હું મુરખને હું અજ્ઞાન, અંતકાલ મુઝ નાંડી સાંન;
 દુસમન તણઈ ભલાયું કાંમ, લાહાલો ભખી મુખ કીધું સ્યામ. ૭૯
 કેતુ એક દુસમન માંહિં કરેં, ધર્મ કાજ હવઈ આદરેં;
 અવસ્ય ભાવિ પદારથ જેહ, દેવે ટાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૦
 છનવર છવ દયા પ્રતિપાલ, સમો શરણિં આલઈ ગોશાલ;
 જલદત નયણાં ગયાં નીકલી, અવસ્ય ભાવિ પદારથ વસી. ૮૧
 નીચ કુલિં ગતિ છનવર થઈ, વીર દેશના નિષ્ફલ ગઈ;
 ચંદ સુરજ મૂલગેજ વિમાન, અવસ્ય ભાવિ પદારથ માંન. ૮૨
 ચરમેંદો હુઓ ખિણખેદ, મલ્લી નાથ પામ્યા સ્ત્રી વેદ;
 યુગલ નારકી હુઆ જેહ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ તેહ. ૮૩

એક સમે એકસોને આહ, ઉત્કૃષ્ટિ દેહી સિદ્ધિ ગતિ વાટ;
 અસંયતિ પૂજાણાં બહુ, અવસ્ય ભાવિ પદારથ સહુ. ૮૪
 અમર કંકાનગરી હુઓ હેવ, શંખઈ શંખ મિલ્યા વાસુદેવ;
 એમ નોહિં એ કેમ હવ્યું, અવસ્ય ભાવિ એહને સંભવ્યું. ૮૫
 શ્રીજીન સ્વાંગી વિચરઈ જહાં, મારી ન મરગી છત ન તિહાં;
 વીર વિચર્યાં રાજગૃહી જસેં, મહિષ પંચસ્યેં મારિં તસેં, ૮૬
 તો અતિશય ચોતીસ ન ગયા, પાંત્રીસ શુંણ વાંણીનાં રહ્યાં;
 અવસ્ય ભાવિ પદારથ વધી, તે ટાલી ન સકઈ કેવલી. ૮૭
 તો હું હેમ કહઈ સું કરેં, ફાકટ દુખ હઠઆમાં ધરેં;
 ખિણુ ખેદ હવું કુંણ કાળું, હેમઈ ચિંતા કીધી ત્યાજી. ૮૮
 એમ મન વાલી અંજન કરઈ, ભીમા હાથિં જનપ્રતિભાંધરઈ;
 તુઝરિ ઋદ્ધિ ભરાસ્યધ સહી, પુણ્ય કાજ કરજ્યો ગહગહી. ૮૯
 અસ્યું કહી મુનિ હેમસૂરિંદ, વેગે તેડ્યો કુંમરનિરંદ;
 જન મંદિર પ્રતિમાનો ભંગ, છડિં માસિં વિણુસધ તુઝ અંગ. ૯૦
 હેમ(આયુ)વચન આવ્યું હુંકડું, તેણુદ દુખિં નવિ રાઈ રહું;
 પણિ મુઝને બીજું દુખ બહુ, તુલ જાતેં શ્રેય જાસેં સહુ. ૯૧
 કુંણ કરસ્યઈ પસુઆની સાર, કેહીપરિં હોસ્યઈ મુનિવર વિહાર;
 તીર્થ યાત્ર શુભ કરણી જેહ, તુલ જાતેં સીદ્ધસઈ તેહ. ૯૨
 એક છત્ર જઈનમઘ રાજ, કોડિ બદ્ધ હુઆં શુભ કાજ,
 જનપ્રતિમા જનભવન અપાર, કુંણ કરસ્યઈ હવઈ તેહની સાર. ૯૩
 સાધુ સાધવી શ્રાવક જેહ, કુંણને દુખ જઈ કહધસ્યઈ તેહ;
 પૌષધસાક્ષા પુણ્યનાં દાંમ, તુઝ વિણુ વણુસધ ધર્મેના કાંમ. ૯૪

ફહા.

ધર્મકાજ વિણુસઈ સહી, નૃપ જાતાં પરલોક;
 હેમ કહઈ તેણુઈ કારણુઈ, હું મનિ ધરતો સોગ. ૯૫

હાલ.

રાગ-ત્રીપદીનો.

અસ્યાં વચનસુંણીયાંજવકાંતિં, મન વચન કાયા શુભ ધ્યાનિં;
 નૃપ વરસેં બહુ દાને, હોરાજન! નૃપવરસેં બહુદાને-આં. ૯૬
 આરાધના કરઈ દસહ પ્રકાર, અતિચાર અનેં વ્રત આર;
 ખામણુ કરઈ તેણીવાર હો-રા. ૯૭
 ગોસરાવઈ નૃપ પાપ અધારો, તેહનો તુઝ ભાખું અધિકારો;
 સુંણ્યો પાપ વિચારો-હો-રા. ૯૮

ફહા.

પાપ વિચાર વેલી કહું, જેહથી દુખ અત્યંત;
 તેણેં કારણિં પાતગ તજ્જે, કો મમ હણુજ્યો જત. ૯૯

હાલ.

રાગ-કેદાર ગોડી-સુર સુંદરીનો-એ દેશી અતી દુઃખ દેખિ
 કામની-એ દેશી

પ્રાણધાત તે નવિ કીજીય, અલીવચન તેમ ન ભાખિં;
 પરધન દેખી પ્રાણીઆ, વલીતું મનરે નર થીરકરી રાખિં. ૧૦૦
 જવરલે યોગતિ મોઝીરિ, તેણે રાખો નિ મન ઠારિ;
 પ્રાણિ પાપ અદાર નિવારી, પ્રારણીડા ભાઈ! આપઈ આપ વિચારી,
 હો પ્રાણીડા. આંચલી. ૧

સ્ત્રી સંગ સેવા ટાલીઈ, દ્રવ્ય તણી મૂર્છા જેહ;
 અતિક્રોધ મનથી મુંડીઈ, સુંખ લહીઈ આતમ દેહ-હો પ્રા. ૨
 અતિમાન માયા પરિહરો, ટાલજ્યો ત્રિવિધે લોભ;
 મોહમદ્દલ મુખ નવિ જેઈઈ, જેમુગતિરેજતાંકરઈ ખોભ-હોપ્રા. ૩

૧ વવરી,

દોષ કલહ તે નવિકીજઈ. દીછઈ નહીં જ કલંક;
આડી તે ચિત્ત નિવારજે, તુંતોહોઝેરેમનમાંહિં સુસંક-હોપ્રા. ૪
રતિ અરતિ તે પરહરે, પરતણા અવરણવાદ;
માયા મૃષા તે નવિ મોલીઈ, નવિકીજઈરેમિથ્યાતનિસાદ હોપ્રા. ૫
દશ આઠ પાતાગ ઝોલખી, વારતો આતમ આપ;
મિચ્છા દુકકડ તે દેવ્યતો, જે લાગારે ભવિભવિપાપ-હોપ્રા. ૬

હહા.

પાપ અદાર આલોચનો, કરતો આતમસાર,
પાપભીર પાટણપતિ, શરણ કરઈ તિહાં ચ્યાર, ૭

ચઉપઈ.

ચ્યાર સરણ મનમાંહિં ધરઈ, પહિલુ સરણ અરિહૈતનું કરઈ;
અરિહંત તે હણતા કર્મઆહ, જે પાંખ્યા પંચમગતિ વાટ. ૮
જેહનાં અતિસય છે ચોત્રીસ, વાંણીગુણ જેહને પાંત્રીસ;
દોષ અદાર રહીત ભગવંત, સરણ કરઈ એહવા અરિહંત. ૯
ખીજી શરણ કરતો સિદ્ધતણું, અનંત સુખ જસ વર્ણવ ધણું;
અનંતખલને જ્ઞાન અનંત, અનંત વીર્ય સિદ્ધને સહિતંત. ૧૦
ત્રીજી સરણ કરતો સાધુનું, સમકિતરીત સુધુ જેહનું;
પંચ મહાવ્રત પાલણહાર, પંચસુમતિ ત્રણ ચુપતિજ સાર. ૧૧
ચોથું સરણ કરતો ધર્મનું, જ્ઞાની સરપ કહઈ તેહનું;
જીવધાત અગ્નિ ચોરી નહીં, પરદારા જીવ વારઈ સહી. ૧૨
અસ્યાં સરણ ચ્યારેમનિધરે, દુઃકૃતતણું નિદેપુ કરઈ;
પ્રાણુધાત અગ્નિ ચોરી જેહ, પરનારીનાં પાતક તેહ. ૧૩
પાપિં પરિગ્રહી મેચ્યો લક્ષ્ય, પાપો અનંતકાય અભક્ષ્ય;
પાપ વિજયનમિ કીધો આપ, જાગાં અનર્થદંડનાં પાપ. ૧૪

૧ વિચાર.

સામાયક પોષધ તત ભંગ નિંદુ પાપ કર્યો સ્ત્રીસંગ;
દેતાં દાન કર્યું અંતરાય, જે મેં દુહવ્યા માતપિતાય. ૧૫
થાપણ મોસો કુકલંક, ખુતો પ્રાણી પાતગપંક;
આસાતના જે કીધી ઘણી, અરિહંત, સિદ્ધ, મુનિ, ધર્મહ તણી. ૧૬
જ્ઞાન દર્શન ને ચારિત્ર સાર, આસાતના કીધી અહુવાર;
આચાર્ય ઉઝવાય ને યતી, અસાનના તિહાં કીધી અતિ. ૧૭
સાધુ, સાધવી, શ્રાવક, શ્રાવિકા, રૂલમં જીવ આસાતનાથકા;
દેવી, દેવ, જીવ પ્રતિમાં તણી, આસાતના કીધી જે ઘણી. ૧૮
કહિલોક પરલોકહ પંથ, આસાતનાથી ભારે જંત;
આભવ દુઃકૃત નિંદુ આપ, આલોહ પૂરવભવ પાપ. ૧૯
ભવભવિં પાતગ જાગિં જેહ, કુમારપાલ તપ નિંદુ તેહ;
પૂરવિં જીવ એકેત્રીમાંહિં, તરચર લોહહુઓ વહી ત્યાંહિ. ૨૦
લોહતણાં હુઆં હથીઆર, પશુનર કંઠિ તેહની ધાર;
પાપો પગરણ હુઆં વહી જેહ, આણુમંભવિં વોશરાવું તેહ. ૨૧
કાપી તરચર સૂલી કરી, વાહણ યંત્ર ધાણી થઇ ફરી;
ઉખલ મુશલ દેહ અપિકરણ, તપ વોશીરાવમં રાંતી મરણ. ૨૨
વોણુ જાતિમાંહિં ઉપનો, તેહ તણો સત્ર નિપનો;
તેહનાં પાસાં ગુંથ્યા જલ, તે વોશીરાવમં નર ભૂખલ. ૨૩
ભમતાં જીવ થયો સુરસાર, તિહાં મેં કીધો ભોગ અપાર;
પસુ પુરુષ પાલક સ્ત્રી છલ્યાં, ને પાતગ આલોઈ ટલ્યાં. ૨૪
પરમાધામી સુર હું થયો, પાપ કરતો ભવ મુઝ ગયો;
પાપો વિંધ્યા આલ્યા નારકા, કાપી જીવ કર્યો તિહાં દુખી. ૨૫
કર્મ યોગઈ હુઓ નારકા, વકયો સખલ તિહાં કોષ તાકી;
શસ્ત્ર બાણુ વિકુરવી કરી, છેદ્યા નારકા કોષ ભરી. ૨૬

કર્મયોગઈ હુઓ માનવી, ભમતાં ગતિ મારેં કુલ હવી;
 પંખ ધરી હુઓ પારધી, ખાધા જીવ ધણાં મેં વધી. ૨૭
 ભમતાં ગતિ હુધ તિર્યંચ તણી, વાઘ, સિંહ, અજગર હુઓ ફણી;
 જીવ હણ્યાં તિહાં થઇ વિકરાલ, માર્યા સાંખર સસા સીયાલ. ૨૮
 એમ ભવિં ભમતાં દુઃકૃત જેહ, કુમારપાલ કહઇ નિંદું તેહ;
 સુકૃત તણુધં અનુમોદું સહી, વિવરી વચન નિજ મુખથી કહી. ૨૯

દ્વિહા.

વિવરી વચન મુખથી કહું, સુકૃત કરાં કાંમ;
 હું અનુમોદું તે વહી, જે કયું પુણ્યનું કાંમ. ૩૦

હાલ.

રાગ-ગાડી-એણીગિરિ રાજ કરતાં-એ દેસી.

દાંન શીલ તપ ભાવનારે, સત્યગુણ અનુમોદું;
 જન્ત ઉગાર્યા તે બહું એ. ૩૧
 દેવલ પ્રતિમા જેહરે, પૂજા મિં કરી;
 હું અનુમોદું મનિ ધરી એ; ૩૨
 પુસ્તક પરઉપગારરે, વિનય વેચાવય;
 શ્રીગુરુ ભગતિ ભલી કરી એ. ૩૩
 બિંબ પ્રતિષ્ઠા જેહરે, સંઘ ભગતિ કરી;
 યાત્ર કરી તીરથ દ્વિરી એ. ૩૪
 ટાલ્યો અકર અન્યાયરે, ઉપસમ જે ધર્યો;
 જીન વાંણી શ્રવણેં સુંણી એ. ૩૫
 આણ્યો વહી વિવેકરે, કાધી અનુકંપા;
 સુકૃત એ અનુમોદીધં એ. ૩૬
 અરિહંતના ગુણ આરરે, અતિશય એત્રીસ;
 દોષ અદાર તેહને નહી એ. ૩૭

રાહ્યાં આઠે કર્મરે, આઠધ મદ નહી,
 કોધ માંન ન ધરઇ કહીએ. ૩૮
 અનેક ગુણ અરિહંતરે, હું પણિ અનુમોદું;
 એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધતા સહીએ. ૩૯
 ટાલ્યા આઠે કર્મરે, કાયા તસ નહી;
 નહી તસ રોગ વિયોગડારે. ૪૦
 આચારજ ગુણવંતરે, ગુણ તસ છત્રીસ;
 હું અનુમોદું તે સહીએ. ૪૧
 સંવરઇ ઈરીય પાંચરે, અક્ષત્રત નવ વાડિ;
 આર કપાસનેં પરિહરઈ એ. ૪૨
 પંચ મહાવ્રત ધારરે, પંચ સુઆચાર;
 પંચસુમતિ ત્રિણિ ગુપતિચું એ. ૪૩
 પંચવીસ ગુણ ઉવઝાયરે, હું પણિ અનુમોદું;
 ઉવઝાયપણું તેહનું સહીએ. ૪૪
 ભણુતા અંગ ઇચારરે, દસ ચઉ પૂરવ ભણે;
 ઉવઝાય અનુમોદિઈ એ. ૪૫
 ગુણ સતાવીસ સાધુરે, મહાવ્રત આદરાધ;
 પડકાયાને રાખતો એ. ૪૬
 દમતો ઈદ્રિય પાંચરે, મધુરં ભાખતો;
 કોધ અંસ તેહનેં નહી એ. ૪૭
 લોભ નહી લવલેસરે, અને વહી પડિસેહણ;
 ભાવ સહિત તે આદરઇ એ. ૪૮
 કરણ સીતરી સારરે, ચરણ સીતરી;
 મુનિ ધરનારો તેહનો એ; ૪૯

સંયમ યુક્તા	મત્યરે;	કાયા મન	વચન.	
સીતાદિક	પરિસહરે,	મરણાંત	ઉપસરગ.	૫૦
		સોય ખમઈ	ઋપિરાજીએ.	૫૧
ગુણ સત્યાવીસ	એહરે,	હું પણિ	અનુમોદું;	
		દેશવિરત	તિર્યંચ તણી એ.	૫૨
આવકના વ્રત	ખારે,	હું પણિ	અનુમોદું;	
		ગુણગાવિ	મુનિવર તણાએ.	૫૩
દેવનું દેવપણું	અરે,	હું પણિ	અનુમોદું;	
		ભગતિ કરધ	સાસન તણી એ.	૫૪
જીવ નારકી પાસરે,		સમકીત છે	ભયું;	
		હું અનુમોદું	તે સહી એ.	૫૪
હવધ સેસ જે જીવરે,		એહથી અન્ય	વલી;	
		હું અનુમોદું	તેહનું એ	૫૬
દાન રૂચિ ગુણ જેહરે,		હું પણિ	અનુમોદું;	
		વિનય ભક્ષો	જસ એહમાં એ.	૫૬
અદ્ય કષાધ	જીવરે,	પરને	ઉપગારી;	
		ભવ્યપણું	અનુમોદીએ એ.	૫૭
જીવ દયાહુ જેહરે,		દાખિણી	દેહમાં,	
		પ્રિયભાંખી	અનુમોદીએ એ.	૫૮

દેહી.

પ્રિયભાખી	અનુમોદીએ,	ખીમ	શુભગુણ	જેહ;
ધર્મોપગરણ	દેહનું,	હું	અનુમોદું	તેહ. ૬૦

ચઉપધ.

ભમ્મેજીવનપદામી મરણ,	હવું	દેહનું	ધર્મોપગરણ;	
નીલકંઠ તનુ પાંખો સહી,	ખીજતણી	પૂંજણી	યમ,	૬૧

પૃથિવી કાયમાંપછડો સહી,	તિહાં મુઝ દેહની	પ્રતિમા થઇ.	
જલનોજીવ હુઓ ભૂપાત્ર,	તિહાં પ્રતિમાને	હુધ પખાલ;	૬૨
અથવાપાત્રતણઈમુખિનીર,	તે અનુમોદું	આપ શરીર;	
પુણ્યકાળ હુધઅગ્નિહકાય,	તેહથી ધૂપ	જીનવરને	થાય. ૬૩
વાઉકાય વસ્યો મુઝનંત,	તેહથી સાતા	મુનિજન સંત;	
ચંપક જાય અને કેવડો,	જીન મસ્તગિ	ચઢતાં ગુણવડો.	૬૪
એ ભવિ ભમતાંવાર અનંત,	ધર્મોપગરણ	દેહનું હુંત;	
હું અનુમોદું તે પણિ સહી,	ભલી ભાવના	રાખું વલી.	૬૫
જીવધે ભમતાં ચઢગતિ લહી,	સખલ વેદના	તિહાં પણી થઇ;	
અસ્યુ વિચારી થિરમન કરઈ,	એહવી ભાવના	હઠડઈ ધરઈ.	૬૬
આરાધના અણસણનૃપ ધરધ,	જેહથી શિવ ગતિ	સુરગતિ વરધ;	
ભૂપ ઝોલખઈઆતમ મરણ,	રાખિં મનિ	નવકારજ સરણ.	૬૭
અડસડિ અક્ષરનો નવકાર,	એકસડિ અક્ષર	તિહાં લધુ સાર;	
ભારે સાતને નવપદ લહું,	આઠ સંપદા	તેહની કહું.	૬૮
સાત પદે થઇ સંપદા સાત,	અઠમ નવ પદની	કહું વાત;	
એહુ પદ થઇ એક સંપદા,	એ નોકાર	ગણો તુહા સદા.	૬૯
ન કહિતાં નિર્મલ હોઈઆપ,	ઠાલધ સાત	સાગરનું પાપ;	
આપુંપદ ઇછાઈ ગુણધે,	પચાસ સાગર	પાતગ હણુઈ;	૭૦
આખો જે ભાખઈ નવકાર,	તેહના પુણ્ય નણો	નહી પાર;	
પંચ સહાં સાગરનું કહું,	પાતગ સહી	તેણુઈ અપ હયું.	૭૧
વલી કેહવો છધ શ્રીનવકાર,	દુખ ઠાલઈ સુખ	દીઈનીરધાર;	
સોસઈ સંસાર ફપ ઉદધી,	સુખ તરુઅર	તસ કુલઈ વધી.	૭૨
એહવો જગમાં શ્રીનવકાર,	કામ કુંભ અમૃત	પેં સાર;	
કાંમ ગવિ ચિંતામણી સમો,	શ્રીનવકાર	સુરતર અભિનવો.	૭૩

રાજ ઋદ્ધિ પાંખ્યા સ્ત્રી સાર, સુરના ભોગ અનંતીવાર,
 પશ્ચિ જગિ દુલહો શ્રીનવકાર, જે ઉતારે પેલે પાર. ૭૪
 ઇહ લોકિં સુખનો દાતાર, શિવકુમારનો સુંણો વિસ્તાર;
 રત્નપૂરીજ વસઇ વાંણીઓ, યશોભદ્ર શ્રાવક જાણીઓ. ૭૫
 શિવકુમાર નર તેહનો પુત્ર, તેણે નવિ રાખ્યું ધરસત્ર;
 સાંત વ્યસન સેવે દુર મતિ, ધર્મ, દેવ, નવી જાણુધ યતી. ૭૬
 અર્યો પુત્ર ધરિ વાઘઈ જસે, યશોભદ્ર ધરડો હુઓ તસે;
 અંત સમય જવ તેહને થાય, પુત્ર પિતા નઈ પાસિં જાય. ૭૭
 સ્વામી શિખ દીઓ કહો કાંમ, યશોભદ્ર નર જોડ્યો તાંમ;
 શિવકુમાર સુત એતું કરે, શ્રીનવકાર સદા મનિ ધરે. ૭૮
 અસ્યું કહી શુભગતિલહરસાર, મનવિણુ સુતેં શિખ્યો નવકાર;
 અનુક્રમઈ દિન કેતાં જાય, ધન ખાધું ને નિર્ધન થાય. ૭૯
 તામ ત્રિદંડી મિલીઓ એક, નાંમી સિસ નેં કર્યો વિવેક;
 સ્વામી લખમી જોઇઇ આજ, સોય કહઇ તુઝ સાઈ કાજ. ૮૦
 કાલી ચંદ્રસનો દિન જસ્યઈ, મરતગ એક અણાવ્યું તસઈ;
 લેઇ ગયો સમસાન મઝારિ, મસ્તગ લાથિં દિધી તરઆરી. ૮૧
 કુમરતણે કહઇ કહું અહો, મસ્તગ પાય ઉલાંસ્યો તહો;
 મંત્ર જાપ કરે એકલો, જીમ એ પુરિસો થાઇ ભલો. ૮૨
 અસ્યુ વચનજવ જોગી કહઈ, નિશ્ચલમન નરતું નવિ રહઈ;
 સંકટે પડીઓ જાણ્યુ જસે, શ્રીનવકાર સંભાર્યો તસે. ૮૩
 ત્રિદંડીઓ આરાધઇ મંત્ર, સખ ઉડી ધાઓ કરંત.
 નવપદસાથિં નચાલઈ મંડઇ, ઉડી મસ્તગ પાણું પડઈ. ૮૪
 મંત્ર જગાવ્યો ખીજપાર, પડઈ ભૂમિ કરવા જઈ પ્રહાર.
 ત્રિદંડીઓ પૂછઇ તેણીવાર, કર્યો મંત્ર તું જપઈ કુમાર. ૮૫

કુમાર કહઈ નવિ જાણું કર્યું, ત્રિવંડીઓ મન સાચું વસ્યું;
 ત્રીજવાર જગાવ્યો મંત્ર, મસ્તગ યોગીનઈ મારંત; ૮૬
 પુરિસો સોંચ હુઓ અતિભલો, પશ્ચિ ભૂમિ ધાવ્યો એકલો.
 આવી નગર ધણીનઈ કહઈ, વલી વૃતાંન સુંણાવ્યો સહી; ૮૭
 રાય કહઇજ પુરિસો યહઈ, પુણ્યઈ પાંખ્યો મુઝ ર્યું કહઈ;
 ભૂપતિ વચન શ્રવણે સુંણી, પુરિસો તે આણ્યો ધરમણી. ૮૮
 ખાઈ ખરચઈ વસ્ત્ર પાર, પરતક્ષ ફલીઓ શ્રીનવકાર;
 અનુક્રમિં તેણઈ ચારિત્ર યહો, કર્મ હણીને મુગતિં ગયો. ૮૯

દહા.

મુગતિં ગયો નર તે સહી, ફલીઓ તસ નવકાર;
 વલી જીનદાશજ વાંણીઓ, સુર કરતો તસ સાર. ૯૦
 લેઇ ખીજોઈ આવીયો, મુખિં જપતો નવકાર;
 જલરાજ તવ હરખીઓ, સકલ લોક જયકાર. ૯૧
 તે જીનદાસ મુગતિં ગયો, આરાધી જીનધર્મ;
 એક વલી સુધી શ્રાવિકા, ફલિયાં નવપદ પરમ. ૯૨
 નામે નારી શ્રીમતી, જપતી શ્રી નવકાર;
 મણીધરની માલા થઇ, જેતેહનો ગંધ અપાર. ૯૩
 ઇમ અનેક સુખ સ્વામીઓ, હિલોલો અહુ જંત;
 પરલોકિં પ્રાણી ધણા, પાંખ્યા સુખ અનંત. ૯૪

હાલ.

રાગ ગોડી-એણીપરિં રાજ કરંતરે-એ દેશી.

આગે હુંડિક ચોર રે, સો સુખ પાંખીઓ;
 પરમવિ યક્ષ થયો ભલો એ. ૯૫

૧ સુગંધ ૨ સુખિયા થયા.

મથુરાં નગરી માંહેં રે,	નૃપ	અરિમર્દન;	
	હુંડિક ચોર ચોરી કરઇ એ.	૯૬	
સુશુદ્ધિ વિવહારિ ધરે રે,	હુંડિક	જઇ કરી;	
	ખાતર પાડુ ધન હરઇ એ.	૯૭	
ચોર ઝલાંણી તાંમ રે,	નૃપ બહુ	ખીજીઓ;	
	ચોર તણુઇ સહી દીઓ એ.	૯૮	
ચ્યાર સુભટ ૧તિહાં સાર રે,	ભૂપિં	મુંડીઓ;	
	ચોર સાર કરતા મહેા એ.	૯૯	
એણુઇ અવસરિ જન દાસ રે,	શ્રાવક	શુભ મતિ;	
	અરણ્ય ભૂમિં જઇનઇ વણ્યોએ.	૧૦૦	
માગ્યું પાંણી તાંમ રે,	શ્રાવક	બોલીઓ;	
	જપિ નવકાર જલ લાવીઇ એ.	૧	
આવી નિજ ધરખાર રે,	ભરીઓ	કરખડો;	
	જલ લેઇ સાહ આવીઓ એ.	૨	
ચોરે દીહું નીર રે,	તવ મૃત્યુ	પામીઓ;	
	હુઓ યજ્ઞ સુર તે વડો એ.	૩	
એણિ અવસરિ જનદાસ રે,	સુભટ	ઝાલીઓ;	
	બાંધી નૃપ આગસિં ધર્યો એ.	૪	
ભૂપતિ ખીજ્યો તાંમ રે,	ગર્દભી	ધાલીઓ;	
	નરને મરણ કાદીઓ એ.	૫	
યજ્ઞ દેવતા તાંમ રે,	રાને	નિરખતો;	
	કુંણ પુન્યે હું ઉપતો એ.	૬	
મહા મંગ નવકાર રે,	ગુણતાં	ઉપતો;	
	યજ્ઞ ભલો હું દેવતા એ.	૭	

જેણુઇ દીધો નવકાર રે,	મિત્ર	જીણુદાસ;	
	સોય પુરૂપ સંકટ પડ્યો એ.	૮	
આવ્યો હુંડિક વજ્ર રે,	શિલા	તે વિકૃતી;	
	કહઇ ચક્રચૂર મથુરા કરં એ.	૯	
ભૂપઇ જોડી હાથ રે,	સ્વામી	મમ હણ્યો;	
	કહિણુ તુલાર કીજઇ એ.	૧૦	
બોધ્યો સુર શુભ વાંજુરિ,	પૂરવ	દિસિં જઇ;	
	એક પ્રસાદ કરાવીઇ એ.	૧૧	
ભૂપિં માન્યું તાંમરે,	નવન	કરાવીઓ,	
	હુંડીકરૂપ વડાવીઓ એ.	૧૨	
ગજ ખંધી જીણુદાસરે,	ચામર	હાલતી;	
	મથુરામાંહિ ફેરવ્યો એ.	૧૩	
કાધું તેહનું રૂપરે,	હુંડિક	આગસિં;	
	શ્રીનવકાર સુશુવતા એ.	૧૪	
વાજઇ ઘંટા નાદરે,	પુરજન	રાયરયું;	
	કેળવ કારણિ આવતાં એ.	૧૫	
જસ વાંધ્યો જીણુદાસરે,	રાને	વહી હુંડીકનો,	
	શ્રીનવકાર તણુઇ ગુણે એ.	૧૬	

ફોલો.

શ્રીનવકાર તણુઇ ગુણુઇ,	સુખ	પાંખ્યો એક ચોર;	
ચંડપિંગલ નામે	સાહી,	કરતો પાપ અધોર.	૧૭
વસંતપૂર નગરી ધણી,	જીતશત્રુ	રાગ ત્યાંહિં;	
રાણી ભદ્રાને વહી,	હાર અહિં નર	ત્યાંહિં.	૧૮
કલાવતી ગણિકા તણુઇ,	ચોરઇ	દીધો હાર;	
તે પહીરી જવ નીકલી,	નૃપ	જાણ્યો તેણીનાર,	૧૯

તરુર ગ્રહી સહી દીઓ, ગણિકા દીધું નવકાર;
ભદ્રાકુખિ ઉપનો, પૂરંદર સોય કુમાર. ૨૦
રોતો રહ્ય વહી તે નહી, ગણિકા આવી ત્યાંહિ;
ચંડપિંગલ કહી તેડીઓ, જ્ઞાન હવું ખિણુમાંહિ. ૨૧
આગલિ બહુ સુખ ભોગવી, આરાધી જન ધર્મ;
પુરંદર સોય મુગતિ ગયો, ટાલિં આડિં કર્મ, ૨૨
અનેક જીવ મુગતિ ગયા, શ્રીનવકાર ગણુતાં;
રાજકુલિ રાયસિંધ હવો, ભીલ પુલિંદહ જંત ૨૩
નારી તેહની ભીલડી, ગણુતી શ્રીનવકાર;
પદ્મરાય પુત્રી હવી, મુગતિ તણી ભજનાર. ૨૪

ઢાલ-ચઉપધ.

મુગતિ તણી ભજનારી થઇ, તેણુધ નવ પદ ગુણુવા સહી;
નિરમલ વસ્ત્ર તજ પરતાતિ, નોકરવાલી લીજીધં હાથિ. ૨૭
નોકરવાલી નવલા નારી, કરી ધરતાં જો મન રહ્યકારિ;
તે નરનારી કરમ નિવારી, ખિણુમાં પોહોંચ્ય મુગતિમઝારિ. ૨૮
નોકરવાલી નાંમ નવિ કહું, સરગ સિદ્ધની નિસરણી લહું;
અથવા આતમ શુભગતિ વાટ, મણિકા એહના એકસો આઠ. ૨૯
અહોતરસો મણિકા તણી, અર્થ કહું તે શ્રવણેં સુણો;
ભેદ લહી ને જો તુલે ગણો, અષ્ટ કરમ તો ખિણુમાં પહોરો. ૩૦
અરિહંતના ગુણુ ભાવો ખાર, અષ્ટ ગુણુ એ સિધ્ધ સુસાર;
આચાર્યના ગુણુ છત્રીસ, ઉવચાર્યના ગુણુ પચવીસ. ૩૧
ગુણુ સતાવીસ મુનિવર જોય, સિરવાત્રે એકસો અઠ હોય;
ભાવીભાવના જો નર ગુણુધ, મોક્ષતાણુ ફલ સહી તેહતણુધ. ૩૨

મોક્ષતણો જે અરથી હોય, મધ્યમ અંગુલીએ ગુણુધ સોય;
ખીજી ત્રીજી સંસારહ કાજ, ઋદ્ધિ રમણી તે આપઈ રાજ. ૩૩
એહવો જગમાં શ્રીનવકાર, કુમારપાલ નિત્ય ગુણુ અપાર;
આરાધના એ દસવિધ કહી, નિશ્ચલમનિ આરાધધ સહી. ૩૪
શ્રાવક શુદ્ધ આરાધના કરધ, આરમિં દેવલોકેં અવતરધ;
જઘન્યથકી પહિલઈ સુર થાય, મધ્યમ ભેદ કહધ જનરાય. ૩૫
ખીજી થકી માંડી ભવ કરધ, હજારમાં લગઈ જઈ અવતરધ;
યતી હોય તો મુગતિં જાય, જઘન્ય થકી પહિલઈ સુર થાય. ૩૬
મધ્યમ ખીજઈ ભવ કરધ, અનુત્તર વિમાન લગિં અવતરધ;
તેણુધકારણિ આરાધના અસી, કુમારપાલ કરધ ઉલ્હસી. ૩૭
દશ પ્રકાર આરાધના કરધ, પાપ કર્યા વદને ઉચ્ચરધ;
અરિહંત સિદ્ધ સાધુની સાખિ, કહઈ રાય મન નિશ્ચલ રાખિ. ૩૮
પાપકર્મ સુર સાખિં કહી, આતમ સાખિં નૃપ નિંદઈસહી;
એમ આલોતા પાતિગ જાય, ભારવહી પરિં હણુઓ થાય. ૩૯
લાજેં અભિમાનેં નવિ કહેં, જ્ઞાનમદેં મનમાં સદ્ય રહે;
આલોધ ન શકેં તે ગુરુકનેં, યોગતિનાં દુખ હોસે તેહનેં. ૪૦
મસ્ત્ર સાપવિખ જે નવિ કરે, ભવસલ્ય મરણુ દુખ તેહથી સિરે;
દુર્લભ યોધી તે નર થાય, અનંત સંસારી કહધ જનરાય. ૪૧
તેણુધં કારણિ સસદ્યમમ મરો, રખે કોય નીઆણું કરો;
ઋષભદેવ જનાદિક જેહ, નવઈ નીઆણું વારઈ તેહ. ૪૨

ઢાલ.

કાયાવાડી કાંરમી-એ દેશી રાગ મહાર

નીઆણું નવ વારધ જે, મમ માગીસ રાજ;
ઉગ્રપાણુ મનિ વંછિત, સહી વિણુસધ કાજ નીજ.-ની. ૪૩

નારીપણું નવિ ઇચ્છિઈ, નરનો માગે અવતાર;
 કાંમ ધણો મમ વાંછજે, નહી તેહમાં સાર-ની. ૪૪
 કાંમ ઇછા મમ કરો, કામનોહિ ત્યાંહિ;
 મૂરખપણું નવિ ઇચ્છિઈ, દારિદ્રહ ત્યાંહિ-ની. ૪૫
 નીઆણાં નવ એ કહ્યાં, પડિલાં ખટ જોય;
 નરનારિ મનિ ધારતાં, સમકિત નવિ હોય-ની. ૪૬
 કાંમ ન હોય મન વાંછતાં, દેસ વિરતિ ન થાય;
 મૂરખપણું મનિ ઇચ્છતાં, ચારિત્ર પલાય-ની, ૪૭
 દરિદ્રપણું મનિ ઇછતા, જીવ મુગતિ ન જાય;
 તેણું ઇકારિણું નૃપ તિહાં વલી, મન રાખય કાંહિ-ની. ૪૮
 નીઆણાના જીવ કહઈ, જોજે ત્રિણિ પ્રકાર;
 રાગ દ્રેષ મોહિં કરઈ, વાધય સંસાર; ૪૯
 ગંગદત્તિ રાગે કર્યું, દ્રેષિ વિશ્વભૂતિ
 ચંડપિંગલ મોહિં કરઈ, સંસારિ પુતિ-ની. ૫૦
 તેણું ઇકારણું જીવનર કહઈ, નીઆણાંજ અસાર;
 પ્રાર્થના વલી કીજઈ, તે ભાખી વલી ચ્યાર-ની. ૫૧
 દુષ્પમાચારનો ખય હજ્યો, ખય કરમનો જાણી,
 સમાધિ મરણ સુપરિ હજ્યો, સમકિત મનિ આણિ-ની, ૫૨

ફહા.

નીઆણાં નવ પરિહરિ, આરાધના કરઈ રાય;
 ભવ્ય જીવ હલુઆ વિના, અભવ્ય તણું નવિ થાય, ૫૩

ચઉપધ.

અભવ્ય જીવ આરાધઈ નહી, ત્રિસષ્ટિ રાક્ષાકાનરમાં નહી;
 અનુત્તરવિમાનપાંચજઈજ્યાંહિ, અભવ્યજીવઉપજઈ નહી ત્યાંહિ. ૫૪

ઈંદ્ર ગુરુ સુર ત્રાયત્રયસંક, તિહાં ન ઉપજઈ મોટા વંક;
 પૂરવ ચઘદ ન આવઈ ઉદ્ધ, નવ પૂરવ ભણતાં જીવ વદઈ. ૫૫
 અભવ્ય ઈંદ્ર ન થાઈ વલી, દીક્ષા તસ નવિ દીઈ કેવલી;
 જીવશાસન યક્ષ યક્ષિણી, અભવ્યજીવ તેહતણી ગતિહણી. ૫૬
 લોકાંતિક સુર તે નવિ થાય, સમકિત વિણુ ભવઆલિં જાય,
 પાત્ર સુસાર મિલઈ કિમ તને, ચરિત્ર ન લીઈ શુદ્ધ ગુરુ કરને ૫૭
 અંતિં સમાધિ મરણુ નવિ હોય, આરાધના વિણુ વિણુસઘ સોય
 પુષ્કમાલાસુત્રે એ કહ્યું, મિં પણિસહી ગુરુવચને લહ્યું, ૫૮

ફહા.

સુહગુરુવચને મિં સુણ્યું, અભવ્ય તણું નહી એહ;
 ભવ્ય જીવ હલુઆ જીવે. આરાધના કરઈ તેહ, ૫૯

ચઉપધ.

ભવ્યજીવ હલુઆ નૃપ આપ, આતમ નિદઈ ઘોંઘ પાપ;
 દસપ્રકાર આરાધના કરઈ, રોતો ગુરુચરણે સિર ધરઈ, ૫૦
 તુમ્હ સરિખો ગુરુ કિહાં પાંમવો, તુઝ મુઝ પુણ્યે યોગજ હવો;
 તેં મુઝ સુકૃત દિધો જીવ, તે ઋણા માથે વહું સદિવ; ૬૧
 તું સરગિ જતાં જ અલૂણ, સેવકને નીઝમે કુંણ;
 હેમ કહીઈ સાંભલિ નરપતિ, તુઝને સુલભ અછે ગુરુજતી, ૬૨
 તુઝને મોક્ષ સુલભ છે રાય, તુજથી વાંધ્યો બહુ મહિમાય;
 સદાવલ્લભ તુજને જીવમતી, તું મુજને વિસરવો નથી, ૬૩
 સકલધર્મ મુઝવચને કર્યો, શ્રાવકશ્રેય સાચો આદર્યો;
 સદા ભગત તું મારો કહ્યો, તું સહી નરપતિ ચોરણ થયો, ૬૪
 અસ્થું વચન ભૂપતિને કહી, રામચંદ થાપ્યો ગહગહાં;
 રીખામણ દીધી સુભ માટે, આજયંદ્ર મમ દેજે પાટ, ૬૫

સીખદિઈ મુનિવરનઈ જસઈ, વિપરીત વાત હુધ હાં તસઈ
 હેમતલુઈ માયઈ મણી જેહ, યોગી એકઈ બણી તેહ, ૬૬
 લેવા બુધિ કરધ તે બહુ, આવરજ્યા ગુરૂ મુનિવર સહુ;
 બહુપરિચો કરતો ઋષિ સાયે, મણિ મસ્તગમણિ નાવે હાયે, ૬૭
 ધણા દિવસ એણીપરિગ્નય, એક દિવસ તેણી લહો ઉપાય;
 મુનિવર વહિરી પાછા વસે, વેગિં જઈ યોગી તસ મિલે, ૬૮
 વિનય કરીને પ્રહર્ષ અસ્યુ, કહો મુનિવર તુમહોવહિયુ કર્યુ
 એમ કહી ઝોલીમાં કર ધર્યો, લાહુ હાથધ ફરસજ કર્યો, ૬૯
 વિખ વરૂ હુતું નખમાંહિ, વેગધ પસર્યુ લાહુ બ્યાંહિં;
 તે લાહુ મુનિ લેઈ કરી, પોશાલિં આવ્યો પરિવરી, ૭૦
 આલોઈ વેગે ગાયરી, મોહક, ઝોલી આગલિ ધરી;
 ગુરૂવહિચી આપઈ શિખતલુઈ, વિખલાહુ આવ્યો અપણુઈ. ૭૧
 લેધ આહાર ગુરૂ ઉકયા જસે, કાયા ધૂજણુ લાગિ તસે;
 વેગિં તેડયો તિહાં હાંડીઓ, કુંણુધરથી આહારજ આવણીઓ. ૭૨
 એયો કહઈ સુણી સ્વામી સાર, આવક ધરથી આવ્યો આહાર;
 પણિએક વાટઈ જોગી મિલ્યો, લાહુ ફરસી પાછો વહ્યો. ૭૩
 તવ મુનિવર કહઈ, વીણુડી વાત, એણુધ યોગી મુઝ ધાલી ધાત;
 વિશ્વાસધાત કર્યો મુઝ ધણો, પારનહી એ પાતિક તણો. ૭૪
 સ્ત્રી હત્યાનું મોટું પાપ, આલ હત્યાનો બહુ સંતાપ;
 અહહત્યા જેણુધ મારી ગાય, તે પાતિ મોટું કહીવાય. ૭૫
 તેહ થકી જે પાતિગ સિરધ, પસુઆં પુરૂષ નપુંશક કરધ;
 તિહાં થકી મોટો પાતકી, નગર દહધ નરજે નારકી. ૭૬
 તેહથી જગિ મોટું પાત, જે નર કરતા વિશ્વાસધાત;
 ગતિ ચારિમાં તે નર ભમધ, વિશ્વારી જે પરને દમધ. ૭૭

માયા વચન મુખિં ખોલી કરી, પરના પ્રાણુ લીધ જે હરી;
 અધમ યોનિં જઈતે ઉપજઈ, મુગતિ નારી સહી તેહને તજઈ. ૭૮
 દુરગતિનારિતણો ભજનાર, યોગી પાતિગ કરઈ અપાર;
 વિશ્વાસી વિખ દીધું સહી, આંકો આવ્યો વિદ્યા રહી. ૭૯
 વીર સરિખો જે ભગવંત, સગવસરણિં બધા ગુણવંત;
 પાંગીસ ગુણુ અતિશય યોગીસ, ગોસાસે બાલ્યા જગદીસ. ૮૦
 કૃષ્ણ સરિખો રાગ જેહ, જરા કુમારિં માર્યો તેહ;
 અવસ્ય ભાવી પદારથ એહ, ઇંદ્રિં યાલ્યો ન ટલિં તેહ. ૮૧
 ૧ મુનિ વિખ વાધુ સાતઈ ધાત, ઓપધની કો મ કરો વાત;
 એવાને કહઈ કહું છું અમહો, કહિણુ અમહારં કરજ્યો તુમહો. ૮૨
 હેમ દેવાંગત થઈ જસે, ચપણિએણિં થાનક કરજ્યો તસે;
 દૂધપાત્ર ધરી મેલજ્યો, તેહમાં મણી પડસિં લેહજ્યો. ૮૩
 દેઈ સીખામણુ ગુરૂ અણુસણુ કરે, અરિહંત નાંમ હૃદયમાં ધરે;
 આરાધના કરતો ઋષિરાય, પાપ ધૂંધ વંદી જનપાય. ૮૪
 લાખ ચોરાસી યોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગ્યા જેહ;
 કોઇ જીવ ઉપર કીધી રીસ, તાસ ખમાવઈ નામી સીસ. ૮૫
 પૃથવી પાંણી તેહિવાય, સાત સાત લાખ તે કહીવાય;
 પ્રત્યેક વનસ્પતી તું જોય, દસ લક્ષ યોનિ તિહાં પણિ હોય; ૮૬
 ચક્રલાખ અનંતકાય, જીવ વિષ્ણુસ્યા તેણિ કાય,
 એઈદ્રિ તેઈદ્રિ જેહ, ચોરીંદ્રી પણ કહીઈ તેહ; ૮૭
 દો દો લાખ યોનિ તેતણી, ચ્યાર લાખ નારકીની ગણી,
 તિર્પંચયોનિ કહીઈ લક્ષચ્યાર, તિહાં જીવ લક્ષ્યા કષ્ટ દાર; ૮૮
 ચક્રલાખ જઈ યોનિ માંનવી, તિહાં વિરાધના સખલી હવી,
 દેવ યોનિ કહી લક્ષચ્યાર, ભમતાં વચર કર્યાં કષ્ટવાર. ૮૯

લાખ ચોરાસી ચોની એ જોય, ભમતાં પાતળ લાગાં સોય;
 જીવ એકેદ્રી માર્યા બહુ, નિંદી પાપ ખમાવું સહુ. ૯૦
 નાલિ કેરી જાંબુ અંબા, તેહ તને કીધાં મંઈ ધાવ;
 કંદમૂલ મે ભખ્યા સદેવ, એક શરીર અનંતા જીવ. ૯૧
 ગાજર મૂલા સૂરણ જેહ, ખાધાં કાપ્યાં બાધ્યાં તેહ;
 છેલ્યાં અનંતકાય ખત્રીસ, તે પાતિગ છોડો જગદીસ. ૯૨
 વલી મિંહણી એકદ્રી નામિ, કોડા સંખ ગોડા જાતિ;
 મેહરા પુરા નેં અલસીઆં, જલોહણી પાતિગ બહુ કીઆં. ૯૩
 વલી હણ્યા તેકદ્રી જીવ, માકડ કીડા કરતા રોવ
 ઇંદ્રિગોપ ગિંગોડા જૂઆ, જીવ ગધમ્યાને કંથુ સુઆ. ૯૪
 ઇચ્છલ ઉધધને ધીમેલિ, સાવા જીવ હણ્યા કરી ગેલિ;
 માર્યા મકોડા જૂ જેહ, મિચ્છા દુકકડ હોજ્યો તેહ. ૯૫
 જીવ હણ્યા ચોરિદ્રિય ધણા, પ્રાણુ ગમાડ્યાં વીંછી તણા;
 ભમરા ભમરી માખી તીડ, ડંસ મસાનિં કીધી પીડ. ૯૬
 ચાંચણુ હીંક કંસારી જેહ, હણુતાં પાતળ લાગાં તેહ;
 સોય ખમાવું જીનવર સાખિં, મન વચન કાયા થિર રાખી. ૯૭
 પંચેદ્રી સરિ દીધા ધાય, વૃષભ તુરગ મહિષીગાય;
 વાનર વાઘ સસલા ઉંદિરા, માર્યા અજચિતર કૂતિરા. ૯૮
 આણુધમિવિંપહિલધ ભવિજેહ લાગા પાપ ખમાવું તેહ;
 જ્ઞાનદર્શન ચારિત્ર જોય, વિરાધના કીધી તિહાં હોય. ૯૯
 પંચમહાવ્રત મિં ઉચ્ચરી, વિરાધના મિં તેહની કરી;
 અથવા અતિચાર મુઝજેહ, સિધ્ધ સાખિં ખમાવું તેહ. ૧૦૦
 અથવા પાપોપગરણુ દેહ, હું વોસિરાવું સધલાં તેહ;
 ધર્મોપગરણુ દેહનાં થયાં, હું અનુમોદું અહીકાણી રહ્યાં. ૧

સકલ જંતુ ખમાવું સહી, તુમ્હો ખમાવો મુઝ ગહગહી;
 મૈત્રી ભાવેં સુખ અનંત, વચર કરતાં દુખ લહી જંત. ૨
 જગ સધલાંને વાણું સુખી, કોય મ થાયો જગમાં દુખી;
 કર્મ થકી મુકાયો સહી, મુગતિ પામ્યો ગહગહી. ૩
 અસી ભાવના હહડહ ધરધં, ચ્યાર સરણુ મનમાંહિં કરધં;
 દસમિં દારિં પ્રાણી જાય, ભવન પતિ સુર મોટો થાય. ૪
 સંવત એકાદશ પીસ્તાલ, ક્રાંતિ શુદ્ધિ પુનમ સુવિશાલ;
 તેણી રાત્રી જનમ્યો મુનિ હેમ, ધરિ ધરિ મંગલમાત્રા ખેમ. ૫
 સંવત એકાદશ ચોપન જસેં, હેમધ દીક્ષા લીધી તસેં;
 સંવત ઇચ્ચાર છાસકમ કલું, જેમ તણુધ સૂરિપદ થયું. ૬
 સંવત દ્વાદશ ઓગણુત્રીશ, સુરલોકિ પોહોતો મુનિધશ;
 વરસ ચોરાસી આયુ સહી, કીરતિ શોભા સમલી લહી. ૭
 સુર લોકેં મુનિ ચાલ્યો જસેં, અગ્નિ દહન કરધ તપ તસેં;
 ચૂઆ ચંદન અગર સું ધરી, મુનિ કાયા સંચકારિજ કરી. ૮
 ભસ્મ આસિકા લેતા ત્યાંહિં, ખોહ પડી તવ ધરતી માંહિં;
 હેમ ખાડ પડયું તસ નાંમ, વાંચ્યા શ્રી ગુરના ગુણુ આમ. ૯

ફહા.

ગુણુ વાંધ્યા શ્રીગુર તણા, સફલ કર્યો અવતાર;
 દયા રૂપ જલ લેધ કરી, સીમ્યો પુણ્ય સહકાર. ૧૦
 સુગુર સર્ગ પધારતાં, રૂદન કરધ મૃગ મોર;
 મચ્છ કચ્છ મેંડક રહ્યા, ચક્રવી ચાસ ચકાર. ૧૧
 તપ રોમ ત્રિહું આસઝો, ગુરના ગુણુ સંભારિ,
 વિરહ વેદન સાલધેં ધણું, હહડા સોય મઝારિ. ૧૨

૧ પદ મોહોચ્છવની સોભા લહું.

મંત્રીશ્વર પુરજન મિલી, પંડિતને પરધાન:
ભૂપતિને સમજાવતાં, દેખાડીજ નિદાન. ૧૩

હાલ.

સિંહ તણુઈ પરિં એકસો-એ દેશી-રાગ ગોડી.

દેઈ દ્રષ્ટાંત પંડિત કદમ રે, સુણી તું કુંભરનરિંદ;
જે અબૂઆલી આથમ્યો રે, ધન ધન તેલ દિણુદોરે.
નૃપ મોહ વારીઝ. પાછો નવ લઈ નર કોયેરે,
ભૂપતિ અવધારિઈ-આંકણી. ૧૪

જેણું અધકારજ ટાલીઓરે, ટાલ્યો ચકવીરે વિરહ;
કમલ વિકાશન જેણું કીયોરે, અહ ઢંક્યા તેણું સીહોરે-ભૂ. ૧૫
ગવરી અધન છોડીઆરે, ટાલ્યો સયલ અન્યાય;
બહુપરિ પૂજન પાંખીઓરે, તે રવિ દુખ નહી રાયોરે-ભૂ. ૧૬
જે ઉગિ તે આથમઈ રે, ફૂલે તે કરમાય;
જે ઉપજઈ તે વિણુસઘરે, જે જનમ્યો તે વલી જાયરે-ભૂ. ૧૭
ન કો રહ્યા નવિ રહઈસ્થઈરે, નરનારી સુર સોય;
જે સિરિ જત્ર ધરાવતા, તે ન રહ્યા નર કોયરે-ભૂ. ૧૮
એમ દ્રષ્ટાંત દેઈ ધણુરે, ટાલઈ નૃપનોરે સોગ;
ગુણ સમરઈ નિજ ગુરતણુરે, જીમ યોગી પરલોગરે-ભૂ. ૧૯

હાલ.

ધન સ્વામી સીમધરજ એ દેશી

ગુર સમરઈ નિજ સતજ, જીમ અપીહોરે મેહ;
ગજ સમરઈ વનિ વિધ્યનાજ, જીમ સુગુણો ખિણિ તેહ.
નરેસર તો મોહ અપાર, ક્રોધ માન જેણું પરિહર્યો.
ન કરે રાજ્યની સાર-આંકણી ૧૯

સીતા સમરઈ રામનેજ; ગાકુલ ગુણુરે ગોવિંદ.
ઉમયા સમરઈ ધંશનેજ, ઈંદ્રાણી જીમ ઈંદ્ર-૧. ૨૧
ચક્રવી સમરઈ સૂરનેજ, સસીને જેમ જીવ ચક્રાર.
માતા સમરઈ આત્રનઈજ. યોગી મંત્ર અધોર-૧. ૨૨
સારંગ સમરઈ નાદનઈજ, માંનસ સરોવર હંસ;
ધર સમરઈ પરદેશીઆજ, ઉત્તમ જીમ નિજ વંસ-૧. ૨૩
રાગ સમરઈ સેનનઈજ, એવક સ્વામીજે નાંમ;
નૃપ સમરઈ મુનિ હેમનેજ, જીમ નિર્ધન નર દાંમ. ૨૪

હાલ.

મોહ ધરઈ ગુર ઉપરિ, નિસાદિન ગુર ગુણુ ગાય;
હેમ હેમ જપંતડાં, રાયતણાં દિન જાય. ૨૫

હાલ.

ઉલાલાનો રાગ ધન્યાશ્રી.

શ્રી ગુર વચન આરાધઈ, ભાવ ભક્ષો તસ વાધઈ;
હુઓ અતિહિં વચરાગી, ધર્મ વિષયઈ મતિ જગી. ૨૬
જાન ભણુઈ કરઈ કીયા. અંતર ઉપસમ ભરીયા;
નિશ્ચલ મન નૃપ આખઈ, પવિત્ર પાત્રને પોખઈ. ૨૭
હુઓ સયલ વિવેકી, વિષય તણી મતિ છેદી;
છેદઈ સંસાર વેલી, તૃણા કાઢઈ ઢેલી. ૨૮
આત્રસ નહી નૃપ જગઈ, ધર્મ કરઈ મન રંગઈ;
મરણ તણો ભય જાણી, સુણુતો જીનવર વાણી. ૨૯
નિદ્રા ન કરઈ મનનઈ રંગઈ, જાય તસ મુગતિસ લાગઈ;
સંગતિ સાધુની કરતો, સાત ખેત્ર ઉદ્ધરતો. ૩૦

જીવ સકલ નઈ ઉગારે, મુખા વચન મુખિં વારે;
મૂર્છા નહીં ધન કેરી, ઇંદ્રી આંધ્યા એ ઘેરી. ૩૧
અનિત્યપણું ચિત્ત રાખઈ, સંસાર છાંડવો ભાખઈ;
વયર વિરોધ સમાવઈ, ધન શુભ ચાનકિં વાવઈ. ૩૨

ફહા.

ધન શુભ ચાનકે વાવરઈ, જાણી આસન કાલ;
પાણી પહિલા પાણી તિહાં, આંધઈ નર ભૂપાલ. ૩૩
કુમરનરિંદ ચૂકઈ નહીં, આરાધઈ પરલોક;
ખીજા મૂરખ નિગમે, મણુચ તણો ભવ ફેક. ૩૪
કરસ્યું કરસ્યું કહ્યતાં, આયુ ગયું સખ ખુટિં;
પુણ્યહીણ પાપિં ભર્યો, હંસ ગયો તવ ઉદિ. ૩૫
આક્રમા રૂપીઓ લોકડું, રવિ સસી રૂપ કરવત;
કાલ રૂપીઓ સૂત્રધાર, વહરિ રૂપ કરત. ૩૬
એહ સરૂપ આયુ તણું, ન લહઈ મરણુજ કાલ;
તેણઈ કારણું આલપણું, કરજ્યો પુણ્ય સગાલ. ૩૭
આગલિ પુણ્ય કરસ્યું અમહો, અસ્યું કહઈ નર જોહ;
મરણુ સગય નર તે વધી, બહુ પસ્તાણા તેહ. ૩૮
મરણુ તણી ગતિ કુંલુ લહઈ, કઈ ધર કઈ પરદેશ;
પંથિ પ્રાણ મુગતા હુઆ, સાધન કાહુ કરેસ. ૩૯
કેતા જલિ ખૂડી મૂઆ, કેતા તરૂંચર હેઠિ;
કેતા ગર્ભથી ગયા, કેતા જનની પેટ. ૪૦
કેતા સિરિ પડી વીજલી, કેતા સિરેં લોકધાર;
કેતા ઝહિર ભખી મૂઆ, સાધન નહીંજ લગાર. ૪૧

૧ આધ.

કેતા ભીતિં ભૂમિં રહ્યા, કેતા મુંગા મરણુ;
કેતા ને ત્રિપથર વહઈ, કહે તિહાં કોહનું સરણુ. ૪૨
કેતા વાધ મુખે પડ્યા, કેતા સિરિ ઘૂલીકાટ;
કેતા નર સુતા રહ્યા, સ્યું આંધી પુણ્ય પોટ. ૪૩
કેતા નર લૂકી મૂઆ, કેતા સુલી સરોગ;
કેતા ગજદંતે મૂઆ, તિહાં કિંદા સાધન યોગ. ૪૪
કેતા નર દેવે છડ્યા, તાટે ગયા પ્રાણુ;
કેતા નર બહિરા મરઈ, સુંણવું કિહાં વખાણુ. ૪૫
અનેક મરણુ એહવા અછે, ચેતો આતમ સાખિં;
તેણે કારણે અવસર લહી, પુણ્ય કરે નિજ હાથિં. ૪૬
તણુ ધન યૌવન બલ છતાં, ચેતણુકારા ચેત.
નહિ કરિં રાવણુની પરઈ, પશ્ચાતાપ રણ ખેત. ૪૭

કવિત.

નમિ બલી બાહે ધર્યો, ગ્રહીચ પાતાલ લોકથી;
નમિં મીચનિ દાલિંચ, લોક છુટત સ્યો કથિં,
શશી કલંક નહુ હર્યો, સુરથીત તાપ ન વાર્યો;
ભણું રાવણુ નંમઈ, સેસ સિર ભાર ઉતાર્યો.
રણુભૂમિ પડ્યો રાવણુ કહઈ, વ્યયસકતિ સચું અબહીકીન,
પરતાપ વઢવી પરપચી નર. પડિ દાઉ ચુકલ મતિ. ૪૮

ફહા.

પડઈ દાઉ ચૂકઈ નહી, સુપુરૂપ કુમર નરિંદ;
પુન્ય કાજ કરતો સદા, હમડઈ હેમ સૂરિંદ. ૪૯

ચઉપઈ.

શ્રીગુરનામ જપતો રાય, લોકવ્યવહાર રાખઈ તસ કાય;
પ્રતાપલક્ષ તેડ્યો તેણીવાર, દેવારાજ તસ કર્યો વિચાર. ૫૦

અજયપાલિ જાણી તે વાત, વિષ્ણુ વિશ્વં દીધુ નરનાથ;
આકુલ વ્યાકુલ થાઈ રાય, વેગે સિપ મગાવે તસ કાય. ૫૧
જેણી સિપિવિષ્ણુન્દાહું સોય, જેણી સિપેં સહી સાપ પલાય;
સોય સિપ નૃપ માગિ જસે, માંગી કોય ન આપિં તસે. ૫૨
અજયપાલે ફેરવીઉ સહુ, નિજ પરાક્રમ દેખાડયું બહુ;
ન કરહ કોય નૃપતિની સાર, સીપ ન આવી તેણીવાર. ૫૩

દૂહા.

સીપિં ન કરી સારરે, સારણુ તિહાં ચિંતિ અસ્યુ;
જગમાં જન્યા જીવ, પ્રાણપરિં કુંજુ પાવસ્યઈ. ૫૪
કુમર કુમર વિહારરે, એતા કાઈ કરાવી તિહાં;
કુંજુ કરસ્યઈ સારરે, સીપ ન આવઘ સિખર ધણી. ૫૫
કહું તુઝ કુમરનરિંદરે, અવની તેં ઉજલ કરી;
અમર જૂઠ તુઝ વાટરે, મુખ જેવા મદિપતિ તણું. ૫૬
એણે વચનેં જય આત્યંતરે, હર્ષ હુઓ હાંહ તણેં;
દીધો સોય સુલક્ષરે, સરગ પધાર્યો સ્યઈ ધણી. ૫૭

દૂહા.

કુમારપાલ સરગેં ગયો, સરગિં હેમસરિંદે;
વિષ્ણુ પ્રયોગ દેખી કરી, મમ કરગો મતિ મંદ. ૫૮
ખાયક રમકિતનો ધણી, પૂજઈ જીવવરના પાય;
સો શ્રેણિક પંજરિં મૂઓ, મગધ દેશનો રાય. ૫૯
જસધરિ મગલ મલપતા, હયવર કેતિ હાથિ;
તે કોણી નૃપ રાજ્યો, મૂઓ તે ગુફા દુહારિ. ૬૦
સગરરાય ચક્રી વડો, દેખી આપ સંભાલિં;
સાડિસહસ સુત તેહના, સોય બધ્યા સમકાલિં. ૬૧

પૂરવ આયુકર્મ ભોગવઘ, આભવ પુણ્ય ન જાય;
ખંધક મુનિં સસ્ત્રિં મૂઓ; મૂગતિ પૂરિમા પૂરા જાય. ૬૨
પ્રદેશી કુવિંધં મૂઓ, પાંખો સુરગતિ સાર;
ખંધક સુરિ શિષ્ય પંચસઈ, છુટા તે અવતાર. ૬૩
પાપિં ગતિ માહી હવી, કીધું પુણ્ય ન જાય;
રાતણુ જીમ નરગેં જઈ, આગલિં અરિહા થાય. ૬૪
પુણ્યેં પુણ્યાદયો હવો, જગિ અતુલિ બલરાય;
પાપકર્મ તેણુઈ ભોગવ્યું, કાયા કુળડ થાય. ૬૫
મરણુ તણી ગહન છઠ, ભાવઈ સાર અસાર;
જો ઉત્તમ હલૂઆ ભવિ, ચિંતા નહી લગાર. ૬૬
અધમ અભવ્ય ઉચો ચઢ્યો, જીમ જીનમંદિર કાગ;
ઉડી ઉકરડેં જઈ, લેસઈ મલનો ભોગ. ૬૭
ઉત્તમ નર જગમાં જિંકો, જો તસ મરણુ અસાર;
જો જીવ ગતિ માહી સહઈ, ચિંતા મ કરી લગાર. ૬૮
જીમ ભૂલો સુક પંખીઓ, પાંખો આક અસાર;
ફલ ચાખી આથો પવઈ, સોય લહઈ સહકાર, ૬૯
કુમરનરિંદ શુક સારિખો, જોહુ લહ્યા વિપ ભાર;
મરણુ લહી વ્યંતર થયો, પિણ્ય એક અવતાર. ૭૦

ચઉપધ.

એક અવતારનરપતિ(ને) કહ્યો, ત્રિણિવર્ગ સાધીનેં ગયો;
ધર્મ અર્થ નહ ત્રિજો કાંમ, એ સાધી નૃપ રાખ્યું નાંમ, ૭૧
ત્રિસ વરસ ઉપરિ ૧ અર્ધ માસ, ત્રિહુત્તરિ દિનનૃપ રલીલવિલાસ;
સંવત આરનેં ત્રીસઈ રાય, કુમારપાલ વ્યંતરમાં જાય. ૭૨

નૃપ દિવંગત હુઓ જસિં, અન્યપાત્ર નૃપ એકો તસિં;
કુમારપાલ પરિં સખસો દેવ, તેણેં અનરથ વલી કર્યાં અનેક. ૭૩
પાડ્યાં દેવલ ભાંજ્યા મિંબ, ટાલ્યાં પૌપથશાસ્ત્ર થંભ;
પુણ્ય થાંનક નરપતિનાં જેહ, અન્યપાલિ પડાન્યા તેહ. ૭૪
બહુ પ્રસાદ પડ્યા જસિં, તારંગા ભણી આલ્યા તસિં;
તવ પાટણુ વ્યવહારી જેહ, મહી વિચાર કરઈ નર તેહ. ૭૫
વણિગ કટક ચઢ્યાં ફરવઈ, વણિગ ધનંતો મદ જરવઈ;
વણિગ બંધ થકી છોડવે, વણિગ દરિદ્રપણું નિગમઈ. ૭૬
વણિગ કરઈ સકલની સાર, વણિગ કર ઉડવણુ હાર;
વણિગ દયાવંત જાણીઆ, દુર્ભિક્ષ ઉતારઈ વાંણીઆ. ૭૭
અન્ન મહિષ ગવરી સાંઢીઆ, મારંતાં છોડે વાંણીઆ;
ટાલઈ અકર અને અન્યાય, સોય કરઈ જે ન કરઈ રાય. ૭૮
તેણુઈ સહીવાંણિગનું કુલસાર, જેણેં કુલેં હુઆ દાતાર;
સાહ સારંગની કીરતિ રહી, નવલક્ષ બંધ છોડવ્યાં સહી. ૭૯
સમરા કરમા કીરતિ સંસાર, સિદ્ધાચલિં કીધા ઉધાર;
સાહ જગજૂનો જસ એકાપ, જેણેં જીવાજા પ્રથવીરાય. ૮૦
વસ્તુપાલ મોટો દાતાર, જેણુમળહુ પોખ્યાંવરણુ અદાર;
બીમ સેક ગૂંજરમાં હુઆ, કીધા લગ્નનું લાહુઆ. ૮૧
હેમ ખીમ અંબડ જગપાલ, ઉદ્યન જીવદયા પ્રતિપાલ;
વાણિંગ કુલમાં એ નર હુઆ, જણેં પુણ્યતણા વલી કૂઆ. ૮૨
મોટી જાતિ વણિગની તેહ, વસઈ પૂરપ પાટણમાં જેહ;
મિલ્યાં એકઠા કરઈ વિચાર, અવહારી બોલ્યા તેણીચાર. ૮૩
કસ્યું કરેવું એહ ભૂપાલ, પ્રગટ્યો સિંહકુલિંજ સીયાલ;
પંડિત પુરજન એહનું વહી, હસ્તીને પાટેં બઝકો ગદ્દઈ. ૮૪

હંસ કુલિ પ્રગટ્યો કાગડો, પંડિતને કૂલિં મૂરખ જડો;
ઉચ્ચસેન કુલેં કંસકુમાર, કુલની કીરતિ ખંડણુહાર. ૮૫
શ્રેણિકનો સુત કોણીરાય, જેણેં પિતાસિરિ કીધો ધાય;
કૃષ્ણ કુલેં પાલક દીકરો, પાપી સોય અભવ્ય નર ખરો. ૮૬
આગેં હુઓ સુરપ્રીયકુમાર, તેણુઈ પિતા માર્યો નિરધાર;
અવન જીવ સ્યું લીજઈનાંમ, જેણુઈ કીધાં પાનગનાં કાંમ. ૮૭
અન્યપાલ એ તેહની જેડિ, કુલ કીરતિમાં આણુઈ ખોડિ;
કુમારપાલનું ખોયું નામ, હાથઈ વદન કરંતો સ્યામ. ૮૮
અસ્યું વિમાસઠ વણિગજસિં, એક અવહારી બોલ્યો તસિં;
આ નગરિંએક મણુઓ વસઈ, કાંમક બુદ્ધિ સહી તેહમાં હસઈ. ૮૯
લંકા નર તેડો તિહાં સહી, પુછી વાત બોલ્યો ગદ્ગદી;
સ્વામી નૃપનઈ સિદ્ધા દીડ, પિણુ હું મોહ માંગ્યું ધન લીડ. ૯૦
વાણિગ કહઈ તું માગિ જેહ, મોહ માંગ્યું ધન આપું તેહ;
પિણુ તું રાયતણુ જઈવારઈ, જનમંદિર પડતાં ઉગારિ. ૯૧
સુણીવચન નર ચાલ્યો જસિં, સાથઈ મોટો લીધો તસિં;
વેપ બનાવ્યો રાગ તણો, અતિ આડંબર કીધો ધણો. ૯૨
રચના મોહાલ કર્યાં તિહાં બહુ, લંકા પુત્રિં પાડ્યા સહુ;
તવ મણુઓખીજ્યો તિહાં ધણું, કુલ બોલ્યું સુત તઈ આપણું. ૯૩
જે રચના નિજ તાતે કરી, તે તું સુત પાડઈ જઈ કરી;
તુઝ ઉરો પાપી કુંણુ હોય, એકવીસ કુલનું નામજ ખોય. ૯૪
જે જનમ્યા સુત રડઈ કાંમિં, તે આલ્યા વચરીને કાંમિં;
આપ કુલિ લગ્નવઈ તાત, ધિગ ધિગ રે તું મહારા જાત. ૯૫

ફહા.

જાયા તે પરમાણુરે, જે જાયા જગિં જાણીઈ;
કુલના વિડંબણહાર રે, તે જાયાથી અજાયા ભલા. ૯૬
જેણે ન કીધી સાર રે, જીવંતાં જનની તણી;
પિતા ન પૂજ્યા પાય રે, ઉદરિં વહો ધીરાણુઓ. ૯૭

ફહા.

કર્યુ કરઈ સુત બાપડો, કર્યુ કરઈજ પિતાય;
કરમિં સાતજ ની મડદે, સુણુજ્યો સકલ સભાય. ૯૮
દંત, કંત, કામિની, પશુ, સેવક, શિષ્ય, વન ઝાડ;
લંક કહઈ સુત સાતમો, કરમિં એની માડ. ૯૯
કરમ નહી જસ પાવરં, કેહીપરિ માનઈ પુત્ર;
પુણ્યઈ સુત સુંદર ભણે, પુણ્યે રહઈ ધરસૂત્ર. ૧૦૦

ચઉપદ્ય.

અસ્યાં વયન જવ મણુંઈકલાં, તેણુંઈ પુત્રઈ સાચા સદલાં;
કરજોડી બોલ્યો તેણુઈ હાય, સ્વામી દુખ મ કરે પિતાય. ૧
જેહવા રાજ પ્રજા તસી, અજ્યપાસ જુઓ ઉલ્હસી;
કુમારપાલિં કીધાં કાંમ, તેહનાં રાજ યાવઈ કાંમ. ૨
જેણે કીધાં ઉત્તમ પ્રાસાદ, ઈશ્વરીચુ કરતાં વાદ;
તે જીવ ભવન પડાવઈ રાય, તું કાં કોપે મુઝ પિતાય. ૩
મુઝનિ સંગતિ લાગી રાય, તેણુંઈ દોહું ભવન પિતાય;
સંગતિ દોપનો સુંણો વિચાર, કુસંગ પડ્યા નર હોઈ ખુઆર. ૪
વાંસિં સંગતિ ગાંઠા તણી, તો ફાડી કીધો રેવણી;
સંખિં સંગતિ યોગી ભણી, ધરિધરિ ભિગ ગંગાવો ઘણી. ૫

હંસ કાગનેં પાસિં ગયો, મરણ લહો નઈ ગંજણ થયો;
નદી સંગતિ તર્યર જે રહ્યા, સોય સમૂહા કેતા ગયા. ૬
અસતી સંગ કરઈ કુંતાર, તેહના પ્રાણુ ગયા નિરધાર;
મુજ સરિખો રાજ જેહ, દાસી સાથિં દુખ પાંખો તેહ. ૭
એ સંગતિનાં સુંણી દ્રષ્ટાંત, નિય સંગઈ વિચસઈ નર સંત;
ચઉ સંગતિ ઉંચો થાય, સુણિ દ્રષ્ટાંત તું મુઝ પિતાય. ૮

કવિત.

સંગતિ વિશેષં સૂત્ર, પુષ્ટ પરિ હરિસિરે ચઢીઓ;
ત્રાંજુ સંગતિ વિશેષ, કનક ઘાટમાં ઘડીઓ.
નગરનદી વાહોલીયા જાય, ગંગામાં મિલીઓ.
ચંદન જમલા વૃક્ષ, સોય સુકદિં ચઈ ફલીઓ;
ધનનય લહી સુવંશ સિરિં, ધરિં અહિ ગલિં ધાલિયો.
ઋષભ કહિ રામ સંગતિ, લંક બિભિષણુ મિલિયો. ૯

ફહા.

લંક બિભિષણુનેં દીઓ, જે હુઈ સંગતિ સાર;
કુસંગ પડ્યા નર જે વલી, તે નર ચયા ખુઆર. ૧૦
મુઝ સંગતિ હુઈ રાયની, વસતા આણુઈ ગાંમિં;
તેણુંઈ તુઝ મંદીર પાડીઓ, તું ખોજઈ કુણ કાંમિં. ૧૧
જેણુંઈ પાલી પોદો કીઓ, પરણાવ્યો બહુ નારિ;
કુમારપાલ ભત્રીજડો, તેહનેં કાં નવિ વારિ, ૧૨
લંક કહઈ સુંણિ પુત્ર તું, ગજ કિંમ ઝાલું કાંમિં;
સાયર ધનની નરપતી, એ નહી કોહોને માંની. ૧૩
જગિ સધલો વસિ એહનિં, એ વાર્યા નવિ જાય;
ચંદ સૂરનેં નરપતી, સદજઈ નીચા થાય. ૧૪

એહમાં બલ પ્રાકમ ભલુ, એહતું નિરમલ જ્ઞાન;
હું સ્યું વાશ એહને, એ મુઝ પિતા સમાં. ૧૫
એ સીખ્યા સહુનિં દીઈ, એ પરમેશ્વર કાંમિ;
ત્રિભુવનપાલ કુલિં ઉપનો, સોનિં ન લાગઇ શ્યાંમ. ૧૬
કરણ ભીમ આગઈ હવા, તેણુઈ કીઆ ઉત્તમ કાંમ;
અજયપાલ કરસિં તરયું, જીમ રહસ્યઈ નિજ નામ. ૧૭
એણુઈ વચનઈનિપ હરખીઓ, બોલ્યો તામ સુનણુ;
પુણ્યકામ મુઝ પાડવા, પરમ પુરૂષની આણુ. ૧૮

ચઉપધ.

પરમ પુરૂષના છખીઆ પાય, શ્રીજીનભવન ન પાડઇ રાય;
રામચંદ્ર આચારય જેહ, અજયપાલ નૃપ તેડઇ તેહ ૧૯
વિનય કરી રામ બોલીઓ, બાલચંદ્રનિં પદવી દીઓ;
રામચંદ્ર કહઇ સુણી પુરધણી, નથી આજા નિજ ગુરતણી. ૨૦
રાય કહઇ સાંભલેરે યતી, વચનલોપ મ કરે મધીપતિ;
એણીવાતઇ નહી તુઝનેં શ્રેય, જાતો દુખ પામીસ તું દેહ. ૨૧
મુનિવરકહઈ સુણી પ્રથવીરાય, ગુરનું વચન ન લોખ્યું જાય;
સીખ દેઇ ગુર સરગઈ જાય, બાલચંદ્રનેં પદવી કેહીપરિં થાય. ૨૨
દસમ દુઆલસખ હુ તપકરઈ, શુદ્ધ શીલ મનમાહિં ધરઈ,
ગુરનું વચનન માંનઇ જોય, અનંત સંસારી તે નર હોય. ૨૩
કુલવાલુઓ મુનિવર જેહ, ગુરનું વચન ન માંનઈ તેહ;
માનવ્રથ યોડઈ દિન થયો, મરી સોય દુરગતિમાહિં ગયો. ૨૪
વીરતણો શિષ્ય જેહ જમાલ, ગુરનું વચન કરંધ વિસરાલ;
બહુ સંસારભમિં નર સોય, ગુરનું વચન ન લોપો કાય. ૨૫

સહસમશ્વ ગુર સાહામો થયો, નગન થયો મત માંડી રહ્યો;
તિન્હવનાંમ તેહતું પણિ થયું, જો ગુરવચન તેણુઇ નવિ સદ્ધણું. ૨૬
ત્રણિ રાસીઓ મુનિવર જેહ, ગુરુશીખી પાપી કહું તેહ;
સોય અરિત સંભારં આજ, વચન ન લોપું હું મહારાજ. ૨૭
અજયપાલ કહઈઓને મધણું, ડાહાપણિ મુનિમુકો આપણું;
બાલચંદ્રનઈ આપો પાટ, અર્નથ ઉપાઓ ર્યા માટ. ૨૮
રામચંદ્ર કહઈ સાંભલિરે ભૂપ, દેખતાં કિમ ઝંપાવું કુપ;
ગુર લોપી સ્યું સાધું કાજ, ઘણું ન બોલીસ તું મહારાજ. ૨૯
અજયપાલ તવ કોપજ કરી, લોહસિલા તિહાં ઉહુની કરી;
રાય કહઈ મુનિ સાહમું હુઓ, ઘોષદ કે સિલા ઉપરિ સૂઓ ૩૦
રામચંદ્ર કહઈસુણિ મહારાજ, વચન ન લોપું ગુરનું આજ;
મરતાં મુનેંનવિઆવઈ લાજ, ગુરુશીખી સું સાધું કાજ. ૩૧
અનંતમરણ્યાગઈપણિ કર્યા, તેણુઇ મુઝકાજ કર્સાં નવિસર્પાં;
એકમરણુ ગુરકામિં હું કરે, જિંમ જનમ મરણુ નિરતરે. ૩૨
આજેં તે નર સિવપુરી મલ્યા, કારણપણે નર જે નવિ ચલ્યા;
વીર સરિખા જીનવર જેહ, આજ સંભારં અરિહંત તેહ. ૩૩

હાલ.

રાગ-ધવલ ધન્યાસી-રાગ ગોડી

બહુપરિંસો	સખ્યો,	વર્દમાન	જીનધારો;
જસ શ્રવણે	ખીલા,	ચરણે	રાંધી ખીરો. ૩૪
ખંધક સૂરિના	શિષ્ય,	પંચસલા	મુનિ જેહ;
ધાણુઈ પણિ	ખીલ્યા,	મન નવિ	હોલ્યા તેહ. ૩૫
મુનિવર નિત્ય	વંદો,	ગિરઓ	ગજ સુકુમારો,
સિર અગ્નિ	ધરંતાં,	જે નવિ	કોલ્યા બાલ. ૩૬

વલી પુત્ર ચિન્નાતી, કાડી તાસ સરીરે;
ચલી દીવસ લગઈ, વલી ફાલ્યે' ન ચલ્યો થીરો. ૩૭
વાધર પિણુ વિટયું, મુનિ મેતારજી રીસો;
તોહિ પિણુ નાવી, દુર્ગન ઉપરિ રીસો. ૩૮
જાંબુકીજસ ધરિ ધરણી, અતિ ભુખ્યો વિકરાલો;
તેણુ મુણિ ભખીઓ, કુમર અવંતી બાલો. ૩૯

ઠાલ.

એણીપરિ રાજ કરંતરે-એ દેશી રાગ ગોડી

દંડણુ ડાઠ પ્રહાર રે, અરણુક ઋષિ મુનિ;
સનતકુમાર સહી વેદના એ. ૪૦
અધક ઉતારી ખાલ રે, કુરચકુ મુનિ;
બાહુબલિ વિંટયો વેલડી એ. ૪૧
બલભદ્ર અભયકુમાર રે, ધન્ના શાલિભદ્ર;
મેધકુમાર માંડી રહ્યો એ, ૪૨
મૃગાપૂત્ર પુંચવંત રે, વારતિગ મુનિ વડો;
શિવકુમાર શુભઅન્ન તજ્યો એ, ૪૩
ધનોમુનિ તપ પૂજ રે, વંદું શુલિભદ્ર;
સ્ત્રીપરિસદિં જે નવિ ચલ્યો એ, ૪૪
કરકંડુ મુનિરાય રે, વંદું નમિરાજ;
દ્રુમક રીપી ન જઈ નમુએ. ૪૫
પ્રભવો વિષ્ણુ કુમારે; વંદું અમમ-તો;
જાંબુમુનિ પાસે નમુ એ. ૪૬
રામચંદ્ર હનુમંતરે, વાલિ મુનિ વડો;
અટા પદઈ ધાનિ રહ્યો એ. ૪૭

ગાતમ ગુણુ બંડાર રે, સંભુતિ મુનિ નમું;
યશોભદ્ર જગિ જાણીય એ. ૪૮
શામ્ય પ્રધુમ્ન સુત કૃષ્ણ રે, દેવ મુનિ નમું;
પાંડવ પાંચ પરિસા ખમઈ એ. ૪૯
ભાવ દેવ ભવ દેવ રે, મુનિવર યાવચ્યો;
સિરીઓ સુત સકડાલનો એ. ૫૦
રાજ રિપી પુંડરીક રે, કુમર તે કલવન્નો;
દસરાણુ ભદ્ર દિનકર સમો એ. ૫૧
અધિકો આપાદભૂત રે, આદ્રકુમાર વડો;
નંદી ખેણુ મુનિવર નમું એ. ૫૨
ઉદાહ ઋષિ સિંહ રે, પરિસહઈ નવિ ચલ્યો;
કુમર અનાથી અતિ ભલો એ. ૫૩
શુકો સદા મુનિ દોષ રે, નારદ ઋષિ નમું;
પુંડરીક પંચ કોડિયું એ. ૫૪

ફહા.

એમ મુનિવર આગેં હુઆ, હું પણિ તેહનો બાલ;
લોહ શિક્ષા મેં આ ગમી, જે કોપ્યો ભૂપાલ. ૫૫
મરણુ તણો જગિ કવણુ ભય, જેણી વાટિં જગ ગય;
મન મેંતુનિં શંચુ, તેણુ કારણેં ડોડાય. ૫૬
દાન સુપાતલ જેણેં દીઉં, સિરિ વહી જનવર આંખુ;
જહાં જીવઈ તિહાં તસ ખુસી, મરઈ તો તાસ કલ્યાણુ. ૫૭
પરખંડ કેરો રાજ્યો, જે પણિ સુર અવતાર;
જે જનમ્યા તે ગય સ્વયં, કો થિર નહી નિરધાર. ૫૮
નાંહનો મોટો નરપતી, અમરપુરીનો રાય;
રામચંદ્ર મુનિ ઈમ કલઈ, જે જનમ્યા તે ગય. ૫૯

તેણે કારણું તપ ચુર તણું, વચન કરું નહિ લોપ;
મરણુ ભાગો ખીટું નહી, જે ભૂપતિ તુંડ કોપ. ૬૦

ચઉપધ.

કોપ લલ્લો નરપતિનો જસે, રામચંદ્ર આરાધ્ય તસે;
ખમત ખામણું કરતો આપ, પંચ સાખિ આલોચાં પાપ. ૬૧
લાખ ચૌગસી થોનિ જેહ, ભમતાં પાતગ લાગાં તેહ;
કોઇ જીવ પરિ કીધી રીસ, તાસ ખમાવું નામી શીસ. ૬૨
પૃથવી પાણી તેહ વાહ, વનસ્પતી છદી ત્રસકાય;
સુક્ષ્મ આદર હણીઆ જંત, તે પાતક છેદે ભગવંત. ૬૩
પંચ મહાવ્રત અંગિં ધરી, વિરાધના ભવિ ભમતા કરી;
પંચ સુમતિ ત્રણ ગુપતિખોડિ, મિછા દુકકડ દેહું કરજોડિ. ૬૪
છહ લોક રાજતણી વાંઝાય, પરલોકિં સુર પદવી ધાય;
જીવિત મરણુ નીઆણું જેહ, મિચ્છા દુકકડ ભાણું તેહ. ૬૫
વાંઝ્યા ભોગ પંચેંદ્રી તણા, અંગિં અતિચાર લાગા ઘણા;
આતમ સાખિ આલોચ કરી, વચર ભાવ તપસું પરિહરી. ૬૬
આંર શરણ મનમાંહિ ધરી, શિલા ઉપરિ ઋષિ સુતો ફરિ;
ધાસ તણી પરિ દાધો તેહ, દેવંગત મુનિ હુઓ તેહ. ૬૭
મુનિ વિડંબણુ હુધ જસે, આલચંદ ભંડાણો તસે;
અજ્યપાલ નિંદાણો બહુ, ફિટ ફિટ પુરજન કરતા સહુ. ૬૮
બાલક બ્રહ્મ સ્ત્રી ચોથી ગાય, એતા પાતિગ મોટા કહીવાય;
એહથી પાપ શિરેમણિ સિરે, જે પાપી મુનિ હત્યા કરે. ૬૯
મુનિવરમાં જે વર પ્રધાન, જે આચાર્ય નિમલ જ્ઞાન;
તેહની હત્યાનો કરનાર, કરઈ જીવ ઘણો સંસાર. ૭૦
મછ કછ અજગર બગ સાપ, અધમ ગોનિં જઘ પ્રગટખાપ;
જહાં જઘ તિહાં થાઈ દુખી, પાપી જીવ કીહાં નોહી સુખી. ૭૧

એકસોમલ પાપીમાં સિરિ, ગય સુકુમાલની હત્યા કરઈ;
અભવ્ય જીવ દઈ કંઈ ધાય, મારી સોય ઉદાધ રાય. ૭૨
કવણુ હરચઈ તે નરપતિ હાલ, જેણે ઉતારી ખંધક ખાલ;
અધમ જીવ જગમાંહિં સોનાર, મેતારયનો મારણુ હાર. ૭૩
પાપી ઉદાધનો પ્રધાન, સ્વામીસ્યું કીધું વિજ્ઞાન;
વિખ દેતાં પાતગ હવું મોટ, વિતિ પાટણિં પડયો ધૂલ કોટ. ૭૪
અધમ નાગશ્રી આંબણી, પરતિગ પાપ કરઈ પાપણી;
વિખ તુંબ તે દીઈ અસાર, માર્યો ધર્મચિ અણુગાર. ૭૫
પાપી પાલક પુરોહિત જેહ, અભવ્ય જીવ કહીધ તેહ;
પિલિં પંચસહિં મુનિવર સોય, અધક સરિના શિષ્ય તે હોય. ૭૬
મુનિ હત્યાનાં એ કરનાર, એહના પાપ તણો નહી પાર;
પાપી અજ્યપાલ નરનાથ, ગછ નાયકની કરતો ધાત. ૭૭
ગોદું પુણ્ય તે મોટું પાપ, નરગફલ પાંમે નર આપ;
મુનિ હણ્યાનું પાતગ જેહ, પ્રત્યક્ષ ફલ તપ પાંખો તેહ. ૭૮
ન કર્યું પાટણુ કેરું રાજ, લોકમાંહિં ગઘ તસ લાજ;
નરનારી તપ ઉપરિખાર, અજ્યપાલ સિરિ સહી ધીકકાર. ૭૯
આલચંદ હકાણો ખરો, જીમ કિડાલોકલિં કુતિરો;
શંકાણો લાજ્યો મનમાંહે, તપ ઉપરિ ખેદાણો ત્યાંહિં. ૮૦
પા ની તપ સ્યું કીધું કાજ, એકવીસ પાટની ખોધ લાજ;
સ્થામતિલાક નિજ ભાલિં હવું, મિં પણુ કલંક લણું અમિનવું. ૮૧
એહુ તણા ઉતરીઆ નીર, શોભા નાહી એહુ શરીર;
એહુ કલંકી મૂરખ મંદ, જીમસાયર નર્મ એટા ચંદ. ૮૨

દ્વેહી.

સાયર સંદેશો મોકલિં, ચંદા પુત્ર જાહાર;
ચટયા કલંક ન ઉતરઈ, તુંડ ખંખણુ મુઝ ખાર. ૮૩

ચઉપધ.

કલકવત હુઆ બેહુ જસિં. આલગદ્ર મનિ ખીજો તસિં;
સુપરિ કાધી બહુ સુર સેવ, આજો સર્વાતુભૂતિ દેવ. ૮૪
આલયંદ્ર બોલ્યો તસકારિ, જીમતિમ જમ ભૂપતિને મારિ;
સુર રંજ્યો કહઈ કરસ્યું કામ, યાતું અજયપાલનો કામ. ૮૫
એણિં અવસરેપાટણનો રાય, સહી નુરંગમ આહિર જાય,
વડઅરઅરતવિઆવ્યોજસિં, સુર વાજમાં પછઠો તસિં. ૮૬
અજયપાલ ભૂમિ નાખીઓ, ચરણેં તિહું ચાંપી રાખીઓ;
અકલાણો નેં ગયા પરાંણ, દેવિં રાખી મુનિવર આંણ. ૮૭

ફહા.

મુનિ વચને તૃપ મારીઓ, સહી પાખો પરલોક;
થોડા દિવસને કારણેં, પાપ કર્યું તૃપ ફોક. ૮૮
ઋષભ કહઈ નર લોભીઆ, કરતા પાપ જંગલ;
રામા રામા ધન ધન. કરતાં ગમાડઈ કાલ. ૮૯
મમતા માયા કારિમી, ફોકટ ધંધ કરેસ;
જો ઋદ્ધિ મેલિ આતધણી, અંતિ તોહુ મરેસ. ૯૦
ઋષભ કહે નર ફેટલા, ન કરઈ તત્વ વિચાર;
થોડા દિવસને કારણેં, સિર લિઈ સખલો માર. ૯૧
લોભેં જગહ વિગોઈઓ, લોભ ન જાત્યો જાય;
લોભમ્મ ભરત બાહુબલી, દીઈ સિરતાકી ધાય. ૯૨
લોભમ્મ જગ અધો ભયો, માનિં ગયો વિવેક;
કોધ કરી તપ બાલીઓ, દુખ લહઈ જાતું અનેક. ૯૩
કોધ ધણો નિદ્રા બહુ, આહાર તણો નહી પાર;
ભોગઈ તૃપતિ ન પાંમતો, તસ દૂર ગતિ નિરધાર. ૯૪

સંમમ પાલઈ સિદ્ધ નમિં, શીલ ન ખંડમ રેખ;
તોહિ મુગતિ તસ વેગલી, જો ઘટિ રાગ નેં દેવ. ૯૫
જો હિત વંછમ આતમા, તો મુખિ મધુરં ભાખ;
ઋષભ કહે જગિં જીવડા, તે(ને)હસ્યું : મિત્રી રાખિ. ૯૬
પરનિંદા નર પરિહરો, સ્તુતિ નવિ કીજમ્મ આપ;
એણીપરિં આતમ નિરમલો, અંગ ન લાગઈ પાપ, ૯૭
કવિ કહઈ પાપ ન કીજઈ, પાપિં સુખ ન હોય;
પાપિં નગર દારાવતી, બહુ દુખ પામી જોય. ૯૮
ધર્મનિ ધર્મ જ ગમઈ, પાપી ગમમ્મ સુ પાપ;
ધર્મી પરભવિ દેવતા, પાપી પરભવ સાપ. ૯૯
અતિ પાપિં દુખ પામિયો, અજેપાળ નરનાય;
આલયંદ્ર દુખીયો થયો, જો નહી શુરનો હાથ. ૧૦૦
શુર સાહમો નર જે થયો, તે નર સુખી ન થાય;
નિજ પતિ મહિમા નીગમી, વહિસો દુરગતિ જાય. ૧
હેમસરિ સાહમો થયો, આલયંદ્ર મુનિ જેહ;
આ ભવિ સુખ ન પામીયો, પરભવિ દુખીયો તેહ. ૨
એહ ચરિત્ર હૈમડઈ ધરી, મુકો પાતિગ વાત;
રાખો ન્યાય અન્યાય તજો, વાવરી જીમણો હાથ. ૩

ચઉપધ.

જે ધન દીધું જીમણુમ્મ હાયે, અંતકાલિ તે આવિં સાથિ;
પાતદાન પસાઈ કરી, ભવસસુદ્ર ગયા નર તરિ, ૪
જીવતણી જે રક્ષા કરમ્મ, મૃધા વચન મુખિ નવિ ઉચરિ;
પરધન કેરી ન કરમ્મ આશ, તે નર પામે સુખ નિવાસ. ૫
પર રમણીથી રહે વેગલો, કોધ માન મેહલો આમલો;
માયા મોહની અને મિથ્યાત્, પરિહરિ પાપ કર્મની વાત. ૬
સુણીધ શ્રી શુરતું વ્યાખ્યાન, જીન પૂજ પર ચોખ્ખું ધ્યાન;
તપજપ કિરીયાં કષ્ટ નિજાન, તે નર પામમ્મ નવમ્મ નિધાન. ૭

દ્રુહા.

નવનિધિ પામી તે નરા, બોલ ધરિ મનિ સોલ;
 દાન શીલ તપ ભાવના, દયાસમુદ્ર ક્ષોભલ. ૮
 પર ઉપગારી વચન સાર, ભવન બિંબ પૂજન;
 યાત્રા પાત્ર સુ ભાવના, પ્રાણી નિર્મલ યાય. ૯
 વીર વચન અરિહંત, ગુણ વ્યવહાર શુદ્ધ વશેષ;
 ઉપસમ અંગઘ આણુતાં, પામ્યા સુખ અતેક. ૧૦

ઢાલ.

પ્રણમી તુમ સીમધરંજી-એ દેશી-રાગ ધન્યાશ્રી.

અનેક નર સુખ પામીયાજી, ઉપસમ અંગિરે ધારી;
 કુરંગડુ મુનિ રાજ્યોજી, પહોતો મુગતિ મગ્ગરિ. ૧૧
 સોભાગી ફરી સમતાચુંદે રંગ;
 દાન શીલ તપ ભાવનાજી, આદરી સુ પુરૂષ સંગ;
 સોભાગી ફરી સમતાં આંકણી-સો. ૧૨
 દાન સુપાત્રિં જે દેએતાંજી, સુખ પામ્યો ધનસાર;
 તીર્થંકર પદવી લહીજી, લલો તે ભવજલ પાર-સો. ૧૩
 શ્રીગુરુ વચન હૈંદક ધરીજી, પાળે નિર્મલ શીલ;
 વંકચુલ વનમાંહિ વસિંજી, પામ્યુ લખમી લીલ-સો. ૧૪
 તપ તપતાં સુખ પામિયોજી, દેખી ધન્નો આણુગાર;
 સર્વારથ સિદ્ધિ ગયોજી, જહાં એક એકાવતાર-સો. ૧૫
 મૃગલો ભાવે ભાવનાંજી, દેખી મુનિવરદાન;
 મરણુ લહી મૃગ રાજ્યોજી, પામ્યો અમર વિમાન-સો. ૧૬
 જીવ દયા જાગં પાસતાંજી, છૂટા ગજ અવતાર;
 પરભવિ નરવર રાજ્યોજી, થયો તે મેઘકુમાર-સો. ૧૭
 પરઉપકાર કરંતડાજી, સુખીયો સિવકુમાર;
 સુર સેવા તેહની કરંજી, આપ્યા રતન અપાર-સો. ૧૮

સાર વચન મુખિ બોલતાંજી, સુખિયો ભૂજ બલસેરી;
 સુર રંજી સોની તણીજી, ગુણે કરી તસ ભેટી-સો. ૧૯
 જનપ્રાસાદ કરાવીઆજી, કીધાં જનવર બિંમ્બ;
 વૃષ સંપ્રતિ સુખ પામિયોજી, રહ્યો જસ કીરતિ થંબ-સો. ૨૦
 શ્રીમુપાસ જનવર તણી, સીતા કરમ પ્રતિમાય,
 અમર વિમાને તે ગમજી, સુર જેહના ગુણ ગાય-સો. ૨૧
 જન : પૂજંતા પામિયોજી, મુગતિપૂરીને વાસ;
 નાગકેતુ નરનર્ધ નમ્રંજી, હું તસ પગલે દાસ-સો. ૨૨
 તીર્થયાત્રા કરંતડાંજી, ચક્રી ભરત ઉલ્લાસ;
 જેહની કીર્તિ જગિં રહીજી. પામ્યા સુખ નિવાસ-સો. ૨૩
 તીર્થ યાત્રા ચિત ભાવતાંજી. પામ્યો કેવલજ્ઞાન;
 ધર્મચંદ નર નિરખતાજી, લહીંધ નવય નિધાન-સો. ૨૪
 વીર વચન નાગિં સૂણિજી, આણી સમતારે સાર;
 કીડી દ્રોણ્યો નવિ ચલ્યોજી, પામ્યો સુર અવતાર-સો. ૨૫
 શ્રીજનના ગુણ ગાવતાંજી, સુખીયો રાવણુ રાય;
 લંકા ગદનો રાજ્યોજી, પરભવિ અરિહા યાય-સો. ૨૬
 વ્યવહાર શુદ્ધિ નીત પાસતાંજી, સુખ પામ્યો જનદાસ;
 સોવન કઢા સહજં લહિંજી, તરકર સોય નિરાશ-સો. ૨૭

દ્રુહા.

સોલ બોલ અંગિ ધરો, ૨ મુકી પર નિંદાય;
 નિંદા આપ કરંતડા, જીવ સુખીયો સહી આય, ૨૮
 ખાધિ ચટ્ટી ગુરુ મારતો, ચેલો ચતુરસભાણુ,
 નિંદા આપ કરંતડા, પામ્યો કેવલજ્ઞાન. ૨૯
 પૂર્વ પુરૂષ લક્ષ્મી ધરો, ટાળો મન મદ આહ,
 હિનપણું નર પામિંધ, લહીંધ દુરગતિ વાટ. ૩૦

૧. નિરમલ થયોજી ૨ જડો.

હાલ.

પ્રભુમી તુંમ સીમંધરુ. એ દેશી.

જાતિ ગર્વ કરિ વામણોજી, કાકયો કંટક ત્યાંહિ;
 દાસી ઉદરિ ઉપનોજી, અગિં કુખડ ત્યાંહિ.
 માન રહિત નર જે થયાજી, સુણો નર મુકો મનિ મદ આહ,
 તે પામ્યા સિવવાટ. સું આંકણી ૩૧

સાભ તણો મદ જે કર્યોજી, આ ભવિ પરભવિ હિણુ
 ભુગુગચી મુનિનિ જુઓજી, પાખો દુઃખ નિરવાણુ-સું ૩૨

મરીયિ સુત ચઢી તણોજી, ધરતો હરખ અપાર,
 ઉત્તમ કુલ કહી નાચીયોજી, નીચ ફલિં અવતાર-સું ૩૩

પ્રભુતા મદ કરતાં વલીજી, દસારણુભદ્ર જોઈ લાજ;
 શક તણી ઋહિ દેખતાંજી, મનિં લાજ્યો મહારાજ-સું ૩૪

મૃગલી મારી ભૂપતિજી, કરતો અલભુરે માન
 તે શ્રેણિક નરગિં ગયોજી, જહાં નહિં તપ જપ ધ્યાન-સું ૩૫

તપ મદ કરતા મુનિવરુજી. ન લહે કેવલજ્ઞાન;
 સાસનદેવી નગી નહીંજી, ગદ્યું સભામાં માન-સું ૩૬

રૂપ પ્રસંસિં આપણુંજી, ચક્રિ સનતકુમાર;
 સપ્ત રોગ તન ઉપનાજી, લીણુ નવિ લાગી વાર-સું ૩૭

શ્રુત મદ કરતો સિંહ થયોજી, યુદ્ધભદ્ર મુનિ જેહ;
 પૂર્વ અર્થ નવિ પામીયોજી, ગુરહં વખોડ્યો તેહ-સું ૩૮

ઋષભ તણો સુત વરસ લગિંજી, માનમ્ દુખીરે થાય;
 બાહુબલી સરખો રાજ્યોજી, વેલડીઈં વિંટાય-સું ૩૯

પીપત્ર તણું જીમ પાનડુંજી, ચંચલ જેમ ગજ કાન;
 ધન યોવન કાયા અસીજી, મ કરો મનિ અભિમાન-સું ૪૦

કાચો પિંડ ન ખોખિઈજી, અભક્ષ ન કીજઈરે આહાર;
 વસિ કીજઈ મન માંડોજી, તો કહીઈ ભવપાર-સું ૪૧

કાયા હંસ ધિં બલદીઆજી, ઋષભ કદઈં મન રાસ;
 કર્મ રૂપિઓ સારથીજી, ફેરિં ચિહું ગતિ વાસ-સું ૪૨

કાલિં જગ ખાધો સહીજી, કુણે ન ખાધોરે કાળ;
 કાલ આહોડિ જગિ પડોજી, જેણિ ભખીઆ વૃદ્ધ બાલ-સું ૪૩

ફહા.

આહો મદ મુકી કરી, દીઓ સૂપાનિ દાન;
 આરાધો અરિહંતનિ, જીમ ધરિં નવય નિધાન. ૪૪

નવ નિધાન ચઢી તણાં, તે કહીઈ નિજ ધરિ;
 તેહથી અધિકાર એક છંઈ, સુણિ જે સોય સુપધરિ. ૪૫

સદગુરુ સેવા સત્ય વાણુ, જીન પૂજા ગુણુ જ્ઞાન;
 દયા દાન ગુણુ ઉપસમી, નવઈં અખુટ નિધાન. ૪૬

ચઉપદ.

અખુટ નિધાન કહ્યું મિંઆજ, ગાયો કુમારપાણ મહારાજ;
 સકલ કવિનઈં લાગી પાય, કરજોડી કવિજન ગુણુ ગાય. ૪૭

ગાતાં ગુણુતાં કવતાં કયાંહિં, દુપણુ જે દીસઈં મતિમાંહિં;
 તે પંડિત ગ્રાસ્યો તુમો, એણીવાતિ સુખ લહિંસ્યુ અમો. ૪૮

આગિ જે મોટા કવિરાય, તાસ ચરણુરજં કવિ ઋષભાય;
 કાવણ્ય લીજો ખીમો ખસે, સકલ કવિની પ્રીતિ કરો. ૪૯

હંસરાજ પાછો દેખાવ, માત્ર હેમની ખુદિ વિશાલ;
 સુસાધુ હંસ સમરો સુરચંદ; શીતલ વચન જીમ શારદ્યંદ. ૫૦

એ કવિ મોટા ખુદિ વિશાલ, તે આગલિં હું સુરખ બાલ;
 સાચર આગલિ સરાવ નીર, કરી નોડયાં છણુની ખીર. ૫૧

ખીરખાંડ ઘૂત સરિખા જેહ, હું સેવક મુજ કાકુર તેહ;
 તેહના નામ તણુઈં પરસાય, સ્તતિરો કુમારપાણ ઋષિરાય. ૫૨

રાસ રચ્યો મિં રંગઈં કરી, કોવ માન માયા પરિહરી;
 પરંઉપકાર નિજ સુખનો કામ, કીયો રાસ પંડિત સીરનામ. ૫૩

પુર્વથી જે મહા પંડિત હવો, સુરિ સોમ પંડિત અભિનવો.
 પંચાસમિ પાટિ તે કહ્યો, તપાગચ્છ સિરિ ટીકો થયો. ૫૪
 તેહનો સિખ્ય સુપુરુષ કહિવાય, જનમંડળ નામિ ઉવઝાય;
 કુમારપાલ પ્રત્યંધન કર્યો, સુણતાં નરનારી ચીત કર્યો. ૫૫
 શાસ્ત્રથી સંખ્યા અડત્રીસ, ગ્રંથ કર્યો ગુરનામી શીશ;
 સંવત-ચાહ ગાણુઓ બસો, કુમારપાલ ગાયો ગુણ નીસો. ૫૬
 કાવ્ય શ્લોક ગદ્ય જૂનાં જેહ, કેતાએક માંહિ આણ્યો તેહ;
 કેતાએક ભાવ ગુરમુખથી લલા, તે મિં જોડીં વિવરી કહ્યા. ૫૭
 સોય ગ્રંથ હવડાં વંચાય, મનમાં મત રાખો શંકાય;
 તે પ્રત્યંધ માંહિં છે નરયુ, ઋષભ કહે મેં આણ્યું તરયુ. ૫૮
 કેતાએકગંભીર બોલ તિહાં જેહ, રાસમાંહિં મધિં જાણ્યા તેહ;
 કેતાએક પરંપરાઈ વાત, તે જોડી આંણ્યાં અવદાત, ૫૯
 જન શાસ્ત્ર અતેરાં ભત્રાં, તિહાંથી વચન સુણ્યા કેતલા;
 રાસ મધ્યે આંણ્યા તેહ, આંણ્યું નિતિશાસ્ત્ર વધી જેહ. ૬૦
 હેતુ યુક્તિ દ્રષ્ટાંતહ જેહ, શાસ્ત્ર અનુસારિં આણ્યા તેહ;
 વચન વિરહ કહું હોમ જેહ, મિછાદુકકડ ભાણું તેહ. ૬૧
 કવિત કાવ્ય શ્લોક તેં દુહા, રચ્યાં કવિ જે આગઈ હુઆ;
 સરસ સુકોમલ આંણ્યા જેહ, રાસમાંહિં લેમ આણ્યા તેહ. ૬૨
 એણીપરિં બોલ ઘણા મનિ ધરી, રાજઋષિ ગુણ માલા કરી;
 સિદ્ધ કામજભાલીઈવરી, અલ સુતાઈ સાર મુઝ કરી. ૬૩

હૃદા.

અલ સુતા ચરણેં નમી, ગાયો કુમરનરિંદ;
 બાણઈ ગુણઈ જે સાંભલિં, તે ધરિ આતિ આણુંદ. ૬૪

૧ સુંદર ૨ કન્યા.

હાલ.

રાગ-ગોરી—મનમોહના—એ દેશી.

કુમારપાલના નાંમથી મનમોહના. મુઝધરિ મંગલ વ્યાર લાલ મનમોહના;
 મનહ મનોરથ મુઝ ફલ્યો—મ. નામિં જયજયકાર—લા. ૬૫
 સુંદર ધરણી શોભતી—મ. અહિન અપવ જોડિ—લા.
 બાલ રમેં બહુ બારણેં—મ. કુટંબ તણી કેમ કોડિ—લા. ૬૬
 ગાય મહિપી દુઝનાં—મ. સુરતર ફલ્યો આરિ—લા.
 સકલ પદારથ નામથી—મ. ધિર ધર્મ લક્ષી નાગિ—લા. ૬૭
 રોગ, શોગ, ભય વેગલાં—મ. કુમારપાલને નામિં—લા.
 સુર નર કિન્નર વ્યંતરા—મ. સમયાં આદિં કામિં—લા. ૬૮
 વાધસિંહગજવર વિધાર—મ. તરકર જોડતી ધાર—લા.
 જલ તેહ તસ નવિ નટે—મ. મ દહેં વિસમ વિકાર—લા. ૬૯
 તેણેં કારિણું મધિં ગામજો—મ. રાજ ઋષિ મહારાય—લા.
 મૂરખનિ મનિ કિપની—મ. શ્રીગુર ચરણ પસાય—લા. ૭૦

હૃદા.

શ્રીગુર ચરણ પસાઉલિ, રેં ગાયા ગુણ આજ;
 હીર મુનિના નામથી, મુઝ સરીઆં સહુ કાજ. ૭૧

હાલ.

રાગ-મારણી—ગિરિમાં ગોરા—એ દેશી.

સ્વર્ગે સાથજ સોધ્યો નવિ લાભિધરે—એદેશી.

કાજ સકલ મુઝસિદ્ધા હીર નામથીરે, હીર પમો નહીં કોય, જગમારે,
 જગ જસ પડહો હો જગિ વાણ્યો રે. ૭૨
 સાદિ અકળર જેણિ પ્રતિબોધિઓરે, સમજાવ્યો જનવર્મ, તેહનેરે,
 તેં જૈન પશિરોમણી સહી કર્યો રે. ૭૩

૧ સનમુખ શ્રેયસાહમી કર્યો રે.

સાહિ અક્કપર આપસુખિં એમ ઉચ્ચારે, કહુ માંગો ગુર હીર, મોપેરે;
 મોં તુલ લીજઘ હય હાથીઆરે. ૭૪
 હીર પટોધર વીરનો તિહાં બોલિઓરે, સુણિ હોં અક્કપરસાહિ, ગાજરે;
 ગાં કોડી એક ન લીજઘ રે. ૭૫
 ઋદિરમણી નેં મંદિર હયવર હાથીઆરે, તે નાવિં મુઝકાંમિં, સાહજરે;
 સાં હમ કકીર ખુદાયકેં રે. ૭૬
 એણુઈ વચનેં સાહઅક્કપર રંજ્યો અતિધાણુરે, નાંમ જગતગુર જેહ, જગમારે;
 જાં હીરયતિ સો સાહી બડા રે. ૭૭
 તવ દલ્લીપતિ અક્કપર ગાજુ ફરી કહધરે, હીર કહુ મુઝ લેહ, મેરારે;
 મેં જે માગિં સો દીજઈ રે. ૭૮
 હીર કહધં સુણિ અક્કપર ગાજુયા તસ્યારે, હુ માયું તુલ એહ, દીજઈ રે;
 દીં વાસર આઠ અમારીના રે. ૭૯
 તવ સાહ અક્કપર બોલ્યો આપ સુમોહયારે, લીજઘ દિન તુંમ આરિ, રંબીકહુરે;
 ભીં ઓર વસ્તુ ગુર માંગીઈ રે. ૮૦
 હીર કહધં સુણિ હમાઉ નંદન કહુરે, વચન અમારં એહ, કીજધરે;
 કીં જગ સારેકું બહુ સુખી રે. ૮૧
 તવ સાહ અક્કપર મહિર કરીને મુકતોરે, પંખી મગલા ઓર, કેતારે;
 કેં પશુ પ્રમુખ તેં છોડીયાં રે. ૮૨
 ઝમર તલાવમાં જલ ન ધાલધ કો વલીરે, ન કરધ જવસંહાર, નર કોરે;
 નં નીચકર્મ નવિ આદરધ રે. ૮૩
 ગાય ભીંસ નઈ વૃષભ ટોલાં મહિપનારે, તાસ ન લહઈ કોધ નાંમ, જગમારે;
 જાં જીવિતદાંન તસ આપીઈ રે. ૮૪
 દંડ દાણુ નેં પુંઝી ધૂંબો જીજઓરે, તે મુંક્યો મુલતાન વલી, તીરથેરે;
 તીં તીરથ મુંકયું મૂડિકું રે. ૮૫

ગિરિ સેતુંજે સાહીય અક્કપરધં આપીઓરે, હીરગુરનિંહાથિં, જેણેરે;
 જેં કાધુરે કીધુ પુસ્તક ભેટણું રે. ૮૬
 દોય કરજોડી અક્કપર ગાજુઈમ કહધરે, ઓર કહો કહુ કાંમ, મોપધરે;
 મોં આજ નિવાજે જગ ગુરએ રે. ૮૭
 કુમર નરિંદહ જેમાચાર્ય જેહવોરે, તે તેહથી અધિકાપ્રીતિ, બેહુમારે;
 બેં હીરગુરને અક્કપરાં રે. ૮૮
 વીરપટોધર હીરવિજય રગુર રાજઓરે, તેહતું જગમાં નાંમ, લીજધરે;
 લીં કાજ સરિં જીમ આપણાં રે. ૮૯
 ફહા.

કાજ સરધં નર આપણું, નિત્ય જયો ગુર હીર;
 વિજયસેન તસ પદ ધણી, સંયમ ધારી ધીર, ૯૦

હાલ.

પ્રણમી તુમ સીમંધરજી—એ દેશી

સંયમ ધારી શુભ મતિજી, વિજયસેન સરિંદ;
 કુમત તિમિરને ટાલવાજી, ૩ પ્રગટયો પુનિમચંદ
 સરીસર! પ્રણમુ તુમ્હારે પાય
 દિન દિન ગાજ દીપાવીઓજી, હીર તણુમ સુપસાય, સું આં. ૯૧
 જેણુઈ અક્કપર સમન્નવીઓજી, ભાખ્યો ધર્મ વિચાર;
 વાદ સભામાં જીતીઓજી, જેસંગજી જયકાર-સું ૯૨
 શૈવ સન્યાસી બંબણાજી, ભદ્ર પંડિતનીરે બેડિ;
 વાદ કરધવા કારણુજી, મિલીઆ કેતી કોડિ-સું ૯૩
 પંડિત કહધં સુણો અક્કપરાજી, નવિ માંનિં ગંગસર;
 શાસ્ત્ર ન સમજધએ વલીજી, સાંધ તો એહથી દૂર-સું ૯૪
 શાહ અક્કપર બોલીઆજી, ક્યા કહિં તે બંબણાન!
 હીર પટોધર બોલીઓજી, સુણીઈ હો મુલતાન-સું ૯૫

૧. કુમરનરિંદ જેવી રીતે હેમનેરે ૨. સરિ ૩. ઉદયો

બિંબ પ્રતિષ્ઠા કારણેજી, આણે ગંગારે નીર;
 એ નાખિ જન અસ્થિનેજી, ઘોઈ મહલ શરીર-સૂં ૯૬
 સૂર્યદેવ દેખ્યા વિનાજી, અમ્હે ન ખાઉં રે અન્ન;
 અસ્ત હોઈ તવ આખડીજી, ઋષિ ભાષે ધિમિ મન્ન-સૂં ૯૭
 સિદ્ધદેવ સાંઈ નમુંજી, જોડના યુગ એકત્રીસ;
 પંચ વર્ણુધી વેગજી, દોય ગંધ નહી ઇશ-સૂં ૯૮
 પાંચ રસ જેણુમ પરિદર્શીજી, આઠ ફરસ ત્રણિ વેદ;
 શરીર નહી કો સિદ્ધનેજી, કરવો સંગ નિષેદ-સૂં ૯૯
 ઉપજઈ નહી સંસારમાંજી, નહી પંચમ સંસ્થાન;
 એ પરમેશ્વર અમ્હ તણેજી, ગ્યાન કરે સુલતાન-સૂં ૧૦૦
 નિરાકાર સાંઈ નમુંજી, માનું ઓર આકાર;
 કોઈ માન માયા નહીજી, નહી સ્ત્રી સંગ લગાર-સૂં ૧
 ચક્ર ગદા ફરસી ધરજી, ખેલિ જોરે માંહિ;
 દંધી ઓરે ગો ચારતાજી, વંશ વન્નવઈ ત્યાંહિ-સૂં ૨
 ગોરી મંડા ભખી સદાજી, ઇશ ગણિ રૂંડમાલ;
 જોરે આગે નાયતોજી, ગ્યાન ગયા હુઆ ખાલ-સૂં ૩
 શૈવ સંન્યાસી અંભણજી, બર પંડિતનીરે જોડિ;
 સ્ત્રી ધનથી નહી વેગલાજી, એ જગિ મોટિ ખોડિ-સૂં ૪
 ઉગ્યા વિન અન્ન વાવરજી, અસ્ત હોઈ તવ ખાય;
 પાંચે ઈંદ્રી મોકલાંજી, દિન આરંભે જાય-સૂં ૫
 લોહ શિલાને વલગતાંજી, નવિ તરીમ નિરધાર;
 જસ કરિ લાગાં ટુંબજી, તે પામ્યા જલ પાર-સૂં ૬
 શૈવ દેવ ગુરુ એ સહીજી, ધનકા ધર્મ અસાર;
 અશ્વ ગાળ નર મારતાજી, કયું કરી પાંચિ પાર-સૂં ૭
 ધર્મ અસ્યો પણ પરિહરેજી, ગુરુ સુકો યુણુહીન;
 દેવ કુદેવહ છડીઈજી, જીમ મુનિવર સિર વેણુ-સૂં ૮

એહ સરપ હઈ ધર્મકાજી; સુણીઈ અકપર શાહ;
 તુમ્હ મોથિં જે કહો ખરાજી, સો દુનીઆં મથેમિ સમ્યાય-સૂં ૯
 એણે વચને નપ હરખીઓજી, સુરિસવાધરે નામ;
 જીવદયા જગિં વિસ્તરઈજી, જહાં અકપરનાં પદાંમ-સૂં ૧૦
 સભા સમક્ષ પ્રસંરીઓજી, શૈવ ન રાખીરે શરમ;
 જેસિંગજી સાચો કીઓજી, સાચો તે જીનધર્મ-સૂં ૧૧
 સાહિ અકકપર એમ કહીઓજી, જગમિં સાચો રે હીર,
 ઉનકા ચેલા ચાહિઈજી, તુમ્હની અવલ ફરાર-સૂં ૧૨
 મણિધરનો મદ તિહાં લગીજી, ન કરમ ગરૂડ પ્રયાણ;
 અંગટોપઅલ તિહાં લગિંજી, સુમર ન લાગાં ખાણુ-સૂં ૧૩
 મદમયંગલઅલતિહાં લગિંજી, જહાં નવિ ઉઠ્યો રે સીહ;
 અંધકાર બલ તિહાં લગિંજી, જહાં નવિ ઉઠ્યો રે રદીહ-સૂં ૧૪
 ભટખંભણુ મદ તિહાં લગિંજી, ન મિથ્યો જૈન સુલતાન.
 વિજયસેન સુરિ દેખતાંજી, વાદી મેલ્યું માન-સૂં ૧૫
 સોય સુરિ ગુરુ માદરોજી, સકલ લોક સિયુગાર;
 વિજયસેન સુરિ દેખતાંજી, ફલીઓજી પુણ્ય સલકાર-સૂં ૧૬
 તેહતણે પાટે હવોજી, શ્રીવિજયદેવ ગણુધાર;
 તસપદ પંકજ સેવતાંજી, હયડમ હરખ અપાર-સૂં ૧૭

હાલ.

રાગ ધનાઝી.

હિંવિરે હિંવિરે પુણ્ય પ્રગટ ભયો,

તો મનિ મુઝ મતિ એહ આતી;

રાસ રંગિ કર્યો સંસાર સાગર તર્યો.

પુણ્યની કાટડી મુઝદ ફાતી-પું ૧૮

સોય સંવહરિ જાણિ વર્ષ સિતરિ (૧૬૭૦),

ભાદ્રવા શુદ્ધ સુભ ખીજ સારી;

વાર ચુર ગુણુ ભર્યો રાસ ઋષભે 'કર્યો,

શ્રીચુર સાથિ' બહુ બુદ્ધિ વિચારી-પુ. ૧૯

દીપ જખૂચ માંહિ ખેત્ર ભર્યો' ભયુ,

દેશ ગુજરાતિમાં સોય ગાયસ્તુ;

રામ વિશલ વડો ચતુર જે ચાવડો,

નગર વિસલ તેણુઈ વેગે વાચુ-પુ. ૨૦

સોય નયરિ વાસિ પ્રાગવંશિ વડો.

મહિરાજનો સુત તે સીંહ સરિખો:

તેલ ત્રાંખાવતી નગર વાસિ રહ્યા,

નામ તસ સંધની' સાંગણુ ૧૧૭૭-પુ. ૨૧

તેલને નંદને ઋષભદાસે કળ્યો.

નગર ત્રાંખાવતી માંહિ ગાયો;

કુંમર નરેસર રાજઋષિ ધિરદ ધર,

નાંમથી નવનિધાન પાયો-પુ. ૨૨

✽

ઈતિ શ્રીરાજઋષિ ધિરદ ધારક શ્રીકુમારપાલ નૃપ કથા સંપૂર્ણમ્

૨સંવત્ ૧૮૧૫ ના વર્ષે ભાદ્રવા વદિ ૨ ભોમે શ્રી પાટણુ નગરે.

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન ગુસ્તકોદારે ગ્રંથાંક ૭૦

(ઇતિ જૈન ગ્રંથર સાહિત્યોદારે ગ્રંથાંક ૮)

૧ નિરખો. ૨ સંવત ૧૬૯૨ વર્ષે ચેત્ર સુદિ ૧૩ શ્રી તાજગ્રામે
સાશ્રી ૫ પ્રેમજી રૂપચંદ પઠનાથ લખિત' શા મનજી વાસણ ભાટ ॥
શુભ' ભવતુ ॥ એ પ્રતિ ઉપરથી પાઠાંતર કર્યા છે. તે પ્રત ધોધાખંડના
સંધનાં બંડારની છે. સોપનાર મુનિ સંપત્તિજય.

બુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૧ લો.

પૃષ્ઠ. ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ઠ. ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૨	૧૯	વિના જાણુ. વિનાન	૪૧	૨૧	ચંગદેવ ચંગદેવ
		જાણુ	૪૪	૧૭	ધનવંત લખવંત
૪	૪	ખાપ ખાપ	૪૪	૧૦	સુમરિ સુપરિ
૪	૧૪	જેણુ	૪૫	૨૦	ભાવ દેવ ભાવદેવ
૫	૨૧	મલાલી મલાલી	૪૬	૬	લાજંચ લાજંચ
૬	૧૮	કરમ્યઈ કરમ્યઈ	૪૬	૬	દિન દિએ
૮	૦	પાધડી પાધડી	૫૦	૩	શંગાર શુંગાર
૯	૮	મૂંકાઇ મૂંકાઇ	૫૦	૩૩	ચંદ્ર રૂનો ચંદ્રરૂનો
૧૧	૨	ચોટુટઇ ચોટુટઇ	૫૦	૧૫	દેવ ઈંદ્ર દેવઈંદ્ર
૧૧	૧૫	ટકોની ટકોની	૫૦	૨૦	સહીરે સહીરે
૧૬	૧	દેખઇ દેખડી	૫૧	૧૧	વડો વડો
૨૦	૨૧	આલાયઇરે આલાયખરે	૫૧	૧૨	ધમ ધર્મ
૨૨	૧૨	માગે માગી	૫૨	૧૩	હરખિત હરખિ
૨૨	૨૦	ખોલાઈ ખોલાઇ	૫૪	૨૦	નાદનારિ નાદિનારિ
૩૪	૬	સામસંધ રામસંધ	૫૬	૧૩	ભોજ રાજ ભોજરાજ
૩૫	૧૨	કડચાં કડચાં	૫૫	૧૧	વિણુસિંહ વિણુ સિંહ
૩૭	૨	કીજઈ કીજઇ	૫૭	૧૧	વિનામિ વિના સિ
૩૮	૧૬	તુઝેને તુઝેને	૫૯	૧૬	ધમ ધર્મ
૪૦	૨૨	ભર્યો ભર્યો	૬૦	૧૭	અથ અર્થ
૪૧	૧૨	તાંણીઓ તાંણીઓ	૬૦	૧૧	શંકરનઈ શંકરનઈ

પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૬૦	૧૬	મર	નર	૭૨	૧૧	તિહાકર્ષ	તિહા રધ
૬૦	૧૭	ગુપતી	ગુપતી	૭૪	૯	સહ્ય ગુર	સહ્યુર
૬૦	૨૦	વિશ્વકર્મા	વિશ્વકર્મા	૭૭	૨	ઝંપ	ઝુંપ
૬૧	૧૪	કાનો	કાકો	૭૮	૧૮	શુક	શુક
૬૧	૧૪	ખ	શીખ	૭૮	૨૪	સૂપ	રૂપ
૬૧	૧૮	કાંમિ	કાંમિ	૮૦	૬	મગાયો	મંગાયો
૬૨	૧૫	માઝ	મારઘ	૮૦	૧૫	કર્મિ	કર્મિ
૬૨	૧૬	કરઘ	કરઘ	૮૧	૨૧	મલઘ	મલઘઘ
૬૨	૨૧	આતલા	આતલા	૮૬	૧૪	આરે	અરે
૬૭	૯	કરઘ	કહઘ	૮૮	૧૯	સુત	સુત
૬૮	૧૩	કુમર નિરંદરે	કુમર-નિરંદરે	૯૦	૧૦	મઝા	મુઝ
૬૯	૧૩	એણિનાવિ	એણિ નવિ	૯૧	૧૫	પૂણ્યહ	પૂણ્યહ
૭૧	૨૧	સકહી	સહી				

પૃષ્ઠ ૯૬ કડી ૩૭—કવિત્ત.

પૂરવિ તાપસકણુ પાત્ર અમ જાણી પૂજે;
ભોજન પહેલો આહાર દીધતો ભખતું સુઝે.
માલો જલને કંઠિ ભોગ પ્રગટ નહીં છાંતો;
કરું કુટુંબનો પોષ ગગનિ ફલ ચરું લોભાણો;
છેનયો છાંપો જનક નહીં કૃપ્ત વર્ણ કાગા સહી;
નિગુણ જનમિત્રાં મીઠવો વાપસવાત વિવરિ કહી. ૩૭

ફહા.

વાપસ વચન શ્રવણે સુણી, નૃપ કહે સોય અભાગ;
ગ્રથ હીણા નર જાણુજો, જેહવો મુરખ છાગ. ૩૮

કવિત્ત.

ચરતઈ ન કરું છોતિ, સરોવર નદી ન ડોહલું;
મુઝથી બીહીઘ ન કોઈ, ચરમ તો પશમ પડોલું;
જગનિ કાજ મુઝ દેહ, માંસ મુખ વિપ્રાં કરમ;
લોંડી ઓખધ કાજ, અનધવલી કાંમ અનરઘ;
વિપધર વિપ મુઝ નવિ ચઢઘ, પવિત્ર ન રહુ બાપરો;
અધમ નરનધ તોલિ, રાગ મુઝ નઈ કાં કરો. ૩૯

પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૯૮	૭	દોકઢા	દોકઢા	૧૩૮	૧૨	પિમં	પાંમિ
૯૯	૬	કરખો	કરખો	૧૪૧	૧૭	નટી	નુટી
૧૦૦	૧૦	ગંચુટો	ગંગેટો	૧૪૨	૮	ઉતરી	ઉતરી
૧૦૦	૨૧	ઉદયમંત્રી	ઉદયનમંત્રી	૧૪૭	૬	કૃષ્ણ દેવ	કૃષ્ણદેવ
૧૦૨	૩	રતિ	રાતિ	૧૫૧	૪	ચંદનઘ	ચંદનનઘ
૧૦૪	૨૩	૧હસ	૧દસ	૧૫૧	૧૭	સુપન	સુપન
૧૦૫	૩	વચત	વચન	૧૫૭	૭	સાચ	સાહાચ
૧૧૦	૧૭	દેતોરે	દેતોરે	૧૫૮	૨	થાયના	યાપના
૧૧૧	૨૩	સહાર્થ	સયાધ	૧૫૮	૧૧	મૂઝ	મૂઝ
૧૧૫	૧૪	કાલખ નગરનો	કાલખન-ગરનો	૧૬૨	૨૦	તો	તે
				૧૬૪	૬	અગિ	અંગિ
૧૨૦	૧૭	અગિ	અંગિ	૧૬૫	૧૫	અધન	અધન
૧૨૩	૧૬	મીનનિ	વીનતી	૧૬૮	૧૩	વેદ ન	વેદન
૧૨૪	૧૭	અસખ	અસંખ	૧૬૮	૧૭	સહીત	રહીત
૧૨૬	૧૭	સુણ્યો	સુણ્યો	૧૭૨	૧૪	હેમ સુરિ	હેમસુરિ
૧૩૫	૫	કુમારપાલ	કુમારપાલ	૧૭૩	૨	સુવસારે	સુવસારે
૧૩૭	૧૬	આ લખ	આલખ	૧૭૩	૪	મસ	મંસ

પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.	પૃષ્ઠ.	ઓળી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૧૭૫	૧૭	ઘાતો	ધાતો	૨૩૦	૧૨	કારણિ	કારણિ
૧૮૦	૧૬	પિંગલ	પિંગલ	૨૩૨	૧	સેત	સતી
૧૮૧	૧૧	નહી	જેહ	૨૩૨	૧૨	પવર્ત	પર્વત
૧૮૨	૧૯	હલી	હેલી	૨૩૨	૧૯	કુંમર	કુંમરી
૧૮૩	૧૩	કુલુ	કુલ	૨૩૪	૧૫	અન	અન
૧૮૭	૪	જન ધર્મ	જનધર્મ	૨૩૪	૧૭	સાય	સાયર
૧૮૯	૬	પાનઈ	પામઈ	૨૩૭	૧૦	નકી	થકી
૨૦૦	૧૩	પોષધવ્રત	પોષધવ્રત	૨૩૭	૨૨	ખંઘ	ખંઘ
૨૦૪	૧૧	કુંસારપાલ	કુંમારપાલ	૨૩૮	૫	ધત	ધૃત
૨૦૬	૫	ગલધ	લગધ	૨૩૮	૭	પાંસસે	પાંચસે
૨૧૭	૧	સ્થો	જસ્થો	૨૪૦	૧	અતિસાર	અતિચાર
૨૨૨	૧૫	મિત્રી	મિત્રી	૨૪૦	૧૬	આડાર	આહાર
૨૨૩	૧૮	ચર્મ	ચર્મ	૨૪૦	૧૮	અસ્થોઆ-	અસ્થોઆ-
૨૨૪	૫	જયણા	જયણા			વિચાર	વિચાર
૨૨૭	૨૧	ચિત્ત	વિત				

શુદ્ધિ પત્ર.

ખંડ ૨ જો.

પૃષ્ઠ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ	ઓળી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ.
૬	૮	આય	આપ	૪૦	૨૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત
૬	૨૫	જ્યહાં	જ્યહાં				
૮	૭	સિંહચરિ	સિંહચરિ	૪૧	૭	શ્રંગ	શ્રંગ
૧૦	૧૮	કિરિય	કિરિયા	૪૨	૨૦	હેમ સુરિંદ	હેમસુરિંદ
૧૧	૪	જાલવધજી	નાલાવધજી	૪૩	૬	મુનિવર	મુનિવર
૧૨	૨૨	વત	વાત			નામહિ	નામહિ
૧૫	૪	જન	જન	૪૩	૧૨	સુણાધ	સુણાધ
૧૯	૧૩	મુન	મુનિ	૪૩	૧૪	સુણાયો	સુણાયો
૨૦	૬	ભાવિકા	ભવિકા	૪૫	૧	ભાવિ	ભવિ
૨૧	૪	નિરંદરહ	નિરંદરહ	૪૮	૯	નીપાપાં	નીપાપાં
૩૧	૧૪	તરિ	તારિ	૪૮	૧૭	ધમ્મ ડંડા	ધમ્મડંડ
૩૨	૪	પાણિ	પણિ	૫૨	૫	નરદેવાલ	નરદેવાલ
૨૩	૫	કલ્યા	કલ્યા	૫૪	૧૭	ઝણકધ	ઝણકધ
૩૨	૧૪	વાભજ	લાભજ	૫૭	૮	સ્થો	સ્થો
૩૨	૧૯	મારો	માયા	૫૭	૩૩	આખિ	આખિ
૩૪	૨	આણખોલવી	આણખો-લાવી	૫૯	૩	વેચને	વચને
				૫૯	૨૦	કરધજી	કરધજી
૩૪	૨	કરતી	કરતી	૬૧	૨૧	પાત્ર	પાત્ર
૩૪	૧૫	ભગી	ભાંગી	૬૨	૪	વિધ	વિધ
૪૦	૪	શ્રીમુનિ સુવ્રત	શ્રીમુનિ સુવ્રત	૬૪	૨	જવવર	જનવર

પૃષ્ઠ. ઓળી. અશુદ્ધ શુદ્ધ.

७६	११	यदनने	यदनने	१३६	८	सडा	सडा
६८	५	लोखर्छ	लोखर्छ	१४१	२	पयान्यु	पयान्यु
७३	२०	वानछ	वावर्छ	१४१	२	तपती	तपती
८४	२१	रेभर	शेभर	१४३	२०	लग्गाछ	लग्गाछ
८५	२०	वतधर	वतधर	१४४	१३	अधकार	अधकार
८८	८	कुंभ	कुंभ	१५७	१८	प्राख्खीडा	प्राख्खीडा
११२	१४	ध लु	धरलु	१७१	२	यर्छ	यर्छ
११२	१५	मुञ्ज	मुञ्ज	१७२	८	लाहु	लाहु
११३	१३	आरयो	आरयो	१७७	२२	रगर्छ	रगर्छ
११५	२	कडुं	कडुं	१७८	४	वावर्छ	वावर्छ
११७	३	तयां	गयां	१७८	४	पेट	पेट
११८	५	याद	याद	१८६	२०	वमय	वमय
१२३	४	भरता	भरतार	१८७	१	रखो	रखो
१२५	६	भोछ	भोछ	१८८	२	अढी	अढी
१२६	१८	आढ	आढर	१८८	८	ढंछलु	ढंछलु
१२७	११	डीछन्	डीछन्	१८०	२२	निमल	निमल
१२८	१२	भनिरग	भनिरग	१८१	१३	पोटु	भोटु
१२८	२१	साताछ	सातछ	१८१	१५	लेक	लेक
१३१	१४	अढर	आढर	१८१	१८	पात	पापी
१३४	८	परदर	परदर	१८२	७	अरअर	तरअर
१३५	६	खलु	तलु				

श्री आगमोदय समिति तरङ्गी प्रसिद्ध थयेला
ग्रन्थोनी यादी.

અંક.	ગ્રંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		૩૧. આ. પા.
૧ x	આવશ્યક ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રપાહુસ્વામી- કૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીહરિભદ્રરિની ટીકા સહિત.	૨-૪-૦
૨ x	આવશ્યક ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩-૦-૦
૩ x	આવશ્યક ભાગ ૩ ,,	૩-૮-૦
૪ x	આવશ્યક ભાગ ૪ ,,	૧-૦-૦
૫ x	આચારાંગ ભાગ ૧ શ્રી સુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીભદ્રપાહુ- સ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશીલાંકાર્યાયની ટીકા સહિત.	૧-૮-૦
૬ x	આચારાંગ ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૨-૪-૦
૭ x	ઔપપાતિકસૂત્ર શ્રીઅમલદેવસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૮ થી ૧૧ x	૫૨માણુ, નિગોદ, પુદ્ગલ અને બ'ધ છત્રીસી.	૦-૬-૦
૧૨ x	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૧ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅમલ- દેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૩-૪-૦
૧૩ x	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૨ ઉપર પ્રમાણે.	૩-૨-૦
૧૪ x	ભગવતીસૂત્ર ભાગ ૩ ,,	૩-૪-૦
૧૫ x	સમવાયાંગ ઉપર પ્રમાણે.	૧-૦-૦
૧૬ x	નન્દીસૂત્ર શ્રીદેવવાયકગણિકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૨-૨-૦
૧૭ x	ઝોષનિર્યુક્તિ શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત શ્રીભદ્રપાહુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીદ્રોણાર્યાયની ટીકા સાથે.	૩-૦-૦

x આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીક્ષકમાં નથી.

અંક.	અંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૮ x	સુત્રકૃતાંગ શ્રીસુધર્માચાર્યકૃત, શ્રીશીલાંકાચાર્યની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૧૯ x	પ્રજ્ઞાપનાસુત્ર (પૂર્વાધ) શ્રીસ્વામાચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિની ટીકા સાથે.	૩-૧૪-૦
૨૦ x	પ્રજ્ઞાપનાસુત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે,	૧-૧૨-૦
૨૧ x	સ્થાનાંગસુત્ર (પૂર્વાધ) શ્રીસુધર્માસ્વામીકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૨-૧૨-૦
૨૨ x	સ્થાનાંગસુત્ર (ઉત્તરાર્ધ) ઉપર પ્રમાણે.	૪-૦-૦
૨૩ x	અતકૃદશાદિ ત્રણ સુત્રો, શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૦-૦
૨૪ x	સૂર્યપ્રગુપ્તિ, શ્રીમલયગિરિસૂરિની ટીકા સાથે.	૩-૮-૦
૨૫ x	જ્ઞાતાધર્મકથાંગ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૬ x	પ્રશ્નવ્યાકરણ પૂર્વ-મુનિવર્યકૃત, શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત ટીકા સાથે.	૧-૧૨-૦
૨૭ x	સાધુ-સમાચારી-પ્રકરણ પૂર્વ મુનિવર્યકૃત (વિના મૂલ્યે)	
૨૮ x	ઉપાસકદશા શ્રીઅભયદેવસૂરિની ટીકા સાથે	૦-૧૦-૦
૨૯ થી ૩૨ જે અષ્ટક-પ્રકરણ તથા જે પદ્ધર્શન-સમુચ્ચય કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ અને ખીજા		૦-૪-૦
૩૩	નિર્યાવલીસૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૦-૧૨-૦
૩૪	વિશેષાવશ્યક ગાથાનો આકારાદિક્રમ.	૦-૫-૦
૩૫	વિચારસારપ્રકરણ શ્રીપ્રધુમ્નસૂરિકૃત, શ્રી માણિક્યસાગર રચેલી છાયા સાથે.	૦-૮-૦
૩૬	ગચ્છાચારપચન્ના શ્રીવાનરઘુપિની ટીકા સાથે.	૦-૬-૦
૩૭	ધર્મચિંદુપ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મુનિચંદ્રસૂરિની ટીકા સાથે.	૦-૧૨-૦

x આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલ્લકમાં નથી.

અંક.	અંથનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય
૩૮	વિશેષાવશ્યક ભાગ ૧ જિનભદ્રગણિકૃત, યુજરાતી ભાષાન્તરકર્તા મી० યુનીલાલ હકમચંદ	૨-૦-૦
૩૯	જૈન ક્ષિલોસોરી (અંગ્રેજીમાં) વીરચંદ રાધવજી ગાંધીકૃત	૧-૦-૦
૪૦	યોગ ક્ષિલોસોરી " "	૦-૧૪-૦
૪૧	કર્મ ક્ષિલોસોરી " "	૦-૧૨-૦
૪૨	રાયપસેણીસૂત્ર સ્થવિરકૃત શ્રીમલયાગરિની ટીકા સાથે.	૧-૮-૦
૪૩	અનુયોગદ્વાર શ્રીહિમચંદ્રસૂરિકૃત	૨-૮-૦
૪૪	નંદીસૂત્ર (ખીજા આવૃત્તિ). જુઓ નંબર ૧૮.	૨-૪-૦
૪૫	વીરભક્તામર ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મવધેનગાણિકૃત સંદેહ તથા નેમિ-ભક્તામર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત સંદેહ, યુજરાતી ભાષાન્તર સાથે.	૩-૦-૦
૪૬	ચતુર્વિંશતિકા શ્રીઅપ્પભદ્રિસૂરિકૃત, ટીકા તથા યુજરાતી ભાષાન્તર સાથે.	૬-૦-૦
૪૭	સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, ટીકા તથા યુજરાતી ભાષાન્તર સાથે.	૬-૦-૦

અપાય છે.

૧. પંચસંગ્રહ.
૨. વિશેષાવશ્યક ભાગ ૨ યુજરાતી ભાષાન્તર સાથે
૩. વ્યાચારપ્રદીપ.
૪. આવશ્યક શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકા સહિત.
૫. નંદીઆદિ ચક્રારાદિક્રમ.
૬. ચતુર્વિંશતિજિનનાનન્દસ્તુતિ શ્રીમેશ્વિજયગણિકૃત, ટીકા તથા યુજરાતી ભાષાન્તર સાથે.

૭. સરસ્વતીભક્તામર શ્રીધર્મસિંહસૂરિકૃત તથા શાન્તિ-ભક્તા-મર શ્રીકીર્તિવિમલમુનિરાજકૃત. ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૮. ધનપાલ-પર્યાશિકા, ટીકા તથા ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે.
૯. ભક્તામર-સ્તોત્ર શ્રીમાનવુંગસૂરિકૃત, શ્રીગુણાકરસૂરિ તેમજ ઉપાધ્યાય શ્રીમેધવિજયકૃત ટીકા સાથે.
૧૦. જૈનધર્મવસ્તોત્ર શ્રીભાવપ્રભસૂરિકૃત, સ્વોપચ દીકા સહિત.
૧૧. લીંબડી આદિ ભંડારની પ્રતિઓનું સચી-પત્ર.
૧૨. લોકપ્રકાશ (ગુજરાતી ભાષાંતર સાથે) દ્રવ્ય લોક પ્રકાશ.
૧૩. જીવસમાસ.
૧૪. પ્રવજ્યાદિ કુલકો.
૧૫. સ્તુતિ-ચતુર્વિંશતિકા શ્રીશોભનમુનિરાજકૃત, શ્રીજયવિજય પ્રમુખ ચાર મુનીશ્વરોએ રચેલી ટીકાઓ સહિત.
૧૬. ભવભાવના.

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

લાયબ્રેરીઅન, શ્રીઆગમોદય સમિતિ,
શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાખા,
બડેખા ચક્રલો, ગોપીપુરા,
સુરત.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી
પ્રસિદ્ધ થયેલા ગ્રન્થોની યાદી.

અંક,	ગ્રન્થનું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
		રૂ. આ. પા.
૧ ×	શ્રીનીતરાગસ્તોત્ર શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યકૃત, શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિ-એ રચેલી તેમજ મુનિશ્રીવિશાલરાજના શિષ્યે રચેલી ટીકા સહિત.	૦-૮-૦
૨ ×	શ્રગણુપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ પૂર્વ મુનિવચંકૃત.	૦-૧-૬
૩ ×	સ્વાધ્યાદિભાષા શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.	૦-૧-૬
૪ ×	શ્રીપાક્ષિકસૂત્ર, ખામણા અને પાક્ષિક સૂત્ર ઉપર શ્રીયશોદેવસૂરિકૃત ટીકા સહિત	૦-૬-૦
૫ ×	અન્યાત્મમનપરીક્ષા મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃત સ્વોપચ દીકા સાથે	૦-૬-૦
૬ ×	શ્રીષોડશક પ્રકરણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીયશોવિજય અને શ્રીયશોભદ્રની ટીકા સાથે	૦-૬-૦
૭ ×	શ્રોકષ્પસૂત્ર શ્રીમદ્રાધાદેવાગીકૃત, શ્રીવિનયવિજય ઉપાધ્યાયની ટીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૮ ×	વંદાવૃત્તિ, શ્રીદેવેન્દ્રની ટીકા સાથે	૦-૮-૦
૯ ×	દાનકલ્પદ્રુમ (ધનાન્યરિત) શ્રીજિન કીર્તિસૂરિકૃત	૦-૬-૦
૧૦ ×	યોગ દ્વિસોદ્ધી (અંગ્રેજીમાં) આયુત વીરચંદ રાધવજી ગાંધીકૃત	૦-૫-૦
૧૧ ×	જલપકલ્પવૃત્ત મુનિશ્રીરત્નમંડલકૃત	૦-૩-૦
× અંક ૧ થી ૨૯ સીદ્ધલકમાં નથી.		

અંક.	અન્યતું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૧૨	× યોગદષ્ટિસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસરિકૃત, સ્વોપચ દીકાસાથે	૦-૩-૦
૧૩	× કર્મ દિવેસોદી (અગ્રેજીમાં) શ્રીયુત વીરચંદ રાધવજી ગાંધીકૃત	૦-૫-૦
૧૪	× આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૧૩૦ (યુગરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૧૫	× શ્રીધર્મપરીક્ષા પદિત પદસાગરકૃત	૦-૫-૦
૧૬	× શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય શ્રીહરિભદ્રસરિકૃત, શ્રીયશોવિજય ઉપાધ્યાયની દીકા સહિત	૦-૨-૦
૧૭	× કર્મપ્રકૃતિ શ્રીશિવશર્માચાર્યકૃત, શ્રીમલયગિરિસરિની દીકા સહિત	૦-૧૪-૦
૧૮	× કલ્પસૂત્ર શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત, શ્રીકાલિકાચાર્યની કથા સહિત	૦-૮-૦
૧૯	× પંચપ્રતિકમણુ સૂત્ર, પ્રાચીન યુનિરાજકૃત	૦-૪-૦
૨૦	× આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૨ જી (યુગરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૧	× ઉપદેશરત્નાકર, શ્રીમુનિસુંદરસરિકૃત	૧-૪-૦
૨૨	× આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૩ જી (યુગરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૨૩	× ચતુર્વિંશતિજિનનાનંદસ્તુતિ શ્રીમેરવિજયગણિકૃત	૦-૨-૦
૨૪	× પટપ્રહરયરિત મુનિલેખકરગણિકૃત	૦-૨-૦
૨૫	× સ્થૂલભદ્રયરિત શ્રીમયાનંદસરિકૃત	૦-૨-૦
૨૬	× શ્રીધર્મસંગ્રહ ભાગ ૧ શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૦-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલકમાં નથી.

અંક.	અન્યતું નામ, તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૨૭	× સંગ્રહણી સૂત્ર શ્રીશ્રીચંદ્રસરિકૃત, શ્રીદેવભદ્રસરિની દીકા સહિત	૦-૧૨-૦
૨૮	× સમ્યક્ત્વપરીક્ષા (ઉપદેશ શતક) શ્રીવિષ્ણુવિમલસરિકૃત	૦-૨-૦
૨૯	× લલિતવિસ્તરા (ચૈત્યવંદન સૂત્ર) શ્રીહરિભદ્રસરિત શ્રીમુનિચંદ્રસરિની દીકા સહિત	૦-૮-૦
૩૦	× આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૪૩૦ (યુગરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૩૧	× અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (પૂર્વાધ) શ્રીહિમચંદ્રસરિકૃત	૦-૧૦-૦
૩૨	× આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૫૩૦ (યુગરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૦-૦
૩૩	× ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ભાગ ૧. શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીત નિર્ચુકિત અને શ્રીશાંતિસૂરિની દીકા સહિત	૧-૫-૦
૩૪	× મલયસુંદરીચરિત્ર શ્રીજયતિલકસરિકૃત,	૦-૭-૦
૩૫	× સમ્યક્ત્વસમ્પત્તિ શ્રીહરિભદ્રસરિકૃત શ્રીસંઘતિલકાચાર્યની દીકા સહિત	૧-૦-૦
૩૬	× ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ૨, શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીકૃત નિર્ચુકિત તથા શ્રીશાંતિસૂરિની દીકા સહિત	૧-૧૨-૦
૩૭	× અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીહિમચંદ્રસરિકૃત	૦-૧-૦
૩૮	× ગુણસ્થાનકમારોહ શ્રીરત્નશેખરસરિકૃત, સ્વોપચ દીકા સાથે.	૦-૨-૦
૩૯	× ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૧ શ્રીહરિભદ્રસરિકૃત, શ્રીમલયગિરિની દીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૦	× ધર્મકલ્પદ્રુમ શ્રીઉદયધર્મગણિકૃત	૧-૦-૦

× આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીલકમાં નથી.

અંક.	અન્યતું નામ તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૪૧ x	ઉત્તરાધ્યન ભાગ ૩, શ્રીમદ્રમ્યાદુસ્વામીકૃત નિર્યુક્તિ અને શ્રીશાન્તિસૂરિની ટીકા સહિત	૧-૧૪-૦
૪૨ x	ધર્મસંગ્રહણી ભાગ ૨ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત, શ્રીમન્નયગિરિ આચાર્યની ટીકા સહિત.	૧-૪-૦
૪૩	આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૬૬ (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૦-૧૨-૦
૪૪ x	પિણ્ડનિર્યુક્તિ શ્રીમદ્રમ્યાદુસ્વામીકૃત, શ્રીમન્નયગિરિઆચાર્યની ટીકા સહિત	૧-૮-૦
૪૫ x	ધર્મસંગ્રહ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીમાનવિજય ઉપાધ્યાયકૃત	૧-૪-૦
૪૬ x	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (પૂર્વાર્ધ) શ્રીસિદ્ધિ મુનિરાજકૃત	૨-૦-૦
૪૭ x	દશવૈકાલિકસૂત્ર શ્રીશયંભવસૂરિકૃત, શ્રીહરિભદ્રસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૮-૦
૪૮	શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્ર, શ્રીરત્નશેખરસૂરિની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૪૯ x	ઉપમિતિભવપ્રપંચકથા (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીસિદ્ધિ મુનિરાજકૃત.	૨-૦-૦
૫૦ x	જીવાજીવાભિગમ સૂત્ર શ્રીમન્નયગિરિની ટીકા સહિત.	૩-૪-૦
૫૧	સેનપ્રશ્ન (પરનોતર રત્નાકર) શ્રીશયંભવસૂરિકૃત.	૧-૦-૦
૫૨ x	જમ્બૂદ્વીપપ્રવૃત્તિ (પૂર્વાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૪-૦-૦
૫૩	આવસ્થક વૃત્તિ ટિપ્પણ શ્રીદેવચંદ્રસૂરિકૃત.	૧-૧૨-૦
૫૪ x	જમ્બૂદ્વીપપ્રવૃત્તિ (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીશાન્તિચંદ્રની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૫૫ x	દેવસીરાષ્ટ્રપ્રતિક્રમણ પૂર્વ મુનિવચનકૃત.	૦-૩-૦
૫૬	શ્રીપાલયત્રિ (સંસ્કૃત) શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત.	૦-૧૪-૦
૫૭	સંકલ્પક્રતાવલિ.	૨-૦-૦

x આ નિશાનીવાળાં પુસ્તકો સીધાક્રમાં નથી.

અંક.	અન્યતું નામ તેના કર્તા વિગેરે.	મૂલ્ય.
૫૮	પ્રવચનસારોદ્ધાર (પૂર્વાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, શ્રીસિદ્ધ-સેનસૂરિની ટીકા સહિત.	૩-૦-૦
૫૯	તંદુલવેચાલિય (ચઉસરણ) શ્રીવિજયવિમલની ટીકા સહિત.	૧-૮-૦
૬૦	વિંશતિસ્થાનકચરિત શ્રીજ્ઞાનહર્ષગણિકૃત.	૧-૦-૦
૬૧	કલ્પસૂત્ર શ્રીમદ્રમ્યાદુસ્વામીકૃત, શ્રીવિનયવિજયની ટીકા સહિત.	૨-૦-૦
૬૨	સુબોધસમાચારી શ્રીશ્રીચંદ્રાચાર્યકૃત.	૦-૮-૦
૬૩	સિરિસિરિવાલકલા (શ્રીપાલયત્રિ) શ્રીરત્નશેખરસૂરિકૃત.	૧-૪-૦
૬૪	પ્રવચનસારોદ્ધાર (ઉત્તરાર્ધ) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિકૃત, સટાક.	૪-૦-૦
૬૫	લોકપ્રકાશ ભાગ ૧લોક વ્યવલોકપ્રકાશ સંપૂર્ણ, ઉપાધ્યાય શ્રીવિનયવિજયકૃત.	૨-૦-૦
૬૬	આનન્દ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૭ મું. (ગુજરાતી કાવ્યોનો સંગ્રહ)	૧-૮-૦
૬૭	શ્રીતત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (અધ્યાય ૧ થી ૫, પહેલો ભાગ) વાચકવર્થ ઉમાસ્વાતિકૃત, સિદ્ધસેનગણિની ટીકા સહિત.	૬-૦-૦
૬૮	નવપદ લઘુવૃત્તિ, શ્રીદેવચંદ્રસૂરિકૃત સ્વોપજનવૃત્તિ.	૧-૦-૦
૬૯	સદર પુસ્તક.	
૭૦	શ્રીપંચવસ્તુક, શ્રીહરિભદ્રસૂરિ વિરચિત સ્વોપજન્યાખ્યા સમેત. (પ્રેસમાં)	

ઉપાય ૭.

ચૌસરણપયના

કથાકાશ શ્રીરાજશેખરકૃત.

અષ્ટલક્ષી (અર્ચરત્નાવલી), સમયસુન્દરઉપાધ્યાયકૃત.

જ્ઞાનપ્રભરિકૃત સ્તોત્રાદિ.

લોકપ્રકાશ (ક્ષેત્ર લોક વગેરે). (ભાગ ૨ જો ૩ જો).
 નવપદપ્રકરણ.
 વિચારરત્નાકર.
 તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર (બીજો ભાગ).
 આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૮ મું (કુમારપાળરાસ).
 શાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય સ્વોપનપ્રવૃત્તિ શ્રીહરિભદ્રજીકૃત.
 નવ સ્મરણ (સટીક).
 પ્રિયંકરનૃપકથા.
 તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર હારિભદ્રિય ટીકા

પુસ્તકો મળવાનું ઠેકાણું:—

ભાયબેરીઅન, શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ,
 ૮૦-શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ધર્મશાળા,
 બડેખા ચકલો, ગોપીપુરા,
 સુરત.

શા. માનચંદ વેલચંદવાળા ગ્રંથો

ધન્યચરિત્ર પૂર્વાર્ધ.	૪-૦-૦
” ” ઉત્તરાર્ધ.	૪-૦-૦
નવસ્મરણ તથા તત્ત્વાર્થસૂત્ર.	૦-૪-૬
ત્રેલોક્ય દીપિકા સંગ્રહણી.	૦-૪-૦

જ્ઞાનખાતાના ગ્રંથો

વીતરાગસ્તોત્ર તથા તત્ત્વાર્થાધિગમ } સૂત્રનું ગુજરાતી ભાષાંતર.	૦-૧૨-૦
આતુર્ભાસી વ્યાખ્યાન.	૦-૪-૦
નવસ્મરણ તથા ગૌતમરાસ	૦-૩-૦
જે અષ્ટક ૩૦ જે ૫૬ દર્શન સમુચ્ચય	૦-૪-૦
પ્રકરણ (૪૬) સમુચ્ચય.	૧-૪-૦

દે. લા. પુ. ફંડ તથા આ. સમિતિના કલાર્ક

માસ્ટર વિજયચંદ મોહનલાલ શાહ.

શેઠ દે. લા. જૈનધર્મશાળા, ગોપીપુરા,

સુરત—SURAT.

શ્રી જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડારના પુસ્તકો.

ગણધર સાર્ધસટક
પ્રાકૃત વ્યાકરણ
સંદેહ દોલાવલી
પંચલીંગી
સંવેગરંગસાલા પ્ર. ભા.
ચૈત્યવંદનકુલક વૃત્તિ
પ્રત્યોત્તરસાર્ધસટક
વિશેષસટક
દીવાલી કલ્પ
જયતિહુઅણ વૃત્તિ
પંચપ્રતિકમણ
શ્રાવકનિત્યકૃત્ય
દાદાસાહેબનું ચરિત્ર
દાદાસાહેબનીપૂજા
દાદાસાહેબનીછાત્રી
પર્યુષણાસ્તવન

૩૧.
૧)
૧)
૨)
૨૥
૨૥
૨૧
૧)
૦૥
૦૥
૦૧
૧)
૧)
૧૥
૦)
૧)
૦૥

કલ્પસૂત્ર ભાષાંતર આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.
બૃહત્સ્તવનાવલી આવૃત્તિ બીજી છપાય છે.

બૃહત્ પર્યુષણા નર્ણય.
દેવદ્રવ્ય નર્ણય.
અનુયોગદ્વારસૂત્ર ભેટ.

{

ભેટ

શ્રી જિનદત્તસૂરિ જ્ઞાન ભંડાર.

કો. શીતલવાડી ઉપાશ્રય, ગોપીપુરા-હુરત.

જાહેર ખખર

મોહનલાલજી જૈન જ્ઞાન ભંડારમાંથી લખેલા તથા
છાપેલા ગ્રંથો શહેરમાં તથા બહારગામ ભંડારના નિયમ
મુજબ વાંચવા માટે આપવામાં આવે છે. તથા નીચેના
ગ્રંથો વેચાતા મળે છે.

૩૧૦

નામ વગેરે.

- ૪) વ્યવહારસૂત્ર સટીક ભાગ ૧-૨ જો.
૪) દશવૈકાલિકસૂત્ર સટીક
૨૧ દ્વાદશપર્વ-કથા સંગ્રહ
૧૥ સૂયગડાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લો
૧૥ " " " ૨ જો
૨) આવશ્યક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૧ લો
૮) આચારાંગ સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨-૩-૪-૫

(દરેકના ૩૧. જે. પેહેલો ભાગ ખલાસ)

- ૧૥ દશવૈકાલિક સૂત્ર ભાષાંતર ભાગ ૨ જો
૧૥ " " " ભાગ ૩-૪ થો

મળવાના ઠેકાણાં.

શ્રી મોહનલાલજી જૈન
જ્ઞાન ભંડાર ગોપીપુરા
મુરત.

{ શ્રી દેવચંદ લાલભાઈ જૈન
ધર્મશાળા-ગોપીપુરા.
મુરત.

શેઠ ઘેલાભાઈ લાલભાઈ જવેરી કેશર-ખરાસ રૂંડ.

જાહેર ખખર.

આ થકી હિન્દુસ્તાનના તમામ શ્વેતાખર મૂર્તિપૂજક સંઘને જણાવવાં આવે છે કે, જે જે ગામનાં શ્વેતાખર મન્દિરોમાં કેશર-ખરાસની અગવડ હોય; તે મન્દિરોને માટે હમારી પાસેથી નીચે જણાવેલ શીરનામાથી કેશર-ખરાસ ભેટ મંગાવી લેવા. પણ મેહેરખાની કરી કોઈએ ટપાલ અગર ખીજે રસ્તે મંગાવવા તસ્દિ લેવી નહીં પરંતુ નીચલે ઠેકાણેથી આવી લઈ જવું અથવા મુ'બાઈમાં પિછાણવાળા દ્વારા મંગાવી લેવા.

સર્વે સાધુમુનિરાજોને વિનંતીસહિત વિદિત કરવાનું કે, આપશ્રીઓના વિહારમાં જે જે ગામનાં મન્દિરોમાં કેશર-ખરાસની અગવડ જણાતી હોય તે તે જગ્યાએ નીચલે ઠેકાણેથી કેશર-ખરાસ ભેટ મંગાવવાનો ઉપદેશ કરવા તસ્દિ લેવી.

શીરનામું.

શા. નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ જવેરી.

૧૬-૧૮ ત્રીજે ભોયવાડો, ભૂલેશ્વર-મુ'બાઈ. નં. ૨.

ઈતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે અંશાંક ૭૦

(ઈતિ જૈનગૂર્જર સાહિત્યોદ્ધારે અંશાંક ૮.)

3558-520-10

22-20

શ્રેષ્ઠ દેવચન્દ્ર લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૬૬.

(જૈન ગુર્જર સાહિત્યોદ્ધારે ગ્રન્થાંક ૭.)

શ્રી આનન્દ- કાવ્યમહોદયિ.

(પ્રાચીન-જૈન-કાવ્યસંગ્રહ.)

મૌકિતક ૭ મું.

સંગ્રાહક અને સંશોધક :

મુનિરાજ શ્રીસંપતવિજય.

પ્રકાશક :

શ્રેષ્ઠ દેવચન્દ્ર લાલભાઈ જૈન પુ૦ ફંડ માટે.

જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી, મુંબઈ.

(સર્વ હક્ક ફંડના કાર્યવાહકોને આધીન છે.)

વીર સં૦ ૨૪૫૨. વિક્રમ ૧૯૮૨. કામ્બુ ૧૯૨૬.

પ્રતિ ૧૦૦૦.

વેતન રૂ. ૩-૮-૦.